This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at http://books.google.com/

615.
1
Or89

Unus ex libris. Salvatoris Perez
Pharmacopolæ Matritensis
1745

Este Libro es de Pedro Perez
Natural de la Villa de Ayora
Año de mil ocho
cientos trece: Mes de
Enero á diez

R. 196.470

AROMATVM, ET SIMPLICIVM ALIQVOT MEDICAMENTORVM APVD INDOS NASCENTIVM HISTORIA:

615.1 O.28g

Primùm quidem Luſitanica lingua διαλογικῶς conſcripta, à D. GARÇIA AB HORTO, Proregis Indiæ Medico:

Deinde Latino ſermone in Epitomen contracta, & iconibus ad viuum expreſsis, locupletioribusq́; annotatiunculis illuſtrata à CAROLO CLVSIO *Atrebate.*

QVARTA EDITIO,

Caſtigatior, & aliquot locis auctior.

UNIVERSIDAD CENTRAL BIBLIOTECA DE LA FAC. DE MEDICINA

ANTVERPIÆ,
EX OFFICINA PLANTINIANA,
Apud Viduam, & Ioannem Moretum.
M. D. XCIII.
Cum gratia & priuilegio.

Martes a ... de Mayo 1639

Benevolo lectori.

SCripsit D. Garçias ab Orta, eius qui in India pro Rege fuit medicus, librum de iis plantis & aromatibus, quæ longa cura & diligenti ſtudio apud Indos (vbi triginta amplius annis medicinã fecit) obſeruauit: ſed Luſitanica lingua, amicorum efflagitationibus victus, tametſi, vt ipſe refert, Latinè eum ſcripſiſſet. Hunc ego, beneuole Lector, in tuam gratiam Latinum faciens, in Epitomen cõtraxi; paulo forſitan commodiore ordine ſingula diſponens, quàm antè fuerant; atque nõnulla etiam reijciens, quæ non multũ ad rem facere videbantur. Nam cùm ſingulis ferè ſimplicibus ſuum dialogum adſcripſerit, & ordinẽ alphabeticum ſecutus ſit noſter auctor: multa illum ſuo loco haud aptè reponere, & pleraque repetere neceſſe fuit, vt ferè in dialogis contingere ſolet. Eum verò laborem eo libentiùs ſuſcepi, quòd ab ineunte ferè ætate rei herbariæ ſtudio ſummopere ſim delectatus; tum etiam quòd huius libri lectione excitata præclara ingenia, noſtri auctoris exemplum ſecutura arbitrer.

CVM verò variorum auctorum teſtimo-

nio vtatur, locos diligenter contulimus atque adſcripſimus, in Auicenna poſtremam editionem, Venetam ſcilicet anni M. D. LXIIII. ſecuti. Addidimus inſuper ad ſingula ferè capita adnotatiunculas, & aliquot aromatum icones ad viuum exprimi curauimus. Quòd ſi qualemcumque hanc noſtram opellam gratam eſſe animaduertero, alia propediem non minùs forſitan vtilia in ſtudioſorum rei herbariæ gratiã publicè proferam.

Ioannes Poſthius Germ. Medic.

Gratia magna tibi debetur, Garçia: nec non
Gratia debetur, Carole, magna tibi.
Tu quoniam nobis Latio ſermone dediſti,
Ille ſuis patrio quæ dedit antè ſono.
Veſtra ſimul viuent igitur præconia: donec
India fertilibus pharmaca mittet agris.

AROMATVM, ET SIMPLICIVM MEDICAMENTORVM HISTORIÆ LIBER I.

De Ambaro. Cap. I.

AMBARVM Latinis, *Ambar Arabibus* dicitur: quo nomine omnibus, quas ſciã, nationibus notum eſt, aut variato dumtaxat paululum vocabulo. Ambar.

VARIA *autem circa huius generationem Scriptorum eſt opinio. Siquidem alij ſperma Balenæ eſſe aſſerunt: alij belluæ cuiuſd. marinæ excrementũ, aut maris ſpumã (quæ ſanè opiniones ratione carent, quòd nullũ Ambarum inueniatur vbi frequentiſſimæ ſunt Balenæ, & vbi fluctuum reciprocatione ſpuma plurima excitatur;) alij Bituminis modo ex maris alueo emanare: quæ opinio melior, & veritati magis cõſona pleriſq. viſa eſt.* Ambarum Balenarum ſperma non eſſe. Ambarum Bitumen videri.

AVICENNA *lib. 2. cap. 63. & Serapio lib. ſimp. cap. 196. ſcriptum reliquerunt, fungorum in rupibus & arboribus more Ambarum in mari generari, & tempeſtatibus vnà cum ſaxis interdum in littus eijci: quæ ſententia veriſimilior eſt reliquis ab Auicenna productis. Nam multum flantibus Euris, magna eius copia Sofalam, & in inſulas Comaro, Demgoxa, Moſambicam, totumq́ eum tractum eiicitur è Maldiuis inſulis, quæ ad Orientem ſpectant. Flantibus verò Fauoniis, copioſè inuenitur in inſulis quæ vulgò de Maldiua nuncupãtur corrupto vocabulo, cùm de Nalediua dicẽdum ſit: etenim* Nale *lingua Malabarica ſignificat quatuor, &* Diua *inſulam: Nalediua igitur pronuntiandum erat; quaſi dicas, Quatuor inſulas, ſimili planè ratione, qua Angediua vocamus eas inſulas quæ à Goa, Orientalis Indiæ emporio,* Inſulæ de Nalediua. Angediua inſula.

UNIVERSIDAD CENTRAL BIBLIOTECA DE LA FACULTAD

12. *leucis diſtant, quòd quinque ſint numero contermina;* Ange *enim eorum lingua quinque eſt. Sed hæc præter inſtitutum: non potui tamen horum non meminiſſe, cùm in Maldiua mentionem incidiſſem.*

Azel piſcis. SCRIBVNT *iidem locis ſuprà citatis, Ambarum deuorari à piſce quodam* Azel *nuncupato, ſed qui eo deuorato ſtatim extinguatur. Hunc deinde vndis fluctuantem regionis illius incolæ vncis in ſiccum trahunt, eoq; exenterato Ambarum colligunt: verùm omne improbari, præter id quod ſpinæ adhæſerit, id enim pro temporis diuturnitate purum & legitimum eſſe. Sed hæc eorum opinio erronea mihi videtur. Nam veluti certum eſt animalia quærere alimentum naturæ ſuæ conueniens, & minimè noxium* Ambari eſu Azel non interire. *(niſi fortè cibo innoxiis admiſto decipiantur, quemadmodum mures fallere ſolemus) ſic etiam haud quaquam veriſimile videtur, hunc piſcem Ambarum venari, ſi eo deuorato ſit periturus. Imò cùm Ambarum ſit ex eorum numero quæ maximè cordis vires reficiunt;* Ambarum cor reficit. *dixerim hunc piſcem præſentaneum eſſe venenum, quandoquidem tam eximio medicamento deuorato perit.*

SCRIBIT *Auenrois 5. collig. cap. 56. Caphuræ genus inueniri natum in maris alueo, quod deinde aquis ſupernatet: laudatiſſimum verò id cenſeri quod Arabibus* Aſcap *dicitur.* Capharam Aſcap non eſſe Ambari genus. *Quàm verò eius opinio à veritate ſit aliena, & tanto viro inſigniq; Philoſopho indigna; clarius eſt, quàm vt multis demonſtrari debeat: primùm quòd Caphuram in mari naſci dicat; deinde quòd eandem quæ frigida eſt & ſicca tertio gradu, Ambari genus faciat, quod calidum & ſiccum conſtituit ſecundo ordine.*

SVBIICIEMVS *verò nonnulla vocabula quæ apud Serapionem & Auicennā occurrunt. Magnam eius copiam ex regione Zing Serapio lib. ſimp. cap. 196. adferri aſſerit. Hæc eſt Sofala. Nam* Zingue, *aut* Zangue *Perſis &*

Arabibus.

Arabibus idem ſignificat quod niger Latinis: & quoniam totus ille maritimus Æthiopiæ tractus à nigris incolitur; Serapio eam Zingue vocat. Sic Auicēna lib. 2. cap. 63. epitheton illi addit Almendeli, quaſi de Melinda: item Selachiticum[a], à Zeilan fortè laudatiſſima totius Orientis inſula, quam falsò vrbem eſſe Lacuna cōment. in Dioſc. lib. 1. cap. 20 exiſtimauit, cùm ſit inſula multis vrbibus exculta.

HÆC ſunt quæ ab Arabibus traduntur: nullus autem Græcorum, præter Aëtium, huius meminit.

CETERVM hæc mea eſt opinio. Veluti pro regionum natura terra interdum rubra eſt, vt bolus armenus; interdum candida, vt creta; nōnunquam nigricans: ſic veriſimile eſt, aut inſulas, aut terras ſimiles cum Ambaro formæ inueniri, quòd terra ſit aut fungoſa, aut alterius generis. Quod verum eſſe teſtatur magna eius quæ reperitur quantitas. Siquidem inuenta ſunt interdum fragmenta humanæ magnitudinis, interdum nonaginta palmorum longitudinis, duodeuiginti verò latitudinis. Affirmarunt nonnulli ſe inſulam ex puro Ambaro vidiſſe, quam cùm poſtea requirerent, nuſquam comparuiſſe. Auctoris de Ambaro opinio. Inſula ex Ambaro.

ANNO 1555. circa promontorium Comorim, quod è regione inſularum de Maldiua eſt, fragmentum trium ferè milium pondo repertum eſt: ſed cùm is qui inuenerat, picem aut bituminis genus eſſe exiſtimaret; vili admodum vendidit. Maximum verò quod vnquam viderim fragmentum, quindecim libras pendebat. Sed qui in Aethiopiam commercij cauſa nauigant, multo maiora fragmenta ſe vidiſſe affirmant: totus enim ille Aethiopiæ tractus, à Sofala ad Braua vſque, Ambaro abundat. Promontorium Comorim. Ambari fragmentum 15. libras pendens.

INVENITVR etiam interdum, ſed raro, in Timor, & in Braſil. Et anno 1530. inuentum eſſe fragmentum audio in Setubal Luſitaniæ portu.

REFERTVM verò eſt plerumque auiū roſtris,[b] quas

 in eo

in eo nidulari credibile eſt; interdũ conchyliis teſtiſq́ oſtreorum permixtũ inuenitur, quæ contactu Ambaro adhærent.

Ambari delectus.

PORRO *optimum Ambarum cenſetur, quod à ſordibus maximè repurgatum eſt, quodq́ plurimùm ad candorem accedit, videlicet quòd cinerei ſit coloris, aut quòd ex venis, nunc cinereis, nunc candicãtibus conſtet, leue, quodq́ acu perfoſſum multum oleacei liquoris reſudet. Nigrum improbatur, præterea candidiſſimum, teſte Serapione, loco ſuprà citato: quod gypſo adulteratum eſſe exiſtimo.*

NOTA *eſt Manardi contradictio, qui in Electario de Gemmis diſt. 1. in comp. Meſ. Ambarum rem nouam eſſe affirmat, eamq́ non magno æſtimat, ſed paulo pòſt in Electario Diambra ibidem, quaſi ſui oblitus, hanc compoſitionem ob Ambarum multis laudibus effert, eoq́ ſe in mulierum & ſenum morbis ſæpenumero vti aſſerit.*

MAGNA *verò in æſtimatione eſt apud opulentiores Indos, eo enim cibis permixto frequenter vtuntur medicamenti loco. Eius autẽ pretium intẽditur pro fragmentorum magnitudine: quanto enim maius eſt fragmentum; tanto eius intenſius eſt pretium, non ſecus atque in Gemmis. Sed nuſquam pluris venditur quàm in Chinarũ regione. Cùm enim à noſtris Luſitanis eius exigua copia eò delata eſſet; pretium fuit mille quingenti aurei in ſingula Cate, quod apud eos ponderis genus eſt pendens viginti vncias. Huius lucri cupiditate deinde alij mercatores allecti, tantam Ambari detulerunt eò copiam, vt nũc multo vilioris æſtimetur.*

Ambarum magna in æſtimatione apud Chinenſes.

Cate ponderis genus.

a Poſteriora exemplaria habent Aſcelheti.

b Huiuſmodi roſtella in Ambaro reperta, mihi dedit M. Hugo Morganus Pharmacopœus diligentiſſimus: ſed ea non auium, vt putat noſter Auctor, verùm Sepiarum eſſe deprehendi, à Nicolao Raſſio Chirurgo Regio edoctus.

ADVEHITVR Hiſpalim, totius, non dicam Bæticæ, ſed etiam Hiſpaniæ celeberrimum emporium, olei quoddam genus ex America, ſubrufi coloris, cuius mirabiles prædicant effectus in omnibus vteri morbis. Id oleum de Liquidambar nuncupant, eius ſanè odoris ferè, qui Styracis odorem æmuletur. Id verò ex eo liquore exprimitur, quem de Ocoſotl arbore ſtillare, Mexicanã hiſtoria tradit in hũc modum:

modum: Inter arbores Mexicanas memoratur & Ocoſotl arbor prę-grandis & venuſta, foliis hederæ ſimilibus. Huius liquor quem Liquidambar nuncupant, vulnera curat, atque cum corticis ipſius polline permixtus, elegans odoratumque ſuffimentum præbet. Ocoſotl. Liquidambar.

De Aloë. CAP. II.

Qvæ Aloë Latinis, ἀλόη Græcis, hanc Arabes, Perſa, & Turci Cebar *vocant, (nam quòd* Laber *à Serapione dicatur, Interpretis errore, aut Librariorũ negligentia factũ eſſe exiſtimo; ſiquidem Arabicum exemplar* Cebar *habet) Guzarate verò (quos Gedroſios putant) & Decan incolæ* Areaa; *Canarini, qui maritimum hunc tractum habitant,* Catecomer; *Hiſpani,* Açibar; *Luſitani,* Azeure *appellãt.* Aloë. ἀλόη. Cebar. Areaa. Catecomer. Açibar. Azeure.

Fit ex Aloës herbæ ſiccatæ ſucco, quæ plurima naſcitur in Cambaya, Bengala, aliisq́ multis locis. Ceterùm laudatiſſima eſt in Socotora, quæ inde ad Arabes, Perſas, Turcos, denique per vniuerſam Europam defertur, eamq́ ob cauſam Aloën Socotorinam appellant. Diſtat autem hæc inſula à freto [maris Erythræi] 128. leucis: qua de re non minùs Arabica quam Aethiopica dici poteſt, quòd altera parte freti Arabia terminetur, altera Aethiopia. Aloës natales. Aloë Socotorina. Socotora inſula.

Nec verò ſuccus hic extrahitur in quadam dumtaxat vrbe, vt ait And. Lacuna Comm. in Dioſc. lib. 3. cap. 23. ſed per totam inſulam, quæ nullis vrbibus exculta eſt, ſed pagos dumtaxat habet cum multis gregibus: neque laterculis ad excipiendum ſuccũ ſubſternitur pauimentũ, vt idem auctor eſt, quandoquidem in tota inſula non eſt tanta polities. Socotora nullas vrbes habet.

Nec hi audiendi qui ſuccum ex ſuperiori plantæ parte profluentem, eo qui media aut infima parte profluat, præſtantiorem faciunt: ſiquidem omnis ſuccus bonus eſt, & arena caret, ſi adhibita diligentia extrahatur.

Præterea non adulteratur, nimia etenim eius eſt quantitas; ſed quòd incolæ negligentiores ſint in auferendis ſordibus quas hic ſuccus ſecum trahit; alius alio peior videtur. Hanc ob cauſam minùs adhibenda fides eſt Dioſc. lib. 3 Aloën non adulterari.

cap.23.& Plinio lib.27.cap.4. qui eam gummi & acacia adulterari ſcribunt, cùm exigua ſit iis in regionibus gummi & acacia copia: imò, vt verum dicam, nulla, quemadmodum à viris fide dignis accepi. Illud verò non negauerim, quin tranſlatum, aliis in regionibus adulterari poſſit.

Aloë Socotorina optima.

PORRO *quòd laudatiſsima ſit quæ in Socotora naſcitur, non ſolùm vulgari fama, ſed à celebribus viris accepi, qui compertum ſe habere aiebant, Aloën quidem pleriſque aliis Indiæ locis naſci, quæ cũ Socotorina deferretur Adem, & Gida (quam nonnulli corrupto nomine Iudaa vocant) & inde terreſtri itinere* [a] *Cairum, poſtea in Alexandriam, ad oſtia Nili, vel Ormus, deinde Bacora, poſtea Cairum & Alexãdriam: facilè tamen dignoſci eam quæ in Socotora naſcitur, ab hac quæ à Cambaya, Bengala, aliiſq; locis aduehitur: Socotorinæq; pretium quadruplo maius eſſe, eius quæ aliunde adfertur pretio.*

Aloës delectus.

Inter reliquas autem notas hanc commendabant, quòd Socotorina ſolida ſit & bene compacta; alterius verò partes non poſſunt perfectè coire, quòd ſuccus ex diuerſis plantis collectus ſit.

Vnicum eſſe Aloës genus.

NEC *eius plura ſunt genera, vt volunt Arabes, ſed vnicum dumtaxat, tametſi varia illi indant nomina.*

QVOD *verò Dioſcorides & Plinius ſcribunt laudatiſsimam ex India adferri, alij verò ex Alexandria aut Arabia; non ſimpliciter id intelligendum eſt, ſed de ea quæ ex Socotora primùm in Indiam delata eſt. Nam etiam ex Cambaya & Bengala defertur Ormus, Adem, & Gida. Itaque minùs malè Meſue, qui vnum Aloës genus ex Socotora adferri ſcribit, aliud è Perſia, tertium ex Armenia, quartum ex Arabia. Nam quæ in Luſitaniam defertur (vti his oculis vidi) ea ex Socotora allata eſt.*

Aloë Alexandrina.

Alexãdrinam autem à quibuſdam præferri hinc factum eſt, quòd ſuperioribus annis pleraque aromata Ormus deferrentur, deinde Baſora, Adem, Gida; inde Camelis Suez, quæ in extremo ma-

uno maris Erythræi ſita eſt, & Alexādriam ad Nili oſtium, vnde Veneti petentes ea reliquæ Europæ communicabant: non autem quòd in Alexandria fiat Aloë.

Aloën plantam non in maritimis dumtaxat naſci.

NASCITVR verò non modò in maritimis, ſed etiā deſertis Indiæ locis, cùm illam vbiq; viderim ducentis leucis itinere terreſtri per eas ſolitudines confecto. Nullum eius inueniri gummi certum eſt, ſed interdum aqua quadam viſcida è foliis ſtillat, at neglecta & nullius vſus.

Meſue Arabicus alius à noſtro, Menxus.

HVIVS vſus eſt non modò apud Arabes Turcosq; medicos (qui Auicennam, Abohali apud eos dictum, & eius libros quinque Canum ediderunt, legerúntque Razen, quem Benzacaria vocant, item Hali Rodoam & Meſuen illis Menxus appellatum, tametſi non is ſit qui apud nos in vſu eſt; Hippocratis præterea, Galeni Ariſtotelis & Platonis omnia opera, minùs tamen integra, quàm Græco ſermone conſcripta) ſed etiam apud Indos, in purgantibus medicamentis & collyriis, tum etiam in vulneribus carne explendis: in quem vſum plerumque in ſuis officinis medicamentum habent, cui nomen Mocebar ex Aloë & myrrha paratum, quo etiam plurimùm vtuntur in equis curandis, & vulnerum lumbricis enecandis.

Mocebar medicamentum.

MEDICVM vidi Magni Sultani Badur Regis Cambaya, ipſa herba Aloë vtentem pro medicamento familiari, in hunc modum. Folia Aloës conciſa cum ſale coquebat, eius decocti octo vncias propinabat, quæ aluum ſine moleſtia & nocumento ſubducebant quater aut quinquies. In hac vrbe Goa Aloën probè tuſam & cum lacte mixtam propinãt iis qui vlcere renum aut veſicæ laborant, vel qui purulẽtas excernunt vrinas, non ſine magno ſucceſſu & ægrorum commodo; nam illico curantur. Illius vſus etiam Aucupibus notus eſt, qui confracta auium crura ea conglutinant. Hîc ſimiliter in India maturandis phlegmonibus idonea.

Aloës plantæ medicus vſus.

QVAMOBREM hallucinari mihi videtur Matthiolus,

thiolus in Dioſc. lib. 3. cap. 2. qui Aloën ad ſpectaculum potiùs foueri aſſerit quàm ad medicum vſum. Quòd verò Antonius Muſa in Exam. ſimpl. neget Aloën herbam amaram eſſe, magis mirum: nam ſæpè deguſtatam admodum amaram inueni; quoq; vicinior pars erat radici, eo amarior mibi viſa eſt; extrema autem folia amarore carere mibi viſa ſunt. Tota planta viroſo odore prædita eſt.

Aloë planta amara.

CETERVM *quoniam controuerſia eſt inter nonnullos Auctores, debeántne ea medicamenta quæ Aloën accipiunt, ante cibum ſumi, an verò ſecundùm cibum, & an illico à cibo; pauca viſum eſt hîc adiicere, tametſi à doctioribus medicis potiùs hæc erant petenda. Galenus*[b] *eius quinque catapotia exhibet, & bene quidem, quoniã hac ratione capitis dolores ſedat. Plinius autem lib. 27. cap. 5. efficaciorem eſſe, ſi pota ea ſumatur cibus, modicus videlicet & boni ſucci: quæ ratio multum mihi probatur, eamq; ſequuntur huius regionis medici. Cùm enim Aloë medicamentum ſit debile, non euacuabit, niſi ſtatim vires confirmentur modici cibi eiusq; boni ſucci ſumptione, vt eo digeſto meliùs euacuare poßit. Paulus lib. 7. cap. 4. contrà,*[c] *manè ſumẽdam præcipit, eosq; reprehendit qui eam à cibo exhibent: corrumpit enim, inquit, cibum. Singuli ſuis nituntur firmis rationibus & Auctoribus, ſed conciliari facilè poſſunt. Cùm verò controuerſia ſit admodum vulgaris, & à multis agitata, an cibus cum medicamento miſceatur, ſuperuacaneum eſſe iudico de his plura agere.*

SED *præter inſtitutum facere mihi non videbor, ſi hîc paucula quædam inſerã de vulgari ratione quam Indi medici in exhibendis medicamentis obſeruant. Catapotia & liquidiora medicamenta ſummo diluculo exhibentur, noſtratium more; abſtinent deinde quinque horarum ſpatio à cibo, potu, & ſomno. Quòd ſi infra hoc tempus non purgentur, roborando ſtomacho ſtudent ex Auiceanæ præcepto,*

Medicamẽta exhibẽdi apud Indos ratio.

quod ſit ſumptis duabus maſtiches drachmis in ſtillaticio roſarum liquore diſſolutis, aluum bubulo felle inungentes, pannumq́ lineum felle madentem vmbilico imponentes, ad medicamenti operationem iuuandam, expultricemq́ facultatem excitandã, ſi opus ſit. Sin poſt has quinque horas bene ſoluerit aluus, propinantur illis tres vnciæ iuſculi gallinæ, aliud præterea nihil: deinde hauſto roſaceæ aquæ pauxillo, parumper ſomno indulgent. Hæc medicandi ratio ſuis rationibus & ſcriptorum teſtimoniis niti videtur.

TAMETSI Ruellius lib. 3. cap. 19. magnopere commendet potionem illã Ruſi quæ Aloën, ammoniacũ, myrrham & vinum recipit; ibiq́ occaſionem nactus, acriùs in Arabes inuehatur, qui reiecto ammoniaco & vino, Catapotia ex Aloë, croco, & myrrha concinnent, eamq́ compoſitionem acceptam Ruſo referant: facit pro ſuo recentiorúmque ſcriptorum more, qui Arabibus plerumq́ iniquiores ſũt, vt Græcos tanto magis extollant. Non negauerim certè Ruſi medicamentum ſingulari remedio pollere aduerſus peſtis contagia: Illud tamen certum eſt, Catapotia Raſis, quibus vtimur, efficax eſſe medicamẽtum, & à multis magno ſucceſſu expertum. Additur verò Crocum, quoniam corroborat & aperit, tum ob alias facultates quibus præditum eſt. Potio Ruſi. Catapotia Raſis.

MANARDVS, lib 1. epiſt. 1. aliiq́ nonnulli recentiores acerrimè in Meſuen, Serapionem, & Auicẽnam inuehuntur, quòd affirmauerint Aloën venarum oſcula adeò reſerare, vt inde poſtea ſanguis facilè fluat, eamq́ ob cauſam hæmorrhoidibus non conuenire: deinde quòd ſcripſerint melli admiſtam minùs purgare, minusq́ ſtomacho noxiam eſſe, quàm reliqua purgantia medicamenta. Dicunt enim Manardus & huic ſimiles, Aloën non modò non aperire hæmorrhoides, ſed eas potiùs obſtruere: neque rectè ſcribere Meſuen, qui illam ſtomacho minùs noxiam faciat, quandoquidem huic ſit admodum vtilis, nec nocumentum aliquod adferat. Aloë hæmorrhoidibus non cõuenit. Aloë hæmorrhoides obſtruit.

adſerat, melliq́; admiſta magis euacuet reliquis purgantibus medicamentis. Priora confirmant Galeni auctoritate: poſtremum verò, quòd mel, cùm ſit purgantis facultatis, alteri purganti adiũctum neceſſariò magis debeat purgare. Rectiùs Antonius Muſa, Exam. ſimpl. qui in nullius magiſtri verba iurans, Meſue opinionem confirmat, ſæpiùs expertum ſe eſſe affirmans, Aloën hæmorrhoidas aperire. Sic & ſæpenumero expertus ſum ſummos dolores cùm hæmorrhoidum fluxu excitaſſe, quod facilè præſtare poteſt Aloë ob amaritudinem, venarum oſcula reſerando, & expultricem facultatem irritando. Hac ratione purgat fel animantiũ, vmbilico illitum, teſte Serapione, lib. ſimpl. cap. 201. Quòd verò oſcula venarum obturare aſſerant, cum Iacobo de partibus reſpondeo, foris quidem adhibitam adſtringere, intrò autem ſumptam aperire. Quam facultatem obtinẽt pleraque medicamenta, quæ intrò ſumpta, diuerſas & contrarias vires exerũt, quàm ſi foris adhibeantur; veluti Scilla quæ comeſta enecat, foris illita exulcerat. Ad ea quæ obiiciunt de melle, Meſuen videlicet aſſerere, Aloën cum melle mixtam minùs purgare, ſic reſponſum volo: Quandoquidem vtrumque medicamentum purgatoria facultate præditum eſt, validioris facultatem, debilioris, mellis ſcilicet, facultate infringi: Sic etiam ſtomachum roborat & firmat accidentaliter, euacuando videlicet ſine nocumẽto, aut eo certè perexiguo, humores qui ventriculum infeſtant.

Aloës diuerſi effectus.

Aloë ſtomachum roborat per accidens.

PLINIVM *lib. 27. cap. 4. mirari ſubit, qui Aloën metallicam ſupra Hieroſolymam inueniri tradit*[a]*. Ego non modò medicos Iudæos, ſed etiã Pharmacopolas qui Hieroſolymorum incolas ſe aſſerebant, diligenter interrogaui de hoc Plinij loco. Sed illi conſtanter negabant vnquam fuiſſe repertam huiuſmodi Aloën tota Palæſtina.*

Nulla Aloë foſſilis.

Cairum.

a. Cairum, antiquitus Memphis Pyramidum celebrata miraculis, quæ & in hunc vſq. diem perdurant. Ibi fuiſſe Ioſeph captiuum ferũt, & adhuc horrea quibus frumentum condidit, oſtendi. Vocatur

catur autem à Mauritanis Me...a:ſed quoniam Regina quędam Al Meſera. caire nuncupata eius pomœria auxiſſe creditur,ab eius Reginę appellatione nomen Cairo ſortita eſt. Cœpit verò hæc vrbs populi frequentia paulatim minui,poſtquam Turcorum Imperator,Conſtantinopoli occupata, illic regiam fixit ſedem, confluentibus nimirum eò hominibus.Hæc ex Garciæ parergis.

b Galeno adſcriptus ad Paternianum cap. 5. tria grana ciceris magnitudine dat poſt cœnam.

c Aloën poſt cibum etiam exhibet idem Paulus lib. 3 cap 43. quam controuerſiam Nicolaus Rorarius in ſuis contradictionum veterum auctorum libris conciliat.

d Non affirmat eo loco Plin. talem inueniri, ſed,Fuere,inquit, qui traderent in Iudæa ſuper Hieroſolymam metallicam eius naturam.

De Altiht. CAP. III.

TANTA *eſt in nominibus Altiht, Anjuden, Aſa fœtida, Aſa dulcis ſiue odorata, & Laſerpicium confuſio, vt vix explicare me poſſim: quandoquidem hactenus neminem inuenire licuerit, qui plantæ,ex qua hoc gummi profluat,nomen indicare, aut formam deſcribere mihi potuerit.*

VOLVNT *nonnulli ex Coraſone ad Ormuz, & inde in Indiam deferri: alij ex Guzarate, tametſi iſtic ex regno Deli adferri vulgo aſſerant, regione admodum frigida,quæ ad Coraſone vſque & regionem Chiruam ex Auicennæ lib.2.cap.53.teſtimonio extenditur.*

ILLVD *autem certum eſt,hoc gummi* Altiht *Arabibus dici, nonnullis* Antit:*nam cuicumq. Arabi gummi* Imgu *aut* Imgara *ab Indis vocatum oſtenderis, ſtatim id* Altiht *ſiue* Antit *eſſe pronuntiabit.* Altiht. Antit. Imgu. Imgara.

PLANTA *ex qua hic liquor emanat, incolis* Anjuden, *quibuſdam* Angeidan *dicitur. Sed quoniam hoc gummi è longinquis adfertur regionibus, veram plantæ deſcriptionem habere difficile eſt.* Anjuden. Angeidan.

MVLTIS *ab Auicenna lib. 2. cap. 53. nominibus inſignitum eſt hoc medicamentum veluti eſt* Altiht Almaharut, *propter linguarum in regionibus, vnde aduehitur, varietatem.* Almaharut.

QVID *autem Interpretem mouerit, cùm* Aſam *vertit, igno-* Aſa.

tit,igno-

tit, ignoro, niſi quòd veriſimile ſit eum non Aſam, ſed Laſer vertiſſe; idq́ vocabulum deinde temporis iniuria in Aſa deprauatum eſſe.

PORRO *dicet aliquis* Altiht *non eſſe nomen plantæ Laſeriferæ, ſed ipſius potiùs ſucci concreti & coacti: cuius ſententiæ eſſe videtur Gerardus Cremon. Commentarius in Raſin, cap. de Dimunitione coitus, lib. Diuiſ. 1. cap. 79. Huic ſic reſponſum volo, Gerardum veram linguam Arabicam ignoraſſe, cùm ex Bætica Hiſpaniæ oriundus fuerit; lingua verò qua Auicenna ſcripſit, legitima eſt Arabica, qua videlicet Syri, Meſopotamij, Perſæ, & Tartari vtuntur, apud quos Auicenna natus creditur vrbe Baſora (quæ nonnullis Babylon fuiſſe putatur, certò tamen reſciui Babylonem eam non eſſe, ſed proximam huic fuiſſe cuius nulla nunc extent veſtigia) in prouincia Vzbeque ſita. (Eſt verò Vzbeque pars Tartariæ, ſtrenuos producens viros, & peritiſſimos ſagittarios, qui tum pedeſtres, tum equeſtres peregrinorum Regum ſtipendiis militant: fortè autem Parthi ſunt, Romanis olim adeò infeſti & formidabiles.) Eam igitur linguam vocant illi* Araby, *id eſt, Arabicam, qua videlicet ſcripta inueniuntur Galeni, reliquorumq́ Philoſophorum, & falſi Prophetæ opera. Noſtrorum verò Mauritanorum linguam* Magaraby *nuncupant, quaſi dicas, eorum qui ad Occidentem habitant; ſiquidem* garby *Occidentem Arabicè ſonat, &* ma *eorum.*

Vzbeque.

CETERVM Altiht *nihil aliud eſt quàm ipſa planta Laſerifera, veluti plerumq. ſumitur gũmi pro ipſa planta.*

Althit.

VERVM *obiiciet aliquis: Si* Altiht *non eſt Aſa dulcis, quid eſt Aſa dulcis? Aſam dulcem apud nullum probatum Auctorem, ſiue Arabem, ſiue Græcum, ſiue Latinum, legiſſe memini. Sed cùm Arabes liquorem* çuz *vocent; eum verò qui probè coctus ſit & deſ̃atus,* Robalçuz *(*Rob *enim Arabicè denſatum ſonat, &* Al *eſt articulus genitiui apud Arabes) hinc*

Aſa dulcis.

Robalçuz.

bes) hinc depromptum eſſe nomen *Aſa dulcis* veriſimile eſt.

CETERVM Altiht *Arabum, eſſe Laſerpitium Dioſcoridis & Plinij, tametſi nemo legitimorum Arabum (qualis eſt Raſis & Auenrois) vſquã eius meminerit; ſatis oſtendit Serapio lib. ſimpl. cap. 251. qui de* Altiht *agens, ad verbum ea refert quæ Galenus & Dioſc. de Laſerpitio ſcripſere. Cadit ergo eorũ opinio qui multis argumẽtis probare conantur, Aſam fœtidã à Laſerpitio differre. Nam quòd Laſerpitium veterum in cibos admiſſum eſſe aiunt, Aſam verò fœtidam medicamentis ſolùm vtilem, idq; rarò; in cibis verò planè damnari ob tetrum odorem, plurimùm à veritate aberrare mihi videntur. Siquidem nullum medicamentũ ſimplex per totam Indiam maiore eſt in vſu, quàm Aſa fœtida; cùm in medicamẽtis, tum condiẽdis cibis. Eã enim pro ſuarum facultatum modo ſibi emunt, cuiuſmodi ſunt Baneanes* & omnes gentiles Prouinciæ Cambayæ, quos Pythagoras imitatus videtur. Solent illi Aſam ſuis iuſculis & oleribus commiſcere, confricato primùm ex ea lebete, nec alio condimento vtuntur omnibus in cibis. Baiuli & huiuſmodi tenuis fortunæ homines, quibus dumtaxat panis eſt & cepe, non niſi ſumma in neceſſitate ea vtuntur.* Aſa fœtida eadem cum Laſerpitio. Aſa fœtida magno in vſu Indis. Aſa in condimentis.

COMMENDARVNT *mihi multi cõdimenta iſtorum Baneanum cùm à ſaporis tum ab odoris ſuauitate. Horum oratione perſuaſus aliquando eiuſmodi condimenta deguſtaui, quæ ſanè ſic ſatis palato arridebant, non tamen adeò vt illi prædicabant; quoniam fortè neq. iuſculis neque condimẽtis valde delector: odore certè ſuo nõ erant moleſta, tametſi nullus odor æquè mihi infeſtus ſit atq; Aſæ fœtidæ.*

SVMVNT *verò nonnulli Aſam, vt deiecti appetitus faſtidia tollant; initio enim aliquantulum amara eſt Aſa, vt ſunt oliuæ conditæ; deinde deuorata mirum in modum illis bene ſapit. Solent etiam plerique ea ſola ad ſtomachi corroborationem, flatúſque diſcutiendos, medicamenti loco vti. Quamobrem multùm hallucinantur, qui Sepuluedam ſecuti* Aſæ facultates.

dam ſecuti nullo eſſe in vſu medico aſſerunt, niſi aliis medica mentis permiſtam.

LEPIDAM *porrò hiſtoriam quæ in Biſnager contigit, prætermittere nequeo. Luſitanus quiſpiam iſtic viuens equum habuit maximi pretij, quem illius Prouinciæ Rex libenter emiſſet; niſi multis flatibus obnoxium comperiſſet. Luſitanus aſam farinæ permixtam equo præbet edendam, & flatuum morbo liberat. Equum iam ſanum emit Rex, & qua ratione curatus ſit, percontatur. Reſpondet Luſitanus, Imgu ſiue Aſam edendam dediſſe. Tum Rex: haud ſanè mirum ſi curatus, cùm Deorum cibo illum paueris. Ad hæc Luſitanus, ſed muſsitans, ne exaudiri poſſet, & Luſitanico quidem ſermone, veriùs cacodæmonum cibum nuncupaſſes.*

SED *non poſſum nō mirari Matthæi Syluatici cap. 47. de* Anjuden *oſcitantiam, qui Galen. citans, venenum eſſe aſſerit. Nam neque Galenus, neque Græcorum quiſpiam id vnquam ſcripſit, cùm omnes vno ore Laſer magnopere cōmendent aduerſus venena, peſtis contagia, lumbricos, & ſcorpionum plagas.*

Aſa in dolore dentium.

SOLENT *Indi cauernis dentium indere in dolore, quam facultatem etiā illi tribuit Dioſc. lib. 3. cap. 76. tametſi Plinius lib. 22. cap. 23. id non cenſeat, exemplo cuiuſdam, qui hac de cauſa ſeſe ex alto præcipitauit. Sed is forſitan cachexia laborauit, & medicamentum eos humores qui turgebant, nimium commouit.*

Aſa venerem ſtimulat.

MAGNI *apud Indos eſt pretij, quòd eo plurimū vtantur etiam in venere proritanda. Radicis verò aut foliorum apud eos nullus eſt vſus; ſunt enim illis incognita.*

Laſeris deſcriptio.

IS *verò quem ſupra dixi Aſa ſola ſæpiùs vti, retulit ſibi narratum eſſe ſuccum hunc ex planta quadam foliis Coryli extrahi conciſo caule, deinde in bubula coria coniici, priùs illita ſanguine cum tritici farina permiſto, conſeruationis gratia: eámque ob cauſam ſi quid in Laſere furfuribus ſimile conſpiciatur, non adulterationis, ſed puritatis potiùs eſſe*

eſſe indicium. Atque interrogatus doctus quidam Baneanes, cur Aſa veſceretur, quandoquidem admixtus eſſet bubulus ſanguis? reſpondit eiuſmodi eſſe medicamentum, vt hæc regula minimè in illo obſeruanda ſit.

FREQVENS *verò eſt in Mandou, Chitor, & Deli; præterea ex Ormuz aduehitur in Pegu, Malaca, Tanaſarim & regiones his vicinas.*

PORRO *Laſeris duo genera ad Indos adferuntur, alterum ſincerum & tranſlucens; alterum turbidum & impurum quod à Baneanibus repurgatur ante quàm in cibos admittatur. Sincerum colore eſt puro, Electro ſimili, id Guzarate conuehitur ex Chitor, vt aiunt, & ex Patane & Dely. Impurum ex Ormuz adfertur. Maioris pretij eſt ſincerum, neque facilè Mercatores impurum emunt (ſolet autem id magna ex parte in tenuiorum cibos & medicamenta cedere) niſi impurioris defectu. Sincerum validioris eſt odoris, quàm ſordidum. vtrumque tamen mihi fœtet, ſed id magis quod ſincerius eſſe putatur. Qui verò eius vſui aſſueuerunt, ſincerius, odoratius eſſe aſſerunt; quod quadam conſuetudine fit. Multis enim malè olent Styrax liquida & Algalia propter validum odorem, cùm tamen maxima ex parte ſint odorata. Sic neutrum Laſer mihi Porrum redolet, ſed ad noſtram myrrham nonnihil accedere videtur. Hinc factum puto, vt Auicenna Aſam diuiſerit in fœtidam & odoratam, quòd fœtidam porraceo odore eſſe aſſererent, cùm non ita ſit. Siquidem veteribus odoriferum dicebatur, nō quòd ſuauiter oleret, ſed quòd validi eſſet odoris. Sic vocant calamum odoratum, qui multorum iudicio fœtidus potiùs dicendus erat: eadem ratione Myrrha validi eſt odoris, Aloë validioris, & hanc adhuc Spica nardi odore ſuperat. Multos enim ægros purgaui qui à Rhabarbaro abhorrebāt, quòd illi Spicam admiſcerem.*

Laſeris duo genera.

Styrax liquida.
Algalia.

MIRARI *ſubit Antonium Muſam, Exam. ſimp. qui adeò credulus fuit, vt his fidem adhiberet, qui Beniuy (quod*

veteribus fuit ignotum, vt poſtea oſtendemus) plantam conſimilem Silphio eſſe affirmarunt. Sed de his plura ſuo loco.

SIC *Ruellius vir eruditus & omni laude dignus, lib. de nat. ſtirp. 3. cap. 52. ſcribit in Gallia naſci craſſam radicem, magnã, foris nigricantẽ, intus cãdidam, quæ cum ſuo liquore & ſemine mira fragret iucunditate. Huic ob inſignes virtutes illuſtria indiderũt nomina: namq; modò Imperatoriã, modò Angelicã, modò ſancti Spiritus radicẽ appellant Herbarij; eiq; calfacientẽ ſiccatoriámq; vim in tertio ſignãt abſceſſu. Vnicè venenis aduerſari tradit, peſtilentiæ populatim ſæuiẽtis arcere contagia: corpora ab lue peſtifera vindicare, ſi tantùm in ore teneatur, per hiemem ciceris magnitudine cum vino, per æſtatem ex ſtillaticio roſarum liquore ſumpta: nec ſenſurum ea die contagionem ait, qua quis deuorarit, nam vrina & ſudore venenum abigit: ſic etiam aduerſus faſcinationes valere, alioſq; præterea morbos, quos breuitatis cauſa omitto. Hanc igitur eſſe Laſerpitium Gallicum, cuius Veterinarij medici meminerunt. Et ſi quis nares conſulat, inueniri Laſer illud idem quod Benjuinum officinis appellatum redolere. Nam & doctos in ea eſſe opinione, vt quod ab officinis Benjuinum ſiue Ben Iudæum appellatur, Laſeris ſit Syriaci genus, dictum quòd Iudea parens huius mittat ad nos prolem ſuam.*

Imperatoria. Angelica, eiusque facultates.

Laſerpitium Gallicum. Benjuinum.

Benjudæum.

SED *eius opinionem cap. de Benjuino, multis & ſolidis argumentis conuellemus. Eiuſdem ſententiæ fuiſſe aliquando (vt videlicet Benjuinum Laſer eſſe putaret) ipſe Matthiolus Commentariis ſuis lib. 3. cap. 78. ſcribit; veritate tamen coactus, ſententiam mutauit.*

Baneanes.

* Quoniam hoc capite totoque adeò opere de Baneanibus diſſerit noſter Auctor, quod genus hominum ſit, neceſſe eſt ſcire. Eorum igitur Philoſophorum quos Baneanes vocant (tametſi nunc potiùs Negotiatores appellandi veniant, quàm Philoſophi) multa ſunt genera, in hoc conuenientium, vt neque occidant rem aliquam animatam, nedum ea veſcantur. Hoc præceptum adeò ſtrictè obſeruant, vt plerumque aues redimant, deinde eas auolare ſinant. Non veſcuntur napis, non alliis, non cepis, non pulmentis rubro colore infectis. Vinum non guſtant, non acetum, non Nimpa, non Orraqua (ea ſunt apud

apud eos potionum genera) non paſſum. Plurimum ieiunant, noctu pauciſſima edentes veluti ſaccharum, ſuper quo aut aquam, aut lac bibunt. Nonnulli inter hos ſuperſtitioſiores, viginti interdum diebus omni cibo abſtinent.

FORMICIS aquam ſaccaro edulcatam bibendam præbent, affirmantes ſeſe eleëmoſynam in pauperes conferre: ſed & auibus aquam propinant. Morituri, ſolent nonnulli certam facultatum portionem teſtamento legare viris quibuſdam qui per ſolitudines vagentur, & aquam peregrinis & iter facientibus dent. Refert noſter hic Auctor in Cambaiete ſe vidiſſe Noſocomium in quo omnis generis aues curarentur, quæ ſanitati reſtitutæ quolibet euagari dimitterentur. Eodem veſtium genere quo Gymnoſophiſtæ vſi fuiſſe perhibentur, amiciuntur, & animarum tranſmigrationem in alia atque alia corpora credere rumor eſt.

HANC ſimiliter opinionem ſequi traduntur Bramenes vocati (quæ vox à Brachmanis deducta videtur) in Balagate, Cambaya, & Malauar, qui niſi loti vniuerſum corpus, cibũ non attingũt, maiorique ſunt in veneratione quàm Baneanes. Ex his etenim deliguntur Regibus Scribæ, Procuratores negotiorum, Quæſtores & Legati. Hi tamen omnes, quemadmodum & qui in maritimis *Cuncam* appellatis habitant, veſcũtur omni genere carnium, excepta vaccina & porcina domeſtica. Attamen omnes animarum tranſmigrationem credunt, aliaſque plurimas perſuaſiones ridiculas habẽt. Atque hæc ex noſtro Auctore deſumpſi, qui variis capitibus de his agebat. Bramenes.

De Opio. CAP. IIII.

QVOD nos Luſitani corrupto nomine Amfiam *appellamus, id Mauritani (quos Indi ſecuti ſunt)* Ofium *vocant, deducto à Græcorum Opio nomine. Pleraq; enim nomina à lingua Græca (quam* Ihumani, *quaſi Ionicam dicas, appellãt) mutuati ſunt Arabes, P in F, quòd ſint litteræ multum affines, mutato. Sic Opium Ofium dixerunt, Pæonia Faunia, & multa ſimiliter.* Amfiam. Ofium.

VARIA ſunt Opij genera pro regionum differentia. Quod è Cairo adfertur (Meçeri *vocant) albicat & magni eſt pretij: exiſtimo id eſſe quod nos Thebaicum dicimus. Quod ex Adem aduehitur, aliiſq; locis Erythræo mari vicinis, nigrum & durum eſt: eius pretium pro regionum varietate aut intenditur, aut minuitur. Quod in Cambaia, Mandou, & Chitor cogitur, mollius eſt, & magis flaueſcit. Magno venditur multis locis, quoniam huius eſui aſſueſcũt: ſolet enim quod aliqua in regione frequenti eſt in vſu, cariùs ſemper vendi. Quod dixi ex Cambaia adferri, maxima ex* Opij varia genera. Meçeri. Opium Thebaicum.

Opiũ Thymelæa non adulterari.

parte in Malui colligitur. Et quoniam id Thymeleam aliquantulum olet, putarunt nonnulli Thimeleæ ſucco adulterari, ſed fallũtur. nam tota Cambaia, imò tota India Thymeleam prouenire non credo. Et certè in Cambaiete reſciui nihil aliud eſſe quàm gummi, ſiue lachrymam papaueris.

Caxcax prægrande papauer.

Naſcitur iſtic Papauer (caxcax vocant nomine cum Arabibus communi) prægrandi capite, quod interdum binos ferè ſextarios[a] (inueniuntur etiam noſtris haud maiora) capere poßit: hac inciſa opium exſtillant. Non eſt autem id papauer nigrum; nam tota Cambaia haud inuenias, tametſi Auicenna lib. 2. cap. 526. Opium ex Papauere nigro parari ſcribat. Sed num aliis in regionibus ex nigro Papauere colligatur ignoro.

Opij magnus vſus Aſia & Africa.

PLVRIMVS huius vſus eſt per vniuerſam Mauritaniam & Aſiam: [b]ſiquidem eius eſui ita aſſueuerunt, vt eo abſtinentes periculum vitæ incurrant: quod ſanè admiratione non caret, quandoquidem adeò narcoticum & ſtupefactiuum eſt. Sed etiam qui eo vtuntur, dormitabundi plerumq. videntur. Itaque ſolent qui eius facultates intelligũt, exigua quantitate ſumere. alij verò plerique liberaliùs eo vtuntur, vt laßitudinem ex laboribus, animiq; faſtidia tollant, non autem vt proniores in venerẽ efficiantur, vt ſtultè

Opium venerem non ſtimulat.

quidam credunt. Quoniam Opium non modò venerem non ſtimulat, ſed potiùs eius ſtimulos infringit ſua frigiditate, & vaſorum ſpermaticorum constrictione. Et nonnullos Luſitanos noui qui huius eſu ſteriles & impotentes effecti ſunt.

ὀπιόφαγος.

DOSIS communis apud iſtos eſt à viginti ad quinquaginta bordei grana. Noui tamen quendam Coraſonem natione à Secretis Nizamoxa, qui ſingulis diebus tres laminas Opij ederet, quæ penderent decem drachmas & amplius: & licet ſtupidus & dormitabundus ſemper videretur, aptißimè tamen & doctè de omnibus diſputabat; tantum poteſt conſuetudo.

Auctor

a Auctor habet Canada: eſt autem apud Luſitanos poculi genus continens quinque & triginta vncias. Cùm verò Sextarium apud Veteres viginti vncias vini, aceti & aquæ continuiſſe inueniamus, Canada Sextarios binos fermè verti, quòd non haberem aptius vocabulum.

b Bellonius lib. 3. cap. 15. obſeruationum (quas nuper latinas fecimus) auctor eſt, Opiũ abundantiſſimè cogi ex Papauere candido tota Paphlagonia, Cappadocia, & Cilicia, apudque Turcos & Perſas ſũmo eſſe in vſu: non tamẽ ab eis ſumi ſupra drachmæ vnius põdus.

De Benjui. CAP. V.

Diximus in Laſerpitio Aſam odoratam non eſſe Benjuinum, tametſi nonnulli docti viri in ea fuerint ſententia. Nunc illud reſtat, vt noſtram ſententiam firmis argumentis comprobemus.

Nullum vnquam in condimenta recepiſſe Benjui certum eſt: Aſa verò fœtida frequens eſt vſus in in condiendis cibis apud Indos, vt antè diximus: ex quo patet Benjui Aſam eſſe non poſſe. Beniuinum in cõdimenta non recipitur. Benjui non eſt Laſer.

Maxima pars Laſeris ex India vltra Gangem (incolæ Ganga vocant) aduehitur. Benjui verò quòd in Indiam adfertur, quódque amygdaloides vocant, naſcitur in Samatra & Sian, (non in Armenia aut Syria Africáue, aut Cyrene) eiusq; maxima pars huc conuehitur; deinde in Arabiam, Perſiam, & Aſiam minorem defertur, atque etiam (vt ex virorum fide dignorum relatu intellexi) in Palæſtinam, Syriam, Armeniam & Africam. Antonio Muſæ Exam. ſimpl. impoſuerunt igitur ij Luſitani, qui incolas, apud quos naſcatur Benjui, veritate coactos, id gummi etiamnum Laſerpitium vocare ſignificarunt: quandoquidem ab indigenis Cominham *appellatur.* Laſer vnde. Ganga fl. Anton. Muſæ lapſus.

Ad Ruellij autem lib. de nat. ſtirp. 3. cap. 52. obiectionem, quem capite de Laſere, Imperatoriam Laſer Gallicum atque officinarum Benjuinum eſſe, contendere ſcripſimus: ſic reſpondeo. Ruellij lapſus.

Cum is inter reliquas Imperatoriæ facultates hanc illi tribuat vt libidines extinguat: in Laſere verò dixerimus

Indos eo vti ad venerem excitandam, Imperatoria Laſeris genus eſſe non poteſt.

Benjui veteribus ignotum.

CETERVM *noſtrum Benjui veteribus ignotũ fuiſſe omnino puto: ſiquidem neque Græcorũ quempiam, neque quemquam Arabum hunc deſcribere memini. Nam quod Auenrois 5. Collig. cap. 56. dicit, Belenizan, aut Belenzan, ſiue Petrozan exſiccantem & excalfacientem in ſecundo exceſſu habere facultatem, ſtomachum humidum & langueſcentem exſiccare, & roborare, oris odorem commendare, partes corporis confirmare, & venerem excitare; ex eius adeò ſuccincta & breui deſcriptione, perſuadere mihi non poſſum eſſe Benjui quod deſcribit: quod ſi quis contrà ſentiat, per me licet.*

Benjui Iudæis veteribus ignotũ.

VETERIBVS *etiam Iudæis ignotũ fuiſſe ex eo conijcere licet, quòd neq; Dauid, neque Solomon eius meminerunt, tametſi odores et ſuffimẽta ſummopere cõmendarint.*

FIERI *autem poteſt vt Ruellius (in eo quod Benjui Ben-Iudæum vocat) lapſus fuerit nominum affinitate, debuerítq; potiùs nuncupare Benjaoy, id eſt, filium de Iaoa, vbi plurimum naſcitur.*

Benjaoy.

SCRIBIT *Mediolanenſis quidam naſci Benjui in monte Paropaniſſo, & præter Macedones quoſdam, qui in monte Caucaſo odoratiſſimum, noſtróq; multo præſtantius ſe vidiſſe aſſerebant, Ludouicum etiam Romanum citat.*

Rumes.

EGO *verò neque huic Mediolanenſi, neq. illis Macedonibus facilè crediderim, quandoquidem videre licet huc commeantes tot Thraces (quos illi Rumes vocant) & tot Turcos, qui Benjui mercium gratia hinc tranſuehunt: quos, ſi apud eos Benjui naſceretur, alias potiùs merces quæ maioris eſſent emolumenti & quæſtus, tranſportaturos credibile eſt. Fieri autem poteſt, vt illi Macedones Styracem pro Benjui intellexerint: ſed tamen nullibi Styracem naſci ſcimus præterquam in Aethiopia, vbi etiam Myrrha reperitur.*

Styrax in Aethiopia.

De *Ludouico Romano à Luſitanis quibuſdam audiui, quibus hîc in India cognitus fuit, nunquam eum præteriiſſe Calecut neque Cochim: necdum enim eo tempore ea maria nauigabamus quæ nūc nobis aperta ſunt. Ego ſanè hūc Ludouicum olim veracem eſſe credidi; ſed lectis eius Commentariis, multa eum pro arbitrio finxiſſe deprehendi. Exempli gratia, vbi agit de Ormuz, lib. 3. cap. 2. inſulam aut vrbem eſſe potentiſsimam refert, in qua ſint aquæ ſuauiſsimæ, cùm tamen nullam iſtic aquam præter ſalſam inuenias, omníſque annona & aqua aliunde eò conuehatur, nec iſta quidem admodum bona.*[a] *Deinde neque aquam, neque ligna in Malaca inueniri ſcribit, lib. 6. cap. 17. cùm tamen iſtic ſit & aquæ potabilis, eiúſque ſuauis, copia, & egregia lignorū materia. Ex quibus videre licet, non multū fidei tribuendū eſſe huius Auctoris ſcriptis de rebus Indicis.* Ludouicus Romanus.

Porro *Benjui plura ſunt genera. Id autem maximè à Mercatoribus expetitur, quod Amygdaloides*[b] *vocant, quódque vngues ſeu maculas candidas admixtas habet amygdalarum inſtar: quo enim pluribus huiuſmodi maculis abundat, tanto præſtantius habetur.* Benjui amygdaloides.

Maxime *id prouenit in Sian & eius cōtermina Martaban.*[c] *Eius meminiſſe puto Antoniū Muſam, idq. permixta eius radicum ſcobe adferri aſſerere: ſed falsò, quandoquidem vnum idémq. eſt gūmi, aliud videlicet craſsiori conſiſtentia, aliud liquidiori, & aliud non plenè dura, quæ deinde à Sole exuſta magis albet. Id Benjui ſic exſiccatum nonnumquam in farinā reſoluitur, quam Muſa radicū ſcobem eſſe putauit.* Muſæ lapſus.

Aliud *genus nigrius inuenitur in Iaoa & Samatra, quod vilioris eſt pretij. Eſt & genus nigrum in Samatra è nouellis arboribus profluens, quod ab odore grato Benjui de Boninas vocant: id ſuperiori decuplo carius eſt. Illius fragmentum ſuperioribus diebus mihi dono miſſum eſt, ſuauiſſimi odoris, quod manibus confricatum, eas mira odoris fragrantia commendabat.* Benjui ſecūdum genus. Benjui de Boninas.

Styrax liquida. Roçamalha. EGO ſæpiùs exiſtimaui illud Benjui de Boninas nihil aliud eſſe quàm Benjui cum Styrace liquida, quam Chinenſes Roçamalha vocant, permixtum, quoniam eius odor aliquantum ad Benjui de Boninas accederet: eamq; ob cauſam aliquando periculum facere volui, mixto Benjui cum Styrace liquida. Sed licet Benjui ſic permixtum vulgari odoratius eſſet, odoris tamen fragrantia & ſuauitate à Benjui de Boninas ſuperabatur.

Benjui de Boninas cũ nouello permiſcetur. CETERVM Benjui è nouellis plantis profluens Amygdaloide odoratius eſſe, cauſam eſſe puto, quòd gummi multum natiuæ ſuæ fragrantiæ vetuſtate amittat, vt ferè reliqua huiuſmodi. Sed quoniam candidum elegantius eſt, nigrum verò & nouellum odoratius, vtrumque permiſcere ſolent, vt odoris fragrantiæ etiam elegantiam concilient.

Cominham. Louanjaoy. Vdo. BENIVI genera vocantur à Chinenſibus Cominham, ab Arabibus Louanjaoy, quaſi dicas Thus de Iaoa, quòd hæc regio primùm Arabibus innotuerit, ſiquidẽ Arabes Thus Louan dicunt, Guzarate & Decan incolæ, Vdo.

Benjuifera arbor. EST autem Benjuifera arbor procera, vaſta, pulchra, vmbram latè diffundens, ob ramorum frequentiam, quos pulcherrimo ordine digeſtos & in altũ ſublatos habet. Caudice eſt craſſo, materie prædura & firma. Eius folia minora ſunt aliquantum Citri ſiue Limoneræ foliis, non tamen adeò virentia, ſed parte auerſa candicantia: quæ verò in ipſis maioribus ramis enaſcuntur, ad Salicis folia magis accedere videntur, latiora tamen ſunt, ſed minus longa. Ea tum aceto condita, tum ramis adhuc inhærentia accepi. Naſcitur interdum in ſiluis Malacæ, loco humidiore.

Benjui præſtantiſſ. VVLNERANTVR arbores vt Gummi (quod eſt Benjui) maiori quantitate effluat. Nouellæ, vt dixi, arbores Benjui de Boninas emittũt (quod eſt ex prouincia Bayros) præſtantius eo quod in Sian naſcitur, licet id reliquis aliis generibus præferatnr.

HÆC omnia non ſine rei nummariæ diſpendio didici: ſiquidem

ſiquidem perbellè ſatisfactum eſt ei qui mihi & folia & ramos huius arboris attulit, vt æquum erat. Nam præter ſummam quæ his adeundis eſt ſiluis difficultatē, maximum ſubeundum eſt periculum, ob Tigridum (quas illi Reimones vocant) in iis ſiluis frequentiam. Tigris. Reimones.

S*i quid verò eis quæ nunc diſceptaui meliùs intellexero, palinodiam non modò in his, ſed & aliis omnibus canere non pudebit.*

a Credibile eſt noſtro huic auctori ab aliquo impoſitum fuiſſe, qui Ludouico Romano parum æquus erat, aut ſanè aliud habuiſſe exemplar, quàm ea quæ paſſim Ludouici Romani nomine circũferuntur. Nam lib. 3. cap. 2. de Ormuz agens. *Aquarum*, inquit, *potu ſuauium, annonæque mira caritas: inuehuntur ferè omnia*, quemadmodum & noſter auctor hoc loco aſſerit. Et lib. 6. cap. 17. de Malaca agens: *Mittit tamen triticum, carnes, perpaucáque ligna.* nuſquam verò aquæ meminit. Et ſanè Ludouicum Romanum, cum aliquot aliis, ob egregiè nauatam operam Equitem factum à Principe Laurentio, Dn. Franciſci de Almeida primi Indiæ Proregis, filio, profligatis ad Pananem Mauritanis, & eorum nauibus incendio corruptis, anno reparatæ ſalutis humanæ M. D. VII. non modò ipſemet teſtatur lib. ſuarum Nauigationum 6. cap. 41. ſiue vltimo: ſed etiam Fernandus Lopez de Caſtagneda Indiæ Orientalis Hiſt. lib. 11. cap. 66. Quem profectò honorem non eſſet adeptus, niſi Principi probè fuiſſent cognitæ hominis fides & aliæ virtutes.

b Hoc Benjui amygdalinum Amatus Luſitanus enarratione 71. cap. de myrrha, præſtantiſſimum Myrrhæ genus eſſe cenſet, quam Dioſcorides à loco natali Troglodyticam cognominat.

c Sunt illæ prouinciæ ſupra regnum Malacæ ad fluminum Anæ & Menan in Oceanum Indicum influxum, ſupra Gangeticum ſinum.

De Thure. CAP. VI.

C*vm Veteres duo Thuris eſſe genera tradant, alterum Arabicum, alterum Indicum; de eo nobis diſſerendum exiſtimaui.*

P*er vniuerſam Indiam Thus non naſci certiſſimũ eſt: cùm quicquid Thuris hîc conſumitur, & hinc in Luſitaniam euehitur, ex Arabia deferatur. Non poſſum ergo non mirari à quo Dioſcorides lib. 1. cap. 70. (quem tamen & Auicenna lib. 2. cap. 533. ſecutus eſt) Thus in India naſci acceperit. De Arabibus minùs mirum, qui nigricantem colorem, quo Thus Indicum præditum eſſe vult Dioſcorides,* Thus in India non naſcitur.

Indum

Indum plerumque vocent, vt ex Myrobalano nigró quem Indum appellant, patet.

Louan. çamac. Ronder. Conder. CETERVM *Thus Arabibus, apud quos ſolùm prouenit,* Louan *vocatur, nomine ex Græco deducto: Auicenna lib. 2. cap.* 533. Conder, *id eſt Reſina* (çamac *enim illis eſt gummi, veluti* çamac Arabi, *id eſt, gummi Arabicum*) *Serapioni lib. ſimpl. cap. 178.* Ronder *corrupto vocabulo. Nam multos Arabes conueni, ſed omnes Thus à quoquam eo nomine appellari negant, paucos verò quoſdam* Conder *vocare, & pleroſque omnes* Louan. *Idem à quibuſdam Luſitanis, qui in Arabia diu vixerunt, intellexi. Addebant & illi arborem quæ Thus producit, ab incolis* Louan *etiam appellari, eiuſq; duplex eſſe genus: alteram montanam, alteram in planis naſcentem. Montana arbor montibus confragoſis prouenit, optimúmque & laudatiſſimum Thus profert. In planis verò naſcens Thus profert nigrum, improbum, quo cum aliarum arborum reſinis permixto naues picant & oblinunt, vti nos pice ſolemus. Eæ arbores illius Prouinciæ Regi cedunt, nec cuiquam Thus colligere licitum eſt, niſi Regis permiſſu. Confluere eò Negotiatores ex Adem, Xaël, & aliis Arabiæ locis, & cum Rege de Thuris quantitate quam auecturi ſint, & de pretio conuenire ſolent, modò laudatum ſit & legitimum, quod nos maſculum vocamus, ipſi* Melato *appellant.*

Thus montanum. Thus in planitie natũ. Thus maſculum. Melato.

Thuris vilitas. LAVDATISSIMI, *huc etiam delati, vile eſt pretium: centena enim libræ duobus dumtaxat Luſitanicis aureis emuntur. Improbum interdum cum optimo miſcetur, cui nonnunquam & corticum fragmenta inhærent, atque huc defertur, ſed viliſſimi eſt pretij. Thus ergo nullam aliam adulterationem nouit. Nã quis, quæſo, id adulterare vellet, cùm tam vili ematur?*

Thus non adulteratur.

Thuris vſus. MVLTVS *eſt Thuris vſus apud Indicos medicos in vnguentis & ſuffimentis. Nonnumquam & in corpus aſſumitur ad varios capitis affectus & alui profluuia. Sed*

maxima

maxima Thuris pars hinc in Chinarum regionem exportatur (quoniam iſtic plurimùm eo vtuntur) & in regiones Malacæ vicinas.

PORRO *Thuris arbor humilis eſt, & folia habet Lentiſco ſimilia, peculiariſq; eſt Arabiæ. Scribunt tamen Hiſpani in nouo orbe etiam Thus inueniri, ſed penes eos ſit fides, ego certè de eo nihil pronunciare poſſum.* Thuris planta.

De Myrrha. CAP. VII.

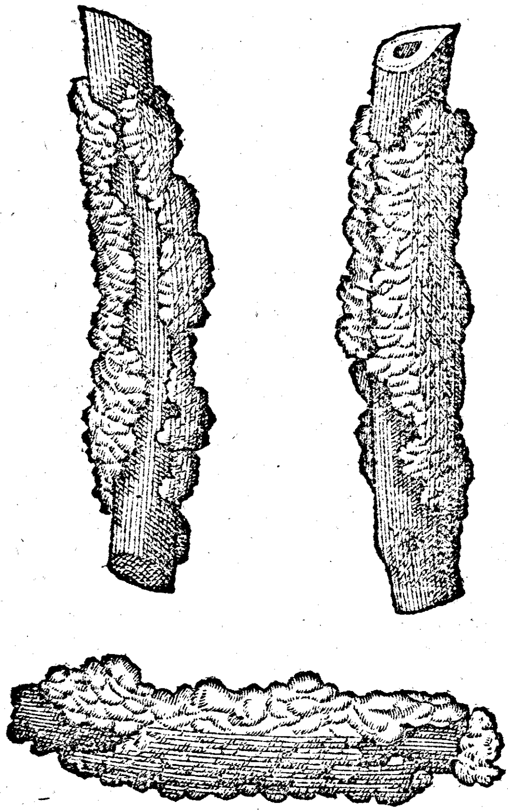
PLVRIMA *affertur etiam ex Arabia ad nos Myrrha, quæ Indis* Bola *dicitur: tum etiã ex regione Abexim, quæ Aethiopia eſt. Qualis verò ſit arbor quæ eam profert, aut qua ratione reſina eliciatur, numquam ſcire potui. Illud dumtaxat adiiciam, quod à quodam Mercatore, qui in Melinde & Moſambique negotiabatur, tum à quodam ſacrifico Aethiopiæ, Epiſcopoq; Armenio intellexi: videlicet genus eſſe quoddam hominum montanum, & ſilueſtre (quos Bodoins vocant, linguáque pura Arabica, quæ nonnihil ad Chaldaicam aut Syriacam antiquam accedat, vti perhibent) quod Myrrham in Braua & Magadaxo terreſtri itinere affert, & è Chaldæa regione ſic illis vocata ſe adferre aſſerit.* Myrrha. Bola. Bodoins.

* Qui veterum opiniones de Thure & Myrrha noſſe volet, conſulat Theophraſtum libr. 9. cap. 4. de Hiſtoria plantarum, & Plinij naturalem hiſtoriam libr. 12. cap. 14. & 15. Tum legat quæ aliquando commentati ſumus in appendice addita ad Commentarios Gallicos doctiſſimi Dodonæi de Hiſtoria Stirpium.

De Lacca. CAP. VIII.

QVAM *officinæ Laccam, eam Arabes, Perſæ, & Turci* Loc Sumutri*, quaſi dicas Laccam è Samatra, nuncupant: non quòd Samatra ſit Prouinciæ Pegu, vbi plurima Lacca naſcitur, finitima, ſed quòd Arabes, & alij iam memorati in Samatra gigni putarent. Idem nomen etiam inualuit apud Prouinciarum Balaguate, Bengala, & Malauar incolas, quoniam à Mauritanis ſic edocti fuerunt. Legitimum tamen earum Prouinciarum nomen eſt* Lac*; in* Lacca. Loc Sumutri. Lac.

LACCA CVM SVIS BACILLIS.

Trec. *Pegu verò & Martaban, vbi præſtantiſſima eſt,* Trec, *atque iſtuc è* Iamay *adferri tradunt.* Non *vocatur* aec, *aut* ancuſal, *vt* Pandectarius *cap. 13. corrupto nomine appel-*
Sac. *lauit : neque* Sac, *vt apud Serapionem lib. ſimpl. cap. 181. coruptè legitur.*

CETERVM *cùm ab ipſis incolis, apud quos plurima*

naſcitur

naſcitur, Trec *vocetur, mirabitur aliquis, cur nomẽ* Lac, Loc *aut* Luc *inuenerit. Sed hanc fuiſſe cauſam coniicio: quòd hoc medicamentum in Loc ſiue mellis craßitiem diſſolueretur cùm ad inficiendũ, tum vt eius eſſet vſus in medicina. Præſtaret tamen ſemper natiuum prouinciarum, in quibus medicamenta naſcuntur, nomen ſeruare, quòd hæc immutatio multorum errorum occaſionem præbere ſoleat.*

PORRO *Pegu & Martaban incolæ eam Samatram exportabant, & inde Piper in ſuam regionem reuehebant.*

QVIDNAM *eſſet Lacca, quomodo pararetur, & vbinam gigneretur, diu dubitaui. Nam adfirmabant nonnulli in Pegu flumina exundare atque alueum ſuum ſuperare ſolere, aqua deinde defluente, in lutum quod remaneret bacillos ab incolis iniici, in quibus prægrandes formicæ naſcerentur, & ea quidem alatæ, quæ multam Laccam accumularent. Percontanti autem an eorum quæ narraſſent oculati eſſent teſtes, tantum ſibi fuiſſe otij negabant, vt hæc adeò diligenter animaduerterent, ſed famam vulgarem eam eſſe. Conueni tandem virum apprimè honeſtum & curioſum diligentémque, qui iſtic fuerat. Dixit is vaſtam arborem illic inueniri, foliis quodammodo Pruni, in cuius ſurculis & minutioribus ramis magnæ formicæ, in terræ viſceribus aliiſque locis enatæ, hanc Laccam elaborent (vt apes mel conficiunt) materiam ex ipſa arbore exſugentes. Hos deinde ramulos, ab arbore reuelli atque in vmbra ſiccari, donec iis excidentibus Lacca ipſa veluti in tubulos concreta maneat: interdum tamen ligni fragmenta inhærere. Meliorem tamen cenſeri, quæ ſincera ſit, lignique fragmentorum expers: eam verò cui inhæreant fragmenta, deteriorem. Inueniri etiam ſolidam & minimè ſinceram, quam poſtea colliquant, & in pollinem reducunt, atque viliorem cenſeri, quoniam multam terram admixtam habet. Deinde negotiũ dedi quibuſdam qui Pegu profecturi erãt, vt an ita ſe res haberet, diligẽter perquirerent;*

Variæ de Lacca ſententiæ.

Laccæ hiſtoria.

rerent; & illi ſanè ſermonem eius confirmarunt. Idē poſtea verum eſſe didici in Balaguate profectus, vbi nōnulla naſcitur, & reſeruatur, quam deinde in proximos portus exportent. Huc item mihi allatus eſt ramulus ab arbore Beriſera (cuius in ſecundo Libro mentionem faciemus) reuulſus, cui multa inhærebat Lacca. Sed quoniā exigua admodum quātitate prouenit; aduerſante cæli temperie negligitur. Multi tamen ſe vidiſſe in iis arboribus affirmarunt. Formicas autem hanc Laccam elaborare inde manifeſtum eſt, quòd plerumque alæ formicarum Laccæ permiſtæ conſpiciuntur.

Beriſera arbor.

Formicæ Laccam elaborant.

PRÆMANSA *autem hæc Lacca,*[a] *pulcherrimo rubro colore inficit (quæ eſt deligēdi ratio) & ex ea bacilli illi, quibus in obſignandis epiſtolis vtimur, cōficiuntur, admixtis iis coloribus quos maximè expetimus. Iiſdē & fabri lignarij lineas ducunt. Hac verò Lacca implent etiam cum Aurifabri, tum Argentifabri vaſa maiora aurea & argentea.*

NON *eſt autem ea arbor in qua Lacca elaboratur, Myrto ſimilis aut facie aut magnitudine, vt aliqui volunt; ſed interdum in nucis iuglandis magnitudinem excreſcit, interdum minor eſt.*

Laccæ planta diſſimilis Myrto.

AVICENNA *lib. 2. cap. 432. Paulum ſecutus, Laccam, quam ipſe* Luc *vocat, Myrrhæ perſimilem facit, atque odoratam eſſe ſcribit, deberéque cum delectu ſumi, eóſque reprehendit qui illam Carabe ſimilem faciunt: nonnullas tamen facultates Carabe ſimiles habere. Exiſtimo autē Auicennam Laccam non nouiſſe: ſiquidem neq. Myrrhæ ſimilis eſt, quoniam hæc in extimis ramis elaboretur; Myrrha verò ex ipſo arboris trunco extillet: neque item odorata, veluti Myrrha eſt, tametſi Auicenna ibidem odoratam eſſe contendat. Quod Bellunenſis Luc verterit, fieri poteſt, eum ita in veteri exēplari inueniſſe. Attamē nunc omnibus Arabibus* Loc-ſumutri *dicitur. Errat ſimiliter, quòd ſimiles illi cū Carabe facultates tribuat. Carabe enim glutinatoria eſt, & adſtrictionis particeps. Lacca verò obſtructiones aperit.*

Lacca neque Myrrhæ ſimilis, neque odorata.

Laccæ facultates Carabe diſſimiles.

CETERVM

CETERVM erroris anſam Auicennæ præbuiſſe puto, quòd Laccam Cancamum Dioſcoridis eſſe æſtimarit, cùm tamen planè diuerſum ſit à Lacca, quæ minimè, vt diximus, odorata eſt: Cancamum verò ad ſuffimenta vſurpatur, quod grati odoris eſt indicium. Præterea eius error ex eo manifeſtus eſt, quòd duo diuerſa capita deſcripſerit, in altero ibidem Cancami deſcriptionem enarrans, in altero de Cheichem agens, quaſi diuerſa eſſent ſimplicia. Lacca non eſt Cancamum. Cheichem.

SERAPIO lib. ſimp. cap. 181. de ſententia Dioſc. & Aathabaric, (quem nonnulli Paulum putant) gummi eſſe ait arboris in Arabia naſcentis, Myrrham quadamtenus referens. Deinde ex ſententia Rhaſis, in ramos Sorbi, quam ipſe Guberam vocat, è cælo delabi dicit. Poſtremò, Lacca, inquit Iſaac, res quædam eſt rubea, quæ tenuibus lignorum ſurculis inhæret. Coquitur hæc, & ex ea panni rubeo colore inficiuntur, quam infecturam Chermes appellant. Ceterùm Lacca ex Armenia defertur. Hæc ſunt Serapionis verba. Gubera.

SED, quod pace tanti viri dictum volo, Serapioni ignota fuit Lacca, quoniam Dioſcoridis Cancamum eſſe putauit. Laccam tamen à Cancamo diuerſam eſſe iam diximus, nulliq; Græcorum cognitam fuiſſe aſſerimus. Lacca veteribus fuit ignota.

LACCAM autem in Arabia non naſci palàm eſt, quoniam in Arabiam ex India deportatur: Similiter nec in Sorbi ramos delabi, neque etiam Meſpili, vt nonnulli perperam verterunt, cùm nullæ ſint per vniuerſam Indiam Sorbi aut Meſpili. Sed nec in Armenia naſcitur. nec etiam eſt Chermes Arabum, cùm id nihil aliud ſit quàm Coccum infectorium Græcorum.

QVANTVM verò hallucinentur Monachi qui in Meſuen ſcripſerunt, diſt. 1. cap. 48. Sanguinem Draconis vulgò vocatum Cancami loco ſubſtituentes, doctiſſimè Matthiolus multis argumentis oſtendit ſuis in Dioſc. commentariis lib. 1. cap. 23.

EORVM item opinio, qui Dioſcoridis Cancamum Benjui Benjui non eſt Cancamum.

Benjui eſſe volunt, magis erronea eſt, quàm vt refelli debeat: ſiquidem non naſcitur in Arabia, vti de eo commentantes diximus.

VERVM, *ſi mihi dicere licet quod ſentio, in ea ſum opinione, vt nos legitimo Cancamo minimè carere putem, & Laccam etiam legitimam nos habere, quam ex India omnes Mauritani petunt, eáque etiam in ſuis compoſitionibus vtuntur, veluti in Dialacca, quam ipſi Dallacca vocant.*

Dialacca.

Cancamum quid ſit. Anime.

ERIT *autem Græcorum Cancamum, mea ſententia, id quod nos Anime vocamus,* [b] *ad ſuffimenta idoneum, quod in Luſitaniam ex Aethiopia Arabiæ finitima aduehitur. Si quis verò aliud proferat quod Cancami deſcriptioni magis conueniat, ſententiam mutare paratus ſum.*

HALLVCINANTVR *verò qui Anime in Breſiliana regione inueniri contendunt, & genus illud picis ſiue Bituminis Reſinæúe in Siruam, vt aiunt, non procul à Maluccis repertum, Anime eſſe credunt. Nam eius picis multa copia huc ex Samatra aliíſque regionibus aduehitur; qua picandis nauibus vtuntur. Sed nec odore præditum eſt Cancamo ſimili, & dumtaxat reſinam aut quoduis vulgare gummi olet.*

a Etiamnum ea Lacca quæ ad nos aduehitur, circa ramulos elaborata eſt; & quamuis prædura & exſucca, præmanſa tamen ſputum efficit ſanguineum; quod probitatis eſt indicium: imò alutas & veruecinas pelles, illa contuſa, & vrina veteri macerata, rubro colore ex altera parte infici quidam volunt. Itaque veriſimile eſt, illam adhuc recentē eas omnes notas obtinere quas noſter Auctor Laccæ tribuit.

Anime.

b Eiuſdem eſt ſententiæ Amatus Luſitanus ſuis in Dioſcoridem Commentariis lib. 1. cap. 23. Eſt verò Anime gummi quoddam Luſitanorum nauigationibus in Europam allatum, cuius tria inueniuntur genera. Primum fulueſcit, & pellucidum eſt, planéque nobilius illud ſuccinum crudum æmulatur. Amatus hoc genus Cancamum eſſe, à Briſoto Gallo edoctus, loco iam dicto contendit. Alterum genus nigricat, & ferè ſimile eſt taurino glutini, ſiue illi reſinæ quam officinæ Colophoniam vocant. Id Amatus Myrrhā aminneam Dioſcor. eſſe vult. Tertium genus pallidum eſt & reſinaceū retorridúmque. Omnia verò iucūdum in ſuffumigiis ſpirant odorem, idémque videntur temperamentum ſortita. Poſteriora tamen duo deguſtata, magis ſiccare & amareſcere deprehenduntur.

De Anime (quod neſcio cur Aniimum vocet) in hanc ſententiam Amatus Enarrat. 23. cap. de Cancamo: Eſt igitur Cancamum gummi quoddam, quod ex Guinea, Africáue & inſulis illi circumiacentibus Luſitani noſtri adferunt Aniimum appellãtes. Decidit enim gummi hoc, vt teſtantur illi, ex proceris arboribus, folia Myrti habentibus, quod album reperitur, & aliud ſubnigrum Myrrhæ quodammodo perſimile, odoratum, quod Dioſcorides illis de cauſis tamquam improbum cõmemorat, & Mineam, (*Dioſc. habet Aminneam, Galenus tamẽ Mineæ meminit*) à terra vnde præcipuè naſcitur eã appellat, quãquam Serapio Amineã nominet: Vnde Luſitani noſtri; corrupta dictione, pro minia vel aminea Anijmum vocent, & eo mulieres maximè pro ſuffumigiis, & medici contra dolores à frigiditate ortos præcipuè vtuntur. Hanc verò aſſertionem primò adſtruxit Briſotus Gallus, vir magna eruditione præditus, qui cùm apud Luſitanos ageret, vt inde ad Indos, cupidus cognoſcendi rerum nouarum, nauigaret, gummi hoc vidit, quod Cancamum eſſe dixit. Proinde cùm Cancamo opus fuerit, Luſitanorum Aniimo deinceps vtemur. Anime.

Item Enarratione 71. cap. de Myrrha: Myrrha verò mineã vel aminea dicta, hodie quoq. in Luſitania & vniuerſa Hiſpania paucis mutatis literis habetur, vt cap. de Cancamo diximus, gummi ſcilicet anijmum appellãtes, cuius duo genera habentur, album & nigrum. Nam albũ Cancamum eſſe ex Briſoto didicimus: nigrum verò minea, hæc Dioſcoridis Myrrha eſt, quæ ex proceris arboribus decidit, nullo cogente artifice, aut vulnere in arbore facto. Hæc Luſitanus. Verùm non deſunt etiam qui Anime legitimum Bdellium eſſe putent, ob multas quas habet notas cùm Bdellij hiſtoria communes; quam apud Dioſc. lib. 1. cap. 69. & Plin. lib. 12. cap. 9. atque alios videre licet, quò lectorem remitto. Myrrha.

Ceterum cùm hanc epitomen cõſcriberem, dono accepit à Iacobo Antonio Cortuſo, Patricio Patauino, clariſſimus vir Rembertus Dodonæus, medicus Mechlinienſis, exoticos nonnullos fructus, inter quos nucem Fauſel duorum generum, Sycomori & Bdellij fructum, & Fagaram Serapionis, quos mihi pro noſtra amicitia liberaliter communicauit. Hanc itaque occaſionem nactus exhibendi fructus Bdellij iconem, nolui committere quin eam hoc loco adiicerem cum breui quadam deſcriptione. Cuius ſanè, Fagaræque, de qua poſteà, & Sycomori cognitionem Cortuſo acceptam fero.

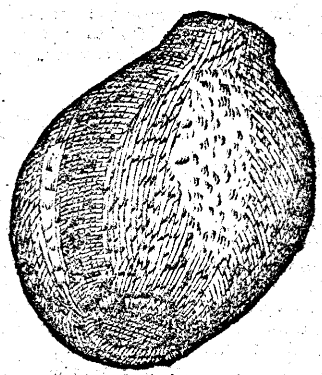
Est verò Bdellij fructus à Cortuſo miſſus iuglandis nucis magnitudine, aut etiam amplior; triangulari ferè forma, oblongiore tamen, & ad ficum quodammodo accedente, odoratus, colore ſubcinereo, duriſſimo putamine; quod prægnans eſſe & nucleum continere videtur. Bdellium.

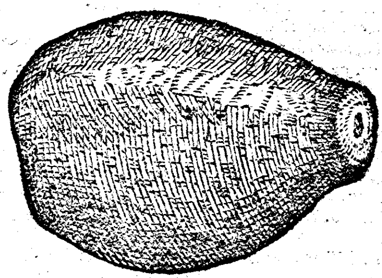
Bdellii hiſtoria apud Auicennam cap. 115. valde mutila & confuſa eſt. Dioſcorides aliiq. Græci gummi Bdellij dumtaxat meminerunt. Plinius tamen lib 12. cap. 9. arboris etiam Bdellij meminit in hunc modum: Vicina eſt Bactriana, in qua Bdellium nominatiſſimum. Arbor nigra eſt, magnitudine Oleæ, folio roboris, fructu caprifici naturaque.

Serapionis deſcriptionem prudens omitto. Siquis tamen eam cupit, aut ipſum Serapionem conſulat, aut Matthioli commentarios.

NON deſunt, qui fructum hunc, quem Bdellij nomine à Cortuſo miſſum exhibui, magis referendũ cenſeant ad Cuci, cuius Theophraſtus ſub finem ſecũdi cap. lib. quarti, Plin. lib 13. cap 9. meminerunt.

BDELLII CORTVSI FRVCTVS.

De Caphura. CAP. IX.

NON *dubiũ eſt quin multum Arabibus debeamus quibuſdam in medicamentis: etenim aliquando eorum meminerunt, quæ veteribus Græcis neglecta, aut ignota fuêre.*

Quòd

Quòd ſi interdum plenam deſcriptionem non reliquerunt, id accidit, quia illis hæ regiones ignotæ fuerunt. Nam & ego, qui multo iam tempore in hac regione habitaui, ſumma cum difficultate veram & genuinam Aromatum notitiam conſequi poſſum: partim quoniam noſtri Luſitani, tametſi magnam partem orbis nauigant, ſolùm ſolliciti ſunt quas merces quibus ex regionibus maiori cum quæſtu ſint euecturi, quáſue inuecturi; vt verò ſciant quæ in ſingulis quas adeunt regionibus, quáque forma arbores naſcantur, & num fructiferæ ſint nec ne, poßintne cum noſtratium quibuſdam comparari, minimè curioſi: tum etiam quòd propter ingraueſcẽtem ætatem ſingulas regiones mihi adire non licet, nec etiam ſi velim, concedatur ab harum Prouinciarum Præfectis & Gubernatoribus, qui mea, propter ſenectutem & rerum experientiam, vti malunt, quàm aliorum Medicorum operâ; tametſi eruditi viri non deſint. Quamobrem culpandus non ſum, ſi interdum nonnulla cum dubitatione profero.

Ceterum vt ad inſtitutum reuertamur, Capur & Cafur omnibus Arabibus dicitur, quoniam apud eos litteræ f & p magnam inter ſe habent affinitatem. Quòd ſi à quibuſdam illi alia induntur nomina, aut exemplarium deprauatorum vitio id accidit, aut ipſos auctores deceptos eſſe credendum eſt. Capur, Cafur.

Est verò Caphura nobile medicamentum (cuius nec Galenus, nec quiſquam veterum Græcorum meminit, præter Aëtium è recentioribus, tametſi Serapionis vulgata exemplaria Dioſcoridis auctoritatem citent, falsò tamen) duorum generum, Caphura videlicet de Burneo, & quæ ex China aduehitur. Caphura de Burneo nunquam vſq; ad noſtras regiones penetrauit, ſaltem cùm iſtic eſſem videre non contigit: nec id mirum, quandoquidem huius libra tanti emitur, quanti centenæ libræ eius, quæ ex China adfertur, quæ ſecundum genus eſt, eaq; in Europam defer- Caphuræ duo genera. Caphura de China.

tur, in panes orbiculares coacta, quinque digitorum diametri: quæ cùm coacta ſit, compoſitum medicamentum videtur, non ſimplex.

Caphura de Burneo.

E A *Caphura de Burneo quæ magnitudine eſt Milij, aut paulo maior, maxima ex parte vilior eſt. Conſtituunt enim Gentiles, Baneanes, & Arabes qui eam emunt, eius genera quatuor. Namque diuidunt in caput, in pectus, in crura, & in pedes. Eius quæ ex capite eſt libra, pẽdit pardans octoginta: (eſt verò Pardan*[a] *moneta aureæ apud Indos genus quod conficit decem regales Caſtellanos) quæ ex pectore, aureos viginti: quæ ex cruribus duodecim: quæ ex pedibus, quatuor, aut ad ſummum quinque. Curioſiores nonnulli quatuor inſtrumẽta cuprea ſumũt inæqualibus foraminibus pertuſa (qualia qui vniones vendũt habere ſolent) per quæ Caphuram tranſmittunt. Ea quæ per inſtrumẽtum maiuſcula foramina continẽs tranſmiſſa eſt, certum habet pretium: quæ per inſtrumentum mediocre, aliud: quæ per inſtrumentum minoribus foraminibus pertuſum tranſmiſſa eſt, aliud etiam pendit pretium. In ea verò diſcernenda adeò ſunt experti Baneanes iſti, vt Caphuram Caphuræ permixtam dextrè diſtinguere norint, pretiúmque iuſtum imponere; nec facilè inueniatur qui eos fallere poſſit.*

Baneanum induſtria.

Caphuræ hiſtoria.

M V L T A *naſcitur hæc Caphura in Burneo, Bairros, Samatra, & Pacen. Nomina autem locorũ in quibus Serapio & Auicenna naſci tradunt, magna ex parte ſunt corrupta. Nam quã Serapio lib. ſimp. cap. 344. de Panſor vocat, eſt de Pacen in Samatra inſula: Quam Auicenna lib. 2. cap. 134 Alçuz*[b] *appellat, de Sõda eſſe poteſt, quæ inſula eſt Malacæ vicina: Quam verò Serapio ex regione Calca aduehi tradit, corruptũ eſt vocabulum, debebátq. è Malacca dicere, quandoquidem in Bairros loco Malacæ vicino naſcitur.*

E S T *autem Caphura gummi, (non medulla aut cor, vt Auicenna loco ſuprà citato, & alij quidã putarunt) quod in meditullium ligni cadens, deinde extrahitur, aut per rimas*

exudat

exudat. Id vidi in menſa ex Caphuræ arbore conſtructa apud Pharmacopolam quendam; deinde in ligno quodã femoris craßitie donato Gubernatori Domino Ioãni de Craſto; deniq; in tabella palmũ lata apud quendã Mercatorem. Non tamen negauerim, quin interdum in arboris cõcauum decidat. Principio verò exudat admodum candida ſine vllis rubentibus aut nigricantibus maculis: non autem organis elicitur, veluti quidam ſcripſerunt; neque ad candorem conciliãdum decoquitur, vt falsò Auicennæ lib. 2. cap. 134. & Serapioni lib. ſimpl. cap. 344. perſuaſum eſt.

P R O *certo mihi relatum eſt, ſolere quemlibet prodire huius colligendæ gratia; qua vbi cucurbitam impleuerit, ſi quis validior hunc cum cucurbita viderit, ilico eum impunè poſſe occidere & cucurbitam auferre, fortuna nimirum id illis (vt aiunt) elargiente.* Caphuræ colligendæ ratio.

Q V Æ *ex Burneo adfertur, plerumque admiſta habet minutiſſima lapidum fragmenta aut gummi quoddam,* Chamderros *illis vocatum, Succino crudo perſimile, aut ligni cuiuſdam ſcobem. Sed facilè maleficium deprehenditur. Nullam præter hanc adulterandi rationem noui. Nam ſi interdum rubentibus aut nigricantibus maculis conſperſa videtur; id ex ſordidarum & impurarum manuum contrectatione, aut ex madore contrahi affirmant. Sed facilè à Baneanibus id vitium emendatur: Siquidem in panno lineo colligatam, in calidam aquam clàm demittunt, addito ſapone & Limonum ſucco, deinde probè elotam in vmbra ſiccant; ſic multo candidior redditur, pondere non multùm imminuto. Id ab amico quodam Baneane fieri vidi, qui hoc arcanum mihi credidit.* Caphuræ adulterium. Chamderros gummi. Caphuræ expurgandæ ratio.

V T R I V S Q V E *generis meminiſſe videtur Serapio, loco ſuprà citato; ſed obſcurè admodum, cùm ait maiorem quantitatem eſſe de Hariz, minorem tamen eſſe quàm quæ à Sim adfertur. Quod ſic intelligendum puto, maiorem quantitatem ex Chinceo adferri, maioriq; forma eſſe,*

quam quæ ex Burneo aduehitur; quandoquidē eius quātitas drachma maior non inuenitur: panes verò ſiue orbiculi ex Chinceo allati, quatuor ſunt vnciarum aut ampliores.

Caphuræ arboris hiſtoria.

A VIRIS *fide dignis mihi relatum eſt, Arborem eſſe Nuci iuglandi ſimilem, foliis tamen candicantibus, ſalignis ſimilibus, fructum aut florem haudquaquam ſe vidiſſe, fieri tamen poſſe vt vtrumque ferat. Illud autem certò ſcio, materiam eſſe cinerei coloris, faginæ ferè ſimilem, interdum nigriorem, nec eam quidem leuem aut fungoſam, vt retulit Auicenna libr. 2. cap. 134. (niſi fortè ætate iam caducam & emortuam viderit) ſed mediocriter ſolidam. Addunt plerique vaſtam & præaltam eſſe arborem, latiſſimè ſeſe fundentem, & aſpectu perpulchram.*

FABVLOSVM *eſt quod ad eius vmbrā omne animātium genus confugere aiunt, vt ferociora animalia euitent.*

Serapionis aliorumque lapſus.

NEC *minùs fabuloſum, quod quidam Serapionem lib. ſimp. cap. 344. ſecuti ſcribunt, huius largioris prouentus augurium eſſe, cum frequentibus fulgetris cælum coruſcat, aut crebro tonitru perſtrepit. Nam cùm inſula Samatra (quam nonnulli Taprobanam putant) & circumiacentia loca Lineæ æquinoctiali vicina ſint; multis tonitribus ſubiecta ſint neceſſe eſt, eamq; ob cauſam ſingulis diebus imbres aut leues pluuias habent. Singulis itaque annis Caphura abundare debebat. Ex quibus perſpicuum eſt, tonitru largioris Caphuræ prouentus cauſam aut indicium non eſſe. Nonnullis Caphura de China compoſita videtur ex eius parte quæ ex Burneo aduehitur. Affirmarunt præterea mihi, panes illos orbiculares qui ex China aduehuntur, cōpoſitos eſſe, quoniam Caphura de Burneo in Chinceo deferatur, ideo incolis expetita, vt eam alteri viliori permiſceant. Cui opinioni ſuffragantur Baneanes de Cambaya, qui pro arcano dicunt, deficiēte Caphura de Burneo, ſolere ſe eius exiguam quantitatem cum multa Chinenſi commiſcere, eámq. falsò de Burneo, nuncupare. Addunt item iſti Baneanes, Chinenſem*

Samatra inſula.
Taprobana.

Caphura de China.

nenſem Caphuram compoſitum eſſe medicamentum, quod temporis lapſu euaporet & corrumpatur; Caphuram verò de Burneo minimè.

MIHI *ſanè compoſitum medicamentum non videtur, tametſi Manardus in comp. Meſ. diſt. 8. contrà ſentire videatur. Sin verò ſit, ex duobus Caphuræ generibus conflari neceſſe eſt. Nam tametſi euaporet, non eſt tamen admodum corruptioni obnoxia: quod indicium eſt minimè cõpoſitam aut factitiam eſſe, quandoquidem compoſita longè faciliùs corrumpi ſoleant. Si enim Rhabarbarum vix quadrimeſtre illud, quo in hac regione pluit, ferre poteſt, multum ſanè eſt Chinenſem Caphuram incorruptam hîc in India manere.*

AVENROIS *5. Colliget. cap. 56. aliud Caphuræ genus facit longè à ſuperioribus diuerſum, ſcribitq́ue Ambarum eius Caphuræ genus eſſe. Cùm autem eius opinionem Cap. de Ambaro ſatis abundè confutauerimus, plura de his agere ſuperuacaneum eſſe iudico.* Auenrois lapſus.

SCRIBIT *Andreas Bellunenſis in ſuo Dictionario ſecundùm Arabes, aquam Caphuratam ex arbore Caphuræ ſtillare, eamq́ue cum arbore calidam eſſe tertio ordine. De hac aqua à multis cùm Medicis, tum mercatoribus ſciſcitatus ſum, neminem tamen inuenire licuit qui eam ſe vidiſſe aſſereret. Quare facilè adducor, vt credam Bellunenſem cùm in hac aqua deſcribenda, tum in eius temperamento lapſum eſſe.* Bellunenſis lapſus.

SCRIBVNT *Ruellius, libr. 1. cap. 21. & hunc per omnia ſecutus Matthiolus, in libr. 1. Dioſc. cap. 75. vterque verò ex Serapione, hanc Caphuram ceteris bonitate præſtare, quæ à Rege quodam Rihab (qui primus dealbandæ Caphuræ rationem adinuenit) Riachina ſit denominata. Ego verò vt id credam, adduci non poſſum, quandoquidem Indiæ Reges potentiores ſunt, quàm vt tali mangonio operam dare opus habeant.* Caphura Riachina nulla.

RHASES *de re med. lib. 3. cap. 22. eam frigidam & humidam, Auicenna lib. 2. cap. 134. verò, quem pleriq́ue ſequuntur, frigidam & ſiccam tertio ordine conſtituit.*

Caphura frigida eſt.

IN *ea aliquando opinione cum multis recentioribus fui, Caphuram calidam eſſe, ob illum odorem & partiũ tenuitatem quibus prædita eſt* [c]. *Sed poſteaquam experimento didici Ophthalmiis & oculorum inflammationibus, tum etiam ambuſtis impoſitam, niuis frigiditatem retuliſſe, ilico ſententiam mutaui. Adde, quòd omnes apud quos naſcitur, frigidam aſſerunt. Neq. verò huic ſententiæ repugnat quòd odorata ſit, quandoquidem ob partium tenuitatem facilè euaporat & exhalat qui in ſuperficie eſt odor, contrà quàm in Santalo & Roſa, quæ ob ſuam adſtrictionem odorem in ſe retinent.*

Caphura vigilias excitat.

REFERT *Auicenna lib. 2. cap. 134. vigilias excitare Caphuram. Qui fieri autem id poteſt, quandoquidem ipſius teſtimonio frigida eſt, ſoleantq́; frigida ſomnum conciliare? Somnum quidem inducit foris aut intus exigua quantitate vſurpata. Si quis verò ſæpiùs odoretur & naribus adhibeat, cerebrum exſiccat, & vigilias creat. Magnus eius vſus eſt his regionibus, cùm multis in rebus, tum etiam in cibis.*

Perdan.

a Perdan monetæ aureæ Indicæ genus Ludouicus Roman. libr. 4. nauig. cap. 4. deſcribit forma anguſtiore contractioréque quàm ſint Saraphi Babylonici, ſed longè craſſiore: cui ab altera parte pro ſuperſcriptione bini ſint inſculpti dæmones, ab altera verò neſcio quid literis exaratum cernitur. Mendoſus tamen eſt codex, & Perday pro Perdan legit.

b Poſtremæ editionis exemplaria non meminerunt Alſuz, ſed Alkanſuri dumtaxat, & ariagie, deinde alczeid, & aleſcek.

c Conſulendus in hanc rem Matthiolus commentariis in Dioſc. libr. 1. cap. 75.

De Cate, *ſiue* Lycio. CAP. X.

QVONIAM *ad gingiuarum mollificationem & relaxationem Indi medicamento ex Betre, Areca, & Cate compoſito plurimùm vtuntur, de ſingulis commentandum aliquid erit. Sed quoniam ordo ſic poſtulat, de poſteriore videlicet*

delicet Cate, medicamento cum amaritudine aſtringente, hoc loco agemus, de duobus prioribus ſuo ordine acturi.

PLVRIMVM naſcitur in Cambaya, præſertim Baçaim, Manora, & Daman, vrbibus Luſitaniæ Regi parētibus. Prouenit etiam in continenti Goæ, aliiſq; plurimis locis, ſed non tam abundanter vt ſuprà enumeratis, è quibus mercimonij gratia exportatur magna quantitate in Chinarum regionem; in Arabiam verò, Perſiam, & Coraçone, medicamenti cauſa, & pauca quantitate. Magna autem copia in Chinarum regionem & Malacam deportatur, quoniam in maſticatoriis plurimus eius cum Betre eſt vſus. Lycij natales.

EIVS nomen apud omnes enumeratas nationes eſt Cate, in Malaca Cato. Cate, Cato.

QVOD verò hoc nomen Cate, aut paululum immutatum apud Arabes, Perſas, reliquaſq; Aſiæ nationes obtinuerit; in cauſa eſſe puto, quòd maxima pars illius in Malacæ regno abſumitur, vbi idem nomen obtinet: quemadmodum in Coſti vocabulo accidit, quod licet Vplot in prouincia, vbi plurimum gignitur, dicatur; ab omnibus tamen ferè Indis Pucho lingua prouinciæ Malacæ vocatur, quòd iſtic multus eius ſit vſus. Vploti. Pucho.

CETERVM arbor ex qua hic ſuccus extrahitur, magnitudine eſt Fraxini, folio minuto Ericæ vel Tamarici *ſimillimo, perpetuò virente: florere aiunt, ſed fructum ferre negant: multis ſpinis horret: materies ligni robuſta, dura, denſa, ponderoſa, nec, vt aiunt, putredini obnoxia, ſiue ſolibus exponatur, ſiue aquis immergatur: quam ob cauſam ab incolis Lignum ſemperuiuum nūcupatur. Ex eo propter duritiem & pondus piſtilla fiunt deglumanda oriʒæ idonea in mortariis ligneis ſex palmos in ambitu continentibus. Incolæ eam arborem Hacchic vocant: cur autem ipſum ſuccū Cate nominent, nulla ratione cōſequi poſſum. Lycij hiſtoria. Lignū ſemperuiuum. Hacchic.

PORRO ſucci extrahendi hæc eſt ratio. Ramos huius arboris minutim conciſos elixant, deinde contundunt, poſtmodum Lycij extrahendi ratio.

Nachani quid ſit. *modum cum farina* Nachani [b] (*ſementis eſt nigra & minuta ſapore Secales, conficiendis panibus apta*) *& cuiuſdam nigri ligni, quod iſtic naſcitur, ſcobe* (*interdum etiam ſine eo*) *paſtilli aut tabellæ formantur, quas in vmbra ſiccant, ne ſolis ardore earum facultas euaporet.*

Lycij vires. OPTIMVM *eſt medicamētum non modò ad confirmandas gingiuas, & deſiccandum & cōſtringendum; verùm etiam ad alui profluuia curanda, oculorumq́ dolores tollendos, in quibus plerumque optimo cum ſucceſſu vſus ſum.*

NVNC *ſupereſt, fueritne* Cate *veteribus cognitum, examinemus.*

EGO, *ſi mihi dicere licet quod ſentio, omnino exiſtimo noſtrum hoc* Cate *nihil aliud eſſe, quàm Græcorum &* Cate quid ſit. *Latinorum Lycium. Nam eius extrahendi ratio ab omnibus eadem deſcribitur, iiſdémque facultatibus pollere cenſetur quibus noſtrum* Cate. *Huc adde quòd Indicum Lycium præfertur cùm à Dioſcoride, lib 1. cap. 114. & Plinio, lib. 24. cap. 14. tum à Galeno, lib 7. ſimpl. Vocatum autem eſt à Græcis Lycium, quoniam in Lycia primùm inter Græcos illius vſus repertus ſit, optimumq́ iſtic naſci eo tempore cenſerent. Præfertur etiam Indicum Auicennæ, lib. 2. cap.* Hadhadh. *399. & Serapioni, lib. ſimpl. cap. 7. qui id* Hadhadh *appellant, eaſdémque illi facultates tribuunt, quas Græci & Latini. Auicenna vult in eius penuria Arecam & Santalum ſubſtitui.*

RECENTIORES *aliquot è Periclymeni ſucco ſuccedaneum eius parant. Sed ſi Luſitani Pharmacopolæ in conquirendis legitimis medicamentis diligentiores eſſent, & in ædibus Indicis* [c] *nuncupatis Olyſipone requirerent, poſſet* Faufel. *eius tum etiam* Faufel *ſiue Arecæ magna copia claſſe regia in Luſitaniam deferri.*

a Dioſcoridi Lycium folia buxi habet, & puſilla eſt arbor. Itaque longè alia cēſenda eſt quàm ea quę noſtro auctori deſcribitur. Tametſi non ſatis ſibi conſtare videtur Dioſcorides in Lycij deſcriptione, ſi modò poſtrema capitis de Lycio pars, Dioſcoridis ſit.

b Huius

b Huius ſementis etiam meminit is qui naufragium Nauis S. Benedicti nomine, quæ paulo ſupra promontorium Bonæ ſpei ad ſcopulos alliſa eſt, deſcripſit, atque Sinapi ſimilem eſſe, ſed nigriorem, cuius farina in panes orbiculares ſubacta veſcũtur tota illa Aethiopiæ ora maritima, præſertim inter fl. S. Chriſtophori, & eum qui à S. Lucia nomen accepit.

c Sũt verò ędes Indicæ, vaſtæ cõcamerationes ſub Regio palatio in quibus aſſeruantur non modò Aromata, ſed omnis generis merces quæ ex India Vlyſſiponem onerariis, ſeu Corbitis regiis aduehuntur.

De Manna. Cap. XI.

An Manna Græcis cognita fuerit, à recentioribus ſatis diſputatum arbitror. Ego paucula dumtaxat hîc ſubiiciam, quæ ſilentio prætereunda non duxi.*

Eivs *igitur tria agnoſcimus hîc genera, ex prouincia Vrbéque deportata.* Mannæ trip. genera.

Primvm *genus vtribus conſeruatum, ſapore faui mellis,* Xirqueſt, *aut* Xircaſt *vocatur, id eſt, Lac ex arbore Queſt nuncupata: nã* Xir *lingua Perſica Lac ſonat; nos corrupto nomine* Siracoſt *nuncupamus. Eſt autẽ ros quidam in eas arbores delabens, aut gummi ex eis deſtillans.* I. Xirqueſt. Xircaſt. Siracoſt.

Altervm *genus dictũ* Tiriamiabim *aut* Trungibim, *vt vertit Bellunenſis, in Carduis naſci ferunt, granis quàm Coriãdrum maioribus: colore inter rufum & rubentem medio, quæ ex tribulis decutiuntur. Vulgus Plantæ fructum eſſe putauit, ſed Gummi aut Reſinam eſſe reſcitum eſt. Huius vſus præfertur à Perſis ei qua vtimur: quoniam quæ in vſu eſt, pueris exhibere non audent, niſi decimum & quartum annum exceſſerint. Ego tamen ab eo tempore quo huc delatus ſum, illa vti non deſtiti, & ſine moleſtia purgare ſemper deprehendi.* II. Tiriamiabim. Trungibim.

Tertivm *genus magnis glebis aduehitur, admiſtis plerumque foliis. Calabrinæ perſimilis eſt hæc Manna, pluríſque æſtimatur: defertur autem ex Baçora vrbe Perſica admodum celebri.* III.

Advehitvr *interdum Goam in vtribus aliud genus ex Ormuz emporio, melli candido depurato perſimile: ſed facilè corrumpitur in hac regione, propterea quòd vitreis lagenis non aſſeruetur.* Mannæ genus aliud.

* Conſule commentarios Matthioli in lib. 1. caput verò 73. Dioſcoridis. Illic enim tum veterum Græcorum, Latinorum, & Arabum opiniones recẽſet, tum etiam recentiorum ſententias de Manna refellit. Eius verò, auctoriſq́ue noſtri, atque adeò omnium qui de hac re hactenus ſcripſerunt, opiniones refutat Donatus ab alto mari tractatu de Manna.

Meminit etiam Mannæ Bellonius lib. 2. obſeruationum, ſub finem cap. 65.

De Tabaxir. CAP. XII.

CVM *Spodium tam multas Arabum magni nominis & inſignis doctrinæ Auctorum compoſitiones ingrediatur, quas intrò aſſumere licet: non mirum eſt ſi dubitatio orta ſit, an illorum Spodium cum Græcorum Spodio, quod metallicum eſt, & minimè intrò aſſumi poteſt, idem ſit. Sed, vt verum fateamur, vnicum eſt in orbe Spodiũ, ſiue Pompholyx, ab Arabibus Tutia vocatum, in cuius penuria Græci ἀντίσποδα parabant.*

Spodium vnicum.

HVIC *autem dubitationi & errori anſam præbuit Terentianus ille Dauus omnia turbans, Gerardus Cremonenſis in Rhaſ. ad Alm. libr. 3. cap. 36. qui* Tabaxir *Arabum interpretatus eſt Spodium, cùm non minùs inter ſe differant, quàm albus & ater color. Eius errorem omnes Arabum interpretes Latini ſecuti ſunt,* Tabaxir *Spodium vertentes.*

PERICVLOSÆ *autem ſunt vocabulorum verſiones & immutationes, præſertim in re medica, debéntque medicamentorum nomina potiùs non interpretata relinqui quàm perperam Latina reddi.*

Tabaxir.

CETERVM, *vt ad rem redeamus,* Tabaxir *vocabulum eſt Perſicum, ab Auicenna lib. 2. cap. 617. & aliis Arabibus è lingua Perſica deſumptum, nihilq́; aliud ſonat quàm lacteus humor, aut ſuccus liquórue alicubi concretus: quo nomine etiam Arabibus & Turcis hoc medicamentum cognitum eſt.*

Sacar Mambu.

VOCATVR *autem ab indigenis* Sacar Mambu, *quaſi dicas Saccharum de Mambu, quoniam Indi arundines ſiue*

tes, ſiue ramos arboris illud proferentes Mambu vocant. Attamen nunc etiam Tabaxir vocare cœperunt, quoniam eo nomine petitur ab Arabibus, Perſis, & Turcis, qui id mercimonij cauſa ex India in ſuas regiones exportant. Tabaxir.

MAGNO emitur hoc medicamentum pro prouentus eius ratione. Eius tamen commune pretium in Arabia eſt, vt pari argenti pondere ematur. Tabaxir mira caritas.

ARBOR in qua gignitur, interdum magna eſt, & inſtar Populi procera: interdum minor, ramos vt plurimùm erectos (niſi quod pulcherrimos quoſq; interdum incuruant ad pergulas & deambulacra, apud Indos frequentia, conficienda) nodis palmi longitudine ab inuicem diſſitis, diſtinctos habens; folium Oleæ longius. Inter ſingula internodia liquor quidam dulcis generatur, craſſus veluti amylum congeſtum, & ſimili candore, interdum multus, nonnunquam verò perpaucus. Sed non omnes arundines ſiue rami eum humorem continent, at ij dumtaxat quos Biſnager, Batecala, & pars Prouinciæ Malauar profert. Tabaxir hiſtoria.

HIC autem liquor cõcretus, interdum nigricans & cinereus inuenitur, ſed non ideo improbatur. Nam aut ob nimiam humiditatẽ, aut quòd diutiùs ligno incluſus permanſerit, hunc ſibi colorem conciliat: non autem ob arborum incendium, veluti nonnulli putarunt. Siquidem in multis ramis, quos non contigit ignis, niger etiam inuenitur.

MEMINIT huius Rhaſes, libr. de re med. 3. cap. 36. ſed omiſſa generatione, ſolas vires recenſet. Serapionis autem libr. ſimpl. cap. 342. exemplar temporis vitio corruptum eſſe veriſimile eſt, quandoquidem Saraiſcir pro Tabaxir legat.

AVICENNA lib. 2. cap. 617. vult ex arundinum radicibus crematis fieri: ſed eius opinionem falſam eſſe ex ſupradictis manifeſtum eſt. Auicennæ lapſus.

CETERVM σποδὸς, quæ Arabum eſt Tutia, aliud, vti diximus, eſt medicamentum, cuius hiſtoriam ex Græcis pe- σποδὸς. Tutia.

Antiſpoda ex oſſibus Elephanti nulla.

cis petendam cenſeo. Huius penuria antiſpodium fieri cenſent nonnulli ex oſsibus Elephanti: ſed quàm id falſum ſit, ego iudicare poſſum, quippe qui Elephantorum oſſa nullius eſſe vſus, ſed ea ab incolis abiici ſciam.

PORRO, *quoniam peruerſa Cremonenſis interpretatio tot errores nobis peperit, in poſterum vti cenſeo Spodô ſiue Tutia in medicamentis à Græcis deſcriptis, quæ nuſquam niſi externis remediis hoc medicamētum admouent:* Tabaxir *verò legitimo in Arabum compoſitionibus, quæ vt plurimùm intus in corpus ſumuntur.*

Tabaxir facultates.

CETERVM *ex Medicorum tum Indorum, tum Arabum, Perſarum & Turcorum teſtimonio* Tabaxir *internis & externis conuenit ardoribus, tum etiam bilioſis febribus & dyſenteriis: præſertim autem in bilioſis fluxionibus vtuntur, noſtri verò trochiſcos ex eo conficiunt, addito ſemine Oxalidis.*

De Tutia. CAP. XIII.

AVICENNA *lib. 2. cap. 703. Tutiam in India inueniri ſcribit. Huic etiam ſuffragatus Serapio, lib. ſimpl. cap. 422. Tutiæ quoddam genus Indicum eſſe aſſerit.*

Tutia Luſitanorum.

Goan arbor.

SED, *vt verum fatear, nulla per vniuerſam Indiam, nobis ſaltem cognitam, Tutia inuenitur, ſiue Græcorum* σποδὸς*: aut æs, aliúdue aliquod metallum ex quo conflari Tutia poſſit. Sed ea Tutia qua nos hîc vtimur, quamq; in Luſitaniam & Hiſpanias, reliquasq; occidentales regiones exportant, è metallicis conflata non eſt: ſed ex eorum eſt genere quæ Dioſcoridi* ἀντίσποδα *appellantur. Mihi enim retulit mercator, harum ſimiliúmque rerum curioſus indagator, ſe certò accepiſſe à Perſicis negotiatoribus, hanc Tutiam in Quirmon Perſiæ regione & Ormuz finitima (vbi etiam laudatiſsimum totius Perſiæ cuminum naſcitur) fieri, atque conflari è cineribus arboris cuiuſdam iſtic naſcentis nomine* Goan*, quæ fructum eiuſdem nominis profert, cortice & putamine conſtantem: corticem verò & nucleum,*

nucleum, qui putamine clauditur, edules eſſe. Hanc Tutiam Alexandrinam vocari, non quòd in Alexandria fiat; ſed quòd ex Quirmon Ormuz delata, deinde in Alexandriam exportetur, ex qua tandem & Italiæ & Galliæ communicatur.* [ἀντίσποδα Alexãdrinã.]

*Immo, vt Matthiolus ſuis in Dioſc. commentariis lib. 5. cap. 46. cenſet, Cadmia potiùs ex ærariis Germaniæ fornacibus petita vtuntur, tum Italiæ, tum Germaniæ atque Galliæ officinæ. Attamen ſi paulo diligentiores magiſque curioſi eſſent Pharmacopolæ, facilè Pompholygem ex iiſdem fornacibus accipere poſſent, & ſua antiſpoda, quæ, vt idem auctor eſt, plerumque ex boum oſſibus concrematis parant, omnino reiicerent.

De Ebore. CAP. XIIII.

OSSIVM *Elephanti non modò in Medicina nullus eſt vſus (tametſi nonnulli, vt modò retulimus, falsò tradant ex his crematis ſpodium parari) ſed nec inſtrumẽtis & operibus faciendis. Dentium dumtaxat materies expetitur. Nam quòd Aegineta lib. 7. cap. 3. Elephanti vngulas medicum in vſum vſurpari tradit, falſum eſſe puto.* [Dentes Elephantini dumtaxat expetiti.]

APPELLATVR *autem Arabibus Elephantus* Fil: *(ipſe verò dens* Cenalfil, *quod dens Elephanti eſt) in Guzarate & Decan,* Ati: *in Malauar,* Ane: *in Canara,* Açete: *Aethiopibus,* Ytembo: *nullis verò nationibus quod ſciam* Baro; *licet Simon Genuenſis*[a] *id affirmet.* [Fil. Cenalfil. Ati, Ane. Açete, Ytẽbo. Baro.]

NVLLIVS *in medicina vſus ſunt ipſi dentes apud Indos: ſed dumtaxat ab Arabibus & Turcis vſurpantur ex Auicennæ præſcripto in iiſdem remediis, quibus nos vtimur. Verùm in operibus & inſtrumentis monilibuſq; fabricandis tantus eorum eſt vſus, vt ex Aethiopiæ parte quæ eſt à Sofala, vſque ad Melinde, ſingulis annis in Indiam deuehantur millies ſexcẽta pondo, præter eos dentes qui ex pleriſque Indiæ regionibus conuehuntur. Huius Eboris pars in Chinarum regionem defertur: maxima verò & potiſſima in Cambaya. Eſt enim certum ſuperſtitionis genus à Dæmone mulieribus eius regionis inſtitutum, vt è vita ſublato ex ſanguine iunctis, illico omnia monilia (quorum vi-* [Magnus Eboris apud Indos vſus.] [Superſtitio Indicarum mulierum.]

ginti ex ebore confecta ſingulæ mulieres in brachiis gerunt, ſiunt tamen & ea interdum è teſtudinum teſtis) confringant, & poſito luctu noua inducant. Ingens verò eſt apud hos Eboris pretium, pro dentium magnitudine: ſiquidem minores dentes non adeò magno æſtimantur; magni verò, ingentis ſunt pretij.

Elephantini dentes non ſunt decidui.

HABENT *autem ſinguli Elephanti binos dentes in maxilla ſuperiore, ſed non deciduos & denuo renaſcentes, vt putarunt nonnulli. Feminæ verò iis magna ex parte carent, tametſi nonnullæ dentibus vnius palmi longitudine præditæ ſint. Mactantur ab Aethiopibus Elephanti, vt eorum cruda carne veſcantur: dentes verò ad nos mercimonij gratia tranſmittunt, viminibus ſiue laqueis colligatos, quod facit vt putem maiora apud eos Elephantorum armenta inueniri, quàm Boum in Europa.*

Elephanti crudis carnibus Aethiopes veſcuntur.

PORRO *Elephanti naturâ melancholici ſunt admodum, noctu pauent, & inſomniis metum incutientibus divexantur. Sed præſens remediũ eſt ſi eorum rectores* (Naires *lingua vernacula vocantur) illorum tergis inſideant, ſemperq́ eos alloquantur, ne dormiant. Alui profluuio plerumque laborant; interdũ verò adeò in zelotypiam rapiuntur, vt efferentur, & quodammodo furibundi reddantur, diſrumpantq́ catenas & vincula. Eius autem mali curatio eſt, ſi rectores educant in agros, & grauiter obiurgent.*

Naires.

CETERVM *præter id miniſterium quod vehendis oneribus præſtant, & tormentis bellicis è loco in locum commutandis, ſolent bello vtiles eſſe Elephanti; interdum enim capite & pectore armati equorum more in bellum educuntur. Sed qui his in præliis vtuntur, id ſolum emolumenti referunt, quòd aduerſariorum acies proſternant: & tamen interdum etiam, veluti intellexi, non ſine ſuorum pernicie retrocedunt. Nonnulli ſunt Reges, qui interdum mille huiuſmodi Elephantos in prælium educunt, alij plures, plerique ne pauciores.*

Elephantorum vtilitas.

CRVDELE

CRVDELE eſt id ſpectaculum, quando Elephanti veluti monamachia prœliantur: ſiquidem non modò dentibus ſinguli ſuum aduerſarium impetere ſtudent, ſed magno interdum impetu capitibus concurrunt, vt alteruter eorum, capite confracto, in planitiem cadat. Elephantorum pugna.

FALSVM eſt quod quidam de maris & feminæ congreſſu tradiderunt; quandoquidem haud aliter congrediantur quàm reliquæ quadrupedes.

MVLTA Plinius lib. 8. cap. 1. 2. 3. & ſeq. de Elephantis ſcribit, ſed pleraque parum probanda, & hactenus non experta. Quòd verò in Taprobana inſula maiores, dociliores, bellicoſioresq́ue Elephantos gigni tradit: verum id eſt, ſi Taprobanam intellexerit eam inſulam quæ nunc Zeilan vocatur. Taprobana Zeilan fortè. Nam, vt poſtea dicemus, huius inſulæ Elephanti reliquis omnibus præcellũt, eorumq́ue imperia reliquos agnoſcere ſcribunt. Huius etiam cum Rhinocerote inimicitiæ meminit idem Plinius, lib. 8, cap. 20. eorumq́ue pugnas deſcribit.

EST autem Rhinoceros vaſtum animal cornu in nare gerens, quod difficulter domari poteſt. Multos in Cambaya Bengala finitima, & Patane inueniri tradunt, & ab incolis Gandas vocari. Rhinocerotis hiſtoria. Mihi hactenus Rhinocerotem [b] videre non contigit: illud tamen ſcio, Bengala incolas eius cornu aduerſus venena vſurpare, vnicornu eſſe exiſtimantes, tameti non ſit, vt ij referunt qui ſe probè ſcire autumant. Gandæ.

CETERVM de Monocerote tam incerta omnia ab Auctoribus referuntur, vt illum haudquaquam vidiſſe manifeſtò appareat. Monoceros. Ego hoc loco referam quæ à viris fide dignis accepi. Inter promontorium Bonæ ſpei, & aliud promontorium vulgò de Currentes nuncupatum, vidiſſe ſe affirmabant [c] terreſtre quoddam animalis genus, licet mari etiam delectaretur, quod caput & iubam equi haberet (minimè tamen marinum equum eſſe) cornu præditum duos palmos oblongo, mobili, quódque nunc in dextram, nunc in ſiniſtram obuerteret; modò illud attolleret; modò

 demitteret.

demitteret. Id animal cum Elephante ferociter præliari, eiúſque cornu aduerſus venena laudari. Eius experimentum factum propinato duobus canibus veneno: alterum enim canem cui dupla quantitate propinatum eſſet venenum, ſumpto huius cornu puluere ex aqua conualuiſſe: alium verò cui exigua quantitate venenum eſſet datum, nec exhibitum hoc cornu, ſtatim mortuum corruiſſe.

Elephanti docilitas.

CETERVM *non modò vernaculam linguam intelligunt, ſed etiam peregrinas, ſi eas edoceantur. Gloriæ ſunt cupidi, beneficiorum memores, iniuriarum verò haud quaquam obliuiſcuntur, & vindictæ cupidiſſimi ſunt. In ſumma, huic animali nihil deeſſe videtur, vt ratione præditum appareat, præter loquelam: tametſi non deſint qui in Cochin publicum inſtrumentum (atteſtationem vocant) ſe vidiſſe aſſerant, quod referret Elephantum aliquando iſtic locutum, petiiſſeq́ à ſuo rectore (quem in Malauar* Naire, *in Decam verò* Piluane *vocant) cibum. At rectorem reſpondiſſe, Lebetem in quo illi Orizam coqueret, pertuſum eſſe, tamen ad Cacabarium deferret obturandum, deinde Orizam ſe cocturum. Lebetem promuſcide ſumptum Elephantus ad Cacabarium defert. Is lebetem reparat, ſed rimam, quam non animaduerterat, inobturatam relinquit. Lebetem refert Elephantus. Rector Orizam cum aqua coquendam iniicit; ſed per rimam effluere conſpiciens aquam, rurſus Elephanto tradit conſarcinandum vt ferat. Defert Elephas. Cacabarius de induſtria lebetem ſe reparare ſimulans, rimam auget. Elephantus lebete, ad mare profectus, aquam haurit: hanc effluere videns, lebetem intelligit non reparatum; ad Cacacabarium redit magno barritu intonans, quaſi de eius perfidia conquereretur. Cacabarius tandem lebetem probè ferruminat, & reparat. Sed ei Elephantus non fidens, denuo è mari aquã haurit: quam non effluere animaduertens, domum redit, & orizam in eo coctam edit. Viuunt etiamnum qui hoc ſpectaculum ſe vi-*

diſſe

diſſe affirmant, locutum tamen aſſerere non auſint.

RVMOR *eſt Regem Sian, in cuius regno præſtantiſſimi poſt Zeilanos inueniũtur Elephanti, candidum Elephantum habere, eumq́; propterea Regem candidi Elephanti per excellentiam appellari.* Rex Sian. Elephantus candidus.

RETVLIT *mihi amicus fide dignus, ſe duas Elephantorum venationes vidiſſe, ad quas profectus eſſet Rex Pegu cum infinita hominum multitudine, ſiquidem in prima ducenta hominũ millia fuerunt.* [a] *Cingebant illi in orbẽ totum eum locum in quo Elephantos ſua paſcua habere norant: deinde paulatim ambitum illum ſiue hominum coronã contrahentes, tandem in medio comprehenderunt non modò ingentem Elephantorum multitudinem (ſiquidem ea venatione quatuor millia capta ſunt) ſed & alia animantia, veluti apros, tigrides, partim viua, partim iaculis confixa. Omnes autem Elephantos dimiſit, præter ducentos tum adultos tum iuniores, ne ſuam regionem Elephantis depopularetur. Illos verò domarũt in hunc modum. Magnis trabibus eos ſepientes, paulatim circum, quo concludebantur, in anguſtius contrahebant, donec ſingulos Elephantos vix locus caperet; deinde funibus è vimine contextis eorum pedes & dentes vinciebant, vt Elephanti ſe mouere loco non poſſent. Hos binis funibus cinctos ſubibant rectores, & calcibus impetentes, tum baculo ferientes, perpetuò ſe verberaturos, & tandem fame enecturos minitabantur, niſi eſſent morigeri. Sin verò eſſent morigeri, oleo ſe peruncturos, & cibum ſubminiſtraturos pollicebantur. Deinde ſingulos educebant & lauabant: lotis ſingulis binos Elephantos domeſticos & iam domatos admouebant, inter quos vtrimque coërcerentur. Hac ratione domitos fuiſſe referebat.* Rex Pegu. Elephantorum venatio.

ALIAM *præterea Elephantos capiendi rationem idem mihi narrauit. Intellexerat idẽ Rex Pegu ingentẽ Elephantum in ſiluis oberrare, vt eum caperet, aliquot Elephantos feminas domeſticas eò mittit, priùs cõmonitas ne cum Ele-*

phantis congrederētur, ſed ſignis indicarent ſe primùm congreſſuras vbi ad ſua ſtabula perueniſſent. Poſteaquam eò veniſſent feminæ, ſtatim ſubſecuti ſunt Elephanti cum illis paſcentes, donec in vrbem Pegu quæ admodum vaſta eſt, deducti eſſent. Feminæ ad ſua ſtabla remearunt, ſubſequentibus Elephantis. Eductis inde feminis; ſolos Elephantos concluſos, eadem qua ſuprà retulimus ratione domarunt.

Elephantos domandi ratio.

IVNIORES *etiā verberibus, obiurgationibus, & fame, interdū verò beneficiis domantur: maiores verò magnis ædibus concludunt, quæ multas habent ianuas anguſtas, è quibus qui Elephantos domare volunt, iacula & ſpicula in eos coniiciunt, donec iam feſſi, vulneribusq́ & fame propè ſint enecti. His deinde rectores ſignificant, illos ſe ita exercitaſſe, vt feritatem deponant: quòd ſi humi ſe proſtrauerint, beneficia collaturos pollicentur. procumbunt Elephanti, lauantur, vnguntur oleo, & cibus datur: deinde ſingulis ferè momentis interrogantur quî valeant, quid petant. His rationibus paulatim edomantur.*

Plinij lapſus.

MANIFESTVS *autē Plinij error in eo deprehenditur, quòd Elephātos minimo ſuis ſtridore terreri & retrocedere ſcribit lib. 8. cap. 9. Nam plerumq. ſues Elephantorum ſtabula ingrediuntur, nec eis terrētur, aut illarum præſentia quidquam commouentur. Sed & in ſiluis Malauar multas ſues cum Elephantis verſari certū eſt. Illud verum eſt, quòd mures oderint, quēadmodum idem tradit. Nam ſi mures in ſuis ſtabulis verſari ſenſerint, nūquam niſi cōtorta in ſe & cōuoluta promuſcide Elephāti dormient, ne eā mures ingrediātur & mordeāt. eadē planè ratione formicas abhorrent.*

Elephantus murē odit & formicas.

Andr. Lacunæ lapſus.

MIRARI *ſubit, à quo Andreas Lacuna lib. 2. cap. 50. comm. in Dioſc. edoctus, foßile & minerale ebur inueniri ſcripſerit, quādoquidem nihil à veritate magis alienum ſit.*

Fuchſij error.

NEC *minùs Fuchſium lib. de Compoſ. med. miror, qui nullibi verum ebur reperiri ſummo errore ſcripſit: cùm tot ſint Elephanti per vniuerſam Indiam & Aethiopiam.*

a Vulgaria Simonis Genuenſis exemplaria huius meminiſſe non reperio.

De Elephantorum docilitate & induſtria multa apud Auctores leguntur. Sed & recẽtibus exemplis eorum induſtria & docilitas eſt cognita. Nonne Elephantus quem ante aliquot annos hic in Belgica vidimus, quemque ad Imp. Maximilianum II. tum Cæſarem Rex Catholicus mittebat, ſummum docilitatis & intellectus propemodum humani ſpecimen nobis præbuit? Attamen adhuc erat iunior; nec nonum annum exceſſiſſe ferebatur.

b Rhinoceros viſus Straboni lib. 16. Cuius color Elephanti ſimilis non buxo (buxeum tamen illi colorem tribuit Plin lib. 8 cap. 20.) magnitudo Tauri, forma Apro proxima, præſertim quod ad roſtrũ attinet, demto naſo, qui cornu quoddam eſt recuruum, omni oſſe durius: eo pro armis vtitur, quemadmodum Aper dentibus. Habet etiam duo cingula, tanquam draconum volumina, à dorſo vſque ad vterum circumeuntia, alterum iubam verſus, alterum ad lumbum.

c Non multum ab hoc animali differre videtur Æthiopum Eale, quam deſcribit Plin. lib. 8. Naturalis hiſtoriæ cap. 21. Apud eoſdem [videlicet Æthiopas] & quæ vocatur Eale, magnitudine Equi fluuiatilis, cauda Elephanti, colore nigra vel fulua; maxillas apri, maiora cubitalibus cornua habens, mobilia, quæ alterna in pugna ſiſtit, variatque aut infeſta aut obliqua, vtcunque ratio monſtrauit.

d Similem planè venandi rationem deſcribit Pauſanias in Bœoticis, ſiue lib. 9 in hunc modum: Venatores vbi campeſtres vel montanos ſaltus ad ſtadia fermè mille in orbem continẽti indagine cinxerint, ita vt conſtanter omnes, quem quiſque ceperit in eo ambitu locum obtineât, ad intimos eadem agminis forma receſſus progreſſi, feras omnes in medio comprehendunt, & inter eas Alcen, &c.

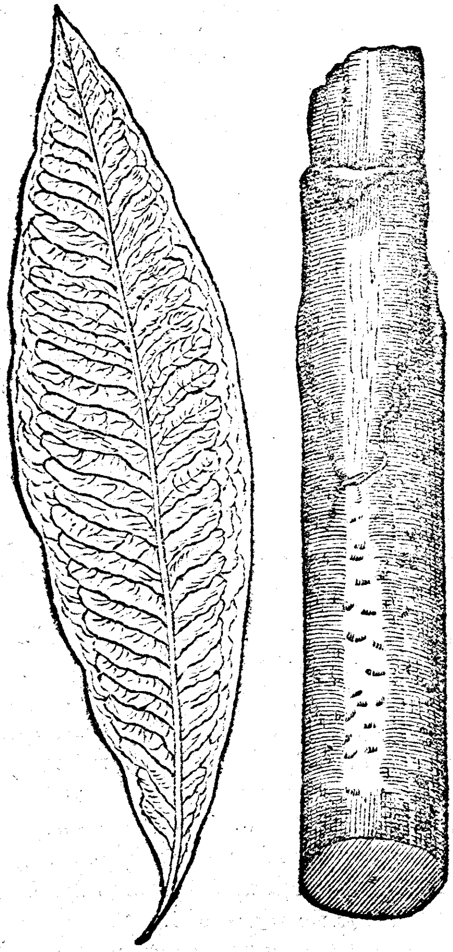
e Laminulis quibuſdam Eboris foſſilis, quæ natiuum æmulantur, ſed cruſta quadam candidiſſima inductę ſunt, ante biennium à Raſſio noſtro omnium Naturæ miraculorum diligentiſſimo obſeruatore, donatus ſum. In Italia erui hoc ebur intelligo, & magno in vſu iſtic eſſe aduerſus virulentorum animalium morſus. Ebur foſſile.

De Canella. CAP. XV.

Tam longa difficiliq; via petebantur olim hæc aromata, vt perfectam eorum notitiam conſequi veteribus haud facile fuerit. Hinc factum, vt innumeræ fingerẽtur fabulæ, quas Herodotus pro veris refert. Et quoniam ingens eorum erat pretium, maiorq; in hominibus lucri cupiditas, adulterabantur aromata; & hac ratione fiebat, vt diuerſa illis inderentur nomina, tametſi plerũque eiuſdem eſſent generis. Herodoti fabulæ, in Thalia.

Propter locorum igitur diſtantiam, & minùs frequentatas has regiones à negotiatoribus, probè cognita Caſſiæ hiſtoria veteribus non fuit. Nam qui eam Ormuz & Arabiam deuehebant, Chinenſes (vt infrà dicemus) erãt;

CANELLÆ FOLIVM ET BACILLVS.

ex Ormuz deinde in Alep emporium totius Syriæ nobiliſsimum ab aliis negotiatoribus transferebatur. Qui verò inde ad Græcos deportabant, aut apud ſe naſci, aut in Aethiopia dicebant, multiſq; cum ſuperſtitionibus cædi, diuidiq; à ſacerdote in ternas partes, quarum vnam Deo poneret, alteram Regi, tertiam Sacerdotibus*.

Alep Syriæ emporium.

*Paulo aliter Plin. lib. 12 cap. 19.

CETERVM neque Caſsiam, neque Cinnamomum apud Aethiopes, aut Arabes naſci, noſtrorum Luſitanorum nauigatione palàm factum eſt: qui licet totam illam oram circumlegerint, magnaq; ex parte terreſtri itinere peragrarint, nullam tamen Caſsiam aut Cinnamomum vidiſſe affirmant. Huc adde, quòd ipſimet Arabes Canellam dictam hinc petunt, eiuſq; pretium apud illos intenditur quoties hinc non defertur.

Caſsia neq; Cinnamomum apud Æthiopes naſcitur.

DICET aliquis, Canellam quidem apud eos non naſci, & propterea ab Indis petere; ſed legitima Caſsia & vero Cinnamomo eos non carere, fortè autem à Barbaris & inconditis populis ignorari. Familiares habeo eruditos viros Medicos Arabes, Turcos, & Coraçones, qui omnes Canellam Craſsiorem, Caſsiam ligneam appellant. Præterea nonnulli ex noſtris totam Aethiopiam ſub Aegypto (quam nunc Guineam vocant) non ſolùm ſecundùm mare, ſed & in mediterraneis peragrarũt; alij ab inſula D. Thomæ nuncupata vſq. ad Sofala & Mozambique, & inde Goam penetrantes, alij plerique à promontorio Bonæ ſpei (cùm naufragium paſsi eſſent) vſq; ad Moſambique & Melindam, ita vt vtramque Aethiopiam ſupra & infra Aegyptum perluſtrarint; nulla tamen his conſpecta eſt Canella vel Caſsia.

Guinea.

Promontorium Bonæ ſpei.

CVM igitur orbis numquam ita fuerit cognitus, vt nunc eſt, præſertim Luſitanis; veriſimile eſt non defutura huiuſmodi aromata & celebria medicamenta, qualia ſunt Cinnamomum & Caſsia: ſed abundantiam ipſam, hanc nobis dubitationem parere.

NEQVE enim (tametſi noſtri minimè curioſi fuiſſent)

credendum eſt ipſos incolas tam nobilia aromata celaturos. Nam quemadmodum Barbariſſima gens, quæ inſulam Inſula D. Laurencij. *D. Laurentij incolit, mercatoribus qui eò interdum deuehuntur, fructum quendam Auellanæ magnitudine oſtendit, quod Caryophylla redolet:* Fructus Caryophylla olens. *eadem ratione credendum eſt, Aethiopes Cinnamomum & Caſſiam adeò odorata medicamenta noſtris demonſtraturos fuiſſe.*

PORRO *Caſſia lignea Arabibus, Perſis, & Indis* Salihacha. *Salihacha vocatur: à vulgo autem Indorum, eodem nomine dicitur quo Canella: nullum enim inter Canellam & Caſſiam diſcrimen faciunt.* Canella eſt Caſſia. *Neque, vt verum dicam, quiſpiam Caſſiam à Canella differentem vidit.*

CETERVM *quòd Canellæ diuerſa Cinnamomi & Caſſiæ nomina indita fuerint, occaſionem præbuiſſe puto mercatores Chinenſes (Nam Annales vrbis Ormuz prodūt* Ormuz nobiliſſ. emporium. *olim quadringentas naues è China vno eodémque tempore eò appuliſſe) qui cùm è ſua regione aurum, ſericum, vaſa murrhina (porcellanas vocant) moſchum, cuprum, margaritas, aliasq́ue huiuſmodi merces eueherent, nonnullas ex eis in Malaca vendebant; ſandalum, nucem myriſticam, macerem, Cariophylla, lignum aloës, contrà in ſuas naues inferentes: quæ rurſus in Zeilan & Malauar diuēdebant, indeq́ue ſumebant Canellam, ex Zeilan videlicet laudatiſſimam, & ex Malauar minùs ſelectam: ſimiliter & ex Iaoa, vnde etiam piper; cardamomúmque euehebant, eáque omnia deinde Ormuz, aut in Arabiæ oram maritimam perferebant. Interrogati autem iſti Chinenſes, quænam eſſent hæc aromata, & vnde ea adueherent, fabulas illas narrabant quas recenſet Herodotus, vt his commentis earum mercium pretia augerent.*

CVM *autem quæ in Zeilan nata eſſet Canellam, ab ea quam in Iaoa & Malauar ſumpſerant, differre cōſpicerent, diuerſa illis indidêre nomina, cùm tamen eiuſdem generis eſſent cortices, pro ſoli caliq́ue varietate ſolùm differen-* Canella Zeilanica reliquas longè ſup—

tes, vt

tes, vt plerumque idem fructus pro regionum & ſoli varie-tate ſuauior fieri, aut à naturali bonitate degenerare ſolet.

EMENTES *ergo Ormuz incolæ eam Canellam à Chinenſibus, idcirco eam* Darchini, *quod Perſis lignum Chinenſe ſonat, appellarunt: deinde Alexandriam vehentes, vt eam Græcis eò confluentibus cariùs venderent, Cinnamomum vocarunt, quod ſignificat lignum odoratum, quaſi Amomum ex China delatum. Deteriori autem Canellæ, quæ ſcilicet ex Malauar & Iaoa delata eſſet, idem nomen quo in Iaoa appellatur, indiderunt, ſcilicet* Cais manis, *quod lingua Malaya dulce lignum ſonat (hanc corrupto vocabulo* Caſſiam *Græci dixerunt) duo diuerſa nomina eidem rei imponentes.* Darchini. Cinnamomum. Cais manis. Caſſia.

VSVS *eſt autem Auicenna lib. 2. cap. 128. cum Rhaſe & reliquis Arabibus, vocabulo Perſico* Darchini, *vt pleriſque aliis Perſicis ſolet. Nã Canella cuiuſcumq. generis Arabicè* Querfaa *&* Querfe *dicitur. Reliqua verò nomina Arabibus prodita corrupta ſunt, vt* Darſihahã *& ſimilia. Vocatur in Zeilã* Cuurdo: *in Malayo, vti dixi,* Cais manis: *in Malauar* Cameaa. *Nam quod Serapio* Darchini *arborem de China interpretatur, corrupta eſt interpretatio & ab Interprete addita.* Querfaa. Querfe. Cuurdo. Cameaa.

CETERVM *rogatos volo omnes cùm Medicos tum Pharmacopœos, vt poſt hac Caſſiæ loco Canellam deteriorem præſcribere deſinant, & ſelectiſſima vtantur; quandoquidem tanta nunc eſt eius copia. Tum etiam ne Caſſiam duplici pondere pro Cinnamomo in compoſitionibus iniiciant, tametſi freti Dioſcoridis & Galeni auctoritate.*

SCRIBVNT *nonnulli, Canellam noſtram veterum Caſſiam non eſſe, quòd (vt aiunt) nigricans ſit, & inodora: aut, ſi ſit, Pſeudocaſſiam Dioſcoridis eſſe potiùs quàm legitimam. Fit interdum, vt etiam hîc in India Caſſiam admodum deprauatam cum alia inueniamus, non exigua quantitate (quoniam aut non bene parata fuit, aut non*

ſuo tem-

ſuo tempore cæſa) quandoquidem vix Aroma reperias corruptioni magis obnoxium quàm Canella eſt, præſertim ſi diu in naui perſtiterit. Eſt enim hæc regio putredini admodum obnoxia, maritimis præſertim locis; immo quotidiana experientia videmus Canellam ſingulis annis multum de ſua illa odoris & saporis ſuauitate deperdere.

SI *quis plura de Caſsia requiret, legat Manardum lib. Epiſt. 8. epiſt. 1. & Commentarios Matthioli, lib. 1. cap. 12. & 13. qui multis argumentis demonſtrant noſtram Canellam, legitimam Caſsiam eſſe. Sed quod Cinnamomũ inueniri negent, in eo falluntur, cùm Caſsia, Cinnamomum, & noſtra Canella vnum idemq́; ſint medicamentum.*

Cinnamomum, Caſſia, & Canella idẽ ſunt.

ANNOTAVIT *Lacuna lib. 1. cap. 13. in ædibus Indicis Vlyſsipone ſe omnia Cinnamomi genera à veteribus deſcripta obſeruaſſe. Sed ego hîc in India plura duob. nõ obſeruaui, videlicet quod in Zeilan naſcitur, & quod in Iaoa & Malabar. Nam quod in Luſitaniam deuehi ſolet, Zeilanicum omnino eſt. Poterit autem fieri, vt quinque genera bonitate diſcreta inuenerit, non autem genere diuerſa. Quod verò deinde addit de Cinnamomo cũ Maria Stiliconis vxore reperto ſub Paulo III. P. M. fabuloſum prorſus videtur.*

Cinnamomi ſiue Canellæ duo duntaxat eſſe genera.

FATENTVR *nonnulli, Cinnamomum quidem nos habere, ſed non illud Moſſyliticum, quod à Dioſcoride lib. 1. cap. 13. cæteris generibus præfertur; quódque Theophraſtus lib. 9. cap. 5. multis nodis conſtare ſcribit. Sed his abunde ſatisfactum puto iis argumentis quæ antè protulimus.*

Canellæ hiſtoria.

PORRO *Cinnamomum ſiue Canellæ arbor magnitudine eſt Oleæ, interdum minor, multis ramis prædita, non iis quidem contortis, ſed rectis fermè: foliis lauri quidem colore, ſed forma ad Citri folia accedente (non foliis Iridis, vt fabuloſè quidam ſcripſere) floribus cãdidis, fructu nigro & rotundo, auellanæ ferè magnitudine, aut exiguis oliuis ſimili. Eſt autem Canella nihil aliud niſi ſecundus & interior arboris cortex* [a], *nam hæc arbor duplici cortice munita*

nita eſt veluti Suber, non eo tamen adeò craſſo & diſtincto. Exemptus ergo cortex craſſo illo & exteriori libro repurgatur: deinde in laminulas quadrangulas ſectus, humi abiicitur, atque ita per ſe conuoluitur, vt trunci vnius rami integer cortex videatur, cùm tamen partes ſint dumtaxat corticis in tubulos digiti craßitie conuolutæ, truncus verò interdum femoris craßitudine reperiatur. Roſeum autem illum, ſiue ex cinereo vinoſum colorem Solis calore contrahit: qui, non probè paratus, candicans ſiue cinerei coloris fit; nimiis verò ardoribus Solis aduſtus, niger. Ademptio cortice tribus poſtea annis ab ea arbore abſtinetur.

FREQVENTES ſunt hæ arbores in Zeilan, ſolebátque vili emi Canella: ſed triginta abhinc annis nemo eam emere potuit, præter Procuratorem regiorum negotiorum, Factorē vocāt. Zeilanicis minores ſunt eæ quæ ignobiliorem Canellam præbent in prouincia Malauar, & in Iaoa ſiue Iaua; non tamen adeò puſillæ, vt eas Plinius lib. 12. cap. 19. & Galenus lib. 1. de Antidotis eſſe cenſent. Sunt verò omnes ſilueſtres & ſponte naſcentes.

NVSQVAM alibi, quod ſciam, naſcitur Canella, tametſi Franciſcus de Tamara ſcribat in freto maris Erythræi Cinnamomi arbores, & Lauros maris æſtu interdum opertas inueniri: quoniam noſtri ſingulis annis per mare Erythræum nauigant, nullam tamen huiuſmodi arborem viderunt. Nam quod ad Occidentalis quam vocant Indiæ hiſtoriam attinet[b], non veriſimile videtur Canellam iſtic naſci, quandoquidem eam dicit calices glandéſque Suberis modo ferre, cùm legitima Canella veluti oliuas ferat: ſed alia erit ſui generis arbor. Nec, vti eadem refert, in China naſcitur, nam è Malaca Chinam cum aliis mercibus defertur. Intelligo verò plurimam etiam Canellam in inſula Mindanao naſci, & vicinis inſulis; ſed eæ procul à China abſunt.

Canellæ arbor ſilueſtris.

Nulla Canella in America.

Nulla item in China.

PVTARVNT etiā nonnulli in Alep naſci Canellam, quòd apud aliquot Scriptores præſcriptū inuenerint Cinna-

Cinnamomum Alipinum.

momum Alipinum: ſed ſciant non magis iſtic, quàm in Hiſpaniis naſci. Verùm cum ex his regionibus Ormuz & Giden, atque inde Alep deuehatur, factum eſt, vt incorrupta & recens Canella iſtinc in Europam aduecta, ab ipſa vrbe Alep denominata ſit.

Canella Zeilanica.

Quamuis autem Zeilanica reliquis præferatur, inuenitur tamen etiam interdum ignobilis, qualis eſt quæ craßiori cortice conſtat, minúſq. in Tubulos conuoluitur, quòd non ſit eiuſdem anni: quo enim vetuſtior cortex, eo deterior.

Canella Malauarica.

Quæ verò in Malauar naſcitur, tota ferè eſt ignobilis, tantumq́ à Zeilanica differt, vt centena Zeilanicæ libræ decem aureos pendant; Malauaricæ verò libræ quadringentæ vnum dumtaxat aureum.

Liquor è radice Canellæ.

Aqua è corticibus, & è floribus Canellæ.

EXSTILLAT *ipſa radix liquorem Caphuram redolentem. Sed rex vetuit radices vulnerari, ne arbores pereant. Elicitur aqua plumbeis aut vitreis inſtrumẽtis ex ipſis floribus, ſed quæ fragrantia & odoris ſuauitate ei cedat, quæ ex corticibus nõdum exſiccatis educitur; tametſi ex ſolis floribus elici auctor ſit Lacuna lib. 1. cap. 12.*

Aquæ Canellæ facultates.

VTILIS *eſt ſtillaticius hic liquor ad plurima: nam ſtomachi imbecillitatem roborat, coli dolores ex cauſa frigida prouenientes illico lenit, vt plerumque ſum expertus, faciei colorem commendat, & oris halitum, præterea ad condiendos ſuauioresq́ efficiendos cibos perquam idoneus.*

Oleum Canellæ.

E X *Canellæ baccis oleum extrahitur, quemadmodum ex oliuis, ſebaceum quodammodo, & ſaponis Gallici modo in panes coactum, inodorum, niſi calefactũ ſit, tunc enim Cinnamomum aliquantulum olet. Eo vtuntur aduerſus ventriculi & neruorum frigidam intemperiem.*

CETERVM *vt de nominibus generum Canellæ à veteribus traditis aliquid hîc dicam: fieri poſſe exiſtimo, vt*

Zigir.

Zigir vocatus fuerit totus ille Chingalarum tractus, qui eſt Zeilan. Nam Perſæ & Arabes nigros vocant Zangues, omnes verò Zeilan et Malauar incolæ nigro colore præditi ſunt. Moſylliticum ab inſula Zeilan, quæ montoſa eſt, dici puto.

PLINIVS

Plinius *lib. 12. cap. 19. in Gebanitarum portum Ocila vocatum deferri tradit, qui nihil aliud eſt, quàm Chingalarum ſiue Zeilan portus.*

Continet *autem Zeilan, ſiue Ceilan, octoginta leucas in circuitu, triginta verò in longitudinem patet. polum eleuatum habet à ſexto ad nonum gradum, vberrima & laudatiſſima totius orbis inſula (hanc nonnulli veterum Taprobanam eſſe volunt, quod nomen alij Samatra tribuere malunt) habens è regione & in conſpectu Promontorium de Comorin vulgò nuncupatum. Populoſa eſt admodum, tametſi magna ex parte montoſa, cuius incolæ Chingalæ appellantur. Multæ iſtic nuces myriſticæ, Cariophylla, Piper: omnis generis præter adamantem gemmæ: margaritarum, auri, argenti magna copia. Siluæ omnis generis auibus ſcatent, pauonibus, gallinis, palumbis varij generis, multoq; venatu, ceruis & apris. Delicatiſſimi iſtic fructus, tametſi ſponte naſcentes, ficus, vuæ, aurea mala ſuauitate reliqua totius orbis ſuperãtia: ligno & ferro abundat: multa Palmarum genera, optimiq; Elephantes, ſummiq; ingenij; quibus reliquos obedientes eſſe ferunt. Fabulantur Indi iſtic eſſe Elyſios Campos, & in excelſo qui iſtic eſt monte (quem roſtrum ſiue acumen Adami vocant) pedum Adami veſtigia apparere.*

Zeilan inſulæ deſcriptio & vbertas.

Taprobana.

Chingalæ, Zeilan incolæ.

Elephantis Zeilanicis reliqui parent.

a In noſtra ſanè Canella interdum inuenies fragmenta quæ nõ videtur interior ille cortex, ſed omnino ſuperior cinerea quodammodo pellicula obductus. Plerique verò tubuli, delibrati & craſſiori inæqualique cortice denudati videntur.

Cinnamomi verò duos ramulos in Belgico vidi: alterum apud Generoſum Dominum Carolum à D. Audomaro, piæ memoriæ, virum nõ modò rei Herbariæ peritiſſimum, & qui plantas ipſas, aues, quadrupedesq. inſigni artificio, viuisque coloribus exprimi curabat, ſed omnium etiam Naturæ miraculorum ſtudioſiſſimum: alterum apud C. V. D. Nicolaum Valdaura Brugenſem medicum: tertium reliquis maioré & craſſiorem paucos ante menſes, apud Generoſum Dominum Thomam Redigerum in peregrinatione noſtra Britannica anno 1571. Briſtolij adquiſitum. Erant verò ij recti, non enodes; ſed nodis quibuſdam ſiue ramulorum veſtigiis palmum ad inuicem diſſitis inſigniti. Cortex tenuis, ſubcinerei quodammodo coloris, iucundi odoris, ſuauis guſtus, ſed qui ſua acrimonia aliquantulum

quantulum linguam vellicet. Lignum certè inodorum eſt, & inſipidum, non minùs quàm Salicis ramus, cui perquam ſimilis eſt. Retinet autem cortex ſuauem illam cum odoris tum ſaporis iucunditatem (tametſi totis quadraginta aut amplius annis à ſua matre reuulſi ſint ramuli) atque eam etiam maiorem quàm noſtra Canella, cuius folium Clariſs. vir, D. Ioannes Plaça, Medicus ac Profeſſor Valentinus in Hiſpaniis mihi dedit.

LVDOVICVS Roman. lib. 6. cap. 4. ſimilem ferè noſtro Auctori Cinnamomi ſiue Canellæ deſcriptionem tradit. At Maximil. Tranſ. epiſtola de Moluc. inſul. Cinnamomi arborem Punicæ mali ſimilem facit, quàm rectè neſcio: Eum ſecutus videtur Franciſcus Gomara in Hiſtoria generali, cap 96.

b Quotquot Peruanam hiſtoriam deſcripſerunt, iſtius Canellæ, quam in prouincia Sumaco naſci tradunt, meminerunt. Eſt verò, ex eorum deſcriptione, Canellæ arbor vaſta admodum, folio laurino, fructu racematim cohærente, ſed qui calice Suberino ſimili cõtineatur, ampliore tamen & magis cauo, colore nigricante. Huius arboris fructui, foliis, cortici & radicibus (licet Canellæ ſaporem & odorem habeant) longè calices præferuntur, quorum dũtaxat puluis in vſu eſt. Nam ſi Canellæ modo cum cibis decoquantur, tantum abeſt vt ſuauitatem eduliis concilient, quin potiùs eorum facultas & saporis gratia decoctione euaneſcit. Horum puluere ad pleroſque morbos vtuntur, ſed præſertim aduerſus coli, inteſtinorum, & ſtomachi dolores in potionibus propinant. Quamuis autem multæ ſint huius generis arbores ſilueſtres, diligenter tamen & magna cura eas in ſuis prædiis colunt, (fit enim cultu longè melior) atque in vicinas regiones deferunt, alias merces ad vitam humanam neceſſarias hoc aromate redempturi. Hæc Franciſcus Gomara in Hiſtoria generali cap. 143. Auguſtinus Carate lib. 4. Hiſtor. Peruanæ, cap 2. & Petrus Cieca, parte prima Chronici Peruani, cap. 40.

Huius fabulæ meminit etiam Lud. Roman. lib. 6. nauig. cap 4. vbi de inſula Zeilan agit. Memorant, inquit, incolæ diuum Adam, poſt lapſum illic fletu ac continentia pœnitudine ductũ culpam redemiſſe. Id aſſequuntur ea coniectura, quòd parentis adhuc viſuntur impreſſa pedum veſtigia, longitudine geminum palmum excedentia.

De Agallocho. CAP. XVI.

DIOSCORIDES *lib. 1. cap. 21. Lignum Aloës, quod ipſe Agallochum vocat, ex India atque Arabia deportari, cute veriùs quàm cortice veſtitum, & pro Thure ad ſuffimenta ſubſtitui ſcribit.*

Lignũ Aloës ex India dumtaxat.

SED *legitimum Lignum Aloës non niſi ex India deportatur. Ex Arabia quidem adferri potuit, priùs tamen ex India eò deportatum, vt pleræq; aliæ merces. Nam in Arabia naſci non puto. Cute ſanè nõ veſtitur, ſed cortice, vt reliqua ligna. Neq. veriſimile eſt pro Thure ad ſuffimenta ſubſtitui:*

Agallochũ pro thure nõ ſubſtitui.

ſtitui: ſed potiùs è contrà pro Agallocho Thus ſubſtitui debuit, vtpote cuius ſemper maior copia fuit. Nō ſolemus enim rariora & inuentu difficilia vulgaribus ſubſtituere. ſed contrà. Nam Thuris ſelecti centum pondo, aureo dumtaxat hîc emuntur, tametſi ex Arabia huc deportetur. Lignum verò Aloës, licet hîc natum, tres aureos pendit in ſingulas libras. Agallochum pro Thure nō ſubſtitui.

PVTANT *nonnulli Plinio deſcriptum eſſe ſub Tari nomine, quod Tarum, libr. 12. naturalis hiſtoriæ cap. 20. ex confinio Caſiæ Cinnamiq; per Nabathæos Troglodytas inuehi ſcribit.*

MEMINIT *Agallochi Auicenna duobus diuerſis capitibus. altero, lib. 2. cap. 742. videlicet, de Xylaloë; & altero, lib. 2. cap. 14. de Agalugen. Solet enim, de medicamento aliquo dubitans, duo, vt antè diximus, capita deſcribere, poſteriori plerumque pleniùs & accuratiùs omnia deſcribens. Priori (lib. 2. cap. 742. ſcilicet) nomina recenſet, & prouincias enumerat, è quibus deportabatur. Sed in omnibus verum & legitimum Lignum Aloës non naſcitur. Nam quod in Promontorio Comorin, Veteribus Cori dicto, & Zeilan inuenitur, lignum quidem odoratum eſt, quod Lignum aloës ſilueſtre vocarunt; cùm tamen non ſit. Legitimum verò in Malaca & Samatra naſcitur, vnde à Chinenſibus ferebatur.* Promontorium Cori. Xylaloës.

HALLVCINATVR *autem Auicenna*[a], *cùm ab incolis elixari, vt omnem odorem eliciant, ſcribit.*

EIVS *plura genera enumerat Serapio, lib. ſimplicium cap. 197. Indū, id in quadā Indiæ inſula inuenitur, quæ Fiuma nominatur. Selectiſſimum eſt nigrum, quod varium oſtendat colorem, ponderoſum. Mondunum à Mondel Indiæ vrbe denominatum. Seiſicum: poſtremò Alcumericum, Seiſico bonitate cedēs; tametſi Alcumeri non longiùs à Seiſi, quàm triduano itinere diſtet. Ceterùm præſtare quod ſua grauedine in aquam coniectum non innatet, ſed ſtatim ſubſidat, quódque ignium flammis diu reſiſtat.*

EGO ſanè quid per hæc vocabula ſibi velit Serapio, planè ignoro, & nomina admodum deprauata eſſe exiſtimo. Nam quid per Fiuma intelligat, neſcio: per Mondel, fortè Melindam intelligit: per Seiſi & Alcumeri Zeilan inſulam, & Promontorium Comorin; à quo triduano itinere marino Zeilan inſula diſtat. Coniecturis dumtaxat vtor. In Comorin certè & Zeilan ligni quoddam genus odoratum prouenit, quod Aguila braua, id eſt, Lignum Aloës ſilueſtre appellant, vt paulo antè diximus. Eo cremantur Baneanum corpora, quos huius hiſtoriæ initio ab omni re animata abſtinere dixi.

Aguila braua. Bancanes.

IDEM Serapio lib. ſim. cap. 197. ramos ab arbore reſectos integro anno ſepeliri ſcribit, vt ita obruti Agallochi marceſcat cortex, lignumq́; purum dumtaxat remaneat, adeò vt è ligno nihil erodatur. Addit collabẽtes ex Agallochi arboribus ramos, à fluminum inundationibus raptos, per circumſtantes regiones deferri. In nonnullis ſanè veritati conſona refert, ſed in quibuſdam veritatem aſſecutus non eſt. Quòd verò fructum proferre rotundum piperis modo, & rubẽtem refert, an verum ſit ignoro, cùm hactenus videre mihi non contigerit, nec quemquam inuenerim qui aliquãdo viderit: nec reliqui Arabes, Rhaſes, Auenrois, & Iſaac, eius vſquam meminerunt, tametſi Agallochi facultates deſcripſerint.

Agallochi fructus.

MAGIS autem fabuloſa ſunt illorum ſomnia, qui Agallochi arborem terreſtri tantùm paradiſo prouenire, eiusq́; fragmenta fluminibus ferri fabulantur, quàm vt refelli debeant.

NEC minùs abſona ſunt, quæ Pandectarius cap. 30. de Agallocho ſcripſit. Nam quòd Chamælea adulterari Agallochum ſcribit, à veritate alienum eſt omnino, cùm tota ea regione Chamælea non naſcatur.

Chamælea in regno Malacæ non naſcitur.

RVELLIVS verò lib. 1. cap. 36. tametſi per omnia veritatem non ſit aſſecutus, in pleriſq. tamen hallucinatus non eſt. Quatuor quæ recenſet Agallochi genera hactenus vide-

re mihi

re mihi non licuit; ſed vnicum genus Indicũ noui. Fieri poteſt vt reliqua genera legitimum Agallochum non ſint, ſed lignum aliquod odoratum. Agallochi legitimi vnicum genus inueniri.

BENE *etiam ſcribit Muſa exam. ſimpl. de Agallocho: in hoc tamen fallitur, quòd eius plures ſiluas inueniri ſcribat. Nam raræ ſunt arbores.*

CETERVM *Agallochum dicitur Arabibus* Agalugen *&* Haud, *Guzarate & Decan incolis* Vd, *quod vocabulum ex Arabico deſumptum videtur: in Malaca* Garro, *ſelectiſsimum autem* Calambac. Agalugen, Haud, Vd. Garro, Calambac.

ARBOR *eſt Oleæ inſtar, interdum maior, fructum aut florem videre non contigit, ob difficilem & periculoſam huius arboris diuturnam obſeruationem, frequenter iſtic graſſantibus Tigribus. Allati verò mihi ſunt è Malaca rami cum folijs. Ferunt autem recens diſſectum Agallochum nulla odoris fragrantia gratum eſſe, nec niſi ſiccatum odoratum eſſe: imò eum odorem per vniuerſam ligni materiem non diffundi, ſed in ipſo arboris corde ſiue matrice coacervari. Craſſus eſt enim cortex, & ligni materies odoris expers. Haud negauerim tamen, quin putreſcente cortice & ligno, oleoſus ille & pinguis humor matrici ſeſe inſinuet, illamq; odoratiorem reddat; ſed vt odor Agallocho concilietur, minimè putredine opus eſt. Multi enim ſunt adeò experti & dextri in Agallocho dignoſcendo, vt etiam de recèns diſsecto iudicare poſsint, ſitne odoratum futurum, an nulla odoris iucunditate ſpiraturum. Etenim in omni lignorũ genere aliud alio præſtantius eſt. Solent autem Malacæ incolæ Agallochum repurgare antè quàm negotiatoribus vendant.* Agallochi hiſtoria.

PRÆFERTVR *verò multum nigricans, cinereis diſcurrentibus venis, ponderoſum, plurimo humore pingui prægnans*[b]. *Probatio erit, ſi igne accenſum multum humoris exudet; non ſi in aquam coniectum, ſubſidat. Nam ſelectiſsimum quandoque innatat, nec ſubſidit. Guzarate & Decan incolæ, præter ſupradictas notas, vt magna ſint fra-* Agallochi delectus.

gmina requirunt, quemadmodum maiores gemmas & margaritas cęteris præferunt: perſuadent enim ſibi, quo maiora ſunt fragmina, eo plus facultatis in ſe continere.

a Ego totam Agallochi hiſtoriâ apud Auicennâ legi, ſed nuſquam eius mẽtionem feciſſe inuenio; ſaltem in noſtris exẽplaribus. Quare omnino dicendũ eſt, Auctorem à noſtris diuerſa habuiſſe exẽplaria.

b Eiuſmodi ex India Vlyſſiponem adfertur, ſed magno æſtimant. Fiunt interdum ex eo ſphærulæ precariæ, odoris iucunditate & pretij magnitudine commendabiles. Frequentiores tamen ſunt eæ quæ ex Xylaloë vt vocant ſilueſtri, noſtro Auctori deſcripto, tum ex alio ligni genere (quod mirum in modum Agallochum æmulatur, inodorum tamen eſt) torno concinnantur.

Selectiſſimi porrò Agallochi fragmenta in κειμηλιαρχίῳ adſeruo, quæ Britannica mea peregrinatione tertia, anno 1581. munere H. Morgani nunc Regij pharmacopœi, & Iacobi Gareti iunioris aromatarij diligentiſſimi, nactus ſum.

De Sandalo. CAP. XVII.

Sandalum. QVONIAM *Sandalum vſibus humanis valde neceſſarium eſt, vtpote quod cordis affectibus non parum conueniat, de eo diſſerere non alienum duxi.*

APPELLATVR *autem in Timor inſula omnibusq́ue prouinciis Malacæ vicinis* Chandama: *Arabes corrupto nomine* Sandal *vocarunt, quos imitati ſunt omnes in genere Mauritani, cuiuſcumque tandem illi ſint prouinciæ: in Canara, Decan, & Guzarate* Sercanda *dicitur.*

Chandama

Sandal.

Sercanda.

Sandali tria genera. PORRO *tria ſunt Sandali genera, Rubrum, Album, Pallidum, quod Citrium officinæ vocant. Hæc autem omnia genera non naſcuntur vna in prouincia; ſed locis multum inter ſe diſtantibus. Siquidem rubrum in Timor, vbi plurimum Album & pallidum prouenit, non naſcitur: ſed in India intra Gangem fl. quem incolæ Ganga vocant, videlicet in Tanaſarim & maritimis quibuſdam Charamandel. Huius deſcriptionem non propono, quòd hactenus eam conſequi non licuerit. Illud autem certum eſt, omne Santalum rubrũ ex iis quæ iam recitaui locis adferri. Rarus in hac prouincia eius vſus eſt, quòd Indi dũtaxat aduerſus febres vſurpent: reliquum in Luſitaniam & occidentales regiones defertur. Illo etiam interdum huius prouinciæ in-*

Ganges fl.

colæ

colæ ſua idola eorumq́ delubra fabricant: qua de re craſſiora ligna magis expetuntur, maioriq́ pretio redimuntur. Idola ex Sandalo rubro.

DIFFERVNT *autem inter ſe Santalum rubrum & Braſilium lignum. vtrumque inodorum. Nam Santalum rubrum neque dulce eſt, neque inficit; quæ notæ in Braſilio manifeſtè deprehenduntur.* Sandali rubri & Braſilij differentia.

CETERVM *Santalum album & pallidum in India vltra Gangem naſcitur, plurimũ verò in Timor inſula, quæ vndique portuoſa eſt. Præfertur autem quod ad portũ Mena inuenitur: eſt enim id haudquaquã lignoſum, ſed totum ferè cor. Ad portum Matomea eſt Santalũ etiam pallidum: ſed illud multum ligni, parum cordis habet: Lignum autem à corde ſegrego, quoniam in corde tota odoris gratia conſiſtit. Ad alium portum, Camanaſe appellatum, improbum Santalum naſcitur, vtpote quod plurimũ lignum, & nihil ferè cordis poßideat. Huiuſmodi eſt & illud quod ad portũ Seruiago nuncupatum inuenitur. Sunt autem mercatores in his diſcernendis adeò exercitati, vt, conſpecto ligno, ſtatim indicare poßint, vnde ſit allatum.* Timor inſula portuoſa.

INVENITVR *etiam Santalum album & pallidum in Verbali, portu Iauæ, vehementer quidem odoratum, ſed quod breui ſeneſcat, debeatq́ poſt annum multo ligno adempto eius odor reuocari, qui in meditullio conſiſtit.*

PRIMVM *verò locum obtinet pallidum, quod odoratius eſt, ſed minori copia inuehitur. Etenim inter innumeros Santali truncos vix quinquageſimus quiſq́ pallidus eſt. Nuper tamen à mercatoribus intellexi, qui diu in ea inſula verſati ſunt, plurimum Santalum pallidum locis apricis naſci, tantamq́ inter vtriuſq́ Santali arbores eſſe affinitatem, vt pallidum à candido diſcerni non poßit, niſi fortè ab ipſis incolis, qui eas cæſas Mercatoribus vendunt.* Santalum pallidum odoratum.

CETERVM *Santalũ in nucis Iuglandis magnitudinem attollitur; foliis admodum virentibus, Lentiſci æmulis: flos ex cæruleo nigricãs: fructus Ceraſi magnitudine, primũ* Santali hiſtoria.

viridis, deinde niger, inſipidus, & facilè decidens. Inodoram ferunt eſſe arborem, niſi detracto iam cortice exſiccatam.

Magnus Santali vſus apud Indos.

MAGNA *Santali albi & Citrini quātitas per vniuerſam Indiam abſumitur, quoniam omnes ferè eius incolæ, ſiue Mauritani, ſiue Gentiles, illo in mortariis lapideis contuſo, & aqua macerato, ſibi vniuerſum corpus inungunt; deinde ſiccari ſinunt, ad æſtus corporis tollendos, & odoris conciliandi cauſa. Eſt enim hæc regio admodum calida, & incolæ plurimum odoribus delectantur.*

Couchin & Goa Indiæ emporia.

ADVEHITVR *autem vtrumq; Santalum Luſitanorū Onerariis ex Malaca, & in Couchin & Goa maxima totius Indiæ emporia inuehitur: periit enim nunc Calecut ampliſſimum olim emporium. Inde ſcilicet ex Couchin & Goa potiſſimam partem exportant in Malauar, Canara, Bengala, Decan, & Guzarate: minima verò defertur Ormuz, Arabiam, & Luſitaniam. Imò vix in Luſitaniam legitimum Citrinum deferri puto, cùm multo pluris hîc ematur, quàm in Luſitaniam delatum vendi poſſit.*

Santalum pallidum rariſs. in Luſitaniam exportatur.

ANTIQVIORES *Græci Santalorum non meminerunt, ſed Arabes dumtaxat. Quid verò ſibi velint* Machazari *&* Mahazari *vocabula, quibus pallidum Santalum nuncupari quidam volunt, prorſus ignoro (tametſi Monachi Commentatores in Meſuen diſtinct. 8. cap. 261.* Machazari *explicent odoriferi) niſi fortè* Machazari *ſignificet è Malaca petitum; aut* Mazafrani *legendum ſit, quod pallidum aut croceo colore infectum ſonat.*

Machazari.

Mazafrani.

Santali pallidi pænuriā candidum explet.

CETERVM *in pallidi penuria albi & rubri partes æquales præſcribendas non cenſeo, vt vult Sepulueda, ſed potiùs ſolum candidum: magis enim pallido affine eſt album quàm rubrum.*

IN *exteras regiones delata Santali arbor etiam creſcit. Vidi enim in Andanager totius regni Decan vrbe primaria, vbi regiam ſuam habet Nizamoxa, attamen non erat odorata. Habet autem Nizamoxa iſtic hortos ampliſſimos,*

Andanager vrbs.

Nizamoxæ horti.

omni

omni peregrinarum arborum, etiam noſtratium, genere excultiſſimos, quæ fructifera ſunt.

SIGNIFICATVM *mihi erat, in inſula D. Laurētij Santalum etiã inueniri, & ipſos Aethiopes incolas ſic aſſerere. Verùm poſtea Santalũ nõ eſſe intellexi, ſed ligni duntaxat genus odoratum, cuiuſmodi hîc plurima inueniuntur.* Lignũ Santalo ſimile.

INVENITVR *& in Malauar odorati ligni genus Santalo albo perſimile, quo ſe in febribus indigenæ inungũt: lingua Malauarica* Sambarane *appellatum.* Sambarane lignum.

* Quantum ex hac Sandali deſcriptione colligere licet, valde erit dubitandum an legitimum Santalum pallidum habeamus, quãdoquidem ſcribit vix in Luſitaniam deferri, quoniã eius pretium maius ſit apud ipſos Indos, quàm apud Luſitanos. Fieri igitur poterit vt aliquod aliud odoratum lignum nobis pro legitimo Sandalo obtrudatur. Certè candidum noſtrum planè inodorum eſt: & rubrum, tametſi dulce, inficit tamen; quam notam noſter Auctor in Santalo rubro non requirit.

At legitimi pallidi librale fragmentum, è ſtipite aliquot pedes longo, ſemipedem craſſo reciſum, donauit mihi etiam anno 1581. idem Morganus, fragrantis admodum odoris, cuius partem adhuc apud me ſeruo, reliquum amicis communicaui.

De Betre. CAP. XVIII.

FREQVENTISSIMO *in vſu eſt apud* Indos *Betre: ab inſtituto igitur alienum non erit, ſi hoc loco eius mentionem fecero.*

BETRE *maſticatum, amarum inuenitur: hanc ob cauſam ei Arecã admiſcent, & calcis momentũ, ſicq́ꝫ præparatum ſuauiſſimi eſſe ſaporis affirmant. Mihi ſanè, cùm primũ deguſtaui, propter amarorem ita diſplicuit, vt ab illo tēpore ſemper abhorruerim, nec vnquam deguſtare potuerim.* Betre.

SVNT *qui addant Lycium: potentiores verò & opulentiores Caphuram de Burneo, nonnulli Lignum aloës & Moſchum aut Ambarum. Sic autem paratum adeò ſuauis eſt ſaporis, orisq́ꝫ halitum adeò commendat ſua fragrantia, vt perpetuò ferè illud maſticent opulentiores, tum etiam alij pro facultatum ratione, tametſi non deſint, qui Arecam cum Cardamomo aut Caryophyllis maſticēt. In ſolitudinibus autem & remotioribus à mari locis carò venditur. Ideo* Betre cum aliis mixtura.

fertur Nizamoxa ſingulis annis in id impendere trigeſies mille aureos Luſitanicos. Hæc ſunt eorum tragemata, hoc abeuntem donant: atque Rex ipſe interdum propria manu potentioribus elargitur, aliis verò per manus famuli ſui quẽ Xarabdar *aut* Tambuldar *vocant. Sed quia Betre venas habet aut coſtas ſecũdùm folij longitudinem excurrentes, vngue pollicis (quem ea de cauſa in acutum præſecant, non, veluti nos, in rotundum)illas eximunt: deinde admiſto calcis momento (quæ ob exiguam quantitatẽ & materiam vnde conflata eſt, fit enim ex oſtreorum teſtis concrematis, nullum nocumentum adferre poteſt) & Areca contuſa aut confracta, folium Betre complicant, atque in os iniectum mandunt, priorem illum ſuccum expuentes (quod tamen nonnulli non faciunt)qui cruentus videtur: deinde alia atq; alia folia ſimili modo præparata ſubſequenter ſumunt. Solent aliquem dimiſſuri, aut ipſi ab adſtantibus diſcedentes, his foliis præparatis plena burſula ſericea abeuntem honorare. Nemo autem diſcedere ſuſtinet, donec Betre ſit donatus; id enim dimiſſionis eſt indicium.*

Xarabdar. Tambuldar.

Betre vſus.

C E T E R V M *opulentiores aliquos adituri, hoc Betre maſticare pro more habẽt, vt odore os commendent. Siquidem apud eos ſummæ inciuilitatis eſt odoratum non habere anhelitum: ita vt ſi tenuioris fortunæ aliquem cum potẽtiori ſermonem cõferre neceſſe ſit, manu ori appoſita id faciet, ne teter aliquis odor alterius nares feriat. Sic etiam mulieres viris congreſſuræ, Betre mandunt ante quàm colloquãtur, exiſtimantq; ad laſciuiam ſummam eſſe illecebram.*

O M N E S *huius regionis incolæ id, ſumpto cibo, mandere ſolent, alioqui cibos nauſeam quodammodo mouere aiunt: & maſticare aſſuetis, oris halitum tetrum olere, ſi quando abſtineant.*

Quãdo Betre eſu abſtineant.

S O L E N T *ab eius vſu per aliquot dies abſtinere, quibus obierunt ſanguine iuncti, & in quibuſdam ieiuniis. Ab huius etiam eſu abſtinent, & humi ſe abiiciunt Arabes &* Moalis, *hoc*

lis, hoc eſt, Ali ſectatores dicti, decem diebus quibus ieiunant. fabulantur autem iſti Ali ſectatores, ſiti ſe morituros concluſos in quadã arce; multáſq. præterea fabulas addunt. Moalis ridicula perſuaſio.

NASCITVR Betre in omnibus Indiæ regionibus maritimis Luſitanis cognitis: nam in continenti non reperitur, niſi è maritimis allatum. Verum quidem eſt in Dultabado, vrbe opulenta in Decan, & Biſnagua inueniri, ſed minori certè quantitate, quàm vt ad Perſas & Arabes deferatur. Supra Calaiate, quod octoginta leucis ab Ormus diſtat, inuenire haud erit facile. Nam neque regionem frigidam amat, vt eſt China; neque ſolibus nimium aduſtam, vt Moſambique & Sofala. Betre natales.

IN Malauar vocatur Betre; in Decan, Guzarate, & Canam Pam; in Malaio Siri. Hallucinantur qui Betre folium Indum eſſe putant: in quo errore etiam verſatus ſum, cùm primùm in Indiam appuli. Sed ſententiam mutare coactus ſum poſtea, à Nizamoxa, quem Nizamaluquo vocant, euocatus: cui medicamentum roborando ſtomacho iuſſus componere, ea ſimplicia quæ medicamentum ingrederentur enumeraui, addens id foliũ quod maſticaret, Folium Indum eſſe. Ad quam vocem riſit ille (ſiquidem hoc vocabulum intelligebat) & Auicennam mihi oſtendit Arabica lingua conſcriptum, qui diuerſis capitibus de Folio & Betre agebat. Ducẽteſimo enim quinquageſimo nono capite, lib. 2. de Folio Indo, Cadegi Ind illi nuncupato, ſcribit; & ſeptingenteſimo ſeptimo capite lib. 2. de Betre, quod ille Tembul vocat, corrupto, vt mihi videtur, aliquantulum vocabulo, quòd ab omnibus Tambul, non Tembul dicatur. Huc adde, quòd ſi quem Arabem aut Aethiopem percontêris, quî vocetur Betre, ſtatim Tambul dicet. Betre, Pam, Siri. Betre non eſſe folium Indum. Cadegi Ind. Tambul.

AVICENNA lib. 2. cap. 709. gingiuas confirmare eſt auctor, in quem etiam vſum ſemper ab Indis maſticatur: & paulo pòſt ſubiicit, ſtomachum roborare; ob quam facultatẽ etiam ab Indis expetitur. Quòd autem frigidam

illi facultatem tribuat in primo gradu, & exſiccantem in ſecundo: putauerim exemplar vitioſum eſſe, aut (quod erudiri Arabes arbitrantur) Auicennæ, in temperamenti deſcriptione, impoſitũ eſſe; fit enim plerumque vt vulgus erret in temperamẽti dignotione, vtpote cui Piper, Cardamomum, Cepa ſint frigida. Calidum autem & ſiccum eſſe Betre ad finem ſecundi exceſſus, ipſe expertus ſum, & ſic ex ſapore & odore conicio.

Betre temperamẽtum.

Betre hiſtoria.

EST *autem Betre folium ſimile ferè Mali medicæ folio, oblongius tamen & per extremũ arctius, venas, ſiue coſtas, vt diximus, per longitudinẽ excurrentes habens. Optimum cenſetur bene maturum, colore fulueſcente, tametſi nonnullæ mulieres præferant immaturum, quòd maiorem ſonum edat in ore dum manditur. Corrumpitur, ſi recens à planta collectum diutius manibus tractetur.*

Betre fructus.

FERT *Betre in Maluccis fructum quendam contortum, Lacerti caudæ ſimilem,*[b] *quem iſtic edunt, quòd bene illis ſapiat. Fuit id ſemen delatum Malacam, atque deguſtatum optimi ſaporis inuentum eſt.*

SERITVR *autem vt vitis, adduntúrque ſtipites & pedamenta, per quæ repens ſe ſuſtineat noſtratis Hederæ modo. Quidam maioris quæſtus gratia Piperis aut Arecæ arboribus id maritant, atque ita pulcherrima vmbracula conficiunt. Multam verò curam, & aſſiduam rigationem deſiderat.*

a Betre ſiue Berle meminit etiam Aloiſ. Cadamuſt. cap. 75. Viri, inquit, & feminæ incedunt per vrbem Calecut eſitantes folium quoddam, cui nomen eſt Berle. Hoc igitur inficit ora & dentes colore ſubruſo. Hoc more abſtinent tantũ obſcuro loco nati. Vbi verò ob funera pullam induunt veſtem, in ſpeciem mæſtitiæ, temperant à folio huiuſmodi, vt & dentes præ ſe ferant mærorem, & ſubruſo colori ſuccedit nigricans.

LVDOVICVS item Roman. lib. nauig. 5. cap 7. Rex Calecut quandoque adductus ſuperſtitione, ad annũ ab re venerea abſtinet, & item animo deſtinat veſci nolle Betolis. Hæc ſunt folia quæ Aſſyrij mali frondis ſimilitudinem exprimunt: has enim frondes in cibatu habent gratiſſimas, &c.

b Fructum huic ferè ſimilem, quem noſter Auctor ſuo Betre tribuit, communicauit mihi Raſſius noſter. Eſt verò is duorum digitorum

rum tranſuerſorum longitudine, quinque teretibus ſiliquulis conſtans mutuo implicatis & contortis funiculi modo, guſtu aromatico & odoro, pediculo oblongo.

Quotquot Peruanam hiſtoriam ſcripſerunt, referunt earum regionum incolas admodum delectari quarũdam radicum, ramuſculorum, aut herbarum geſtatione in ore, vt Orientales ſuo Betre delectantur: præſertim verò familiarem eſſe (Petri Ciecæ teſtimonio) quandam herbam Coca illis dictam, quam à ſummo mane ad noctem vſque perpetuò in ore retinent, tametſi neque eam mandant, neq. deglutiant. Percontati cur eam aſſiduè in ore habeant, reſpondent eius vſu neque famem aut ſitim ſibi moleſtam, & vires roburque ſibi confirmari. Cap.96. Coca.

Eſt autem hæc pumila arbor, folio (quod Coca vocant) Myrti, vel, vt alij volunt, Rhois coriariorum; Sumac vulgus Medicorum appellat. Eius arbuſculæ folia ſole deſiccata oblongis anguſtiſque caniſtris circiter libras 25. continentibus reponuntur in vſum quotidianum.

Seritur hæc arbuſcula magna cura plerisque locis in conuallibus montiũ, quos incolæ Andes dicunt, à Ciuitate Guamanga, vſq. ad eam quæ ab argento, Plata, Hiſpanis nomen mutuata eſt.

Cæterùm tanto in pretio apud eos eſt hæc Coca, vt illam auro, argento, paniſque præferant, & anno Domini M. D. XLVIII. & aliquot ſubſequentibus, ſingularum hæreditatum, in quibus ſeritur, pretia, alia octoginta, alia ſexaginta, alia quadraginta, alia viginti ducatorum milibus, ſingulis annis æſtimata ſint. Poſtea verò adeò eius culturæ ſtuduerunt, vt nunc vilior ſit, numquam tamen deſinet ſummo in pretio eſſe: imò plerique iam in Hiſpaniis viuunt, qui ſolius Coca mercimonio ditiſſimi euaſere.

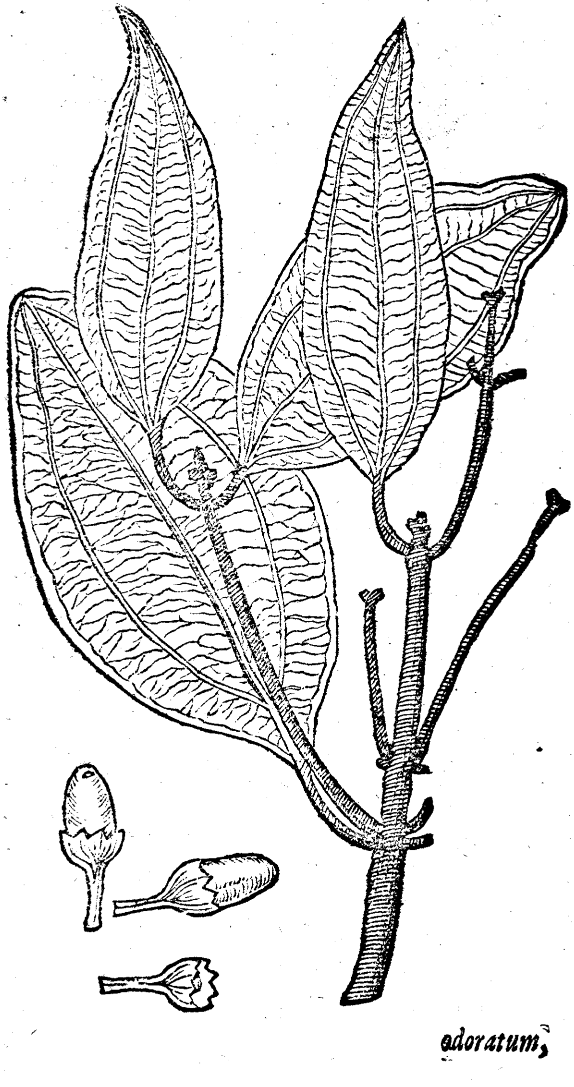
De Folio. CAP. XIX.

Folium Indum à Betre differre, diuerſisq́ capitibus ab Auicenna deſcribi, ſuperiori capite ſatis declarauimus: qua de re ſuperuacaneum duco eadem hîc repetere.

Appellant autem Indi Folium Tamalapatra, *quam vocem Græci & Latini imitantes corruptè Malabatrum nuncuparunt. Arabes* Cadegi Indi, *id eſt, Folium Indum dicunt: ſiquidem interpres Auicennam verbum verbo reddidit. Itaque non dicitur Folium per excellentiam, ſed quoniam Auicenna lib. 2. cap. 259 ita vocauit. Nam quod Actuarius Mauritanos id* Tembul *appellare ſcribit, in eo fallitur, vt alij plerique.* Tamalapatra. Malabatrũ. Cadegi Indi.

Eſt verò Folium Indum Mali medicæ folio ſimile, anguſtius tamen per extremum, colore viridi, tribus per longitudinem excurrentibus coſtis (qua nota facilè dignoſcitur) odoratum,* Folij hiſtoria.

TAMALAPATRA RAMVSCVLVS.

odoratum,

odoratum, Cariophylla quodammodo redolens, non tam vehementis odoris vt Nardus aut Macis; neque tam ſubtilis aut acuti vt eſt Canella.

AQVIS *non innatat hoc Folium lentis paluſtris modo, vt ſcripſit Dioſc. lib. 1. cap. 11. & hunc ſecutus Plin. lib. 12. cap 26 quibus impoſitum eſt in huius deſcriptione: ſed naſcitur in procera arbore procul ab aquis, cùm multis alijs locis, tum in Cambaya. Et ſi ab aliquo Pharmacopola (quem ipſi* Gandis *vocant)* Tamalapatra *petieris, ſtatim te intelliget, quoniam vernacula eſt eorum lingua.* Dioſcoridis & Plinij lapſus. Gandis.

NON *ſunt verò hæc folia tam validi odoris atque Spica Nardi, ſed ſuauioris: neque eo modo colliguntur vt Dioſcorides lib. 1. cap. 11. perhibet; ſed collecta in faſciculos colligantur, atque ita væneunt. Dilutiore viridi colore nitent, non ex candido nigricant, & præferuntur integra; quòd facultas in iſtis meliùs conſeruari credatur. Odore nequaquam caput feriunt, vt reliqua odorata.*

AVCTOR *eſt Plinius lib. 12. cap. 26. arborem eſſe in Syria folio conuoluto, ex quo exprimitur oleum ad vnguenta: fertiliorem quidem eius eſſe Aegyptum, laudatius tamen ex India venire: in paludibus ibi gigni lentis modo, odoratius croco, ſalis guſtu, minùs probari candidum, ſaporem eius Nardo ſimilem eſſe debere, & cuius odor in vino ſufferuefacti antecedat alios, &c.*

AN *in Syria & Aegypto naſcatur ignoro. Perquiſiui tamen à Medicis Memphiticis, Damaſcenis, & Alepitinis: ſed omnes vno ore negarunt aut in Syria aut in Aegypto gigni. At illud ſcio, neque tam validi odoris eſſe vt Crocum, neque Nardi eſſe ſapore. Quòd verò huius in vino ſufferuefacti odorem alios antecedere ſcribit, ea tempeſtate verum id eſſe potuit, cùm ignota adhuc eſſent Benjui de Boninas, Ambarum, Moſchus, Calambac (quod Agallochum præſtantiſſimum eſt) aromata odoratiſſima.* Malabatrũ neque in Syria, neque in Ægypto naſcitur.

SCRIBIT *Auicenna lib. 2. cap. 259 iiſdem facul-*

tatibus

tatibus præditum eſſe cum Nardo, foliaq́ eſſe Saiſifram, *in paludibus generari, lentis paluſtris modo aquis innatare ſine radice, nonnulloſq́ putaſſe foliis Nymphææ*[b] *eſſe ſimile, eiuſq́ oleum Laſerpitij & olei crocini facultatem habere, valentius tamen eſſe.*

*Sahefefram vulg. exemp.

S E D *cùm certum ſit, Arabes in hoc medicamento Græcos per omnia ſecutos eſſe, & abunde ſatis Græcorum opinionem falſam eſſe demonſtrauerimus, plura in medium eſſe proferenda non duximus. In hoc autem omnes conueniunt, vrinam ciere, oris halitum commendare, veſtes ab eroſione tueri, eaſdemq́ cum Nardo vires ſortiri.*

Græci Malabatri hiſtoriã ignorarunt.

S V N T *ex recentioribus nonnulli, qui Malabatrum ſibi ignotum eſſe ſcribant. Illi mea ſententia cordatè loquuntur. At ij falli videtur, qui folium Caryophyllorum eſſe aſſerunt; quandoquidem regio, vbi Cariophylli naſcuntur, biennij ferè itinere abeſt ab ea in qua Malabatrum prouenit.*

Folium Indum Caryophyllorum folium non eſt.

S C R I B I T *Franciſcanus quidam in Aethiopia gigni, ſibiq́ datum eſſe cum inſcriptione foliorum Canellæ. Sed valde hallucinatur. Nam in Aethiopia nulla eſt Canellæ arbor, neque Folium ſimiliter. Fieri autem poteſt; vt ad eum miſſa ſint Canellæ folia cum ipſa Canella: ea enim non multum à folio differunt Indo, niſi quod Canellæ folium anguſtius & minùs acutum eſt, tribuſq́ illis coſtis ſiue neruis caret, quos Folium Indum habere diximus.*

Folium in Æthiopia nõ naſcitur. Canellæ folium.

N O N *opus erat* ἀντιβαλλομένῳ, *ſi diligentiores eſſent pharmacopolæ & medici Luſitani: ſiquidem tanta eius copia hinc exportari poterat, quæ vniuerſæ Europæ ſufficeret. Eius autem penuria, Canellæ foliis vtantur, ſi ea nanciſcentur: ſin minùs, Spica Nardi, non autem Maci, vt voluerunt nonnulli. Iubet etiam Auicenna, lib. 2. cap. 259. interprete Bellunenſi,* Thaliſafar[c] *ſubſtitui; ſed quid ſibi velit Thaliſafar, planè ignoro.*

Folij ſuccedaneum.

Thaliſafar.

a Folium Indum quale hîc Auctor deſcribit, ad nos etiamnum adfertur, ipſis tenuioribus ramis interdũ adhuc inhærens, & integrum, quale nos hîc expreſſimus: guſtu laurini ferè folij. Longè verò illud

differt

differt à Caryophyllorum folio, quod poſtea deſcribetur: ipſorum etiam tenuiorum ramuſculorũ cortex aromaticum quiddam ſapit. Huius hiſtoriam cum Betre confundit Amatus enarratione XI. & LXVIII. Cap. de Malabathro, & Malabathrino.

CETERVM cùm nunc ſub prælo eſſet noſtra hæc Epitome, accepi ab Ampliſſimo viro Domino Iacobo Antonio Cortuſo fructũ quendam exiguum glandis forma cũ hac inſcriptione, *Fructus Canellæ ex quorundam ſententia: ex aliorum verò ſententia Tembul conuoluoli in Indis.* Eum quoniam intellexeram interdum vnà cum folio Indo vulgari ad nos adferri, atque id legitimum eſſe folium ex Garçiæ noſtri deſcriptione coniiciam, (quandoquidem Tembul fructus longè ſit diuerſus, vt ex Betre deſcriptione colligere licet) adpingendum hîc curaui ea magnitudine qua ad me miſſus eſt.

b Legit hîc noſter Auctor foliis Golfam ſimile, quod ego Nympheæ reddidi, ſiquidẽ aliam interpretationem habere non potui. At noſtra exemplaria nuſquam Golfam meminerunt, ſed *Nereidem Indæ*, id eſt Nardi Indicæ: quod ſatis euidens eſt argumentũ, Auicennæ Interpretem in plurimis lapſum eſſe, aut aliũ inueniri Auicẽnam Arabicum. Golfam.

c Ego per Thaliſaphar Auicennam intelligere puto id quod lib. 2. cap. 694. Taliſifar deſcribit, quodque noſter hic Auctor Macerem Græcorum ſignificare ſequenti capite dicet.

De Maci. CAP. XX.

NON *dubium eſt, quin Macis, de quo nunc acturi ſumus, plurimùm à Macere Græcorum diſcrepet, ſi vtriuſque deſcriptionem & facultates conſideremus. Cùm igitur recentiorum quidam*[a] *ſatis manifeſtè id demonſtrarint, non opus eſſe exiſtimaui eorum argumenta hîc recenſere. Sed operæ precium me facturum putaui, ſi Macis & Myriſticæ nucis hiſtoriam hîc breuiter contexerem, quandoquidem Græcorum Macerem hoc tempore ignorari puto.*

EST *igitur arbor quæ Myriſticam nucem & Macim profert, Pyri magnitudine, foliis eiuſdem, ſed breuioribus & ſubrotundis; ſiue, vt veriùs dicam, arbor eſt Perſicæ malo haud abſimilis, breuioribus tamẽ foliis. Fructum fert denſo operimento munitum, quod per maturitatem dehiſcit, atq; tenuiorem corticem ſiue membranam, quæ nucem cum ſuo putamine ambit, oſtendit. Tenuis illa membrana Macis eſt. De externo illo operimento ſiue puluinato calice nullã mentionem facimus, tametſi ſacchàro conditus*[b] *plurimum hîc commendetur, (cùm ſit odoratus & grati ſaporis) in morbis cerebri, vteri, & neruorum. Maturo fructu, & dehiſcente,* Nucis Myriſticæ hiſtoria.

vt di-

vt dixi, primo illo operimento calicum echinatorum, qui caſtaneas amplectuntur, (calicum qui iuglandes noſtras veſtiunt dicere malim) modo: Macis Cocci inſtar rubeſcens conſpicitur, pulcherrimo aſpectu, bene onuſtis præſertim arboribus. Exſiccata nuce, dehiſcit etiam Macis; & flacceſcente rubore, aureum quodammodo colorem acquirit. Eius pretium triplo maius quàm Nucis Myriſticæ.

Ex Banda etiam aduehitur Nux myriſtica aceto condita in fictilibus, qua nonnulli in acetariis veſcuntur: ſed maior eſt eius copia quæ ſaccharo excepta adfertur.

Nucis myriſticæ natales. NASCITVR autem hæc arbor in Inſula Banda. Inueniri etiam tradunt in Maluccis, ſed non eſt fructifera, quemadmodum nec ea quæ in Zeilan prouenit.

Nux myriſtica veteribus ignota. FVIT autem hæc nux cum ſuo Maci veteribus Græcis incognita, quemadmodũ Auenrois[c] etiam teſtatur, qui hoc medicamentum ex eorum numero recenſet, quæ Græcis incognita fuerunt: quamuis Serapio lib. ſimpl. cap. 2. in huius medicamenti deſcriptione, Græcorum auctoritate nitatur.

Taliſiſar. HVIVS meminit Auicenna lib. 2. cap. 456. Nam quam ſub nomine Taliſiſar lib. 2. cap. 694. deſcribit, Græcorum Macer eſt.

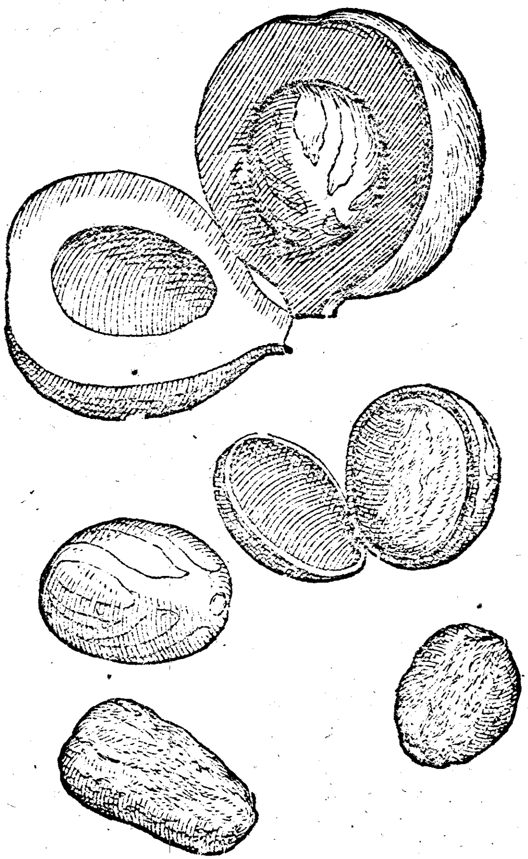
Chryſobalanus Galeni. EOS qui noſtram Myriſticam nucem Chryſobalanum Galeni eſſe volunt, ſatis conuincunt cùm forma, tum color & temperamentum.

Palla, Bunapalla, iapatri. Iaifol. Iauſiband. Beſbaſe. CETERVM hæc nux ab incolis eius regionis vbi naſcitur, Palla, Macis verò Bunapalla vocatur: in Decan nux ipſa japatri, Macis verò jaifol. Auicenna libro 2. cap. 503. lingua Arabica nucẽ vocari ſcribit jauſiband, id eſt, Nux Bandenſis, Macim verò Beſbaſe, cuius nominis deriuationem numquam ſcire potui.

HÆC ſunt vera & legitima nomina Arabica, tametſi plerique Mauritani & Arabes & Turci aliis nominibus vtantur, quæ temporum iniuria deprauata ſunt, vt etiam in Serapione pleraque inueniuntur.

MACIS *autem appellatur ea membrana quæ nucem amplectitur, à Maceris ſimilitudine, quem Græci rubentem depingunt.* Macis à Macere nomen ſumpſit.

NVX MYRISTICA CVM EXTERNO OPERIMENTO MACI OBVOLVTA, ET PVTAMINE EXEMTA.

Ex Maci fit oleum in neruorum morbis vtiliſſimum.

a Conſule Matthioli Commentarios in lib 1. Dioſcoridis de materia medica, cap. de Macere. Ludouic. Roman. lib. 6. cap. 24. & Maximilianus Tranſil. de Moluccis inſulis Nucis Myriſticæ hiſtoriam tradunt.

b Aduehũtur etiam ad nos integræ nuces myriſticæ ſaccharo conditæ, quarum ſummum operimentum craſſum & denſum eſt, vt in iugſandibus, mox ſequitur Macis ligneũ putamen ambiens, quo nux ipſa includitur, rotunda ferè: tametſi interdum inueniatur oblongum quoddam genus, mas vulgo appellatum, & mulieribus alia nuce longè vtilius æſtimatum. Nos & nucem integram ſummo operimento per medium ſecto, vt ligneum putamen ſuo maci inuolutum oſtendat, & nucem putamine fracto, oblongamque illam ſeu marem eadem tabella exprimi curauimus.

c Aut alia habet noſter hic Auctor Auenrois exemplaria, aut noſtra mendoſa ſunt. Nam ſecundùm noſtra exemplaria Auenrois 5. Collig. cap. 42. ſuam ſententiam Galeni auctoritate ſtabilit.

De Caryophyllis. CAP. XXI.

Caryophyllon Dioſc. & Gal. ignotum.

NVSQVAM *Dioſcoridem, aut Galenum Caryophyllorum mentionem feciſſe inuenio: tametſi Serapio ex Galeni auctoritate de Caryophyllis tradiderit. Quamobrem crediderim aut Galeni librum, in quo de Caryophyllis diſſeruit, periiſſe (nam liber de Dinamidiis falſò Galeno adſcribitur) aut Pauli potiùs quàm Galeni teſtimonio de his Serapionem ſcripſiſſe.*

CARYOPHYLLI *meminit Plin. lib. 12. cap. 7. in hanc ſententiam: Eſt, inquit, etiamnum in India Piperis grani ſimile, quod vocãt Garyophyllon, grandius fragiliusq́;.*

CETERVM *Caryophyllon, ſiue Garyophyllon vocatur Arabibus, Perſis, Turcis, & pleriſque omnibus ferè Indis* Calafur: *in Maluccis verò, vbi ſolùm gignitur, tum etiam in his regionibus dicitur* Chanque. *Nomina autem quæ in Pandectario ſunt* Armufel *&* Carrumfel, *aut imperitia librarij Arabici corrupta ſunt, aut ætatis vitio. Sed de nominibus minimè eſt altercandum, quandoquidem res ipſa omnibus perſpicua eſt.*

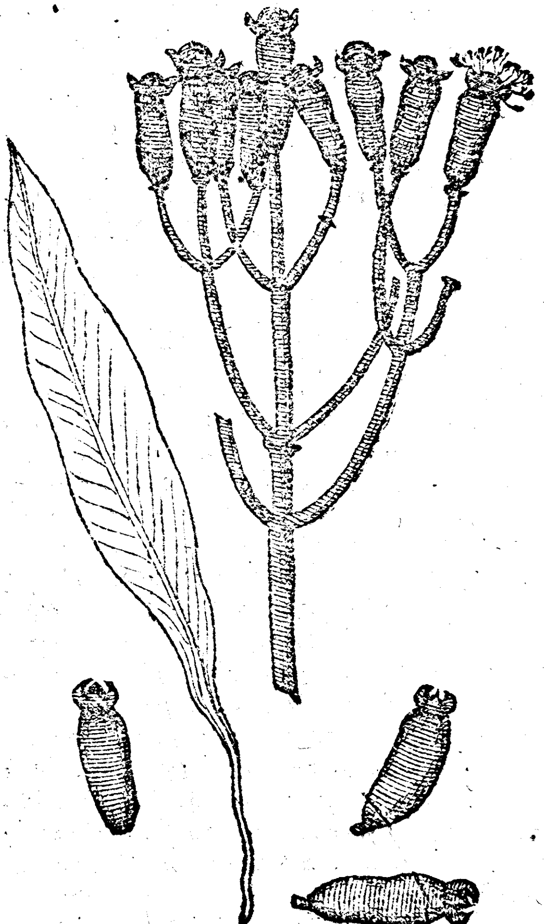
Calafur. Chanque. Armufel. Carrumfel.

Caryophylli natales. Maluccæ inſulæ.

NASCITVR, *vt dixi, dumtaxat Caryophyllon in Maluccis inſulis, quæ ſunt quinque numero (quarum primaria eſt Giloulo) nec procul nimium à mari, nec etiã locis*

mari

GARYOPHYLLI, CVM SVO FOLIO ET FRVCTV, VIVA IMAGO.

Caryophyllon in Maluccis dumtaxat fructiferum.

mari nimis vicinis. Naſcitur etiam in Zeilan, nonnullisq́ aliis locis, ſed nullibi fructifera eſt arbor, quàm in Maluccis.

Caryophylli hiſtoria.

PORRO *arbor eſt Lauri forma & magnitudine, foliis etiam laurinis, ſed anguſtioribus, multis prædita ramis, copioſo flore, primùm cãdido, deinde vireſcente, poſtremùm rufeſcente, qui induratus, eſt Caryophyllum ipſum*[a], *clauum vocant, quòd capitatus ſit in modum claui, exertis in aduerſum quatuor denticulis ſeſe ſtellatim decuſſantibus. Prouenit in extremis ramulis Myrti modo. Eſt autem flos hic viridis (vt à fide dignis viris accepi) adeò odoratus, vt reliquos flores odoris ſuauitate ſuperet. Cultores flagellant altiores ramos arboris, emundato priùs circa arborem ſolo; ſiquidem nullum genus graminis ſub ea naſcitur, omnem ſuccum ſiue humorem ad ſe attrahente arbore. Decuſſa Caryophylla biduum aut triduum ſiccantur, deinde aſſeruantur, & Malacam aliasq́ prouincias mittuntur. Quæ in arbore hærent, craſsiora fiunt, nec ab aliis niſi vetuſtate differunt. Quare non rectè Auicenna lib. 2. cap. 318. craſsiorem hunc fructum marem facit. Magni prouentus augurium eſt, ſi arbor plures flores produxerit quàm folia: idcirco non debent nimium flagellari arbores, quia vehemens & & nimia flagellatio ſteriliores efficit. Pediculi oblongi, è quibus dependent flores, vulgò Fuſti vocantur. Folia tanta odoris ſuauitate non fragrant, vt ipſum Caryophyllum: ſed neque ipſi rami odori ſunt, niſi aliquantulum ſiccati.*

Fuſti.

Caryophylli arbor non colitur.

NASCITVR *autem ipſa arbor ſponte ex Caryophyllis decidentibus. Nam cùm nunquam huic deſit pluuia quæ fructui alimentum præbeat, qui in terram decidit; enaſcuntur arbuſculæ quæ intra octennium quidem adoleſcunt, in centeſimum verò annum perdurant, quemadmodum ipſi incolæ teſtantur.*

Caryophyllegium.

COLLIGITVR *Caryophyllum à decimo quinto Septembris vſq in Ianuarium & Februarium, non manu, vt nonnulli volunt, ſed violenta flagellatione, vt iam dixi.*

ERRANT

ERRANT qui *Caryophylli & Moſchatæ nucis arborem eandem eſſe putant. Nam Nux rotunda fere folia habet, Pyri foliis ſimilia. Caryophyllum verò, folio eſt Lauri* [b]. *Præterea Caryophyllum defertur in Bandam inſulam procul inde diſsitam, quæ Nucem profert.*

SCRIBIT *Auicenna libr. 2. cap. 318. gummi Caryophyllorum ſimili facultate præditum eſſe cum Terebinthina reſina. Hanc ob cauſam percontatus ſum ab iis qui ex Maluccis Caryophyllum aduehunt, ſed negant ſe huiuſmodi gummi vidiſſe* [c]. *Non negauerim tamen omnes ferè arbores gummiferas eſſe, præſertim ſi vulnerentur. Sed hactenus nemo, quod ſciam, expertus eſt.* Caryophyllorũ Gummi.

NVLLIVS *autem pretij fuiſſe Caryophylla intelligo apud Maluccanos, donec eò delati nauibus Chinenſes, inde magnam eorum copiam in ſuam regionem exportarunt, & inde in Indiam, Perſiam, & Arabiam. Conſeruari autem in ſua bonitate audio Caryophylla, ſi marina aqua inſpergantur, alioqui teredinem ſentire.* Caryophylla olim apud Maluccanos neglecta.

MVLTIPLICIS *vſus ſunt Caryophylla tum ad obſonia, tum ad medicamenta: magis tamen expetuntur in Iaua craſsiora illa & annotina Caryophylla; à nobis verò tenuiora, quæ adhuc viridia aceto & ſale apud Maluccanos condiuntur; ſed his teneriora ſaccharo aſſeruantur, mirum in modum palato grata. Luſitanicæ mulieres quæ iſtic habitant, è Caryophyllis viridibus aquam ſtillatitiam organis eliciunt, mira odoris ſuauitate fragrantem, & cordis affectibus vtilem. Nonnulli ſudores mouent iis qui lue venerea diuexantur, Caryophyllis, nuce Moſchata, maci, pipere longo & nigro Alij Caryophyllorum puluerem capiti admouent aduerſus capitis dolores à frigida cauſa prouenientes. Mulieres Indicæ tum etiam Luſitanicæ illa mandunt commendandi halitus gratia.* Caryophyllorum vſus. Caryophylla condita. Aqua ſtillatitia è Caryophyl.

NASCVNTVR *flores, qui à Caryophyllorum odore Caryophyllati nuncupantur, etiam in Chinarum regione, ſed* Caryophyllati flores.

ne, ſed nequaquam odoris ſuauitate ita commendati, vt qui apud nos aſſeruantur.

Fructus Caryophylla olens.

EST *etiam in inſula cui* D. *Laurentio nomen, fructus quidam Auellanæ magnitudine cum ſuo putamine, aut eo amplior, qui Caryophylla redolet, ſed incõpertı adhuc vſus.*

a Imò Caryophyllum ipſum nihil aliud eſt, quàm rudimentum fructus, quemadmodum in malis, pyris Punicis atque plerisque aliis videre eſt. Nam flos ipſe, qui quaternis foliolis conſtat, huic fructus rudimento inſidet, multis fibris plenus, veluti Myrti flos ferè. Caryophyllum etiam deſcribunt Ludouicus Romanus, libr. 6. cap. 25. & Maximilian. Tranſil. de Maluccis inſulis. At quem M. Paulus Venetus lib. 2. cap. 38 exhibet, planè alia eſt planta.

b Huius folium Laurino eſt anguſtius, Salicis aut Perſicæ mali folio ſimillimum, oblongiori tamen pediculo. Huiuſmodi aliquando vidimus vnà cum Caryophyllorum ramulis muria cõditis. Eos cum folio & fructu exprimi curauimus.

c Inter Caryophylla quæ Antuerpiam adferuntur, inuenitur interdum gummi ex atro ruſeſcens, odorum ſanè, & quod prunis iniectum Caryophyllorum odorem refert. Id fortè erit gummi ab Auicenna commemoratum; quod tamen affirmare non auſim, cùm eius vires nondum ſint exploratæ.

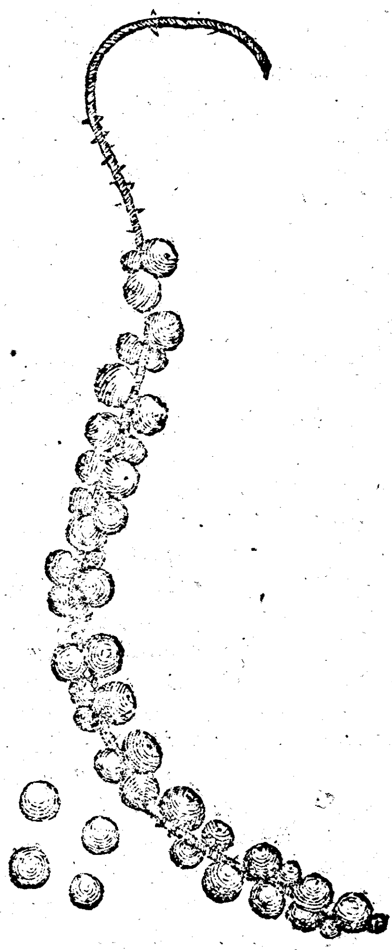
De Pipere.* CAP. XXII.

Piperis natales.

MAXIMA *Piperis quantitas prouenit in Malauar, tota ea maritima regione quæ à Promontorio Comorim ad Cananor vſque pertingit. Naſcitur etiam in Malaca maritimis, ſed bonitate ſuperiori cedens, & magna ex parte inane. Prouenit ſimiliter & in inſulis Iauæ vicinis, & Sunda, & Cuda, aliisq́ꝫ locis. Sed id totum in Chinarum regionem deportatur, & loco natali conſumitur, præter id quod in Pegu & Martaban exportatur. Potiſſima etiã eius pars quod in Malauar gignitur, in vſum incolarum cedit, tametſi regio admodum ampla non ſit; nonnihil etiam à maritimis eius regionis populis abſumitur: Pars defertur in Balagate bubulis coriis: & magna copia (tametſi regio mandato ſit vetitum) à Mauritanis per mare Erythræum exportatur, id ſuffurantibus ipſis incolis.*

EÆ *ſunt regiones quæ Piper gignunt, quamquam & inuenitur ſupra Cananor, quà Septentrionem ſpectat: ſed adeò exigua quantitate, vt ipſis incolis non ſufficiat, & externo*

PIPERIS VVA AD VIVVM EXPRESSA.

terno importato opus habeāt. Etenim non gaudet hæc planta locis deſertis & mediterraneis. Quàm verò procul à Caucaſo monte diſsitæ ſint hæ regiones, ex topographicis chartis ſatis patet.

Piper iuxta Caucaſum non naſci.

NOMEN *eſt Malauarica lingua* Molanga, *Malacitana verò* Lada, *Arabibus medicis tum vulgo* Filfil; *tametſi Auicenna libr. 2. cap. 557. & 558. ſecundùm Bellunenſis tralationem* Fulful, *& Piper longum* Darfulful *appellet, &* Fulfel, *quem ſecutus eſt Serapio, lib. ſimp. cap. 367. vterque Arabs. In Guzarate & Decan* Meriche, *& in Bengala* Morois *: longum verò, quod ſolummodo iſtic prouenit,* Pimpilim.

Molanga. Lada. Filfil. Fulful. Darfulful. Meriche. Morois. Pimpilim.

MIRVM *nō eſt, ſi Theophraſtus, lib. 9. cap. 22. Dioſ. lib. 2. cap. 153. & hos ſecutus in pleriſque Plinius, lib. 12. cap. 7. Piperis plantæ formam ac notas ignorauerint, & indigenam in ea deſcribenda fidem ſecuti ſint, ob regionum diſtantiam. Quòd verò Arabes in eodem errore verſati ſint, & nonnulli etiam ex recentioribus, illud mirum.*

Piperis hiſtoria.

SERITVR *autem Piperis planta ad radices alterius arboris (magna certè ex parte iuxta* Faufel *arborem aut Palmam plantatam vidi) ad cuius vſque faſtigium ſeſe cōuoluendo ſcandere ſolet : foliis raris, mali Aſſyrij effigie, ſed minoribus, & per extremum acutis, virentibus, guſtu calidis aliquantulum, & folium Betre ſiue Betle, cuius antè memini, ſapiētibus. Fructus vuarum modo racematim cohæret, minores tamen ſunt Piperis racemi, & ipſe fructus minor, ſemperq́ue virens, donec ſiccetur, & plenam maturitatem conſequatur, quæ incidit circiter mediū Ianuarium. Radix puſilla, non Coſti ſimilis, vt voluit Dioſcorides, lib. 2. cap. 150. quandoquidem Coſtus radix non eſt, ſed lignum, vt peculiari capite dicemus.*

Dioſcoridis lapſus.

INTER *plantam quæ Piper nigrum fert, & eam quæ candidum, tam exigua eſt differentia, vt à ſolis incolis diſcerni poſſint : quemadmodum vitem quæ vuam fert nigram, ab*

Exigua inter plantam Piperis nigri & albi differentia.

gram ab ea quæ candidam fert, non dignoſcimus, niſi cùm vuas habent, & illas quidem maturas.

Qvæ *autem lõgum Piper profert, longè alia eſt planta: etenim non plus habet ſimilitudinis cum ſuperioribus, quàm faba cum ouo. Præterea Piper longum in Bengala naſcitur, quæ regio quingentarum leucarum ſpatio à Malauar diſtat, vbi Candidum & Nigrum gignuntur.* Piper longũ.

Pretivm *longi Piperis in Bengala eſt vnius Luſitanici aurei cum ſemiſſe in ſingulas centenas libras. In Couchin verò vbi plurimũ Nigrum naſcitur, quinq; aureis emi ſolebant centenæ libræ: ſed ab hinc quadriennium aut quinquennium, quòd in alias etiam regiones importari cœperit, quindecim aut viginti aureis emendæ ſunt. Piperis autem nigri pretium in centenas libras eſt duorum Luſitanicorum cum ſemiſſe natali loco: at in Bengala duodecim Luſitanicis emuntur totidem libræ.*

Candidi *plantæ rariores ſunt, nec niſi certis Malauar & Malacæ locis raræ naſcuntur. Solet Magnatum menſis inferri: eo enim vtuntur quemadmodum nos ſale*[a]*. Venenis reſiſtere & ocularibus medicamentis vtile eſſe aſſerunt, quod & Dioſcorides libr. 2. cap. 150. annotauit, atque vtinam totam huius plantæ hiſtoriam tam verè deſcripſiſſet.* Piper album rarum.

Sed *nec Braſma vocabulum, quod apud eundem Dioſcoridem ibidem legitur, nec Brechmaſin, quod apud Plinium, libr. 12. cap. 7. vnquam his in regionibus audiui, aut auditum puto.* Braſma. Brechmaſis.

Condivntvr *aceto aut ſale virentes adhuc & immaturi Piperis nigri racemi,*[b] *& vſui aſſeruantur.*

Arabes *& Perſæ medici Piper calidum tertio ordine conſtituunt. Sed Empirici, cuiuſmodi ſunt maxima pars Indicorum medicorum, frigidum Piper faciunt, vt & pleraque alia aromata quæ excalfaciunt.* Piperis temperamentũ.

Oratos *autẽ omnes Medicos volo, vt Piperis can-*

 didi

didi loco (quod calidius eſt & odoratius) Nigrum non præſcribant, niſi candidi ſit pænuria. Similiter ne longum Piper candidi aut nigri loco ſubſtituant, cùm prorſus diuerſæ ſint plantæ, & nigrum cum candido magis conueniat.

CETERVM *ne quod Piperis genus deſit, mentionem hîc ſubiicere libuit eius Piperis quod lingua Malàuarica à Canara nomen ſumpſit. Eſt autem inane, illóque vtuntur ad pituitam à capite euacuandam, dentiumq́ue dolores: nonnulli & in Cholerico quem vocant affectu. Eius autem formam deſcribere ſuperuacaneum exiſtimo, quoniam in Luſitaniam non deportatur.*

Piper Canarinum.

* Piperis hiſtoriam etiam deſcribit Ludou. Roman. lib. 5. cap. 14. & lib. 6. cap 19. ſed paululum à noſtro Auctore variat.

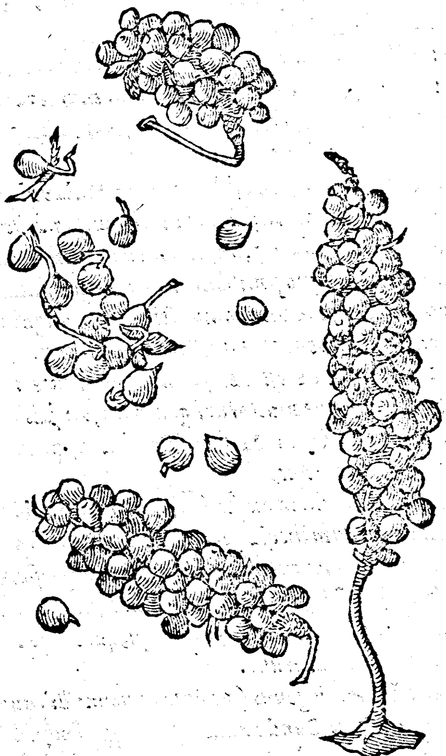
a Vidimus Vlyſſipone candidum Piper; & inde nobiſcum attulimus grano non rugoſo, ſed pleno, acriore & odoratiore quàm nigrum, Vlyſſipone tamẽ neglectum. Ex Indiis verò copioſum, ſaltem quod medicamentis ſufficeret, habere poſſemus, ſi Luſitani Pharmacopolæ paulo diligentiores eſſent. Inuenitur tamen interdum Antuerpiæ apud myropolas nigro permiſtum.

b Eiuſmodi racemos interdum cum Gingiberis radicibus muria conditis Antuerpiæ reperire licet, oblongos quidem illos & graciles, neque ita farctos vt ſunt vuarum racemi. Eius iconem ad viuum expreſſam hîc adiecimus.

OLIM Antuerpiam inuehi ſolebat aliud Piperis genus, quod Luſitani Pimenta del rabo, id eſt, caudatum Piper appellabant: ſed metuens Rex Luſitanus ne legitimum Piper alterius inuectione vileſceret, id ampliùs inuehi edicto vetuit. Erat id Cubebis ferè ſimile, pediculo ſubnixum exiguo, rotundum, plenum, aliquantulum rugoſum, nigricans, eadem acrimonia qua Piper præditum, aromaticum, racematim (vt ab iis qui racemos habuerunt, didicimus) cohærens Amomum, nonnulli periti perperam exiſtimarunt. Eius autem iconem, qualem ab optimo viro Iacobo Gareto iuniore accepimus Londino, M. D. X C. hîc exprimere iuſſi.

ALTERA

ALTERA CAVDATI PIPERIS IMAGO IAC. GARETI.

De Cubebis. CAP. XXIII.

TAMETSI *Cubebis rarò in Europa vtamur, niſi in Compoſitionibus: attamen apud Indos magnus earum in vino maceratarum eſt vſus ad excitandam venerem; tum etiam in Iaoa ad excalfaciendum ventriculum.*

APPELLATVR *hic fructus ab Arabibus medicis* Cubebe & Quabeb; *à vulgo* Quabebechini: *in Iaoa, vbi* Cubebe, Quabeb, Quabebechini,

Cumuc, Cubabchini. *vbi frequens naſcitur*, Cumuc; *à reliquis Indis; præterquam in Malayo*, Cubabchini. *Non eſt autem nomen huic fructui inditum, quòd in China naſcatur, quandoquidem ex Cunda & Iaoa, vbi plurimus eſt, in Chinam perferatur: ſed quoniam Chinenſes, qui Oceanum Indicum nauigabant, hunc fructum, quem in iam enumeratis inſulis emerant, cum aliis mercibus in alios maris Indici portus & emporia tranſuehebant.*

Cubebe hiſtoria. CETERVM *ſimilis eſt hæc planta Malo vulgari, minor tamen, foliis Piperis, ſed anguſtioribus, per arbores Hederæ, aut, vt veriùs dicam, Piperis modo repens, non Myrti effigie, aut foliis Myrto ſimilibus. Fructus racematim cohæret, non quidem vt in vua coniunctim, ſed ſingulis granis ex ſuis pediculis dependentibus. Flos eſt odoratus.*

Monachorum lapſus. SILVESTRIS *eſt hæc planta, & ſponte naſcens, non domeſtica, neque multorum generum, vti falsò Monachi Commentatores in Meſuen ſub finem primæ partis diſt. 1. cap. 36. putarunt.*

Cubebæ decoctę ad nos perferuntur. TANTA *autem in exiſtimatione eſt fructus hic etiam vbi naſcitur, vt eum incolæ decoquant, antè quàm efferri ſinant, metuentes ne alibi ſatus enaſcatur. Hinc fieri puto, vt corruptioni magis ſit obnoxius, cùm hîc, tum in Europa.*

HÆC *à Luſitanis fide dignis accepi, qui longo tempore in inſula Iaoa habitauerunt.*

Cubebę non ſunt Piper. NON *eſt Piperis genus (vt putant nonnulli) quoniam plurimum Piper ex Cunda aduehitur, quod nihil differt à Malauarico. Hæc verò planta cum fructu diuerſi generis eſt, minimáque quantitate iſtic naſcitur.*

Matth Siluatici error. PVTAT *Matthæus Siluat. cap. 381. ex Serapionis & Arabum auctoritate Cubebas nihil aliud eſſe quàm Dioſcoridis Myrtum ſilueſtrem, quem Ruſcum vocat; aut Carpeſium Galeni. Sed fallitur. Nam cùm Serapio, aliiq; Arabes qui in lingua Græca multū verſati non erant, à Dioſcoride & Galeno nihil eſſe prætermiſſum exiſtimarent, ſi quas facultates*

cultates in ſimplicibus à Græcis deſcriptis, inuenirent conuenientes cum iis quibus prædita erant Indica medicamẽta auditu tantùm illis cognita, idem medicamentum eſſe ilico crediderunt. Non eſſe autem myrtum ſilueſtrem, clarius eſt quàm vt demonſtrari debeat. Carpeſium verò aliud eſſe à Cubebis, argumentis euincere poſſem, ſi opus eſſet.

LAVDATVR *Carpeſium Ponticum, plurimúmq. in Syria naſci tradunt. Sed ſi Cubebæ ſunt Carpeſiũ, cur Cubebas ex India petunt Turci & Syri, magnóque redimunt; cùm non inuecto vti poſſent, & ſine magno ſumptu* Carpeſium item Galenus lib. 1. de Antidot. deſcribit feſtucarum tenuium modo: quàm verò feſtucis diſsimiles ſint Cubebæ, quis non videt?* Carpeſium non eſſe Cubebas.

NON *defuerunt, qui Cubebas aſſerere ſint auſi Viticis eſſe ſemen: cùm verò vtriuſque hiſtoria & facultates planè diſsimiles, talium ſententiam omnino conuellant, plura de his agere ſuperuacaneum eſſe duco.* Cubebæ Viticis fructus non eſt.

FAGARA AVICENNÆ.

* Cubebarum facultates in memoriam mihi reuocarunt Fagaræ hiſtoriam apud Auicennam, quæ ferè iiſdem cum Cubebis viribus prædita eſt. Cùm igitur commodiorem in hac Epitome locum non haberem, cui eius iconem & hiſtoriam insererem; operæpretium me facturum exiſtimaui, ſi eam hîc darem.

EST itaque Fagara fructus Ciceris arietini magnitudine, cortice tenui conſtans ex cinereo nigricante, cui ſubeſt tenue putamen nucleum continens ſatis ſolidum, & tenui nigraque membrana obdu-

ctum

ctum. Integer fructus cum magnitudine cum forma & colore adeò ſimilis eſt ei quem noſtræ officinæ Cuculum Indum, Itali Coccole di leuante appellant, vt primo aſpectu fallere, & pro eo ſumi poſſit.

MEMINIT huius Auicenna cap. 266. in hunc modum. Fagara quid eſt? granum ſimile Ciceri habens granum Mahaleb, & in concauitate eius eſt granum nigrum ſicut Scehedenegi, & aſportatur de Sofale. Collocat verò eam in tertio calefacientium & ſiccantium ordine, atque ſtomachi & hepatis frigiditati vtilem eſſe, concoctionemque iuuare, & aluum conſtringere ſcribit.

Cardamomum.

De Cardamomo. CAP. XXIIII.

QVOD *Cardamomum vocant, Aroma eſt illis in regionibus probè cognitum, in quibus magnus eius vſus eſt. Huius etiam magna pars in Europam, Africam, & Aſiam euebitur. Quàm verò rectè ſit illi inditum Cardamomi nomen, aliis diſceptandum relinquo Auicenna lib. 2. cap. 159. ſanè peculiare caput inſtituit de Saccolaa, quod duûm eſſe generum tradit, alterum* Saccolaa quebir, *id eſt, magnum; alterum verò* Saccolaa ceguer, *id eſt, minus. His nominibus cognitum eſt vtrumque Cardamomum, cùm Medicis Arabibus, tum Mercatoribus.*

Saccolaa quebir. Saccolaa ceguer.

Etremelli. Ençal, Hil. Elachi. Dore.

IN *Malauar vocatur* Etremelli, *in Zeilan* Ençal, *in Bengala verò Guzarate, & Decan, interdum* Hil, *interdum* Elachi, *ídque inter Mauritanos; nam à Gentilibus indigenis omnium prouinciarum enarratarum* Dore *nuncupatur. Quæ diuerſitas ſummam illam nominum confuſionem inter Arabes ſcriptores peperit (etenim nonnulli Indicis vocabulis vſi ſunt, alij verò Arabicis) & multis errandi occaſionem præbuit. Nam quod alterum Serapio* Saccolaa, *alterum* Hilbane *vocat, mendoſum eſt exemplar, &* Hil *dumtaxat ſcribendum erat. Etenim ſi* Bane *omnino adiiciendum volumus, potiùs* Bara *dicendum erat, quod lingua Canarina magnum ſignificat.*

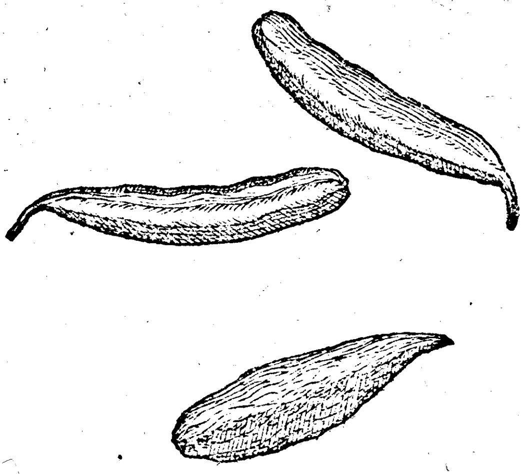
Hilbant.

NIHIL *igitur aliud eſt* Saccolaa *omnibus Arabibus nuncupatum, aut* Saccule *Auicennæ, aut* Elachi, *quàm quod Cardamomum vulgò appellãt, veteribus cum Græcis, tum Latinis planè ignotum, vt ex eorũ monumentis colligere licet. Siquidem Galenus lib. 7 ſimp. med. Cardamomum*

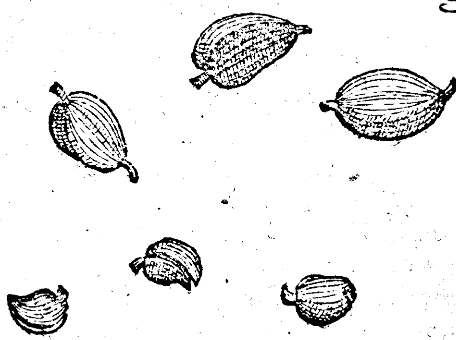
Cardamomum hoc veteribus ignotũ fuit.

ſcribit

Cardamomum maius vulg.

Cardamomum minus vulg.

ſcribit

ſcribit non eſſe tã calidæ facultatis quàm Naſturtium, ſed ſuauius & magis fragrans, cum quadam amaritudine: quæ omnes notæ noſtro Cardamomo non conueniunt, vt experientia docet. Dioſcorides verò, lib. 1. cap. 5. cõmendat quod ex Comagene, Armenia, Boſphoroq́ deuehitur (tametſi in India quoque & Arabia prouenire dicat) eligendumq́ ſcribit plenum, frangenti contumax, guſtu acre, ſubamarum, odore caput tentans. Noſtrum contrà Cardamomum in illas regiones defertur, è quibus Dioſcorides ſuũ deuehi ſcribit. Sed neque id frangenti contumax eſt, neque caput tentat, neque amarum, neque guſtu adeò acri, vt Caryophylla.

Cardamomi genera 4. Plinio.

PLINIVS *lib. 12. cap. 13. quadruplex eſſe Cardamomi genus ſcribit, ſic inquiens: Simile his & nomine, & frutice Cardamomum, ſemine oblõgo. Metitur & eodem modo in Arabia. Quatuor eius genera. Viridiſsimum ac pingue, acutis angulis, contumax fricanti, quod maximè laudatur. Proximum è rufo candicans. Tertium breuius atque nigrius. Peius tamen varium & facile tritu, odorisq́ parui: qui verus, Coſto vicinus eſſe debet. Hoc & apud Medos naſcitur. Hæc Plinius, tametſi tam Dioſcoridi, quàm ceteris Græcis vnicum tantùm extet Cardamomi genus.*

SED *nullum ex prædictis cum noſtro quidquam commune habet, quod fragile eſſe debet, ſiliqua candicante, granis intus nigris.*

Saccolaa hiſtoria.

SERITVR *verò id leguminũ modo, altitudine, quando ſumma, cubiti, in quo dependent ſiliquulæ granula interdum vſque ad viginti continentes, non, vt Cordus in libr. 1. Dioſc. ſcripſit, Glandis aut Auellanæ magnitudine*[a].

Dauus Terentianus.

HVIC *autem errori occaſionem præbuit Dauus ille Terentianus, omnia perturbans, Gerardum Cremonenſem*[b] *interpretem intelligo, qui cùm hoc medicamentum ignoraret, nomen illi ex Græcis pro arbitrio indidit, tametſi legitimum Arabicum nomen in integro & non mutatum reliquiſſe præſtitiſſet.*

QVAM

QVAM Ruellij lib. 2. cap. 5. opinio ſit erronea, qui nobis Capſicon, aut Siliquaſtrum pro Cardamomo Mauritanorum proponit, omnibus notiſsimum eſt. Ruellij error.

AD ea verò quæ Lacuna libr. 1. cap. 5. commentariis ſuis in Dioſcoridem ſcribit, ſatis proteruè in Arabes inuectus, ſic reſponſum volo: Neq; eius Meleghetam Cardamomum eſſe Dioſcoridis, ſiquidem ignota fuit Dioſcoridi: neque Cardamomum maius coloris eſt cinerei: neque Nigella tertium id genus quod in officinis haberi aſſerit, quandoquidem Nigella totis his prouinciis non naſcatur. Lacunæ error. Melegheta. Nigella.

CETERVM non multũ fortè refragabor iis qui Cordumeni Arabum, Cardamomum Græcorum eſſe putant: quandoquidem Serapionis & Auicennæ Saccolaa Græcis eſt ignota, vti ſuprà diximus. Quod verò Saccolaa vtendum negent, quoniam Græci de ipſo nihil ſcripſere, non concedo; multis enim experimentis comprobatum eſt pleriſque morbis perutile eſſe: eoq; vtendum cenſeo in omnibus compoſitionibus Arabũ, & recentiorum qui Arabes ſecuti ſunt. Cordumeni.

MALAGVETAM porrò, ſiue Meleguetam, à nonnullis Paradiſi grana nuncupatam, cuiuſque in Europa vſus Cardamomi minoris loco, non eſſe Cardamomum didici, quoniam ſæpius cùm in Hiſpania, tum hîc in India percontatus eos qui è Luſitania in Malaguetam profecti fuerant, an iſtic Cacolaa ſiue Sacolaa (quod Cardamomum appellamus) naſceretur, negarunt omnes: rurſus Indi interrogati an Malagueta apud eos creſceret, negarunt & ipſi. Deprehendebã tamen Malaguetam ab Auicenna Combazbague dici, eumq; ſcribere ex çofala, cui Malagueta prouincia contermina eſt, deferri: veriſimile autem mihi non videri Auicennam, virum adeò peritum, bina capita de eadem re ſcripſiſſe. His cogitationibus occupato animo, Turcam mercatorem profeſsione Iudæum, in Cochim commodum reperio, qui diceret ſibi mandatum, vt præter cetera aromata çacollaa quabir, hoc eſt, Cardamomum maius, Malagueta Cardamomum nõ eſt.

G emeret:

emeret: quod me mouit, vt ſciſcitarer an in aliis etiam regionibus naſceretur. Tandem Regiarum mercium in Ceilan Curator, Factorem vocant, mihi retulit, iſtic inueniri noſtro quidem multo maius, ſed minùs odoratũ: rémq. ita ſe habere comperi, illius ſpecimine (me curante) ex Ceilan delato. Accerſitus præterea in Balagate ad curandum Illuſtrem Hamjam, *cuiuſdam Regis in Balagate, nomine* Verido, *fratrem, de induſtria medicamentum, in quo Cardamomum maius & minus Arabica lingua, præſcripſi, vt conſpicere poſſem: vtrumque mihi exhibitum ad medicamenti compoſitionem. eadem quidem vtriuſque forma, ſed magnitudo diuerſa, nulla tamẽ cum Malagueta ſimilitudo.*

Saccolaa delectus. O P T I M V M *autem cenſetur minus, quod odoratius eſt altero, & facultate maius dici poteſt meo iudicio.*

P R O V E N I T *vtrumque in India, præſertim verò ab Emporio Calecut vſq. ad Cananor, tametſi aliis etiam locis Malauar, & in Iaoa naſcatur, non tamen adeò copioſum, neque cortice adeò candido.*

Saccolaa vſus. M V L T V S *eius vſus eſt in his prouinciis, ſiquidem vnà cum Betre (veluti ſuprà diximus) manditur, pituitáq; caput & ſtomachum expurgat, & Serapiis admiſcetur.*

Matth. Siluatici error. F A L S V M *autem eſt quod Matth. Siluaticus cap. 117. ſcripſit, Indos eius radice aduerſus febris circuitus vti* [c], *naſcique in tuberibus quarundam arborum. Nam exili eſt admodum radice, nec niſi ſatum prouenit, ſolo antè ignibus peruſto, vt faciliùs enaſcatur.*

a Cordus in lib. 1. Dioſ. Cardamomum maius ficus propemodum magnitudine facit: minus verò Auellana minus. Sed lib. 4. de plantis Cardamomum medium Auellanæ grandi æquale facit. Matthiolus ſimiliter Cardamomi iconem ficus forma & magnitudine exhibet: cùm tamen nihil aliud ſit quàm Melegueta ſuo inuolucro tecta, quæ ſanè inter Cardamomi vulgaris ſiue Saccolaa Arabum genera ex noſtri auctoris ſententia recipienda non eſt.

b Pandectarius eius meminiſſe inuenietur cap. 117 in noſtris autem exemplaribus apud Rhaſin haud facilè inuenies.

c Nullam huic ſimilem facultatem noſtra Pandectarij, qui Matthæus Siluaticus eſt, exemplaria tribuunt.

De

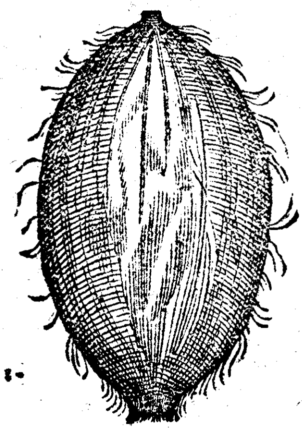
De Faufel. CAP. XXV.

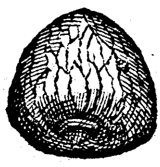
IMPROBE *faciunt, qui pro* Faufel *Santalum rubrum ſubſtituunt, quod plerumq; alio ligno rubro perſimili adulteratur: eſt enim vtrumque inodorum, vt in Santalo diximus. Faufel verò & minoris emitur, nec adulteratum eſt, poterátque facilè in Luſitaniam deferri cum aliis Aromatibus, ſi aut Pharmacopolæ, aut Medici curioſi magis eſſent, idq; adferendum curarent.* Faufel vulgare eſt.

DICITVR *autem Arabibus* Faufel *(tametſi corruptè Auicenna lib. 1. cap. 262.* Filfel *&* Fufel*) tum etiam in Dofar & Xaël portubus Arabicis: in Malauar* Pac *à vulgo, à Nobilioribus verò* Areca, *quo nomine vtuntur Luſitani qui in Indiis habitant, quoniam primùm ea regio fuit illis cognita: in Guzarate & Decan,* çupari: *in Zeilan,* Poaz: *in Malaca,* Pinan: *in Couchin,* Chacani. Faufel. Filfel, Fufel. Pac. Areca. çupari, Poaz, Pinan, Chacani.

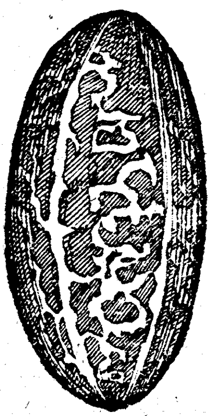
NASCITVR *plurimum in Malauar, in Guzarate & Decan pauca quantitate, idq; dumtaxat in maritimis, ſed laudatum, præſertim in Chaul, quod defertur Ormuz. Optimum item prouenit in Mombaim inſula, quam mihi Rex Luſitaniæ dono dedit, excepta emphyteuſi. Laudatur etiam quod in regione Baçaim prouenit, atque id defertur in Decan cum hoc quod in Gauchin naſcitur nigrũ & puſillum, durum admodum, poſtquam ſiccatum fuerit. Naſcitur etiam in Malaca, ſed tam parua quantitate, vt vix incolis ſufficiat. Item in Zeilan magna copia, ſed candidum, quod in eam partem regionis Decan defertur quæ Cotamaluco paret, tum etiam in Biſnaga. Defertur etiã ex Zeilan in Ormuz, Cambaya, & in inſulas Maldiuas, ſiue Naledinas. Et tametſi ſcribat Serapio lib. ſimp. cap. 345. Arabiam nõ alere Arecam (de mediterraneis locis & magna ex parte intelligendum id eſt) naſcitur tamen laudata, ſed exigua in Dofar & Xaël locis maritimis. Amat enim hæc arbor maritima loca, & mediterranea reſpuit, alioqui magna cum diligentia ſereretur, quoniam ſingulis diebus eam edũt cùm* Faufel natales. Mombaim inſula.

FAVFEL CVM SVO INVOLVCRO, & inuolucro exemptum.

AVELLANAE INDI-cæ genus oblongum.

Mauritani, tum Moalis (genus hominum id eſt, qui Ali, vt dixi, generum Machometi ſectantur) etiam in ſuis ieiuniis cùm à Betre abſtinent. Maſticant enim Arecam cum Cardamomo, purgandi ventriculi & cerebri gratia. Moalis.

ADMISCENTVR Faufel, *ſiue Arecæ, eadem quæ ſuprà Betre admiſceri diximus: tametſi Betre calidum ſit, Areca verò frigida & ſicca. Sed & admiſcetur Lycium, quoniam vtrumque gingiuas confirmat, & dentes ſtabilit, ſtomachum roborat, & vtile eſt aduerſus ſanguinis reiectiones, vomitus, & alui profluuia.* Faufel mixtura.

EST *autem ipſa arbor recta, fungoſa materie, foliis Palmæ, fructu nucis Moſchatæ, minore tamen, aut iuglandibus exiguis ſimili, intus duro, & candidis rubentibúſque venis reſperſo, non planè rotũdo, ſed altera parte ſeſſili: quæ tamen notæ non omnibus Arecæ generibus conueniunt. Integitur hic fructus inuolucro admodum lanuginoſo, & foris ſubflauo, perquam ſimili Dactilis, cùm maturuit, & antè quàm ſiccatus ſit. Immaturus verò, ſtupefacit & inebriat. editur autem immaturus à nonnullis, vt, veluti temulenti, dolorum cruciatus non ſentiant.* Faufel hiſtoria.

SICCATVM *verò fructum ſic parant. Contuſam nucem Faufel in tenuiſſimas partes cum Lycio, & folio Betre, cui exemptus ſit neruus, maſticant, veluti in Betre diximus, & priorem ſaliuam, quæ cruenta eſt, expuunt, eáq; ratione cerebrum & ventriculum expurgant, gingiuas, & dentes ſtabiliunt. Potentiores ex Faufel, Lycio, Caphura, Ligno aloës, & Ambari momento, formas orbiculares ſiue paſtillos componunt, quos maſticant.* Faufel præparatio & vſus.

SCRIBIT *Serapio libr. ſimplic. cap. 345. excalfacere, & amaritudinis particeps eſſe. Sed cùm deguſtauiſſem, nullum calorem deprehendi; verùm cum inſipiditate adſtrictoria facultate præditum eſſe comperi. Itaque puto aut Serapionem hanc Arecam non nouiſſe, aut, ſi nouerit, illam numquam deguſtaſſe.*

Aqua ex Faufel.

Ex ea viridi aquam ſtillaticiam vitreis organis elicii iubeo, qua maximo cũ ſucceſſu in bilioſis alui profluuiis vtor. Sed arcanum id mihi hactenus fuit.

* Nucem Faufel cum ſuo integumento nobis aliquando communicauit Petrus Coldenbergus Pharmacopola, vir eruditus, & rei herbariæ peritus.

INVENIVNTVR interdum aliæ nuces oblongæ, quæ Faufel cum ſuo inuolucro magnitudine æquant, præduræ, & foris nigricantes, quæ per medium ſectæ Nucem myriſticam mirum in modum æmulantur. Fortè Faufel genus erunt, aut aliquid ſimile. Sed cùm dumtaxat vetuſtate exſuccas videre licuerit, de guſtu & temperamento nihil pronunciare poſſum. Vtriuſque iconem expreſſimus.

MEMINIT etiam Arecæ Lud. Roman. lib. nauig. 5. cap. 7. in hũc modum: Edere ſueuerunt (de rege & magnatibus vrbis Calecut loquitur) fructum quendam cui *Choſolo* (Faufel intelligit) nomen eſt. Hunc mittit arbor *Arecha* nomine, Palmæ nõ abſimilis, quæ caryotas gignit, & conſimiles producens fructus. Miſcent inſuper contritas oſtrearum conchas calcis inſtar. Hæc ille. At ridiculũ eſſet quod idem lib. 4. cap. 2. ſcribit (quoniam quæ ſanitatis tuendæ cauſa eduntur, præſentiſſimum eſſe venenum aſſerat) niſi cauſam poſtea ſubiiceret. At Sultanus, inquit, letho traditurus è Satrapis quempiam, ad ſe accerſitum cui mors imminet, nudum ſibi aſſiſtere compellit, moxque edit nonnullos fructus, *choſolos* vocitant, inſtar nucis myriſticæ: mandit etiam quædam herbarum folia, modo mali Aſſyrij, *tambolos* nominant, addit etiam attritarum concharum oſtreæ calcem, ſimulque cuncta mandendo ruminat. Tandem in eum, quem cupit occidi, expuit, aſperſoque eo, continuò mors ſubſequitur, præſentaneo veneno vitam perimente: nam vbi in hominem, vt præmiſimus, expuerit contrita venena, intra mediæ horæ ſpatium perfuſus veneno in terram corruens efflat animam. Hæc ille de Sultano Cambaiæ, quem pater à cunabulis veneno aluerat.

De Nuce Indica. CAP. XXVI.

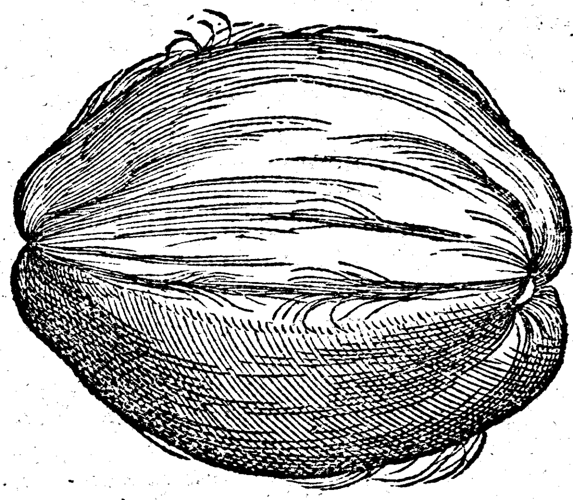
Palma Indica.

N VLLAM *arborem vſibus humanis aptiorem inueniri puto, quàm ſit Palma Indica, veteribus Græcis, quantum coniicio, incognita, & Arabibus ferè neglecta, qui pauca admodum de ea deſcripſerunt.*

Iauſialindi. Iaralnare. Maro. Narel. Tengamarã. Tenga.

AVICENNA *lib. 2. cap. 506. eam vocat* Iauſialindi, *quod Nucem Indicam ſonat: Serapio lib. ſimp. cap. 228. & Rhaſes lib. 3. de remed. cap. 20 arborẽ ipſam* Iaralnare[a], *id eſt, Arborẽ nuciferam. Vocatur autẽ vulgo ipſa arbor* Maro, *& fructus* Narel, *quod vocabulum* Narel *commune eſt Perſis & Arabibus: in Malauar arbor ipſa* Tengamaran, *fructus verò maturus* Tenga, *ſed viridis adhuc*

& im-

Eleni, Lanha. Trican, Nihor, Coquo. *& immaturus* Eleni, *& Goæ* Lanha : *in Malaio, arbor* Trican, *ipſa nux* Nihor, *cui nos Luſitani nomen Coquo indidimus, ob tria illa foraminum veſtigia, quibus Cercopitheci, aut alterius ſimilis animalis caput repræſentat.*

Nucis Indicæ hiſtoria. ARBOR *eſt vaſtæ magnitudinis, foliis Palmæ aut Arundini ſimilibus, aliquantulum tamen latioribus: flore Caſtaneæ, materie fungoſa & ferulacea. Gaudet arenoſo ſolo & mari vicino, vt in mediterraneis haud facile ſit reperire. Seruntur ipſæ nuces, ex quibus enatæ plantæ tranſplantantur; & paucis annis adoleſcunt & fructiferæ fiunt, præſertim ſi diligenter colantur. Nam hieme, cinere aut ſtercore conſpergi volunt, æſtate aqua rigari: lætiores tamen euadunt, ſi ſecus ædificia pangantur, quia videntur ſordibus & luto gaudere.*

MATERIES *ligni, cùm ſit procera, ad plurima perquam vtilis eſt, ita vt interdum in* Naledina *inſula (Maldiuam vulgo, vt diximus, vocant) ex hac arbore naues fabricentur, atq; clauis, malis, velis & rudentibus armentur.*

Olla. *Ex ramis qui in Malauar* Olla[b] *appellantur, fiunt ædium tecta, & nauium tabulata & opercula.*

Cocci duo genera. Çura. Orraqua. PORRO *has arbores in duo genera diſtinguunt. Alterũ enim fructus ferendi cauſa ſeruant: alterum* çuræ *cogendæ gratia, quæ eſt vinum muſtum: hæc autem decocta, ab incolis* Orraqua *vocatur.* Çura *verò in hunc modum cogitur. Præciſis ramis, vaſcula alligantur, ad liquorem,* çuram *vocant, excipiendum: quem vt ex altioribus ramis colligant, arborem conſcendunt aptatis ad pedes compedibus & laqueis, aut faſciis vinculiſue quibuſdam arbores per interualla colligantes. Hac Sura deſtillatur aquæ ardentis modo, vinumq; extrahitur aquæ ardenti per omnia ſimile, vt etiam pannus lineus eo madefactus non ſecus ardeat, quàm ſi aquæ ardenti intinctus foret. Vocatur autem*

Fula. *ſtillatitius hic liquor* Fula, *id eſt, flos: quod reliquum eſt,* Orraqua *appellatur, admiſſo ſtillatitij liquoris momento.*

E çura

E çura vel Sura (*ita enim pronunciandum eſt*) *antequam exſtilletur inſolata, ſit acetum ſatis interdum acre. Sublato priore vaſculo, ſi vulnus in arbore factum adhuc Suram exſtillet, ſeruatur ea, & ſolis aſtu vel igne denſata, ſacchari modo coit; id* jagra *vocant. Optima cenſetur quæ in Na-ledîua inſula naſcitur: etenim non nigricat veluti quæ in aliis regionibus gignitur.* jagra.

T E G I T V R *nux adhuc recens tenero admodum cortice, Cinaræ, dum guſtatur, ſaporem referente. Conſtat tenera valde & dulci medulla, quæ in ſe concluſam aquam ſuauem & dulcem habet, & faſtidiū non parientem, multoq; tempore durantem. Quanto autem recentior eſt nux, tanto eius liquor ſuauior, tum etiam medius cortex qui amygdalis ſuauitate non cedit, editurq; à nonnullis cum* jagra, *cuius paulo antè meminimus, aut cum ſaccharo: aut ex eo trito lac exprimitur, cum quo coquitur Oriza non minùs ſuauis quàm ſi cum lacte caprino decocta eſſet: aut ex hoc & auium quadrupedúmue carnibus edulia parantur* Caril *illis nuncupata. Maturior verò facta nux, continet quidem etiam liquorem, ſed non adeò ſuauem vt prior, quique interdum aceſcat.* Caril.

N V C E S *iſtæ recentes ſiccatæ, atq; ſuperiori cortice delibratæ & confractæ, ab indigenis* Copra *vocantur, deuehunturq; in Ormuz, Balaguate, aliasq; regiones, quibus minore copia naſcuntur, quàm vt exſiccari poſſint: aut in eas prouincias quæ his omnino carent. Suaues ſunt, iiſque vtimur tamquam caſtaneis ſiccis. Gratiores multo ſunt palato, quàm quæ integræ in Luſitaniam perferuntur.* Copra.

E x *iiſdem fragmentis, ſiue Copra, limpidiſſimum oleum magna copia torculari exprimitur, non modò ad lucernas vtile, ſed etiam Orizæ coquendæ aptum. Duplex verò exprimitur ex his nucibus olei genus.* Oleum ex Copra.

V N V M *ex nucibus recentibus contuſis calida affuſa aqua, quibus expreſſis oleum aquæ ſupernatat. Hoc vtimur* Oleum ex Cocco recenti.

 ad pur-

ad purgandum excremētis ventriculum & inteſtina: purgat enim leniter & ſine noxa: multi Tamarindorum expreßionem addunt, quod & vtile medicamētum eſſe ſæpius ſum expertus. Si hoc oleum intelligunt Auicenna libr. 2. cap. 506. & Serapio lib. ſimp. cap. 228. cùm id butyro præferunt, rectè ſentiunt mea ſententia. in eo verò falluntur, quod ventrem minùs lenire dicant, quàm butyrum.

Olei ex Copra facultates.

ALTERVM *genus olei id eſt, quod ſuperiùs ex Copra exprimi diximus. Id præter iam dictas facultates, neruis admodum eſt vtile. Siquidem magnam huius vtilitatem quotidie experimur in neruorum contractionibus & articulorum doloribus antiquis: hoc enim inunctum ægrum cupæ grandi, quæ hominem capere poßit, imponimus, ibique dormire & quieſcere concalefactum ſinimus, magno cum adminiculo. An verò lumbricos enecet, vt ſcribunt Auicenna locis iam citatis & Serapio, nondum expertus ſum. Quòd verò ipſam nucem eadem facultate præditam ſcribant, non modò rationi conſonum non eſt; ſed ipſa quotidiana experientia manifeſtißimum eſt, eius eſu lumbricos generari. in Serapionis autem libr. ſimplic. cap. 228.*

Manſarunge.

ſententiam facilè conceſſero, qui Manſarunge *(quem antiquum Meſuen eſſe ait) auctoritate fretus, nucis huius ſiue Coccieſu alui profluuia ſiſti auctor eſt. Alienum enim à ratione non eſt, vt ipſa nuce, quæ terreſtrium eſt partium, aluum ſiſti; oleum verò, quod tenuium & aërearum eſt partium, ventrem ſubducere.*

Lacunæ error.

NVLLVM *autem oleum exſtillat ipſa arbor, ſed duntaxat ex ipſo Cocco exprimitur: tametſi Lacuna Com. in Dioſc. lib. 1. cap. 29. ſcribat in ea opinione quoſdam eſſe, vt credant dulce id oleum, quod ex hac Palma ſtillat, Dioſcoridis eſſe Elæomeli.*

Elæomeli.

Cairo.

CETERVM *duplici cortice integitur hac nux. Extimus villoſa materie compactus eſt, ex qua fit* Cairo *Malauaribus dictus, hac in prouincia magni vſus. Nam & ex eo*

ruden-

rudentes[e] & funes nauibus neceſſarij fiunt, qui incorrupti manent in aqua marina. Ex eodem ſtupæ loco naues obturantur ac ſtipantur, ipſisq́; adeò ſtupis præſtat, quòd putredini minùs ſit obnoxius, & aqua marina imbutus inſletur denſetúrq́; . Nulla certè ex hac villoſa materie fiunt aulæa, vt perſuadere nobis nititur Lacuna Comm. in Dioſc. lib. 1. cap 141. Ex putamine illo interno & praduro vaſa in tenuiorum vſum tornantur, & etiam carbones fiunt aurifabris perquam vtiles. Sed ea vaſa paralyticos, ſi inde bibant, minimè iuuant, vt putauit Sepulueda, & vulgo Luſitanorum creditum eſt. Nam nihil huius fructus neruis ſalutare eſt, præter oleum, de quo paulo antè: ſed nec ipſi incolæ huiuſmodi facultates talibus vaſculis tribuunt, nec quiſquam probatus auctor meminit.

Vaſa ex Cocco.

Vaſcula ex Cocco paralyticos non iuuant.

S E D *minimè prætermittendum putaui, quòd harum regionum incolæ iſtarum palmarum germinibus veſcantur: gratiora enim ſūt palato, quā aut Caſtaneæ molles, aut humiles Palmæ, quas vulgò Palmitos, Itali Ceſaglioni vocāt. Quo autem vetuſtior eſt Palma, eo tenerius & delicatius germen producit. At eo ſublato perit Palma: hinc fit, vt qui huiuſmodi germē edit, nō immeritò Palmā vorare dicatur.*

Palmæ Indicæ germen.

Palmitos.

N V N C *ſupereſt, vt de Cocco, quem de Maldiua[a] appellant, aliquid ſubiiciamus.*

Coccus de Maldiua.

L A V D A T V R *hic Coccus, aut hæc nux (ſed præſertim eius medulla) aduerſus venena ab ipſis earum inſularum incolis. Et à viris fide dignis accepi, ad coli dolores, paralyſim, epilepſiam, alióſque neruorum affectus ſe vtilem ſenſiſſe: à coli quidem doloribus, quòd vomitum excitaret; ab aliis verò ægritudinibus immunes reddi ægros, ſi aquam in iis nucibus (adiecto medullæ momento) aliquamdiu conſeruatam ebiberent.*

S E D *cùm non ſim id expertus, minus fidei his tribuo. Nullam autem, periculum faciendi, occaſionem habui, quòd vti malim medicamentis quorum facultates iam mihi perſpectæ,*

ſpecta & multa experientia comprobata ſunt, veluti ſunt Lapis Bezar, Theriaca, Smaragdi, terra ſigillata, & alia pleraq; medicamenta (de quibus ſuo loco) quàm recentibus minusq; certis. Nã quod nonnulli dicant, ſe huius vſu commodum ſenſiſſe, an id perſuaſione & imaginatione factũ ſit ignoro; hinc fit vt nihil affirmare poßim. Sed ſi quid certius cum tempore nactus fuero, ſententiã reuocare non pudebit.

Cocci de Maldiua hiſtoria.

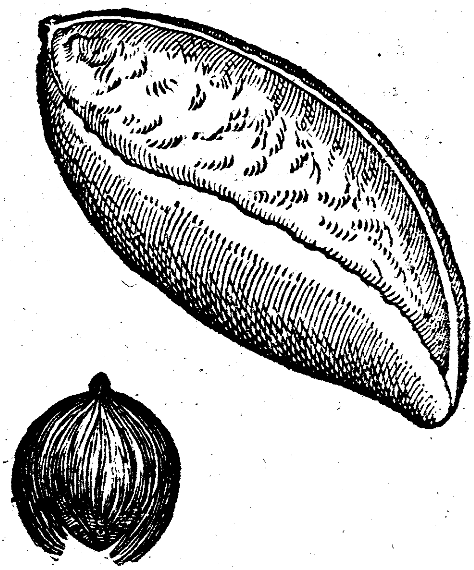
NIGER *eſt autem huius Cocci cortex, & nitidior vulgari Cocco, figura ouali magna ex parte, nec ita rotunda vt vulgaris: medulla ſiue pulpa interior, quæ ſiccata dura eſt admodum & candida, nonnihil tamen ad pallorem inclinans, in ſuperficie rimoſa eſt & valde poroſa, nullo ſapore excellens. Doſis verò eſt huius medullæ ad grana decem, cum vino aut aqua, pro morbi ratione & natura.*

INVENIVNTVR *interdum iſti Cocci prægrãdes admodum, interdum etiam exigui: omnes autem in littus eiecti.*

VVLGARI *autem fama accepimus, inſulas Maldiuas aliquando continentem fuiſſe, ſed inundatione maris ſubmerſum, has inſulas effeciſſe; in quibus obrutæ Palmæ fuerint, quæ hos Coccos protuliſſent, qui terra indurati in hunc modum conſpiciuntur. Sintne verò eiuſdem generis cum noſtris, facilè iudicari non poteſt, cùm hactenus nemo folia aut arboris truncum videre potuerit; ſed ſoli Cocci in littus eiiciantur nunc bini coniunctim, nonnunquam verò ſinguli ſeparatim. Sed hos nemini colligere licet, niſi cum capitis periculo; quoniam Regis eſſe aſſerunt quidquid è mari in littus eiicitur: quæ res maiorem auctoritatem huic nuci conciliauit. Eximitur autem ex his Coccis pulpa ſiue medulla, deinde exſiccatur eadem ratione qua Copra, atque indureſcit eo quo venditur modo: diceres eſſe caſeum ouillum.*

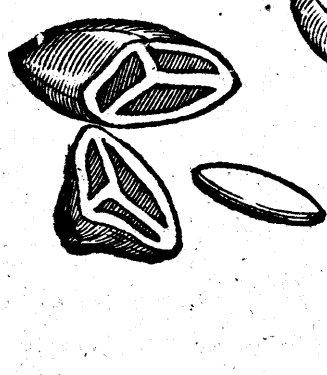
* Hujus arboris deſcriptionem cùm alij, tum Ludouicus Romanus libr. 5. cap. 16. & Ioſephus Indus cap. 137. & 138. tradiderunt. Sed & Strabo Geographiæ 16. huius palmæ meminit: quare ſatis mirari non poſſum noſtrum Auctorem, qui veteribus Græcis incog-

nitam

Mehenbethene.

nitam dicat hanc arborem. Sic enim habet Strabo: Cetera verò ex Palma præbet; ex ea enim panis, mel, acetum, & oleum fit, & teſtilia varia. nucleis pro carbonibus fabri ferrarij vtuntur, qui in aqua macerati bobus & ouibus in pabulum dantur.

a Nuſquam in noſtris exemplaribus huc adductos Auctores *Iaratpare* meminiſſe comperio: at Neregil meminerunt, quemadmodum & Pandectarius cap. 565.

b Ferdinandus Lopez lib. 1. Hiſtoriæ Indicæ, *Olla* vocat, nõ Palmæ ramo, ſed ipſa folia, quibus inſcribere ſolẽt Indi res memorabiles, & inſtrumẽta publica. Refert idem, ſimili Ollæ ſeu folio, Arabicis characteribus inſcriptam fuiſſe eam epiſtolã quam Rex Calecut ad Luſitaniæ Regem Emanuelem dedit, cùm eò primũ appulerunt Luſitani.

Inuectæ porrò ſunt Antuerpiam paucos ante annos ex India merces magnis foliorum nucis Indicæ (vt aſſerebant) fragmentis inuolutæ: cubitalia erant ea fragmenta aũt ampliora, craſſiora tamen quàm vt quidquam his inſcribi commodè poſſet: nam etſi per medium aperta eſſent, interdum bubalini corij craſſitudinem æquabãt, læuia vtrimque & perpolita, ac, quantum ex fragmentorum magnitudine colligere licebat, quaternos aut quinos cubitos longitudine, binos verò latitudine ſuperauerant, ita vt non incommodè ædes & naues his tegere, & vela concinnare, earum regionum incolæ, vt noſter Auctor aſſerit, poſſint. Eius fragmẽtum penes me eſt à Gulielmo Andrea Pharmacopœo Antuerpienſi integerrimo mihi donatum.

c Omnes rudentes & funes nautici Onerariarum Regiarum Vlyſſipone confecti ſunt ex villis Coccorum ſiue nucum, præſertim verò earum quæ in Indiam nauigant. Sed etiam ex iis villis fiunt nodoſa cingula, magno in vſu omnibus ferè tenuioris fortunæ mulierculis Vlyſſipone.

d Vidimus vaſcula ex hoc Cocco de Maldiua confecta Vlyſſipone, tum aliis locis, oblongiora plerumque quàm quæ ex vulgari Cocco parantur, & nigriora nitidioraque. Sed & ipſam medullam ſiccatam Vlyſſipone venalem reperias, cuius facultates mirificè extollũt, atque omnibus ferè alexipharmacis præferunt: eamq́ ob cauſam magnum eius pretium. Quàm verò parum fidei ſit adhibendum huiuſmodi fabuloſis & commenticiis facultatibus, Auctor noſter ſatis declarat.

Non ineptè ſubiiciendæ hîc videntur aliquot Auellanarum icones cum ſuis deſcriptionibus.

Prior exigua eſt, tribus lateribus elatioribus, atque itidem tribus foraminum veſtigiis, vti Nux Indica ſeu Coccus, conſpicua, villoſo quodam inuolucro, veluti Fauſel ferè, tecta, nucleum continens dulcem, tenui candicante membrana incluſum.

Altera pollicari eſt longitudine, duorum verò digitorum craſſitie, inferiore parte ſeſſilis, rugoſa ſcabráue & cinerea, ſuperna autem & eminentiore parte læuis ſubruſique coloris, ita vt animalculum duro corio tectum videatur: prægnans eſt, & aliam continet. Huic ferè ſimile genus inuenitur minus, nigricanteque colore, quod à Matthiolo inter Indicas Auellanas exhibetur.

Tertia ab ampliſſimo viro Corthuſo mihi nomine Mehenbethene miſſa, quamuis non admodum eius deſcriptioni cõueniat, & potiùs eorum ſententiam amplectendã cenſeam, qui inter vnguentarias nuces re-

ces referunt: pollicem tranſuerſum longa eſt, forma triangulari, duroque & ligneo putamine. fracta tres cellulas habet, in quibus nucleus oblongus albus dulciſque inuenitur.

De Myrobalanis. CAP. XXVII.

MANIFESTVM eſt, neque Dioſcoridem, neq. Galenum, neque Plinium, noſtra Myrobalana cognouiſſe, ſed eorũ Myrobalanum planè aliud eſſe, ex quo videlicet oleum ad pretioſa vnguenta exprimerent. μυροβάλανος enim idem ſonat Græcis, quod Nux vel glans vnguentaria Latinis. Myrobalana Græcis & Latinis incognita. Myrobalanus Græcorum.

ET quoniam Auicennæ & Serapionis interpres vidit hæc noſtra quodammodo ad glandis formam accedere, nullo iudicio Myrobalana vertit, cùm mea ſententia Pruna (quibus ſimilia ſunt) meliùs vertiſſet.

VOCAT ea Auicenna lib. 2. cap. 458. Delegi: *Sic etiam Serapio, lib. ſimp. cap. 107. tametſi librariorum vitio* Halilig *corruptè legatur. Omnes enim Medici Arabes mihi affirmarunt, omnia Myrobalana* Delegi *vocari. Peculiariter verò flaua* azfar, *Indica ſiue nigra* aſuar, *quebula* quebulgi, *bellerica* beleregi, *& emblica* embelgi, *ſub quo nomine haudquaquam nota fuere hæc poſteriora Auicennæ, lib. 2. cap. 228. & Meſuæ, de ſimplic. medicam. purg. cap. 3. ſed ſub nomine* Seni, *vt patet ex Serapione, qui* Seni, *tenuiſſimo cortice prædita eſſe ſcribit, quæ nota Emblicis conuenit.* Delegi, Halilig, Azfar, Aſuar, Quebulgi, Beleregi, Embelgi. Seni.

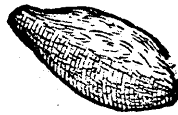
SVNT igitur in vniuerſum quinque eorum genera, quorum nomina magna ex parte mutuati ſumus. Nam quòd genus quoddam Serapio Damaſcenum appellat, melancholicis morbis perutile: id facit, non quòd in Damaſco proueniat hic fructus, ſed quòd hinc ex India Myrobalana Inda eò deferrentur. Myrobal. quinque genera.

ET quamuis idem Serapio libr. ſimp. cap. 107. ſcribat Seni cognominata genus eſſe Oliuarum, tamen errat (quod pace eius dictum volo) atque ei erroris occaſionem præbuiſſe credo, quòd emblica ſale aut aceto condita edantur. Serapionis error.

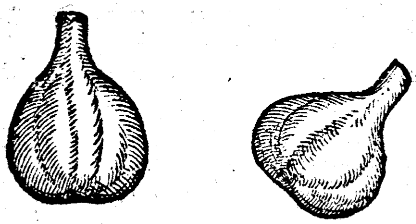
FALLVN-

Myr. flaua,

Myr. indica.

Myr bellerica.

Myr. chepula

Myr. emblica.

FALLVNTVR autem tam ij qui omnia Myrobalanorum genera in eadem arbore naſci putāt, quàm qui flaua & quebula tantùm. Nam quinque ſunt diuerſa arborum genera: & , quod magis mireris, in regionibus ſexaginta aut centum leucis inter ſe diſtātibus naſcuntur. Proueniunt enim nonnulla in Goa & Baticala, alia in Malauar & Dabul. In toto regno Cambaia quatuor eorum genera inueniuntur: quebula verò in Biſnager, Decan, Guzarate, & Bengala. Myrobalanorum arbores diuerſæ.

CETERVM quæ in Luſitaniam ſicca deportantur, magna ex parte ſumpta ſunt in regione quæ eſt inter Dabul & Cambaya. Nam experientia compertum habemus, hos fructus, quos regio ſeptentrioni vicinior producit, minùs putredini obnoxios eſſe. Inuenio autem apud eos tria Myrobalanorum genera (ipſi vocant tres ſpecies) quorum vſus eſt in purgationibus leuibus & ſine moleſtia. horum primum genus, quod rotundum eſt, & bilem purgat, indigenæ arare, medici aritiqui vocant, nobis ſunt flaua: alterum genus, incolis rezanuale dictum, noſtra ſunt Indica ſiue nigra: tertium genus, Gotim incolis nuncupatum, rotūdum, nobis bellerica ſunt. Chepula verò noſtra quæ pituitam purgant, illis aretca appellantur. Hæc ſunt quatuor Myrobalanorum genera, quæ illis ſunt in vſu medico. Nam quinto genere, amuale iis nuncupato, nobis verò emblica dicto (tametſi apud eos reperiatur) non vtuntur, niſi denſandis coriis, Rhois coriariorum loco, & atramento conficiendo. Sunt tamen etiam nonnulli qui iis viridibus veſcuntur excitandæ appetentiæ cauſa. Arare, Aritiqui. Rezanuale. Gotim. Amuale.

PORRO Arare rotundum eſt, & Sorbi folia profert, Amuale foliis eſt minutim inciſis, palmum longis. Rezanuale octogonum eſt, & folia Salici ſimilia habet. Guti foliis eſt Lauri, ſed pallidioribus & ſubcinericiis. Aretca magna ſunt & rotunda, oblongiora tamen dum ad perfectam maturitatem peruenerunt, & anguloſa: folia eius Perſicæ Myrobalanorum hiſtoria.

ſimilia. Sunt autem ſingula arbores Pruni magnitudine, omneſq; ſilueſtres & ſpontè naſcentes, non domeſticæ.

C v m *autem guſtu ſint adſtringente & acido, Sorborum immaturorum modo, ex frigidorum & ſiccantium claſſe eſſe dixerim.*

P r æ p a r a t i o n i s *modus apud Indos non inualuit, vtpote qui iis non vtantur purgationis, ſed adſtrictionis dumtaxat gratia. Nam ſi purgare velint, eorum decocto vtuntur, & maiore doſi quàm nos in Europa. Solent autem iis ſacchharo conditis vti magno cum ſucceſſu, nec quiſquam medicorum vſu iſtorum famam vnquam eſt periclitatus. Chepulorum* [b] *autem maior eſt gloria: condiuntur hæc in Biſnager, Bengala & Cambaya: flaua & Indica, in Batecala & Bengala.*

Aqua ſtillaticia Myrobalan.

I v b e o *ego ex his immaturis ſtillaticium liquorem organis elici, quem poſt ſumptam aliquã conſeruam adſtringentem propino, & ſyrupis admiſceo, ſi quando opus eſt. Flaua & Bellerica præſcribere ſoleo initio menſæ, iis qui aut alui profluuio, aut ſtomachi relaxatione laborant: talibus enim conuenit huiuſmodi cibus propter adſtrictionem cum pauca aciditate coniunctam. Præterea immaturorum Myrobalanorum ſuccum, in alui profluuiis apprimè efficacem eſſe expertus ſum.*

a Chepulorum arborem apud Bituriges Gallorum inueniri intellexeram, & huius folium inde allatum dono mihi dedit D. Ioan. Poſthius Germ. medicus, mihi amiciſſimus: verùm id Perſicæ folio ſimile non eſt, ſed Pruni aut Ceraſi folium potiùs æmulari videtur, atque nihil aliud eſſe poſtea comperi, quàm Pruni genus mihi 1. Rariorum ſtirpium lib. deſcriptum. Omniũ verò Myrobalanorum genera, vt in officinis inueniuntur, expreſſimus.

b Chepula rariùs ad nos adferuntur, & non niſi dura & malè condita. Emblica verò copioſè recentiſſima & optimè condita inuehuntur Antuerpiam.

Refert Fragoſus, in noua Hiſpania fructum Dactylorum modo naſci *Houos* nomine, Myrobalanis flauis adeò ſimilem, vt plerique eundem eſſe contẽdant: præalta naſcitur arbore, vt vix colligi poſſit, niſi præmaturus ſponte decidat.

Sed quandoquidem in Houos mentionem incidimus, meminit etiã arboris Houo Franciſcus Gomara, in Generali Indiarũ hiſtoria, cap. 67. quæ an eadem ſit cum ſuperiore, aliis diſceptãdum relinquo.

Houo,

Houo, inquit, arbor eſt prçalta & patula, ſanam vmbram præbens (qua de cauſa, cùm Indi, tum Hiſpani potiùs ſub ea, quàm ſub alia quauis arbore recubant) ex cuius cacuminibus & cortice, odorata fit aqua ad crura roboranda, & fucandam faciem, vtilis: etenim cutem conſtringit & denſat, in quem vſum balnea fiunt ex ea, etiam itinere defeſſis ſalutaria. Eius radice vulnerata, multa aqua manat potui apta, fructu flauo, paruo, & pulpæ parum habente, ſed oſſiculum in ſe continente ſatis magnum. ſalubris eſt is fructus, & facilis digeſtionis, ſed dentibus moleſtus & noxius, ob fibrarum copiam.

De Tamarindis. CAP. XXVIII.

MEDICAMENTVM *omnibus cognitum ſunt Tamarindi, quamobrem nullum adulterium norunt.*

NASCVNTVR *multis Indiæ locis, ſed qui montoſis & ad Septemtrionem obuerſis proueniunt, præferuntur, & diutius incorrupti manent: quales Cambaiete & Guzarate gignit.*

VOCANTVR *in Malauar* Puli, *in Guzarate* Ambili, *quo nomine reliquis Indiæ prouinciis noti ſunt. Arabes* Tamarindi *appellãt, quaſi dicas Palmulas Indicas. Nam* Tamar *(quòd omnibus notum eſt) eorũ lingua Dactylum ſignificat. Palmulas autem vocarũt Arabes hunc fructum, non quòd eius arbor Palmæ ſimilis ſit; ſed quoniam aliud nomen magis aptum non inuenerint, oſſicula etiam in ſe continere conſpicientes.* Puli, Ambili. Tamarindi.

ARBOR *eſt Fraxini, aut Iuglandis, Caſtaneæue amplitudine, materie firma, non fungoſa ſiue ſpongioſa, ramis foliis ornatis multis minutimq́ incisis, palmi magnitudine: fructus in arcus aut digiti incurui figuram efformatur. Huius immaturi cortex viret, ſiccatus verò, cinereus eſt, & facilè auellitur: nucleos intus continet ſatiuorum Lupinorum magnitudine, quodammodo rotundos, ſed planos, colore furuos, ſed laues; quibus abiectis, pulpa vſus eſt, quæ lenta & viſcida eſt. Sed illud obſeruatione dignum, quod hic fructus in arbore adhuc pendẽs noctu foliis ſeſe inuoluat vitandi frigoris cauſa, interdiu verò ſeſe expediat, & è medio foliorum emergat. Acidus eſt dũ viret, ſed tamen ea aciditas ſuauitate non caret. Plurimùm illis expurgatis vtor cũ ſac-* Tamarindorum hiſtoria. Tamarind. facultates.

charo, atque id maiori cum ſucceſſu, quàm ſi Syrupo acetoſo vterer. Soleo etiam plerumque ægros Tamarindorum infuſione purgare. Tamarindorum quatuor vnciæ aqua frigida aut ſtillatitio intubi liquore macerentur per tres horas, deinde facta expreßione eximantur Tamarindi, quos modico ſacchare inſperſos vtiliter exhibeo; euacuant enim ex parte biliosum humorem atque pituitoſum incidunt & attenuant. Huius regionis incolæ ſine moleſtia ſeſe purgant Tamarindis cum oleo Nucis Indicæ ſumptis. Medici verò Indici, folia Tamarindorum trita partibus corporis eryſipelate infectis imponunt. Nos hîc Tamarindis aceti loco vtimur, gratior enim palato eſt eorum aciditas, præſertim maturorum. Deferuntur in Arabiam, Perſiam, Aſiam minorem, & Luſitaniam ſale conditi, vt temporis iniuriam meliùs ferre poßint. Ego verò ſine ſale domi aſſeruare cum ſuo cortice ſoleo. Fit ex iis recentibus cum ſaccharo conſerua, præclarum proculdubio medicamentum ad digerendos & expurgandos humores, nec minùs palato gratum. Tamarindorum ſtillatitio liquore pro digeſtiuo aliquando vſus ſum: verùm cùm nimis dulcem & inſipidum ferè inuenerim, eo vti deſij.

Tamarind. conſerua.

Aqua ſtillatitia Tamarind.

NVNC ſupereſt, vt ex Auctorum Arabum ſcriptis hoc medicamentum examinemus, cùm veteribus Græcis fuerit incognitum.

AVICENNA lib. 2. cap. 699. hoc medicamentum non deſcribit, ſed eius delectum dumtaxat profert, ait q; recentiores Tamarindos præferri.

Meſue lapſus.

MESVE lib. de ſimp. med. cap. 8. facit illos Palmæ ſilueſtris Indicæ fructum: ſed eius error inde manifeſtus eſt, quòd tota India palmas non reperias: ſed palmulæ adferuntur ex Arabia in Indiã, vbi magna quantitate edũtur ſiccæ, ſimiliter & in maſſam cõpreſſæ, abiectis nucleis. Memini tamen vidiſſe quoddã genus ſilueſtre palmarũ in Cambaya & Guzarate, ſed ſterile & lõgè diuerſũ à Tamarindifera arbore.

Palma ſilueſtris.

SERA-

SERAPIO *lib. ſimpl. cap. 348. ex auctoritate Boniſaa, in Cæſarea Aman prouenire aſſerit. Sed pace eius dictum ſit: nullos Tamarindos in Cæſarea Aman, quæ eſt Syriæ, prouenire certum eſt, cùm à negotiatoribus mercimonij gratia eò ex India deportentur.*

NONNVLLI *Tamarindos à ſaporis aciditate Oxyphœnicem faciunt, quorum ſententiam vt nec improbare, ita nec approbare poſſum. Sed quòd Lacuna Com. in Dioſc lib. 1. cap. 126. à Thebaicis palmulis non differre ſcribit, non probo: quemadmodum nec quòd eius arborem Palmæ ſilueſtris genus facit foliis oblongis, & per extremum acutis, quoniam huiuſmodi profert folia vt antè dixi.* Oxyphœnix. Lacunæ error.

CETERVM *Tamarindi ex Arabum teſtimonio refrigerant & exſiccant tertio ordine, tametſi aliquot exemplaria Meſuæ, ſed mendoſa, ſecundo ordine refrigerantium & ſiccantium collocent.* Tamarind. téperament.

EIS *ſemper vtor in febribus admodum bilioſis, nō caſſia ſolutiua aut Manna, quoniam ob ſuam dulcedinem, bilem generant. Hinc fit vt huius regionis medici ſacchari vſu in febribus ardentibus abſtineant.*

De Caſſia ſolutiua. CAP. XXIX.

SVPERVACANEVM *videbatur de ea arbore hîc diſſerere quam vulgò Caſſiam fiſtulam appellant, quandoquidem medicamentum eſt omnibus notiſſimum, niſi controuerſia eſſet de nomine malè illi indito à Gerardo Cremonenſi*, quem (vt ſuprà diximus) Arabica nomina intacta relinquere præſtitiſſet, quàm peruersè ita Arabes interpretari, & anſam præbere eos calumniandi; cùm omni potiùs laude quā vituperio ſint digni, qui nobis huius tam nobilis, tam præſtantis, tamq; humanæ ſalutis neceſſarij medicamenti cognitionem protulerunt.* *Rhaſes ad Alm. lib. 3. de re med. cap. 51.

PORRO *vulgariter Arabibus dicitur* Hiarxamber, *vocabulo tetraſyllabo, tametſi Auicenna libr. 2. cap. 197.* Chiarſamdar *corrupto nomine vocet: in Malauar* Com- Hiarxamber.

Comdaca. Bauaſimga. Bauaſimgua. Gramalla. Bahoo.

daca: *in Canara, cuius prouinciæ eſt Goa*, Bauaſimga: *in Decan & à Bramenis* Bauaſimgua: *in Guzarate & à Mauritanis regnum Decan incolentibus* Gramalla: *arbor ipſa in Canara* Bahoo.

Caſſiæ fol. hiſtoria.

E S T *autem hæc arbor Pyri magnitudine, foliis mali Perſicæ, anguſtioribus tamen aliquantum, & virentibus: floribus Geniſtæ perquam ſimilibus, luteis, Garyophyllum odore æmulantibus; quibus decidentibus, exiliunt oblongæ ſiliquæ, virentes admodum ante maturitatem (non autem rubentes, vt ſcripſit Lacuna) quæ per maturitatem nigreſcunt, longitudine interdum quinque palmorum, numquam verò infra binos palmos.*

N A S C I T V R *per vniuerſas has prouincias, præſtantiſsima tamen & durabilior locis ad Septentrionem magis vergentibus, vt in Cambaya. Inuenitur & in Cayro, & in Malaca, & in Sian, totoq; eo tractu.*

Caſſia ſponte naſcitur.

H A N C *non niſi ſilueſtribus per ſe ſatam vidi, in America tamen (quam falsò Indiam occidentalem appellant, quandoquidem vnica ſit India ab Indo flumine denominata, veteribus cognita) intelligo è ſilueſtribus locis tralatam eſſe in hortos & agros, ita vt nunc iſtic frequentiſsima ſit. Fortunatiores tamen noſtros Luſitanos puto, apud quos ſine ſatione tanta copia naſcitur, vt vnius Candil, hoc eſt, quingentarum & viginti duarum librarum pretium non excedat decem regales Caſtellanos, qui conſtituũt aureum Indicum Pardaon nuncupatum.*

Candil quid ſit.

Pardaon.

A V I C E N N A *lib. 2. cap. 197. ſcribit eam medio eſſe inter calidum & frigidum temperamento, nonnihil verò humectare. Serapio lib. ſimp. cap. 12. temperatam conſtituit. Meſue de ſimp. med. cap. 6. nonnihil ad calorem accedere ſcribit. Antonius Muſa exam. ſimpl. excalfacere & humectare ordine primo aut ſecundi initio.*

Manardi lapſus.

S Æ P I V S *ſum miratus Manardum in lib. ſimp. Meſuæ ſcripſiſſe grana ſiue ſemina huius Caſsiæ purgatoria facultate*

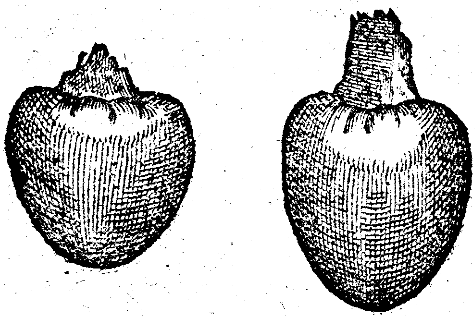
cultate prædita eſſe, cùm tamen potiùs adſtringentem facultatem obtinere videantur quàm ſolutiuam.

ILLVD *verò omni reprehenſione dignum eſt quod ait Sepulueda, nimirum ad mouendos menſes, difficilésque partus, remorantéſque ſecundas, decoctum corticum harum ſiliquarum cum Artemiſia propinari, aut ex ouo ſorbili cum vnciis quatuor mellis exhiberi. Nam etſi demus magno, vt ipſe ait, ſucceſſu propinatum eſſe huiuſmodi medicamentum, Artemiſiæ potiùs facultatem hos effectus præbuiſſe cenſebimus, quàm harum ſiliquarum cortices tale quid præſtitiſſe, qui frigidi & ſicci ſunt temperamenti. Huc adde ſecundas ſæpius etiam ſine medicamento reiici, naturæ propria vi. Nam quod Auicenna lib. 2. cap. 197. præſcribit ad partus difficultatem, multi non abs re ſuſpectum habent hunc locum: cenſetque Bellunenſis in contextu cucumerem ſiccum reponi debere. Hanc ob cauſam ſtatuerunt doctiores, Caßiam ſolutiuam intelligendam eſſe, quotieſcumque Caßiæ meminiſſet in purgante medicamento, reliquis locis Caßiam ligneam denotari.* Sepuluedæ error.

RIDICVLVM *verò eſt, quod de Luſitanis quibuſdam nunc proferam, qui crediderunt pleroſque huius regionis homines continua alui ſolutione laborare, quod boues, quarum carnibus veſcerentur, Caßiam ſolutiuam depaſcerent. Nam arbores altiores ſunt quam vt à bobus depaſci poßint; neque tanta copia eſt arborum, vt numerum infinitum vaccarum (ſiquidem multas iſti alunt, nullius verò carnibus indigenæ veſcuntur) alere poßint. Deinde cùm duro cortice prædita ſit ſiliqua, veriſimile eſt (etiam ſi pertingere poſſent) vaccas graminis pabulum, quod ſemper ferè hîc viret, iſtarum ſiliquarum auiditate non relicturas. Quod cùm ab incolis percontarer, non mediocrem illis riſum moui.* Stulta de Caſſia ſol. perſuaſio.

De Anacardio. CAP. XXX.

ANACARDIVM OFFICINARVM.

Anacardiũ veteribus ignotum. Balador. Bybo. Faua de Malaqua.

ANACARDIO *nomen indiderunt recentiores Græci (nam veteribus ignotum fuit) à cordis tum ſimilitudine tum colore, Arabum veſtigia ſecuti, quibus* Balador, *Indis* Bybo *dicitur, Luſitanis* Faua *de* Malaqua, *quòd viridis & in arbore pendens, ſimilis ſit noſtrati maiori Fabæ, maior tamen.*

MAGNA *eius eſt in Cananor copia, tum in Calecut & reliquis Indiæ prouinciis mihi cognitis, veluti in Cambaya & Decan.*

Serapionis lapſus.

SERAPIO *lib. ſimp. cap. 356. Galenum citat, tamquam huius fructus meminerit (cùm tamen illi planè ſit incognitus) & deleteriam facultatem habere ait, cui tamen experientia refragatur. Siquidem his in regionibus è lactis ſero maceratum aſthmaticis datur, & aduerſus lumbricos: prætereà iis viridibus & ſale conditis vtimur in cibariis, oliuarum conditarum modo. Fructu verò ſiccato, cauſtici vice vtuntur in ſtrumis: totáque India huius cum calce miſti vſus eſt ad pannos obſignandos.*

AVI-

AVICENNA *lib.2. cap. 41. id facit fructus Tamarindi oſſi ſimile, eiuſq́ nucleum Amygdalæ effigie, ſine nocumento eſſe affirmans: & paulo pòſt ſubiicit, inter venena referri quæ deleteriæ ſint facultatis.*

NVLLA *autem præditum eſſe venenoſa facultate, exemplis ſuprà demonſtrauimus: Cauſticam verò vim obtinere, iam exſiccatum, diximus.*

NONNVLLI *Anacardium calidum & ſiccum conſtituunt in quarto gradu: alij in tertio. Nemo tamen mihi ſatisfacit, quandoquidem in virente clarum eſt deeſſe hunc excalfacientem & exſiccantem exceſſum: neque rationi conſentaneum videtur in eo caliditatis & ſiccitatis gradu conſtituere, quo eſt Piper. Niſi fortè, quod in Sicilia naſcitur, ſit tali facultate præditum.* Anacardij temperamétum.

CAIOVS,

per medium ſectus nucleo integro. integer.

* Adfertur interdum nucis genus Vlyſſiponem è Braſilianorum regione, quod *Cajous* vocant. Arbor eſt magna, foliis pyri (in recèns nata Lauri potiùs) fructu oui anſerini forma & magnitudine, qui ſucco plenus eſt, veluti id Citriorum genus quod Limam vocát, quo quidem veſcuntur Braſiliani, (licet Theuetus cap. 61. Deſcriptionis Americæ contrà aſſerat,) vt à Fernambuco incolis intellexi. In extremo fructu prominet nux quædam renis leporini forma, colore cinereo, interdum ex cinereo rubeſcente. Duplici verò hæc nux conſtat cortice, inter quos ſpongioſa quædam eſt materia olei aſperrimi Cajous.

& calidiſſimi plena: intus verò nucleum candidum continet eſui aptum, & Piſtaciis guſtus ſuauitate nòn cedentem, pellicula cineritia obductum, quam adimere oportet. Eo leuiter toſto veſcuntur incolæ; gratior enim eſt, & venerem ſtimulare fertur. Acri illo oleo nihil præſtantius eſſe ferunt ad lichenes & impetigines tollendas. Incolæ certè aduerſus ſcabiem vtuntur. Sed illud mirum, primarium fructum nulla ſemina cõtinere: & extrema illa nuce earum arborum genus conſeruari debere. Nonnulli Anacardiorum genus eſſe autumant, ob ſimilitudinem acris illius humoris, quem corticibus concluſum habent. Nos & officinarum Anacardium, & hanc nucem integram, & per medium ſectam, exprimi curauimus.

De Amomo. CAP. XXXI.

Amomum.

MAGNA *inter recẽtiores dubitatio eſt, quid ſit Amomum. Hinc fit vt nonnulli eius loco Acorum ex præcepto Galeni lib. ſimp. med. 6. ſubſtituant; de quo haud ſecus atque de ipſo Amomo dubitatur.*

Roſa Hiericuntina.

EX *recentioribus nonnulli in ea opinione fuerunt, vt Roſam Hiericuntinam, legitimum Amomum eſſe contenderint, quorum opinionem doctè Matthiolus comment. in Dioſc. lib. 1. cap. 14. multis argumentis refellit. Alij Pedem columbinum eſſe aiunt, quos idem Matthiolus erroris conuincere nititur.*

Hamama. Pes columbinus. Nizamoxa Rex.

EGO, *tametſi hîc non viderim eas ſtirpes quas Europa gignit, ſubiiciam tamen liberè quæ in India de Amomo didici. Percontatus ſum aliquando à quodam Pharmacopœo natione quidem Hiſpano, ſed religione Iudæo, qui Hieroſolymis ſe habitare aiebat, quid eſſet Amomum. Reſpõdit ille, lingua Arabica* Hamama *nuncupari, quod interpretatum Pedem columbinum ſignificat. Hanc ſtirpem ſibi cognitam eſſe affirmabat, quam tamen apud Indos non vidiſſet. Euocatus poſtea à Nizamoxa (quẽ vulgò Nizamalucco nuncupant) Rege in Decan potentiſſimo, qui præter mediocrem doctrinam ſemper apud ſe eruditos medicos alit cùm Perſas, tum Turcos, magnis ſtipendiis. Eius medicos interrogaui, num Amomum haberent; dixerunt illi, iſtic quidem non naſci, ſed inter alia aromata quæ ad Regem ex Aſia, Perſia, & Arabia conficiendis alexipharmacis perferrentur,*

Amo-

Amomum etiam aduehi, cuius ramulo me donarunt. Hunc cum Dioſcoridis deſcriptione contuli, ad quam venuſtiſsimè quadrabat, & licet iam ſiccus, pedem tamen columbinum referebat.

NAM *omnia plantarum & morborum ferè nomina apud Auicennam, aut ad verbum redduntur, aut ab ipſa re nomen ſortiuntur: exempli gratia, Lingua bouis, Lingua canis, Capillus veneris, Lingua auis: ſic & in morbis* ἐλεφαντίασις *dicitur illis* Daulalfil, *quod eſt, Pes Elephantis,* ὑδροφοβία marazalquelbe, *quod eſt Dolor canis. Hinc ſciendum eſt, Amomum apud Auicennam nihil aliud eſſe quàm pedem Columbinum*[a]. Daulalfil. Marazalquelbe.

CVM *apud Nizamoxa eſſem, aliquot plantas obſeruaui, quibus Goa caremus, veluti Eupatorium, Mexqueteta, Mexir,* [b] *meliſſophyllon, bugloſſum, fumum terræ, tamaricem, aſparagos, & violas purpureas in Regio horto ſatas. Hæ forſitan omnes etiam in mediterraneis naſcuntur: ſed tanta eſt noſtrorum Pharmacopolarum auaritia, vt potiùs mercibus conuehendis ſtudeãt, quàm officinæ ſuæ excolendæ. Hinc fit, vt violarum loco vtantur floribus cuiuſdam arboris diuerſæ planè facultatis à noſtris violis: quorum tamen vſum non admitto, niſi in iis medicamentis quæ foris applicantur: atque Syrupum violaceum confici iubeo è violis conditis ex Ormuz aut Luſitania delatis.* Mexqueteta, Mexir. Arboris flores violarũ loco.

a Vtinam noſter hic Auctor Amomi deſcriptionem pleniorem dediſſet, quandoquidem plantam legitimam ſe vidiſſe affirmat. Nam multis altercationibus anſam præcidiſſet. Certè pes eius columbinus, noſter eſſe non poteſt, quem nonnulli Amomi legitimi loco vſurpare non verentur, cùm ſit potiùs Geranij genus. Sed horum turpem errorem eruditè detegit in commentariis ſuis Matthiolus.

Ceterùm accepit nuper ex Ormuz, celebri ſinus Arabici emporio, VValerandus Donræus Pharmacopæus Lugdunenſis, vir diligens & eruditus, exigui fruticis fragmenta Amomi nomine, & item alia Amomidis, neutra tamen cum Amomo Dioſcor. & Plinio deſcripto conueniunt, niſi id fortè ſit, quo ſe noſter auctor donatum, quodque pedem columbinum referre aſſerit. Nam hæc fragmenta aliquot ramulis conſtant, foliolis quibuſdam adeò frequentibus onuſti, vt ex ſolis foliis conſtare videantur (quemadmodum in Tithimalo

Amomum.

Amomis

chimalo parallo conſpicere eſt (quæ in extremo tali ordine ſunt diſpoſita, vt floſculum aut roſulam efforment. Ramuli iſti ſimul compacti non ineptè pedem columbinum (qualis earum eſt quæ plumipedes ſunt) referre videntur, nullo tamen ſingulari odore aut ſapore præditi. Eius Amomi & alterius Amomidis icones hic ſubiunximus.

His etiam ſimiles ramulos, Amomi nomine 1582. Conſtantinopoli miſſos Viennæ Auſtriæ accepi.

b Quænam nobis ſint plantæ Mexquetera & Mexir, planè ignoro: nec quid hæc vocabula ſignificent, quiſquam indicare potuit.

De Calamo aromatico. CAP. XXXII.

Diſputatio de Acoro & Calamo.

NON *minor eſt controuerſia inter recentiores medicos de Calamo & Acoro. Volunt enim nonnulli Calamum officinarum eſſe Acorum veterum: Alij malunt Galãgam eſſe Acorum. Eam ob cauſam difficile eſt in tanta opinionũ varietate*

rietate aliquid certi ſtatuere. Ego tamen nullius opinioni addictus, liberè dicam quod ſentio.

CALAMVS *aromaticus quo officinæ in Luſitania vtuntur (aromaticum voco non odoratum, vt plerique alij, quandoquidem aroma odorem non ſignificat, ſed quod vulgo droguam vocãt; neque etiam Calamum odoratum ſcio, ſed Iuncum dumtaxat) idem eſt cum eo qui hic in India magno eſt in vſu cum viris tum mulieribus & iumentis. Vocatur is in Guzarate,* Vaz: *in Decan,* Bache: *in Malabar,* Vazabu: *in Malayo,* Dirimguo: *in Perſia,* Heger: *in Cuncam, quæ eſt regio maritima,* Vaticam: *Arabibus* Caſſab *&* Aldirira. *Serapio lib. ſimp. cap. 205. eum vocat* Aſſabeldiriri, *ſed corrupto vocabulo: omnes enim Arabes medici cum Auicenna lib. 2. cap. 161. & 212.* Caſſab & Aldirira *appellãt. Idem autem ſonat Caſſab quod Calamus, & Aldirira ex aromatibus: nam* Dirire *idem quod nobis aroma eſt. Quoniam verò Malayo incolæ eius vſum ab Arabibus qui ex Coraçone erant, didicerunt, idcirco corrupto nomine* Dirimguo *vocarunt.* Calamus aromat. Vaz, Bache, Vazabu, Dirimguo, Heger, Vaticam, Caſſab, Aldirira, Aſſabeldiriri. Dirire.

SERITVR *per vniuerſam Indiam: plurimus verò in Guzarate & Balaguate. Hîc etiam Goa (vbi multus eius eſt vſus) in hortis ſatus prouenit, ſed perpaucus.*

CETERVM *non eſt odoratus, niſi è terra auulſus: quantoq; virentior eſt, tanto mihi validioris tetriorisq; odoris videtur; tametſi aliud ſentiat Ruellius lib. 1. cap. 18. Cõuehitur ad maritima, quoniam qui iſtic naſcitur, non ſufficit. Qui ex Balaguate adfertur, ad Occidentem mittitur.*

FAMILIARIS *eius vſus eſt mulieribus in vteri affectibus, & neruorũ doloribus. Sed maximè expetitur hieme à mulomedicis: cõtuſum enim, additis alliis, ammi (quod eſt Cuminum ruſticum) ſalis momento, butyro, & ſaccharo, iumentis aduerſus frigora mane exhibent, vocantq; id medicamentum* Arata. Calami vires. Cuminum ruſticum. Arata.

CETERVM *quoniam Hippocrates & Galenus lib. 1.*

ſimp.

Calamus vnguentarius. Calamus Arabicus. Calamus Alexandrinus.

ſimp. med. Indicum hunc Calamum vnguentarium appellant, Plutarchus verò Calamum Arabicum, & Cornelius Celſus Calamum Alexandrinum: videtur etiam extra Indiam naſci.

EGO, vt veritatem elicerem, ſciſcitatus ſum à multis Coraçone incolis & Arabibus, qui huc venales equos adducunt, ſi apud eos naſceretur Calamus; item an eſſet eis cognitus, eoq; vterentur: Negarunt omnes apud ſe inueniri, niſi ab Indis aduectum mercimonij gratia, probéq. ſibi cognitum, vtpote cuius plurimus apud eos eſſet vſus. Non falluntur tamen, qui Arabicum vocãt, nam ex India in Arabiam defertur, & inde in alias regiones: neque qui Alexandrinum appellant, quoniam hinc Alexandriam, deinde Barut & Tripolim Syriæ defertur.

QVOD autem Manardus lib. 8. epiſt. 1. dicit in Pannonia ſe vidiſſe adeò recentẽ, vt nõ longè petitus videretur, fieri poteſt vt fallatur: aut, ſi viderit, ſatum fortè in ſporta aut fictili vidit, vt plerumq. ſatum Gingiber naſcitur. Sed illud certiſsimum eſt, hinc auehi Calamum in eas regiones.

Calamus nõ niſi in India.

IS verò quo vtimur, radix nõ eſt (puſilla etenim eſt radix) ſed ipſius Calami cum aliquantula interdum radicis parte fragmentum. Hallucinantur ergo qui nihil niſi radicem * eſſe ſcribunt, confirmandæ ſuæ ſententiæ cauſa, qua contendunt hunc Calamum Acorum eſſe. Neque quod in Calamo eſt ſpongioſum & flaueſcente colore, aliqua in re ſimile eſt Aranearum telis, vt falsò putarũt Auicenna lib. 2. cap. 161. & Serapio libr. ſimpl. cap. 205. quos Græcis & Latinis hæc meliùs noſſe oportebat.

CETERVM quòd Calamus Acorũ non ſit, nec etiam Galanga, ſatis ex Auicenna & Serapione probari poteſt, qui tria diſtincta capita de Calamo, Acoro, & Galãga ſcribunt. Præterea qui calamum deſcribunt, aiunt eum in India naſci, quod verum eſt: nec enim in alia regione naſcitur. Acorum verò non niſi in Europa naſci tradunt. Itaque

Acorũ duntaxat in Europa.

nobis

nobis ignotum eſt Acorum, aut imaginari non potuimus quod Manardus, Leonicenus, & alij animaduerterunt. Omnibus ſanè Arabibus, Turcis, Coraſonibus, & Indis medicis ignotum eſt. Nam à Nizamoxa vocatus vt eum tremoris affectu liberarem, magna mihi cum illis cōtentio fuit de Acoro: quid tamen eſſet Acorum (etiam illis indicato nomine Arabico) indicare non potuerunt, niſi quòd apud Turcos naſceretur.

PRÆTEREA *Calamus pallet; acris, calidus, & ſiccus eſt in ſecundo ordine: Acorum albet, amarū, calidumq; & ſiccum eſt ordine tertio: Galanga autem vtroq. calidior & odoratior. Deinde Calamus & Acorum cerebri & neruorum morbis conueniunt: Galanga verò ventriculum roborat, flatus diſcutit, & oris halitum commendat. Galanga item & Calamus medicamenta ſunt in hac regione ab initio cognita, & in Occidentem vehi ſolita.* *

SOLEO *tamen perpetuò Acori loco Calamum ſubſtituere, ſed maiori quantitate, quòd non adeò excalfaciat & exſiccet, veluti Acorum.* Acori ſuccedaneum.

* Noſtrarum officinarum Calamus longè alius eſt ab eo quem hoc capite ſatis obſcurè deſcribit noſter Auctor, quippe cuius Calamus legitimus videatur à veteribus deſcriptus. Noſter verò nihil niſi radix eſt, cum aliquantula interdum foliorum particula. Cui cùm omnes notæ Acaro à veteribus adſcriptæ pulcherrimè conueniant, Manardi & aliorum ſententiam improbare non poſſum, qui Acorum legitimum eſſe volunt. Eo & Germani, & Itali, & Galli vtuntur, aliúmque Calamum non norunt. Solebat enim Antuerpiam Vlyſſipone aduehi Calami genus vſuali noſtro ſimillimum, ſed tetri odoris, & saporis horridi; quæ nota illi communis erat cum Calamo noſtro Auctori deſcripto: Solam tamen hanc ob cauſam in vſu apud nos eſſe deſiit; licet omnes aromatarij multo efficacius eo, quo nunc vtimur, fuiſſe affirment.

Legitimi porrò Acori deſcriptionem luculentam in noſtra ſtirpium Hiſtoria ſtudioſi inuenient.

Ceterùm cùm tertiò recudenda eſſet hæc Hiſtoria, commodè nobis innotuit legitimus Calamus aromaticus, quem doctiſſ. vir Bernardus Paludanus Friſius, ex Syria & Ægypto redux, cum Habhel fructu, multiſque aliis raris & variis ſeminibus, pro noſtra amicitia, ſub anni 1579. initium liberaliter communicauit. Eius autem (quoniam exactiſſimè ad Dioſcor. deſcriptionem quadrare videtur) iconem ex fragmentis exprimi curauimus. Vt bellifera verò

potiùs

potiùs planta quàm harundinacea meo indicio cenſenda eſt: etenim rectum habet caulem, multis nodis ſeu geniculis cinctum, læuem alioqui, intus concauum; & membranula, vti harundines, præditum, qui aſſulosè, quemadmodum Dioſc. ſcriptum reliquit, frangitur, eſtque ſatis odoratus gratiſque ſaporis, amari tamen, & nonnullæ adſtrictionis particeps: folia (vti ex veſtigiis colligere licet) bina ex aduerſo in ſingulis geniculis ſita caulé amplecti videntur: radix ſummo capite nonnihil extuberat, deinde in fibras deſinit.

De Nardo. CAP. XXXIII.

ILLVD *affirmare poſſum, multo plura aromata, maioriq́ quantitate, & minùs adulterata ad nos adferri, vilioriq́ emi, quàm antiquitus fiebat: quod nunc Luſitanorum nauigationibus Indiæ nobis apertæ ſint, ipſæq́ regiones, quæ aromata gignunt, longè cultiores nunc ſint, quàm Veterum tempore fuerunt.*

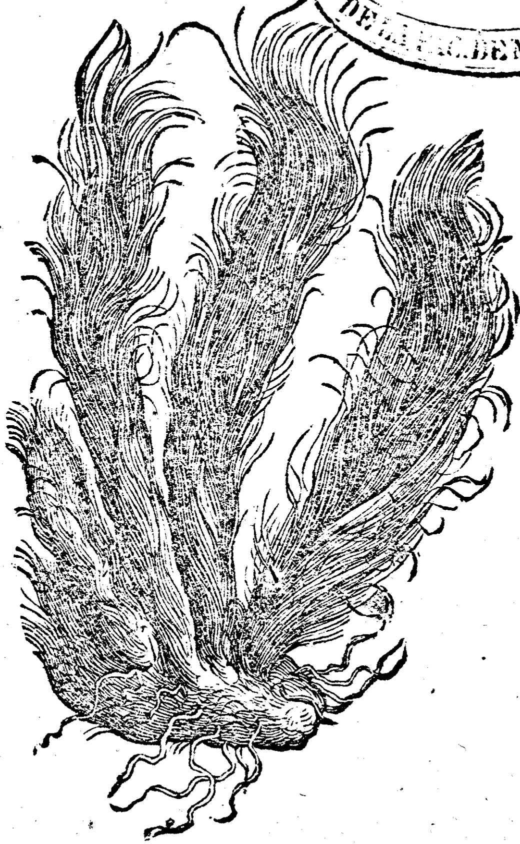
Nardus. IN *eorum numero Nardum repono, quæ legitima & ſine mangonio ad nos importatur, licet interdum aut maris humore ſibi aſcito ſitum contrahat, aut ſenio ſuaueolentiam illam amittat, qua initiò prædita erat.*

VOCATVR *autem Nardus incolis (nam Græcum & Latinum nomen notum eſt)* Cahzçara: *Auicennæ,* Cahzçara. *lib 2 cap. 646. & omnibus huius tem-* çembul. *peſtatis Arabibus* çembul, *quod eſt Spica; &* çẽbul indi, *id eſt, Spica Indica: eadem ratione, quam nos Spicam Celticam vocamus, illi* çembul rumim *appellãt. Quod autem corruptè Matthæus Siluaticus cap. 640.* Simibel &

Sum-

NARDVS.

UNIVERSIDAD CENTRAL
BIBLIOTECA
DE LA FAC. DE MEDICINA

Sumbel. Sumbel *protulerit, mirum non eſt, cùm is linguam Arabicam ignorarit: niſi malimus tempore paulatim corrupta fuiſſe vocabula.*

Ganges flu. CETERVM *naſcitur Nardus in Mandou & Chitor prouinciis, Regnis Delli, Bengala, & Decan vicinis, iuxta flu. Gangem, quem incolæ* Ganga *appellant, & ſacroſanctum exiſtimant, ita vt morituri regni Bengala incolæ hoc flumine mergi ſe iubeant, ſed pedibus dumtaxat. Sunt in eo flumine certa idolorũ delubra, ad quorũ cultum cateruatim confluũt mercatores è Guzarate & regno Decã, magnaq; donaria in hæc idola conferunt, inde redeuntes ſanctificati, vt ipſi ſibi perſuadent, imò potiùs à cacodæmone obſeſſi.*

Nardi vnicum genus. PORRO *non ſunt diuerſa Nardi genera: ſed vnicum dumtaxat mihi notũ eſt genus, id ſcilicet quod ex iam memoratis locis adferri diximus. Prouenit quidẽ in mõte quodam, qui altera parte Oriẽtem ſpectat, altera Occidentem, ad quem ſcilicet occidentem ſita eſt Syria multis regionibus ab India diſcreta: ſed tamen multis aliis eius regionis locis ſata prouenit, non facilè enim ſpontè naſcitur. Neque vna præſtantior eſt altera: Spicámve habet alia altera multo longiorem.*

Nardus ſpõtè non prouenit. Nardi deſcriptio.

CERTE *radix eſt, ſpargens ſupra ſolũ breuem virgulam ſeu caulẽ circiter tres palmos lõgum; cùm longiſſimus, atque alias inſuper virgulas multo breuiores: in ſumma radice ſpicæ producuntur, item aliæ per virgulas. Tali enim modo venditur in Cambayete, Aſurate, & Gogua, aliiſque portubus marinis, vnde mercatores Arabes & Perſæ petunt: potiſſimam tamen partem ab indigenis abſumi ferunt.*

Nardus ſordida. INVENITVR *interdũ ſordida & puluerulẽta, villis ipſius plantæ in pollinem redactis. Emitur tamen ab iis quos dixi mercatoribus, & eo puluere manus eluere intelligo.*

HAC *vnica Nardo quæ iuxta Gangẽ oritur, quamq; in Occidentem exportant, vtuntur medici cùm Indici, tum Turci, Perſæ, & Arabes. Nam quod ex ingenti pretio quo*

anti-

antiquitus teſte Plinio lib. 12. cap. 12. emebatur, inferre volunt, noſtram Nardum non eſſe legitimam, obiectioni me ſatis reſpondiſſe arbitror, cùm dixi Indias nunc magis apertas & cognitas eſſe, quàm tempore Plinij fuerint, & ipſa aromata maiori copia ad nos adferri.

CETERVM *fabuloſum omnino iudico, quod Andreas Lacuna ſuis in Dioſc. lib. 1. cap. 6. cōmentariis ſcribit, Nardi vſum apud Indos eſſe periculoſum, quoniā ex ea fiat veneni quoddā genus mortiferū, quod nō modò hauſtū, ſed etiam cuti in ſudoribus inſperſum, hominem illico iugulet; idq́; toxicum* Piſum *vocari. Nam cùm multis in India annis Medicinam exercuerim, & non modò verſatus ſim cum omnis generis medicis Aſiaticis, ſed etiam Regibus & Principibus familiaris fuerim; numquam tamen hoc Piſum videre mihi contigit, aut eius nomen audire.* Lacunæ oſcitantia. Piſum.

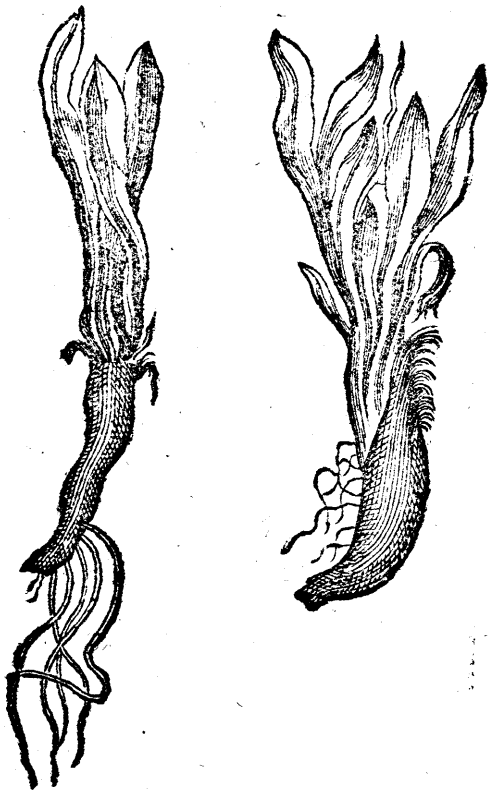
ID *genus quod Sepulueda* Satiech *&* Satiach *appellat, id eſſe puto, quod ex Satiguam adfertur, celeberrimo regni Bengala portu & emporio ad fluuij Gangis oſtia.* Satiech. Satiach.

HIRCVLVS VETERVM.

* Cùm ſuperiore Aprili Antuerpiæ eſſem, inter aliquod Nardi Celticæ faſciculos plantulas quaſdam inueni, quæ ad amuſsim quadrabant cum Dioſcoridis Hirculo, quem libro primo de re medica cap. 7. deſcribit, eoque Nardum Celticam adulterari refert. Nam plantula eſt Nardo Celticæ ſimilis, candidior tamen, & veluti ex viridi cinerea, ſine cauliculo, minoribus breuioribusque foliis, villoſa admodum ſecundùm radicem, & nigricans, nulla odoris iucunditate. Folia præmanſa nullum aromaticum ſaporem reddūt, ſed lenta & viſcida ſunt; cùm Nardi Celticæ folia & calida ſint, cum aliquâ tamen adſtrictione, & odore ſaporéque iucunda. Cum igitur hoc capite noſter Auctor de Nardo ex profeſſo agat, facere non potui, quin Hirculi meminiſſem, eiúsque hîc iconem ſubiicerem, quam nemo hactenus exhibuit.

Adieci & Nardi iconem ad integerrimæ & ſelectiſsimæ, quam apud aromatarios inuenire potui, ſtirpem expreſſam. Nardi porrò Celticæ legitimam iconem & deſcriptionem dedi in Pan. ſtirp. Hiſtoria.

HIRCVLVS VETERVM.

De Iunco odorato. CAP. XXXIIII.

IVNCVS *odoratus in Mazcate & Calaiate Arabiæ prouinciis maxima frequẽtia & abundãtia naſcitur, veluti in Hiſpania gramen vulgare quo veſcuntur animalia.*

HVIVS *graminis nomina Græca & Latina nota ſunt.*

ſunt. Ab incolis autem Sachbar *vocatur: à nonnullis verò* haxis cachule, *id eſt, herba lotoria, aut lotionibus idonea: tametſi non negem aliis etiam nominibus apud Arabes inſigniri. Nam Auicenna lib. 2. cap. 598. eum* adhar, *Serapio cap. 19.* adher *appellant: quos ſequuntur omnes Arabici & Perſici medici hîc agentes: florem verò vocãt* Foca. *Nam quod Siluaticus, cap. 12.* adcher *&* adhecarum *vocari ſcribit, corrupta ſunt vocabula. Perſis, qui ad iã dictas vſq. prouincias pertingunt,* Alaf, *quod herbam ſignificat, vocatur, quo nomine per excellentiã appellari poteſt. Apud Indos peculiare nomen non eſt ſortitus, ſed herba Mazcatenſis appellatur. Sunt qui paleam de Mecha nuncupent. Nec deſunt qui paſtum Camelorũ vocent, nec immeritò: ſed tamen Cameli non ſunt iſtic adeò frequentes, vt hoc gramen cum floribus omnino depaſcere poßint. Sed ſunt ibidem multi aſini, muli, equi, quos Arabicos vocamus, boues, capræ & oues, quæ nullum aliud pabulum norunt quàm hanc herbam ſiue gramen.* Sachbar. Haxis cachule. Adhar. Foca. Alaf. Herba Mazcatenſis. Palea de Mecha. Paſtus Camelorum.

DEFERTVR *quidem in Indiam, in vſum medicum vſurpandus. Maxima tamen copia per faſciculos colligatum in nauibus adſumunt equarij mercatores ſeu mangones, vt equis ſubſternant, ne ſtercoris & vrinæ padore offendantur. Nam ſimul atq. maduerit, recentem ſubſternunt, & madidum in mare abiiciunt. Sed & nautæ faſciculos aliquot ſecum aduehere ſolent, quos deinde in India vendunt. Memini in inſula Diu, vili emiſſe multos Iunci faſciculos, quos in Luſitaniam cum aliis aromatibus mitterem: nullum tamen florem videre cõtigit. Sed nec aliquo in pretio ab incolis habetur, cùm gens ſit rudis & ſilueſtris.* Inſula Diu.

NVLLVS *eſt huius vſus apud iſtius regionis incolas: ſed nos dumtaxat, & Medici Arabes & Perſæ, eo vtimur. Ipſi indigenæ eo ſe & ſua iumenta lauant.*

NVNC *ad Auctorum, qui eius meminerunt, deſcriptiones veniamus.*

DIOSCORIDES *lib.1. cap.16. laudatiſſimum ex Nabathæa, proximum Arabicũ, quem aliqui Babylonium vocant, peſſimum ex Africa adferri ſcribit. Floris, culmorum, radicisq́ʒ eſſe vſum. Eligẽdum eum qui manibus confricatus roſæ odorem emittit.*

Nabathæa. SCIO *in iis quas ſuprà enumeraui prouinciis, quæ Arabiæ nomine comprehenduntur, prouenire. An verò in Nabathæa gignatur (quæ à Nabatoch Iſmaëlis nepote denominata, prouincia eſt Arabiæ Iudææ contermina) diligenter percontatus ſum à medicis qui in Hieruſalem, Galilæa, aliisq́ʒ vicinis prouinciis verſati erant: Sed illi reſponderũt, eum, quo iſtic vterentur, ex Cairo aduehi. Interrogati verò an in Cairo naſceretur, an autem ex Mazcate adferretur: ignorare ſe dixerunt, quoniam medicamenta interdum ignota manerent ob indigenarum negligentiam. Quæ cùm audirem, inquirere non volui num Babylone naſceretur, tametſi id fieri poſſe putem.*

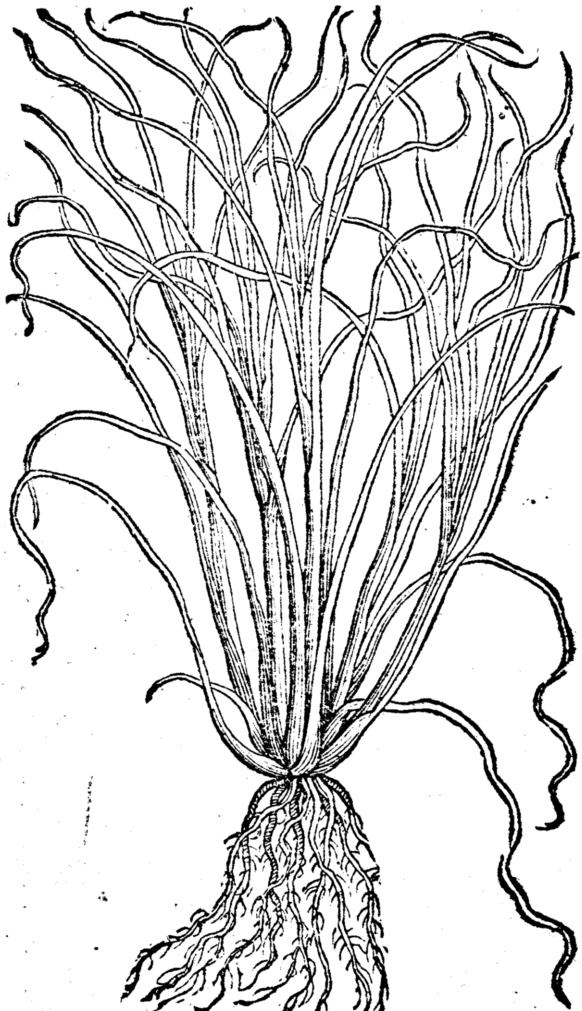
Iunci flos. CVM *verò Dioſcorides Africanum improbet, nõ oportet nos admodum ſolicitos eſſe in eo inueſtigãdo, præſertim cùm nõ adſcripſerit qua Africæ regione proueniat. De floribus autem, cùm meam, tum reliquorũ medicorum negligentiam agnoſco, qui non iubeamus eum aduehi. Noſtra etenim culpa factum eſt, vt eius vſus deſierit.*

IN *medicamẽtis odoratis, Dioſcoridem incertis comparationibus plerumque vti video, quemadmodum & in hoc Iunco. Nam tritus, iucundum quidem ſpirat odorem, ſed Roſæ haudquaquam.*

Iuncus rotundus. IVNCVS *odoratus, & Cornelio Celſo Iuncus rotundus vocatur, ad differentiam Iunci vulgaris, & Cyperi ſiue Iunci triangularis: ſed minimè in eam altitudinem excreſcit qua Iuncus.*

AVICENNA *lib.2. cap.598. duo eius genera conſtituit. Alterũ enim Arabicum vocat, qui eſt odoratus. Alterum in Agiami natũ, per quod vocabulum Damaſcum intelli-*

IVNCVS ODORATVS.

Auicennæ lapſus.

intelligit. Sed quod Dioſcoridis teſtimonio, Iuncum fructum proferre nigrum probet, manifeſtus error eſt, cùm Dioſcorides nuſquam fructus meminerit.

Iunci hiſtoria.

SERAPIO *lib.ſimpl.cap.19.ex auctoritate Boniſaa ſcribit Iuncum habere radicem* Chulen *ſimilem,latiorem tamen,& minoribus nodis cinctam,multos calamulos prædurosproferentem, qui fructum proferat ſimilem floribus Arundinis,graciliorem tamen & minorem:ſimulq́ & in vno ceſpite multas plantas naſci. Huius radix adeò ſimilis eſt Chulem* [b] *, vt ſub eo nomine à nonnullis appelletur, quemadmodum initiò dixi.*

MATTHÆVS *Siluaticus cap.12.decem annis conſeruari aſſerit. Credo in ſiccis & mediterraneis regionibus multo tempore conſeruari poſſe,cùm humiditate nō abundet. Sed in huius prouinciæ maritimis, paucis annis in ſua odoris fragrantia conſeruari poteſt.*

QVOD *ad Braſauolū & Monachos in Meſuen commentatores attinet, doctè illorum argumenta refellit Matthiolus,Com.in Dioſc.lib.1.cap.16 quare ſuperuacaneum eſſe iudico quidquam iis addere.Satis tamen Monachorum in Meſ.diſt.1.cap.47. oſcitantiam mirari non poſſum, qui Galangam Iunci ordorati radicem eſſe contendūt,cùm Galanga in China naſcatur, quæ bis mille ferè leucis ab Arabia abeſt, & plurimum ab Iūco odorato differat tum foliis, tum radice: nec niſi ſata proueniat Galanga, quemadmodum & Calamus:Iuncus verò ſpontè naſcatur,nec ſeratur.*

Monachorum oſcitantia.

Natæ ſunt nobis ſuperiore æſtate aliquot Iunci odorati plantæ, ex ſemine Italia miſſo. Eſt verò Iuncus planta multis culmis aſſurgens, tenerioribus foliis quàm gramen ſeu πόα (quam pulcerrimè refert) linguam mordicantibus iucunda & aromatica quadam acrimonia, quæ trita gratum quidem ſpirant odorem, ſed in quo roſæ odor non eluceat:nam manducata potiùs roſæ,præſertim ſaccharo conditæ, odorem æmulari videntur.Nullum protulit florem,quod ſeriùs prouenerit:imò primis frigoribus periit, ita vt annua planta cenſenda ſit.Radix eſt numeroſa & capillaris, non nodoſa, vt ait Serapio,guſtu feruido & aromatico.Eius iconem ad viuum expreſſam inſerere hîc libuit.

a Diu vel Dio inſula Oceani Indici aduerſus oſtia fluminis Indi (quem incolæ Diul appellant)ſita eſt,eamq́. Patalen Plinio dici purāt.

Con-

Continet verò ea vrbem mercurialem, potentemq́. admodum, & celeberrimum quendam portum, quò confluunt negotiatores Veneti, Græci, Thraces (quos Rumes vulgò vocant) Perſæ, Turci, & Arabes.

παταληνὴ verò Straboni Geograph. lib. xv. inſula eſt quam Indus facit in duas partes diuiſus, figura triãgula: in qua vrbs eſt inſignis nomine Pattala, à qua inſula nominatur.

b Quid per Chulem intelligat noſter Auctor, hactenus ſcire non potui, tametſi diligentiſsimè perquiſiuerim: niſi fortè intelligat gramen ſiue herbam vulgarem quam Græci πόαν vocant. Nam à quibuſdam Haxis cachule nuncupari ait, id eſt, tortriam herbam. Et Pandectario cap. 158. Chulem herba capillaris eſt. Chulem.

De Coſto. CAP. XXXV.

MAGNOPERE *commendatus à veteribus fuit Coſtus: at nec nũc ſua laude caret. Sed cùm Græci omnes tum Latini, tum Arabes, plura eius genera cõſtituerint, factum eſt, vt magna ſit orta diſputatio, an legitimum Coſtum habeamus. Plerique negant, & radices vel in Hiſpania, vel in Italia natas pro legitimo Coſto in Myropoliis oſtendi aiunt. Ego verò ſum in ea opinione, vt vnum dumtaxat Coſti genus eſſe credam, cuius nomina primùm proferam, deinde delineationem, poſtremò vſum medicum indicabo.*

EST *ergo Coſtus dictus Arabibus* Coſt *aut* Caſt: *in Guzarate,* Vplot: *in Malaca, vbi eius plurimus eſt vſus,* Pucho, *& inde vehitur in Chinarum regionem. Græci & Latini ab Arabibus nomen mutuati ſunt. Nam quod Serapio lib. ſimp. cap. 318.* Choſt *appellat, corruptum eſt exemplar, legendumq́;* Caſt: *& quotquot conueni Arabes, eum nunc* Caſt, *nunc* Coſt, *nunc* Coſti *vocant.* Coſtus. Coſt, Caſt, Vplot, Pucho. Caſt, Coſti.

NASCITVR *circa Guzarate, inter Bẽgala, Delli, & Cãbaya, in Mandou & Chitor: Inde multi currus Vplot, Spica, Chryſocolla, aliisq́; mercibus onuſti aduehuntur, in vrbem primariam regni dictam Amadabar, quæ in deſertis ſita eſt, & in Cambayete non procul à mari ſitam vrbem: vnde poſtea per maiorem Aſiæ, nonnullam Africæ partem, & vniuerſam Europam deuehuntur prædictæ merces.*

QVONIAM *verò in Chryſocollæ mentionem incidimus, ſciendũ eſt, eam vulgo* Borrax *nuncupari, Arabibus* Borrax.

Tincal. Tincar. *atq; Guzarate incolis* Tincar, *ſeu* Tincal: *metallicã autem hic eius eſſe naturã, vtpote quæ è monte quodã Luſitanicis leucis centum à Cambayete diſtãte, eruitur. Magnus eius vbiq. vſus in ferruminando auro, reliquisq; metallis: ab Indis verò medicis rarò vſurpatur, præterquam ad ſcabiem. Sed neque nos ea frequenter vtimur: iniicitur dumtaxat in vnguentum citrinum, fucos muliebres, & vnguẽta ad profligandam ſcabiem parata. Ex earum mercium eſt numero, quas regio edicto vetitum eſt in Luſitaniam aſportari.*

Coſti hiſtoria. DESCRIBITVR *autem Coſtus* [a] *ab iis qui viderunt, Sambuci effigie, & Arbuti aut Zimbri* [b] *magnitudine, florem odoratum proferens. Præcellit qui intus candidus eſt, cortice cinereo: inuenitur tamen etiam colore buxi, cortice palleſcente. Tanta eſt odoris fragrantia præditus, vt pleriſque nares feriat, & capitis dolorem excitet: guſtu nec amaro, nec etiam dulci, tametſi iam ſeneſcens interdum amareſcat. Nam recẽs acri guſtu eſt, vt reliqua aromata.*

HOC *vtuntur in multis medicamentis Indici medici. Hunc in Ormuz mercatores exportant, quò Coraſones & Perſæ confluunt: inde in Adem, quò huius emendi cum aliis mercibus gratia Arabes & Turci conueniunt. Nec mirum eſt, ſi eius loco, alio medicamento officinæ vtantur in regionibus procul à Luſitania diſſitis, quandoquidem exigua admodum quantitas in Luſitaniam defertur.*

Coſti tria genera apud Veteres. QVONIAM *verò Veteres tria Coſti genera conſtituunt,* [c] *videlicet Arabicum, qui ſit candidus, leuis, eximia odoris ſuauitate; Indicum leuem, amarum, & nigrum; & Syriacum grauem, colore buxeo: perquiſiui à negotiatoribus Arabibus, Perſicis; & Turcis, vbinam tanta Coſti copia conſumeretur, quæ ad eos hinc exportaretur. Reſponderunt illi maximam partem in Aſia minori & Syria conſumi, ſed & etiam apud Arabes & Perſas. Interrogati verò an alius quiſpiam Coſtus apud eos naſceretur, negarunt naſci. Idem percontatus ſum à Nizamaluci medicis; ſed negarunt illi*

alium

alium ſe Coſtum vidiſſe vnquam, quàm qui ex India ad eos perferretur. Vnus tamen illorum olim Xatamas medicus fuerat, diuturnoq́ tempore in Cairo & Conſtātinopoli medicinam fecerat. Vt autem tam diuerſa nomina ſortiretur, occaſionem præbuiſſe negotiatores puto, qui ex variis regionibus oriundi erant.

QVOD *Arabes eius duo genera faciant, amarum & dulce; factum eſſe puto, quòd hoc medicamentum cùm recens eſt & incorruptum, nullius amaritudinis ſit particeps, candidiúſque perſiſtat: vbi autem vetuſtate corrumpi incipit, amaritudinem contrahit, fitq́ nigricans.* Coſtus amarus & dulcis Arabibus.

a Non videtur huius Coſti deſcriptio cum Veterum coſto conuenire. Nam ex Dioſcoride ſatis manifeſtum eſt, illorum Coſtum radicem fuiſſe, cùm ait: Sunt qui admiſtis Helenij Comageni præduris radicibus adulterent. Veriſimile enim non eſt, fruticis ramum tantam habere cum radice affinitatem, vt radice adulterari poſsit. At noſtri Auctoris Coſtus minimum radicis habet, & ferè nihil niſi lignum eſt ſuo cortice contectum. Quare aut veterum Coſtum ignoraſſe dicendum eſt, aut Arabum Coſtum (ſi is quem deſcribit illorum Coſtus eſt) à veterum Græcorum Coſto diuerſam eſſe plantam.

COSTI genus Antuerpiam è Luſitania inuehitur ſolidum, cortice cinereo, intus candicans, interdum verò cinerei coloris; odorata eſt admodum radix, violaceum ſiue irinum ſpirans odorem, præſertim dum manditur: ei caulis fragmentum quod è terra extat, plerumque inhærere adhuc conſpicitur ferulaceum quiddam referens, & fungoſam medullam continens, vt facilè appareat Coſto noſtri Auctoris plurimum conuenire. Eius iconem, qualis videlicet ex ſicca radice exprimi potuit, hîc adiiciendam curaui.

b Niſi per Azimbro Iuniperum noſter Auctor intelligat (Zimbro enim Luſitanis Iuniperus eſt) quid ſit, ignorare me fateor.

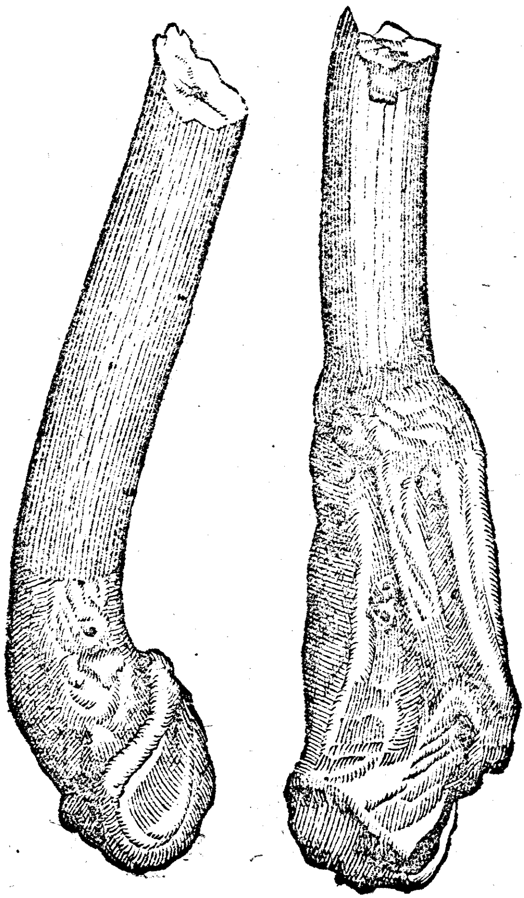
c Venetiis interdum adfertur Coſti quoddam genus Gingiberis radicibus adeò ſimile, vt nihil ſuprà, intus etiam fibroſum, ſed palleſcens, & eximiæ amaritudinis.

NON deſunt, qui Zedoariam vſualem inter Coſti genera referant, & primùm apud Dioſcor. deſcriptum Coſtum eſſe autument, quòd multas notas habeat, quæ Arabico illius Coſto pulchrè quadrent.

De Turbit. CAP. XXXVI.

DE *Turbit Arabum magna eſt inter recentiores Medicos controuerſia. Nam nonnulli Tripolium Græcorum eſſe volunt: alij Pityuſæ radicem eſſe contendunt: alij Alypi. Sed errant omnes mea ſententia. Siquidem Turbit plantam & vi-*

COSTVS INDICVS.

& virentem vidi, & floribus exornatam, quæ planè diuerſa eſt ab iis quas in medium proferunt.

QVOD *igitur nos Turbit vocamus, eodem nomine &* Turbit.
Arabibus, & Perſis, & Turcis appellatur: tametſi Andreas Bellunenſis in ſuis emendationibus Terbet *vocet. In Guzarate, vbi plurimum naſcitur,* Barcaman: *in Canara,* Barcaman.
cuius prouinciæ eſt Goa, Tiguar. Tiguar.

EST *autem Turbit planta, radice neque magna, neque* Turbit hiſtoria.
longa, caule hederæ modo per ſolum extenſo, digiti craßitie, interdum craßiore, duos palmos longo, interdum verò multo longiore. Folia Althææ profert; flores etiam ſimiles, è candido rubentes, nonnunquam omnino candidos, non (vt quidam volunt) colorem ter die mutantes. Eſt verò dumtaxat vtilis & gummoſa caulis pars inferior iuxta radicem: reliqua pars gracilior eſt, & comoſior, quàm vt vtilis eſſe poſſit. Nonnunquam radix cauli adhæret, ſed inutilis, cùm caulis dumtaxat in medicum vſum recipiatur. Tota autem planta inſipida eſt cùm colligitur.

PROVENIT *in maritimis, verùm non adeò mari vi-* Turbit natales.
cinis, vt vnda allui poßit: ſed duabus, interdum tribus à mari leucis ſeu miliaribus. Plurimum naſcitur in Cambayete, Surrate, Dia inſula, & Baçaim, [a] *locisq́ue vicinis. Inuenitur & in Goa: ſed à medicis improbatur, nec eo vtuntur. Intellexeram etiam in Biſnager prouenire, quod centum quinquaginta & amplius leucis à Guzarate diſtat: ſed poſtea reſcitum eſt, eò ex Guzarate deportari, vnde etiam magna copia in Perſiam, Arabiam, Aſiam minorē, & Luſitaniam exportatur: Nam ſi aliquod in Biſnager naſcitur, viribus adeò infirmis eſt, vt à medicis recipiendum non cenſeant.*

FIERI *poteſt, vt aliis etiam per Indiam locis gignatur (non enim ſeritur, ſed ſpōtè prouenit) incertum tamen eſt, ob indigenarum negligentiam.*

CETERVM *in Turbit delectu, duo ſolent à Medicis* Turbit qua ratione gũmoſum fiat.
requiri, vt gummoſum ſit & album. Non omne verò gum-

moſum

moſum eſt natura: Sed quoniam viderunt Indi, à gummoſitate, optimi Turbit notas nos petere, ſolent eius plantam, ante collectionem, aut contorquere, aut leuiter vulnerare, quo liquor exiliat & denſetur. Deinde poſt aliquot dies redeunt, & gummi ſiue concreto liquore plenos caules reperientes, colligunt. Id mihi retulit affinis meus medicus in Baçaim, qui aliquoties cum ipſis Indis colligendi gratia profectus eſt, & hāc eliciendi ſucci rationē obſeruauit. Nam cùm iuſsiſſet aliquot plantas intactas relinqui, eas minimè gummoſas inuenit, aut nōnullas tantū pauco cum gummi. Ex eo igitur deprehendere licet, gūmi nihil ad præſtantiam agere; ſed id plerumq; præſtantius cenſendū eſſe, cuius gummi non appareat, quippe quod in ipſa plāta reconditum ſit. Non negauerim, quin etiam Turbit gummoſum ſine contorſione reperiatur: ſed vt faciliùs liquorē ſuum aut gummi exerat, contorqueri & vulnerari plantam certum eſt.

Turbit delectus. ALTERA probationis nota eſt, vt ſit candidum. Siccatum ad ſolem, candidum eſt: in vmbra verò reſiccatum, tametſi nigreſcat, non minùs fortè bonum eſt, quàm album in ſole paratum.

Turbit facultates. EST verò Turbit Indicis medicis medicamentum pituitam deiiciens, cui interdum, ſi abſit febris, Gingiber adiicere (vt etiam aliis purgantibus medicamentis) ſolēt: alioqui plerumque ſine Gingibere ex decocto pulli gallinacei, aut ex aqua exhibent. Præfertur autem quod in Cambaya natum eſt. Memini me in inſula Dio emiſſe ſingulas quas vocant manus, vna tanga.[b] Pendunt autem ſingulæ manus viginti ſeptem libras. Sed poſtea intellexi eum à quo emiſſem, duplo minoris emiſſe.

Tanga. Manus.

Turbit Arabum. CETERVM longè nobis aliud Turbit [c] deſcribunt Arabes, quàm id quod modò exhibui. Siquidē Meſue lib. 2. de ſimpl. med. cap. 2. ait radicē eſſe herbæ folia Ferulæ minora ferentis, & ex earum plantarum genere quæ lacteo ſucco turgent: varia eius inueniri genera, videlicet domeſti-

cum,

cum, ſilueſtre; magnum, paruum; album, nigrum, & flauum: & in locis ſiccioribus gigni, quod ex ſucci denſitate deprehenditur. Septem verò in eius delectu obſeruanda: vt ſit cādidum, intus cauum ſiue vacuum & arundinoſum, & gummoſum, cortice cinereo, planum, fragile, & recēs: craſſum autem ſiue denſum improbari. Sed, quod eius pace dixerim, ex aliorum relatu ſuum Turbit deſcripſiſſe potiùs videtur, quàm legitimum vidiſſe. Nam neque forma conuenit, nec è lacte madentium plantarum eſt numero, nec eius domeſticum genus inuenitur: cùm vniuerſum ſponte in incultis proueniat. Alterū genus interdū altero eſſe maius verum eſt. Color autem aut albus, aut flauus, aut niger naturalis eius plantæ nō eſt: ſed pro præparationis ratione contrahitur. Nam quod probè præparatum, ſuóve tempore collectum non eſt, album eſſe non poteſt. Naſcitur verò potiùs locis humentibus quàm ſiccis. Neque albedo & gummoſitas probitatis ſunt indicia, veluti iam dixi. Neque arundinaceum aut ferulaceum eſt, aut planum, aut fragile, niſi nimia ſiccitate exſuccum. Denſum autem potiùs mihi videtur probandum, quàm improbandum, quippe quod plus ſubſtantiæ contineat, modò carioſum non ſit.

Turbit Arabū delectus.

Turbit è Lactariarum numero non eſt.

SERAPIO *lib. ſimp. cap. 330. Tripolij Dioſcoridis hiſtoriam ad ſuum Turbit tranſtulit. Sed ſi cum legitimi quam exhibemus Turbit deſcriptione conferatur; manifeſtè eius error deprehendetur. Nam neque folia Iſatidis habet, neque eius caules in ſummo diuiduntur, ſed in mucronem deſinunt largo foliorum prouentu ornatum. Flos non mutat ter die colorem, neque eius radix odorata eſt, aut venena arcere adhuc deprehenſa eſt.*

Tripolium non eſt Turbit.

DENIQVE *non eſt Alypum Dioſcoridis, vt recentiorum quidā exiſtimant, cùm eius hiſtoria Alypi deſcriptioni planè repugnet, & facultates ſint diuerſæ: Turbit enim pituitā dumtaxat purgat, Alypū atrā bilem deiicit. Neque, vt iam diximus, cuiquā è lactariis cōparari poteſt, quæ non*

Alypum nō eſt Turbit.

ſine

ſine noxa in corpus admittuntur: cùm Turbit legitimum nullā acrimoniam habeat, & ſine moleſtia pituitā deiiciat.

Arabes erroris auctores.

P o r r o *huic errori anſam præbuiſſe puto Arabes, qui conſpicientes apud ſuos in vſu eſſe Turbit ab India petitum, id ad Græcorum aliquam deſcriptionem ilico referre voluerunt, Græcis omne plantarum genus fuiſſe cognitum exiſtimātes. Sed ſatius multo fuerat, ſimili ratione omnia non confundere, & ſimplicem aliquā eorū medicamentorum, quæ illis non erant probè nota, deſcriptionē contexere.*

a Baçaim vrbs eſt vaſta, multas alias vrbes & pagos ſub ſuo dominio habens: quinquaginta leucis ab inſula Diu abeſt, & Regi Luſitaniæ paret.

Tanga.

b Monetæ genus Indicum Tanga eſt, quod ſexaginta Luſitanicis regalibus æſtimatur, hoc eſt, duobus ferè Caſtellanis regalibus, aut ſeptem aſſibus Gallicis. Regale enim Caſtellanum triginta & ſex Luſitanica conficit.

c Turbit à noſtro Auctore deſcriptum longè aliud eſt ab eo quo vulgo in officinis vtuntur. De quo qui plura volet, conſulat eruditos Matthioli commentarios in capita 30. 51. & 78. libri quarti Dioſcoridis. Per vniuerſam Hiſpaniam Thapſia abunde naſcitur, eius radice pleræque Hiſpaniæ officinæ pro Turpeto legitimo vtuntur. Non deſunt etiam multis per Europam locis, qui Scammonij radicem conciſam pro legitimo Turpeto oſtendant, atque in ſua medicamenta recipiant, vt his manifeſtum eſſe poteſt qui ſcammoneæ radices ſiccas cum illorum Turpeto diligentiùs contulerunt.

De Rhabarbaro. CAP. XXXVII.

N o n *eſt operæpretium multa de Rhabarbaro recenſere, cùm omnibus notiſsimum ſit medicamentum. Silentio tamen prætermittendum non duxi, quod hîc in India didici: videlicet, omne id Rhabarbarum quod in Indiā, Perſiā, & Europam importatur, eſſe in Chinarū regione natum.*

Rhabarbarū omne in Chinarum prouincia naſci.

Nam ex Chinarum regione per Tartariā Ormuz & Alepum defertur; inde in Alexandriam, & tandem Venetias, vnde reliqua Europæ regna petunt. Nos, præter id quod nauigiis ex China infertur, eo etiam vtimur quod Perſæ ex Ormuz aduehunt, quod minùs teredinem & cariem ſentit, quàm quod ex China nauigiis infertur. Siquidem plus corrumpuntur aromata per mare inuecta, menſtruo ſpatio; quàm terreſtri itinere importata, vnius anni tempore.

Præ-

Præterea India, præſertim maritimis locis, maximè humida eſt, & eiuſmodi aromata diu incorrupta permanere non ſinit. Nam Rhabarbarum ſub menſem Maium in Indiæ maritima illatum, niſi ante Septembrem abſumatur, planè inutile eſt, & in mare abiiciẽdum: corrumpitur enim, vt pleraque alia aromata, hibernis illis menſibus [ij noſtro auctori ſunt, alio quodã loco, Iunius, Iulius, Auguſtus] *interea aliud præſtantius & recentius ex Ormuz importatur, cuius vſus. In montanis verò hieme adſeruati alia eſt ratio; putredini enim non eſt adeò obnoxium. Eam ob cauſam, qui illud in India conſeruare volet, in Biſnaguer aut Balagate perferri curet.*

REFERVNT *genus quoddam naſci in certa Tartariæ vrbe nomine Samarcandar: ſed quod improbum ſit, nec niſi iumentorum purgationibus vtile.* Rhabarbarũ Samarcandarinum.

NVLLVM *autem eſt Rhabarbaricum, aut Indicum: ſed ſolummodo Chinenſe, quod* Rauam Chini *Perſæ appellant, Mauritani tamen plerique ſolummodo* Rauam. Rauam Chini. Rauam.

ALIQVANDO *in Couchin intellexi Rhabarbarum ab indigenis interdum decoqui aut diſtillari, & eius decocto aut ſtillatitia aqua ſeſe purgare, eamq́ esse cauſam, cur interdum tam facilè teredinem ſentiat & corrumpatur. Sed cùm neminem audiuerim, qui, an hæc ita ſeſe haberẽt, ſe vidiſſe diceret, affirmare non auſim.*

De Radice Chinæ. CAP. XXXVIII.

NASCITVR *hæc radix in Chinarũ vaſtiſſima regione, quæ Moſcouiam vſque extendi creditur. Quoniam verò per totam hanc prouinciam, & etiam in Iapan ſæuit lues Venerea, quam alij Neapolitanum morbum, alij Gallicũ vocant, noſtri ſcabiẽ Hiſpanicã, Perſæ* Bade-Frangi *(tametſi etiã ſimpliciter* Fringui) *quod morbũ Gallicum ſonat; aperuit benignus & miſericors Deus huius regionis incolis vſum radicis cuiuſdã, quæ apud eos naſcitur, vt huic malo ſuccurrerent. Quemadmodum in nouo orbe Guaiaci* Radix Chinæ. Bade-frãgi.

vſum oſtendit, quoniam ea pars orbis etiam hoc morbo ab omni hominum memoria vexata fuit. Ibi contractum morbum in Europam adferentes Hiſpani anno Redẽptionis humanæ 1493. reliquis nationibus communicarũt. Nobis verò primùm innoteſcere cœpit huius radicis vſus poſt annum quingenteſimum trigeſimum quintum ſupra milleſimum, adferentibus illam huc Chinenſibus quibuſdam ea lue infectis, qua ſe interea dum hîc negotiarentur, curarent.

Lues venerea primùm in Europa 1493. anno.

CETERVM *anno antè quàm huius radicis vſus in India innoteſceret, huc è Luſitania delatus ſum, nonnullas facultates mecũ adferẽs, atq. inter eas, Ligni Guaiaci libras quingentas. Ex eo, tametſi multum ſublatum eſſet, dum in nauem inferretur, & efferretur, mille tamen aureos contraxi Luſitanicos, quoniam magna auiditate è Luſitania exſpectabatur hoc lignum, quòd multi malè perirent inunctionibus: & fortè tum tẽporis nemo præter me aduexerat. Curati ergo fuerunt plurimi meo ligno. Sed illo abſumpto, cùm nouum è Luſitania non importaretur, eius, quod iam decoctum fuerat, libra quinque Luſitanicis aureis væniit.*

Qua ratione primùm Radix Chinæ Luſitanis innotuerit.

FACTVM *eſt, vt eo tẽpore mercator quidam in Diu inſula narraret inclyto viro Domino Martino Alfonſo de Souſa, meo mæcenati, qua ratione à Gallica ſcabie curatus fuiſſet quadam radice è Chinarum regione allata, cuius vires magnis laudibus euehebat, quoniam qui ea vterentur, extrema illa victus ratione non egerent, qualis in Guaiaci vſu obſeruabatur, ſed tantùm abſtinerent à bubulis & ſuillis carnibus, piſce, & crudis fructibus: tametſi ne in China quidem piſcibus abſtinerent, quoniam magni ſunt belluones. Cùm inualuiſſet is de radice rumor apud vulgus, mirum in modum hanc radicem videre, atque illa vti auebant, quoniam moleſtè ferebant extremam illam victus rationem, quam in Guaiaci vſu obſeruare cogebantur. Adde quòd huius regionis incolæ ob otioſam vitam natura ſint magni epulones. Sub id tẽpus appellunt Malacam Chinenſes*

ſes naues, paululum huius radicis in ſuum vſum adferentes. Sed id paulultum tanta auiditate requiſitum fuit, vt in ſingulas huius radicis gantas (pondus eſt apud eos viginti quatuor vncias pendens) decem Luſitanicos pendere oportuerit. Poſtea verò aduehentibus maiorem copiam Chinenſibus nauibus, minui cœpit pretium, ita vt nunc ganta ematur dumtaxat regali Caſtellano. Ganta.

AB eo tempore vileſcere cœpit Guaiaci vſus, atque ex India relegari, tamquam Hiſpanus quiſpiam, qui indigenas fame enecare vellet.

CETERVM, vt ad inſtitutum reuertamur, non ſine cauſa tantis laudibus effertur Chinæ radix. Nam obſeruatis quæ in hoc morbo obſeruanda veniunt; natura morbi, anni tempore, regione, ſexu, ætate, & temperamento ægri, mirabiles eius ſunt effectus: tametſi non deſint ex recentioribus, qui eam acriter, ſed immeritò damnent. Radicis Chinæ mirabiles effectus.

IN magnis doloribus & inueteratis, huius radicis vncia in ſeptem aquæ ſextariis* coquitur, ad dimidij vſq. humoris conſumptionẽ. Seruatur id decoctũ vſui, vaſe aliquo vitreo aut figulino vitrato. Spuma verò inter bulliendum colligitur, & vtiliter vlceribus tumoribusq; imponitur. Salutaris eſt etiam denſus ille vapor inter coquendum exhalans ipſis doloribus. Interdum calido decocto tumores fouemus: nonnumquam lineos pannos decocto madidos vlceribus imponimus, eáque mundamus. Præparationis modus.

SOLENT Chinenſes maiori quantitate in ſua regione aſſumere, cùm frigida admodum ſit. Quos cùm imitari vellent huius regionis nonnulli, radicis duas vncias, addita interdũ ſemiſſe, in præcedenti aquæ quantitate decoquentes, ob nimium medicamenti calorem in grauia inciderunt ſymptomata. Sed & quod mihi accidit, prætereundum non duco. Sciatica laborans, huius radicis decocto vſus ſum, prouocandi ſudoris cauſa. Sed cùm calidum haurirem, vt initio ferebat conſuetudo; in tantos hepatis ardores incidi, vt Chinenſium regio frigida.

vniuerſum corpus eryſipelate & phlegmone laborare cœperit, neceſſeq́; fuerit ſtatim venam ſecare, decoctum hordei cum ſaccharo roſato ſumere, & aëri me exponere, vt ſanitatem priſtinam recuperarem. Itaque meo periculo facti ſapientiores reliqui, calido decocti potu, & tanta radicis copia in poſterum vti deſierunt.

Radicis Chinæ delectus.

Eius vtendæ ratio.

ANTE *omnia deligenda eſt radix ponderoſa, recens, firma, quæ neque teredinem, neque cariem ſenſerit, & quæ cādida ſit: melior enim talis eſt, quàm rubeſcens. Huius vnciam in ſeptem aquæ ſextariis decoquimus ad medias, aut ad tertiam partem, pro morbi & ægri natura, ſubinde ea medicamenta iniicientes, quæ huius radicis facultates corrigant. Exempli gratia: Si dolor capitis aut neruorū adſit, rorem marinum, aut roſas iniicio: ſi obſtructionibus hepar laboret, apium: ſi ardor adſit cum obſtructione, intubum: ſi vlcus veſicæ aut renū infeſtet, additur glycyrrhizæ ſuccus: interdum radici admiſceo æquale pondus hordei.*

SOLENT *autem huius radicis decoctum ſumpturi, priùs ſyrupis conuenientibus purgari, quibus (quoniam plerumque materia quæ peccat pituitoſa eſt) Turbit aut Agaricum maiuſcula quantitate indimus, aut nonnumquam ſyrupos Chinæ decocto diluimus. Bene purgato corpore, radicis decoctum propinare incipimus, poſt decimū quintum diem, minoratiuo, ſi opus ſit, exhibito: item alio interdum poſt trigeſimum diem, quod ex manna conſtet, aut caſſia ſolutiua aut Rhabarbaro macerato ipſius radicis Chinæ, aut hordei, prunorúmve, vel glycyrrhizæ, aut intybi decocto. Toto hoc tempore, ſi aluus ſingulis diebus libera non erit, clyſteres ex radicis decocto, melle roſato, oleo violaceo, & caſſia ſolutiua paratos iniicimus, habita neceſſitatis ratione.*

QVOD *ſi nimium incaleſcat æger, radicem minùs decoquimus, aut eius decocto aquam intybi, vel fumi terræ, ſi adſit, aut bugloſſi, iniicimus. Quòd ſi nec hoc ſufficit, decoctum*

ctum ſubtrahimus, curationémque in aliud tempus magis opportunum differimus.

HOC *decoctum interdum intra vigeſimum diem curat, interdum ſeriùs, interdum verò citius. Vulgariter tamen ad decimum quintum vſque diem dolores augentur & intenduntur, deinde paulatim mitigantur. Nonnullos vidi, qui, licet aliquoties hoc decoctum ſumpſiſſent, poſtrema tantum diæta curati ſunt. Alios itẽ, qui nullo modo curati ſunt, quòd forſitan frigidiores eſſent humores. Itaque conſulo, vt qui in Europa hac radice vtentur, eius quantitatem augeant, cùm frigidior ſit regio.*

IN *ſingulas verò curas, radicis vſus eſſe ſolet ad vncias triginta, vnciis totidem dierum numero, quibus cura perficitur, reſpondentibus. Raro calidum decoctum exhibeo, niſi in vehementibus & inueteratis doloribus, quando ſudoribus materiam euacuari oportet: tunc enim bis ſingulis diebus exhibetur, mane ſcilicet & veſperi. Hæc autem vulgaris eſt victus ratio. Datur caro gallinarum, pullorum gallinaceorum, & veruecina elixa cum ſalis momento (id enim modicè ſumptum noxium eſſe non puto) & croco, & coriãdro ſicco. Interdum eadem aſſa exhibetur, habita morbi ratione. Vinũ omnino adimo, niſi ad ſtomachi ex multa pituita contractam debilitatem, appetentiæq́ deiectionem tollendam, decoctũ ſumatur: tum enim radicis decocto dilutum ægris propinatur; appetentiam enim ciet, & concoctionem plurimum iuuat. Pane mellito vtuntur Chinenſes.*

Medicamẽti doſis.

Victus ratio.

EFFICACIOR *eſt hæc radix in inueteratis, vbi videlicet magni tumores, & vlcera maligna adſunt, quàm in recentibus morbis.*

Radix Chinæ præſtantior in inueterato quàm recenti morbo.

SVNT *& alia hac radice vtẽdi rationes. Nam quoſdam in Balagate vidi, qui calido radicis decocto eiuſdẽ radicis tritæ drachmam cum ſemiſſe iniicerent, quotieſcumque mane & veſperi ſumerent.*

SVNT *qui manè laminam conſeruæ ex huius radicis*

Conſerua è radice Chinæ.

puluere & melle (ſiue ſaccharo, ſi magnus adſit calor) paratæ edant, deinde radicis decoctum bibant. Augetur autem, aut minuitur pulueris quantitas in hac conſerua, & quandoque corrigitur, pro Medici arbitrio.

VARIANDA ſunt interdum remedia. Memini ſolo decocto binos curaſſe, quibus teſticuli intumuerant.

HAC radice adhuc tenera, Chinenſes cum carne elixa veſcuntur, veluti apud nos napis aut rapis cum carnibus elixis veſci ſolemus.

Aqua ſtillatitia è radice Chinæ.

HVIVS radicis aquam ſtillatitiam vtilem fore credo, ſi quis eam nanciſci poſſet. Ego ſanè deſtillatoria organa in Chinarum regionem miſi, vt ex ea radice liquorem mihi eliciant. Neſcio an impetrabo.

Radicis Chinæ facultates.

VTILE eſt etiam huius radicis decoctum, præter eos morbos qui cum cõtagio luis venereæ commune aliquid habent, ad paralyſes, tremores, articulorũ dolores, ſciaticam, podagram, tumores ſcirrhodes & œdematodes; tum etiam ſtrumas extirpat. Succurrit ventriculi imbecillitati, inueterato capitis dolori, calculo, & veſicæ vlceribus. Huius enim decocti vſu plerique liberati ſunt, cùm nullis antè medicamentis iuuamen ſenſiſſent.

Lampatam. Radicis Chinæ deſcriptio.

CETERVM indigenæ hanc plantam Lampatam vocant: trium aut quatuor palmorum altitudine aſſurgit, cauliculis tenuibus, quos rara folia cingunt, mali Aſſyrij iunioris ſimilitudine, radix palmi longitudine, interdũ craſſa, nonnumquam tenuis, quæ recens eruta, admodum tenella eſt, & cruda aut elixa mandi poteſt. Ego vnicam dumtaxat plantam hîc in Goa vidi, eamq; perpuſillam, quæ ſiccitate periit, antè quàm excreuiſſet. Si feretur ea radix, iuxta arbores ſerendam eſſe perhibent, quoniam ſuo complexu hederæ modo eas ſcandit.

Mulieres ad ægros non admittẽdæ.

INTELLIGO illos qui hoc decocto vtũtur, mulierũ conſpectu vehemẽter ad libidinẽ accendi. Quare conſultũ videtur, vt per curã tẽpus nullæ ad ægros mulieres admittãtur.

Sed quoniam in Chinenſium mentionem his commentariis plerumque incidimus, præſertim verò hoc capite, non alienum ab inſtituto erit, ſi ex his quæ de illis à fide dignis viris accepi, paucula hîc proferam.

Svnt ergo Chinenſes Aſiatici Scithæ, qui licet gens Barbara eſſe æſtimentur, in negotiatione tamen & manuariis operibus cenſentur admodum induſtrij. Sed neque in litterarum cognitione cuiquam regioni cedere æſtimantur. Habent enim leges ſcriptas Iuri imperatorio ſimillimas, vt ex libro, quem eorum legibus inſcriptum apud Indos aſſeruari audio, videri poteſt. Vnam ex his legibus exempli gratia proferam, quæ eſt, Non eſſe integrum viro, mulierem, cum qua viuente marito adulterium commiſerit, poſt mariti mortem, matrimonio ſibi iungere. Chinenſes Schitæ ſunt.

Intelligo etiam apud eos doctrinæ gradus & præmia eſſe: Eruditis etiam viris, Regis totiusq́; regni moderationem committi. Sed & in eorum picturis, viros è ſuggeſtu legentes, & auditores circum adſtantes conſpicere licet. Huc adde artem typographicam tam vetuſtam apud illos eſſe, vt omnem hominum memoriam ſuperet, & ſemper vſurpatam apud eos cenſeant. Doctrinæ gradus apud Chinenſes. Typographica apud Chinenſes vetuſtiſsima.

* Hoc loco etiam noſter Auctor vocabulo Canada vtitur, cuius intepretationem cap. de Opio dedi. Cùm itaque radicis Chinæ vnciam in quatuor aquæ Canadis decoqui dicat; ob rationes eo capite adductas, quatuor Canadas in ſeptem Sextarios verti, qui adamuſsim reſpondent.

Nunc per vniuerſam Europam radicis cuiuſdã vſus inualuit, quam Hiſpanico nomine (illi enim eius vſum primi ex Perù in Europam inuexerunt) çarça parilla vocant, quaſi dicas Rubum viticulam. Cuius ſanè magni ſunt effectus, & Radici Chinæ ſuam laudẽ adimit, quæ non niſi cariosa & longa vectura emarcida ad nos peruenire ſolet. Quĩ de çarça parilla plura requiret, Matthioli Epiſtolas, & eius in Dioſc. commentarios legat. Et nos breui, Deo annuente, eius hiſtoriam cum icone exhibebimus, atque à Smilace aſpera volubiliſque genere (quas çarçam ſiue zarſam parillam nonnulli arbitrati ſunt) plurimum differre oſtendemus. çarça parilla.

De Croco Indico. CAP. XXXXIX.

Alad. Manjale, Cunhert. Darzard. Habet.

APPELLATVR *hæc radix in Canara* Alad : *ſic etiam in Malauar, ſed propriè* manjale:*in Malayo*, cunhet : *à Perſis*, darzard, *quod lignum luteum ſonat : ab Arabibus* habet.

NASCITVR *plurima in regionis Malauar parte, videlicet in Cananor, & Calecut. Prouenit etiam hîc Goæ, ſed exigua quantitate.*

MAGNA *eius copia ad Arabes, Perſas, & Turcos defertur; qui omnes apud ſe nō naſci, ſed ex India adferri fatētur.*

Chaledſiū. Chaliduniū.

HVIVS *Croci, quod indigenum duco, mentionem facere videtur Auicenna lib. 2. ducenteſimo capite*[a] *&* Chaledſium *ſiue* Chalidunium *appellare. Sed cùm dubitanter hæc ſcribat, aliorumq́ auctoritates citet, tamquam de re non multū ſibi perſpecta, nihil affirmare poſſum. Fieri autem poteſt, vt corruptum ſit vocabulum, vocataq́ ſit hæc radix initio Arabibus* aled, *quemadmodū & Indis, poſtea verò corruptè* Chaledſium. *Vt autem hoc faciliùs credam, me impulit, quòd eum, caput de* curcuma *ſiue* curcumani *lib. 2. cap. 166. (quod etiam huic radici ſimile eſt) ſcripſiſſe videam. Solet enim Auicenna de ſimplici aliquo medicamento dubitans, diuerſa (vti diximus) ſcribere capita. Neque eorum auctoritas me mouet, qui per Curcuma Chelidonium intelligi dicunt, quoniam crocea ſit radice, ſcribatq́ oculis perutile eſſe, quæ notæ etiam Chelidonio conueniūt. Nam tametſi vulgo hac radice, croco ſcilicet indigeno, vtantur ad tingendos condiendosq́ cibos, cùm hîc, tum apud Arabes & Perſas, ob eam nimirū cauſam, quòd viliori ematur, quàm noſter crocus, qui apud eos etiam prouenit: huius tamē etiam in medicina vſus eſt, præſertim autem in ocularibus medicamentis: tum etiam ad pſoram, ſi cum mali aureæ ſucco, & Cocci, ſiue nucis Indicæ oleo miſceatur. Quibus affectibus Auicenna vtroq. illo capite* chaledſium *&* curcuma *vtilia eſſe ſcribit.*

Aled. Curcuma. Chelidoniū. Croci Indici vſus.

EST

Eſt autem hæc radix recens, intus crocea, foris verò Gingiberi perſimilis, foliis Milij maioribus, cauleq́ foliaceo. Vehementi amaritudine & acrimonia, dum recẽs eſt, caret, ob multam humiditatem: ſiccata verò acris eſt, ſed non adeò vt Gingiber: putóque ſine noxa poſſe ſumi. Croci Indici hiſtoria.

a In noſtris exemplaribus Auicenna libr. 2. cap. 200. Chelidonium deſcribit. Capite autem 166. de Chorcumani, ſiue Chorchumma agit, cum hac interpretatione: Et eſt fex olei de Croco. Ceterùm de Officinarum Curcuma, quod Dioſcoridis Cyperum Indicum volunt recentiores, lege Matthioli, tum aliorum commentarios.

De Galanga. CAP. XL.

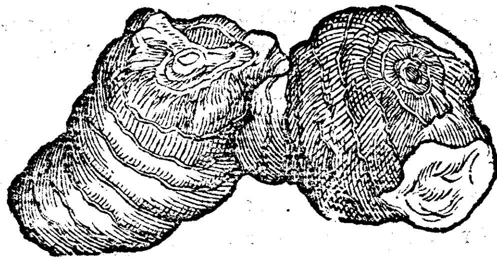
Eſt Galanga medicamentum vſibus humanis valde neceſſarium, ſed veteribus Græcis ignotum, & Arabibus non ſatis perſpectum.

Dicitvr autẽ Caluegiam Arabibus, Et licet omnes Mauritani, vt Serapio lib. ſimp. cap. 332. corruptè legit, Culungem, aut Galungẽ ſcribant, fides eis adhibẽda non eſt, quoniam omnes Arabes Caluegiam nuncupant. Caluegiam. Culungem. Galungem.

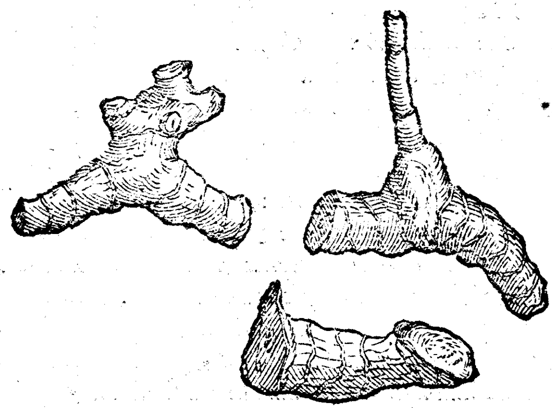
Eſt verò Galanga duplex. Altera minor, odorata, quæ ex Chinarum regione huc, inde in Luſitaniã defertur: eam incolæ Lauandon appellant. Altera maior, quæ craſſior eſt priore, ignauior tamen & viribus infirmior. Naſcitur hæc in Iaua, & incolis Lancuaz dicitur. Nos tamen hîc in India vtramque Lancuaz appellamus. Galanga duplex. Minor galanga. Lauandon. Maior galanga. Lancuaz.

Porro minor duorum palmorum altitudine fruticat, foliis Myrti, radice nodoſa, ſponte naſcens. Maior in Iaua nata binûm fere cubitorum altitudine attollitur, foliis mucronatis in modum cuſpidis lanceæ, radice craſſa, nodoſa arundinis modo: flore candido, ſeminifera eſt. Seritur tamen hæc maior radice dumtaxat vt Gingiber, non ſemine, licet apud Auctores aliud reperias. Sed tamen & ex ſemine ſata hîc prouenit in hortis, ſed exigua quantitate, quanta videlicet acetariis & huius gentis vſui medico ſufficit. Galangæ hiſtoria. Galanga recens in acetariis.

Avicenna & Serapio exactam huius plantæ notitiam non habuerunt. Nam cùm eius, vt diximus, duo ſint

Galanga maior.

Galanga minor.

genera, & prior, Chinenſis ſcilicet, præferatur: dubitanter tamen de ea ſcripſerunt: hincq́ factum puto, vt Auicenna duo diuerſa capita de ea ſcripſerit, alterum lib. 2. cap. 321. ſub nomine Calungiam, *alterum verò lib. 2. cap. 196. ſub* Caſerhendar *nomine. Sed ſub quo nomine Chinẽſis, cuius primarius eſt vſus, aut ſub quo Iauanenſis, quæ ignobilior*

eſt,

eſt, deſcribatur, ignoro: quoniam vtriuſque non niſi ſumma cum dubitatione meminerunt.

INTER *recentiores Medicos controuerſia eſt de Galanga, Calamo, & Acoro. Volunt enim nonnulli, inter quos eſt Antonius Muſa Exam. ſimpl. ex Leoniceni teſtimonio, Galangam Acorum eſſe veterum. Alij, inter quos eſt Manardus lib. 6. epiſt. 3. & Matthiolus, Comm. in Dioſcor. libr. 1. cap. 2. Calamum officinarum, legitimum eſſe Acorum malunt. Sed capite de Calamo, neutrum ex his eſſe Acorum ſatis oſtendi *. Calamum tamen odoratum, vt eodem loco dixi, in Acori locum ſemper ſubſtituere ſoleo.*

CETERVM *omnino explodenda eſt Monachorum diſt. 1. cap. 47. qui in Meſuen commentati ſunt, opinio (vt rectè Matthiolus) qui Galangam Schœnanthi radicem eſſe volunt. Nam inutilis eſt Schœnanthi radix: praterea Schœnanthus in Arabia & Caliate naſcitur: Galanga verò in China & Iaua ſiue Iaoa prouinciis ab Arabia procul diſſitis prouenit.* Monachorum inſcitia.

* Vide caput de Calamo, vbi noſtrum vſualem Calamum haudquaquam cum noſtri Auctoris Calamo conuenire diximus.

De Gingibere. CAP. XLI.

GINGIBER *appellatur Arabibus, Perſis, & Turcis* Gengibil, *non* Lengibel (*vt corruptè legunt Serapionis lib. ſimp. cap. 336. exemplaria*) *in Guzarate, Decan, Bengala, cùm adhuc recens & viride eſt*, adrac; *ſiccatum verò*, Sucte: *in Malauar, tam viride quàm ſiccum*, imgi: *in Malayo*, aliaa. Gengibil. Adrac, Sucte, Imgi, Aliaa.

EST *autē Gingiber ſimilibus Iridi aquaticæ, aut Gladiolo (nō Arundini) foliis, magis tamen nigricantibus: caule cum foliis duorum aut trium palmorum altitudine, radice etiam Iridis, non ſerpente, vt voluit Ant. Muſa exam. ſimp. At nec admodū acris eſt, præſertim eius quod in Baçaim natum eſt, ob nimiam, quæ dominatur, humiditatem.* Gingiberis hiſtoria.

HÆC *radix minutim conciſa, & aliis herbis admixta in ace-* Gingiberis radix recens in acetariis.

in acetariis editur cum aceto, oleo, & ſale: at etiam cum piſcibus & carnibus cocta.

Gingiberis delectus.

NASCITVR *Gingiber in omnibus Indiæ prouinciis nobis cognitis, ſemine aut radice ſatũ. Nã quod ſponte prouenit, exigui eſt momenti. Optimum & frequentiſsimum eſt Malauaricum, Arabibus & Perſis maximè expetitum. Secundum locum obtinet quod in Bengala iuuenitur. Tertium quod in Dabul, & Baçaim, totáque ea ora maritima naſcitur. In ſolitudinibus & mediterraneis vix creſcit, neque inde ad nos adfertur. Inuenitur etiam in inſulis diui Laurentij & Comaro, quæ Aethiopiæ ſunt cõtermina. Inde ſumpſerunt occaſionem nonnulli, vt ſcriberent apud Troglodytas & Arabes naſci.*

Troglodytę.

Gingiberis meſsis.

COLLIGITVR *& eruitur Decẽbri & Ianuario, deinde aliquantulum ſiccatum limo obducitur, nõ quo maioris ſit ponderis, ſed vt foraminibus obturatis, diutius ſine corruptione in ſua humiditate naturali conſeruetur. Nam non probè obductum, teredini obnoxium eſt.*

GALENVS *lib.6.ſimpl. è Barbaria conuehi ſcribit. Si per Barbariam Indiam intelligit, bene quidem; at ſi eam Africæ partem, quæ nunc Barbaria dicitur, male.*

Nullũ Gingiber in Arabia.

DIOSCORIDES *autem lib.2.cap.151. in Troglodytica Arabia naſci tradit. Naſcitur quidem apud Troglodytas & Aethiopes, ſed adeò exigua quantitate, vt ipſis incolis vix ſufficiat. In Arabia verò non naſcitur, quandoquidem ad Arabes exportatur. Illud autem verum eſt, quod primis eduliis admiſceri ſcribit: idem enim adhuc hodie apud Indos obſeruatur. Quod verò dicit huius radices Cyperi modo paruas eſſe, fallitur: nã multo maiores ſunt Cypero. Aluũ leniter emollit, concoctionem iuuans. Aluum contra, vt alij volunt, etiam adſtringit, quoniã facta proba cõcoctione, ſiſtuntur alui profluuia à crudis humoribus nata.*

Gingiberis vires.

SCRIBIT *Muſa Exam. ſimpl. ſacchraro conditum dum manditur, in fine veluti filamentum in ore relinquere.*

Sed,

Sed, quemadmodum ipſe ait, id dumtaxat in eo contingit, quod adulteratum aut teredinoſum acri lixiuio priùs maceratum, deinde ſaccharo conditur, vt maleficium non deprehendatur. Nam bene maturum, & plenum, non carioſum, multis aquis elotum, & per multos dies maceratum, deinde ſaccharo conditũ, gratiſſimũ eſt, nec vlla vehementi acrimonia moleſtũ, neq. filamenta in ore relinquit. Tale fit in Bengala, quod laudatiſſimum eſt, deinde in Chaul, Baçaim, & Dabul. Improbatur, quod ex Batecala aduehitur. Gingiber improbum.

* Meminit Zingiberis Lud. Roman. lib. 5. cap. 14. Producit, inquit, Calecut ager Zingiber, quæ radix eſt, eruiturque nonnumquam pondo vnciarum duodecim: ſed non omnibus eſt eadem amplitudo. Plus nõ agitur in profundum radix, quàm ad ternos vel quaternos palmos harundinum modo. Cùm eruitur Zingiber, relinquunt internodium radicis in ſcrobe, terrámque radici aggerunt, ceu ſemen eius radicis, proximo anno eruturi fructum, id eſt, Zingiber. Maximilianus item Tranſil. de Moluccis inſulis Gingiber hoc modo deſcripſit. Gingiber verò paſſim in ſingulis inſulis huius Archipelagi naſcitur: aliud ſeminatim, aliud ſpontè prouenit, ſed quod ſeminatur nobilius eſt. Herba ſimilis illi quæ Crocum (Indicum intellige, ſiue Curcuma) fert, & eo modo eius radix ferè naſcitur, quæ Gingiber eſt.

De Zedoaria. CAP. XLII.

M A G N A *eſt dubitatio de Medicamentis Zedoaria & Zerumbet, quoniam Auicenna lib. 2. diuerſa duo capita de eis ſcripſit, videlicet 743. & 745. Rhaſes libr. 3. de re med. cap. 34. vtrumq. ſub vno capite comprehendit. Serapio verò lib. ſimp. cap. 172. vnicum caput de Zerumbet ſcripſit.*

E G O *diu in eadem dubitatione verſatus ſum, & exiſtimaui Zedoariam, quæ celebrior eſt, eam eſſe quæ nobis* Zedoaria. *hîc Zerumba dicitur, & medicamentum eſt Perſis expetitum, quod hinc Ormuz defertur, inde in Aſiam minorem* Zerumba. *& Venetias. Zerumbet verò id eſſe quod nos hîc vocamus* Zerumbet. *Crocum indigenum, cuius in Croco Indico mentionem feci.* Crocum Indicum. *Poſtea tamen, errare me, deprehendi ex diuerſis, quibus prædita ſunt, facultatibus Crocum Indicum & Zerumbet.*

Q V O D *nos hîc Zedoariam appellamus, Auicēnæ lib. 2. cap. 752. (tametſi non nouerit)* Geiduar *dicitur. aliud nomen ignoro, quoniam naſcitur regionibus, Chinenſium prouinciæ*

Geiduar rarum admodum.

uinciæ vicinis. Magno verò emitur Geiduar, *nec facilè inuenias, niſi apud Circumforaneos quoſdam & circulatores, quos Indi* jogues, *Mauritani* Calandares *appellant, hominum genus quod peregrinationibus & ſtipem emendicando vitam ſuſtentat. Ab his enim & Reges & Magnates Geiduar emunt.*

jogues, Calandares.

Geiduar hiſtoria.

Est *verò* Geiduar [a] *magnitudine glandis, eiuſdémque ferè formæ, colore ſublucido. Vnicum huius Geiduar fragmentum, quod circiter dimidiam vnciam pendebat, à Nizamoxa ſemel impetraui: ſed id in Luſitaniam cum inſigni lapide Armenio miſſum, vnà cum naui periit. Oſtenderam id priùs Pharmacopolis in Chaul & Goa: ſed nemo illorum nouerat quid eſſet. Aliud pauxillum apud iſtos circulatores vidi; ſed non emi, quòd fraudem metuerem.*

Geiduar facultates.

Vtile *eſt autem iſtud Geiduar ad plurima, ſed præſertim aduerſus venena, & virulentorum animalium ictus, morſúſque.*

Geiduar veterib. ignotum.

Porro *hoc medicamentum Dioſcoridi incognitum fuit, tum etiam Auicennæ, lib. 2. cap. 752. quoniam ſe exiſtimare ait* Geiduar *eſſe: quod ſubolfeciſſe videtur Bellunenſis, in Arabicorum nominum expoſitione. Zedoariæ verò vocabulum corruptum eſt, &* Geiduar *dicendum.*

[a] Incognitum Europæ eſſe puto Geiduar hîc deſcriptum, & difficulter cognitum iri credendum eſt, ob eas rationes quas noſter Auctor in medium profert. Nam quam Zedoariam vocamus, nihil minùs eſt quàm Geiduar; ſed ex Zerumbæ forſitan erit generibus, quam ſequenti capite noſter Auctor deſcribit. Tametſi non deſint, veluti in Coſto diximus, qui eam inter Coſti genera Dioſcoridi deſcripta referendam cenſeant.

De Zerumbet. CAP. XLIII.

Zeruba. Cachoraa. çua.

Zervmbet *appellatur Arabibus, Perſis, & Turcis* Zeruba [a]: *in Guzarate, Decan, & Canara,* cachoraa: *in Malauar* çua.

Copiose *prouenit in Malauar, Calecut videlicet & Cananor ſiluis ſponte. Si autem pangatur aut ſeratur, pluri-*

plurimis etiam locis: inde à multis Gingiber ſilueſtre appellatur, nec id ſine ratione, quoniam eius folia Gingiberis foliis ſimilia ſunt, longiora tamen & magis aperta: eius item radix Gingibere maior. Gingiber ſilueſtre.

RADIX *eruta, conciditur & ſiccatur; deinde in Arabiam, Perſiámque defertur, in Gida & Alexandriam; vnde poſtea Venetias & alias regiones transfertur. Conditur etiam ſaccharo, & Gingibere præſtantior eſt.*

NVNC *eos Auctores, qui de hac ſcripſerunt, percurramus.*

AVICENNA *libr. 2. cap. 743. Zedoariam radicem eſſe ait Ariſtolochiæ ſimilem, atque eam præferri, quæ ad radices Napelli gignitur: præſtantiſſimum autem eſſe antidotum aduerſus venena, ſerpentum præſertim & Napelli. Capite verò 747. ait Zerumbet Cypero ſimilem eſſe, minùs tamen odoriferam. Alio loco arborem eſſe vult ſimilibus præditam facultatibus, quales Serapio Zedoariæ tribuit.* Zedoaria. Zerumbet.

SERAPIO *lib. ſimp. cap. 172. Zerũbet eſſe Zedoariam ſcribit: deinde ex auctoritate Iſaac Zerumbet[b] radices rotundas eſſe inſtar Ariſtolochiæ, colore verò & ſapore Gingiberi ſimiles, eáſque è Chinarum regione conuehi.*

AVICENNA *libr. 2. cap. 743. dumtaxat Zerumba aut Zerumbet nouit. Sed quoniam eam vidit in fruſta rotunda, interdum verò in oblonga conciſam, ad ſinum Perſicũ vehi, duo genera eſſe exiſtimauit Zerumba & Zerumbet. Hac etiam de cauſa folia, quæ non viderat, prætermiſit: & quemadmodum ipſa radix ex India in alias regiones transferatur, dumtaxat expreſſit. Et certè etiã hodierno die diuerſum eſt pretium eius quæ in rotunda fruſta reſecta eſt, ab illius quæ in oblonga conciſa eſt, vt minores Gingiberis radices vilioris æſtimãtur quã prægrãdes.*

QVOD *verò iuxta Napellum naſci optimam ſcribit, planè fabuloſum eſt; quandoquidẽ Napellus vix hîc reperi-* Auicennæ opinio exploſa.

tur

tur (non ſunt enim huius regionis ſilua procreando Napello aptæ) & Zerumba plurima, vt diximus, naſcitur ſiluoſis Malauar locis: tum etiam aliis multis ſata prouenit: nec quemquam (tametſi diligentiſſimè perquiſiuerim) hanc radicem iuxta Napellum vidiſſe intellexi. Præterea ex reliquis Auicennæ iam adductis locis manifeſtum eſt, quàm ſibi parum conſtet, vt facilè hinc iudicari poſſit, eum Zurumbet hiſtoriam planè ignoraſſe.

SERAPIONIS *autem legitimi codices non habent additam expoſitionem Zerumbet, id eſt, Zedoaria, ſed ab interprete inſertam veriſimile eſt, qui differentiam inter Zedoaria & Zerumba ignorabat. Id ex ſequentibus facilè deprehenditur, cùm ait, è Chinarum regione conuehi. Certum enim eſt, Zedoariam non naſci apud Indos, ſed è Chinarum regione aduehi, raramq; apud Indos inueniri. Zerumba verò abunde in India naſcitur.*

Geiduar apud Chinenſes.

Zerumba apud Indos.

Arnabo.

NON *defuerũt, qui crediderint, Arnabo,*[c] *de quo Paulus lib. 7. cap. 3. ſcribit, idem eſſe cum Zerumbet. Verùm ex vtriuſque hiſtoria, ſatis manifeſtum eſt, diuerſas eſſe plantas. Siquidem Arnabo Pauli, arbor eſt procera, ſuaui odore fragrans: Zerumba verò graminea eſt planta, vt modò diximus.*

Ben album & rubrum.

Carpeſium.

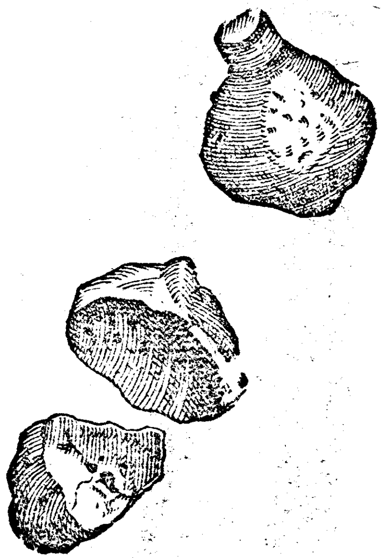
CETERVM *minùs ſunt audiẽdi, qui aut Ben album & rubrum, aut Carpeſium eſſe volunt: quoniã hoc vtrumque medicamentum huc non ſine quæſtu conuehitur. Zerumba verò hinc in exteras regiones exportatur. Præterea longè diuerſa eſt vtriuſque facies à Zerumba.*

a Zeruba ſiue Zerumba forſitan erit ea radix, quam capite de Coſto Venetiis adferri dixi, Zingiberi adeò ſimilem, vt nihil ſuprà, plerumque tamen maiorem, & intus palleſcentem.

b Inuenitur Antuerpiæ apud quoſdã aromatarios Zedoariæ quoddam genus illis Bloczewal, id eſt, tuberoſa Zedoaria nuncupatum, rotundum inſtar Ariſtolochiæ rotundæ, foris nigricans, interdum cinerei coloris, intus candicans, guſtu vſualis Zedoariæ. Eam radicem, quoniam multum eam Serapionis Zerumbet conuenire videtur, hîc exprimi curauimus.

c Qui

ZERVMBET SERAPIONIS.

e Qui plura de horum opinione requiret, legat doctiſsimi Matthioli commentarios in Dioſcoridem, & aliorum recentiorum de re herbaria lucubrationes.

De ligno Colubrino. CAP. XLIIII.

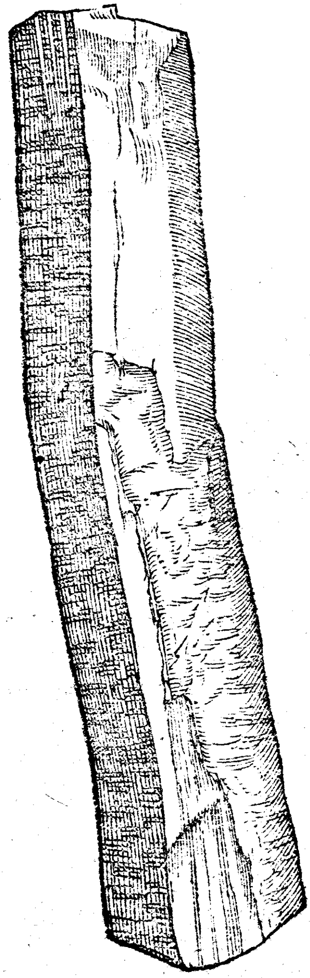
NON *modò aduerſus animalium virus eiaculantium morſus ictúſve efficax eſt hoc lignum, ſiue potiùs radix; ſed etiam eius puluis lumbricos necare, papulas, exāthemata, & impetigines tollere creditur, & cholericam quā vocant paſsionem (incolæ* Mordexi *dicunt) ſanare. Similiter vtile eſſe medicamentum ferunt aduerſus febrium circuitus, vnciæ pondere propinatum, priùs tamen tritum, & aqua maceratum, per vomitus expurgata multa bile.*

Ligni Colubrini facultates.

Cholera morbus. Mordexi.

HANC *verò radicem Serpentium morſibus prodeſſe, hoc modo deprehenſum eſt.*

LIGNVM COLVBRINVM.

IN *Zeilan inſula, Serpentis genus eſt coronatum, ſeu diademate inſignitum,* [a] *(Luſitani Cobras de capelo, nos Regulum dicere poſſumus) maximè noxium. Eſt item animalis genus magnitudine viuerræ huic ſerpenti inimiciſſimum,* Quil, *vel* quirpele *vocant. Quotieſcumque cum ſerpente congreſſurũ eſt hoc animalculum, iſtam radicem (quæ multa iſtic naſcitur) ea parte præmordet qua denudata eſt: etenim pars aliqua extra ſolum prominet. Præmorſa radice, pedibus anterioribus ſaliua cõſperſis, caput primùm, deinde reliquum corpus ſibi demulcet: poſtea ſerpentẽ aggreditur, nec eum dimittit, donec occiderit. Quòd ſi illo cõgreſſu ſerpentem vincere nõ poteſt, denuo ad radicem confugit, ad quam ſe fricat, deinde in prœlium redit, atq. ita morſu ſerpentem necat. Hoc ſpectaculo edocti Chingalæ (ij ſunt Zeilan incolæ) hanc radicẽ venenis reſiſtere didicerũt.* Regulus ſerpens. Cobras de capelo. Quil, Quirpele. Reguli & Quil pugna. Chingalæ.

HVIVSMODI *pugnarum ſpectatores pleriq. fuerunt Luſitani. Nã ſolent domi alere ſimilia animalcula tum ad mures extirpandos, quos acerrimè perſequuntur, tum vt cum ſerpentibus regulis prœlientur, quos circumferre ſolent Circumforanei quidam,* Iogues *appellant, ſtipem emendicantes, & cineribus ſe aſpergentes, vt hac ratione venerandos ſeſe ſanctimoniæ titulo vulgo præbeant. Circumeunt iſti omnes regiones, & nonnulli ex iis Circulatorum munere funguntur, geſtantq́ ſerpentes regulos, quos demulcere ſolent, & collo aptare (priùs tamen exemptis dentibus) vulgo perſuadentes eos ſe incantaſſe, ne nocere poſſint. Interdum verò ſerpentes, quos etiam habent integros, quibusq́ non ſunt exempti dentes, accepto præmio, cum iis quas dixi, viuerris, ſiue alio ſimili animalculo, committere ſolent.* Iogues.

TRIA *ſunt huius ligni genera in inſula Zeilan.* Tria ligni Colubrini genera.

PRIMVM *& laudatiſſimũ illud eſt à quo ſubſidium quærit viuerra, vocaturq́ incolis* Rametul, *Luſitanis* Pao da cobra, *id eſt, Lignum Colubrinum, quòd ſerpentum morſibus ſit ſalutare. Duorum aut trium palmorum magnitu-* Rametul deſcriptio.

gnitudine aſſurgit, paucis virgulis, quatuor aut quinq. digitos taxat tenuibus: radix quæ maximè in vſum venit, veluti tenuiorum noſtrarum vitium radices, multis capitibus aut nodis ſe propagans, ita vt ſemper radix aliqua extra ſolum ſe exerat, & radice vna exempta, aliæ in eius locum ſuccedant. Radix hæc ex candido cinerea eſt, ſolida admodum, amaro guſtu: folia Perſicæ mali, magis tamen virentia: flos longè à foliis racematim cohæret, pulcherrimo colore rubẽs. Fructus ſambuci, ſed rubẽs & durus, racematim cohærẽs, veluti in Periclymeno. Teritur primũ hæc radix, & ex vino aut aqua cordiali propinatur à ſerpẽte percuſſis: teritur etiã ad cotẽ Santali modo, & vulneribus inſpergitur. Hanc multis aliis regionibus, & in Goæ continenti naſci tradunt.

Alterius generis deſcriptio.

SECVNDVM *genus veluti primum aduerſus venena commendatur, eodemq; modo quo ſuperius vſurpatur. Arbor eſt (cùm ſola prouenit nullis vicinis arboribus) Malo punicæ ſimilis, ſpinis breuibus & firmis horrida, cortice cãdido, denſo, rimoſo, & ſolido, & amaro, non tamen veluti prioris cortex: foliis eſt luteis, aſpectu pulcherrimis. Hanc autem, ſi iuxta aliã quampiã arborem proueniat, per ſummos eius ramos ſerpere, atque Cucurbitæ modo amplecti ferunt. Solẽt ipſum lignum cum radice & cortice permixtum exhibere. Præfertur tamen radix. Hoc etiam in inſula Goa naſci ferunt: ſed numquam id videre mihi contigit.*

Tertium genus.

CVM *Prorex in Iafanapatan inſula, Zeilan contermina, eſſet, dono dati ſunt illi aliquot faſciculi ligni cum ſuis radicibus, quæ tenues erant, duræ, nigræ, & odoratæ. Eã radicẽ mirificè prædicabãt, & aduerſus venena pollere aiebãt. Similẽ in contineti Goæ naſci ferunt. Ramos habet paucos, tenues, quatuor aut quinque cubitorũ longitudine, qui, niſi alligati, ſuſtentare ſe nequeant, ſed per ſolum ſeſe diffundãt: folia rara, Lentiſcinorum effigie, oblonga, non viridia, ſed maculoſa, ſiue nigricãtibus ex cãdido maculis reſperſa.*

Eius deſcriptio.

RADICEM *quandam in Malaca inueniri rumor eſt,*

quæ aduerſus vulnera ſagittis toxico illitis facta præſentaneum ſint remedium.

a Meminit etiam huius generis ſerpentum Ferdinãdus Lopez lib. 1. Hiſtoriæ Indicæ, & valde perniciosum eſſe aſſerit, ſoleréque incolas, nauali prœlio cum hoſtibus congreſſuros, interdum fictilibus includere, quæ, dum prœlium feruet, in hoſtium naues conijciant, eo ſtratagemate quandoque victoriam reportantes. Hoc genus ſerpẽtis *Murechat* ab indigenis appellari dicit Odoardus Barboſa, & aliud illo adhuc nocentius *Mandali*.

Primi generis fragmentum, trium digitorum tranſuerſorum longitudine anno ſalutis 1564. oſtendit mihi Salmanticæ ornatiſsimus vir Auguſtinus Vaſæus, dono olim è Luſitania miſſum D. Ioanni Vaſæo viro doctiſsimo, eius parenti, cum vaſculo è Cocco de Maldiua confecto, lapide Bezar inſigni, & vaſculis teſtudineis: quæ omnia mirificè aduerſari venenis creduntur.

Secundi autem generis (niſi fallor) fragmentum quinque vnciarum longitudinis, quodque, vt conijcere licebat, duarum vnciarum craſsitiem æquabat, mihi non modò oſtendit Londini anno 1581. C. V. D. Hector Nunez Medicus Luſitanus, ſed etiam dimidia eius parte liberaliter donauit. Eius porrò materies firma eſt, candida, venis quibuſdam diſtincta, non diſsimilis fraxini ligno; cortex autem, qui eam integit, candicans, & quaſi cinereus. Vtraque verò ſi quis deguſtet, amaro ſapore prædita eſſe deprehenduntur. Eius, quale accepi, fragmenti iconem lectoris oculis ſubiecimus.

De lapide Bezar. CAP. XLV.

A LAPIDE *Bezar nomen inuenerunt medicamenta venenis reſiſtentia, quæ per excellentiam Bezardica dicuntur. Eſt enim hic lapis eximiæ aduerſus venena facultatis: naſciturq́ue hoc modo.* (Bezardica medicamẽta.)

EST *in Coraſone & Perſia Hirci quoddã genus, quod* Pazam *lingua Perſica vocãt, rufi aut alterius coloris (ego rufum & prægrandem Goæ vidi) mediocri altitudine, in cuius ventriculo fit hic lapis Bezar, circum tenuiſsimam quandam paleã ſemper augeſcens, & veluti multis è tunicis contextus; Columellæ aut glandis plerumque, interdum alia & alia forma, læuis magna ex parte, colore veluti ex viridi nigricante. Inueniuntur exigui, & magni. Magni, qui rariores ſunt, ab earum regionum illuſtribus viris expetuntur: quo enim maiores ſunt, eo valentioris eſſe facultatis ſibi perſuadent. Memini vnum habuiſſe, qui ferè quinque drachmas penderet. Is in Luſitaniam delatus, vix ſexa-* (Lapidis Bezar hiſtoria.)

ginta quatuor Luſitanicis aureis [ij Hungaricis æquipollẽt] *vênit, cùm tamẽ aliquãto pluris hîc emptus fuiſſet.*

Hvnc *verò lapidem ea ratione generari quam modò retulimus, tum his oculis obſeruaui (lapidem enim cõtritum huiuſmodi tenuem paleam in meditullio continere inueni) tum à viris fide dignis accepi, omnes in Perſia natos ſimili modo circum paleolam* * *efformatos inueniri.*

Lapis Bezar multis locis inuenitur.

Ceterum *non ſolũ generatur hic lapis in Perſia, ſed etiam nonnullis Malacæ locis, & in inſula quæ à Vaccis nomen ſumpſit, haud procul à promõtorio* Comorim. *Nam cùm in exercitus annonã mactarentur iſtic multi prægrandes hirci, in eorũ ventriculis magna ex parte hi lapides reperti ſunt. Hinc factũ eſt, vt quotquot ab eo tẽpore in hanc inſulã appellunt, hircos obtruncent, lapideſq; ex iis tollant.*

Lapis Bezar Perſicus reliquos antecellit. Delectus ratio.

Vervm *nulli Perſicis bonitate comparari poſſunt. Dextri autẽ adeò ſunt Mauritani, vt facilè, qua in regione nati ſint ſinguli lapides, diſcernere & diiudicare poßint. Vt verò adulterinos à legitimis dignoſcant, manibus comprimunt, deinde ſpiritu inſlant. Nam ſi aër aliquis permeat, adulterini indicium eſt.*

Pazar, Pazan.

Bazar.

Vocatvr *autem hic lapis* Pazar, *à* Pazan, *id eſt, hirco, cum Arabibus, tum Perſis & Coraſone incolis: nos corrupto nomine* Bezar, *atque Indi magis corruptè* Bazar *appellant, quaſi dicas lapidem forenſem: nam* Bazar *eorum lingua forum eſt.*

Lapidis Bezar facultates.

Illo *vtuntur Indi, nos ſecuti, aduerſus deleteriæ facultatis medicamenta. Ormuz verò & Coraſone incolæ non modò aduerſus virulẽtorum animalium morſus vſurpãt, ſed etiam aduerſus omnes melãcholicos morbos. Opulentiores bis ſe purgant ſingulis annis, Martio videlicet & Septembri. A purgatione, quinque ſubſequentibus diebus continuis hauriunt in ſingulas doſes, decẽ huius lapidis grana macerata in ſtillatitio roſarum liquore. Hoc remedio iuuentam & membrorum robur ſibi conſeruari dicunt. Solent*

lent interdum nonnulli ad triginta vſque grana ſumere, nimis ſanè magna quantitate. Nam tametſi nullas noxias facultates in ſe contineat hic lapis; tutior tamen eſt eius exigua quantitas. Atq. etiam parua quãtitate exhibere ſolent in Ormuz: nec ſine periculo liberaliùs ſumi dicunt.

EO *vtor in inueteratis morbis melancholicis, veluti in mala ſcabie, lepra, pruriginibus, impetiginibúſq. Hac etiam ratione quartanis conuenire poſſe arbitror. Viros ſanè planè deploratos, atq à medicis derelictos, huius lapidis vſu, priſtinæ ſanitati reſtitutos fuiſſe intelligo.*

QVOD *ſcribit Matthiolus, lib. 5 cap. 73. Comment. in Dioſc. adalligatum, ita vt nudam ſiniſtri lateris carnem contingat, omnia venena ſuperare, experiri nunquam vidi, nec hîc ſimili modo vtuntur. Illud autem verum ſcimus, quòd eius puluis vulneri impoſitus, à mortiferis animalibus ictos liberet. Iiſdem viribus pollet, apertis carbunculis in peſte impoſitus: etenim venenum exugit.*

QVONIAM *verò exanthemata ſiue puſtulæ, & herpetes, in hac regione admodum noxia ſunt, & ſubinde ægros necant, ſolemus ægris per ſingulos dies puluerem lapidis Bezar ex aqua roſacea propinare ad vnum aut alterum granum, magno cum ſucceſſu.* Boam Plinius vocat rubentes papulas, lib. 24. cap. 8. & lib. 26. cap. 11.

COEPIT *autem ſucceſſu temporis hic Lapis maiori in pretio haberi. Nam neceſſe eſt nunc omnes ad eius regionis, in qua generantur, Regem perferri: nec ſine difficultate inde haberi poſſunt.*

Inuenitur interdum Vlyſipone venalis hic lapis alia atque alia forma; quem tametſi magno admodum æſtiment mercatores, ea conditione vendere nolunt, vt periculum, an legitimus ſit, faciat emptor. Id autem fit in hunc modum: Ducitur cum acu filum per toxicum (herba baleſtera vocant) deinde per canis aut alterius animalculi pedem tranſmittitur acus, atque filum relinquitur in vulnere. Canis ilico ea ſymptomata incipit habere quæ comitari ſolent eos qui toxicum biberunt. Cùm planè concidit canis atque deſperatus videtur, tum puluerem ab hoc lapide abraſum & aqua dilutum cani in os iniiciunt. ſi auxilium ſenſerit canis, legitimi probatio eſt: ſin minùs, adulterinum cenſent.

Monardus. * Meminit etiam huius lapidis clariſſimus Medicus Hiſpalēſis Nicolaus de Monardis, in eo libello quem de eo & Scurzonera peculiarem fecit, ſed legitimos & minimè adulteratos in meditullio concauos eſſe vult.

Hager. Bezaar. Bezar. Belzaar. Lapis, inquit, Bezaar multis nominibus donatur: nam Arabibus *Hager*, Perſis *Bozaar*, Indis *Bezar*, Hebræis *Bel-zaar*, dicitur, quaſi Dominus veneni, à Bel Dominus, & zaar venenum.

Eſt verò eius forma varia, nam alij rotundi ſunt, alij oblongi dactylorum oſſiculis ſimiles, alij palumbi ouis, alij capreolorum renibus, alij caſtaneas æmulantur, omnes tamen obtuſi, non in cuſpidem deſinentes: nec minùs colore variant, ſiquidem nunc ſpadicei coloris, nunc mellini, magna verò ex parte ex viridi nigreſcentis, vt mala inſana conſpiciuntur, plurimi etiam cinerei obſcurioris, vt qui in felibus Ciuettam egerentibus eſt.

Conſtant autem ſinguli ex laminulis miro artificio alia aliam, vt ceparum tunicæ, amplectentibus, ſplendentibusque quaſi politæ eſſent: immo priore lamina dempta, ſubſequēs multo ſplendidior inuenitur, quod legitimi eſt indicium: ſuntq́ hæ laminæ aliæ aliis denſiores, pro lapidum magnitudine. Læuis eſt & blandus, vt facilè alabaſtri modo abradi poſsit: immo diutius in aqua hærens liqueſcit. Nullū cor aut matricem habet, ſed in meditullio cauus eſt, & pulueris eiuſdem cum lapide ſubſtantiæ plenus, qui maximè commēdatur, atque etiam ipſi lapidi præfertur: ſed is puluis legitimi etiam indicium eſt: etenim qui adulterati ſunt, neque laminas ſplendentes habent, neque puluerem illum in meditullio continent, ſed granulum aliquod aut ſemen, ſupra quod Indi illum efformarunt.

Porrò eximitur hic lapis ex animali cerui ferè magnitudine & agilitate, ſed cornibus in dorſum reflexis, & corporis forma, capreis ferè ſimili, quam ob cauſam ab incolis Capra montana vocatur, tametſi meo iudicio Cerui capra potiùs dici debeat. Inuenitur verò hoc animal in India ſupra Gangem, montibus Chinarum regioni finitimis, pilo breui, & colore vt plurimum cinereo & rufo.

De lapide Malacenſi.* CAP. XLVI.

Lapis Malacenſis. *CETERVM Lapis Bezar alium lapidē mihi in memoriam reuocauit, quem vnicè venenis reſiſtentem in Malaca inueniri tradunt: ſaltem in Pam Regni Malacenſis prouincia. Inuenitur autem iſtic in felle Hiſtricis: ſed tanta eſt in æſtimatione apud ipſos indigenas ob raritatem, vt è duobus, qui ſimul reperti meo tēpore fuerunt, alter pro ingenti munere miſſus ſit ei qui pro Rege Luſitaniæ Indiam gubernat. Et licet iſtic frequēs lapis Bezar inueniatur, hūc tamen longè præferūt incolæ.* Lapidis Malacenſis deſcriptio. *Vnum dumtaxat vidiſſe memini, cuius color dilutioris videbatur purpuræ, guſtu amaro, tangenti læuis & lubricus, quemadmodū Gallicus ſapo.*

HAC-

HACTENVS *eius facultates experiri mihi non licuit. Sed clariſsimus vir & inſignis Medicus Dimas Boſque Valentinus illas experimento comprobaſſe in duobus viris, qui venenum hauſerant, mihi affirmauit. Vulgari autem aqua (cùm cordialis deeſſet, & periculum eſſet in mora) hunc lapidem aliquamdiu macerauit: quam deinde ægris propinauit, qui illam guſtu amaram inuenerunt; attamen eorum ſtomachus roboratus eſt, & venenum nihil obfuit.* Lap. Malac. facultates.

MVLTVM *certè huic viro debent omnes Indici medici, quòd huius lapidis facultates nobis aperuerit. Nam neceſſaria admodum ſunt hac in regione medicamenta, quæ venenis reſiſtunt, Alexipharmaca Græci appellant.*

* Ferdinandus Lopez, lib. 1. Hiſtoriæ Indicæ, meminit lapidis cuiuſdam, quem non minore facultate præditum eſſe aſſerit, quàm ſit lapis Bezar, aut Malacenſis, quippe qui mirificè omnibus venenis reſiſtat. Eſt verò is lapis magnitudine auellanæ, rarus admodum, vt qui è capite animalis quod Indi *Bulgoldaſf* appellant, eximatur.

DE GEMMIS.

ABSOLVTA *Aromatum hiſtoria, non inutile fore duxi, ſi nonnulla de gemmis ſubiicerem, præſertim cùm in lapidum mētionem iam inciderimus. Initium igitur faciemus ab Adamante, quoniam reliquas omnes excellere, & quodammodo rex Gemmarum eſſe, ob ſubſtātiæ duritiem, creditur. Nam omnium Gemmariorum iudicio, ſi omnibus quæ requirūtur ſuis dotibus, natiuoq́ colore ac æquali magnitudine prædita ſint hæ tres gemmæ, primarium locum obtinebit Smaragdus, deinde Carbunculus, tertiū Adamas.*

SED *Gemmarum pretium, aut ex earum raritate, aut ex hominum affectibus & cupiditate, intenditur. Maioribus enim facultatibus, iisq́ longo experimēto comprobatis, præditus eſt Magnes, tum etiam lapis qui ſanguinem vndecumque fluentem ſiſtit. Venduntur tamen hi per manus,* Manus. *(ponderis genus eſt in Cambaya, vnde petuntur, quod viginti ſex* libras pendit) Smaragdi verò per ratis (pondus eſt* Ratis. *tria tritici grana pendens) reliquæ gemmæ, in Europa qui-*

 dem

Carate. *dem per Carates (pondus quatuor grana conſtituẽs) in India verò per Mangelis, pondus quinque pendens grana.* Mangelis.

* Suprà capite de Turbit, manus illi est auctior vna libra; ſiquidem viginti ſeptem libras pendit.

De Adamante. CAP. XLVII.

Almaz. Iraa, Itam. ARABES, *quos pleriq. omnes Mauritani ſecuti ſunt, Adamantem appellant* Almaz, *tametſi Serapio lib. ſimp. cap. 391. alio vocet nomine. Ab indigenis, vbi naſcitur,* iraa: *in Malaio, vbi etiam inuenitur,* itam.

Adamas in Biſnager. CETERVM *tribus aut quatuor locis inueniuntur Adamantes, videlicet in Biſnager prouincia, duabus vel tribus rupibus. Magnum quæſtum adferunt hæ fodinæ illius prouinciæ Regi, magnaq́ſunt eius iura. Nam quemadmodum in Hiſpaniis Rex in Thynnorũ captura ſua habet iura, ita vt ſi vnicus Thynnus capiatur, Regi cedat oportet: ſic in his fodinis magni ſunt Regis reditus. Nam quotquot Adamantes inueniuntur triginta* Mãgelis excedẽtes, Regi cedunt. Præterea diligentiſsimè obſeruantur operæ: quoniam ſi quis vnicum Adamantem ſuſtuliſſe deprehẽdatur, ilico ipſe cum omnibus facultatibus Regis fiſco addicitur.*

*hoc eſt, 150. grana, vel drachmas duas, grana ſex.

Adamas in Decan. ALIA *eſt rupes in Decan, non procul à ditione Imadixa; quem nos Madre-Maluco nũcupamus. Alia quædam rupes eſt in dominio cuiuſdam Reguli indigenæ, in qua præſtantiſsimi Adamantes inueniuntur, ſed minores. Iſti à vulgo de Rupe veteri cognomen ſortiuntur: & venum exportantur in vrbem quandam regionis Decan, Liſpor nuncupatam, vbi celebris eſt mercatus. Iſtic emptos Guzarat enſes huc nobis adferunt emendos. Sed etiam in Biſnager deferunt, magnitudine pretij eos inuitante. Nã magno apud illos habentur in pretio Adamantes de Rupe veteri cognominati, præſertim quos natura ipſa elaborauit.* Naiſes *ab incolis appellantur. Nam quemadmodum, inquiunt, virgo præferenda eſt iam corruptæ mulieri: ſic etiam Adamas à natura elaboratus, præferendus eſt ei quem hominum induſtria*

Adamas de rupe veteri. Liſpor emporium.

Naiſes.

duſtria expoliuit: contrà ſentientibus Luſitanis, qui induſtria hominum expolitos longè pluris æſtimare ſolent.

ALIA *eſt rupes ad fretũ Tanjam in Malaca tractu, quæ etiã de Rupe veteri cognominatos profert. Exigui quidẽ ſunt, ſed laudati: vnũ tamẽ habent vitiũ, quòd ponderoſi ſint, quo nomine gratiores ſunt vẽditorib. quã emptoribus.* Adamas in Tanjam.

NVLLO *autẽ ex prædictis loco Cryſtallus inuenitur, quemadmodum nec per vniuerſam Indiam. Amat enim Cryſtallus loca frigida, qualia ſunt Alpes Germaniam ab Italia ſeparantes.* Nulla Cryſtallus in India.

NON *negauerim in India Beryllum inueniri, qui Cryſtallo ſimilis eſt, & quidem magnis fragmentis, ex quibus & vitra & vaſa fabricari ſolent pretioſa. Sed in Biſnager non inuenitur, niſi locis procul ab Adamantum fodinis diſſitis. Plurimus autem eſt Beryllus in Cambaya, Martauan, & Pegu regionibus, vbi nullus Adamas, niſi qui importatus fuerit. Inuenitur & in Zeilan inſula, vbi nullus Adamas.* Beryllus Cryſtallo ſimilis. Berylli natales.

REFERT *Plin. lib. 37. cap 4 & in Arabia naſci. Verùm id nec videre, nec audire mihi licuit: quemadmodum nec in Cypro, nec in Macedonia. Nam ſi iſtic naſcerentur Adamãtes, ij qui hîc naſcũtur adeò nõ expeterẽtur à Turcis, qui potiſſimam Adamantum partem ad ſuos euehunt.*

SCRIBIT *Frãciſcus de Tamara, in Peru Adamãtes reperiri. Sed huic auctori exiguam fidẽ adhibeo, quòd videam in Indicorũ Adamantũ extractione tã ineptas commentum eſſe fabulas: veluti quòd peruigiles ſint ſerpentes, quæ Adamantes tuentur: eosq; non poſſe inde auferri niſi priùs obiectis carnibus certa quadam ratione præparatis, quibus vorandis dum ſerpentes* [a] *occupantur, tutò interea Adamantes auferri poſſunt.* Franciſcus de Tamara.

NON *deſunt qui in Hiſpaniis inueniri putent, quorum opinioni ſubſcribere non poſſum, quoniam nullis probatæ auctoritatis ſcriptoribus fulciatur.* Adamas nullus in Hiſpania.

REFERT *etiam Plin. loco iam citato, haud facilè inueniri*

ueniri

ueniri Adamãtem Auellanæ nucleo maiorem. In quo ſanè non eſt reprehendendus: nã ſibi comperta ſcribit. Sed inueniuntur hîc interdũ maiores quatuor Auellanis. Maximus tamen quẽ vidi, centum quadraginta mangelis [b] *pendebat. Proximus huic centum & viginti pendebat. Intellexi apud quẽdam negotiatorẽ eſſe vnum, qui ducentos quinquaginta mangelis põdere æquet, tametſi is ſtrenuè neget talẽ apud ſe eſſe. Accepi itẽ à viro fide digno, qui affirmaret ſe Adamantem vidiſſe in Biſnager magnitudine exigui oui gallinacei.*

Magnus Adamas.

Adamãtum mira generatio.

SED *miraculi inſtar id mihi videtur, huiuſmodi gemmas, quæ altiſſimè in terræ viſceribus, multiſq; annis perfici debebant, in ſummo ferè ſolo generari, & duorũ aut trium annorum ſpatio perfici. Nam ſi in ipſa fodina hoc anno ad cubiti altitudinem fodias, Adamantes reperies. Poſt biennium, rurſus illic excauato, ibidem inuenies Adamantes. Sed certum eſt grandes non niſi ſub infima rupe naſci.*

EST *verò Adamantis nitor viuax & robuſtus, Cryſtalli verò non niſi elanguidus: qua nota, tum etiam duritie, à Gemmariis dignoſcitur.*

Adamas mallei ictu frangitur.

CETERVM *tantum abeſt vt mallei ictum reſpuat Adamas, vt etiã in ſcobẽ malleolo redigatur. Facillimè verò piſtillo ferreo in mortario cõfringi & atteri ſolet, vt eius ſcobe alij Adamantes expoliantur.*

Adamas Cryſtallo nõ innaſcitur.

FALSO *igitur creditum eſt à Veteribus, Adamantem Cryſtallo innaſci, & mallei ictu nõ frangi, ſed hircino duntaxat ſanguine maceratũ rumpi: præſertim ſi (ex quorundam ſententia) hircus priùs apium aliaſq; diureticas plantas depaſcatur, vinumq; bibat. Sed nec Magnetem impedit quin ferrum trahat. Nam ſæpius id experiri volui, ſed figmentum eſſe deprehendi: quemadmodum & illud, quod de Adamante capiti mulieris ipſa inſcia ſuppoſito ferunt: videlicet in amplexus viri dormientem ruere, ſi fidelis ſit: ſin labes eius pudicitiei ſit illata, maritum auerſari.*

Adamas magnetem non impedit.

FABVLOSVM *etiam eſt, quòd Adamantis aciem*

plumbo

plumbo obtundi putant; propter argenti viui cum plumbo commixtionem. Nam quemadmodum & ferrum vincit & reliqua metalla; ſic etiam plumbum eadem facilitate penetrat, qua napum.

Plumbum Adamantis aciem non obtundit.

I L L V D *verò ſæpius expertus ſum, Adamantes exquiſitos, mutuo attritu ſic glutinari, vt facilè ſeparari non poßint. Sic etiam Adamantem vidi, vbi incaluiſſet, feſtucas trahere non ſecus ac electrum.*

N V L L I V S *autem eſt in medicina vſus, tametſi inuenerim medicos indigenas, qui eum per ſyringam in veſicam iniiciebant ad confringẽdum calculũ. Per os verò amplius non exhibent, quoniam erronea quædam perſuaſio in vulgus peruaſit, deleteriæ facultatis eſſe, ſi intrò ſumatur Adamas, ob ſuam tenuitatem & penetrandi vim, qua inteſtina perforaret ſcilicet: cuius opinionis etiam video eſſe aliquot è recentioribus medicis.*

Adamas nullius in medicina vſus.

Adamas deleteriç facultatis non eſt.

S E D, *vt dixi, vana eſt perſuaſio. Nã Aethiopes Gemmariorum ſeruos noui, qui Adamantes deglutierint; quos cùm requirerent domini, tandem verberibus egregiè cæſi, ſe deglutiuiſſe faßi ſunt: eosq; deinde cum recrementis eiecerunt, ſine aliquo nocumento. Id ego teſtari poſſum.*

A T *in ſcobem tritus, inquies, venenum eſt, quoniam & ſtomachum & inteſtina perforat. Immo nequaquam ſcobem attrahet ad ſe ſtomachus, quæ ſua grauitate celeriter ad inferiora deſcendet. Et mulierem quandam ſcio, quæ marito antiqua dyſenteria laboranti, Adamãtis ſcobem per multos dies propinauit ſine vlla noxa, donec medicamento toties reiterato laſſus abſtinuit, præſertim cùm eius vxor à medicis intellexiſſet fruſtra ſe laborare: non poſſe enim maritum hoc morbo liberari. Is igitur multo pòſt tempore ſublatus eſt, cùm ſcobe vti multis iam diebus deſiiſſet.*

Adamantis ſcobes deleteriæ facultatis non eſt.

a Similem ferè nec minùs abſurdam perquirendi Adamantes rationem deſcribit M. Paul. Venetus lib. 3. cap. 29.

b 140 Mangelis, id eſt, ſeptingenta grana, ſiue vnciam cum drachma, ſcripulis duobus & granis quatuor. Nam Mangelis, vt antè dixit noſter Auctor, quinque grana pendit.

Maio-

Maiorem verò Adamantem in Belgio conſpectũ haud puto, quàm quem Philippus Hiſpaniarum Rex, ducturus Elizabethã Hẽrici II. Galliarum regis maiorem natu filiam, emit de Carolo Affetati Antuerpię, anno 15̇59. octogies millenis coronatis: pendebat autem caratos ſeptem & quadraginta cum ſemiſſe, hoc eſt, 190. grana.

Adamas Anglicus. Tribus ſupra Briſtolium miliaribus, Ducatu Somerſetenſi, ad Sabrinam flumen, ſolo rubro & tenaci eruit. Adamantis genus natura expolitum, forma nunc plana, nũc trigona pentagonáve aut polygona. Horum aliquot nobis dono dedit generoſus Eques Dn. Georgius Northum, cuius in ditione eruuntur. Sunt verò ij paulo obſcuriores, & matrice ſua velut ouo concluduntur tenaci & dura, nunc innumeri, iique exigui & plerumque informes; nunc pauci, ſed maiores & elaborati: interdum matrici adhærentes, nonnumquam ſoluti, & in matrice (ſi moueatur) crepitantes, vt Ætitem lapidem cenſeas. Si artificum induſtria perpoliantur, orientales ita æmulantur, vt exiguum diſcrimen ſit, ſed duritie ab orientalibus ſuperantur.

De Smaragdo. CAP. XLVIII.

RARIOR *& pretioſior eſt Smaragdus, eiusq; locus natalis vix agnoſcitur; nullis remanentibus fragmentis, ſed propter raritatem, etiam ea auferentibus negotiatoribus.*

Pachee, Zamarrut, Zabarget. Tabarget. PORRO *Smaragdus appellatur Perſis & Indis* Pachee, *Arabibus verò* Zamarrut, *non* Zabarget, *vt vulgatus Serapionis libr. ſimp. cap. 384. codex, aut* Tabarget, *vt Pandectarius in litteris* T *&* Z *vult. Nam corruptus eſt ille locus cap. de Smaragdo: &* Zomarrut *legendum eſt.*

Smaragdus adulterinus. VVLGARE *autem eſt in Balagate & Biſnager, vt fictitias Smaragdos ex vitrearum lagenarum craßioribus fragmentis conflent.*

SED *& Smaragdi quæ ex Peru noui orbis prouincia aduehuntur, adulterationis ſuſpicione non carent.*

Feruzegi. Peruzegi. CETERVM *plurimũ hallucinantur, qui in Electuario de Gemmis Smaragdum præſcribi putãt, exiſtimantes per* Feruzegi *Smaragdum intelligendam: ignorant enim illi linguæ Arabicæ proprietatem, & ipſius Meſuæ mentem non intelligunt. Præterea Meſuæ codex Arabicus legit* Peruzegi *de Elect. diſt. 1. Et quoniam magna eſt, vt aliquãdo diximus, apud Arabes inter* P *&* F *literas cognatio, facilis fuit lapſus Librarij, vt* F *pro* P *reponeret.*

Peruzaa, eſt Turcheſa. EST *verò* Peruzaa* *Arabibus* Turcheſa *noſtra, quæ*

pluri-

plurima tota Perſia naſcitur. Non fuit igitur Meſuæ mens vt Smaragdus illam compoſitionem ingrederetur, tametſi cōtrà ſentiat Chriſtophorus de Honeſtis, eius interpres: ſed Turcheſam voluit, quam omnibus Arabum compoſitionibus iniici oportet, quæ habent Feruzegi. Nam apud Mauritanos illius eſt in medicina vſus, ſed apud Indos minimè.

*Idem ſubolviſſe videtur Bellunenſis in eadem compoſitione Electuarij de Gemmis.

De Rubino. CAP. XLIX.

MVLTA ſunt Rubinorum genera. Nobilior Græcis ἄνθραξ, Latinis Carbunculus vocatur: non quòd in tenebris ſplendeat (fabuloſa eſt enim iſta perſuaſio) ſed quòd eius nitor viuacior ſit ceteris. Dicam tamen quod à Gemmario quodam audiui. Emerat ille aliquot nobiliores Rubinos ex Zeilan inſula delatos, ſed minutiores, quales ij ſunt quos vulgo Rubinos de Corja vocamus, id eſt, qui viceni ſimul emuntur. Hos cùm è menſa ſuſtuliſſet, latuit vnus in plicis ſtraguli quo menſa ſtrata erat. Noctu in tenebris animaduertit quaſi ignis ſcintillam quandam in menſa. Accedit ad menſam, accenſa priùs cādela; inuenit exiguum Rubinum; quo ſublato, nullam poſtea in menſa ſcintillam vidit. Non me latet, negotiatores plerumque huiuſmodi fabulas ſuis dictis admiſcere ſolere; ſed penes eos fides eſto. ἄνθραξ. Carbunculus. Rubini de Corja.

CARBVNCVLVM igitur appellabimus, cuius rubor fuerit ſplendens & elegans, & qui exit viginti quatuor quilatum ſiue caratum, vt vulgo vocant. Eiuſmodi ego vidi apud Magnatem quendā in Decan; qui cùm mihi familiaris eſſet, oſtēdere tamē noluit, niſi priùs data fide id clàm fore, nec eius regionis Regi me indicaturum. Cēſebatur vicies mille Luſitanicos aureos valere. Ipſe tamē dominus affirmabat à ſe emptum ſex auri manus, quæ quinque Luſitanicas arrobas* efficiunt. Carbūculus. Manus auri. Arroba.

SECVNDVM genus eſt quem Balaſium vocant, aliquantulum rubens. Vilior hic eſt. Balaſius.

TER-

Spinellus.

TERTIVM genus eſt, Spinellus appellatus: magis hic rubet; ſed tamen vilior eſt, quia non habet ſplendorem illum legitimi Rubini.

INVENIVNTVR & candicantes. Sunt alij ex purpura candicãtes, vel, vt veriùs dicã, colore ceraſum matureſcens referentes. Sunt & qui media parte rubent, altera candicant. Alij media ex parte Sapphiri, altera Rubini.

HVIVS varietatis cauſam fieri puto ab ipſa Rubini origine. Cùm enim Rubinus in ſua rupe aut fodina recens generatus eſt, candicat; deinde matureſcens ruborem acquirit: qui rubor cùm temporis diuturnitate concilietur, fit, vt qui ante maturitatem eruti ſunt, nunc candicantes, modò ex rubro langueſcentes conſpiciantur.

Rubinus & Sapphirus, in eadem fodina generantur.

QVONIAM verò Rubinus & Sapphirus in eadẽ fodina naſci credũtur, fit interdũ vt altera parte Sapphirum repræſentet, altera Rubinũ: qui, cùm elegans eſt, & cæruleũ colorẽ cũ rubro æqualiter permixtum habet, vocatur à quibuſdam incolis Nilacãdi, quaſi dicas, Sapphiro-Rubinum.

Nilacandi Sapphiro-rubinus. Yacut. Manica.

PORRO Arabibus & Perſis Rubinus nuncupatur Yacut: huius regionis incolæ manica appellant.

* Luſitanica Arroba conſtat triginta duabus libris: hoc eſt ferè modiis quinque Italicis, ingens ſanè gemmæ pretium.

De Sapphiro. CAP. L.

GEMMA eſt Sapphirus, quæ vili emitur: cùm tamen ob eius elegantem cæruleum colorem, cuius aſpectu oculi mirum in modum recreãtur, magni deberet eſſe pretij. Vocatur ab incolis Nilaa.

Nilaa.

EIVS duo ſunt genera. Vnum enim obſcurius eſt: Alterũ verò ſplendens, quod genus vulgo Sapphirũ aqueũ vocant. Vilior hic eſt, & interdum coloris cuiuſdã admixtione Adamantẽ ita æmulatur, vt nonnullos plerumq. fefellerit.

Sapphirus aqueus.

INVENITVR vtrumque genus in Calecut, Cananor, & variis regni Biſnagua locis. Præſtantiores ex Zeilan adferuntur: omnium verò laudatiſſimi ex Pegu.

Sapphirus ex Pegu.

TAMET-

TAMETSI verò adeò oculis ſit grata hæc gemma, nullius tamen quantumuis magnæ, & viuidi coloris, pretium mille Luſitanicos aureos ſuperaſſe inuenietur.

De Hyacintho & Granato. CAP. LI.

VILISSIMI ſunt hîc pretij cùm Hyacinthus tum Granatus, quos volunt nonnulli ex Rubinorum eſſe generibus, Hyacinthum flaueſcentẽ Rubinum appellantes; Granatum verò, nigricantem Rubinum. Hyacinthus. Granatus.

NASCVNTVR autem & in Calecut, & Cananor: Granati etiam toto regno Cambaya & Balaguatę: Hyacinthi verò & quibuſdã Luſitaniæ locis prouenire feruntur, vt in Belas non procul Olyſipone, & multis Hiſpaniæ locis.

De Iaſpide. CAP. LII.

INVENITVR Iaſpidis genus viride, ex quo vaſa Murrhina fiunt (Porcellanas vocant) adeò virentia, vt ex Smaragdo conflata videantur. Iaſpis viridis. Porcellanæ.

EX hoc fortè genere erit id quod Genuæ oſtenditur, quodq́ue ex Smaragdo eſſe contendunt, rariùs videndũ proponentes, quo maiorem auctoritatem lapidi concilient.

HVIVSMODI vas Murrhinum aliquando mihi propoſitum fuit venale ducẽtis pardaons ſiue aureis Hiſpanicis: cuius, ſi ex Smaragdo conflatum fuiſſet, milleſimam partem eo pretio vix nanciſci potuiſſem. Vaſa Murrhina ex Iaſpide viridi.

De Alaqueca. CAP. LIII.

INVENITVR in Balagate lapidis quoddam genus quod Alaqueca, Arabes Quequi vocant, cuius libra minutis fragmentis expoliti, regali Caſtellano emi poteſt, tãta eſt vilitas. Huius tamen virtus reliquarũ facultates exuperat, quippe qui ſanguinẽ vndequaque fluentem ilico ſiſtat. Alaqueca Quequi.

Solent plerumque ex hoc lapide efformari ſphærulæ precariæ.

De Oculo Catti.* CAP. LIIII.

LAVDATISSIMI inueniuntur in Zeilan. Nonnulli etiam ex Pegu aduehuntur, quos eò deferri rumor eſt ex regione Bramaa. Oculus Catti magno æſtimatur apud Indos.

MVLTO maioris is eſt apud Indos pretij, quàm in Luſitania. Memini enim quendam eò miſiſſe qui hîc ſexcẽtis Luſitanicis aureis æſtimabatur. Sed cùm in Luſitania dumtaxat nonaginta aureos æſtimarent, huc relatus, eo, quod nunc dixi, pretio venditus eſt.

Oculi Catti facultates.

PERSVADENT ſibi Indi, eius, qui hanc gemmam poßidet, facultates non poſſe imminui, ſed ſemper incrementum facere & augeri.

EGO verò quod expertus ſum referam. Lineus pannus ita compreſſus, vt ipſius Gemmæ meditullium ſiue oculum tangat, nullo igne vri poteſt.

Pſeudoopalus.

* Hunc Cardanus lib. 7. de Subtilitate, Pſeudoopalum vocat: de quo, tum etiam de aliis gemmis ille ibi multa.

De lapide Armeno. CAP. LV.

Hager armini. Lapis Armenus.

MIXTVS eſt hic Lapis ex cæruleo & diluto viridi. Appellatur Arabibus Hager armini, id eſt, Lapis Armenus. Interrogati tamẽ Armeni, an apud eos naſceretur hic lapis, affirmare non potuerunt. Sed Turci & Perſæ medici dixerunt, exigua quidem quantitate apud ſe vidiſſe, verùm ignorare, num ex Armenia adferretur, nec ne. Aiunt multos inueniri in Vltabado vrbe celebri regni Balaguate.

HOC lapide melancholiam purgãt Mauritani medici. Sed tamen experimẽto didici, ſegniter admodum purgare.

De Magnete. CAP. LVI.

Fabulæ de Magnete.

FABVLOSVM eſt quod nonnulli de Magnete ſcribunt, videlicet eas naues quæ Calecut commeant, clauis ferreis non compingi, ob ſcopulorum è Magnete lapide frequentiam, à quo ſcilicet attraherẽtur & raperentur naues, ſi ferreis clauis fabricatæ eſſent. Nam & in Calecut, & toto eo tractu plures inueniuntur naues clauis confixæ ferreis, quàm ligneis. Verum quidem eſt in Maldiuis inſulis naues ligneis clauis eſſe exſtructas; id autem ob ferri pænuriam potiùs, & quòd minori conſtẽt, fieri puto, quàm quòd à Magnete ſibi metuant.

CETE-

CETERVM *Magnes ideo ferrũ ad ſe haudquaquam trahit, quòd in eadem fodina naſcantur, aut eorum fodinæ ſint contiguæ, veluti quidam exiſtimant: quandoquidem Magnes inuenitur iis locis vbi nullum ferrum eſt.* Falſę de Magnete perſuaſiones.

SVNT *qui putent Magnetem ad ſe ferrum trahere, ob eam facultatem quam ferro cõmunicauit, qua ad Magnetem feratur: eamq́; ob cauſam Magnetem non maioris eſſe ponderis, etiam ſi multum ferrum illi addatur, quàm cum exigua ferri quantitate in bilance poſitum. At nos contrarium plerumque experti ſumus.*

SED *nec deleterius eſt hic lapis, quod nonnulli voluerunt. Nam tradũt huius regionis incolæ, Magnetem pauca quantitate ſumptum adoleſcentiam conſeruare. Qua de re fertur ſenior Rex Zeilan, patinas ex Magnete iuſſiſſe confici, in quibus cibus eius coquatur. Hoc ipſe, cui mandatum erat negotium, mihi affirmauit.* Magnes non eſt deleteriæ facultatis. Patinæ è Magnete.

De Margarita. CAP. LVII.

NVNC *ſupereſt, vt de Margaritis ſcribamus, quæ non modò ad decorem; ſed etiam ad medicamenta expetuntur.*

PRÆGRANDES *igitur Margaritæ, Vniones Latinis dicuntur, quoniam vix duæ reperientur magnitudine, figura & nitore ſimiles. Minores appellantur Latinis Margaritæ ſimpliciter. Arabibus & Perſis* Lulu, *Indis* Moti, *in Malauar* Mutu, *Luſitanis* Aliofar, *quod Arabicè ſonat de* Iulfar, *is eſt portus in mari Perſico, vbi laudatiſſimæ generantur. Nam tametſi Barem, Catifa, Camaran, aliíque huius maris portus laudatas mittant: quia tamen noſtris notior fuit initiò hic portus, ab illo nomen Margaritæ indiderunt lingua Arabica* Aliofar. Vnio. Margarita. Lulu, Moti, Mutu, Aliofar, Iulfar, portus.

HINC *etiam fit vt illæ Orientales appellentur, quoniam hic ſinus Perſicus Orientalis ſit, ſi cum noſtra Europa conferatur.* Margaritæ Orientales.

GENERANTVR *etiam Margaritæ à promontorio Comorim, ad inſulam vſq. Zeilã (quæ captura & piſcatio* Margaritarũ captura.

Regis Luſitaniæ eſt) ſed minutiores maxima ex parte, nec cum ſuperioribus conferendæ (quæ magnæ ſunt & omni dote abſolutiſsimæ) ideoq́ etiam viliori emuntur.

GENERANTVR *& in inſula Burneo, quæ tametſi ſint grandes, formæ tamen elegãtia à ſuperioribus vincuntur. Sic & nonnullas Chinarum regio mittit, ſed viles.*

CERTVM *eſt etiam in nouo orbe inueniri, verũ nulla ratione cũ Orientalibus ſunt conferendæ. Nã aut obſcuræ ſunt, & nubili coloris, aut nullo orbe læuoreq́ cõmendantur.*

Margaritarum origo.

ORIGO *atq. genitura eſt è conchis, haud multũ ab oſtrearum conchis diſsimilibus. Cõchæ autem quæ ſuperiori maris parte natant, grandiores Margaritas generant: quæ verò in alto mari degunt, minutiores proferunt.*

HÆ *conchæ aëri expoſitæ ſiccantur, & ſeſe pandunt, in quarum carne inueniuntur Margaritæ nunc multæ, nunc paucæ, pro concharum magnitudine.*

INVENIVNTVR *& in noſtratibus conchyliis oſtreiſve, ſed minùs nobiles.*

OMNIVM *autẽ præſtantiſsimæ ad generandas Margaritas cenſentur eæ conchæ læues & candidæ, quas eius regionis incolæ* Cheripo *appellant, ex quibus cochlearia poculaq́ conficiuntur.*

Cheripo.

VERVM Cheripo *non id eſt conchylium quod vulgo Matrem perlarum vocamus. Nam id* Chanquo *incolæ vocant, ex quo videlicet mẽſæ, ciſtulæ, ſphærulæ precariæ fabricãtur: quod licet parte externa ſcabrum ſit & impolitum, interna tamẽ læuiſsimũ eſt, & aſpectu pulcherrimum.*

Chanquo.

DEVEHITVR *id conchylium Bengala mercimonij gratia, vbi expolitur & poculi vices ſupplet: maxima tamẽ ex parte conficiuntur ex eo armillæ & alia opera. Fuit enim olim iſtic conſuetudo, vt nullæ nobiliores virgines corrumpi poſſent, niſi huius generis armillis brachia exornata haberent. Nunc verò deſiit iſta conſuetudo: eamq́ ob cauſam viliori emuntur hæc conchylia.*

Conſuetudo de virginibus.

HA-

HABENT mercatores huius regionis cuprea quædam inſtrumenta multis foraminibus pertuſa, quibus pretia Margaritis imponere ſolent. Nam quæ per inſtrumentum minoribus foraminibus pertuſum tranſeunt Margaritæ, vnius ſunt pretij, venduntur〈que〉 per drachmas: quæ per inſtrumentum maiora paulum foramina habens, maioris ſunt pretij: & ita deinceps pro foraminum, quibus inſtrumenta prædita ſunt, quibus〈que〉 Margaritæ tranſmittuntur, magnitudine, pretia intendentes. At quæ adeò ſunt minutæ, vt perforari non poßint (arte enim perforantur, non natura, vt fabulantur quidam) cedunt officinis; qua de cauſa in Europam exportantur. Harum vncia duobus fortè aßibus Gallicis venit. Inſtrumenta diſcernendis Margaritis idonea.

MAXIMÆ quæ ad promontorium Comorim generantur Margaritæ, pendebāt centum frumenti grana. Talium pretium, mille quingentorum aureorum in ſingulas eſſe ſolet. Multo maiores ego vidi, quas in inſula Burneo captas aſſerebant: ſed non erant eius elegantiæ cuius ſuperiores. Vidi aliam hîc captam, quæ centum ſexaginta grana tritici penderet. Vnionum magnitudo.

SENECTVTE pondus earum minui, & coloris elegantia immutari creditur. Diu autem oriza leuiter confracta & ſale verſatas, priſtinum vigorem & fulgorem recuperare, expertus ſum. Margaritis nitor reſtituitur.

CERTVM eſt, Margaritas poſt plenilunium captas, cum tempore minui & decreſcere. Quæ verò ante plenilunium capiuntur, huic vitio haudquaquam ſunt obnoxiæ.

CETERVM rarò in medicum vſum venit Margarita apud Indos. Mauritani verò frequenter, noſtro more, Margaritas cordialibus medicamentis iniiciunt. Indis nullus Margaritarum in medicina vſus.

INDICARVM ALIQVOT PLANTARVM HISTORIÆ,

LIBER SECVNDVS.

De Arbore triſti. CAP. I.

IN *medicamentis & ſtirpibus Indicis nobis incognitis non abs re fore duxi, initium facere ab arbore quadam, quæ non niſi à ſolis occaſu vſque ad eius ortum floret, interdiu minimè.*

Arboris triſtis deſcriptio.

ARBOR *eſt Oleæ magnitudine, foliis Pruno ſimilibus, flore noctu (dum ſcilicet floret) odoratiſſimo, nullius, quod ſciã, vſus propter teneritatẽ: niſi quòd florũ pediculis, qui lutei ſunt, huius vrbis incolæ vtuntur cibis tingendis, ſiquidem Croci modo inficiunt. Et volunt etiam nonnulli aquã ſtillatitiã florũ, oculis vtilẽ eſſe admoto lineo pãno hac intincto.*

Aqua è floribus Arb. triſtis.

Parizataco Singadi. Arbor triſt.

PECVLIARIS *eſt hæc arbor Goæ, quam è Malaca allatam aſſerunt. Eam ſanè nuſquam alibi per Indiam vidi. Hãc Goæ* Parizataco, *in Malayo* Singadi *vocant. Arboris triſtis nomen illi inditum, quòd dumtaxat noctu floreat.*

Fabula de Parizataci filia.

FABVLANTVR *autem indigenæ, Satrapæ cuidam nomine* Parizataco *elegantem fuiſſe filiam, quæ Solem deperiens, ab illo compreſſa fuerit. Cùm verò poſtea illam relinqueret alterius amore irretitus, Parizataci filia præ amoris impatientia ſibiipſi mortem conſciuerit. Ex cuius crematæ cineribus (nam adhuc vruntur in hac regione cadauera) hæc nata eſt arbor, cuius flores adeò Solem exhorrent, vt eum videre non ſuſtineant.*

CETERVM *horum florum fragrans odor, duorum aliorum odoratiſſimorum florum memoriam reuocauit.*

Mogori.

PRIORES *ſunt dicti* Mogori, *mali aureæ floribus*

multo

multo odoratiores, quorũ ſtillatitius liquor eundẽ apud iſtos vſum obtinuit, quẽ apud Hiſpanos florũ mali aureæ aqua.

ALII *flores (quorum hîc magnus eſt vſus) dicuntur* Champe, *odore grauiori quàm Lilium album.* Champe.

PORRO *(quandoquidẽ in odoramentorũ mentionem incidimus) odoribus adeò dediti ſunt huius regionis incolæ, vt plerũq. cibo abſtineãt, quo habeãt vnde odores ſibi cõparare poßint, ideoq; nõ immeritò promores in venerẽ eſſe cẽſentur.* Indi odoramentis deditiſſimi.

MVNERA *quæ à tenuioribus offerri ſolent Regibus, prædicti ſunt flores, & roſæ noſtrates, quibus ſolent cubicula Regis inſternere, & coriis floribus variis depictis ornare.*

NARRARVNT *mihi quidam, tantam eſſe huius gentis in odores amentiam, vt tributa ex odoribus & floribus in ſingulos annos Regi Biſnaguer ſoluta, ad quinq. millium Hiſpanicorum aureorum ſummam ferè accedant.*

De Nimbo. CAP. II.

AB *omnibus huius Indiæ incolis* Nimbo *vocatur, arbor quædam Fraxini magnitudine, folio Oleæ, acutiore tamen, per ambitum ſerrato, vtraque parte viridi, non cinereo aut villoſo. Multis luxuriat foliis; flos candidus eſt, & fructus exiguis oliuis ſimilis.* Nimbo hiſtoria.

VTILIS *eſt hæc arbor in vſu medico. Nã folia trita & vulneribus cùm hominum, tum iumentorum cum ſucco Limonum (mali Aßyrij genus eſt) impoſita, miraculosè ea ſanant. Foliorum ſuccum vtilem eſſe ferunt lumbricis necandis, cùm Balaguate incolæ, tum Malauarẽſes: quod rationi conſonum eſt, cùm nonnihil amaritudinis poßideant.* Nimbo facultates.

EXPRIMITVR *in Biſnager & Malauar oleum ex eius arboris fructu, quod huc mercimonij gratia deportatur. Vtilißimum id eſt aduerſus neruorum dolores, ſi eo calido inungantur.* Oleum ex Nimbo.

De Negundo. CAP. III.

PROVENIT *in Balaguate & Malauar arbuſcula quædam Perſicæ magnitudine, frequentibus ramis: qui re-* Negundo hiſtoria.

ciſi frequentiores lætioresq́; renaſcuntur, foliis Sambuci, ſimili modo per ambitum ſerratis & aliquantulum hiſpidis: flos ex cinereo candidus: fructus niger, Piperis magnitudine, aut paulo maior. Malauar incolæ eum ſuis edulis Caril nuncupatis inſpergunt.

Negundo. Sambali. Noche. VVLGARE nomen eſt Negundo, nonnulli in Balagate Sambali appellant: in Malauar Noche.

Negundo facultates. MVLTIS facultatibus prædita eſt hæc arbor. Teneriorum ramulorum cum foliis decocto, aut ipſis elixis & contritis, vtiliſſimè contuſa fouentur, modò nō adſit vulnus. Friguntur interdum iidem rami cum foliis in oleo, & contuſionibus applicantur, reſoluunt enim tumores & curant. Frequens adeò eſt huius vſus, vt in omnibus doloribus, frictum cum oleo, aut elixum, exhibendum cenſeant. Non deſunt qui ſupra vulnera admouerint, vnaq́; nocte dolorem ſuſtuliſſe, materiamq́; digeſſiſſe affirment: deinde foliis contuſis, ipſis vulneribus impoſitis ita emundaſſe vulnera, vt breui ad cicatricem perducta ſint.

VTILEM perhibent eſſe mulieres ad iuuandum conceptum: eius enim ſucco aut decocto epoto, vteros ad conceptionem præparari. Ego malim præmandi, valentius enim futurum exiſtimo medicamētum. Maſticata folia, oris halitum commendant. Acrimoniæ verò cuiuſdam participāt, veluti Naſturtium: vnde manifeſtum eſt, calidam eſſe hāc plantam. Experti ſunt nonnulli Veneris ſtimulos & impetus cohibere, eamq́; ob cauſam Viticem eſſe contenderunt: ſed valde errant. Nam Vitex multum ab hac arbore differt. Negundo vitex non eſt.

De Iaca. CAP. IIII.

Iaca hiſtoria. ARBOR eſt in India prægrandis, fructum in ſummo caudice, non in ramis, ferens, prægrandem, magni Melonis effigie, interdum maiorem, foris virētem, intus verò fulueſcentem, multis ſpinulis inſtar erinacei, ſed mollibus, obſeptum. Continet autem hic fructus in ſe magnas quaſdam nuces duro putamine tectas. Cortex fructus guſtu Melonis, ſed

ſed difficillimæ concoctionis, nempe qui plerumque ſoleat, ita vt aſſumitur, excerni. Nuces verò intus natæ, torrentur aut elixantur, abiectoq́ putamine (qui nullius eſt vſus) caſtanearum modo, quibus ſunt perſimiles, eduntur.

VOCATVR *hic fructus in Malauar* Iaca; *in Canara* Iaca.
& Guzarate Panaz. *Naſcitur autē dūtaxat in maritimis.* Panaz.

EXPERTVS *ſum cū in me, tū in pleriſq́ aliis, haſce caſtaneas ſiue nuces alui profluuia mirū in modum ſiſtere.*

* Hanc arborem deſcribit Lud. Roman. lib. 5 cap. 15. ſuarum nauigationum, his verbis: In Calecut reperiuntur nonnulli fructus, quos
cultores *Iaceros* appellant. Caudici eius arboris amplitudo Pyri eſt: fru- Iacerus.
ctui magnitudo bini ac medij palmi, craſsitudinis verò humanæ coxæ. Gignitur fructus in caudice arboris ſubtus frondes, alij circiter medium caudicē. Color eſt viridis, cetera nuci Pineæ haud abſimilis, vinaceis tamē minorioribus. Cùm matureſcere incipit, obducit nigricātem colorē, marceréq. videtur. Legitur is fructus menſe Decembri: ſaporis ſicut fermè Peponis moſchū redolentis, parúmque, ſi ſaporē quæras, abeſt à cotoneo Perſico, eodémq. mitiore. Variā in cibatu voluptatē parit. Videberis modò edere fauum mellis, modò ſuaue medicū malum comedere. Intrà, mēbranas habet vt malum punicum, inq. eis delitescunt fructus neſcio qui, mollibus non diſsimiles caſtaneis. Si enim igne torrentur, ſaporem caſtaneæ repræſentant. Propterea fateri licet, non eſſe excellentiorem digniorémve illo fructu quempiam.

De Iamgomas. CAP. V.

ARBOR *Pruni magnitudine ſponte naſcitur in agris* Iamgomas
& etiam in hortis Baçaim, Chaul, & Batequala, multis deſcriptio.
ſpinis horrens, foliis itidem Pruni; floribus candidis, fructu Sorbo ſimili, guſtu Prunorum adſtringēte & acerbo. Cùm primùm emergit, Strobilo perſimilis eſt. Vocatur incolis
Iamgomas. Iamgomas.

ACCEPI *à fide dignis viris, optimam ſerendi ratio-* Iamgomas
nem eſſe, ſi fructus, poſtquā eum ederit certa quædam auis, ſerēdi ratio.
excretus, vnà cum excremento ſeratur. Faciliùs enim hac ratione ſatus emergit, citiusq́ fructifera fit arbor.

De Carandas. CAP. VI.

ARBVSCVLA *eſt arbuti magnitudine, foliis ſimi-* Carandas
libus, copioſo flore, odore Periclymeni: fructu exiguis malis hiſtoria.
perſimili, nigricāte per maturitatē, gratiſſimoq́ vuarū ſapore, ex quo à nōnullis vinoſus ſuccus exprimitur. Fructus

autem virens magnitudine eſt nucis ponticæ cum ſuo putamine, interdũ maior; ſuccum nonnumquam exſtillãs viſcidum & lacteum. Editur à nonnullis fructus maturus cum ſale. Solet tamen, cùm viridis eſt, muria aut aceto cõdiri, & ita aſſeruari, ad excitandam elangueſcentem appetẽtiam.

NASCITVR *tum in continenti, tum in Balagate,* Carandas. *vocaturq́ue* Carandas.

* Hunc ferè ſimilem deſcribit Ouiedus lib. 8. ſuæ hiſtoriæ cap. 12. in hunc modum: In Hiſpaniola inſula, vaſta eſt arbor pulchráque materie firma & vtili, *Auzuba* nomine; fructu quidem longè ſuauiſſimo, vt ſunt pyra apiana, muſcatellina vocant, ſed qui lacteo ſucco eóque viſcido & glutinoſo abundet, qualis eſt qui in ficubus immaturis: idcirco moleſtus his qui eo veſcuntur, niſi priùs fructum in aquam iniiciant, & lacteum ſuccum digitis exprimant, qui in aqua ſidit. Auzuba.

De Coru. CAP. VII.

Coru hiſtoria. CORV *lingua Canarica dictus, frutex eſt in Arbuti altitudinem aſſurgens, aut paulo minor, foliis mali Perſicæ, floribus candidis, Periclymeni odorem æmulantibus. Hunc Luſitani Indiam incolentes Herbam Malauaricam nominant, quoniam Maluarenſes eius vſum primi docuerunt. Hac etenim planta cuiuſcumque generis dyſenterias præſentiſſimè curant, euacuata primùm magna ex parte peccãte materia, alioqui facilè in eundem morbum rurſus incidũt.* Herba Malauarica.

VSVS *eſt corticis radicũ primùm exſiccati, quoniam recens lacteum liquorem exſtillat, quem initio calidum putaui; ſed deguſtatum, inſipidum & frigidũ inueni. Quamobrem ob eius effectus, frigidum & ſiccum conſtitui, plus tamen ſiccitatis quàm frigiditatis obtinentem: in quo ordine etiam huius regionis medici conſtituunt.*

Coru facultates. PVLVEREM *huius radicis contuſæ in ollulam diſtillatoriam imponimus, ac ſero lactis maceramus: deinde additis Ammeos, apij, coriandri ſicci, & cumini nigri ſeminibus tritis & torrefactis, vnciáque vna butyri non ſaliti, ignis calore elicimus aquam ſtillatitiam, cuius quatuor vncias cum aquæ ſtillatitiæ roſarum, aut aqua è pediculis roſarũ, aut plantaginis duabus vnciis ægro propinamus. Quòd ſi opus*

ſi opus eſt, adiicimus puluerem paſtillorum ex herba Malauarica confectorum. Formantur autem ex iiſdem rebus è quibus fit aqua, dempto butyro. Iniiciũtur etiã clyſteres ex hac aqua confecti magno cum ſucceſſu: ſed frigidi, quoniam regio calida eſt. Quòd ſi neceſſe ſit, eam aquam bis ſingulis diebus propinamus, mane videlicet hora ſexta, & à meridie hora ſecunda. Cibus eſt oriza ſero lactis macerata, & pulli gallinacei in aqua orizæ, quam Canje *vocãt, macerati, pro virium ægri robore cibum ſubminiſtrantes. Certè vino omnino abſtinemus, niſi vrgente admodum neceſſitate in inueteratis dyſenteriis eius neceſſarius ſit vſus.* Canje.

SED *tametſi mihi ſemper bene ſucceſſerit huius aquæ vſus; cogor tamẽ fateri Malauaricam herbam ab ipſis Malauarenſibus præparatã, magis præſentaneã opem adferre. Ea verò paratur ex iiſdem, è quibus noſtra aqua, rebus tenuiſſimè tritis, & ſero, aut iuſculo orizæ probè coctæ maceratis. Sunt qui ſuccum ex planta virente exprimant, cuius ſeptem vncias mane exhibent, & totidem ſub veſperam, ſi neceſſitas vrgeat. Sed quoniã amarus eſt ſuccus & ingratus, ab eius potu ſerũ propinare ad os eluendũ ſolent. Quod ſi Malauarenſes fortiori adhuc remedio opus eſſe vident, opium admiſcere ſolent, tametſi id ſemper ſtrenuè negent.*

SALVTARE *eſt item hoc medicamentum ſtomachi debilitati: tum etiam vomitus compeſcit, cum aqua Menthæ & Maſtiches puluere ſumptum.*

De Auacari. CAP. VIII.

EST *etiam in hac prouincia puſilla arbor, maior tamen ſuperiore, quæ foliis, floribus, & fructu Myrto perquam ſimilibus conſtat. Fructus eiuſdem etiam eſt cum Myrto ſaporis, multo tamen adſtringentior. Hanc plantam* Auacari *nominant incolæ. Naſcitur in montibus.* Auacari hiſtoria. Auacari.

AIVNT *mira eſſe efficacia aduerſus inueteratas dyſenterias è cauſa frigida prouenie͂tes. Eius experimentũ ſe feciſſe aſſeruit Luſitanus quidam ſenex in filia ſua; quæ cùm* Auacari facultates.

integro

integro anno dyſenteria laboraſſet, nec ei quidquam reliqua medicamenta profuiſſent, ſumpto huius plantæ cortice trito & in aqua orizæ macerato in ptiſanæ modum, ſanata eſt. Hanc arbuſculam trifolium olerę ferunt.

De Mangas. CAP. IX.

TAMETSI *iÿ fructus qui apud Indos naſcuntur, lōgè ſint excellentiores his qui in Europa proueniūt, veluti aurea mala, citria, ficus, vuæ, perſica, punica, & ſimiles; omnibus tamen præſtat fructus quidam apud illos naſcens quem ipſi* Mangas *vocant. Tanta eſt enim eius ſuauitas, vt, cùm in foro proſtat, Ormuz incolæ, apud quos frequens eſt cū aliis fructibus iam enumeratis, reliquis neglectis, hunc ſibi emāt.*

Mangas.

COLLIGENDI *tēpus eſt in regionibus calidioribus mēſis Aprilis: aliis regionibus ſerotinis, Maius & Iunius: interdū tamen October (quē ipſi* Rodolho *vocant) & Nouember.*

Mangas autumnus.

Rodolho.

CETERVM *pro regionum natura & diuerſitate variat etiam ſaporis bonitate hic fructus.*

PRIMAS *igitur tenet is qui in Ormuz naſcitur. Secundum locū obtinet qui in Guzarate prouenit, præſertim is qui per excellentiam Guzarateus nuncupatur, magnitudine quidem reliquis cedens, ſaporis tamen & odoris gratia ſuperior, exiguo intus oſſe ſiue nucleo. Tertium bonitatis gradum obtinet quē Balagate gignit, maior in vniuerſum ſupradictis. Memini enim duos vidiſſe, qui quatuor libras cum dimidia penderent. Sed inter eos ſuauior mihi viſus eſt quem proferūt Chacanna, Quindor, Madanager, & Dultabado, primariæ vrbes Regis Nizamoxa. Boni ſunt item iÿ fructus qui in Bengala, Pegu, & Malaca proueniunt.*

Mangas delectus.

HABEO *in meo prædio quod eſt in Bombaim (cuius in priori huius Hiſtoriæ parte memini) arborē huiuſmodi fructus proferentem, quæ bifera eſt. Nam Maio mēſe fructum fert ſaporis quidē & odoris gratia excellentiorem; Autumni verò ſub finem, alium ſuperiori magis commendabilem, quoniam præter tempus ſolitum naſcatur.*

Mangas arbor bifera.

COLO-

C o l o r e *eſt is fructus ex viridi rub[illegible]ente, & odore gratiſſimo. Exempto cortice, editur aut [illegible] vino, aut generoſo aliquo vino maceratus, velut perſica duracina. Conditur etiam ſacchar o, interdum verò & aceto, & oleo, & ſale, inſperſis in eius meditullio gingibere & alliis. Interdum editur cum ſale, & nonnunquam elixus. Frigidus verò eſt & humidus, quemadmodum perſica. Huius oſsiculis aſſatis, alui profluuia ſiſti aiunt, quod verum eſſe deprehendi: nam deguſtata, ſuberinas glandes ſapiebant. Nuclei verò recentes, lumbricos & ventris tineas necare dicũtur: quod rationi conſonum eſſe puto, ob amarorem.* Mangas facultates.

* Hic fructus in memoriam mihi reuocat Iaiama Ouiedi, quem ſeptimo ſuæ Hiſtoriæ lib. cap. 13. deſcribit, tametſi plus ſimilitudinis habere videatur cum eius *Anon*, de quo lib. 8. cap. 18. Vtriuſque igitur hiſtoriam hîc adſcribam, vt vtra huic fructui magis quadret, lectori diiudicandum relinquamus.

A n o n igitur arbor eſt cuius fructus magnam cum Guanabano ſimilitudinem habet, cùm forma, tũ carne & ſemine. Sed & ipſa Anonis arbor Guanabani arbori ſimillima eſt, cùm magnitudine, tum forma & folio. Duabus verò in rebus differunt; primùm, quòd huius fructus minor ſit Guanabano, corticiſque color luteus, qui in Guanabano viridis eſt; deinde, quòd meo quidem iudicio gratior ſit palato Anon quàm Guanabanus, vtpote firmiore carne. Vtrumque magno in pretio habent Indi Americi, & diligenter in ſuis prædiis colunt. Hæc Ouiedus de Anone: Nunc ad Iaiama hiſtoriam accedamus. Anon. Iaiama.

N a s c i t v r in Hiſpaniola, reliquiſque vicinis inſulis fructus quidam, quem noſtri à Strobili ſiue Pineæ nucis ſimilitudine Piñas appellant, non quòd eiuſmodi lignoſas ſquamas habeat, ſed quòd eius cortex ſimili modo diſtinctus videatur, tametſi non ſquamatim, ſed peponis modo cultello integer auferatur. Vt autem ſucci bonitate & ſuauitate reliquos fructus hic antecellit; ita color illi pulcherrimus ex luteo vireſcens, paulatim per maturitatem virore euaneſcente. Odor iucũdiſſimus, qualis ferè in eo Perſicorum genere quod à malis & cotoneis nomen apud Italos & Hiſpanos inuenit; magnitudo illi vulgaris Melonis. Naſcuntur verò ſinguli fructus ex Cardui genere aſpero & ſpinoſo, oblongis prædito foliis, è quorum medio prodit caulis rotundus vnicũ ferens fructum, qui poſt 10. aut 12. menſem demum matureſcit. Eo ſublato, nullus præterea in planta naſcitur fructus, ideóque ea velut inutilis abiicitur. In extremo fructu, interdũ verò etiã in extremo caule ſub fructu enaſcuntur veluti germina & turiones quidam qui fructui magnum addunt ornamentum. Hi ſunt tamquam ſemen: panguntur enim tribus ſub terra digitis, ſic vt media turionum pars extra ſolum extet; atque radices agunt, fructúmque ſuo tempore perficiunt. Varia ſunt eius genera, quæ pro linguarum varietate diuerſis nominibus nuncupãtur: tres verò diſtinctæ ſpecies notantur, prior

Iaiama ab incolis appellata, altera *Bomama*, tertia *Iaiagua*. Poſterior hæc carne eſt candida, guſtu vinoſo, ſed acido & acerbo. *Boniama* carne eſt candida, guſtu dulci & quodammodo fatuo. *Iaiama* reliquis oblongior eſt, & bonitate illis præſtat, carne fuluеſcente, dulci & ſuaui guſtu. Per omnium tamen carnem ſparſæ ſunt veluti fibræ quædam tenuiſsimæ, quæ tametſi palatum inter edendum non offendant; gingiuas tamen lædunt, ſi crebriùs quis eis veſcatur. Quibuſdam locis naſcuntur etiam hæc genera ſponte in agris abundanter: at quibus cultura acceſsit, longè ſunt illis ſuauiores, & cultoris beneficium abunde compenſant. Huius fructus abundantia auctoritatem eius minuit: Sed tamen & his inſularibus cùm bonitate, tum magnitudine præſtāt qui in continenti naſcuntur. Maturus fructus quindecim tantùm aut viginti diebus conſeruari poteſt. Hactenus Ouiedus.

Nana.

HVNC Theuetus lib. Singularium Americ. cap. 46. *Nana* à Braſilianis vocari tradit, eóq. plurimum in ſuis ægritudinibus veſci. Alium item huic ſimilem deſcribit nomine *Hoyriri* cap. 33. eiuſdem libri.

De Muſa. CAP. X.

Muſæ hiſtoria.

HÆC *planta non niſi ſemel ſeritur. Nam ſemel ſata, ex trunci pede multos ſtolones producit, qui in arbuſculas euadunt. Truncus ex ſquamoſo foliorum cortice cōſtat: foliis ampliſsimis, binorum cubitorum vel amplius longitudine, cubiti latitudine, excurrente per medium lata craſſaq; coſta. Nullis conſtat ramis, ſed è germine flores quoſdam coniunctim profert, ſubrufos, oui effigie, & palmi longitudine, è quibus circumeminent pediculi, centum, interdum ducentos aut plures ficus ſuſtinentes.*

Quelli, Palan, Piçan.

Guinea.

Bananas.

Muſa, Amuſa.

NASCITVR *in Canara, Decan, Guzarate, & Bēgala: vocaturq; illis* Quelli. *Naſcitur etiā in Malauar, vbi* Palan [a]; *& in Malayo, vbi* Piçan *dicitur. Prouenit etiam pleriſq; aliis locis, & in ea Africæ parte quā Guineam appellant, vbi Bananas* [b] *nuncupantur. Arabes eum fructum* Muſa, *aut* Amuſa *vocant. Sic & Auicēna, & Serapio, & Rhaſes, qui de hoc fructu peculiari capite ſcripſerunt. Scripſerunt fortè & aliȷ, quos mihi videre non contigit.*

Ficus Martabanis.

COMMENDANTVR *iȷ fructus qui in Martabā proueniunt: primùm enim è Bēgala eò delati ſunt, deinde ſati vt gratiores euaderēt; vocantur nunc, ficus* Martabanis. *Aliȷ adhuc inueniūtur meo palato gratiores & odorati,* Cenorins *appellant: ſunt laues, flaui, & pleni. In Malauar ſunt* Chin-

Chincapalones *dicti, ſuaues & palato grati, pleni, colore* Chincapalones.
vireſcentes. Laudantur etiam in Soſala nati, Aethiopibus Iminga *dicti. Inuenitur etiam in Baçaim aliiſq; prouinciis* Iminga.
genus quoddam amplum, plenum, palmi longitudine. Id aſſatum & vino deinde maceratum inſperſa Canella, multo meliùs ſapit quàm malum cydoniū aſſatum. Idem fructus per medium ſectus, & in ſartagine cum ſaccharo probè frictus, inſperſo poſtea cinnamomo, gratiſſimus eſt cibus.

SCRIBIT *Auicēna lib. 2. cap. 491. paucū præbere alimentū, bilem generare & pituitā: prodeſſe tamen aduerſus pectoris & pulmonum incendia, ſtomachum autē offendere. Idcirco bilioſis, ab huius eſu, oxymel cū ſeminibus propinandum eſſe; pituitoſis verò mel. Vtilis eſt renibus, & vrinā ciet.* Muſæ facultates.

SCRIBIT *Rhaſes lib. de re med. 3. ad Almanſ. cap. 20. noxium eſſe ſtomacho, appetentiam deiicere; ſubducere tamen aluum, & gutturis exaſperationes lenire.*

SERAPIO *autem lib. ſimp. cap. 84. ex aliorū auctoritate Muſam in fine primi calfaciētium & humectātium ordinis eſſe aſſerit, & vtilem eſſe aduerſus pectoris & pulmonum ardores, eiuſq; qui liberaliùs hac veſcuntur, ſtomachum prægrauari: augere tamen fœtum in vtero, renibus opitulari, vrinas ciere, & venerem exſtimulare.*

PRÆSCRIBVNT *medici Indi hunc fructum in febribus aliiſq; morbis.*

RIDICVLVM *autē eſt quod ſcripſit quidā Franciſcanus. Appellatur, inquit, hic laudabilis fructus Muſa, quòd dignus ſit Muſis, aut quòd earū ſit cibus. Addit præterea eū eſſe fructum quē deguſtauerit Adā in Paradiſo terreſtri.* Ridiculum Muſæ etymon.

a Iam aliquot annis in ea opinione fui, vt exiſtimaré Muſam Arabum eā eſſe plantā cuius Plinius lib. 12. cap. 6. meminit his verbis: Maior alia pomo, & ſuauitate præcellentior quo ſapientes Indorum viuunt. Folium alas auium imitatur, longitudine triū cubitorum, latitudine duûm. Fructum cortice [caudice legendum fortaſſe, nam ſummo ſtipite fructum profert] emittit, admirabilem ſucci dulcedine, vt vno quaternos ſatiet. Arbori nomen Palæ, pomo Arienæ. Plurima eſt in Sydracis, expeditionum Alexandri termino, &c. Nam ferè omnia pulcherrimè ad Muſæ deſcriptionem quadrant. Huc

accedit,

accedit, quòd in prouincia Malauar, quæ ſupra Indum flumen eſt, infra verò Gangem, Palan nomen adhuc retineat, à quo Latini ſuum Pala mutuati videntur.

b Vlyſipone vbi aliquot plantas vidi, minimè tamen fructiferas, nomen hoc retinet; vocant enim etiamnum Figuera Banana, id eſt, ficum Bananas ferentem. Eius iconem ſatis affabrè pictam inuenies apud Matthiolum commentariis in lib. 1. Dioſcoridis cap. de Palma.

Figuera Banana.

CETERVM meminit huius fructus Lud. Rom. lib nauigationũ ſuarum 5. cap. 15. ac tria eius genera conſtituit. Meminit item F. Brocardus qui Terram ſanctam deſcripſit, ſub nomine Pomorum paradiſi, quem per omnia ſecutus eſt Cardan lib. de ſubtilitatibus. Sed & Theuetus lib. Singularium Americæ cap. 33. eundem deſcribit, atque *Pacona*, arboré verò *Paquouere* Americis vocari tradit. Lerius verò cap. 13. ſuæ Hiſtoriæ fructum *Paco*, arborem *Paco aire* nominat. Ouiedus verò nomine improprio Platanum appellat lib. Hiſtoriæ Indicæ 8. cap. 1. cuius deſcriptionem tamquam pleniorem omiſſis cæteris (ne toties repetita lectori faſtidium pariant) hîc ſubiungemus.

Poma Paradiſi.
Pacona.
Paquouere.

INVENITVR, inquit, hic fructus Platani nomine, tametſi neque arbor dici poſſit, neque vera ſit Platanus: ſed planta quædam huic Indiæ haudquaquam peculiaris, & aliunde tranſlata ſub Platani nomine. Interdum autem hæc impropriè dicta Platanus in arboris celſitudinẽ excreſcit, & hominis craſſitiem intumeſcit; aliàs verò coxæ humanæ craſſitie conſpicitur, pro ſoli natura & vbertate augeſcens. Ab infimo ad ſummum folia fert ampliſſima, interdum duodecim palmos longa, ternos aut quaternos lata, plerumque minora. Hæc ventorum flatibus facilè multifariam diſſecantur, & ex coſta illa per folij longitudinem excurrente pendere ſpectantur eum in modum diſſecta. Tota planta veluti germen eſt aut ſurculus, in cuius ſummo enaſcitur pediculus aut malleolus brachiali craſſitudine, qui vuam producit, vicenos tricenos, interdum centenos & plures fructus palmari longitudine brachialique craſſitudine ſuſtinentem, nonnumquam minores, quandoq. etiam ampliores, pro plantæ ipſius & ſoli fertilitate. Cortex huic ſatis craſſus, ſed qui facilè eximatur, continens pulpam ſiue carnem bubulæ medullæ perſimilem. Integra vua ante maturitatem colligenda eſt, cùm videlicet aliquis fructus flaueſcere incipit; deinde in ædibus ſuſpendenda, illic enim plenam maturitatem conſequitur. Hic fructus in duas partes per longitudinem apertus & vtrimque inciſus, deinde inſolatus, gratiſſimi eſt ſaporis, & caricas ſucci bonitate ſuperat. Tegulæ item impoſitus, & in clibano coctus, cor reficit, & ſuauiſſimus eſt. Sunt qui cum carnibus elixent, cortice exempto ollæ imponentes cùm carnes ferè coctæ ſunt, diutinam enim coctionem nõ fert: ſed neque maturus nimium, neque omnino acerbus deligendus eſt. Sunt qui crudum edant, at maturum, ſine pane aliòve aliquo condimento, gratiſſimi etenim eſt ſaporis, nec minùs ſalubris, & facilis concoctionis. Caudex qui vuam profert, annuus eſt, & ſemel dumtaxat in vita fructus gignit: verùm ad radices conſurgunt quinque, ſex, aut plures ſurculi, qui parentem renouant, & ſubſequente anno fructum perficiunt. Exempta vua abiicitur planta, vtpote inutilis. Adeò verò fecunda eſt hæc planta, vt numquam intercidat, ſed ſubinde nouas proles gignat, vt fructus toto anno vberrimè legere liceat. Formicę huic plantæ admodum infeſtæ ſunt, ideòque plurimæ hîc, initiò perierunt, antequam

Platanus.

tequam aduerſus eas inuenta eſſent remedia. Peregrina enim, vt initiò diximus, eſt hæc plāta, & huc ex magna Canaria anno Domini 1516. primùm tranſlata. Hæc ex prolixa Ouiedi deſcriptione deſumpta.

* Quid ſi Palmæ genus illud ſit quod Theoph. lib. 2. Hiſt. cap. 8. in Cypro naſci prodidit, folio ceteris ampliore, & fructu longè maiore, magnitudine mali punici & figura oblongo? An verò ea arbor, quam idem lib. 4. Hiſt. cap. 5. folium prælongum habere ait ſimile pennis Struthionum quæ galeis imponuntur, longitudine duorum cubitorum? Sed & arboris præcedentis fructus ſatis conuenit.

De Doriones. CAP. XI.

INTER *celeberrimos Indiæ fructus recenſentur à pleriſque* Doriones *in Malaca vocitati, fructus Melopeponis magnitudine, denſo cortice roſtratiſq; tuberculis plurimis obductus, veluti is quem* Iaca *Goæ vocant, de quo cap. 4. diximus, foris vireſcens, intus verò concameratus, ſeminaq; exigui oui gallinacei magnitudine in ſingulis cameris continens, coloris & ſaporis eius condimenti quod ex amygdalis contuſis, lacte, farina, aqua roſacea, & ſaccharo fit,* Manger blanc *Galli vocant, non tamen ita molleſcentia aut glutinoſa: in nonnullis verò non candida ſunt, ſed pallidi coloris. Oſſiculum hæc in ſe continent mali perſici oſſiculis perſimile, ſed rotundum. Folia huius plantæ medium palmum oblonga, acuta, ſalſo guſtu, colore viridi dilutiore parte auerſa, interna verò parte admodum vireſcentia: flos è candido flaueſcens. Arborem Iuglandis modo prægrandem eſſe aiunt, foliis laurinis.* Doriones deſcriptio.

SVNT *alij qui hunc in modum deſcribunt: Fructus eſt Strobili ſiue nucis pineæ magnitudine, interdū multo maior, & eiuſdem ferè formæ, niſi tubercula illa ſiue aculeos multo tenuiores acutioreſq; haberet, Erinacei ſpinis ferè ſimiles. Intus quatuor concamerationibus ſiue cauitatibus conſtat, medullámque ſiue pulpam continet cremori lactis, quem Hiſpani* Nata, *Galli* Créme, *Itali Capo di latte vocant, ſimilem. Folio eſt virente, cuſpidis lanceæ effigie, ducto per longitudinem duplici neruo, è quo deinde aliæ venulæ per folij latitudinem euagantur. Arborem ipſam ingentem ferant, nec niſi poſt quadrageſimum annum fru-* Alia Doriones deſcriptio.

N ctum

ctum edere; alij verò poſt quartum annum fructiferam eſſe. Fructus maturus viridis eſt quidem coloris, ſed diluti & elangueſcentis.

* Cum hoc fructu planè conuenit Guanabanus Ouiedi, quem lib. 8. ſuæ hiſtoriæ cap 17 deſcribit, quemque per vniuerſam ferè Americam ſiue nouum orbem naſci tradunt.

Guanabanus. GVANABANVS igitur procera arbor eſt, & formoſa, folio eius Medici mali, quam Limoneram appellant, virente: fructu pulcherrimo, mediocris Melonis magnitudine, qui tamen interdum in capitis pueri craſſitudinem excreſcat. Cortex huic fructui viridis, & qui certis quibuſdã ſquamis diſtinctus videatur, vt Strobilus, lenioribus tamen, neque ita tumentibus; quandoquidem totus cortex tenuis ſit, neque craſſior quàm in pyris. Caro cãdidiſsima, ſaporiſque delicatiſsimi, quę facilè, cremoris lactis inſtar, in ore diſſoluitur. Per eius carnem ſparſa ſunt ſemina magna, Cucurbitarũ ſeminibus aliquãto maiora & nigricantia. Frigidus eſt hic fructus, & per æſtus vtilis. Nam tametſi quis integrum Guanabanum deuoret, nullum inde ſentiet nocumentum. Infirma eſt ligni materies. Hæc Ouiedus.

CETERVM hic Guanabanus diuerſus eſt ab eo cuius Cæſar Scaliger, lib. de Subtilitat. aduerſus Cardanũ exercitatione 281. partic. 6. meminit in hunc modum:

Guanabanus. GVANABANVS arbor eſt Pini ſtipite, procera, folio magno oblongóque, fructus Melonis magnitudine: cortici color viridis, ſplendor Cydonij, digitalis craſsitudo. Caro intus candida, dulcedine lactis coacti, ſemina continet phaſiolacea.

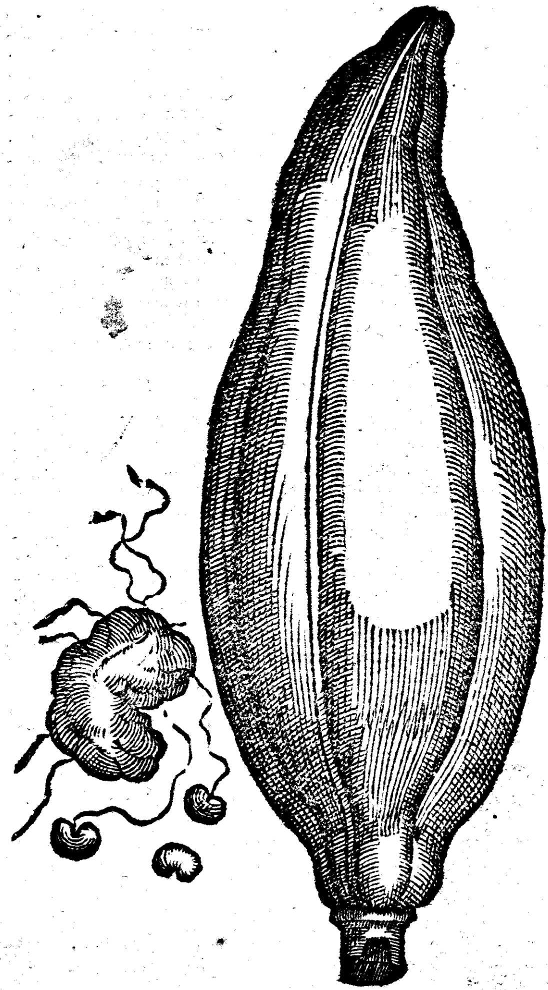
CVM Scaligeri Guanabano magnam affinitatem habet, qui ſuperioribus annis ex Æthiopiæ Mozambique Antuerpiam allatus eſt fructus craſſus, ſeſquipedali longitudine, cui denſus durúſque cortex tenui mollíque, vt in cydoniis, ſed viridi lanugine obductus, aliquot per longitudinem excurrentibus venis, ſiue potiùs ſulcis, vt in Melonibus. Extrema parte in mucronem deſinit: ſuperiori verò, qua videlicet è ramis dependet, pediculo inhæret firmo, duro, & fibroſo. Continet hic fructus pulpam candicantẽ, qua Æthiopes in febrium ardoribus vtuntur ſitis ſedandæ gratia, iucunda etenim aciditate prædita eſt. Hæc ſiccata friabilis eſt, ſic vt digitis trita in pollinem reſoluatur, remanente tamẽ perpetuò aciditate. Per hãc ſparſa ſunt ſemina renibus, aut Anagyridis legitimæ fructui ſimillima, nigro tamen colore nitentia, ac ex vmbilico fibris quibuſdam ſuſpenſa, vt in eius icone cõſpicere eſt. Hæc terræ commiſſa, plantulas folio Laurinis ſimili protulerunt, ſed quæ ſubſequente hieme perierint.

HVIC etiam ſimillimum foliis tamen ab hoc diuerſis deſcribit Theuetus cap. 10. lib. Singularium Americæ, his verbis: Tres ſunt Heſperidum inſulæ ad Æthiopum promontorium, Caput viride vulgo appellant. In harum vna arbor inuenitur, folio noſtratis fici, fructu duorum ferè pedum longitudine, craſſo, magnis oblongíſque Cypriis cucurbitis haud abſimili. Nonnulli eo fructu veſcuntur vt nos Melonibus: continet verò ſemina fabæ magnitudine leporinis renibus ſimilia. His quidam ſimias alunt. Alij monilia ex his collo aptanda conficiunt: ſiccata enim & bene matura, aſpectu pulcherrima ſunt.

SED & alium fructum apud Canibales Theuetus & alij tradunt, cuius hiſtoria non malè noſtro fructui quadrare videtur, præſertim ſi interiora quæ à nemine deſcribuntur, demas: idcirco num ſemina cõtineat phaſiolacea, incertum. Talis autem eſt deſcriptio. Inter reliquas arbores quas apud Canibales inuenire eſt, Cohyne eſt folio lauri, fructu Citrulli mediocris magnitudine, oui Strutho-cameli forma, qui edulis non eſt, aſpectu tamen pulcher, præſertim onuſta arbore. Canibales ex eo vaſcula conficiunt: præterea ad arcanum quoddam, & planè ſtupendum myſterium vtuntur. Nam excauatum mayzo aliiſve ſeminibus aut lapillis implẽt, variiſq. plumarum generibus supernè exornãt: deinde inferiori parte pertuſum bacillo adaptantes terræ infigunt. Huiuſmodi fructus binos aut ternos in ſingulis tuguriis ſeruare magna cum veneratione apud eos moris eſt. Exiſtimant enim, cùm hunc fructum (*Maruka*, & *Tamaraka* ab ipſis nuncupatum) manibus pertractãt, crepitantémque ob Mayzi grana iniecta audiunt, cum ſuo ſe Toupan, id eſt, Deo ſermones conferre, atque ab eo quædam reſponſa accipere, ſic à ſuis *Paygi* (Diuinatorũ genus eſt, qui ſuffitu herbæ Petun, de qua nos aliàs, & quibuſdam obmurmurationibus illorum Tamaraka diuinam facultatem tribuere ſibi benè) perſuaſi. Maraka.

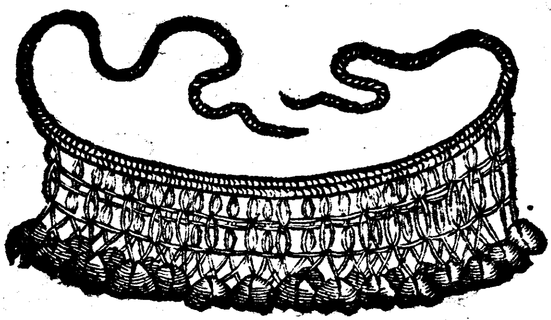
OVIEDVS lib. indicæ hiſtoriæ 8. cap. 4. ſuum Higuëro tetraſyllabum deſcribit in hunc modum: *Higuëro* arbor eſt prægrandis, veluti Higuëro. Morus nigra: Fructum fert Cucurbitæ rotundæ, interdum verò oblongæ ſimilem. Sed qui rotundus eſt, ſumma rotunditate ſpectatur. Ex eo pateras & alterius generis vaſa conficiunt. Materie eſt robuſta, atq. apta ſedibus, ſubſelliis, ephippiis, aliiſque operibus fabricandis; mali etenim medicæ aut punicæ materiam eſſe diceres. Cortice facilè delibratur. Folio eſt oblongo angusto, per extremum latiore, à quo ad pediculum vſque paulatim anguſtius fit. Indi nonnumquam præ aliorum fructuum penuria hoc veſcuntur, hoc eſt, eius carne, quæ cucurbitæ carni, cùm adhuc viret, ſimilis eſt. Cortici color & forma Cucurbitæ. Maximus eius fructus libram aquæ continere poteſt: minimus verò pugnum magnitudine non excedit. Vulgaris eſt hæc arbor in Hiſpaniola, reliquiſque inſulis, & huius Indiæ continente.

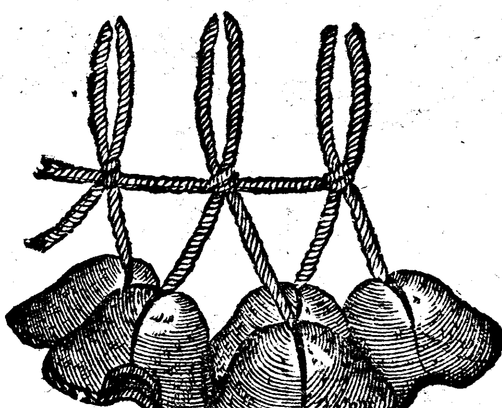
GVANABANVS SCALIGERI FORTE.

CETERVM hunc fructum, quocumq tandē nomine appelletur, quòd rarus eſſet & peregrinus, non negligendum, ſed huic noſtræ Epitomæ adiiciendum putaui in gratiam ſtudioſorum rei herbariæ, qui cum Coldebergo, à quo mihi communicatus eſt, acceptum ferent.

PORRO

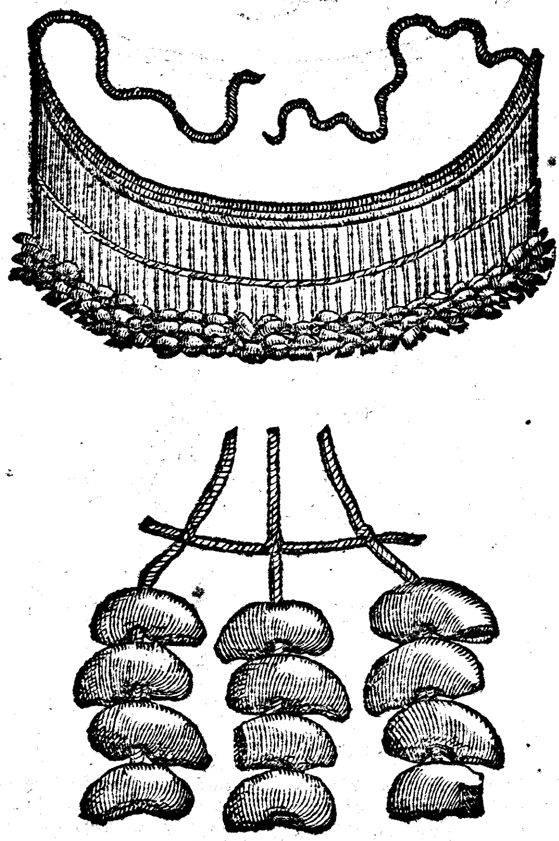

PORRO apud me ſeruo ex huius fructus aut huic ſimilis ſeminibus, quibus exempta eſt medulla, lora duo filo xylino contexta: alia item bina è fructu quodam anguloſo. Conſtant verò ſingula lora duplici aut triplici filorum xylinorum ordine reticuli modo contextorum, è quibus dependent vacui fructus eo quem exprimi iuſſimus modo. His Canibales ad crura alligatis in ſuis ſaltationibus vti ſolent,

quemadmodum apud Mauritanos atque etiam Hiſpanos nolarum & tintinnabulorum vſus eſt: mirum etenim quantum hi fructus ex mutua colliſione ſonitum edant. Poſterioris meminit Theuetus cap. 36. Singular. Americæ in hunc modum.

AHOVAI THEVETI.

AHOVAI nomen eſt arboris fructu veneno ſo & lethali, magnitudine mediocris caſtaneæ, candido, forma literã Græcam Δ referente. Huius nucleus præſentiſſimum eſt venenum, quod alter alteri in mutuis odiis & diſſidiis, præſertim verò viri leuiſſima occaſione vxoribus infenſi, aut cõtrà vxores viris indignatæ dare ſolẽt. Peregrinis ſanè nullo modo eũ fructum recèns collectum cõmunicant, atq. ab eius etiam contactu liberos ſuos arcent, niſi cui exemptus ſit nucleus. Eo etenim exẽpto, fructu pro nolis vtuntur, quas è cruribus ſuſpendunt, tantum enim ſonitũ edunt, quantũ tintinnabula aut nolæ noſtrates. Arbor ipſa Pyri magnitudine, foliũ ternos aut quaternos digitos longũ, duos latũ, toto anno virens: cortex ligno candicans. Abſciſſi rami ſuccum emittũt album & quaſi lacteũ. Arbor præciſa teterrimum ſpirat odorem: quam ob cauſam nullius eſt vſus, imo ne igni quidem ſtruendo idonea.

De Mangoſtans. CAP. XII.

SED *& inter celeberrimos huius Indiæ fructus recenſent quendam* Mangoſtans *incolis nuncupatum, guſtus* Mangoſtãs. *ſuauitate commendabilem. Eum exigui mali aurei magnitudine eſſe ferunt, cortice cinereo (alij è viridi nigricante)* Mangoſtans deſcriptio. *pulpa quæ malorum aureorũ pulpæ ſimilis ſit, ſed quæ cortici non adhæreat.*

NASCITVR *hic fructus in puſilla arbore, Malo vulgari ſimili. Foliis eſt laurinis, floribus luteis. Hunc fructum dulciſſimum eſſe perhibent, non tamen adeò, vt ſua dulcedine nauſeam moueat.*

De Iambos. CAP. XIII.

MAGNA *apud Indos in æſtimatione eſt is fructus, cuius nunc mentionem facturi ſumus, primùm è Malaca (vbi plurimus naſcitur) paucos ante annos huc tralatus.*

EST *autem is fructus oui anſerini magnitudine, aut* Iambos hiſtoria. *paulo maior, colore ex candido purpuraſcẽte, pulcherrimo, odore roſaceo. Vel, vt verius dicã, ſimilis eſt hic fructus magnis Gallis* recentibus (quas poma de Cuquo nuncupamus) cùm in odore, tum in colore: guſtu ſuauiſſimo, ſed humido. Vocatur in Malaca & hac regione* Iambos. Iambos.

ARBVSCVLA *ipſa in Pruni magnitudinẽ aſſurgit, folia ferens magnam ſimilitudinem habentia cum cuſpide ferrea maioris alicuius lãceæ, viridia, aſpectu pulcherrima: flos ruber, odoratiſſimus, guſtu acido. Firmis nititur radici-*

Iambos poſt 4. annum fructifera.

bus hæc arbor, quoniam admodum fertilis eſt. Poſt quartum enim annum fructifera, nec ſemel dumtaxat fert in anno vt pleræq. omnes ferè arbores, ſed pluries ſingulis annis nouos edit fructus.

CONDIVNTVR *tum fructus, tum flores, atque ita aſſeruantur.*

*Niſi noſter auctor Gallas illas maiores, quæ in Robore paſsim per Hiſpaniam & Luſitaniam naſcuntur, intelligat per Bugualhas grandes, quid ſibi velit, ignorare me fateor. Ceterum eas exigua pila palmaria maiores numquam vidi, colore pulcherrimo rubicãtes dum recentes ſunt, & odoratas. Vel fortè prægrandes illas iuglandes vult, quæ vulgaribus duplo maiores ſunt: quandoquidem vulgares ſuo operimento nudatas *Bugalho* appellare videatur cap. 20. de Maci, Lib. 1.

De Cydoniis Bengalenſibus. CAP. XIIII.

Marmelos de Bengala.

APPELLAVIMVS *hunc fructum Luſitanica lingua* Marmelos *de* Bengala, *id eſt, Mala cydonia è Bengala; quoniã ſaccharo condita primùm ad me perlata ſunt è Bẽgala, cum hac inſcriptione,* vtilia ſunt aduerſus alui profluuia. *Intellexi autem ab amico, qui frequẽter in proximas ſiluas venationis cauſa excurrit, hunc fructum non modò in Bengala naſci, ſed eius multas arbores in continenti huius prouinciæ inueniri.*

Sirifole, Beli.

CETERVM *legitimum huius fructus nomen tum in Bengala, tum in reliquis vbi prouenit regionibus, eſt* Sirifole *&* Beli: *Sirifole quidem nomine vulgo cognitus eſt, Beli verò appellatione medicis dumtaxat, qui in ſuis ſcriptis hoc vocabulum ſeſe inuenire aiunt.*

Beli hiſtoria.

EST *verò ipſa arbor Oleæ magnitudine, aut amplior, foliis Perſicæ mali, eiuſdemq́ue odoris, floribus paucis & ſtatim deciduis: fructu per initia tenero, colore ex viridi nigricante, cortice tenui, magnitudine exigui mali aurei: ſenſim verò matureſcens fructus auctior fit, donec, iam plenam maturitatem conſecutus, in Cydonij mali magnitudinem euadat; cortex autem denſatur, exſiccatur, & indureſcit veluti putamen nucis Indicæ, quam Coccum vocant.*

FRVCTV *maturo pulpa ſiue medulla eximitur, quam*

in la-

in laminas ſectam ſaccharo condiunt. Aut tener adhuc & & immaturus muria aſſeruatur in vſum.

SOLENT *Guzaratenſes medici vti hoc fructu tenero adhuc & immaturo, aceto vel ſaccharo condito, in inueteratis alui profluuiis ſiſtendis: adſtrictionem enim illam ſemper conſeruant, tametſi matura, cydonia.* Beli facultates.

RETVLIT *mihi clariſſimus vir Dymas Boſque, Valentinus medicus, rei herbariæ peritus, & nunc hîc medicinam faciens, ſe, cùm caſtra Illuſtriſſimi Principis Domini Conſtantini in India pro Rege ſequeretur in Iafanapatan, magno & admirabili ſucceſſu vſum eſſe in profliganda dyſenteria, quæ vniuerſum eius exercitũ affligebat, cũ ad manum non eſſent vſitata remedia. Etenim nunc ex huius fructus ſucco & ſaccharo minam parabat, quam ægris daret: nunc pulpam eius emplaſtri modo ventriculo & aluo applicabat; modò pulpã ſaccharo exceptã, vt in cydoniis ſolet, ægris exhibebat: interdũ fructum aſſum inſperſo ſaccharo: nonnumquam cortices exempta pulpa decoquebat, atq. id decoctum per clyſteres iniiciebat; ſimilẽ verò effectum præbebant, qualẽ balauſtiorum aliorumq́ adſtringentium medicamentorum, quibus vti ſolemus, decocta præſtare ſolent.* Dimas Boſque Medicus.

AT *ſilentio prætereundum non eſt, quod eadem caſtra ſequenti contigiſſe refert. Dederat ſeruo Aethiopi bina huiuſmodi mala aſſanda, vt cuidam militi dyſenteriã laboranti edenda præberet: verùm dum aſſantur, crepuerunt, ipſaq́ pulpa Aethiopis faciem, pectus & brachia ſic aduſſit, vt puluere tormẽtario vſtulatus videretur: quod contigiſſe puto ob pulpæ lentorem & viſciditatem ſimul & adſtrictionem, quæ ſemel accenſa vehementiùs vrit, quàm ſicca aliqua materia; quemadmodum ferrũ incenſum magis quàm lignum aut ſtupam vrere videmus.*

Scribit Fragoſus in ſua Rhapſodia (& alij ante eũ) in Guatimala fructũ naſci Guayauas ab incolis nuncupatũ, non minùs adſtringentem quàm Cydonia iſta Bengaléſia, eũq. ad ſimilem morbum (qui incolis eius regionis admodũ familiaris eſt) propinari ſolere, ſed priùs toſtum.

De Carombolas. CAP. XV.

Carambolas. Camariz. Balimba. Carambolas facultates.

FRVCTVS *eſt in Goa magnitudine minoris oui gallinacei, in quatuor, vt videtur, partes diſtinctus, flaueſcẽs, qui in Malauar* Carambolas *vocatur, in Canara & Decan* Camariz, *in Malayo* Balimba.

NVLLVS *eius in medicina vſus, præterquam quòd in febribus quotidianis exhibetur, & ex eius ſucco, cum aliis idoneis, fiunt collyria ad oculorum lippitudines vtilia.*

PLERISQVE *bene ſapit hic fructus, præſertim qui vinoſus eſt. Sacchαro conditur, gratiſſimusq́; eſt palato. Eo verò vtor ſyrupi acetoſi loco.*

De Ber. CAP. XVI.

Bor. Ber. Vidaras.

VOCATVR *hic fructus in Canara* Bor, *in Decã* Ber, *in Malayo* Vidaras, *præſtantior quidem noſtrate, ſed ei qui in Balaguate naſcitur bonitate cedens.*

ALIVS *alio ſuauior eſt, ſed tamẽ aliquid adſtrictoriæ facultatis retinet, quoniam numquam ita matureſcit, vt commodè exſiccari poſſit, quemadmodum is qui in Anafegua prouenit. Hanc ob cauſam, expectorantem facultatem obtinere non poteſt vt Ziziphа, è quibus ſyrupum conficimus. Sed cùm aliis eſui aptis malis careamus, vti ſunt Camueſæ* Hiſpanis *dictæ, commendantur hi apud nos.*

DIFFERT *arbor à Ziziphis, magnitudine Mali, eiuſdémque foliis, minùs tamen rotundis: verùm nonnihil ſpinoſa eſt.*

De Ambare. CAP. XVII.

FRVCTVS *eſt hîc in India*, Ambare *vocant, nucis magnitudine, nullius in medicina vſus. Sed eo ſolent cibos condire, vt palato gratiores reddantur: maturus enim, odoratus eſt, gratamq́; aciditatem retinet. Cartilagineo quodam integitur cortice, vireſcente, dum immaturus eſt, at in maturo fuluus color.*

Amba. Magna.

* Lud. Roman. lib. nauigat. 5. cap. 15. hũc fructum, *Amba* nominat. Eſt itẽ, inquit, alius fructus *Amba* nomine. Eius caudex *Magna* dicitur, ſimillima eſt arbori, frequenteſque, vt Pyro, fructus. Is iuglandem nucem

ſem è noſtris effingit, cùm iam ſunt abſoluti. Cùm matureſcit, fului, eiuſdémq. ſplendentis coloris eſt. Intra corticem occultatur fructus, vt amygdalæ aridæ. Damaſceno, guſtu ſuauior eſt fructus: conduntur in cadis, vt apud nos oliuæ, ſed ſunt longè meliores.

De Iambolones. CAP. XVIII.

NASCITVR *ſponte frutex quidem in agris, Myrti effigie, ſed foliis Arbuti. Fert is fructum maioribus oliuis perſimilem, ſed guſtu admodum adſtringentem; incolæ* Iambolones *vocant. Muria conditur oliuarum modo.* Iambolones.

CETERVM *neque hic fructus, neque* Iaca *admodum ſalubres ab huius regionis incolis æſtimantur.*

De Brindones. CAP. XIX.

IN *hac regione eſt fructus quidam* Brindones *vocatus. Is foris aliquantulum rubicat, intus verò ſanguinis modo rubet: guſtu admodum acido.* Brindones.

INVENITVR *interdum foris nigricans (qui color maturitate conciliatur) nec adeò acidus vti ſuperior, qui tamen non minùs quàm ille intus rubeat.*

MVLTORVM *palato ſapidus eſt hic fructus, meo verò minimè, ob nimiam aciditatem. Eo tinctores vtuntur. Cortex verò aſſeruatur, atque mari aliò tranſuehitur, aceti conficiendi gratia: quod à Luſitanis quibuſdam etiam in Luſitania factum eſt.* Acetum è Brindones.

De Indico Melone. CAP. XX.

EST *apud Indos Melonis genus prægrande & rotundum, oblongius tamen aliquantulum, formaq́ue quodammodo ouali, quod Luſitanis Indiam incolentibus* Pateca *(corrupto ab Indorum* Batiec *vocabulo) dicitur. Hūc Melonem per longitudinem non aperiunt, vt melopepones noſtrates comeſturi aperimus: ſed per tranſuerſum ſecant. Et licet dulcedine à noſtris ſuperetur hic Melo, attamen ſuauis eſt, refrigeratq́ue mirum in modum & humectat, tota carne ſeſe in quendam liquorem reſoluente.* Melo Indicus. Pateca, Batiec.

VTILIS *eſt in bilioſis febribus, & ardentibus, aduerſus iecoris & renum ardores, vt experientia didicimus. Vri-* Melonis Indici facultates.

nas

nas ciet: ſolentq́ ſani eum fructum edere, quatuor horis à ientaculo, quoniam tum maximè ſit infeſtus calor. Meliùs tamen mihi facere viderentur, ſi ab eis ſuas menſas auſpicarentur.

H V I V S *ſemina (quæ ante maturitatem cãdida ſunt, per maturitatem verò nigra) ſomnum prouocant, eaq́ reliquis ſeminibus frigidis, tametſi eis non careamus, præſtantiora æſtimamus.*

R E F E R V N T *Arabes & Perſæ primũ ex India hũc* Batiec indi. *fructum ad ſe delatum, eámque ob cauſam* Batiec indi *appellant, id eſt, Melonem indicum; quo nomine etiam Auicennæ appellatur multis locis.* Batiec *enim eorũ lingua Me-* Calangari. *lonẽ ſonat. In India verò ab ipſis incolis* Calãgari *dicitur.*

M E M I N I T *huius Auicenna libr. 4. fen. 1. cap. 39. cap. de Tertiana pura, ac eum multis laudibus commendat.*

P V T A R V N T *nõnulli id Melonis genus quod in Hi-* Budiecas. *ſpania Caſtella naſcitur, quodque* Budiecas *vocant, eſſe hunc Melonem indicum, & deprauato à* Batiec *nomine* Budiecas *appellatum. Sed valde falluntur. Nam plurimum ab hoc differt cùm foliis, tum planta tota, quæ Melonum indicorum modo per ſolum non extenditur & ſerpit, ſed ſeſe in altum attollit.*

A I V N T *etiam in Africa Indicis ſimilem naſci: ſed cùm non viderim, affirmare non auſim.*

I G N O R A B A N T *eruditi huius regionis medici, iſtius Melonis in Medicina vſum: (non ſolẽt enim ad huiuſmodi minutias ſeſe abiicere, & in ſuis curationibus experientia & conſuetudine dumtaxat nituntur) ſed à me edocti, eis vti cœperunt.*

* Cum hoc fructu ſimilitudinem quandam habere videtur, quam
Ludou. Roman. lib. 5. nauigat. cap. 15. deſcribit in hunc modum:
Habent in Calecut fructus quoſdam Cucurbitis ſimiles, ſed condìtu-
Comolange. ræ aptiores. Res eſt non ind:gna memoratu, huic nomen eſt *Comolange*.
Oritur inculta tellure Peponum modo. An autem is cuius ſuccum
Turcæ & Vngari in deliciis habent exſtinguendæ ſitis gratia? vel Na-
peca Bellonij lib. 11. obſer. cap. v 1. quam vulgari Arabica ap pe latione
Copous nominari ſcribit?

De

De Mungo. CAP. XXI.

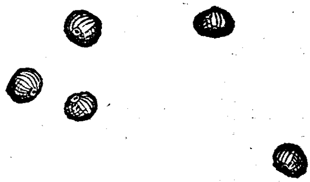
EST verò Mungo *ſemen viride, quod per maturitatem fit nigrum, Coriandri ſicci magnitudine. Pabulum eſt equorum; interdum tamē etiam ab hominibus editur. Guzarate & Decan incolæ in febribus hoc modo vtuntur.* Mungo.

FEBRICITANS *cibo abſtinet per decem, nonnunquā per quindecim dies: poſt quos huius fructus decoctum illi propinatur, in quo nonnihil pulpæ remanſerit: deinde cortice delibratum* Mūgo *& inſtar Orizæ coctūm febricitanti exhibent: Panem verò triticeum non niſi poſt multos dies: non quòd frumento careant hæ prouinciæ; nam etſi non ſtercorentur & colantur agri, quemadmodum apud nos, ſed ſuperficie tenus dumtaxat arentur, natiua ſua pinguedine & vbertate etiam interdum ſine pluuia, frumentum Nouembri menſe ſibi commiſſum, medio Ianuario colligendum & maturum exhibet.* Mungo vſus.

NASCI *etiam ferunt in Palæſtina hoc Mungo. Eius meminit Auicenna, lib. 2. cap. 488. vocatq;* Meſſe*, *Bellunenſis eius interpres* Mens: (Mex *autem debere dici ab eruditis medicis Arabibus edoctus ſum.) Itē alio loco lib.* 1. *Fen. 3. cap. 7. vbi probibet auiculas cum Mex edi, quoniam cùm facilioris ſint concoctionis quàm mex, periculum ſit ne crudum adbuc mex cum earum chylo ad hepar rapiatur.*

*Meiſce habent noſtra exemplaria. Mex.

* Miſſus eſt Walerando Dourzo ex Ormuz, fructus quidam exiguus Piperis magnitudine, rotundus, ſtriatus, qui Coriandri grana ita æmulatur, vt primùm intuentibus Coriandrum videatur, maius tamen & nigrum: membrana ſuperior granum continet nigricans calidi guſtus. Non ineptè quadrare videtur Negundo, tertio huius libri cap. deſcripto, ſed neque etiam huic Mungo, cui exactiſsimè conueniret, niſi calidus eſſet, Mungo verò frigidus, quantum ex eius facultatibus colligere licet. Ne tamen locum non haberet, eius iconem cum breui deſcriptione hîc inſeruimus: atque alterius cuiuſdam puſilli fructus, quem ad me ſuperiore æſtate clariſs. vir D. Alphonſus Pancius Medicus, ac publicus in Academia Ferrarienſi Profeſſor, miſit, quemq; *Buna* nonnullis, aliis verò *Elkaue* nuncupari tradit.

BVNA igitur Fagaræ eſt magnitudine, aut paulo amplior, oblongior plerumque, colore ex cinereo nigricante, cortice tenui, & veluti ſulcum quendam per longitudinem vtrimque habente, per quem facilè in duas æquales partes diuiditur, quæ ſingula grana continent, oblonga, altera parte plana, fuluefcentia, guſtu acido. Aiunt in Alexandria potionem quandam ex ea fieri, vim refrigerandi non mediocrem obtinentem. Hunc fructum deſcribere videtur *Rauwolfius* in ſuo Hodœporico, nomine *Bunnu*, quod ex appellatione, forma, & facultatibus, *Buncho* Auicenna, & *Bunca* Rhaſis ad Almanſorem ſimillimum eſſe cenſet.

De Curcas. CAP. XXII.

Curcas deſcriptio.

NASCITVR *in Malauar fructus quidam magnitudine Auellanæ cum ſuo putamine, nō tamen adeò rotundus: candidus eſt, guſtu quali ſunt tubera cocta: hunc* Chiuiquilenga *vocant, id eſt, exiguum Inhame*: in Cairo, vbi frequens eſt:* Curcas *(ſic etiam in quibuſdam Malauar locis) in Cambaya* Carpata. *Dependet ex ramis cuiuſdam plantæ, quæ ſeritur: nullius, quod ſciam, in medicina vſus.*

Chiuiquilenga. Curcas. Carpata.

QVANTVM *coniectura conſequi poſſum, videtur Serapio libr. ſimp. cap. 225. huius meminiſſe, vocaſſeque* Habel-

Habelculcul[b] *corrupto vocabulo, cùm* Hab alculcul *dixiſſe deberet, quod* Curcas *ſignificat (niſi nos ipſi fortè* Curcas *corruptè vocemus)* Hab *enim magnum ſemẽ ſonat,* al *articulus eſt genitiui, quemadmodum aliquando diximus. Scribit autem Serapio eius frequẽtem vſum ſeminis quidem copiam facere, ſed cholericam quam vocant paßionem excitare: quæ omnia Malauares huic fructui tribuũt.* Habelculcul.

E I V S *meminit Rhaſes, de re med. lib. 3. cap. 20. vocatq́;* Kilkil, *ſed forſitan corruptè.* Kilkil.

S E D *quoniam in Cholericæ paßionis mentionẽ incidimus, eius cauſas, ſigna, & curãdi rationẽ hîc ſubiiciemus.*

χολέρα *Græcis, Cholera Latinis (vulgus medicorũ Cholericam paßionem nominat) Indis Morxi, id eſt, malum ob nimiam cibi ingurgitationem contractum, Luſitanis vocabulũ corrumpẽtibus Mordexi, Arabibus Hachaiza, tametſi corruptè legatur apud Rhazen Saida, morbus eſt acutiſſimus, his præſertim regionibus, præſentibúſque eget remediis. Nam plerumque intra viginti quatuor, interdum verò decem horarum ſpatium hominem necat; & quando tardißimè, quarto die.* χολέρα. Morxi. Mordexi. Hachaiza.

S O L E T *accidere ob multam cruditatem, aut alimentorum prauitatem, interdum etiam ob immodicum veneris vſum, idq́; magna ex parte Iunio & Iulio, qui ſunt Indis menſes hiberni.* Cauſæ.

P V L S V S *languidus eſt & conciſus, difficilis reſpiratio: ſequitur frigidus ſudor foris, intus verò incẽdium & ſitis, oculi conniuent, vigiliæ torquent, frequens vomitus, & per inferna excretio, vt tãdem virtus expultrix planè concidat, & ſubſequatur muſculorum contractio & tenſio.* Signa.

D A N D A *eſt opera, vt confeſtim & ſine mora ſuccurratur: ventriculus vitioſis humoribus primùm euacuetur medicamẽto vomitum ciente, quale eſt quod hordei & cumini decocto (quod in hoc morbo efficax remediũ eſſe comperi) conſtat: aluus verò clyſtere ex hordei & furfuris decocto,* Curatio.

cocto, oleo roſarum & melle roſaceo colato eluatur: corpus vniuerſum pannis aſperis & calefactis fricetur, collum, dorſum, & crura calidis oleis inungantur, quale eſt castorinum & rutaceum.

V B I *exacta apparuerit concoctio, datur ægro ſtillatitius liquor perdicis, aut gallinæ pinguis, è qua pinguedo exempta ſit; deinde cum pauxilla aqua Canellæ & roſacea, momentoq́ꝫ corallij & auri, iniecta cydonia fruſtulatim conciſa; quæ ſi recentia non inueniātur, muria condita, priùs tamē albo vino diluta. Aqua nulla propinetur, aut, ſi omnino opus eſt, pauxillum detur, in qua aurū ignitum exſtinctum ſit: interdum vinum cum Canella, tametſi in victus ratione huiuſmodi calida rarò præſcribam, ſed foris duntaxat admoueam (roborando videlicet ventriculo) inunctione ex oleo maſtichino & nardino, deinde Canellæ facta.*

P E C V L I A R I A *verò ſunt remedia Theriaca vino aut aqua roſacea, aut ſtillatitio Canellæ liquore macerata, pro neceſſitatis ratione, vnicornu, lignum colubrinum, radix Malacenſis, de quibus libro primo. Præſentius verò remedium non inueni tribus granis lapidis Bezar, cuius ſuprà memini: mirum enim in modum cordis vires reficit.*

P O R R O *eum morbum Indici medici hac ratione curant. Propinant ægris aquam decoctionis orizæ cum pipere & cumino: pedibus cauteria admouent, piper longum in oculos iniiciunt: aduerſus autem muſculorum contractiones & tenſiones, validis ligaturis brachia, cruráque ad genua, deinde ad pedes vſque conſtringunt, & ſuum Betre edendum exhibent.*

Inhame.

a Inhame Luſitanis vocatur planta quædam ampliſsimis foliis iuxta aquas, & in ipſis aquis naſcens. Verùm non ſponte prouenit, ſed ſeri debet: at ſemel ſata, radice ſe propagat. Eam tametſi nonnulli Arum Ægyptiū eſſe cenſeant, Colocaſiam potiùs nobis videri, Deo annuente, aliquando demonſtrabimus. At hoc Inhame non id eſt, quod alio nomine *Yuca* vocatur, ex qua Americi farinam conficiunt.

b Videtur Serapio eo loco (quod tamen pace noſtri Auctoris dictum volo) non Curcas intelligere, ſed ſuum potiùs Secacul.

De

De Caceras. CAP. XXIII.

INVENITVR hîc radix Traſium modo in ipſis terræ viſceribus naſcens, quæ deinde per ſiccitates cauliculum emittit drodrantalē, folia ſimul implicata, virētia, Iridi luteæ aquaticæ, ſiue Gladiolo ſimilia. Dehiſcente per ſiccitates terra, exilit tuberum modo: deinde ſiccata, caſtanearū ſaporem refert: non ſiccata autem, ingrati ſaporis eſt. Caceras hîc vocant. Caceras deſcriptio.

De Datura. CAP. XXIIII.

PLANTA quam huius regionis incolæ Datura appellant, caule eſt craſſo & alto, foliis Acanthi ſimilibus, minoribus tamen, per extrema & in ambitu acuminatis ſeu anguloſis, multosq; ſecundùm longitudinem neruos habentibus, inſipidis ferè, niſi quòd admodū ſint humida, & guſtu nonnihil amara, odoremq; foliorum Raphani aliquātulum æmulentur. Flos in extremis ramis prouenit colore Roriſmarini, magna ex parte rotundus. Naſcitur in Malauar. Ex odore iudicare licet hanc ſtirpem inſalubrem eſſe. Datura deſcriptio.

INIICITVR à furibus hîc flos, aut eius ſemen, in cibos eorum quos deprædari volunt: mente enim quodammodo alienantur, quotquot id medicamentum ſumunt, & in riſum ſoluuntur, magna cum libertate ſinentes quod lubitum eſt deprædari. Durat verò hæc mentis alienatio viginti quatuor horarum ſpatio. Datura mētem offendit.

PRIMA cura eſto, vomitū cientia exhibere, vt quidquid in ſtomacho remanſit, vnà cum cibo eiiciatur: deinde euacuare & diuertere oportet validis clyſteribus, & forti brachiorum & crurum paulo ſupra pedem confricatione, fortibusq; ligaturis; interdum etiam cucurbitulas applicare: quæ ſi non iuuent, venam ſecare in maiore pedis articulo neceſſe eſt. Curatio.

HORVM remediorum vſu, nemo ex meis vnquā periclitatus eſt: ſed omnes Dei beneficio intra viginti quatuor horarum ſpatium curaui.

PROPINATVR à plerisq. hoc medicamentum ridendi & relaxandi animi gratia, cùm videt eos, qui id ſumpſerunt, velut amentes & ebrios ferri. Attamen non placet hic ludus, & ne in ſeruis quidem experiri velim.

De Bangue. CAP. XXV.

Bangue. Oſium.

QVIA nonnulli in ea opinione fuerunt, vt putarent Bangue Indis dictum ab Opio, quod illis corruptè Oſium vocari dixi, non differre; non abs re fore duxi, pauca de Bangue diſſerere.

Bangue deſcriptio.

EST igitur Bangue planta Cannabi haud abſimilis, at huius ſemen Cannabino minus eſt, nec ita candicans: deinde ſtolones lignoſi nullo ferè cortice veſtiũtur, cõtrà quàm in Cannabi. Poſtremò Indi huius ſemen & folia edunt vt fiant in venerem procliuiores, [a] cùm Auctores contrarias facultates Cannabino ſemini tribuant, videlicet, quòd genitale ſemen exſiccet.

Bangue ſuccus.

COGITVR autem hic ſuccus è foliis contuſis, interdum ex ſemine, cui nonnulli admiſcẽt fauſel virentẽ (nam inebriant, & quodammodo ſenſus cerebri lædunt) aut nucem moſchatam, & macim, interdum garyophyllos, interdum caphuram de Burneo cognominatam, alij ambarum & moſchum, pleriq; opium, vt potẽtiores Mauritani. Nullam verò ex eo aliam vtilitatem capiunt, niſi quòd in extaſin quodammodo rapiantur, atque omni ſolicitudine liberentur, tenue quiddam ridentes.

CETERVM eius vſus primùm excogitatus eſſe dicitur, vt Imperatores exercituum & militares homines, qui perpetuis vigiliis torquerentur, hoc Bangue, aut vino, aut opio epoto, veluti ebrij ferrentur, & omni velut ſolicitudine & labore ſoluti, altiùs dormirent.

Sultanus Badur.

SOLEBAT enim dicere magnus Sultanus Badur Martino Alfonſo de Souſa regio conſiliario, quẽ plurimum diligebat, & cui ſecretiora conſilia credebat, quòd cùm in ſomnis adire vellet Luſitaniam, Braſiliã, Aſiam minorem,

Ara-

Arabiam, vel Perſiam, pauxillum Bangue dumtaxat ſumebat, quod ſaccharo conditum, & ſuprà recitatis ſimplicibus permiſtum, Maju *vocant.* Maju.

a Huius rei cauſa ſuſpicatur Fragoſus, an herba illa ſit ab Indo allata, cuius meminit Theophraſtus lib. 9. cap. 20. Plant. Hiſt.

De Anil. CAP. XXVI.

ANIL *Arabibus, Turcis, omnibusq́; iis nationibus dictum, vocatur in Guzarate, vbi fit,* Gali, *nunc verò pleriſque* Nil. Anil. Gali. Nil.

HERBA *eſt quæ ſeritur ſingulis annis, Ocymo* * *ſimilis: eodem enim modo colligitur, & ſiccata maceratur. Hanc deinde probè contuſam, & in panes coactam, per aliquot dies ſiccandam exponũt, & ſiccata, viridi colore prædita videtur: quóque magis exſiccatur, eo magis ad cæruleum tendit, donec tandem in cæruleum exſaturatum ſiue venetum colorem euadat.*

ID *Anil probatur, quod maximè purum eſt, quodq́; vſtum arenæ modo non remanet, ſed in tenuiſſimam farinam diffunditur. Alij id præferunt, quod in aquam coniectum fluitat. Leue igitur eſſe debet, & bene coloratum.* Anil delectus.

* Mangiriquam habet Auctor, quod vocabulum, quotquot Luſitanos conſului, Baſilicum ſeu Ocymum interpretati ſunt. At mihi iniqua admodum iſta comparatio videtur. Siquidẽ non ſolemus ex Ocymo paſtillos conficere, ſed potiùs ex Iſatide, quæ cum huius plantæ deſcriptione multo elegantiùs quadrat. Mangiriquam.

Sed hîc Fragoſi inſcitiam mirari licet, qui in Rhapſodia ſua (quam ex Orta, meiſque in illum annotatiũculis, tum etiã ex Monardis maxima ex parte contexuit (malignè tamen ſuppreſſo omnium nomine, ſed cui ſi alienæ plumæ detrahantur, cornix Aeſopica fiet furtiuis nudata coloribus) nugatur me velle Mangiriquam eandem plantam eſſe cum Iſatide, quam exiſtimo pluribus notis cum Anil noſtro Auctori deſcripto potiùs conuenire, quàm Ocymum, cuius foliis ſuum Anil depingit. Sed an, quæſo, Anil quod meus hic calũniator poſtea deſcribit, quodque in Occidentali India coli aſſerit, cum Ocymo peculiare quidquam habet? Imò ipſum nil niſi Iſatidem deſcribere, vel mediocriter in re herbaria verſatus facilè iudicabit. Memini ante aliquot annos ex Anil ſemine Alexandria miſſo, cuius planta iſtic magno in vſu eſt, natas mihi ſtirpes, quæ Lentis ſeu Coluteæ minoris foliis conſpicerentur, floreſque luteolos ſparti Græcorum (quod Hi-

ſpani Retama vocant) omnino ſimiles proferrent, quas ſubſequentis hiemis aſperitas ſuſtulit.

De Anonymo. CAP. XXVII.

Planta peregrina.

NASCITVR *in Malauar planta miræ naturæ: nam ſi quis manum admoueat, ilico contrahitur. Folia Polypodij, flores verò luteos habet.* Nullus *veterum huius,*[a] *quod ſciam, mentionem fecit. Eam verò intelligere videtur, qui Americam deſcripſit*[b], *quoniam in Peru prouincia plantam naſci aſſerit, cuius folia ſolo contactu ſiccantur.*

Plãta in Peru naſcens.

a Huic tamẽ non admodum abſimilis videtur Æſchynomene, cuius Theoph Hiſt.plant.lib.4 cap.3.meminit. Naſcitur, inquit, peculiaris quædam arbor circa Memphim, nõ foliis, vel ramis, vel tota forma peculiare quid ſortita, ſed euentu: facies enim eius ſpinoſa, folium filici ſimile, vt Gaza vertit; vel pennis, vt Plinius: ſed cùm ramulos quiſpiam contigerit, folia veluti areſcentia ac langueſcentia contrahi aiunt, deinde paulo pòſt ad vitam redire.

b Frãciſcus Lopez de Gomara in Hiſtoria generali cap.194 & 205.

De quibuſdam Indiæ Regibus. CAP. XXVIII.

CETERVM, *quoniam plerumque Nizamoxa & & quorundam Indiæ Regum in his noſtris commentariis mentionem fecimus: non alienum à noſtro inſtituto fore iudicaui, ſi quid de his aliiſq; nonnullis Orientis Regibus commemorarem.*

ELAPSI *ſunt igitur circiter trecenti anni, quòd potens quidam Rex in regno Dely, magnam illius Indiæ, quæ intra Gangem eſt, partẽ occupauit, & regnum Balaguate ſiue Balagate, quibuſdam Regulis Gentilibus ademit.*

EODEM *tempore tyrannidem in Cambaya occuparunt quidam Mauritani, expulſis legitimis dominis Gentilibus, quos* Reisbutos *vocant.*

Reisbutos.

A REGVLIS *Balaguate originem ducere creduntur, quos nunc* Venezaras *appellant; tum alij hanc regionem incolentes,* Colles *nuncupati. Sed tum hi, tum quos Reisbutos vocant, præda & latrociniis vitam in hunc vſq. diem ſuſtentant. Illis totum regnum* Decan; *his Reisbutis ſcilicet, Cambaya regnum tributum pendent, vt ab eorum*

Venezaras.

Colles.

incur-

incurſionibus ſe redimant. Nec hactenus à vicinis Regibus domari potuerunt: nam ſtrenui ſunt & militares viri. Sed etiam ipſi Reges, pecuniarum auidi, illos impunè graſſari ſinunt, modò prædæ partem auferant.

Est *verò hoc regnum Dely procul in continẽti ſitum Septentrionem verſus, & Coraſone vſque extenditur. Frigida admodum eſt regio, niuibus & gelu per hiemem non minùs diuexata, quàm noſtra Europa.* Regnum Dely.

Hoc *regnum occuparunt, elapſi ſunt triginta amplius anni,* Mogores, *quos* Tartaros *nuncupamus (eius verò Regis Dely fratrem in aula Sultani* Bhadur *Regis Cambaya, magno honore affectum vidi) ſed aliquanto pòſt tempore Tartaris ademptum eſt idem Regnum ab vno Equite, qui infenſus Regi Bengala, quòd ipſius fratrem occidiſſet, ſeditionem aduerſus Regem mouit, eoq́ue trucidato regnum Dely aliaq́ue multa regna occupauit, ita vt omnium ſui temporis potentiſſimus Rex fuerit exiſtimatus. Nam à viris fide dignis accepi, eius ditionem octingentas leucas ambitu occupaſſe.* Mogores, Tartari.

Erat *hic eques initiò dominus montium quorundam vicinorum regno Bẽgala, vocatusq́ue fuit* Xaholam, *id eſt, Rex mundi.* Xaholam.

De *huius geſtis maior hiſtoria conſcribi poſſet, quàm de magno* Tamirhan, *quem nos corrupto nomine* Tamberlanem *vocamus, nonnulli* Tamir-langue, *idq́ue melius, quòd* Tamir *proprium eius nomen fuerit, &* Lãgue* *claudum ſignificet, quemadmodum ipſe erat.* Tamirhan. Tãberlanes. Tamir-langue.

Ceterum *cùm hic Rex* Xa-holam *occupaſſet Decan & Cuncam, nec poſſet tantum imperium continere, rediit ad ſua: & his poſtremò occupatis regnis ſuum conſobrinum præfecit.* Xa-holam.

Delectatus *eſt ſemper eius cõſobrinus peregrinis nationibus, quales Turci, Aſiæ minoris, quam nunc Natoliam appellant, incolæ: Rumes, qui Thraces ſunt: Co-*

 raſones,

raſones, quos nonnulli Arios putant, & Arabes.

DIVISIT *autẽ regnum in prouincias, quibus præfectos dedit. Maritimã eam regionẽ quæ ab Angediua vſque ad Ciſardam per ſexaginta leucas extenditur, deinde interiori regione cum aliis terminatur prouinciis, gubernandam dedit* Adelham, *quẽ nos* Idalcam *appellamus. Ei prouinciæ quæ à Ciſardam vſque ad Negatona extenditur per viginti leucas, interiori verò regione aliis prouinciis, & Cambayæ, iungitur, præfecit* Nizamaluco.

Adelham. Idalcam.

Nizamaluco.

HI *ſolùm duo præfecturam obtinuerunt in Cuncam, qui tractus eſt maritimus vſque ad montẽ* Guate *appellatum. Latè patet hic mons, & multis locis præaltus eſt: illud autem mirum, eius faſtigium in pulcherrimam planitiem deſinere. Et quoniam lingua Perſica* Bala *faſtigium ſignificat,* Guate *verò montem, vaſta illa vltra eum montem prouincia, nomen* Balaguate *inuenit, quaſi dicas, ſupramontanam vel vltramontanam.*

Guate mõs.

Bala, faſtigium.

BALAGVATE *igitur prouinciæ præfecti ſunt* Imadmaluco, *quem nos* Madremaluco *appellamus, &* Cotalmaluco, & Verido.

Imadmaluco, Madremaluco. Cotalmaluco, Verido.

ERANT *verò omnes iſti Præfecti, peregrini natione, præter* Nizamaluco, *quẽ ex Decan oriundũ prædicãt, & filiũ eſſe vnius Tochæ Regis* Daquem, *cũ cuius vxore ſtupri conſuetudinẽ habuerit Rex* Daquem. *Hinc fit vt* Nizamaluco *ex regia ſtirpe ſe prognatum prædicet: reliquos verò Præfectos, Regis eſſe ſeruos & regia pecunia emptos.*

Rex Daquem.

SVCCESSV *verò temporis factum eſt, vt hos omnes Præfectos tæderet obſequij regij. Coniuratione itaq. inter ſe facta, prouincias, quibus præfecti erãt, ſinguli ſibi occuparũt, & captũ Regẽ* Daquem, *in Beder primaria regni Decan vrbe,* Verido *vni ex Præfectis cuſtodiendũ dederũt.*

HVIVS *coniurationis etiã participes fuerunt Gentiles quidam, veluti* Mohadum coja & Veriche, *quibus ceſſerunt regiones amplæ cum aliquot opulentis vrbibus,*

Mohadum coja. Veriche.

videlicet Mohadum, *vrbs Viſapor, quæ nunc eſt regia* Idalcam, *& Solapor & Paranda, quas poſtea illi ademit* Nizamaluco. Veriche *ſuam prouinciam retinuit, quæ Cambaya &* Nizamaluco *prouinciæ contermina eſt.*

PROAVVS *eius* Adelham, *qui nunc viuit, vnus è cõiuratoribus fuit natione Turcus: mortuus eſt anno quingenteſimo trigeſimo quinto ſupra milleſimum. Valde potens is ſemper fuit: at ei bis ademerunt Luſitani ciuitatem Goa, quæ ducentis leucis ab oſtiis fluminis Indi, quem incolæ* Diul *vocant, abeſt.* Adelham.

AVVS *eius* Nizamaluco *qui nunc rerum potitur, pater illius mei amici, quem aliquoties curaui (à quo plus duodecies mille pardaons accepi; & ſi aliquot menſibus ſingulis annis apud eum hærere vellem, in ſtipẽdium annuum offerebat quadraginta millia, quod accipere nolui) obiit anno nono ſupra milleſimum & quingẽteſimum. Hic erat, vt ſuprà dixi, ex Decan.* Nizamaluco.

IMADMALVCO, *vel* Madremaluco, *natione Circaſsius fuit, initiò Chriſtianus: mortuus is eſt anno milleſimo quingenteſimo quadrageſimo ſexto.* Imadmaluco.

COTALMALVCO, *natione Coraſone: mortuus eſt anno quadrageſimo octauo ſupra milleſimum & quingenteſimum.* Cotalmaluco.

VERIDO, *natione Hungarus, & initiò Chriſtianus, anno milleſimo quingenteſimo & decimo mortuus eſt.* Verido.

CETERVM *antè quàm ad horum nominum interpretationem accedamus, quædam præmittere lubet huic noſtro propoſito deſeruientia.*

RAO *lingua indigena Regem ſignificat:* Naique *verò Tribunum militum, aut Capitaneum vulgo vocatum. Admiſſuri ergo hi Reges aliquem Gentilem indigenam in ſuum famulitiũ & miniſterium, ſi exiguo honore dignum illum cenſent, proprio eius nomini vocabulum* Naique *adnectere ſolent, vt* Salua-naique, Açem-naique: Rao. Naique.

Si verò multo honore, Rao *vocabulum adiiciunt, vt* Chita-rao, *quem ego noui: magnificum verò eſt nomen, nam* Chita *Lyncē ſonat: igitur* Chita-rao, *Rex Lyncis fortitudine. Sed* Rao *ſimpliciter & ſine additione prolatum,*
Rex Biſnager. *Regem Biſnager per excellentiam ſignificat, qui olim certè ab* Adel-ham *multum diuexatus eſt: nunc verò, reliquus totius Decan regulis potentior eſt, & ab eis fidelitatem accipit, vt omnium rerum eſt viciſsitudo.*

Sed *vt ad rem redeamus.* Adel *lingua Perſica* Iuſtitiam *ſignificat:* Ham *verò apud Tartaros Regem ſonat: & quia eos, quibus fauent, Ham vocant; hinc factum*
Adel-ham. *eſt, vt* Adel-ham, *quaſi Rex iuſtus dictus ſit, cùm ipſe &*
Sabayo. *eius ſimiles iuſtitiam minimè coluerint. Hunc Hiſpani* Sabayo *appellant; nam, vt intelligo, Arabica & Perſica*
Saibo. *lingua* Saibo *Dominum ſonat, quo nomine per excellentiam vocatur.*

Maluco. Neza. Malvco *regnū ſonat, &* Neza *lanceam lingua Perſica: hinc dictus eſt* Nizamaluco, *quaſi lancea regni.*

Cota. Sic Cota *idem eſt Arabibus quod Arx Latinis: inde* Cotalmaluco, *id eſt, arx regni.*

Imad. Imad *eadem lingua Solium ſonat: hinc* Imadmaluco, *id eſt, Solium regni.*

Verido. Verido *conſeruationem ſignificat: inde* Melique verido, *tanquam Rex conſeruationis dictus. Vocati ſunt*
Melique. *autem à nonnullis hi Præfecti, non* Maluci, *ſed* Meliques, *quaſi Reguli. At nec* Maluco *propriè regnum ſignificat, ſed regionem aut prouinciam.*

Porro *quoniam* Nizamaluco *interdum à me*
Nizamoxa. Nizamoxa *appellatur, huius vocabuli ſignificationem minimè prætermittendam eſſe duco.*

Xa-Iſmaël. Xa-tamas. Xa-ismael *pater eius* Xa-tamas, *qui nūc rerum in Perſia potitur, ex humili genere euectus eſt in ſummum Imperatorem: & controuerſiam cum Turcorum Imperatore habuit ſuper ſua religione. Is omnibus vicinis regionibus,*

bus, quæ eius religionẽ excipere non vellẽt, cruentum intulit bellũ. Huic ſuccedẽs filius Xa-tamas, *idem mandatũ dedit Regulis regionis* Decan: *& eos titulo* Xa, *quod Regẽ Perſica lingua ſonat, decorauit. Hinc factũ eſt, vt nunc* Adel-xa, Nizamo-xa, Cotumi-xa *appellẽtur, nomẽq; regiũ ſaltẽ retineant: tametſi monetã cudendi facultatẽ non habeãt, niſi æreã. Huius religionẽ amplexus eſt* Nizamo-xa: *at reliqui Reguli, poſt Legati eius abitum, eam reiecerunt.* Xa. Adel-xa. Cotumi-xa.

HVNC Xa Iſmaël *appellarunt etiam Turci* Sofy: *quoniam ſui exercitus Imperatorem virum ſtrenuum habuit nomine Suſy.* Sofy. Sufy.

SVNT *qui* Xeque *non* xa *dicendum putent: ſed errant. Nã tametſi* Xeque *dignitatis ſit nomẽ, quippe* Xeque *ſenem ſignificat (vnde dicuntur* Xeques *Arabes) tamen* Xa-Iſmaël *dicendum, id eſt, Rex Iſmaël.* Xeque.

XA *vocabulum me inuitat, vt aliquid de ludo latrunculorum hîc addã, qui admodum familiaris eſt Perſis, & Mauritanis, tametſi apud eos alia ſit ludendi ratio.*

REGEM Xa *nuncupant; quoties verò eum impetũt, minimè* Xaque *dicunt, ſed* xa, *quaſi dicerent, Moneo te Rex, vt loco te moueas. Reginam appellant* Goazir, *id eſt, Præfectum regni, ſeu quem Coneſtabilem vocãt: Delphinum ſiue Sagittarium,* Fil, *id eſt, Elephantum: Equitem,* Guora, *id eſt, Equũ: Turrim autem, ſeu quem Elephantum dicimus,* Rochha, *id eſt, Tigridẽ: peditem,* Piada, *hoc eſt, virum qui pedes prœliatur.* Goazir. Fil. Guora. Rochha. Piada.

* Matthias à Michou, lib. 1. de Sarmatia Aſiana, cap. 10. paulo aliter, vbi de Tartarorum Imperatoribus agit: Quartus, inquit, Imperator ex Bathi genitus fuit. *Temir cutlu*, & interpretatur ex Tartarico felix ferrum, temir felix, & cutlu ferrum: erat ſiquidem felix & bellicoſus. Iſte eſt Tamerlanes in hiſtoriis celebratus, qui totam Aſiam vaſtauit, & vſque ad Ægyptũ pertranſiit, &c. Et paulo pòſt: Fuit & alius princeps Tartarorũ eo tempore *Acſac cutlu*, quod in Latino ſonat claudus, vel claudum ferrum: quoniam claudus erat, ſed ferox. Is multa bella feliciter geſſit, &c. Temir cutlu. Acſac cutlu.

FINIS.

INDEX EORVM QVÆ HOC LIBRO CONTINENTVR.

A.

Aberim regio 29
Abohali 11
Acem-naique 216
açete 49
açibar 9
acorum 126
Acſac cuſu 217
adamas 170. & ſeq.
Adel 216
Adelham 215.216
Adelxa 217
adhar 133
adrae 155
aëc 27
agallochi hiſtoria 67
agallochum 65.67
agalugen 67
ahouay 197
alad 152
alaf 133
alaqueca 177
aldirira 125
aled 152
Alep Syriæ emporium 57
algalia 19
aliaa 155
aliofar 179
almaz 170
almaharur 15
aloë 9.10.11.12.13.14
ἀλόη ibidem
aloë foſſilis 14
alſith 15.16
alypum 143
Amba 202
ambar 5.6.7.8
ambare 202
ambari delectus 8
ambarum 5.6
ambili 115
amſiam 21
amomum 122
amuſa 190
anacardium 120
Andanager Decã emporium 70
ane 49
Angediua inſula 5
angeidan 15
angelica 20
anil 211
anime 34.35
anjudea 15
anonymos 212
anthrax 175
antiſpoda 48
antit 15
anuale 113
arare 113
arata 125
arboris flores violarũ loco 123
Arbor triſtis 182
arboris triſtis aqua ibid.
areaa 9
areça 99
aretca 113
ariaqui 113
armenus lapis 178
armuſel 82
arnabo 160
arroba 175
aſa 15.16.17.18
aſſabeldiriri 125
aſuat 111
ati 49
auacari 187
Auellanæ Indicæ 190
auzuba 186
azel piſcis 6
azeure 9
azfar 111

B

Bache 125
Bade-frangi 145
Bahoo 118
Bala 214
Balador 120
Balaguate 214
balauſs 175
Balimba 202
bananas 199
Baneanes 20.38.66
Bangue 210
Barbaria 151
barcaman 141
baro 49
batiec 203
bauaſimga, bauaſimgua 112
bazar 166
Bdellium 36
beſbaſe 80
belenizan 24
beleregi 111
beli 200. & ſeq.
Belzaar 168
ben album & rubrum 160
Benjaoy 24
ben Iudæum 20
Benjui amygdaloides 25
benjui de boninas 25
benjuifera arbor 26
benjuinum 20.23.24.25.26, &c.
ber 202
berifera arbor 32
beryllus 171
betre 71.72. & ſeq.
betre hiſtoria 74
Bezaar 168
bezar lapis 165. & ſeq.
Boam 167
Bodoins 29
bola 29
bor 202
borrax 137
Bramenes 21

braſilium

braſilium lignum 69
braſma 90
brechmaſin 90
brindones 203
budiecas 204
buaapalia 80
bybo 120

C.

Caceras 209
Cachoraa 158
Cadegi Indi 76. & 77
cafur 37
cahzçara 129
çajous 121
cairo 106
Cairum vrbs 15
cais manis 59
calafur 83
calambac 67
calambuco 78
calamus 124. & ſeq.
calandares 158
calangari 204
caluegiam 153
çamac 28
çamacaraby ibid.
camariz 202
cameaa 59
cancamum 33. 34
çandil 118
canella 56. & ſeq.
canella eſt caſſia 58
canellæ aqua 62
canellæ oleum 62
canje 187
caphura 37. 38.
caphura aſchap. 37. 38
caphuræ hiſtoria 36. & ſeq.
capſicum 93
capur, cafur 37
carabe 32
carambolas 202
carandas 185
çarate 170
carbunculus 175
çarça parilla 151
cardamomum 94. & ſeq.
caril 105
carpara 206
carpeſium 93. 160
carrumfel 82
caſerhendar 154
caſſab 125
caſſia 59. & ſeq.
caſſia ſol. 117. & ſeq.
caſt 137
cate quid ſit 44
cate comer 9
cate Lycium 42. & ſeq.
cate ponderis genus 8
cato 43
caxcax 22
cebar 9
çembul 128
cenalſil 49
cenorins 39
chacani 99
chaledſium 152
chalidunium 152
chamelæa 66
chamderros 39
champe 183
chandama 68
chanque 82
chanquo 180
cheichem 33
chelidonium 152
cheripo 180
chermes 33
chinæ radix 145. & ſequent.
chinæ Schitæ Aſiatici 151
Chinarum regio 147
chincapalones 191
Chingalæ 63
chiniquilenga 206
chofolus 19
cholera morbus 161. 207
cholerica paſſio ibid.
chryſobalanus 80
chulem 137
cinnamomũ 60. & ſeq.
cobras de capelo 163
Coca 75
cocci oleum 105
cocous 104
coccus de Maldiua 107
Colles 212
comdaca 218
cominham 126
comolange 204
Comorim promontorium 7
conder 28
copra 105
oleum ex copra 105
coquo 104
cordumeni 97
coru 186
coſt 137
coſti 137
coſti hiſtoria 137. 138
coſtus 137
cõta 216
Coralmaluco 214. 215
Couchin Indiæ emporium 70
croci Indici hiſtoria 153
crocus Indic. 152. 157
çua 159
cubabchini 92
cubebe 91. & 92
culungem 153
cuminum ruſticum 125
cumuc 92
cunner 151
çupari 99
çura 104
curcas 206
curçuma 152
curcumani ibid.
cuardo 59
cydonia de Bẽgala 200

D.

Darchini 59
darſulſul 88
darſihahan 59
darzard 152
datura 209
daulaiſil 123
delegi 111
Deiy regnum 213
Dialacca, daliacca 34

Dimas Boſque medic. 201
dirimguo 125
dirite 125
Diu inſula 133
dore 94
doriones 193

E.

Ebur 49.& ſeq.
ebur foſſile 55
elachi 94
elæomeli 106
eleni 104
elephanti dens 49.
elephantorũ carne veſcũtur Aethiopes 50
elephantus 51.& ſeq.
Elkaue 205
embelgi 111
ençal 94
etremelli 94

F.

Fagara 93
Faua de Malaqua 120
faufel 99
faufel hiſtor. 101
faulfel aqua ſtillatitia 102
feruzegi 174
ficus martabanis 190
figuera banana 192
fil 49.217
filfel 99
filfil 88
foca 133
folij hiſtoria 75. & ſeq.
folium Indum 78. & ſeq.
formicæ Laccam elaborant 32
fufel 99
fula 104
fulful 88
fuſti 84

G.

Galanga 153. & ſequentib.
Gali 211
galungen 153
gandas 51
Gandis 77
Ganga fl. 23
Ganges fl. 68.130
ganta 147
garro 67
garyophylli 83. & ſequentib.
geiduai. 158. & ſeq.
gemmæ 169
gengibil 155
gingiber 155. & ſeq.
gingiberis hiſtoria ibid.
gingiber ſilueſtre 159
Goa Indiæ emporium 70
goan arbor 48
Goazir 217
golfam 79
gotim 113
gramalha 118
granatus lapis 177
guayacum lignũ 146
Guanabanus 194. & ſeq.
guate 214
Gubera 33
Guinea 57.190
Guora 217
guti 113

H.

Habalçulçul 207
habelculcul ibid.
habet 152
hacchic 43
hacchaiza 207
hadhadh 44
hager armini 168. 178
halilig 111
Ham 216
hamama 122
haud 67
haxis cachule 113
heger 125
herba Malauarica 186
herba Mezçatẽſis 133
Herodoti fabulæ 56
hiarxamber 188
higuero 195
hil 94
hilbane 94
hirculus 131
hyacinthus lapis 177

I.

Iaca 184.185
Iacerus 185
jagra 105
jaiama 189
jaifol 80
jambolones 203
jambos 199. & ſeq.
jamgomas 185
japatri 80
jaralnare 102
jaſpis 177
jauſialindi 102
jauſiband 81
Idalcam 214
ihumani 21
Imad 216
Imademaluco 214
imgara 15
imgi 155
imgu 15
iminga 191
imperatoria 120
Indi odoramentis deditiſſimi 183
Indiæ Reges aliquot 212
inhame 208
jogues 158.163
iraa 170
itam 170
Iulfar portus 179
junci hiſtoria 135
iuncus odoratus 132
iuncus rotundus 134

K.

Kilkil 207

L.

Lac 29
lacca 29.& ſeq.
Lada 88
lamparam 150
lancuaz 154
lanha 104
laſer 18 & ſeq.

laſeris

laſeris deſcriptio ibid.
laſerpicium Gallicum 20
lauandon 154
inſula D.Laurentij 58
lengibeb 151
ligni Colubrini deſcriptio 164
lignum aloës 64.65
lignum colubrinũ 161
lignum ſemperuiuum 43
quidambar 90
Liſpor emporium 170
loe ſumutri 29
louan 28
louan jahoy 26
luc 13
lulu 179
lues venerea 146
lycij hiſtoria 43. & ſeq.
lycium 43. & ſeq.

M.

Macer 79
macis 81
machazari 70
Madremaluco 214
Magna 203
magnes 178.179
è Magnete patinæ 179
maju 211
malabatrum 75.& ſeq.
Malacenſis lapidis deſcriptio 168.169
Malacenſis lapis 168
Malauarica herba 186
inſulæ de Maldiua 6
Maluccæ inſulæ 84
Maluco 216
mambu 52
mangas 188
mangiriquam 211
mangoſtans 199
mangelis 170
manjale 152
manica 176
manna 45.46
Manſarunge 106
manus 142.169
manus auri 176
Maraka 195
marazalquelbe 123
margarita 179. & ſeq.
marmelos de Bengala 200
maro 102
mazafrani 70
meceri 21
meiſce 205
melato 28
meleguera 97.98
melique 216
melo Indicus 203
Menxus 11
meriche 88
Meſera 15
Meſue Arabicus 11
mex 205
mexir 123
mexquetera ibid.
Moalis 73.101
moçebar medicamentum 11
Mogaraby 16
Mogores 213
mogori 182
Mohadum coja 214
molanga 88
Mombaim inſula 99
monoceros 51
mordexi 161.206
morois 88
moti 179
morxi 207
mungo 205.& ſeq
murrhina vaſa 177
muſa 190.191
mutu 179
myrobalana 111. & ſeq.
myrrha 29,35

N.

Nabathæa 134
nachani 44
Naifes 170
Naique 215
Naires 50
Nalediuæ inſulæ 5
Nana 190
nardus 119.& ſeq.
narel 103
negundo 184
Neza 216
nigella 97
nihor 104
nil 211
nilaa 176
nilacandi 176
nimbo 183
nimbo hiſtoria ibid.
Nizamaluco 214
Nizamoxæ horti 70
Nizamoxa rex 122, 216
noche 184
nux Indica 102.& ſeq.
nucis myriſticæ hiſtoria 97.80

O.

Ocila portu 63
Ocoſoil 9
oculus catti gemma 177
oſium 21.210
ὀπώφαγος 22
opium 21
orraqua 104
oxyphœnix 117

P.

Pac 99
pacona 192
pachee 174
palan 190
palea de Mecha 113
palla 80
palma Indica 107
palma ſilueſtris 116
palmitos 107
pam 73
panaz 185
paquouere 192
pardaon 118
Parizaraci filia 182
Parizataco ibid.
paſtus camelorũ 133
pateca 203
pazan 166

pazar

pazar 166
perdan 42
peruzaa 174
peruzegi 174
pes columbinus 122
petrozan 25
piada 217
piçan 190
piluane 52
pimpilim 88
pinan 99
piper 86. & ſeq.
piper canarinum 90
piperis hiſtoria 88
piſum toxicum 131
Planta peregrina 212
Planta in Peru naſcens 212
platanus 192
Poaz 99
porcellanæ 177
poma paradiſi 192
promontorium Bonæ ſpei 57
promõtorium Comorim 7
promontoriũ Cori 65
promontoriũ de Currentes 51
pſeudoopalus 178
pucho 43.137
puli 115

Q.

Quabeb 91
quabebe Chini ibid.
quebuigi 111
quelli 190
quequi 177
querfaa 59
querfe 59
quil 163
quirpele 163

R.

Radix Chinæ 145 & ſeq.
rametul 163.164
Rao 215 ratis 169
rauam 145
rauam Chini ibid.
regulus ſerpens 162
reimones 27
Reisbutos 212
Rex Biſnager 216
Rex Daquem 214
Rex Pegu 53
Rex Sian 53
rezanuale 113
rhabarbarum 144
Rhaſis catapotia 13
Rhauan Chini 145
rhinoceros 51
robalçuz 16
roçamalha 26
rochha 217
rodolho 188
ronder 28
roſa Hierichũtina 122
rubinus 175.176
rubinus de Coria 175
Ruſi potio 13
Rumes 24

S.

Sabayo 216
Sac 30
Sacar mambu 46
ſaccolaa 94. & ſeq.
ſaccolaa hiſtoria 96
ſachbar 133
ſaheſefram 78
Saibo 216
ſaiſifram 78
ſalihaca 58
Saluanaique 215
Samatra inſula 40
ſambali 184
ſambarane 71
ſandal 68
ſandali hiſtoria 69
è ſandalo idola 69
Sandalo ſimile lignum ibid.
ſandalũ 68. 69. & ſeq.
ſanguis draconis 33
ſapphiro rubinus 176
ſapphirus 176. & ſeq.
ſaraſcir 47
ſatiach 131
ſatiech ibid.
ſeni 111
ſercanda 68
Sian Rex 53
ſingadi 182
ſiracoſt 45
ſiri 73
ſiriſole 200
ſmaragdus 174
Socotora inſula 9
Sefy 217
ſorbus 33.34
ſperma balenæ 5
ſpinellus gemma 176
ſpodium 46
σποδὸς 48
ſtyrax 24
ſtyrax liquida 19. 24 & 25
ſucte 155
Sufy 217
Sultanus Badur 210
ſumbel 130
ſura 21

T.

Tabarget 174
tabaxir 46. & ſeq.
tabaxir hiſt. 47
taliſifar 2
tamalapatra 76
tamarindi 115 & 116
Tamberlanes 213
tambul 73
Tambuldar 72
Tamirham 213
Tamir-langue 213
tanga 142.143.144
Taprobana inſula 40 65
Tartari 213
Temir cutlu 217
tenga 103.104
tengamaran 103
terbet 141
thaliſafar 78
thapſia 140
thuris planta 29
thus 28
thymelea 22
Tigris 27
tiguar 141
Timor inſula 69

Tincal

CHRISTOPHORI A COSTA, MEDICI ET CHEIRVRGI,

Aromatum & medicamentorum in Orientali India naſcentium LIBER:

PLVRIMVM lucis adferens iis quæ à Doctore GARCIA DE ORTA in hoc genere ſcripta ſunt:

CAROLI CLVSII ATREBATIS *operâ ex Hiſpanico ſermone Latinus factus, in Epitomen contractus, & quibuſdam notis illuſtratus.*

ALTERA EDITIO, caſtigatior & auctior.

UNIVERSIDAD CENTRAL
BIBLIOTECA
DE LA FACULTAD

ANTVERPIÆ,
EX OFFICINA PLANTINIANA,
Apud Viduam, & Ioannem Moretum.
M. D. XCIII.

ILLVSTRISSIMO PRINCIPI AC DOMINO D. Wilhelmo Landgrauio Haſſiæ, Comiti in Catzenelnbogen, Dietz, Zingenhain & Nidda, &c.

Carolus Cluſius A.

PRODIIT in lucem ante bienniũ, Illuſtriſſime Princeps, CHRISTOPHORI A COSTA Burgenſis in Hiſpania Medici liber, aromatum & ſimpliciũ quorundam medicamentorum in India naſcentium hiſtoriam complectẽs. Eum ſuperiore anno in Britannica mea peregrinatione amici cuiuſdã operâ nactus, non modò auidè percurri, ſed vtilitatem etiam allaturum cenſui iis qui

Hiſpanici ſermonis ignari ſunt, ſi Latinum facerem. Quam ſanè prouinciam vt ſuſciperem, impulit me natura, quæ ſimilium rerum cognitione mirificè ſemper oblectata fuit.

VERVM, cùm totam hiſtoriam cum iis quæ GARCIAS AB ORTA multis antè annis in eo genere commentatus eſt, diligentiùs confero, pleraque ferè omnia ex illis deſumpta eſſe deprehendo. Quamobrem & inanem fore laborem, necnon lectori faſtidium pariturũ exiſtimaui, ſi, quæ in Aromatum hiſtoria GARCIÆ exſtant, hîc retexerem.

SERIEM itaque capitum immutans, quæ admodum confuſa erat, & totum opus in Epitomen con-

contrahẽs, ea dumtaxat latio donaui, quæ apud GARCIAM non exſtare, aut paulo aliter ab eo deſcribi animaduerti.

ICONES præterea, quas ad viuum expreſſiſſe paſſim gloriatus, ſuis locis inſperſerat, reieci, quoniam planè ineptæ eſſent, & nihil minùs, quàm legitimas ſtirpes referrent: vti ex vnica Caryophyllorum arboris effigie (quam idcirco intuli, vt cum legitima, GARCIÆ adiecta, conferre liceat) quilibet iudicare poterit.

QVIBVSDAM inſuper notis nonnulla capita illuſtraui, vt in hoc genere ſoleo, præſertim cùm quid ſimile, vel etiam diuerſum apud alios Auctores legere memini, aut ipſa experientia didici.

TENVEM porrò hunc laborem Illuſtriſſimā V. C. benignè ſuſcepturam certò ſtatuens, ipſius nomini conſecrare non ſum veritus, cùm quòd βοτανικῷ ſtudio ſummopere delectetur, tum vt aliquod ſaltem grati mei erga ipſam animi ſpecimen exſtaret, pro ſingulari illa, qua me proximè Caſſellis excepit, humanitate, atque inſigni, qua diſcedentem proſequutus eſt, munificentia.

DEVM autē opt. max. oro, vt Illuſtriſſimę V. C. omnia proſpera elargiri dignetur. Viennæ Auſtriæ, Cal. Ian. M. D. LXXXII.

CHRI-

CHRISTOPHORVS A COSTA CHRISTIANO ET PRVDENTI LECTORI.

OMnes homines ſcire deſiderant, inquit Philoſophus principio Metaphyſices. Tanti apud me fuerũt põderis ea verba, beneuole lector, vt, relicta patria, per varias regiones & prouincias, ſapientes & curioſos quærere inſtituerim, à quibus ſingulis diebus aliquid noui ediſcere poſſem: quemadmodum olim fecerũt multi prudentes viri, referẽte D. Hieronymo in Bibliorum præfatione ad Paulinum.

Cvpidvs itaque fructum aliquem colligendi ex meis longis peregrinationibus, cura fuit, vt diuerſis in regionibus & prouinciis, plantarum, quas Deus ad humanam ſalutem creauit, varietatem obſeruarem.

Porro in Orientali India, in D. Garciam de Orta, Medicum Luſitanum incidi, virum grauem, rari & excellentis ingenij, cuius laudes prætereo, quoniam tantæ ſunt, vt cùm multas enumeraſſe exiſtimarem, multo plures me ſubterfugerent.

Scripsit is librum Luſitanico ſermone, cui titulum fecit, *Colloquia de Simplicibus, Aromatibus, & Medicamentis Indiæ, tum de quibuſdam fructibus iſtic naſcentibus*. Vt autem eo libro de variis medicamentis, plantis, & aliis rebus humanæ ſaluti neceſſariis agit: nonnulla etiam vſibus humanis inutilia attingit, Dialogiſmorum natura ita poſtulante, vbi collocutores plerunque diuer-

tere, & extra ſepta ferri conſueuêre. Sed & plurimi errores paſſim occurrunt, quos tametſi Auctoris exiſtimatio & laus ipſi tribuendos minimè patiatur, ſed typographi & operarum (quæ in ciuitate Goa, vbi ille ſcripſit, non adeò cultæ & expolitæ inueniuntur vt in his regionibus) potiùs negligentiæ: lectori tamen moleſtiam & tædium pariunt. Aliud præterea libro deeſt, quo minùs omnibus numeris abſolutus cenſeatur, nimirum picturæ & plantarũ, de quibus agit, effigies: quas grauioribus & maioris momenti, vt credibile eſt, rebus occupatus, inſerere non potuit.

Ceterum noſtris hominibus eum librum multum profuturum exiſtimabam, ſi ad earum rerum, quæ in eo bonæ continentur, notitiam perducerentur, ſubiectis ob eorum oculos exẽplis & picturis: neminem autem id facilè præſtare poſſe, niſi qui eas ſuis oculis conſpexiſſet, & expertus eſſet. Itaque patriæ prodeſſe cupiens, & in meos proximos amore compulſus, eum laborem in me recipere, & ſingulas ſtirpes integras ad viuum exprimere conſtitui, multis aliis rebus additis, quas ipſe conſpexi, Doctor verò de Orta ob iam dictas cauſas non potuit.

Non me fugit quanto me periculo exponam, præſertim hoc ſæculo, quo hominũ nequitia plurimum imperat, & ea plerunque reprehendere ſolet quæ non intelligit. Sed id me conſolatur, quòd plurimos ſapientes viros eodem vado trãſiiſſe certum ſit: quos ſi eiuſmodi metus deterruiſſet, multa hodie ignoraremus, quæ ſumma induſtria, ingenij felicitate, & diligẽtia, in bonarum literarũ commodum poſteritati reliquerunt.

Et licet cum iis minimè ſim cõparandus, mea-

que

que audacia eo maior appareat, quòd de nonnullis erroribus agere inſtituam, qui inter Græcos, Arabes, & Latinos circa plantarum & aromatum cognitionem commiſſi ſunt, partim eorum negligentia, partim etiam quòd illorum medicamentorum natales conſpicere non potuerint, ſed ex incertis aliorum relationibus dumtaxat exceperint: venia tamen non indignus cenſebor, ſi de his, quæ meis oculis conſpexi, certiſſima & veriſſima hoc libro comprehendere coner.

VT verò hunc laborem ſuſciperem, gloriæ cupido non me impulit, aut vt doctrinæ maior laus, quàm mereor, mihi tribueretur: ſed vnicus mihi ſcopus fuit, vt tuis commodis ſincerè inſeruirem. Certò autem mihi perſuadeo, etiamſi vtilitatem minùs fortè laudes, boni tamen conſulturum diligentiam & laborem, neque improbaturum meum animum, qui tam longis & variis peregrinationibus ea conſpicere voluerim, quæ alij ex ſolo auditu deſcripſerunt.

NEC inficias eo, quin hæc elegantiore ſtilo tradi queant: verùm certam veritatem expolitis verbis longè præferendam eſſe cenſeo. Eam ob cauſam te rogo, meam voluntatem, vti decet, excipias, neque operis exiguitate mouearis: nam licet moles exigua ſit, magna tamen in eo continentur. Quòd ſi quædam occurrent, quæ tuo palato non arrideant, ea tanquam prudens omittito, & illud cogitato, me tibi ſoli non ſcribere, totque eſſe opiniones quot ſunt homines: namque fieri poterit, vt quæ tibi ingrata erunt, alij probent. Id ſi effeceris, curabo vt alium maiorem librum in medium proferam, reliquas herbas, ſtirpes, fructus, aues, animaliaque cùm terreſtria tum aquatica,

quæ in illis prouinciis, tum etiã in Perſide & Chinarum regione inueniuntur, hactenus ad viuum non expreſſa, & de quibus parum admodum ſcriptum eſt, complectentem: alia item obſeruatione digna, quæ tibi forſitan magis arridebunt.

Finem itaque faciam, in omnibus doctorum virorum & candidi lectoris cenſuræ me ſubiiciens, qui ea dumtaxat quæ norunt, aut quæ decet, reprehendere ſolent. Eos verò qui inuidiæ ſtimulis agitari contrarium facient; obſecro vt ſumpto calamo primùm aliquid ſcribant quod in lucem proferant: tum demum enim intelligent, quanto facilius ſit carpere, quàm bene ſcribere quod omniũ oculis exponendum eſt. Vale.

CHRISTOPHORI A COSTA Aromatum liber.

De aloe.

Foliorvm Aloës vſus familiaris admodum eſt ad aluum purgandam in prouincia Malabar; exhibenturq́ ſine metu non modò pueris, ſed etiam grauidis mulieribus in hunc modum: Foliorum Aloës vſus. Malabar prouincia.

Foliorvm vnciæ tres in fruſta ſecta, additis duabus drachmis craſſioris ſalis, lento mitiq́ igne coquuntur donec feruere incipiant, colantur, colaturæ additur ſacchari vncia vna, totaq́ nocte ſub dio relinquitur; poſtridie manè circiter ſextam propinant frigidam iſtam aquam ei quem purgare volunt, ſomnoq́ abſtinere iubent, deambulationem verò per cubiculum permittunt, vt celeriùs medicamentum operetur: tribus deinde horis ab aqua hauſta, quatuor vncias iuſculi gallinacei cum aliquot granis Maſticis exhibent: poſt horam edit, & bibit vinum dilutum. Porrò augetur vel minuitur doſis foliorum & colaturæ pro illorum, qui id medicamētum ſumpturi ſunt, natura & viribus: neq́ minùs familiaris eſt hæc purgandi ratio (præſertim delicatulis) quàm Manna aut Cannæ fiſtulæ recens pulpa; &, quod magis mirum eſt, reliqua officinarum medicamenta præ iſto reſpuunt. Foliorum Aloës cōfectio ac doſis. Eam ſumēdi ratio.

Cetervm eodem ordine, quo nos in Europa, Indici Medici purgantia medicamenta exhibere ſolent, ſiue ſolidioris, ſiue liquidioris ſint ſubſtantiæ, videlicet ipſa aurora, & deinde quinq́ horis ab eſu, potu, & ſomno abſtinent. Quo tempore ſi non purgabitur æger, ex Auicēnæ præcepto 4. Primi.

Maſti-

Quę poſſunt id medicamentũ etiam iuuare.

Maſtiches drachmas duas ſtillatitia roſarum aqua diſſo[lu]tas ad roborandum ventriculum dant, aluumq́ inungu[nt] bubulo felle, lineosq́ pannos felle madentes ventri imponi[t] ad proritandam expultricem facultatem, ſi neceſſe ſit. [Si] verò bene purgabitur, poſt quinque illas horas à ſumpto m[e]dicamento, tres vncias iuſculi gallinacei tepidi exhiben[t] præterea nihil: deinde vt aliquantulum dormiat permitti[t] & paululum aqua roſaceæ bibat: etenim à ſomno ſubſe[qui] ſolet commoda purgatio, atque plurimum roborari aſſe[runt] facultates naturales iuſculo illo, ſomno & aqua roſace[a]. Nam ſi liberalior permitteretur paſtus, naturalis facult[as] in eo concoquendo occuparetur, tardioremq́ purgatione[m] moliretur.

HIC *eſt vſitatior medicandi modus inter eruditio[res] Medicos illarum Prouinciarum, qui rationi maximè co[n]ſentaneus eſt: etenim fel foris adhibitum ſolutiuum eſt, i[r]ritando expultricem facultatem. Carnium verò eſus n[on] conceſſus fulcitur auctoritate Auicennæ.*

223. tract. 2. cap. 23.

* Aloës porrò facultates ex Dioſc. & Galeno petend[æ] quas quidem Auctor Hiſpanico ſerm[one], ſed non ſatis fid[e]liter reddidit.

DE OPIO.

Opij vſus vbi & cuinã rei commodus.

VVLGATISSIMVS *eſt apud Aphricanos [&] Aſiaticos Opij vſus: & eius eſui ita aſſueuerunt, vt etiã a[b]ſtinere nequeant ſine manifeſto vitæ diſcrimine. Id ipſa e[x]periẽtia comperi dum Indico mari in Luſitaniam redire[m]. Etenim eadem naui vehebantur captiui Turcus quida[m] natus in Aden, & alij cùm Turci, tum Perſæ & Arab[es] qui clàm aliquantulum Opij ſecum detulerant, quo p[ro]pter penuriam veluti medicamento vſi erant. Eo abſu[m]pto, Turcus ille Adenſis ad me, Heus tu, inquit, quandoq[ui]dem curandorum ægrorum in hac naui prouincia tibi d[ata] eſt, certò ſcias, niſi mihi & meis ſodalibus Opium præb[e]*

ris, biduum nos non ſuperuicturos. Cùm verò negarem Opiū me habere, reſpōdit: Illud ergo eſto vnicū remedium, quo nos, qui Opij eſui aſſueuimus, liberari queamus; ſi ſingulis diebus manè vnicuique puri vini hauſtum propines, licet nobis admodum arduum ſit & tædioſum, quòd noſtræ legi aduerſetur: ſed quoniā noſtra ſalus ex eo depēdeat, neceſſariò ferendū eſt. Ex illius itaq; præſcripto vinū omnibus dedi, liberatiq; ſunt, & intra menſis ſpaciū, vinum ampliùs guſtare noluerunt, nec illis obfuit Opij defectus, cuius vſus iam in deſuetudinem abierat: imò cùm illis deinde & vinum & etiam Opium dare vellem, neutrum cupiuerunt.

DE LACCA.

LACCAM *verò in puluerem redigere ſolent eius regionis incolæ, deinde colliquare admiſcereq; quem cupiunt colorem, rubrum, viridem, nigrum, luteúmve; poſtea vel in bacillos tenues conformant, quales ſunt qui in Hiſpanias adferuntur ad obſignandas literas; vel in maiores & craſſiores, ad vſus mechanicos. Nam qui torno lecticas, ſedes, vel alia quæuis ex ligno cōficiunt, ſi colore inficere cupiunt, ſolent ea in torno verſare, craſſioreſq; bacillos Laccæ admouere, qua celeri illo motu liqueſcente ligna elegantem Laccæ colorem recipiunt multis annis durabilem.* Laccæ conficiendæ ratio. Eius vtilitas.

AVRI *fabri autem & argenti fabri vaſa ſua vacua (vt firmiora elegantioraq; reddant) Laccæ puluere implere ſolent, eaq; deinde igni admouere, vt Lacca liqueſcat, poſtremò refrigerari ſponte ſinunt, vel aqua immergunt.*

CETERVM *adulteratur interdum reſina & cera: ſed adulterium facilè deprehenditur ex odore & mollitie, ſi frangatur aut vratur.* Quomodo adulteretur.

PORRO *Laccam non eſſe Dioſcoridis Cancamum, vt Serapio arbitratur, Amatus Luſitanus Commentariis in primum librum Dioſc. enarrat. 23. probè annotauit, vbi duo Laccæ genera deſcribit his verbis:* Lacca nō eſt Dioſcoridis Cancamum.

QVI-

Cancamum à Lacca dignoſcendi ratio.

QVICVMQVE *Cancamum Laccam eſſe pu[...] mirè errare deprehendũtur: cùm Cancamũ gummi [...] ferũ ſit, Lacca verò ſiue commãſa, ſiue ſuffimentis ex[...] inodora percipiatur: quam hodie Luſitani ex India a[...] rubram, tranſlucidam, tincturis præcipuè deſeruiente[...] ex ea Officinæ compoſitionem quandam præparãt, D[...] cam appellatam) quæ, vt certò ſcimus, nõ gummi, aut[...] ris plantæve alicuius gutta eſt, ſed potiùs formicarũ [...] rum ſtercus ſauagóve, velut cera apum, &c. Et paul[...]*

Dialacca.

Lacca artificialis.

Eius vſus.

ESТ *verò alia Lacca artificialis, quam infectore[...] norũ vendunt, quæ ex fæce Braſilij, Verzinij dicti, & [...] reſultat: qua pictores pro conficiendo colore rubro o[...] maximè vtuntur. Hãc verò Serapio ineptè admodum [...] prima confundit Lacca: vnde hodie multi impudenti[...] errore, Serapionis authoritate ſeducti, eam in compoſ[...] Dialacca miſcent.*

DE CAPHVRA.

Tabellæ ex Caphuræ ligno confectæ.

HABVI *tenues admodum fritilli tabellas, cũ p[...] qua adſeruabãtur, ex Caphuræ ligno confectas, vti ex [...] re facilè deprehendi poterat: nunquam tamen Cãph[...] exſudabant; at ſi manibus tractarentur, ſolummodo C[...] phoræ odor in eis maior ſpirabat.*

Caphura de Burneo preciosior Chinenſi.

Cate.

Bar.

PORRO *Caphura de Burneo cùm multo pluris [...] metur, præſtantiorq; ſit Chinenſi; per Cates (eſt verò [...] põderis genus viginti vncias pendens) vẽditur, Chinenſis [...] tem per Bares, eſtq; Bar põdus circiter ſexies cẽtenas l[...] pendens. Valet etenim eius, quæ ex Burneo aduehitur, [...] vna, quantum Chinenſis centenæ libræ.*

Rex Chinarum potentiſſimus.

CVM *itaque illius tam vile ſit pretium, planè ex[...] denda eorum eſt opinio, qui illam à Rege Chinarum a[...] terari arbitrantur, quandoquidem vnus ſit ex potentiſ[...] totius orbis Regibus: de quo eiuſq; prouinciis ſi quis ſer[...] nem inſtituere cuperet, magnum volumen conſcribat o[...]*

te

teret. Nam ſi regni amplitudinem, incolarum frequentiam, politiæ & gubernationis excellētiam, & diuitias ſpectes; nullum aliud in vniuerſo orbe eſt Imperium quod cum Chinenſi cōparari poſſit. Et haud ſcio an quiſpiā tam confidentis ſit ingenij, vt eorum, quæ iſtic excellentia, & perpetua memoria digna ſunt, hiſtoriam conſcribere adgredi audeat, cùm omnia longè famam relationemq́ue omnem ſuperent. Si quis tamen partem infinitatis eorum, quæ in China obſeruanda ſunt, ſcire cupit; legat librum quem de ea conſcripſit Reuerendus pater Gaſpar de Cruce, Dominicani ordinis monachus.

Regni præſtantia.

Gaſpar de Cruce, Chinenſis hiſtoriæ auctor.

VT verò è multis mercibus, quæ ex Chinarum regione aduehuntur, paucas perſtringam, ſunt argentea vaſa diuerſi generis, ſumma arte & diligentia elaborata; omnis prætere domeſtica ſupellex, vti lectica, ſpondæ ſeu lectuli ad recumbendum ex argento ſculpto & diligenter elaborato: maxima quantitas ſericei fili, ſericeorumq́ue pānorum, plurimum aurum, moſchus, vniones, argentum viuum, æs, minium, murrhina vaſa plurima, quorū nonnulla duplo æſtimantur argenti pondere, & pleraque alia cùm ad humanos vſus neceſſaria, tum ad luxum & ornatum. Ego ſanè inde habui binas thecas ex ſolido argento cum omnibus inſtrumentis chirurgicis maioribus & minoribus, vt ſunt cauteria, ſpecilla, malleoli, &c. ex argento cōfecta & exornata tanto artificio, quanto ab vllo argenti fabro deſiderari poſſet.

Merces quæ ex Chinarū regione aduehuntur.

DE MANNA.

PRÆTER ea Manna genera quæ à doctiſſimo ab Orta deſcripta ſunt, aliud in Ormuz venale conſpicitur, quod in varias Indiæ prouincias defertur, quódque glebis paulo maioribus conſtat quàm Calabrina, neque ita candicat: id valēter purgat; & quoniam magis ſolutiuum eſt reliquis generibus, minorisq́ue eſt pretij, vulgus præfert, eóque plurimum vtitur. Diligētiſſimè autem ab humiditate con-

Mannæ genus in Ormuz venale

Eius facultates.

Eius conſeruandi ratio. *ſeruari debet, alioqui facilè corrumpitur. Compoſitum autem eſſe medicamentum, ſic deprehendi.*

Cochin ciuitas. MVLTVM eo vtebatur *Medicus quidam Brachmanes, meus familiaris, degens in ciuitate* Cochin, *atque ſummè à bonitate commendabat, negans pretij vilitatem imminuere eius præſtantiam; vilioris ideo pretij æſtimari, quoniam maior quàm reliquorum generum illius inueniretur quantitas. Cùm verò compoſitum aliquid mihi videretur, ſuſpicari cœpi illum id in ſuis ædibus conficere: ſemel enim reſciueram omnino* Manna *eum carere, paulo verò antè mihi dixerat ex* Ormuz *ad ipſum aduehi, paucis tamẽ interiectis diebus maximam illius recentis mihi oſtenderat quantitatẽ, cùm & hiems eſſet, nullæq; naues vltro citroq; nauigarent.* Tandem *bonus Brachmanes (accepta à me ſilentij fide, quòd in illis ſaltem prouinciis eum minimè proditurus eſſem) faſſus eſt à ſe cõponi ea, quam in Perſia obſeruarat, ratione, videlicet, Amylum candidum & puriſſimum, Mannam cuiuſcumque generis, ſed præſertim quæ Calabrinã æmulatur, Scammoneam & ſeminis genus Viſa dictum, quod ex Bengala aduehitur, quodq; Lathiridis grano ſimile eſt. (iniecto interdum polline radicis cuiuſdam cãdidæ lacticinæ, cui nomẽ* Dante) *cũ Sacchari, pauxillaq; aliqua odorata aqua permiſcebat, ſoliq; exponebat.*

Eius mannæ compoſitio. Dante.

Mãna adulteratur. MANNAM *autem adulterari nihil mirum, quandoquidem & lapides Bezahares tanto artificio in* Ormuz *& in vrbe* Cochin *prouinciæ* Malabar, *vbi* Rex *degit, adulterantur, vt legitimi appareant, fallãtq. etiam maximè expertos in iis dignoſcendis, prima ſuperficie; quæ niſi frangatur, vix à legitimis diſcerni queant.*

DE TABAXIR.

Tabaxir hiſtoria. Mambu. INVENIVNTVR *interdum hæ arbores ſiue arundines vocatæ* Mambu, *in quibus naſcitur* Tabaxir, *tantæ amplitudinis & craßitiei, vt ex ea cymbas faciãt, quæ binos viros*

viros capere poſsint, non quidem illas excauantes, ſed relictis ſolùm duobus vtrinque internodiis per medium ſecantes. Conſcendere verò ſolent ſimiles cymbas bini Indi, iique nudi (nam nudos incedere illis in regionibus moris eſt) ſedereq; ſinguli in eius extremitatibus, iunctis cruribus, tenentesq; ſingulis manibus remos trium aut quatuor palmorum longitudinis, quibus eas cymbas impellunt tanta dexteritate, vt etiam aduerſo rapidoq; flumine ſumma celeritate nauigare poſsint, quemadmodũ meis oculis conſpexi in flumine Cranganor, in quo plurimus eſt vſus cymbarum ex hac arundine confectarum, quoniam qui eis vehuntur, ſecuriores ſeſe exiſtimant à Crocodilis, quos illi Caymanes vocant, magno numero in hoc flumine verſari ſolitis. Nam cùm ferociſsimi ſint, ſæpenumero in naues maiuſculas & minuſculas impetum facere ſolent, vt eos, qui illis vehuntur, apprehendant. Si enim aut in flumine aut in littore hominem, bouem, bubalum, aprum, porcum, aut quodcumque tandem aliud animal comprehendere poſsint, illico deuorant. Indigenæ autem affirmant nunquam compertum eſſe, vt eos, qui cymbis ex Mambu confectis vehuntur, appetant, ſed ſæpenumero conſpectos eſſe natantes proximè illas, attamen præterire ſine noxa.

Eius vtilitas.

Cranganor flumen.

Crocodili. Caymanes.

De Elephante.

MINISTERIVM præſtant Elephanti non modò in conuehendis oneribus, & bellicis tormentis è loco in locum commutandis, ſed etiam in muniis aliis domeſticis. Promuſcide verò (qua veluti manu vtuntur) onera craſſo firmoq; fune colligare ſolent: funem verò ore apprehendentes, eum ſannis ſeu dentibus quos exertos habent, quoties opus eſt circumuoluunt, deinde onera ſublimia in aëre ferunt, aut trahunt, ſi nimium grauia ſint, tanta dexteritate & attentione, (præſertim ſi iis contineatur res fragiles, & quæ effundi poſsint) vt huiuſmodi res requirunt: nec, cùm

Elephantum miniſterium & hiſtoria.

ſemel iter confecerunt, viæ demonſtratore ampliùs opus habent; tanta ſunt memoria præditi. Interdum etiam in bellum producuntur frontem & pectus armati equorũ cataphractorum more, multis appenſis tintinnabulis ad pectus & cingula ſeu lora, quibus lignea caſtella ipſis impoſita conſtringuntur: & præter milites omni armorum genere inſtructos caſtellis incluſos, ſinguli peculiarem ſuum rectorem vehunt, ipſorumq́ dentibus enſes ſiue falces alligantur, quibus hoſtes feriant & profligent: at ſi vulnerentur, timidi & furentibus ſimiles ſeſe obuertunt, atque ſuorummet ordines plerumque perturbant.

PLINIVS *lib. 1. multis locis plurima de Elephantis memoratu digna refert: at nos nonnulla hîc deſcribemus magis fide digna.*

Elephantes ſe mutuo intelligunt.

Aliquando loquuntur.

VVLGARIS *opinio eſt in prouincia Malabar, Elephantos mutuo ſe intelligere. Loquutum autem aliquando in vrbe Cochin (quæ illius prouinciæ nobilis ciuitas eſt) publico teſtimonio conſtat hoc modo.*

ELEPHAS *quidam in littore maris vrbi vicino laborare ſolitus, iamq́ laboribus feſſus, domum redire properabat, vt quieſceret: Præfectus verò illius vrbis orabat vt in labore pergeret, atque liburnicam, quam iam commouere inceperat, in mare traduceret: renuentem Elephantũ Præfectus denuo compellare, blandiſq́ verbis demulcere cœpit, id in ſuam gratiam faceret, ita enim decere, quãdoquidem in ſeruitium eſſet Chriſtianiſsimi Regis Luſitaniæ. Elephãtus hæc duo verba proferens,* hoo hoo *(quæ lingua Malabarica, vulgari & vſitata in ea prouincia è qua Elephas oriundus erat, ſignificant, volo volo,) ad liburnicam rediit, eamq́ in mare impulit.*

IDEM *cùm ipſius rector hora conſtituta cibum illi non præberet, de mora conqueſtus eſt: rector verò id accidiſſe aiebat, quòd lebes, in quo cibum illi coquere ſolebat, pertuſus eſſet, proinde ad cacabarium deferret reſarciendum. fert*

eum

eum elephas: cacabarius negligentiùs reparat: rector elephantum obiurgat, & contumelioſis verbis afficit, atque ad cacabarium cum lebete remittit vt diligentiùs reſarciat: is verò de induſtria lebetem reparare ſimulans, rimam auget, & elephanto reddit; qui lebetem promuſcide ſumens ad flumen defert, & aqua implet; quam dum effluere conſpicit, magis pertuſum eſſe lebetem intelligit, & ante cacabarij ædes refert magno barritu intonans: concurrunt Regiorum negotiorum Præfectus & alij multi: cacabarius, blandis verbis veniam ab elephanto petens, lebetem probè reparat, eiq; reſtituit: ille verò minimè fidens, in omnium conſpectu ad flumen redit, aquamq; haurit; quam dum videt non effluere, lebetem oſtendens adſtantibus, quaſi ipſos rei geſtæ teſtes eſſe cuperet, ad rectorem ſuum refert.

NATVRA *gratus eſt, beneficiorúmque memor, nec cuiquam nocet niſi iniuria affectus, aut dum certo morbo corripitur quo veluti in furias agitur, quod ſingulis annis fieri ſolet: tum enim nemini parcunt elephanti, ſed obuium quemque proterunt.* Elephanti beneficiorũ memores. Elephantorũ morbus.

ACCIDIT *in vrbe Goa, in qua legati Regis Luſitaniæ, qui regiã poteſtatem obtinent, degere ſolent, vt vnus ex elephãtis, qui iſtic ad Regis ſeruitia alũtur, huiuſmodi morbo correptus, vincula & catenas (nam ſolent ferreis catenis cõſtringi, & loco quodam concludi donec morbo liberentur) diſrumperet, & per vrbem vagaretur; fugientibus verò omnibus, mancipium quoddã in vlnis filiolum geſtans in platea obuiam habuit, quod cõſpecto elephanto exterritum ad ſuas ædes celeri curſu cõfugit; quas vt aperiret, filiolum humi ante ianuã exponit, moxq; ædes ingreſſum ianuã occludit, præ metu filioli oblitum: elephas puerũ conſpiciens, promuſcide leniter ſubleuans, in proximum humile tectum, quod è regione iſtarum ædiũ erat, collocat, atque aſpicit an puer iſtic ſine dãno cõſiſtere queat, deinde furibundus vlteriùs progreditur: beneficij memorẽ, tametſi furẽs, ſeſe oſten-* Goa vrbs.

dit hic Elephas, qui puerum non necauit, ſed agnouerit filium mulieris eſſe quæ eas ædes inhabitabat, quæq; illi & aliis domeſticis elephantis, quotieſcumque iſtac tranſirent, panem aut fructus dare ſolita erat: nam huiuſmodi cibos & alia edulia ante ſuas ædes venalia exponebat.

ALIVD gratitudinis exemplum referam. In eiuſdem vrbis foro vagabatur huiuſmodi furiis correptus elephas: vir quidã æger, effugere cupiens, pronus cadit; elephas minimè ei nocens promuſcide comprehendit, & in ſcamno quodam deponit. Aiebat hic vir, eodem loco, illi ipſi elephanto, antequã in morbum incideret, magnum quendam fructũ Iaca incolis appellatũ (de quo nos inferiùs) ſua manu præbuiſſe.

Iaca fructus.

APVD vrbem Cochin elephas quidam huiuſmodi furiis agitatus in lacuna quadam hærebat, ad quam cùm fortè acceſſiſſent inopinanter nonnulli pueri, Elephante conſpecto omnes diffugerunt, præter vnum qui iſtic perſtitit: eum accedit Elephas, adblandiens quodammodo, & promuſcide demulcens, leniter eum corripit, ſuoq; dorſo imponit, & per lacunam exſpatiatur, deinde illum reponit quo apprehenderat loco veluti lætabundus. Cùm ea quæ ipſi accidiſſent puer narraret, multi viri eum comitati ſunt: ſed procul à lacuna remanentes, arbores conſcenderũt, vt è tuto ſpectarent quid ageretur. Puerum propiùs accedentem elephas velut antè corripit, dorſoq; imponit, & exſpatiatur. Id ſæpius à puero eſt repetitum, donec blãdis verbis (quemadmodum edoctus fuerat) elephantum denuo manſuetum redderet, & in vrbem pelliceret.

ANTE verò quàm huiuſmodi ægritudine & amoris furore corripiantur Elephanti, eos ſui rectores in agros deducere, atque iſtic validis firmiſq; catenis ferreis conſtringere ſolent: furoris enim indicium agnoſcũt ex quadã oleoſa materia, quæ ex illorum auribus effluit. Medicantur autem huic ægritudini ipſorum rectores, grauiter illos obiurgando, & rationibus demonſtrando (probè etenim audiunt & in-

Morbi ſiue furoris indicium & remedium.

& intelligunt) vilis & degeneris eſſe animi ob amorem ita in furias agi: deinde certa quædam medicamenta illic vſitata adhibent. Maxima eorum caſtigatio eſt, grauibus verbis illos obiurgare; tametſi interdum anteriores pedes ſubleuare eos iubeant, plantasq́ cum hamulis feriant, dicentes ſeſe eos vti pueros caſtigare ob ſtultitiam.

Ex *venerea porrò illa furia, quæ ſingulis annis elephãtos vexare ſolet, ratiocinantur nõnulli annuo ſpacio vterum geſtare elephantos feminas: nihil enim certi, ipſorum rectores & alij gentiles, diligenter à me interrogati, de partus tempore proferre potuerunt. Aelianus autem atque alij, ſeſquiennio vel biẽnio vterum geſtare putant. Affirmant verò incolæ, ſingulos elephantos peculiarem habere feminam, nec aliis commiſceri, imò ne cum ſuis quidem feminis, poſtquam illas grauidas deprehendunt.*

Gloriæ aui-di. Gloriæ *auidi ſunt elephãti, cuius cauſa interdum mira facinora praſtare conſpiciuntur. Nónne in littore vrbi Goa vicino quidam crepuit medius, dum ſolus magnum æneum tormentum bellicum ſubleuare cupit; quoniam ipſius rector grauibus verbis obiurgaſſet & contumelia affeciſſet, oſtendens illi duos iuniores elephantos aduentantes illius ænei tormenti tollendi gratia?*

Vindictæ cupidi. Cetervm *vti beneficiorum ſunt memores, & gloriæ auidi, non minùs vindictæ cupidi eſſe deprehenduntur; quemadmodum ea, quæ in vrbe Cochin acciderunt, documento eſſe queunt.*

Miles *quidam Cocci ſiue Indicæ nucis putamine domeſticum elephantum petiit, eumq́ in fronte attigit: elephantus putamen colligit; & cùm eo tempore iniuriam vlciſci minimè poſſet, in os recondit, donec elapſis aliquot diebus militem in platea quadam deambulantem conſpiceret: tum demum promuſcide nucis putamen ore eximit, atque militi vicinior factus, in ipſum coniicit, deinde abit, veluti lætus quòd iniuriam ſibi illatam vltus eſſet.*

ALIVS quidam miles in eadem vrbe Elephanto ſuum rectorẽ iniuria affeciſſe viſus eſt, quòd illi in via minimè cedere voluiſſet: eam iniuriam vlciſci cupiẽtem rector vetuit. Poſt aliquot dies miniſteria quædam in littore Mangate fluminis (quod vrbem Cochin alluit) abſente ſuo rectore obiens, militem cum aliis quibuſdam ſermones cõferentem conſpicit, promuſcide ipſum corripit; nec eorum qui rogabãt vt militem dimitteret, voces moratus, aliquoties flumine merſit, ſubinde eum in altum ſubleuans. & aquam qua madebat deſluere ſinens: deinde cùm iniuriam ſuo rectori illatam probè vltus ſibi viſus eſſet, militem quo comprehenderat loco denuo in pedes ſiſtit.

Mangate flu.

QVONIAM porro quidquid hîc de Elephante traditum eſt, inter ea quæ exquiri potuerunt, maximè verum eſt, alia prætermitto, quæ Matthiolus & plerique alij ſcripſerunt. Sed & de Elephante, & aliis medicamẽtis quæ ex India in Europam tranſvehuntur, doctiſſimus Orta magna cura & diligẽtia commentatus eſt: ille quidem ex aliorũ relatu maiore ex parte, ego verò [penes auctorẽ fides eſto] ipſa ἀυτοψία. Etenim vt iſta ad viuum ipſe depingerem, illis ipſis locis, vbi naſcuntur, non ſine libertatis & vitæ diſcrimine collegi, quo etiam veriùs deſcribere poſſem, cùm quæ hoc libro tradũtur, tum quæ altero volumine quod præ manibus habeo: in quo reliqua medicamenta, ſtirpes, aues, & quadrupedes, quæ iſtic reperiũtur, deſcribere animus eſt.

Alterum auctoris volumen.

LONGE plures ſimiles hiſtorias veras hîc recenſêre poſſem, quas breuitatis cauſa prætereo. Quibus verò iſta nõ ſufficiunt, legãt quæ Ariſtoteles, Plinius, Ælianus, Oppianus, & alij plerique Auctores de Elephantis ſcripſerunt.

DE CANELLA.

Canellæ hiſtoria.

CANELLÆ arbor mali aureæ amplitudine eſt, nonnunquam maior, interdum minor, ramoſa admodum, cuius teneriores rami recti ſunt: folium Laurino ſimile, latius tamen,

men, colore dilutiore, & minùs ſiccũ, tribus neruis inſignitum: flos candidus, odoris propemodum expers: fructus ſilueſtris oleæ baccis par, vireſcens initiò, deinde ruffeſcens, & vbi plenam maturitatẽ conſequutus eſt, niger atque ſplendeſcens (quo tempore colligi debet) oßiculum intus continens ſilueſtribus oliuis ſimile, ſimilique carne præditus, ex qua exſtillat oleaginoſus quidam liquor ſubuireſcens, odore baccarum lauri, ſapore acri cum pauxillo amarore coniuncto: præditus verò eſt hic fructus ſeßili parte paruo calyce, lauiore minúſque criſpo quàm ſint ilicis calyces. Harum arborum magna eſt frequentia in ſiluis prouinciæ Malabar: ſed præſtantia & odore longè ſunt inferiores iis quæ in Zeylan inſula naſcuntur.

STILLATITIVS Canellæ liquor vitreis aut plũbeis organis extractus is præfertur, qui è viridi cortice, præſertim radicum, minutim inciſo eductus eſt: etenim non modò corroborat & ſtomachi imbecillitatẽ, colíve dolores ex frigida cauſa prouenientes lenit; ſed vrinam cit, & oris adhelitum cõmendat: vtilis eſt præterea iecoris, ſplenis, cerebri & neruorum ægritudinibus, atque in ſyncope cardiacíſq; affectibus confert: venenis reſiſtit, & virulentorum animalium morſibus; menſes mouet, & vteri affectibus prodeſt, vomitiones cobibet, & appetentiam excitat: valet item ad ſpaſmos, & comitiales morbos: atque, vt ſummatim dicam, aperit, incidit, digerit, calefacit, & corroborat. Canellæ liquor. Eius facultates.

ELICITVR etiam liquor ex Canellæ floribus, ſed longè minore quantitate, minuſq; præſtans ſuperiore.

DE SANTALO.

ODORATI illius ligni genus in Malabar natũ, Santalo albo perſimile, quo ſe in febribus indigenæ inungunt, & Sambarane appellant, non eſt Santalum, neque illius facultates obtinet: Medici tamen eius prouinciæ Santali ſpeciem eſſe, & cõferre tenuioris fortunæ hominibus aſſerunt, Sambarane. Santali ſpecies.

Ad eryſipelas & inflãmationes vtilis.

commendantq́ in eryſipelate, & inflammationibus: atque Santali rubri modo eo vtuntur.

QVOD *verò Antonius Muſa Santalũ Luſitanis acceptum fert, rectè quidem: ſed fallitur, quòd Calecutico agro prouenire cenſet, vbi montes aſperi & confragoſi elephantis, tigridibus, apris, lyncibus, regulis ſerpentibus, aliorúmque generum feris abũdant: plana verò & arenoſa, palmis Coccos ſiue Indicas nuces ferẽtibus conſita; at nullæ Santali arbores. Solebat ſanè è Calecut celeberrimo olim Emporio peti: iſtuc enim ex reliquis Oriẽtis regionibus omnis generis precioſæ merces inferebantur, atque Chinenſes potentiſſimi & opulentiſſimi, qui Indicum illum Oceanum nauigabãt, mercatores, amplas ædes (quæ etiamnum* Chinacota *appellantur) in quibus ſuas merces, & inter eas Santalum è Malaca allatum, reponebant, iſtic habebant, quas deinde vendebant, & in alias regiones diſtribuebant. At cùm Luſitani Calecutium initiò appellentes, à Rege & oppidanis proditione appetiti & penè oppreſſi fuiſſent, inconſtantiæ & nequitiæ illius gentis minimè fidentes, maioris ſecuritatis cauſa ad Regem Cochin tranſierunt, qui eos non modò humaniter excepit, ſed etiam aduerſus Regem Calecut fortiſſimè defendit & tutatus eſt. Pro quo beneficio Luſitani poſtea luculentam gratiam retulerunt: nam vaſtato Calecutio, Regẽ Cochin potentiſſimum totius Malabar Dominum effecerunt, & cum illo etiam nunc arctiſſimam amicitiam colunt. Ex illo, Calecutij ſplendor, celebre nomen & emporium periit, atque tota nobilitas eius regionis abſumpta eſt: illaq́ vniuerſa prouincia Luſitani rerum domini nunc potiuntur. His igitur non minus debetur ob lõgiſſimas illas nauigationes quæ tot orbes nobis aperuerunt, vnde adeò ſingularia medicamenta, aliaq́ maximi pretij merces adferũtur & innotuerũt, quàm Ptolemæo ob doctrinam & earum deſcriptionem. Sed de Calecutianis illis rebus plura ex Indica Hiſtoria petere licet.*

CELE-

CELEBERRIMA *porrò nunc ſunt Indiæ emporia Cochin & Goa ciuitates, quæ omnes illas Indicas merces toti Europæ, atque aliis inſuper prouinciis ſubminiſtrāt.*

* Flaui Santali ſelectiſſimi librale fragmentum, (vt ſcholiis in Garciam commemini,) mihi liberali munere dedit noſter Hugo Morganus, Londinenſis Pharmacopola periſſimus, 1581. Eſt verò id graue, ſolidum, nodoſum, colore intus flauum, odore ſuaui cerebrum reficiens, & grato ſapore palatum leniens. Flaui Santali fragmētum.

DE BETELE.

BETELE *planta Piperis ſtirpi adeò ſimilis eſt ſarmentis, foliis, & naſcendi modo, vt, quando ſimul ſunt ſatæ, vix è longinquo dignoſci queant ab his qui plantarum iſtarum minùs ſunt periti: ſcandit enim & amplectitur arbores iuxta quas ſita eſt, Piperis modo: eius verò foliū Piperis folio craſſius eſt quidem, at magnitudine & neruis ſiue fibris prorſus ſimile. Turci* Iaprach induſtani *appellant.* Betele hiſtoria.

AROMATICVM *eſt, cor & ventriculum roborat, flatus diſcutit, cerebrū & ſtomachum purgat cū Cardamomo mane ieiunis præmanſum, oriſq; halitum commendat. Plurimi ſit in Chinarum regione, Mozambique, & çofala, vbi non naſcitur: illic quidem ob frigidam aëris temperiem, poſtremis verò locis ob nimium æſtum: temperatas enim regiones expetit, & mari vicinas.*

DE NVCE MOSCHATA ET MACI.

PIRO *ſimilis eſt hæc nux, paulo rotundior, externum operimentum carnoſum & durum aliquantulum, à Bandæ inſulæ incolis ferè neglectum, niſi viridi cum ſale & aceto veſcerentur, quoniam grati & adſtringentis guſtus ſit. Immaturā, atq; adeò integram nucem ſacchаro condiunt Luſitani: nam præter odoris ſuauitatē & ſaporis gratiam, propter quæ expetitur, Indici medici & Brachmenes multum illa vtuntur in omnibus frigidis cerebri morbis, paralyſi, & aliis neruorum atq. vteri affectibus. Maioris verò æſtimationis ſunt apud illos grandiores nuces quā apud noſtros.*

Bāda inſula. Oleum ex Maci, & eius vtilitas.

F i t in eadem inſula Banda ex Maci oleum admodum cōmendatum in neruorū affectibus & aliis frigidis morbis.

Ex nuce moſchata liquor, & vires.

E l i c i t v r & ex nuce moſchata trita, calefacta, & prælo expreſſa, liquor admodū ſuauis & vtilis in neruorum frigidis affectibus: thoracem etiam & pulmonē lenit, inde clariorem vocem reddit, impinguat, & ſperma auget.

Varia nomēclatura.

A r a b e s nucem ipſam Iauſiband, *&* Seygar *appellant. Macim verò* Bisbele, *&* Besbaca, *quod vocabulū propriè nucis corticem ſignificat. Perſæ arborem* Drachi *nuncupant, Turcæ* Agache: *Macis autem oleum Arabibus* Geuſiſami, *Perſis* Geuzi erugaant, *Turcis* Geuziat *dicitur.*

Macis à Græcorum Macere differentia.

P o r r o hunc Macim à Græcorū Macere plurimum differre minimè dubiū eſt, ſi vtriuſq; hiſtoriā & facultates expēdamus. De Macere autē proximo capite ſumus acturi.

* Vidi aliquando Vlyſſiponæ oleū de Maci ex India magnis fictilibus delatum, quod magno æſtimabant, atque in ventriculi frigidis morbis plurimum commendabant. Id verò erat inſpiſſatum & ſaponis gallici ferè modo in tabellas vnciam propemodum dēſas, tres verò latas, totidemque aut amplius longas efformatum, pingues, ſubflauas, odoratas. Vidi etiam hoc anno 1581. Londini apud M. Hugonem Morganum, Pharmacopœum eruditum & diligentiſſimum, eundemque virū perhumanū & optimum, eiuſmodi oleum recens ex India delatum, cuius aliquot panes ſiue tabellas, oleum balſami è nouo orbe, oleū de liquido Ambar, aliaque rariora quædam ſimplicia ipſius liberalitate cōſequutus ſum.

De macere.

Maceris hiſtoria. Inſula S. Crucis.

N a s c i t v r quibuſdam Orientalibus inſulis, præſertim verò in prouincia Malabar, in inſula S. Crucis regni Cochin, tum in ripis fluminis Mangate, & apud Cranganor, vaſta quædam, & multis ramis prædita arbor Vlmo multo maior, cuius folia ſex aut ſeptem vncias longa ſunt, duas lata, exteriore parte dilutiùs virentia, interiore ſatura. Ea non alium florem, non alium fructum habere creditur, præter ſemen quoddam denarij magnitudine, tenue, cor-

cordis effigie, colore flauo, ſapore verò amygdala, aut nuclei perſicorum malorum, tenui & candida tunica tectum, quod veſica quadam ex tenuiſsimis duabus ſimul iunctis & tranſparentibus membranis conſtante includitur: ea autem veſica in medio folio naſcitur aliis magnitudine non diſsimili, ſed cuſpide obtuſiore, & circa pediculum anguſtiore, colore medio inter rubrum & fuluum, inæquali, & multis fibris à pediculo ad extremitatem recta linea ductis, criſpo & rugoſo, haud abſimilis illi quæ in Vlmo naſcitur, paulo tamen latior & planior.

SVCCO *lacteo prædita eſt hæc arbor vti Morus, radiceſq; habet Ilici perſimiles, magnas, craſſas, in latum & profundum diffuſas, & cortice tectas craſſo, aſpero, ſcabro, duroq;, cinereo foris colore, interiùs albo & lacteo ſucco prægnante dum recens eſt, flaueſcẽte autem dum ſicca eſt, & admodum adſtringente: & licet ſuccus ille cum adſtrictione nonnihil mordicet; breui tamen euaneſcit hæc veluti inſenſibilis mordicatio. Arenoſa & humida loca amat, & reliquas ferè plantas circumnaſcentes enecat.*

NOMEN *vulgare huius arboris apud Luſitanos eſt* Arbore de las camaras, & Arbore ſancto, *hoc eſt, Arbor dyſenteriæ, & Arbor ſancta: ab indigenis Chriſtianis* Arbore de ſancto Thome, *id eſt arbor D. Thomæ,* & Macruyre: *à Medicis Brachmenis* Macre, *apud quos ſummo in precio eſt arboris cortex.* Nomenclatura varia.

RADICIS *cortice recenti trito, & cum oxygala ſeu lacte acido mixto omnis generis dyſenterias & alui profluuia mirabili ſucceſſu curant omnes Medici cùm Brachmenes tum Canarini & Malabarici. Aliqui huius corticis ſicci & in puluerem redacti ſemunciam per noctẽ macerant in quatuor vnciis ſeri lactis, eumq; bis in die propinant manè & veſperi, deinde medicamento ſumpto orizam ſine ſale & butyro coctam, atque pullos gallinaceos coctos, maceratos & tritos in orizæ decoctione ſtatim ægro exhibent: interdum,* Radicis cortex ad dyſenterias & profluuia efficax.

dum, ſi neceſſitas vrgeat, opium admiſcent, roborandi medicamenti cauſa: ſolent verò etiam Arabes cuiuſcunque generis alui profluuia opio nuce moſchata admixta curare.

Ad vomitus compeſcendos.

HVIVS *item radicis vſus ſalutaris creditur ad vomitus compeſcendos, & ventriculum roborandum, cum aqua Mentha & maſtices puluere.*

Ciuitas S. Crucis.

Macre.

ROGATVS *Brachmenes quidam medicus mihi familiaris, virq́; probus, boni iudicij & magnæ exiſtimationis apud omnes ciuitatis S. Crucis regni Cochin incolas cùm gentiles tum Luſitanos, quòd illius fideli opera ſæpius vſi eſſent, vt bona fide exponeret iſtius corticis, quem* Macre *vocant, facultates, in hæc verba reſpondit: Si vos Luſitani hunc corticem probè noſſetis, multo pluris illum faceretis quàm Piper: ſed quoniam iſtic in Luſitania eius facultates ignoratis, idcirco contemnitis. Puluis, quē in omnis generis alui profluuio ex oxygala propinare ſoleo, ex hoc cortice, de quo percontaris, cōflatus eſt. Eius magnā quantitatē tibi oſtendere domi poſſem, quam in Bengala & Iapan ſum miſſurus. Sitne verò inutile medicamentum, tu ipſe, qui illius effectus plerumque conſpexiſti, iudicare potes.*

Iogue.

HVNC *corticem etiā oſtendi rhizotomo cuidā* Iogue *(genus quoddam hominum eſt circumforaneorum, qui peregrinādo pœnitentiā agere ſeſe profitentur in illis regionibus) petiiq́; vt quid eſſet (tametſi probè noſſem) ſignificaret: reſpondit ille, eum ſequerer, cuius arboris cortex eſſet ſe demonſtraturum, oſtenditq́; arborem quam antè ſciueram, & addidit, Apud noſtros homines appellatur* Cura ſantea macré niſtuſa garul, *hoc eſt, Macre ab Angelis oſtēſum hominibus ad ipſorū ſalutem. Subiunxit inſuper iſtius corticis apud ipſos vſum eſſe in compeſcendis vomitibus, aluiq́; profluuiis ſiſtendis, plusq́; pollere huius radicis portiunculam, quàm magnam quantitatem corticis Myrobalanorum aut Arecæ, eamq́; præſtantiorem eſſe Coru Malabarico, de quo proximè dicemus. Referebat præterea, Macre*

fructum

fructum omnis generis lumbricos in humano corpore natos necare & expellere, & calculum in renibus frangere: tum etiam eos qui ſingulis diebus manè vterentur, liberos fore à calculo & à coli doloribus, nec inebriari poſſe.

MAGNA *diſceptatio eſt inter Neotericos an Græci Macin & Arabes Macerem nouerint. Negari non poteſt quin multo plura medicamenta nunc nouerimus quàm veteres: inficiari etiam non poſſumus, pleraque illis cognita fuiſſe, de quibus dubitamus. Nam certiſſimum eſt, Græcis probè notum fuiſſe Macer quod nobis dubium eſt, & plerisque adhuc ignotum: neſciuiſſe autem Macin & nucē moſchatam nobis adprimè nota, vt ex eorum ſcriptis conſtat.*

GALENVS *ſimplicium lib. ſeptimo Macerē aduehi ait ex India, conſtare eſſentia pleraque frigida & terreſtri, paucula verò frigida: conferre ſua adſtrictione aduerſus dyſenterias & cruentas excreationes.* Vnde Macer aduehitur Galeno.

DIOSCORIDES *verò lib. 1. cap. 94. Macer qui ex Barbaria aduehitur, eſt cortex flaueſcens, craſſus, & guſtu perquam adſtringens, qui contra cruentas excreationes bibitur, dyſenterias, & alui fluxiones.* Vnde Macer aduehitur Dioſcoridi.

QVÆ *facultates inueniūtur in cortice iā deſcripta arboris, non in Maci odorato nucis moſchatæ operculo, quod calidū ſiccumq́; eſt in fine ſecundi gradus, aut initio tertij, tenuiumq́; partium, & leuiſſimi amaroris, pauculæq́. adſtrictionis particeps: itaq. certum eſt vtrumq. loqui de cortice noſtræ arboris, non de Maci, quod illis ignotum fuit.*

ADMONVIT *me præterea medicus quidam Regis Cochin, ne dubitarem quin hic cortex Auicennæ Macer eſſet: magnaq́; inſcitiæ eſſe de re tam aperta diſceptare: huius etenim* Macre *facultates, eis, quas ſuo maceri veteres tribuunt, perſimiles, facilè id demonſtrare.* Hic cortex Auicennæ Macer.

PLINIVS *etiam lib. 12. cap. 8. Macer, inquit, ex India aduehitur, cortex rubens radicis magnæ, nomine arboris ſuæ.*

MINI-

De locis natalibus Maceris Dioſc. & Galeni diſceptantiũ conciliatio.

MINIME *verò nos mouere debet quòd Dioſcorid[...] ex Barbaria Macerem aduehi aſſerat, quem Plinius & Galenus ex India deferri ſcribunt: idem enim illis accidiſ[...] poteſt in hoc medicamẽto, quod in Cinnamomo & Caßia vt (quoniam ex peregrinis & longinquis regionibus adue[...]herentur) eorum natales non fuerint probè cogniti.*

Indus flu.

In eo inſula vel vrbs Barbaria nomine.

AIT *tamẽ Ptolemæus: Quadã in Indo fluuio inſula v[...] vrbs ſita eſt, quæ Barbaria dicitur, ex qua facilè cõportaba[...]tur Macer: vel quòd afferretur ex Arabia eo maris ſinu qu[...] à Barbaria inſula Barbaricus appellatur. Cui ſuffragatu[...] Strabo, Omnia, inquit, quæ in India proueniunt, ea ſcilice[...] parte, quæ ad Auſtrum vergit, ſimiliter in Arabia na[...]ſcuntur.*

Macis & Maceris differẽtia.

MACIS *& Maceris differentia Auicẽnæ probè fui[...] cognita, quippe qui Macim odoratæ nucis inuolucrum cap. 456. & Macerem radicis corticem cap. 694. ſub ti[...]tulo* Taliſfar *deſcripſit.*

NON *ignota etiam fuit Serapioni, qui ex auctoritate Iſacb, Macim eſſe nucis odoratæ operimentum dixit, diuer[...]ſum ab eo cuius Dioſcorides meminit, quippe qui ſcriptum reliquerit, Macerem eſſe ligni corticem ſiue corium.*

Quĩ inter ſe differant.

LIQVET *itaque Macim & Macerem differre inter ſe qualitate, ſubſtantia, figura, planta, & regione, quandoquidem Macer radicũ arboris cortex in Malabar naſcitur: Macis uerò nucis Moſchatæ operimentũ, in Banda, longiſſimè inter ſe dißitis. Tametſi Monachi qui in Meſuen commentarios ſcripſerunt, aſſerant non differre, ſuam negligẽtiam, ne dicam inſcitiam, iſta ratione prodentes.*

Corticis Maceris vtilitas.

VVLGARIS *admodum huius corticis Maceris eſt vſus in omnibus noſocomiis prouinciarũ Chinæ, Iapan, Malacæ & Bengala, in dyſenteriis, alui profluuiis, & ſanguinis reiectionibus, cuius cauſa ex Malabar vſque petunt.*

DE

DE CORV.

IISDEM *locis, præter memoratam arborem, naſcuntur duæ aliæ arbores plurimum inter ſe differentes, ſed quæ iiſdem facultatibus cum ſuperiore ſint præditæ.*

HARVM *prior (de qua hoc capite agemus) vocatur in Malabar* Curodapala, *&* Curo; *in Canarim* Coru: *à Brachmenis* Cura. Coru variæ nomēclatura.

EST *verò hæc arbor pumila malo aureæ ſimilis, cui etiā perſimilia habet folia, ſed quæ mediū neruum craßiorē habeāt, aliis octo aut nouē in latera excurrentibus: flos luteus eſt, odoris ferè expers: radicis cortex diluto virore præditus eſt leuis & tenuis, qui ſi frāgatur aut vulneretur, multo lacteo ſucco manat, lētiore & magis viſcido quàm qui ex ſuperiore fluit, guſtu inſipido, amaritudinis tamē alicuiꝰ participe, frigidus & ſiccus, plus tamē ſiccitatis quā frigiditatis poßidēs, in quo ordine Medici illius prouinciæ etiā cōſtituūt.* Eius hiſtoria.

HVIVS *virentis corticis ſucco licet admodū ingrato, plurimū vtūtur incolæ cùm gentiles tū Chriſtiani ob admirādos quos præbet effectus in omni genere profluuij, cùm in lyēteria tū in diarrhoea & dyſenteria è quacūq. cauſa prognata. Luſitani tamē Medici methodū in eo exhibendo ſeruant. Vtuntur etiā eo ſicco veluti priore: ſed prioris cortex longè præſtat. Diſtillant verò atq; vtuntur in hunc modū.* Eius corticis facultates.

CORTICIS *in puluerem triti vncias octo, ammeos, apij, coriandri ſicci, cumini nigri nonnihil toſtorum & in puluerem redactorū ſingulorum drachmas tres, corticum Myrobalanorum Cepulorū drachmas ſeptem, butyri vaccini non ſaliti vncias duas, lactis acidi quantum ſatis eſt ad pulueres iſtos excipiendum ſumunt, in diſtillatoriam ollam vitream (ſi delicatioribus paratur) aut vulgarem (vt maxima ex parte fit) imponūt, & ſtillatitium liquorem eliciūt, cuius quatuor vel quinque vncias cum aqua auellanæ Indicæ, vulgo* Areca *nominatæ, aut aqua è pediculis roſarum vnciis duabus propinant alui profluuio laborantibus, (interdum,* Corticis cōficiendi ratio. Areca.

dum, ſi neceßitas vrgeat, trochiſcos de charabe vel de Lemnia terra admiſcent) ſemel in die, vel bis, ſi opus ſit; illico autem poſt eius ſumptionem, orizam cum oxygala exhibere ſolent. Clyſteres etiam ex eo confecti præſertim ſub noctem iniiciuntur.

LICET *verò hic liquor admodum commendabilis ſit, longè tamen præſtantior eſt Maceris cortex viridis, licet multo ingratior, & ſumptu difficilior.*

Eius radicis facultates.

VTILIS *etiã hæc eſt radix ſeu cũ Oriza decocto ſumpta, ſiue inuncta aduerſus hæmorrhoides & ani ſciſſuras.*

Foliorum vtilitas.

FOLIORVM *eius cum Tamarindorum foliis decoctorum vapore cru a tumentia vtiliter fouentur: ipſo autem decocto madentes panni commodè in tympanite applicantur.*

DE PAVATE.

ALTERA *iſtarum ſtirpium, tertium videlicet genus earum quæ ad alui profluuia vtiles ſunt, vulgo in Malabar dicitur* Pauate, *à Brachmenis & Canarinis* Vaſaueli, *à Luſitanis* Arbol contra las eriſipolas, *hoc eſt, Arbor eryſipelas curans.*

Pauate. Vaſaueli. Arbor eryſipelas curãs.

Eius deſcriptio.

FRVTEX *eſt non admodum ramoſus, octo aut nouem pedũ altitudinis, cui rara ſunt folia, mali aureæ minoribus foliis ſimilia, excepta appendice qua carent, vtrimq; elegãti virore prædita: flos exiguus, cãdidus, quatuor foliolis præditus, è cuius medio exit alba fibra cuſpide viridi inſignis, odore floris Periclymeni, cui procul aſpiciẽtibus perſimilis videtur; rotundum ſemen, lentiſcini magnitudine, ex viridi nigricans &, vbi, maturuerit, nigrum. Caudex & rami cinerei ſunt coloris, radix alba & inſipida, cum nonnulla tamen amaritudine, odoris propemodum expers.*

Eius vtilitas.

TAMETSI *vtilis ſit hæc planta aduerſus alui profluuia, quemadmodum ſuperiores duæ; cum illis tamen minimè comparari poteſt, quandoquidem imbecillior eſt: itaque*

qui

qui ſuperiores nouit, ea haudquaquam vtetur in alui profluuiis, at in curando dumtaxat omnis generis eryſipelate, & eo præſertim quod è mera bile ortum eſt; etenim inſigni virtute aduerſus hunc morbum pollere deprehenſum eſt.

TERITVR *& maceratur huius plantæ truncus ſiue radix orizæ decocto* (Canje *vocãt*) *aliquot horis quieſcere ſinitur vt aceſcat hæc aqua, eryſipelas deinde ea inungitur, bibendaq́ propinatur ſufficiente quantitate bis in die, purgato priùs ventriculo.* Canje.

EADEM *ratione præbetur radix, orizæ decocto macerata, iis qui iecoris inflãmatione laborãt, & febrium ardoribus: addito autem ſucci foliorum Tamarindi momẽto, vulnerum labia circumquaque inungi ſolent, ad inflammationes prohibendas, & humorum defluxus cohibendos.*

QVONIAM *verò illis in prouinciis multo maiore quantitate hoc tertium genus quàm ſecundum* Coru *nũcupatum creſcit, incolæ eo vtuntur.*

DE CARYOPHYLLIS.

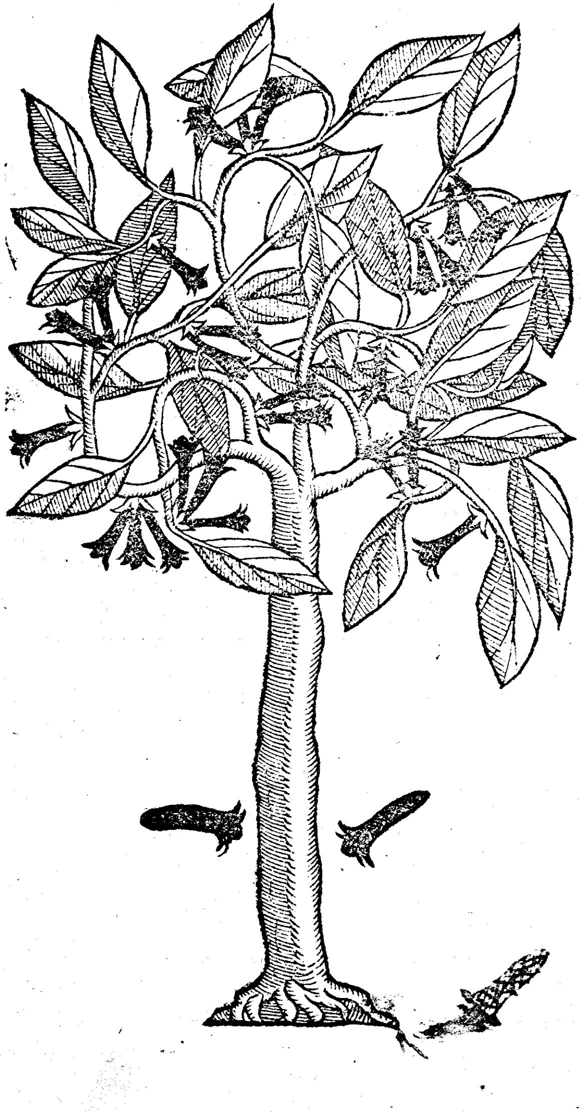
ARBOR *Caryophylla proferens magnitudine & forma Lauri eſt, ſed ſuperiore parte magis ramoſa, minore & anguſtiore folio: copioſos fert flores, initiò candidos; deinde virides, cùm nunc in fructum efformati ſunt; at vbi maturuerunt, rubros; qui deinde collecti & ſiccati nigrum colorem contrahunt: naſcuntur ficus* modo ſparſim per ramos ad foliorum baſim bini, terni aut quaterni ſimul iuncti, vel vnicus interdum.* Arboris caryophylla proferentis deſcriptio.

DICITVR *Arabibus, Perſis, & Turcis* Caranful, *ipſa arbor* Siger, *folium* Varaqua. Varia nomẽclatura.

PAVLVS *Aegineta acres illos conſtituit, calidos & ſiccos ordine tertio: alij dumtaxat ſecundo.*

VENTRICVLVM, *iecur, & cor roborant, concoctionem iuuant, vrinas cient, aluum cohibent, oculis inſtillati eorum aciem exacuunt, nubéſque extergunt:* Eorũ facultates.

CARYOPHYL. ARBOR.

& quatuor drachmarum pondere ex lacte ſumpti venerem exſtimulant.

* Caput de Caryophyllis Latio donare non conſtitueram, quandoquidem pleraque omnia ex Garciæ ab Orta hiſtoria Aromatũ (vti ferè reliqua, de quibus hic auctor hoc volumine agit) deſumpta ſint. Quoniã verò præter reliquorum auctorum, qui Caryophyllorum hiſtoriã deſcripſerũt, ſententiam, eos ex ramis inter folia, ficuũ modo, naſci aſſerit, ipſius verba lectori proponenda cenſui, vt animaduertere queat quàm parum fidei interdum huic auctori ſit adhibendum, qui veritatis aſſertorem ſe gloriatur, & plantas ad viuum expreſſiſſe aſſerit, cùm tamẽ ipſius icones nullius ſtirpis viuam effigiem imitentur, præſertim earum quas hactenus nobis videre licuit. Caryophyllorum certè legitimam iconem in Aromatũ Garciæ hiſtoria exhibui, ex ipſo ramo muria condito (quales multi Antuerpiam aduehi ſoliti erãt) à diligenti & perito pictore expreſſam. Vidim⁹ inſuper hoc anno 1581. Caryophyllorũ ramos dodrãtales & pedales ſiccos à FRANCISCO DRACKE nauclero Anglo (qui vniuerſum orbem circumnauigauit) ex Moluccis ſuperiore Septembri delatos: ſed omnes extrema parte fructus proferebant ſuis feſtucis aut bacillis inhærentes, eo quem in noſtra icone exhibuimus modo. Illam tamen quam noſter Auctor expreſſit, hoc etiam capite ſubiicere libuit, vt ſtudioſi vtramque conferãt.

DE PIPERE.

PIPER *aliud domeſticum, cuius vſus eſt; aliud ſilueſtre, quod ob amarorem negligitur.* Piperis duo genera.

DOMESTICI *planta ſarmẽtoſa eſt, ſcãditq́ hederæ modo, arboribus, quas nanciſci poteſt, ſeſe circumuoluendo: nodis per interualla prædita; ad quos folia naſcũtur Betele foliis ſimilia, parte interiore ſature virentia, exteriore dilutiora, cuſpide mucronata, & guſtu linguam vellicante. Horum foliorũ alia aliis nigriora ſunt: quæ dilutiora ſunt fibrasq́ æqualiter naſcentes habent, feminas cenſent (nam vtrumque ſexum in foliis eiuſdem plantæ conſtituunt) nigriora verò inæqualibus fibris, mares. Ad ſingula internodia, vnde folia dependent, ex ipſa foliorum ſede naſcuntur vuæ, quarum maxima circiter quinquaginta grana obti-* Domeſtici hiſtoria.

 nent,

nent, minores verò triginta. Radix puſilla eſt, & ſumma tellure fibras agit.

Nigrum & Album.

SVMMA *autem ſimilitudo eſt plantarum quæ nigrum piper proferunt & album: albi tamen folia tenuiora & molliora vidẽtur: eius etiam fructus magis aromaticus, meliorisq́; ſaporis quàm nigri. Huius verò foliorum nullus eſt vſus apud illius regionis incolas: ſed nigri piperis folia dumtaxat expetuntur in coli doloribus, aliisq́; omnibus alui ægritudinibus è frigida cauſa prouenientibus: ea oleo Cocci ſiue Nucis Indicæ priùs inuncta, deinde calefacta, ſupra aluum adhibentur magno effectu.*

Nigri foliorum vtilitas.

Eius ſerendi ratio.

PORRO *ſeritur Piperis planta hoc modo: ſarmentum eius ſeu ramus iuxta prægrãdem qualemcumque arborem aut palum defoditur, atque bubulum ſtercus & cineres cum aqua inſperguntur: infra annum deinde fructifera eſt: quóque vetuſtior eſt plãta, eo feracior, quippe quæ ad ipſius arboris, cui maritata eſt, faſtigium ſeſe circumuoluendo ſcandere ſoleat.*

DE CVBEBIS.

HIS *Indici medici vtuntur, cùm in roborando ventriculo, & iecore tumoribus obſtructionibusq́; liberãdo, tum ad diſcutiendos flatus, & vteri frigiditates corrigendas: at omnium maximè ad elangueſcẽtem venerem excitandam.*

* Latio hoc caput donare, operæprecium non duxeram, quandoquidem omnia ex Garcia deſumta: quas tamen illis tribuit facultates libenter adieci.

DE AVELLANA INDICA.

Auellanæ Indicæ hiſtoria.

ADMODVM *procera eſt hæc arbor rectaq́;, tenuis, rotunda, & fungoſa materia: folia habet longiora latioraq́; quàm Palma quæ Coccos ſeu Indicas nuces fert, ex ſumma arbore naſcentia, inter quæ prodeunt tenues virgæ paruis floribus onuſtæ, albis & ferè inodoris, quæ deinde in fructum* Areca *nuncupatum efformantur, nucis iuglandis magnitudine,*

Areca.

tudine, minimè tamen rotundum, ſed oblongum oui gallinacei exigui modo, exteriore cortice admodum virēte, dum recens eſt, & , vbi maturuit, admodum flauo, vt longè ſpectantibus veluti dactyli ſiue palmulæ maturæ appareant: materia molli & tomentoſa conſtat hic cortex, continetq́ inclusum fructum caſtaneæ grandioris magnitudine, altera parte ſimiliter ſeſſilem, candidum, durum, rubris venis plenum, quem incolæ edunt.

Eius conſeruandi ratio & vſus.

EVM adhuc virentem ſub arena condere ſolent, vt melior gratiorq́ eſui fiat: vulgo autem edūt cum foliis Betele: confringunt etiam, ſoliq́ exponunt & ſiccant, (tum Checani appellant) eoq́ plurimum vtuntur tum in cibo, tum in lotionibus adſtringentibus: & cortice, ſeu inuolucro dentes repurgant.

Checani.

Fractu difficilis.

CVM verò adeò fungoſa huius arboris ſit materia, frāgitur difficulter: idcirco virga duorum digitorum craſſitudine ex hac arbore parata Crocodilum cùm in aqua, tum in terra facilè retinere poteſt, ſi per eius fauces tranſmittatur (hac etenim ratione illos venari ſolēt) vt ſæpe cōſpexi.

Virgę ex hac arbore parātur ad Crocodilos venandos.

DE PALMA INDICA.

Palmæ Indicæ hiſtoria.

PRÆALTA eſt hæc arbor, & recta, nec admodum craſſa, præſertim in faſtigio: nam ab infimo ad ſummum paulatim gracileſcit, & colore cinereo eſt: truncum à radicibus ad faſtigiū vſq́ paruis quaſi gradibus circumdant, qui aſcēſuris ſcalarum vicem præbeant: flos caſtaneæ ſimilis; fructus verò integer capite humano maior, forma oblongiore, triangulari, & colore viridi admodum diluto.

Narel.

TAMETSI Narel huius arboris nucem vulgo appellent cùm Perſæ tum Arabes, negant tamen Perſæ legitimum eſſe nomen, ſed Nargel dicendum: ipſam arborem Darach Perſæ vocant, Arabes Siger Indi; Turci autem arborem Agach, fructum Cox Indi: Brachmenes arborem nuncupant Maro, nucem Naralu.

Varia nomenclatura.

Inſulæ de Naledíua.
Huius arboris vſus.

Ex *hac arbore ex inſulis de* Nalediua *fabricantur naues, atque clauis, malis, velis, rudentibus, aliiſq́ armamentis neceſſariis inſtruuntur: inſtructæ iam, mercibus ex eadem arbore conflatis onerantur, oleo, vino, aceto, ſaccharo nigro, fructibus, aqua, & ardēte aqua vulgo vocata. Ex illa etiā ipſa exſtruuntur ædes cū ſuis tabulatis ſatis firmæ: atq́ eiuſdem ramis (quos* Ola *dicunt) contegunt imbricum vice, nam imbres cōmodè arcent. Ex iiſdem ramis tecta comparant ad tegendas hieme naues, quæ in portum deductæ, remulco deinde in terram trahuntur.*

Ola.

Harum palmarum duo genera, & eorum vſus.
Sura.
Orraca.

Istarvm *porrò Palmarū duo genera conſtituūt: Vnum etenim* Suræ *cogendæ gratia deligunt, ea eſt veluti vinum muſtum, quæ ignibus decocta in liquorē tranſit vino ſimilem, incolis* Orraca *appellatum; alterum fructuum gerendorum cauſa adſeruant.*

Suræ colligendæ ratio.

Colligitvr *verò* Sura *in hunc modum: Aliquem è ramis cerebro viciniorem præcîdūt, duorum pedum longitudinem relinquētes, ad quem vaſculā ampla, oris tamen anguſti, illis* Caloins *nuncupata, colligant: per hunc ramū præciſum exſtillat arbor* Suram *iam memoratam; quæ organis diſtillatoriis impoſita, ignis vi aquam eliciunt ardentem; purior, illis* Fula *dicta, hoc eſt, flos, faciliùs igne incenditur quàm noſtra aqua ardēs ſiue vinum aduſtum; altera* Orraca *nuncupata non item: ſed huic purioris aliquantulum admiſcere ſolēt.* E Sura *antequam ignibus decoquatur, ſoli expoſita, fit acetū ſatis interdū acre, tametſi neque mentha, neque cortex arboris* Myrobalani *iniiciantur, quæ medicamenta plerumq́ admiſceri ſolent vt acetum acrius reddant. Exempto primo vaſe* Suræ, *exſtillat alia, quæ ignis vel ſolis caloribus inſpiſſata, Saccharum fit incolis* Iagra *appellatum: præſtantior cenſetur, quæ in Nalediua colligitur, quàm quæ in Malabar.*

Caloins.
Fula.
Iagra.

Quis eius fructus.

Frvctvs *recēs ſub primo illo craſſo viridiq́ operimento, alio cortice nigro præditus eſt, medullā tegente, qui* recens,

recens, antequam nigrũ colorem contrahat, tener & candicans eſt, editurq́ cũ ſale, vel ſine ſale, vel cũ aceto & pipere interdum, atque guſtu eſt Cinaræ*: cùm verò iam nonnihil indurari cœpit, Cardui caput ſapit. Medulla cortici adhærens tenera & dulcis eſt, cõtinetq́ multã aquam limpidam, ſuauem, nec faſtidium aut nauſeam ſua dulcedine parientem, quæ vulgo in ſolis ardoribus bibitur. Frequẽs eſt huius aquæ ſub dio refrigeratæ, atq; etiam* Iagræ *vſus aduerſus iecoris renumq́ nimios calores, purulentæq́ materiæ per virgam excretionem: refrigeratur verò hæc aqua in ſua nuce viridi* Laña *appellata: diu conſeruatur, nam toto anno inueniuntur iſtæ nuces virides, quarum nonnullæ interdum tres aut quatuor libras ſiue pintas aquæ continent.*

Huius aquæ & Iagræ vſus & hiſtoria.

POSTQVAM *iã indurata eſt hæc nux, duriorem q́ medullam contraxit, remanet in concauitate limpida quidem aqua, at non adeò dulcis vt prior: nucem tum vocant Malabares* Eleui. *In annotinis nucibus mutatur hæc aqua in rotundam quandam ſubſtantiam, mali inſtar, candidam, ſpongioſam, & leuem, ſapore dulci.*

Eius nux.

Eleui.

MEDVLLA *nucis recentis tenera alba & dulcis, ſola editur ab incolis, aut cũ* Iagre, *hoc eſt, Sacchàro è* Sura *confecto, vel cũ* Auela, *pulmento ex Oriza in aqua cocta, deinde trita & probè ſole exſiccata: editur itẽ cum piſcis quodam genere ſiccato ex inſulis de Nalediua aduecto, ſimili ferè bubulis carnibus fumo induratis,* Comalamaſa *appellant, bonúmque condimentum eſt ad bibendi appetentiam prouocandam. Ea verè mixtura non modò incolis in vſu eſt, ſed ab ipſis etiam Luſitanis expetitur. Ex eadem medulla lac conficitur Amygdalino ſimile, ad edulia paranda vtile.*

Eius nucis eſus & commoditas.

Auila.

Comalamaſa.

SOLIBVS *exſiccata hæc medulla vocatur* Copra: *ſuauis eſt, reconditur, illisq́ perinde in vſu eſt, atq; noſtris Europæis caſtaneæ ſiccæ.*

Copra.

Huius nucis vſus. VVLGO creditur, & experientia comprobatum eſt, frequentiorē huius nucis vſum lūbricos generare: cui morbo totius prouinciæ Malabar incolæ admodum obnoxij ſunt.

Malabares lumbricis obnoxij.

Corticis vtilitas. EXTERNO illo primoq́ cortice ſiue operimento craſſo, foris læui, intus verò tomentoſo dum reſiccatus eſt, fiunt rudētes & alij funes nautici, vti in Hiſpaniis ex ſparto. Tomentum illud Malabares Cayro vocāt, magni apud eos vſus: nam quoniam aqua marina non corrumpitur, ſtipantur eo omnis generis naues: itaque illis populis vſum præbet lanæ, xyli, ſtuparum, lini, & ſparti.

Cayro.

Xareta. E ſecundo nigroq́ & duro cortice, qui à noſtris Coco dicitur, ab incolis verò Xareta, fiunt ſcutellæ & alia vaſa potoria in tenuiorum vſum. Fiunt etiā ex eo vſtulato carbones auri fabris vtiles, qui in illis prouinciis periti & induſtrij, nec admodū ſumptuoſi reperiuntur. Solēt enim ſuum opificium proclamantes compita circuire, ſecum deferentes vrceolum, malleolum, & duo cæla, cannæq́ tubulum palmari longitudine manu tenentes, quo focum incendunt. Ij in ædes admiſſi, vaſa ex auro & argento conficiunt, pro eorum, qui ipſos euocarunt, arbitrio.

Huius palmæ foliorū vſus. FIVNT ex huius Palmæ foliis petaſi maiores & minores, ad Solis ardores & imbres arcendos idonei: texuntur etiam ſtoreæ, & alia pleraque.

Coccus de Nalediua. COCCVS porrò de Nalediua cognominatus adeò commendatur ab ipſis incolis, & à Malabarenſibus, non modò à plebe, ſed à Regibus & Principibus viris, vt in omni ferè morborum genere ad eum confugiāt tanquam ad ſacram anchoram. Fiunt in eam gratiam ex illo pocula quæ auro vel argento excipiuntur, & in nauium triremiumq́ figuram efformātur, ad aquam bibendam, in quam ex catenula medullæ ipſius Cocci fragmentū pendere ſinunt: ſibiq́ certò perſuadent, illis, qui aquam ex ſimilibus poculis hauriunt, nullū venenum nocere poſſe, futuroſq́ immunes à mul-

Miræ eius facultates vulgo creditæ.

à multis morbis, in quos ſanè memini multos incidere, qui ex iis poculis bibere ſoliti erãt. Et licet omnem diligentiam adhibuerim, nunquã tamen obſeruare potui, ſimilia pocula aliquem ex morbis curare, ad quos vtilia eſſe credũtur: potiùs igitur arbitror tantã laudem obtinuiſſe à vulgi opinione. Nonnulli ex huiuſmodi vaſculis bibere ſoliti, mihi affirmarunt ſeſe experientia didiciſſe iecur incendi, renes noxam contrahere, & calculum generari: nihilominus tamen magnum eſt eorum pretium, longeq́ pluris æſtimantur iis locis vbi inueniuntur, quàm aliis procul inde diſsitis: nam interdum eiuſmodi nuces nudæ, neque auro aut argento exornatæ, quinquaginta aut ampliùs aureis nummis æſtimantur.

NIGRIOR *autem, nitidior, longior, maiorq́ eſt hic* Coccus *quàm aliæ nuces* Cocci *communis.* Quî differat à Cocco cõmuni.

DE MYROBALANIS.

MYROBALANORVM *quinque ſunt genera, diuerſis arboribus & regionibus naſcentia.* Myrobalanorũ quinque genera.

CITRINA *quæ à Medicis* Aritiqui, *à plebe autem* Arare *nuncupantur, naſcuntur arbore mediocris magnitudinis, multis ramis, & in ordinem digeſtis, prædita; foliis Sorbi.* Citrina. Aritiqui.

EMBLICA, *illis* Anuale *dicta, folia minutim inciſa, filici ferè ſimilia, ſed paulo craſsiora habent.* Emblica. Anuale.

INDICORVM, *quæ ab incolis* Rezanuale *appellantur, folia, ſalicis foliis ſunt ſimilia.* Indica. Rezanuale.

BELLERICA *rotunda ſunt, incoliſq́* Gotin *dicuntur, & folia obtinẽt Laurinis ſimilia, minora tamen & tenuiora. Inueniuntur hæc quatuor genera per totam prouinciam Malabar, Dabul, Cambaya, & Batecala, ea ſunt quæ in Europam deuehuntur, ſicca & condita.* Bellerica. Gotin.

CHEPVLORVM, *quæ illis* Aretca *appellãtur, arborem non conſpexi, ſed eius folia Perſicæ foliis eſſe ſimilia* Chepula. Aretca.

 referunt,

referunt, & arborem eiuſdem cum aliis eſſe magnitudinis: ſunt verò omnium arbores Pruni magnitudine, ſed pluribus ramis, magiſq́ in orbem digeſtis, prædita.

DE TAMARINDIS.

Tamarindorum hiſtoria.

SVNT *Tamarindi fructus elegantis & aſpectu pulchræ arboris, Caſtaneæ aut Ceratiorum arboris magnitudine, multis ramis prædita, & foliis latā vmbram præbentibus, materie ſolida admodū: folia filicis feminæ (quā Hiſpani* Helecho, *Cantabri* Ariſtora *appellant) foliis perſimilia, dilutè virentia, valde elegantia, guſtu acido, gratoq́, è quibus condimentū fit* (Salſam *vocant) perinde atque è petroſelino: flores candidi, aureæ Mali floribus admodum ſimiles forma exteriore, & odore: attamen octonis foliis conſtāt, quorum quatuor interiora alba ſunt & craßiora, velut Mali aureæ florum folia, quatuor verò exteriora tenuiora, & bina ex his eleganti neruo radiata: è medio flore quatuor enaſcuntur ſtamina corniculorū modo inflexa, candida & tenuia. Fructus admodum ſimilis eſt Ceratiis, * foris vireſcens initiò, deinde per ſiccitatem cinereus, continens oßicula rotunda Caßiæ ſolutiuæ modo aut paruis Lupinis ſimilia, dura admodum, & colore nitido terreo, haudquaquam flauo, quemadmodum nonnulli referunt: his non vtimur, ſed ſola pulpa quæ nonnihil lenta & viſcida eſt, iucunda tamen aciditate grata, tametſi nōnulli indigenæ aſſerant oßicula aſſata & in pollinem redacta ex oxygala in alui profluuiis vtiliter exhiberi: facilè auellitur hic fructus, & etiam ſponte decidit. Folia ſub noctem ſeſe contrahunt, ſuumq́ue fructum amplecti ſolent: qui ſi deſit, ſua virgulta & ramos complectuntur: ſumma verò aurora ſeſe explicare incipiunt grato ſpectaculo: hæc trita partibus eryſipelate infectis imponunt, atq́ etiam circa phlegmonas, ad arcēdum, qui influit, humorem: iiſdem cum ſale* Ormuziano *phlegmonas reſoluunt, & cum cineribus*

Helecho. Ariſtora.

Salſa.

Foliorum facultates.

bus ex Cambaya pituitoſos & melancholicos tumores.

VOCATVR *hic fructus in Canarin* Chincha, *oßicula verò* Chincharo, *in Malabar* Puli, *& in Guzarate* Ambili: *Arabes, Perſæ, Turci* Tamarindi *vocant; oßicula* Abes, *arborem* Siger Tamarindi. Varia nomenclatura.

PRÆFERVNTVR *qui in locis montanis iisq́ Septentrioni obuerſis naſcuntur: vſu verò compertum eſt, huius arboris vmbram ſub ea dormientibus non minùs noxiam eſſe, quàm arboris iuglandis.* Huius arboris vmbra noxia.

* Tamarindorũ fructus deſcriptio verior apud Garciam conſpicitur: cuius legitimam effigiem pete ex doctiſſimis Lobelij obſeruationibus, vnà cum ipſius arboris ſemine recèns natæ rudimento.

DE CASSIA SOLVTIVA.

MVLTA *Caßia ſolutiua naſcitur in Cayro, & pleriſque aliis prouinciis tum Orientalis tum Occiduæ Indiæ. Præfertur tamen quæ ex Orientali delata eſt, quæq́ locis ad Septentrionem magis vergentibus naſcitur.* Caſſiæ ſolutiuæ natales & hiſtoria.

AMYGDALÆ *magnitudinem æquat, foliis mali Perſici ſimilibus eſt, nonnunquam anguſtioribus, locis præſertim ſiccioribus nata, floribus luteolis aut flauis, nõ ingrati odoris: quibus deciduis ſuccedunt ſiliquæ oblongæ, eleganti virore præditæ dum recentes ſunt, & quæ maturitate nigredinem breui conſequuntur.*

TANTA *eſt eius frequentia in Cambaya, vnde præſtantißimam aduehunt, vt vnius* Candil *(quingentarum & viginti duarum librarum pondus hoc eſt) pretium non æſtimetur pluris quàm nummo aureo, qui trecentos & ſexaginta marauedis (æreos obolos Hiſpanicos) valent.* Candil.

IN MONTIBVS *verò Crãganor, & per vniuerſam prouinciã Malabar (quãdo eius maximũ pretium) ſingulæ libræ viginti marauedis redimi poſſunt, hoc eſt, paulo pluris quàm dimidio regali Caſtellano, ſiue batzio Germanico.*

GENTILES *Canarini fructũ* Haſanguia *&* Bauaſenga, *quemadmodum & prouinciæ Decan incolæ, &* Varia nomenclatura.

Brach-

Brachmenes, arborem Bahoo, *&* Baua, *vocant: Guzaratenſes* Gramala: *Malabarenſes* Cõdaca: *Arabes, Perſa, & Turcæ* Hiarxamber: *aſſerebat tamen mihi* Cogecela, *peritus medicus Perſa, illud vocabulum eſſe merè Perſicum, & legitimum Arabicum eſſe* Gazatfalus.

Eius vſus. F O R I S *illinitur medulla eryſipelate tentatis & inflammationibus. Inualuit vſus tota India exhibendi delicatulis mulieribus & pueris caßiam ſolutiuam adhuc virentem ſacchàro conditam, ad vnciam vnam bono ſucceſſu: ſumitur verò dum adhuc recens eſt & valde tenera, priuſquam cortex induretur: maceratur primùm in frigida aqua, antequam cum ſacchàro coquatur. Moderatè & ſine moleſtia aluum ſubducit.*

* Perſicæ mali folia quodammodo æmulantur, ſi ſingularia ſepares. Quoniã verò coniugatim bina ſemper in oblongo neruo naſcuntur, & ſumma ala poſtremum, imparem numerum faciẽs: commodiùs meo iudicio comparaſſet cum fraxini foliis, aut ſimilium arborum, quę alata folia ferre ſolitæ, ea integra plerumque abiicere conſueuerunt, quemadmodum Iuglans, Sorbus, Rhus, Ceratia, &c.

Huius arboris ramulo cum ſuis floribus & foliis Cuci, & Cedri fructu, aliisq. varij generis ſeminibus ante biennium donati ſumus à doctiſſimo diligentiſſimoque viro D. Bernardo Paludano, qui ex Syriaca, Arabica, Aegyptiacaq. ſua peregrinatione illa retulerat.

DE ANACARDIO.

Anacardij hiſtoria. M A G N A *eſt Anacardij copia in Malabar, & reliquis Indiæ prouinciis. Fabæ vulgari admodum ſimilis, dum adhuc viret & recens eſt; exſiccatus verò niger & ſplendẽs: continet medullam Amygdalæ ſimilem, inter quam & ſupremum corticem oleum admodum vrens inuenitur.*

Eius fructus vtilitas. D O C T O R *Orta ſcribit eum fructum in vſum medicum recipi, & in illis regionibus in lacte maceratum dari aſthmaticis, & aduerſus lumbricos: præterea viridem ſale condiri, & edi oliuarum conditarum in morem. Ait etiam ſiccato cauſtici vice in ſtrumis vti indigenas, totaq; India*

eius

eius cum calce mixti vſum eſſe ad obſignandos pannos.

EGO *ſanè vidi hunc fructum viridem, & per multos dies ſale & aqua conditum, Oliuarum* Hiſpanicarum *modo, venalem in foro proponi, & edi non ſolùm quidem, ſed excitandæ appetentiæ cauſa coctæ orizæ admiſceri, vti ſolent fructum* Mangas *vocatum, aliosq́ fructus adſtringentes & acidos, aliàs minimè.* Mangas.

NONNVLLI *in deſiccato extimũ corticem demũt, eamq́ membranam qua medulla tegitur, deinde medullam edunt ad bibendi appetitum irritandum. Ego verò & virentem conditum, & ſiccati medullam deguſtaui: ſed neutro modo mihi delicatus videtur. Illud porrò certiſſimum, oleum id quod inter corticem & nucleum continetur, admodum cauſticum eſſe & venenoſum.* Oleum inde confectum.

TOTA *tamen prouincia Malabar, illius vſus eſt cauſtici vice. Si quis inſtillet in putridum & cauum dentem, ipſum vrit, frangitq́, & corrumpit facilè. Calce addita ad bombycinos pannos obſignandos, & alias res quaſlibet notandas vtuntur: etenim notam adeò firmiter imprimit, vt nulla lotione eximi queat.* Cuius ſit vſus.

SOLENT *interdum Indi nonnulli hunc fructũ cuſpidi cultelli infixum candelæ ardenti imponere, qui, dum vritur, mirum quos ſtrepitus edat, quas ignis ſcintillas quaſi fulmina eiiciat diuerſorum colorum, eaq́ ratione rudioribus quibuſdã & mulierculis imponunt, illis perſuadentes, ſe in iis ſcintillis & flãmæ radiis ſpiritus conſpicere qui ipſis loquantur, & edoceant quodcunq́ ſcire cupiant. Tali igitur commento miſeros fallunt, perſuadentq́ quod volunt, dantes reſponſa iis, qui ipſos conſulunt, pro ſuo arbitrio. Vt verò omnes iſti gentiles, augures, incãtatores, & diuinatores rarò loquuntur, & cum mora pondereq́ reſpondent; in ſuis reſpõſis ſemper ſunt ambigui, & adeò aſtuti, vt, quomodocumq́ res, de qua conſulti ſunt, cadat, ſuam exiſtimationem minimè periclitentur, dicantq́ ſe euentum prædixiſſe.* Aliæ huius fructus facultates.

DE

De caivs.

Cajus hiſtoria.

Malvm *Punicam magnitudine æquat hæc arbor: folium eius dilutiùs viret, & carnoſum eſt: flos candidus, ſimilis ferè Mali aureæ flori, ſed pluribus foliis conſtans, nec adeò odoratus. Præbet hæc arbor fructum* Caju *vulgo appellatum; qui quoniam boni ſaporis eſt & ventriculo vtilis, ab omnibus multum æſtimatur.*

Caju.

Eius fructus deſcriptio.

Est *autem hic fructus, magni mali inſtar, valde flauus & odoratus, intus ſpongioſus & ſucci plenus, ſine vllis granis, guſtu ſubdulci nonnihil tamen fauces coarctante. Sed duplicem habet eodem anno ortum hac ratione: marceſcente flore ſubſequitur faba* prægrandis, inter quam & florem intumeſcit quiddam malo ſimile, quod paulatim fabæ ſuccum ad ſe pertrahit: quóque malum incrementum ſumit, eo faba ſiue nux magis minuitur, donec fructus* Caju, *hoc eſt, malum illud, plenam conſequutus ſit maturitatem, quod è colore flauo aut rufo (nam vterque color in his malis conſpicitur) & odore deprehenditur: maturo fructui inhæret nihilominus faba illa, & cum ipſo colligitur.*

Eius vtilitas.

Bellariorvm *vicem præbet hic fructus ex vino ſumptus, aut ſine vino: nam præter ſaporis gratiam, vtilis admodum compertus eſt in ventriculi debilitate, vomitibus, & appetentiæ deiectu. Qui verò his auxiliis non egent, priùs in aqua nonnihil maceratum edunt.*

Eius natales.

Non *vbique naſcitur hic fructus, ſed in hortis vrbis S. Crucis Regni Cochin inuenitur.*

* Mirari ſatis nequeo noſtrum Auctorē huius nucis, quæ in extremo fructu naſcitur, vel è qua, vt ipſe refert, ipſum malum incrementum ſumit, & ſubſtātiam haurit, formam, colorem, conſiſtentiam, & oleum in cortice concluſum (non ſecus ac in Anacardio) nō deſcribere; cùm apud Braſilianos, quibus *Cajus* ſiue *Cajous* (ita enim pronunciandum) dicitur, non minore fortè in vſu ſit, quàm ipſum malum, vt ego de iis qui in Fernanbucho, diu vixerunt intellexi, & in annotationibus ad caput de Anacardio, hiſtoria Aromatum, adſcripſi, ad quas lectorem remitto. Arbitror autem hunc fructum

in re-

in regnum Cochin recèns fuiſſe illatū, & propterea plenum eius vſum nondum innotuiſſe. Certè quotquot hactenus de ſtirpibus Indiæ Orientalis ſcripſerunt, nuſquam eius meminerunt, nec ipſe quidem D. GARCIAS AB ORTA, qui paucos ante annos Aromatum hiſtoriam conſcripſit.

DE SPICA NARDI.

DE *Piſo veneno quod Lacuna commentariis in 6 cap. lib. 1. Dioſcorid. ſcribit ex Nardo Indica fieri, nec D. Orta vnquam ſumma diligentia exquirens, nec ego, tametſi plurimos de eo percontatus ſim, in India intelligere potuimus.*

PRÆSENTISSIMVM *quod apud hos eſt venenū, vocatur* Bicho *de* Ormuz, *id eſt, Lacertus ex Ormuz, qui ſimilis Scinco eſt, de quo & eius exitioſiſſimo veneno, & diabolica arte qua homines exſtinguere ſolēt, referemus in libro Animalium. Secundum locum obtinet* Manga *ſilueſtris, de qua inferiùs. Tertium quod è Tigridis pilis fit: Deinde quod è planta quadā lacteo ſucco plena, cuius magna naſcitur quantitas in prouincia Malabar. Sed & Napellus locum ſuum obtinet.* Venenū Lacerti ex Ormuz.

DE SCHOENO.

* Et hoc capite omnia ex Garcia, quæ non eſſe repetenda exiſtimaui: eam ob cauſam in priore editione prætermiſeram. Si quis verò quæ ab Amato Luſitano mutuatus eſt, habere volet; ipſius Amati enarrationem in lib. 1. Dioſc. cap. de Schœno potiùs legat.

DE COSTO.

* Sed & hoc caput ad verbum ex Garcia: quoniam verò Garcias Coſti facultates, quas pollicitus, minimè deſcripſit, A coſta autem ex Dioſc. & Gal. adiecit, illas hîc ſubiiciemus.

VIS *ei excalfactoria, vrinam ciet, menſes pellit, vitiis quæ vuluam malè habent, tam impoſita, quàm fotu & ſuffitu, auxiliatur, contra viperarum morſus ſextantē bibere prodeſt, ad rupta, conuulſa, ac laterum dolores conuenit ex vino & abſinthio, venerem ex mulſo ſtimulat, latas ventris tineas ex aqua pellit, & contractas ex Sole macu-*

las

las ex aqua & melle illitas emẽdat, horroribus ex oleo, ante febrium acceſſiones, & neruorum reſolutionibus oblinitur. Additur in antidota & malagmata.

De Rhabarbaro.

Rhabarbari natales.

RHABARBARVM *ſingulare medicamentum, dignumq́ veneratione apud omne humanum genus, in interiore Chinarum regione dumtaxat prouenit, vnde in vrbem Cantan (nobiliſſimum totius illius prouinciæ portũ & emporiũ, vbi Luſitani habitant,) exportatur, & inde nauibus in Indiam aduehitur. Alia item via ex eadem interiore prouincia Chinarum camelis deferunt per Tartariam & Vzbeque in Ormuz, & inde in Perſiam, Arabiã, & Alexandriam, vnde poſtea vniuerſæ Europæ communicatur. Id non eſt adeò carioſum, & præfertur illi quod nauibus in Indiam importatur, eo quòd magna ex parte corruptum eſt, facilè enim in iſta per mare vectione vitiatur.*

Canta vrbs, portus, & emporium.

HÆC *ſunt quæ de Rhabarbari natalibus comperta ſunt, nec D. Orta cum inſigni ſua diligentia, nec ego plura conſequi potuimus.*

De Rhabarbari præparandi ratione quorundam error.

QVOD *verò nonnulli ſcribunt, eius regionis incolas Rhabarbarum macerare, deinde ſuccum exprimere, è quo ad ſolẽ depurato, trochiſcos parare ſoleant, Principibus viris purgandis idoneos, nobisq́ deinde radices exſuccas & inutiles mittere, fabula eſt, quam inde originem ſumpſiſſe arbitror, quod nonnulli gentiles mercatores Rhabarbaro fungoſiori & vetuſtiori (vt faciliùs à corruptione liberent, néve teredo, quæ id erodere ſolet, innaſcatur) aquam non feruentem, ſed tepidam adfundant, deinde lineis pannis emundatum bacillis aut filo traiiciant, & exſiccent, & nonnulla foramina piperis tenuiſſimè triti polline & cera obturent: deinde probè ſiccatum in Pſyllij ſemine adſeruẽt.*

HÆC *mihi retulit mercator Canarinus, vir probus, quæ dumtaxat fieri ad præſeruandum à corruptione Rhabarbarum,*

barbarum, ſanctè affirmabat, addebatq́ rhabarbarũ in quo conſpiceretur foramen, quo traiectum pependiſſet, ea ratione præparatum fuiſſe, at ideo non improbari, neque affuſam aquam multum de ipſius viribus detraxiſſe.

De Radice Chinæ.

VOCATVR *hoc excellens medicamentũ in Chinarum regione* Lampatan, *in Decan* Lampaos, *in Canarin* Bonti, *ab Arabibus, Perſis, & Turcis* Chophchina. Radicis Chinæ nomenclatura varia.

NASCITVR *abundantiſſimè in Chinarum regione: inuenitur tamen etiam in Malabar, Cochin, Cranganor, Coulan, Tanor, & aliis locis.* Eius natales.

PLANTA *eſt multis tenuibus ſpinoſisque ſarmentis prædita, ſmilaci aſperæ non abſimilibus, quorum maxima minimum manus digitum craſſitie non ſuperant, foliis plantaginis latifoliæ magnitudine: radices pugnum nonnunquam æquant, interdum minores ſunt, ſolidæ, graues, candidæ, interdum etiam rubeſcentes, & multæ ſæpenumero ſimul cohærentes.* Eius deſcriptio.

PLVRIMVS *eſt huius radicis vſus in omnibus Oriẽtalis Indiæ prouinciis ad varios morbos: quin adeò innoxia cenſetur, vt eã ſumentibus, tametſi nullã victus rationẽ obſeruent, ſed liberè carnibus & piſcibus veſcãtur, nihil incõmodi adferre credatur. Vulgaris tamẽ quæ in Chinarũ Indiæ prouinciis obſeruatur, ſumẽdi huius radicis decocti cõſuetudo eſt, vt radicis vncia vna, additis radicũ Apij duabus drachmis, decoquatur lẽto igne & ſine fumo, in decem & ſex aquæ libris ad ſex librarum conſumptionem: reliquos decem in fictili vitriato adſeruãt, ſumuntq́ ſingulis diebus recens decoctum, quoniam facilè corrumpitur, nec vltra diem adſeruari poteſt. Eius verò tepidi manè ſumit æger plenum hauſtum, duabúſque horis in lecto remanet, poſtea ſurgit, duabus autem horis ante cœnam totidem haurit, interdiu de eodem frigido bibit.* Facultates.

PLERIQVE tamen etiã dum ſua negotia exercent & nauigant, ſingulis diebus manè & veſperi duas eius radicis in puluerem redactæ drachmas ex vino, aut ipſius radicis decocto felici ſucceſſu bibere ſolent.

Chinæ aqua ſtillatitia.

ORGANIS etiam ex hac radice recenti, aqua elicitur, delicatioribus admodum familiaris: attamen & ab aliis magna quantitas abſumitur, quoniam illi plurimum fidunt nõ modò in morbis à D. Orta enumeratis, ſed etiam in hemicrania, in herniis humoralibus & ventoſis, in colli veſicæ & penis callis, eorumq; vlceribus: venerẽ etiam admodum excitare creditur: decoctum tamen ipſa ſtillatitia aqua præſtantius eſt. Optimè conſeruatur radix, ſi pipere confracto inuoluatur.

Radicis conſeruandæ ratio.

DE CROCO INDICO.

Croci Indici hiſtoria.

MAIORA latioráq; habet Crocum Indicum folia quàm Orchis Serapias dicta, colore foliorum Scillæ, dilutiora tamen & tenuiora; caulem habet è foliis ſimul implicatis, & ſeſe mutuo amplexantibus, conſtantem: radicem foris Zingiberi ſimilem, intus croceam.

Curcum. Saroth.

PRÆTER nomina ab Orta enumerata, apud Arabes etiam Curcum dicitur, apud Turcos Saroth.

DE GALANGA.

Duplex Galanga.

DVPLEX eſt Galãga medicamentum vſibus humanis valde neceſſarium, dignúmq; vt Pharmacopolæ in ſuis officinis perpetuò habeant.

Lauandou.

VNA minor & odorata, quæ cũ Rhabarbaro ex Chinarum regione in Indiã aduehitur, & inde in Luſitaniam defertur, incolis Lauandou dicta.

ALTERA maior, plurima naſcens in Iaua & Malabar; cuius deſcriptionẽ, quòd maiore ſit in vſu, hîc damus. Ea duorum cubitorum altitudine creſcit, nonnunquã amplior,

plior, fœcundiore præſertim ſolo: folia habet Orchidi Dioſcor. lib. 3. deſcriptæ ſimilia, longiora tamen & latiora, ſupernè ſaturatiùs, infernè dilutiùs virentia: caulem ex foliorum inuolucris conſtantem, vti in Orchidū generibus: florem candidum, inodorum: ſemen exiguū, neglectum: radicem ſecundum caput craſſam & bulboſam, reliqua ex parte Zingiberi ſimilem, ſed maiorem, nonnunquam capitula, haſtulæ regiæ modo, proferentem.

SERITVR *radice, quæ mirum in modum ſeſe propagat.*

APPELLATVR *à Canarinis & Brachmenis (quibus maximo eſt in vſu cùm in hominum tum iumentorum morbis, quiq; eam ordinariè cum* Oriza, *vel piſcibus, vel in acetariis edunt)* Caccharu, *ab Arabibus* Caluegian, *in Iaua* Lancuax, *in Malabar* Cua. Nomina varia.

ADEO *autem vulgaris eſt apud Malabarenſes huius radicis vſus, vt non modò in medendis morbis eam vſurpent, ſed in farinam etiā conuertant, ex qua Cocci ſeu nucis Indicæ lacte, nonnunquā Sura, aut Iagra excepta, certum quoddam panis genus pinſunt in tenuium placentularum formam,* Apas *vocant: in deliciis eſt hic panis, præbentq; iis qui ventriculi debilitate & frigiditate laborant, in alui doloribus, vteri affectibus, & vrinæ difficultatibus: quo poſtremo in morbo miram eius efficaciam experiuntur, ſiue ob humores craſſos & pituitoſos, flatúſve aut arenulas in vreteribus aut collo veſicæ congeſtas, vrinæ difficultas orta ſit, vel etiam ex carnis excreſcentia in ipſo veſicæ collo aut meatibus nata. Præbent verò edendum hunc panem, deinde hauſtum* Nimpa *(quæ veluti aqua ardens eſt) concedunt; in inguinibus verò ſupráque pubem & collum veſicæ, folia Nympheæ decocta in aqua & macerata atq; adhuc calentia applicant.* Eius vſus & facultates. Nimpa.

* Neque hic auctor, neq. Garcias ab Orta mihi ſatisfaciūt in Galāgæ maioris deſcriptione, præſertim ſi ea, qua Euro-

pæ officinæ vtũtur, legitima eſt Galãga maior: etenim eius radices multo maiorem ſimilitudinem habent cum Iridis, quàm cum Aſphodeli aut Zingiberis radicibus. Et certè omnino mihi perſuadeo, Galangam noſtram maiorem Iridis genus eſſe, huic fortè ſimile quod in mea Pannonicarum ſtirpium hiſtoria primum eſt. nihil tamen ſtatuo.

De Zingibere.

Zingiberis deſcriptio.

TRIVM *aut quatuor palmorum magnitudine aſſurgit, foliisq́ eſt Milio maiori, quod lachryma Iob vulgo nuncupatur, admodum ſimilibus; caule verò Aſphodelini craßitie, ex multis foliorum inuolucris conſtans, vt veluti exigua quædam arundo appareat; radicibus quodammodo Iridi ſimilibus.*

De ligno colvbrino.

Duæ ligni colubrini ſtirpes.

BINÆ *ſtirpes in Malabar inueniũtur plurimum diſſimiles cùm forma, tum naſcendi modo, vno tamẽ eodemq́ nomine nuncupatæ, Lignum Colubrinum, quòd ſingulæ mirum in modum vtiles ſint aduerſus colubrorum morſus.*

Prioris hiſtoria.

PRIOR *naſcitur hederæ modo, colore Dracunculi maioris, ſiue Serpẽtariæ: folia illi ſunt Bryoniæ ferè ſimilia, integra tamen initiò, neruoq́ prædita per lõgitudinem excurrente, & quinque aut ſex venis in latera vergentibus, ſucceſſu temporis accedũt exigua foramina, quæ paulatim cum foliis incrementum ſumunt, donec tandem omnino folia ſcindant, eaq́ vitis foliis ſimilia reddant: conſpiciuntur enim interdum in eadem ſtirpe folia integra, alia exiguis, nõnulla maioribus foraminibus prædita, omniaq́ adeò inter ſe dißimilia, vt minimè eiuſdẽ plantæ folia eſſe videantur. Tantam verò habet hoc lignum cum colubro ſimilitudinem, vt qui nõ norit, aut de die viderit, ſi ad Lunæ ſplendorem noctu conſpiciat, viuum colubrum eſſe exiſtimet.*

Eius facultates.

VVLGO *cenſetur præſtantißimum remedium aduerſus colubrorum & viperarum morſus: incolæ ſanè, dum*

in agros

in agros tendunt, magna ex parte circumferre ſolent hoc lignum (ſunt enim in ea prouincia multæ viperæ, variaq́ue ſerpentum genera) aiuntq́ue ſolo eius odore ſerpentes fugari; & ſi, dum colubros venantur, illos attingere hoc ligno queant, ilico rumpi & exſtingui.

ALTERA *admodum breuis eſt & tenuis, triaq́ue ſolummodo folia habet, mollia, læuia, ſaturatiùs virẽtia: florem aut fructum non conſpexi, nec quenquam inueni qui ſe vidiſſe aſſereret: radix oblõga & tenuis eſt, minimo digito minor, hinc inde nonnunquam extuberans, & ſumma tellure ſerpens: exterior eius cortex valde tenuis eſt & cinereus, nullo, dum guſtatur, manifeſto ſapore præditus, deinde tamen guſtum in ore relinquens ſuauem, & vti Moſchus odoratum: fiſſus eſt vndique hic cortex, & ſponte ſeſe expedit ab alio craſſiore flauoq́ue cortice ſubtus naſcente, qui odorem Loti ſilueſtris ſiue trifolij odorati vulgaris refert, & ſaporem Glycyrrhizæ dulciorem: præmanſus autem odore admodum ſuaui, nec iniucunda mordicatione, momentanea tamen, præditus eſſe deprehenditur: ipſa materies lignoſa eſt, candida, dura, & inſipida: folia napi ſaporem referunt: germen producit hæc radix ſupra terram circiter quatuor vncias longum, in caput extuberans.* Alterius hiſtoria.

NOMEN *huius plantæ apud Canarinos eſt* Duda Sali. Nomenclatura.

TRITAM *radicem cum aqua roſacea aut vulgari, vel cum vino (indifferenter enim vtuntur) præſen's certumq́ue aſſerunt remedium aduerſus omnis generis ſerpentum morſus. Plurimus etiam eius eſt vſus in febribus continuis, tertianisq́ue, ſyncope, ventriculi debilitate, & cordis tremore: daturq́ue aduerſus omnis generis venena. Multi mihi ſanctè affirmarunt, dummodo manu hanc radicem tenerent, nullos ſerpentes, vel alia ſimilia virulenta inſecta formidare; & certiſſimum eſſe, ſerpẽtes & viperas eius aſpectum minimè ferre poſſe, ſed fugere, celerriméque in* Eius vires.

aliam partē ſeſe proripere, ſi quis ante ſerpentes proiiceret.

PERVTILIS *etiam cenſetur iis quibus anhelitus ab ore vitiato aut dentibus corruptis fœtet, modò eam continuò mandant, dentiumq́; cauis geſtent.* *

Eius natales. PROVENIT *locis humidis, & inter arbores, præſertim verò ſecundùm illas quæ* Angelins [a] *nuncupantur, nec procul à mari.*

Colubrini ligni genus tertium. INVENITVR *& tertium Colubrini ligni genus in eadem prouincia, vaſtæ arboris magnitudine, de quo in alio libro agemus.*

* Neutrum horum ligni colubrini generum cum GARCIAE ligno colubrino conuenire facilè animaduertet, qui vtriuſque deſcriptiones diligenter conferet.

a Quæ arbor ſit Angelin, edoceri non potui, licet diligenter ab Hiſpanis & Luſitanis ſciſcitatus ſim: atque ipſorum plerique exiſtimant peculiarem illius regionis arborem eſſe, nobis ignotam; quam mirum eſt auctorem non deſcribere.

DE LIGNO MOLVCENSI.

Ligni Molucenſis natales & deſcriptio. INVENITVR *in Moluccis arbor quadā domeſtica Mali cotoneæ magnitudine, cuius folia Maluæ vulgaris foliis ſunt ſimilia, fructus verò auellanis, ſed minor, molliore cortice & nigricante.*

SERITVR *coliturq́; in hortis diligenter, nec alibi facilè inuenias: tanti enim ab incolis æſtimatur, vt peregrinos ne ad eius quidem conſpectum admittant.*

Panaua. INCOLÆ Panaua *appellant. Cùm verò iſtic Regis nomine gubernaret prudentiſsimus & animoſiſsimus Dominus Ludouicus de Tayde, ipſius nomine hæc arbor dicta fuit, quoniam ille primus nobis eius inſignes facultates aperuit. Accidit enim, vt nobilis quidam Luſitanus, Henricus de Lima vocatus, dum in Moluccis verſaretur, animaduerteret quanta cura & diligentia incolæ hanc arborem colerent, quantiq́; æſtimarent, atque ideo illius facultates apprimè intelligere cupiens, nonnullas tandem edoctus eſt.*

Nactus

Nactus igitur trunci huius arboris partẽ, eam obtulit Proregi, bonarum rerum, & naturæ ſecretorum ſtudioſiſsimo, tanquam medicamentum valde neceſſarium, cognitúque dignum, & noſtris hominibus hactenus inauditum. Anno autem ſexageſimo primo ſupra milleſimum & quingenteſimum interrogans me Prorex, an aliquid de hac arbore inaudiſſem, aliquot eius facultates retuli quas ab aliis didiciſſem, conquerens arborem nondum licuiſſe videre: tum ille eius quod habebat fragmento me donauit, imperans vt cum iudicio & ratione experirer, nec vllius vitam periclitarer, deinde rerum ſucceſſum illi ſignificarem: quod me facturum recepi. Eius itaque ligni periculum feci, cùm in nõnullis ægris quorum curam habebam in noſocomiis, tum in variis morbis qui in longa nauigatione plerumque oriri ſolent, dum in Luſitaniam redirem; partim adiutus facultatum relationibus quas intellexeram, & vtendi methodo; partim iis quæ Nobilis ille in Moluccis didicerat.

ILLIVS *ſemen iam antè videram, mihi donatum ad aues capiendum: etenim eo in aucupiis vtuntur non modò in illa regione, ſed etiã in multis Indiæ prouinciis, ad quas, eius rei gratia, venale defertur. Huius pauxillum cũ oriza cocta mixtum auibus ſilueſtribus exponunt: quæ deguſtãt, ilico decidunt ſopitæ & ſtupidæ; quæ verò auidiùs id edũt, moriuntur antequam illis auxiliũ præberi poſsit, quod eſt, vt frigida caput perfundatur. Graculi omnium citiſsimè eo deguſtato exſtinguuntur.* Eius ſemen in aucupiis vtile.

NVNC *ad ſalubrem huius arboris materiem accedamus, cuius pauxillum hodie plurimi facio.*

INTVS *ſumptum, aut foris appoſitum, omnibus venenis reſiſtit.* Ligni facultates.

INTRO *aſſumitur magno commodo ex aqua roſacea vel vulgari, auiumq́ ius ſculo, eius pulueris apta quantitas, pro neceſsitate, & ægri natura, modò decẽ grana non excedat, ſed infra id pondus conſiſtat, ad viperarum, Regu-*

Eius pulueris vſus.

lorum (qui ſerpentes pileati appellantur, & admodum noxij ſunt) aliorumq́ſ ſimilium aſpidum aut ſerpentum morſus, bibitur hic puluis ex aqua, ipſiſq́ morſibus inſpergitur. Eadem ratione præbent in vulneribus quæ à ſagittis toxico illitis facta ſunt, quibus illius regionis incolæ plurimum vtuntur.

PVLVEREM *verò ex hoc ligno ſibi parant lima è pelle marinæ caniculæ cōfecta, aut tenui aliqua ferrea lima.*

ROBVSTISSIMO *cuique dimidius eius ſcrupulus ex aqua limpida tepida aut roſacea, aut gallinarum iuſculo tepente, ſummo mane datur (cœna autem diei præcedentis parca eſſe debet) euacuat enim omnes humores, præſertim craſſos, lentos, & melancholicos: cōuenit quartanis diuturnis, febribus cōtinuis, iliacis colicisq́ doloribus, flatibus, hydropiſi, arenulis, renū calculis, vrinæ difficultatibus, ſæuiſſimæ colericæ paßioni, aliisq́ morbis, veluti articulorum & tibiarum inueteratis doloribus, ſcyrrhis & ſcrofulis. Omnis generis lumbricos necat, & appetentiam deiectā reuocat: & ſi nimia fiat euacuatio, bibat æger dimidiū cyathū* Canja, *hoc eſt, decocti orizæ, aut auiculā comedat, ſubitò ceſſabit, quod ſanè multa laude dignum eſt, paucisq́ medicamentis vulgare: vt in poteſtate ſit medici aut ægri, purgari quantum cupierit. Huc accedit quòd neque fœtorem, neq́ tædium, neq́ metum, dum ſumitur, pariat, poßitq́ ſine diætæ obſeruatione, etiam iis qui ſua negotia foris peragunt, propinari, vti ex iis deprehēdi qui vnà mecū eadem naui vehebantur, nullū ſentiētes incommodū, tametſi, dum purgarentur, nulla diæta vterentur, viuerentq́ ſolutiſsimè.*

Canja.

Eius præſtantia.

OBSERVAVI *etiam illius præſtantiam in inueteratis capitis doloribus, hemicrania, apoplexia, auriū tinnitu, arthritide, ventriculi & vteri affectibus & aſthmate. Propterea fidens illi plurimum, ſæpius in diuerſis naturis, ætatibus, & locis feliciter vſus ſum, & ſine vlla moleſtia, niſi quod in bilioſis naturis, calidisq́ ventriculis, nonnihil*

mole-

moleſtiæ parere, donec cibum ſumerent, & in nonnullis vomitum excitare viſus eſt: ſed biliosis hunc puluerem nonnunquam dedi ſyrupo acetoſo aut carambola condita exceptum: aut in catapotia cum ſaccharo roſato efformatum.

EXHIBENDVS eſt ſummo mane, neque cibus aut potus concedendus donec purgati ſint quantum neceſſarium videtur: tum demum cyathus iuſculi gallinarum tepidi datur, dimidiaq; aut integra hora pòſt cõceditur pullus gallinaceus, & paululum vini aqua bene diluti: deinde toto illo die potu abſtinet ad cœnam vſque, quæ parca erit, & facilis concoctionis. Subſequẽti die ſumitur ſaccharum roſatum cum aqua bugloſſi, aut borraginis, aut communi, atque iniicitur clyſter ad aluum eluendam.

SOLET verò interdum in nonnullis ani pruritum & excoriationem excitare, atque in aliquibus (ſed paucis admodum) hæmorrhoides.

HÆC ſunt quæ de hoc ligno Panaua conſpexi & intellexi: Nunc verò in illis regionibus magnus eſt eius vſus, tãtaq; æſtimatio, vt ſine metu in multis morbis ſuprà enumeratis vſurpent. Ego bis illud ſumpſi in coli dolore, & hemicrania, mihiq; ſalutare eſſe deprehendi.

CETERVM cùm propter eius inſignes facultates incolæ plurimi faciant, illasq;, quantum in ipſis eſt, celare nos ſtudeant, quæ proculdubio lõgè plures ſunt quàm quas nouimus, ſperandum eſt temporis (quod omnia reuelat) ſucceſſu, reliquarũ, quæ nobis adhuc ignotæ ſunt, notitiam nos conſequuturos: easq; in libro, quem præ manibus habemus, fideliter enarrabimus, ſi, antè quàm in lucem prodeat, intellexerimus.

DE MORINGA.

LENTISCI magnitudine eſt Moringa, cui perſimilia habet folia: paucis prædita eſt ramis, eamq; ob cauſam exiguam præbet vmbrã, multis nodis ſcatet, adeoq; fragi- Moringæ hiſtoria.

 lis

lis eſt, vt facillimè cùm ipſe frutex, tū rami confringantur: folia ſaturatiùs viret, viuidiq́ ſunt coloris, ſaporis verò foliorū napi: fructū fert pedalem, raphani craßitie, octo angulis inſignitum, colore dilutiore inter viridē & cinereum, intus candidum, medulloſum, & in certa receptacula diſtinctum, quibus continētur rotunda ſemina Eruo ſimilia, virentia & admodū tenera, ſed ſapore quàm folia acriore. Editur hic fructus cū carnib⁹ coctus, aut alio modo paratus.

Eius vſus & facultates. HVIVS *arboris radix Vnicornu & lapidis Bezar vices ſupplet, veraq́ theriaca eſt qua vulgo incolæ vtuntur cùm aduerſus omnis generis venena, tū morſus ſerpentium maximè noxiorū, vulgo* Culebras de Capillo *dictorum, aliorúmque inſectorum, & virulentorum animalium, cùm intrò ſumpta, tum foris applicata. In colerica quam vocāt paßione ſingularis efficaciæ eſſe deprehendi. Miſcetur remediis melancholicos humores purgātibus: & probè nota eſt Elephantiaſi laborantibus, quorum plurimos, eius continuo vſu ſanari perhibent.*

Eius natales. ABVNDE *naſcitur variis Indiæ locis, ſed præſertim tota prouincia Malabar, ſecundùm flumen Mangate, vbi admodum luxuriat, multosq́ fructus profert, qui vulgo in foro venduntur, perinde atque faba in Hiſpania.*

Nomenclatura varia. ARABES *& Turcæ* Morian *appellant; Perſæ* Tame, *Guzarateńſes* Turiaa.

DE LAPIDE BEZAR.

TAMETSI *in altero libro, (quē De quadrupedibus, ſerpētibus, & auibus, quæ in India inueniūtur, ſcribere ſperamus) de omnibus gēmis lapidibusq́ qui in medicū vſum veniunt, ſimus acturi: placuit tamē hoc libro lapidis Bezar mentionē facere, quē, quotquot de eo ſcripſerunt, aut eo vſi ſunt, & adhuc vtuntur, vno ore aſſerunt maximum præſtantißimumq́ eſſe antidotum aduerſus omnia venena, non modò intrò aſſumptum, ſed etiam foris adhibitum.*

INVE-

INVENITVR *hic lapis variæ magnitudinis, formæq́;, & diuerſi coloris: nã ſunt qui dumtaxat dimidiam drachmam, ſunt etiã qui duodecim & quindecim drachmas pendant, quales ego conſpexi; nonnulliq́; adhuc maiores reperiri ferunt: ſunt præterea rotundi vti auellanæ, alij oblongiores oui forma, aut columellæ; alij triangulares, alij ſeßiles vna parte, & gibbi altera, vti caſtaneæ: poſtremò nonnulli ſunt coloris ex viridi nigricantis, alij mali inſani colorem referunt, alij obſcuriores ſunt, alij dilutiùs virent, & nonnulli etiam flaueſcunt.* Lapidis Bezar quãtitas & forma.

GENERATVR *iſte lapis in vẽtriculis animaliũ hirco ferè ſimiliũ, arietis prægrandis magnitudine, colore ruſo, vti cerui propemodũ, agili, & acutißimi auditus, à Perſis* Pazã *appellato, quod variis* Indiæ *prouinciis, vti in promontorio* Comorim, *& nonnullis* Malacæ *locis, tũ etiam in* Perſia *&* Coraſone, *inſulisq́; quæ à* Vacca *cognomẽ adeptæ ſunt, inuenitur: ſimiliter in* Occidẽtali India, *referẽte* Petro de Oſma *in epiſtola quam ad* D. Monardis *conſcripſit.* Eius natales. Pazan.

VT *verò differũt figura & colore hi lapides, ſic etiam nonnihil põdere & ſubſtantia variant: etenim eiuſdẽ magnitudinis videas, alios aliis leuiores, alios aliis ſolidiores, pluribusq́; aut paucioribus tunicis præditos, nõnullos etiam vſq; ad centrũ continuos, aliquos in quorũ meditullio puluis quidã reperitur, alios in quibus aliquid herbæ ſiccæ ſimile, plurimos in quorũ centro paleolã tenuem ſolummodo inuenias, circa quam lapidem efformari quidam putant.* Eius varietas & differentia.

PRÆFERVNTVR *autem Orientales, atq; omnibus Perſici antecellunt. Sunt qui, referentibus nonnullis, huius lapidis puluere vtuntur ſingulis quindecim diebus, exiſtimantes eo medicamento partes corporis vitales, generationisq́; membra roborari.* Huius lapidis puluis cuius ſit vſus.

ASSERVNT *iis regionibus in quibus inueniuntur animalia, quæ iſtum lapidem generãt, venatores adeò eſſe peritos & exercitatos, vt quænam animalia maiores lapi-* Animalium quæ hũc lapidẽ generãt, venatores.

des

des contineant, ſolo conſpectu poßint iudicare, aiuntq́ ea animalia, in quorum ventriculis maiores lapides latent, minùs mobilia agiliáve eſſe, & lęta ſubtriſtiaq́ apparere. Interdum etiam exſtincta animalia inueniri, in quorum receptaculis lapides grandes ſint.

Huius lapidis præſtantia.

PORRO *horum lapidum tanta eſt æſtimatio apud gentiles & indigenas, vt dicere ſoleant: Licet Deus omnia in hominum vtilitatem crearit, damnum tamen quodammodo eſſe, eum lapidem in alium vſum conuertere, quàm Principum & nobili ſtemmate progenitorum, quandoquidem in plebis vſum, lapidis Bezar loco, radicem Moringa crearit, de qua ſuperiore capite.*

DE ARBORE TRISTI.

Arboris triſtis natales & qualitas.

NONNVLLIS *Indiæ locis, præſertim verò in Malabar, frequentiſsima naſcitur Arbor quædã magnitudine & forma ferè Pruni, multis prædita ramis tenuibus, & certa per ſpacia nodulo diſtinctis, è quo vtrinq́ ſingularia folia enaſcũtur Pruni foliorũ magnitudine, mollia & lanuginoſa parte auerſa, quemadmodũ ferè ſaluiæ folia, & viridia nonnihilq́ aſpera parte interiore, non adeò ſerrata in circuitu, vt Pruni folia, neq́ tam multis venis prædita. E ſingulorũ foliorum ſede naſcitur pediculus quinq́ capitula ſumma ſui parte ſuſtinens, quæ quatuor foliolis ſubrotundis conſtant, è quorum medio quinq́ flores exiliunt candidi, elegantes, Aureæ mali floribus magnitudine & figura pares, tenuiores tamen, elegantiores, & odoratiores, pediculo magis ad rubrum quàm ad flauum colorem tendente, quo in illis regionibus edulia tingũt, quemadmodum apud nos vulgo ſit croco: fructus magnitudine lupini eſt, vireſcẽs, cordis effigie, per medium ſecundùm longitudinem ſectus, continens in vtraque parte quoddam receptaculum in quo ſemen occluditur, magnitudine ſeminis Ceratij ſiue Siliquæ, cordis effigiem retinens, album, tenerum, membrana ſubuirente tectum, nonnihil amarum.*

VOCA-

VOCATVR *hæc arbor in Canarin* Parizataco, *in Malayo* Singadi, *in Decan* Pul, *ab Arabibus* Guart, *à Perſis & Turcis* Gul. Nomenclatura varia.

RES *eſt profectò obſeruatione digniſſima, conſpicere hanc elegantiſſimam arborem nocte pulcerrimis ſuauiſſimeq; olentibus floribus onuſtam & hilarem; & ſimul atque à Solis radiis illuſtratur, non modò flores omnes in terram abiicere, ſed totam arborem cum ſuis foliis quodammodo marcidam apparere.* Odor.

INTER *omnes ſanè quos vnquã odoratus ſum flores nullum meo iudicio memini cum hoc comparandum, præſertim initiò dum quis repentè locum ingreditur vbi hæc arbor eſt conſita: nam poſtquam manu contacti ſunt, exiguus & euanidus eſt odor.*

INDIGENÆ *iſtos flores cor reficere cenſent, ſed amariuſculi ſunt: nam recenter ex arbore collectos, & in cibis deguſtaui, & nonnullam amaritudinem ſemper deprehendi. Gentiles etiam medici eius ſemen inter medicamenta cor reficientia recenſent.* Florũ vires.

MVLTI *Proreges, tribuni, atque alij priuati hanc arborem in Luſitaniam transferre voluerũt, ſed irrito conatu. Noui etiam quoſdam qui ſemen commodo tempore collectum & maturum, vaſculis figulinis vitratis atq; bene obturatis, item argenteis, pyxidibusque ligneis in Luſitaniam detulerunt, ibiq; cum omni cura & diligentia ſeuerunt, ſed nunquam naſci voluit.*

IN *Malabar autem & Goa, lociſque vicinis cum tanta facilitate naſcitur, vt quilibet rami in terram depacti comprehendant.*

DE NEGVNDO.

DVÆ *arbores multis Indiæ locis, præſertim verò prouincia Malabar inueniuntur, in vſu medico adeò commendatæ, vt multis morbis vtiles eſſe deprehendantur.* Duplex Negundo.

EA-

Prioris deſcriptio & nomenclatura.

Earvm *prior mas cenſetur, & à Canarinis* Varalo Nigunda *appellatur, Amygdalæ magnitudine, foliis ſupernè virentibus, infernè lanuginoſis & hirſutis, foliorum Saluiæ modo; & in ambitu ſerratis, quæ procul aſpiciẽtibus Sambuci foliis ſimillima videntur.*

Alterius hiſtoria & nomenclatura.

Altera *Negundo femina nuncupata, aut* Norchila *à Luſitanis, vulgo in Canarin* Nyergundi *dicitur: in Balagate* Sambali, *in Malabar* Noche: *vtraque verò tam mas quàm femina Arabibus, Perſis, & Decan incolis* Bache *vocatur, Turcis* Ayt. *Eadẽ magnitudine qua prior aſſurgit, folia verò habet ampliora, rotundioraq́;, neque in ambitu ſerrata, foliis Populi albæ perquam ſimilia.*

Vtrivsqve *generis folia Saluiam odore & ſapore referunt: deguſtata tamen magis amara & acria deprehẽduntur: in plurimis foliis parte auerſa ſummo manè inhærens conſpicitur ſpuma quædam candida, quæ nocte ex illis emanat. Vtriuſque flos cinerei coloris eſt, plurimumq́; ad Roriſmarini florem accedit. Vtriuſq. fructus admodum ſimilis eſt piperi nigro, acris guſtus quidem, ſed minimè vrentis vti Piper, at Zingiberi propemodum paris.*

Arborem *moderatè calidam faciunt, & ſemini paulo plus caloris tribuunt.*

Facultates.

Folia, *flores, fructus, cõtuſa, aut in aqua decocta, vel in oleo fricta, vtiliter imponũtur omnibus doloribus ex quacunq; cauſa prouenientibus: præſertim verò in articulorum doloribus ex frigida cauſa natis, atq; in tumoribus & contuſionibus mirabiles præbet effectus. Vlceribus etiam vetuſtis folia trita imponuntur, felici ſucceſſu, quandoquidem eorum materiã digerunt, eaq́; emundant, & ad cicatricem perducunt, modò corpus non ſit impurum. Et ſanè in vulneribus, apoſtematibus, & contuſionibus adeò vtilem experiuntur, vt chirurgorum operam minimè requirant.*

Foliorum decoctum.

Mvlieres *horum foliorum decocto omni tempore vniuerſum corpus lauant; tantaq́; inuaſit perſuaſio apud*

apud illas, Negundo folia, flores, & fructus, vtilia eſſe ad iuuandum conceptum, vt eum, qui contrarium perſuadere conetur, lapidibus obrutura ſint.

OBSTETRICIBVS *etiã, quas illi* Dayas *vocãt, apprimè nota eſt hæc arbor.* Dayas.

ADEO *frequens eſt huius arboris vſus ad medendum in illis regionibus, vt niſi Deus præciſos ramos multiplici fœtura renaſci faceret, iã diu fuiſſent conſumptæ arbores, aut certè maximi pretij nunc eſſent: Sed quo magis præciduntur rami, eo feliciùs renaſcuntur, perpetuaq; fronde virẽt.* Huius vſus.

DE NIMBO.

ALIA *eſt arbor medico in vſu admodum commẽdatæ à Chriſtianis & Gentilibus, reliquiſq; earũ Indiæ prouinciarum incolis, rara tamen admodum: ſed qui eam cognoſcunt* Nimbo *appellant, Malabarenſes* Bepole. Nomenclatura.

MAGNITVDINE *eſt fraxini, cui procul aſpicientibus perſimilis videtur: folia vtrinq. viridia ſunt, nec ab altera parte incana lanugine pubeſcũt, in ambitu ſerrata & mucronata: rami multis foliis luxuriant, floribuſq; abundant exiguis, albis, quinq. foliolis conſtantibus, flauis in medio ſtaminulis, Lotiq; ſilueſtris ſiue trifolij odorati odorem referẽtibus: fructus eſt paruis oliuis ſimilis, ſubluteus, cortice admodum tenui præditus, naſciturq; ex ramulorũ alis.* Nimbo arboris hiſtoria.

HVIVS *arboris folia nõnihil amaricãt, ſaluberrimaq; ſunt trita & cum ſucco limonum impoſita vulneribus ſordidis, cuniculoſis, calloſiſq; cùm hominum tum iumentorum, digerunt enim, emundant, ſarcotica ſunt, & ad cicatricem perducunt. Foliorum item ſuccus perutilis eſt ſiue per os ſumptus ſolus, aut ex vino, aut aqua, aut gallinæ iuſculo, ſiue vmbilico impoſitus ſolus, aut cũ fellis bubuli momento, aut aceto, aut aloë, ad necandos & expellendos omnis generis lumbricos: quamobrẽ familiare admodum & perquam ſalubre medicamentum eſt omnibus illius regio-* Facultates.

nis incolis, præſertim Malabar prouinciæ, quoniam lumbricis valde ſunt obnoxij. Magnus eſt etiam eorum vſus tum florum & fructus in articulorũ doloribus, tumoribus, membrorum debilitate, & apoſtematibus.

Eius oleum neruorũ doloribus vtile. OLEI *item ex eius fructu expreſsi magnus vſus in neruorum doloribus: quo vulnera, neruorum puncturas, & contractiones curant Malabarenſes.*

DE IACA.

Iacę natales. NASCITVR *arbor in nonnullis Indiæ inſulis ſecundùm aquas, quæ licet nullum medicum vſum præbeat, propter amplitudinem tamen, & fructus elegantiam, minimè prætermittenda eſt.*

Eius nomenclatura. EAM *Malabarenſes* Iaca, *Guzaratenſes* Panax, *Canarini* Panaſu, *Arabes* Panax & Iaca *nuncupant: Perſæ mutato* p. *in* f. Fanax.

Eius deſcriptio. VASTA *eſt arbor, foliis palmaris amplitudinis prædita, dilutè virentibus, neruo craſſo & duro per longitudinem excurrente: malum fert non è germinibus aut foliorum ſede, quemadmodum aliæ arbores, ſed ex ipſo trunco maioribusq́ ramis naſcens, longum, craſſum, obſcuriùs virens, craſſo duroq́ cortice tectum, vndique veluti adamantum cuſpidibus ſepto, quæ in ſpinam breuem, viridem, nigroq́ aculeo præditam deſinunt, admodum ſimilem Durionis ſpinæ, ſed minimè acutam aut pungentem, tametſi minitari videatur.*

HORVM *fructuum minimus eſt maximæ cucurbitæ amplitudine, atq́ etiam maior, præſertim in Malabar, vbi præſtantiores naſcuntur: nam qui in Goa proueniunt, minores & peiores ſunt, atque magis inſipidi. Cùm maturus eſt hic fructus, bonum odorem ſpirat, eiusq́ duas differentias conſtituunt: Vnam* Barca *appellatam, & præſtantiorem: alteram* Papa *aut* Giraſal *dictam, minusq́ bonam: deprehenditur poſtrema ex mollitie, quoniam ſi manu ap-*

nu apprehendas, digitis cedit. Præſtantiſſimi verò fructus pretium quadraginta marauedis non excedit, hoc eſt, paulo plus regali Caſtellano. Per longitudinem ſecti hi fructus, intus candidi, & denſa carne præditi apparent, ac veluti in capſulas aut receptacula diuiſi, plena caſtaneis longioribus & craſſioribus quàm ſint dactyli ſiue palmulæ, cinerea tunica tectis, & intus albis caſtanearũ vulgarium modo, guſtu terreſtri & aſpero, ſi virides edantur, multosq́ flatus generãtibus: at ſi vti Hiſpanicæ caſtaneæ aſſentur, guſtu ſapido & venerem excitantibus, ob quam ſolam rem plebs frequentiùs vti ſolet. Sunt autem ſingulæ hæ caſtaneæ pulpa flaueſcente & aliquantulum lenta inuolutæ, & pulpam Durionis nonnihil referente, tametſi ab eo differat: grati ſaporis eſt, præſertim quæ in Iaca Barca cognominata continetur, optimi Melonis pulpæ admodum ſimilis: duræ tamen concoctionis eſt, & admodum grauat ventriculum: atque, vt illarum prouinciarum medici aiunt, ſi in ventriculo corrumpatur, noxios & venenoſos humores generat: quíque frequentiùs hoc fructu veſcuntur, facilè in peſtilentem illum & peſſimum morbum Morxi appellatum incidunt.

Eius facultates noxiæ.

Morxi morbus.

De Durione.

Frvctvs eſt in Malaca adeò grati ſaporis & odoris, vt reliquis qui in ea prouincia gignuntur, tametſi plurimi ſint & boni, præferendus videatur. Cuius præſtantia, & quoniam Doctor ab Orta illius etiam meminit capite de Datura, licet eum non vidiſſet, me impulit vt de eo ſcriberem tanquam oculatus teſtis, tametſi in medicina nullum locum obtineat.

Durio vbi naſcitur.

Vocatvr hic fructus in Malayo (quæ prouincia eſt vbi gignitur) Duriaon: ipſius flos Buaa: arbor ipſa Batan.

Eius nomenclatura.

Prægrandis eſt hæc arbor, materie valida & ſolida,

Eius qualitas.

ſolida, craſſo cinereoq́ cortice tecta, multis ramis luxurians, & copioſum fructum præbens: flores habet ex albo nonnihil flaueſcentes, folia dimidij palmi longitudine, duorum aut amplius digitorum latitudine, in ambitu tenuiter ſerrata, parte externa dilutiùs virentia, interna verò ſaturatiore virore, & quodammodo ad ruſum tendente prædita: fructum Melonis magnitudine, denſo cortice ſeptum, eoq́ multis breuibus craßisq́ & pungentibus aculeis horrente, foris viridi & veluti ſtriis quibuſdã quemadmodum Melo ſecundùm longitudinem diſtincto: intus verò concamerationes quatuor ſecundùm longitudinem habet, ſingulas tria aut quatuor receptacula continentes, quibus ſinguli fructus inſunt admodum cãdidi vti lactis pingue, magnitudine oui gallinacei, guſtu ſuauiore odoratioreq́ quàm ſit condimentũ illud ab Hiſpanis Manjar blãco *appellatum, non tamen adeò molles aut glutinoſi: nam qui candore illo non ſunt præditi, ſed flaueſcunt, putridi ſunt, aut aëris iniuria pluuiáue corrupti. Optimi cenſentur qui tres dumtaxat fructus in ſingulis cõcamerationibus, deinde qui quatuor obtinent: nam qui quinque habent, improbi cenſentur, quemadmodum & illi quibus ſunt fiſſuræ aliquæ: non ſolent verò in ſingulis malis plures quàm viginti fructus contineri, iiq́ ſinguli incluſum habent nucleum, mali perſici nucleo ſimilem, non rotundum, ſed oblongiuſculum, guſtu inſipido, quiq́ guttur exaſperet, veluti meſpila viridia: propterea non eduntur.*

Eius fructus edendi ratio. CALIDVS *& humidus eſt hic fructus: & qui edere volunt, pede leuiter comprimere & frangere ſolẽt, propter ſpinas quibus obſitus eſt.*

QVI *nunquam hos fructus ederũt, cùm primùm illos olfaciunt, videntur putridas cepas odorari: ſed poſtquam deguſtarunt, præ reliquis cibis bene olere & ſapere cenſent.*

Eius vires. EST *verò tanta in exiſtimatione, apud eos qui gulæ dediti ſunt, hic fructus, vt putent neminẽ eo poſſe ſaturari,*

propterea

propterea varia dant illi epitheta. Memini videre quædam Epigrammata ab eleganti Poëta in laudem eius cõſcripta: quæ (ſi hic locus ferret vt adſcriberentur) non dubito quin lectori plurimum eſſent placitura.

TANTA *tamen eſt huius fructus in Malaca abundantia, vt ſinguli non pluris quàm quatuor marauedis veneant, præſertim menſibus Iunio, Iulio, & Auguſto: nam reliquis pretium intenditur pro hominum arbitrio.* Pretium & æſtimatio.

ADMIRATIONE *porrò digna eſt Betele cum hoc fructu antipathia, quæ profectò tanta eſt, vt ſi quis in nauem, Durionibus plenam, ædéſve aut concamerationem, vbi adſeruentur, aliquot Betele folia reponat, corrumpantur & putreſcant omnes. Et ſi cui ex Durionum immodico eſu ventriculus inflammetur & grauetur, folio Betele ſupra ventriculum impoſito, ſubitò mitigatur inflammatio, tumorq́ue tollitur. Et, ſi à Durionum eſu ingerantur aliquot Betele folia, nullam noxam ſentiet, quãtumuis multos ederit. Inde fit, tum etiam ob eius guſtum ſuauem, vt vulgo dicatur, neminem eorum eſu poſſe ſatiari.* Eius mira cũ Betele antipathia, & facultates.

DE MVSA* SEV FICV INDICA.

DECEM *& octo aut viginti palmorum magnitudine attollitur hæc pulchra & elegans arbor, cuius truncus ex multorum corticum ſibi mutuo incumbentiũ coniunctione conſtat, & humani cruris craßitiem adipiſcitur, radice rotunda & craſſa, Elephantorum grato pabulo: foliis nouem palmorum longitudine, duorum cum ſemiſſe latitudine, neruo ſatis craſſo per longitudinẽ excurrente, & tranſuerſis fibris in latera ſparſis, parte ſuperiore ſaturis, inferiore dilutioribus: ex huius arboris faſtigio naſcitur veluti thyrſus quidam florum ſimul congeſtorũ in modum pinei ſtrobili coloris rufi: deinde vnicũ ramum fert humani brachij craßitie in multos nodos diuiſum, è quorum ſingulis decem aut quatuordecim dependent ficus, ita vt nonnunquam ra-* Muſæ hiſtoria.

mus centenis aut ducentenis ficubus onuſtus conſpiciatur. Eius variæ ſpecies. *Hos in diuerſas ſpecies diſtinguunt Luſitani prouinciam incolentes: nam* Cenorius *appellãt qui admodum flauẽt, læues, longiuſculi, gratique ſaporis ſunt , & odoratiores:* Chincapanoes *verò qui vireſcunt nonnihil, longioresq́ue ſunt, iique etiam grati ſaporis. Laudantur præterea qui in Cofala naſcuntur, Aethiopibus* Inninga *dicti.*

Nomenclatura. LEGITIMVM *autẽ nomen apud Arabes & Perſas (vt è præſtante medico Perſa in Ormuz nato intellexi) eſt* Mous, *non autem* Muſa *aut* Amuſa: *arboris verò* Daracht Mous. *Reliqua nomina ex* GARCIA *petenda.*

Eius arboris ſerendæ ratio. SEMEL *dumtaxat ſeritur hæc arbor; nã ex eius radice aliæ enaſcũtur: ſingulæ verò vnicum (quemadmodum retuli) fructuum ramum geſtant, qui, dum maturi ſunt, reſcinditur, plantamq́ue ipſam ſponte exſiccari ſinunt, tanquam in poſterum inutilem; aut amputant, in domeſticorum Elephantorum pabulum.*

Eius vſus. NONNVLLI *interiora tenerioraq́ue, antequam explicentur, folia, florumq́ue thyrſum pipere, Zingibere recenti, allio, ſale, & aceto condiunt, & capparum modo edunt. Folia verò quoniam ampliſſima, mollia, frigidaq́ue ſunt, ſubſternere ad accumbendum in æſtu ſolẽt: & ambuſtis nonnunquam imponunt. Ruellius huius fructus meminit ex auctoritate Theophraſti & Strabonis.*

* Nemo meo iudicio accuratiùs hanc ſtirpem deſcripſit quàm Ouiedus ſub Platani nomine. Eius hiſtoriam Latinam fecimus, & ſcholiis in ſecundum GARCIAE librum cap. de Muſa inſeruimus.

DE MANGAS.

Mangas hiſtoria. VASTA *hæc eſt arbor, & multis ramis prædita, fructumq́ue fert magna ex parte anſerino ouo maiorem, nonnullis interdum Indiæ locis binas libras, aut amplius pendentem; in eadem verò arbore perſæpe colore differẽtes iſti fructus conſpiciuntur: alij enim dilutè virent, alij flauent, quidam etiam ex viridi rubeſcunt: grati admodum ſaporis odoriſ-*

odoriſq; eſt; & quando non eſt corruptus, duracinis perſicis (quæ à carne firmiore flauaq; Melocotonea vulgo appellantur) præſtat.

In multis prouinciis naſcitur, vti in Malabar, Goa Guzarate, Balagate, Bengala, Pegu, Malaca, aliiſq; Indiæ locis, & in Ormuz, vbi reliquis præcellit. Natales.

Nominatvr Mangas, in Canarin Ambo, à Perſis & Turcis Amba: permanetq; in arbore ab Aprili in Nouembrem vſq; interdum, pro locorum natura & ſitu. Nomenclatura.

Editvr hic fructus in laminas ſectus aut ſine vino, aut vino maceratus. Conditur etiam ſaccharo vt commodiùs adſeruari poßit, atq; interdum cultello aperitur, & in eius meditulliũ zingiber recens, allia, ſinapi, ſal, cum oleo & aceto inſperguntur, vt vel cum oriza edant, vel oliuarum conditarum modo. Saliunt etiam & elixant, atque in forum venalem proferunt. Eius fructus edendi, condiendi, & conſeruãdi ratio.

Frigidvs & humidus eſt, tametſi vulgus calidum conſtituat, & multas mordicationes in eorum, qui veſcuntur, ventriculo parere affirmet. Quin & indigenæ medici calidum faciunt, & vituperant, dicentes ſerpiginem, eryſipelas, bilioſas febres, phlegmonas, & ſcabiem generare. Quod fortè accidit ab eius in ventriculo corruptione: ſed eo tempore quo inuenitur hic fructus, propter immoderatum æſtum, in ſimiles morbos incidunt etiam nonnulli qui illo abſtinent. Facultates.

Antequam probè maturus ſit, guſtu adſtringente eſt, & ea pars quæ oßiculo vicinior eſt, acerbior: ſed maturus dulcis & ſapidus eſt. Præduro putamine, vndiquaque tomento, aut duris fibris tranſuerſim & obliquè excurrentibus operto tegitur nucleus longiuſculus & craſſiuſculus, magnitudine iligneæ glandis, candidus, & candida cute tectus, guſtu amaro dum crudus eſt, ideoq; aduerſus lũbricos & alui profluuia vtilis: toſtus verò iligneas glandes ſapit.

INVENITVR *etiam huius genus ſine oſsiculo, palato admodum gratum.*

Mangas ſilueſtre aliud genus.

ALIVD *eius genus ſilueſtre reperitur* Mãgas brauas *nuncupatum, adeò præſentis veneni, vt indigenæ illo ſeſe mutuo perimant: nam ſi quis paululum ederit, ilico moritur:* Eius facultates. *interdum oleum admiſcent ad exacuendam eius vim, vtq́ue celeriorem perniciẽ adferat: ſed quocumque tandem modo ſumptum, adeò celeriter perimit, vt hactenus nullum ſit repertum antidotum ad illius vim compeſcendam. Dilutè viret, & aliquantulum ſplẽdet, lacteo ſucco abundat, paucaq́ue carne præditus eſt, nam craſſo cortice ſolummodo integitur oſsiculum prædurum & cartilagineum, Cotonei tamen mali magnitudine eſt.*

Natales.

PER *vniuerſam prouinciam Malabar prouenit copioſè hæc arbor, domeſtica ſiue ſatiua minor, breuioribusq́ue & craſsioribus foliis. Pueri his fructibus, aureorum malorum loco, ſeſe mutuo petere conſueuerunt.*

DE ANANAS.

Natales.

PEREGRINVS *eſt hic fructus, & ex prouincia S. Crucis in Braſilia primùm in Indiam Occidentalem, deinde etiam in Orientalem Indiam delatus, in quibus nũc vberrimè prouenit.*

Eius hiſtoria.

CITRII *verò mali minoris magnitudine eſt, admodum flauus & odoratus cùm probè maturus eſt, adeò vt prætereuntes ex odore dignoſcere queãt ædes in quibus ſit: ſucculentus & gratiſsimi ſaporis, procul intuentibus cinara videtur, ſed pungentibus aculeis caret. Singulæ ſtirpes Cardui edulis magnitudinem æquant, vnicúmque malum geſtant in medio quaſi caule, & circa eum multas alias proles, quarum nonnullæ etiam ſuo fructu præditæ ſunt. Qui itaque fructus maturos colligunt, proles ilico terræ mãdare ſolent: è quibus ſingulæ deinde ſtirpes proueniunt ſuo malo onuſtæ,*

onuſtæ, vti mater; quæ intra annuum ſpatium colliguntur. Eius radix carduo eduli perquã ſimilis eſt, ſed & folia non ſunt diſparia, tametſi ad Ananas *ſilueſtris folia magis accedant. Vulgo* Ananas *vocant: Canarini verò* Ananaſa.

C V M *primùm in Indiam illatus eſt hic fructus, ſinguli decem ducatis, aut paulo amplius æſtimati ſunt: nunc verò propter abundantiam (tametſi neq; ſapore neq; odore primis cedant) vix duobus regalibus Caſtellanis veneũt.*

H A C T E N V S *in medicũ vſum non eſt receptus, ſed ſolummodo ob ſaporis gratiam commendatur. Calidus &* Eius vſus. *humidus eſt, editurq; maceratus in vino, vti Perſicũ malocotoneum, & facilis eſt concoctionis; nimius tamẽ eius vſus inflammationes parit, quemadmodũ Duriones Malacẽſes.*

S I *medius ſecetur, & partes denuo coniungantur, vniuntur vti cucumeres: perfoſſus verò cultello, ſi in vulnere vnius diei aut noctis ſpatio cultellus relinquatur, inuenietur tota ea pars, quæ in vulnere hæſit, abſumpta.*

* Conſule noſtras annotationes in 2. lib. Aromatum, Capite de Mangas.

De ananas silvestri.

A L T I V S *aſſurgit qui Ananas ſilueſtris nuncupatur:* Ananas ſilueſtris deſcriptio. *namq; truncum habet haſtæ magnitudine læuem admodum, rotundum, & Mali aureæ craßitie, ſpinis horridum: folia ſpinoſis cuſpidibus prædita, & per ambitum mollibus ſpinis ſepta. Singulæ arbores ſecundùm radicẽ ſumma tellure magnam foliorum comam fundunt, maiorum quàm quæ in arbore ſunt, quæq; procul intuentibus Aloës foliis ſimilima videantur, tenuiorum tamen, pluribus ſpinis horridorum, & dilutè virentium: adnatis ſe propagat, aliæque ſtirpes ex aliis enaſcũtur, præſertim in ſepibus & hortorum ambitu, quos egregiè muniũt. Rami foliorum ſimul glomeratorum capita proferunt flauentium admodum, & tenerorũ, ſuauißimi odoris, quæ nihil aliud ſunt quàm flos ipſe:*

ex horum ſingulis ſpica prodit Arundinis ſpicæ non abſimilis, ſed craßior, compactior, & elegãtior, odore Cedri. E *ramis dependent fructus* Ananas brauo, *id eſt*, *Ananas ſilueſtres dicti, quoniam cum domeſticis nonnullam habeant ſimilitudinem, Melonis magnitudine, coloris rubri elegantis & oculos oblectãtis, toti in partes diuiſi, quemadmodum Cupreßini ſtrobili, ſeu nuces exſiccatæ, ſed tuberculis foris obſiti, vt procul ſpectantibus magni pinei ſtrobili appareãt.*

Cuius facultatis ſit.

C A P I T V M *teneriora folia ſeu flores crudi eduntur, carduosq́ʒ ſapiunt, ſed exiguum alimentum præbent.*

F R V C T V S (*quem pauci deguſtant*) *ſapore vtcumqʒ ſuaui præditus eſt, adſtrictionis tamen auſteræ, & palato parum gratæ, particeps.*

S V C C I *plena eſt tota planta cũ ſuis radicibus. Huius ſex vel octo vnciæ ex ſaccharo ſummo manè ſumptæ præſentißimum certißimumq́ʒ cẽſentur eſſe remediũ aduerſus iecoris & renum calores, renum vlcera, purulentas vrinas, & penis excoriationem: nam magna ex parte poſt tertium diem ſanantur.*

V T I L E M *etiam in diabete eſſe ferunt: at non ſum expertus.*

A R A B E S *admodum laudant aduerſus eoſdem morbos & eryſipelas; &* Queura *vocant, quemadmodum in Decan; Perſæ* Ananaſa, *&* Angali: *florem* (*qui caput illud foliorum odoratum eſt*) *Arabes* Chuxtaid, *Perſæ* Pixcoxbuith *dicunt: Turcis eſt ignota.*

* Habet hæc planta aliquot notas non diſſimiles Aloi Americanæ.

DE CARCAPVLI.

Carcapuli hiſtoria.

C A R C A P V L I *Malabaribus*, Garcapuli *Canarinis, vaſtæ magnitudinis arbor eſt, fructum ferens Malo aureo cui cortex exemptus ſit, magnitudine, & forma ſimilem, ex grumis omnino conſtantem, (ſed non ſeparabilibus*

libus ab inuicem vt in Malo aureo) tenui, lauiq́; & ſplendenti cortice tectum, non admodum ſicco, colore pallido, at vbi maturuit aureo: guſtu admodum auſtero, ſed quadam adſtrictione grato.

EO *vtuntur in cibis, magnaq́; apud incolas illius eſt laus in curationibus: ſed inter omnes, quæ experientia comprobatæ ſunt, primas obtinet profluuij alui cuiuſcunque generis constrictio, in iis præſertim qui nimio veneris vſu hoc malum contraxerunt: editur verò aut ipſe fructus maturus, aut eius ſuccus cum oxygala ſumitur, aut illius exſiccati puluis: cum oxygala autem mixtus & cocta oriza, mirificè appetitum deiectum reuocat. Vtilis etiam eſt eius ſuccus, & exſiccati puluis, in oculorum caliginibus & ſuffuſionibus. Familiaris eſt fructus puluis, obſtetricibus, puerperis enim exhibere ſolent ad pellendas ſecundas, & ad purgationes, atq; lactis vbertatem præſtandã, tum etiam ad facilitandum partum magna vt aiunt efficacia.* Eius vſus.

SVCCVS *eius cum aliis plantis mixtus vngui maioris digiti pedis imponitur eodem latere quo quis aut caliginem, aut ſuffuſionis initium in oculo habet, vtilemq́; eſſe perhibent.*

TRANSFERTVR *hic fructus ſiccus ex Malabar in alias prouincias.*

DE CARAMBOLAS.

FRVCTVS *quem Malabares & Luſitani* Carambolas *appellãt, in Decan* Camarix, *in Canara* Camarix *&* Carabeli, *in Malayo* Bolimba, *& à Perſis* Chamaroch *dicitur; naſcitur in arbore cotoneæ magnitudine, foliis mali, paulo longioribus, coloris viridis ſaturatioris, & guſtus amaricantis: floribus paruis quinq; foliolis conſtantibus ex albo ruſeſcentibus, nullo quidem odore gratis, ſed aſpectu elegantibus, & guſtu oxalidis acetoſo. Ipſe verò fructus maiuſculi oui gallinacei magnitudinem æquat, ob-* Carambolas hiſtoria.

 longus,

longus, flaueſcens, atque veluti in quatuor partes diuiſus, ſulcis illis paulo altiùs impreſsis magnam gratiam addentibus: in meditullio continet ſemina tenera, ſaporis aciditate palato grata.

Eius vſus. M VLTI *vſus eſt in medicina & in cibis: namq; maturum exhibent in bilioſis febribus; & ſaccharo conditum, ſyrupi acetoſi loco præbent. Canarini eius ſucco, cum aliis medicamẽtis iſtic naſcentibus, collyria parare ſolẽt ad oculorum nubeculas tollendas. Obſtetricẽ (quæ illis* Daya *dicitur) vidi fructu ſicco & in puluerem contrito, & foliis Betele vtentem ad ſecundinas à partu expellendas, fœtumq; mortuum educendum.*

E I V S *etiam muria conditi frequens eſt vſus, cùm gratiſsimi ſit ſaporis, & appetentiam excitet.*

DE IAMBOS.

A L I V S *eſt in India fructus, qui ob aſpectus elegantiam, ſuauemq; odorem & ſaporem, tum etiam ob eius in medicina vſum, dignus eſt cuius hiſtoriam hîc apponam.*

Iambos hiſtoria. A R B O R *verò quæ hunc fructum præbet, vaſta eſt, maximã Malum aureã, quæ in Hiſpaniis naſcatur, æquãs, multis ramis in latum expanſis, multamq; vmbram præbẽtibus prædita, aſpectuq; pulcherrima; caudex maioresq; rami cinereo cortice integũtur: folia pulcherrima ſunt, læuia, palmũ aut amplius longa, craſsiore neruo per longitudinẽ, multis autem obliquis venis in latera excurrentibus, parte ſuperna ſaturatiùs, inferna verò dilutiùs virẽtia: flores ex rubro purpuraſcentes, viuidi admodũ coloris, multis ſtaminibus in medio præditi, aſpectu pulcherrimi, guſtu capreolorũ vitis ſimili: Fructus magnitudine eſt Pyri quod à Rege cognomen accepit, eiusq; duo ſunt genera: vnus enim adeò obſcurè rubet vt niger videatur, magnáque ex parte oſsiculo caret, & ſucci bonitate præſtat: alter ex candido rubeſcit, & oſsiculũ continet album, durũ, non admodum*

dum rotundũ, oſsiculi quod in perſico malo eſt magnitudine, læue, & cãdida hirſutaq́ membrana tectũ; qui licet ſuperiori bonitate cedat, dignus tamen eſt delicatiſsimorum etiam hominum palato; vtriuſq. odor ſuauiſsimam roſam refert. Frigidus & humidus eſt, & admodũ tener; cortice adeò tenui & molli tectus, vt cultello auferri non queat.

ALTE *ſuas radices terræ infigit hæc arbor, & poſt quartum annum fit fructifera: fructum ſæpius eodem anno perficit, & nunquam ſine flore aut fructu conſpicitur, cùm iidem rami floribus, fructu viridi & maturo ſemper ferè onuſti ſint, decidentibusq́ quotidie floribus (ſic vt ſolùm rubro colore tinctum quandoq. videatur) noui ſubnaſcãtur, fructusq́ alij primùm enaſcantur, alij matureſcãt, alij iam maturi colligantur. Succuſſa arbore maturi facilè decidunt: comprehenſi verò rami ad fructus colligendos facilimè ab arbore reuellũtur. Ante reliquos cibos initio menſæ edi ſolent atque interdiu.*

MALABARES *& Canarini hunc fructum* Iamboli *vocant; Luſitani iſtic habitantes* Iambos, *Arabes* Tupha *Indi*, *Perſæ* Tuphat, *Turci* Alma: *Luſitani arborem* Iambeiro *appellant.* Nomendatura varia.

FLORES *& fructus ſaccharo condiri ſolent, iisq́ frequenter vtuntur in bilioſis febribus, & exſtinguendæ ſitis gratia.* Facultates.

DE IAMBOLOINS.

HVIVS *arboris materies cortice integitur coloris ferè eiuſdem cum Lentiſci cortice: folia Arbuto ſimilia habet, ſed Myrti virentis foliorum ſapore: fructus Cordubenſibus oliuis maturis ſimiles, adſtringẽtis guſtus, & fauces contrahentis.* Iamboloins hiſtoria.

NVLLVM *vſum in medicina obtinent, ſed eduntur cum Oriza cocta, nam appetentiam excitant.* Eius vſus.

VVLGVS Iamboloins *appellat.*

DE

DE IANGOMAS.

Iangomas deſcriptio.

ALIVS *eſt fructus* Iangomas *nuncupatus*, *Sorbis ferè ſimilis colore*, *& immaturis prunis ſapore: quibus & arborem ſimilẽ habet*, *(ſed ſpinis obſitã) & folia & flores.*

Natales.

NASCITVR *cùm ſponte in agris, & ſiluis: ſed in hortis etiam colitur.*

Vſus.

FRVCTVS *licet maturus digitis priùs emolliendus eſt, antequam edi poßit: attamen adſtrictionem illã haud mediocrem nequaquam adhuc deponit: eaq́ de cauſa illius vſus eſt vbi adſtrictione opus habent.*

DE MALIS INDICIS.

Malorũ Indicarũ hiſtoria.

MAGNA *eſt arbor multis foliis & floribus prædita, & copioſo fructu: folia minus rotunda ſunt mali foliis, tametſi ea æmulentur: supernè ſaturatè virent, infernè candicant & pubeſcunt vti Saluiæ folia, guſtu adſtringente: flores exigui, candidi, quinque foliolis conſtantes, inodori: fructus iuiubis ſeu zizyphis ſimiles, alij aliis maiores & ſuauiores, nunquam verò tam probè matureſcentes vt cõſeruari queant, & in alias regiones transferri, vti Zizypha; & perpetuò nonnihil adſtrictionis retinẽtes: vnde colligitur minimè pectori vtiles eſſe, quemadmodũ zizypha.*

Earum nomenclatura.

HVIC *arbori nomen eſt in Canara* Bor, *in Decan* Ber, *& in Malayo* Vidaras, *apud Luſitanos* Mançanas de la India, *id eſt, mala Indica.*

Præſtantia.

PRÆFERVNTVR *fructus in Malaca nati Malabaricis: ſed iis adhuc præſtantiores quos Balagate profert.*

CONSPICITVR *hæc arbor æſtate alatis formicis perpetuò onuſta, quæ in ramis eius Laccam elaborant.*

DE AMBARE.

Ambare deſcriptio.

CRASSA *magnaq́ eſt hæc arbor, foliaq́ habet Iuglandis foliis magnitudine reſpondentia, ſed non eius for-*

mæ, dilutiùs virentia, & multis venis elaborata, quæ illis magnam gratiam addunt: flores exiguos candidos, fructus Iuglandis nucis magnitudinè dilutiùs virentes, & cortice quàm illa læuiore: odoris grauis & guſtus acerbi dum adhuc virent, coloris verò flaui in maturis, gratioris odoris, & guſtus grata aciditate commendabilis, medullam continentes cartilaginoſam & duram, è duris neruis obliquè intertextis conſtantem.

HANC *arborem appellant Canarini* Ambare, *fructum* Ambares, *Perſæ* Ambereth, *Turci* Harb, *Luſitani* Ambares, *quemadmodum Canarini.* Nomendatura.

PROPTER *fructus gratam aciditatem eum Omphacij ſeu agreſtæ loco cibis admiſcent: maturum ex ſale & aceto edunt, excitat enim edendi appetitum. Indi aduerſus biliosos humores vtilem eſſe perhibent.* Eius vſus.

SALE *& aceto condîtus diu conſeruari poteſt.* Eius condiendi ratio.

DE DATVRA.

TRIA *ſunt huius plantæ genera, quorum quo frequentiùs vtuntur, primo loco deſcribemus: eius enim adeò vulgaris eſt vſus, vt paucæ ſint meretrices, quæ inter ſua* κειμήλια *illud non recondant, ob eas quas poſtea ſubnectemus cauſas.* Daturæ tria genera.

PRIMVM *Althea magnitudine caulem habet, nec admodum illi diſsimilem, in plures tamen ramos diuiſum: folia cùm magnitudine tum forma Stramoniæ foliis ſimillima, verùm magis in circuitu ſerrata, vti ferè Xanthij (Hiſpanis* Lampazos*) folia: flores albos, Smilacis læuis (quā Hiſpani* Correguela mayor, *hoc eſt, Conuoluulum maiorem appellant) floribus omnino reſpondētes, fructum Stramoniæ, rotundum, nucem Iuglandem magnitudine æquantem, viridi colore præditum, & ſpinis mollibus, minimeq́; pungentibus vndique ſeptum, plenum ſemine Lenticulæ ſimili, eiuſdémque coloris, cordis humani effigie, guſtus amari:* Prioris deſcriptio.

amari: radicem albam, raphani odore, quæq́; ſi diu naribus admoueatur, ſternutamenta ciet, cuius cortex nonnihil amaricat, minùs tamen eo qui caulem & ramos ambit.

Natales. NASCITVR *vmbroſis locis, & ſecundùm aquas.*

Nomenclatura. NOMEN *huic plãtæ in Malabar eſt* Vnmata caya, *in Canara* Datiro, *apud Arabes* Marana, *apud Perſas & Turcos* Datula, *apud Luſitanos* Datura & la Burladora, *hoc eſt, faceta.*

Qualitas. LITERATI *plerique, atque etiam maxima pars Medicorum iſtic degentium, legitimam Nucem Methel Arabum eſſe cenſent, frigidamq́; exceſſu tertio, & ſiccam ſecundi fine conſtituunt.*

Facultates. MALA *inualuit cõſuetudo apud impudicas mulieres, vt huius ſeminis in puluerẽ triti dimidiã drachmã ex vino, aut alia quæ magis arridet materia, præbeant: miſer qui eũ hauſit, diu velut mente alienatus remanet, aut ridẽs, aut eiulans, aut dormiẽs, plerumq; etiã alteri colloquens & reſpondens, vt interdũ etiam ſana mente præditũ eſſe credas, tametſi mentis non ſit cõpos, neq; eũ agnoſcat, cũ quo ſermones cõfert, & colloquij habiti planè ſit immemor, poſtquã ad ſe rediit. Sunt verò nõnullæ adeò exercitatæ in hoc medicamẽto exhibẽdo, idq́; ſic tẽperare norũt, vt ad certas, easq́; quot velint horas, quibus id propinant, mentẽ adimãt. Multa ſanè eius rei exẽpla, quæ vel ego ipſe vidi, vel ab aliis audiui, huc adducere poſſem; ſed cùm ad rẽ nihil faciant, prætermittenda eſſe duxi: illud ſolũ addam, neminẽ, qui ſimile ſumpſiſſet, necatum vnquã comperiſſe, tametſi nonnullos conſpexerim per aliquot dies perturbatos ferri, quod fortè acciderat ob immodicã quantitatẽ exhibitam: quæ ſi fuerit nimia, interimit; quoniam hoc ſemẽ pernicioſa qualitate non caret, licet gentiles ad prouocandas vrinas cum pipere & foliis Betele id exhibere ſoleant, & perutile eſſe dicant. Ego verò nunquam obſeruaui, nec experiri volui, cùm alia medicamenta ad eam rem vtilia non deſint.*

POR-

PORRO *ſi ad eorum, qui hoc ſemen hauſerũt, curam euocẽtur Hiſpani medici, medicamenta vomitũ ciẽtia exhibẽt, vt, quidquid in vẽtriculo hæſit, reiiciant; acres deinde clyſteres iniiciũt ad euacuandũ, forteſq́; ligaturas adhibent ad diuertendũ, tum etiam cucurbitulas adponunt, & venã ſecant. Gẽtiles verò medici & Chriſtiani indigenæ cùm à cucurbitulis & venæ ſectione abhorreant, nihil aliud quàm vomitum prouocant, forteſq́; ligaturas & fricationes adhibent; quæ ſi non ſufficiant, balnea ex aqua calida præſcribunt ad eliciendũ ſudorem: porrò à vomitu vinum propinant, cui piper & cinamomũ admiſcent; in cibis verò audaciores ſunt Hiſpanis: namque euacuata materia gallinas edendas præbent, & vinum dulce aut paſſum exhibẽt.* Vires variæ.

RADICIS Daturæ *drachma ex vino pota ſomnum profundum inducit, in quo varia inſomnia, & mira rerum facies obuerſantur.*

SEMINE *verò per noctem in aceto macerato, deinde exactè trito, vtiliter illinuntur herpetes miliares & eryſipelata ſerpentia: nam breui ſanantur.*

RELIQVA *duo genera facie & fructu ſuperiori ferè reſpondent, ſed flores colore variant: etenim ſecundi flores, licet forma priori ſint ſimiles, colore tamen flauo ſunt, & ſecundùm pediculum nonnihil rubent: tertij flores hyoſcyami floribus magis accedunt. Ceterùm neutro ex poſtremis duobus vtuntur, niſi ad necẽ inferendam. Nihilominus tamen Brachmenes medici ex ſecundi ſemine (quod floribus eſt flauis) catapotia faciunt, granorum piperis magnitudine, magnæ ſanè efficaciæ ad ſiſtẽda alui profluuia, quibus adiuncta ſit febris ardens; atque etiam in dyſenteriis: Fiunt verò hunc in modum catapotia.* II. & III. deſcriptio.

℞ *ſeminis ſecundi generis drachmam vnam, piperis nigri & longi, ſandali albi, atincar, radicum* Biſa *(adfertur ea ex Bengala & Patanne montibus) foliorum Bangue, ſingulorum dimidiam drachmã: omnia iſta diligẽter cum*

aqua terunt in marmore, quo pictores ſuos colores terere ſolẽt, deinde catapotia efformant, è quibus exhibent quantum commodum videtur.

Nux Methella eſt Stramoniæ fructus.

M EA *eſt cum aliis pleriſque opinio, vt nucẽ Methellam Stramoniæ fructum eſſe credam, qui per omnia ſimilis eſt fructui Daturæ: atque ſi nonnihil ab eo differt, id locorum varietati adſcribendum cenſeo.*

Tatula.

* Quantum ex Daturæ primæ deſcriptione colligere licet, eadem eſt cum Turcorum, qui Cõſtantinopoli viuunt, *Tatula*, cuius vſus illis perquam familiaris eſt.

Nec abludere ab ea videtur illud Stramoniæ genus, cuius ſemen Oenipont ex Ser^mi^ Archiducis Ferdinandi aula Viennam Auſtriæ primùm delatum & Nobilibus matronis anno 1 5 8 3. communicatum, ſequente anno in multorum hortis natum eſt. Illius ſtirpis deſcriptionem atque iconem non incommodè huc inferri poſſe exiſtimaui.

Eſt autem vulgari Stramonia longè maius, quodque humanam altitudinem nõ modò æquet, ſed etiam plerumque ſuperet: craſſos habet caules, nonnunquam brachiales, lęues, dilutiùs virentes, multis alis præditos, ad quas naſcũtur ampla & viridia folia, maiora quàm in vulgari, magiſque laciniata, vti ferè in nonnullis Atriplicis ſilueſtris generibus, præſertim eo quod vulgo pedem anſerinum appellant, ſed ampliora: flores in alis ſingulares, vulgaris floribus forma & colore quidem ſimiles, ſed minores & ferè inodori: quibus excuſſis ſuccedunt capita, non orbiculata, vt in vulgari, ſed oblongiuſcula, maiorem nucem Iuglandem cũ ſuo operimento æquantia, & quatuor ſulcis ſecundũ longitudinem quodammodo diuiſa, firmiſque aculeis modò longis, modò breuibus munita, quæ per maturitatẽ à ſummo in quatuor partes dehiſcunt, & octonas cellulas oſtendunt, ſemine initiò rufeſcente, deinde nigro, planiuſculo, rugoſo plenas, quod facilè à vento excutitur, nõ autẽ pulpæ inhæret vt in vulgari, ſed illo etiam minus eſt. Tota plãta grauiter ſpirat, & ſpatulæ fœtidę, ſiue Xyridis vulgo creditæ, odorem æmulatur.

Floret æſtate, ſemẽ Autumno matureſcit. Auſtriacæ nobiles Matronæ, *Schönapflen* appellant.

De BANGVE.

BANGVE ſimile ferè eſt Cannabi, cuius Dioſcorid. lib. 3. meminit. Caulem habet quinque palmorum lõgitudine, quadrangulum, colore dilutiùs virente, fractu contumacem, nec adeò concauum, vt cannabinus caulis, cuius cortex nõ minùs quàm illius in fila deduci poteſt: folia cannabina supernè virẽtia, infernè incana lanugine pubeſcentia, guſtu terreſtri & inſipido: ſemen cannabino minus, neque adeò candidum. Bangue deſcriptio.

INDI ſemine & foliis veſcuntur, cùm vt validiores in re venerea fiant, tum ad excitandam cibi appetentiam. Eius vtilitas.

FIT ex hoc Bangue compoſitio vulgaris admodum vſus in iis regionibus, ad varios effectus: etenim magnates & militiæ præfecti, vt laborum obliti ſecuriùs & liberiùs dormiant, ſeminis & foliorum in puluerem redactorum, quantum videtur, ſumunt, illiq; addunt Arecam ſiue auellanam Indicam viridem, & opij nonnihil pro arbitrio: omnia ſaccharo excepta deuorant: ſi verò in ſomno varias rerum ſpecies ſibi obuerſari cupiunt, addunt ſelectiſſimam Camphoram, Caryophyllos, Nucem moſchatam & Macis: ſi verò hilares eſſe volunt & faceti, & præſertim in venerem procliuiores, ambaro & moſcho additis ſaccharo excipiunt, & electarium faciunt. Compoſitio. Ad quid proſit.

MVLTI mihi affirmarunt, huius ſemen & folia ad libidinem ciendam miræ eſſe efficaciæ: vnde colligere licet, nihil affinitatis habere cum Cannabi, licet illi admodum ſimilis ſit, quandoquidẽ auctore Dioſcoride loco ſuprà dicto Cannabis calida & ſicca eſt, & genituram exſtinguit.

DICITVR Arabibus Axis; Perſis, Decan, & plurimarum aliarũ regionũ incolis Bãgue; Turcis Aſarath. Nomenclatura.

* Sed & hoc Bangue plurimam affinitatem habere videtur cum Turcorum Conſtantinopoli degentium Maſlac: quo ad varios effectus vtuntur: nonnulli etiam veſcuntur excitandæ veneris gratia. Maſlac.

De herba viva.

Herbæ viuæ nomenclatura.

Nonnullis *Aſiæ locis planta quædã inuenitur, vulgo* Herba viua *nuncupata, à circumforaneis illis,* Iogues *appellatis,* Herba amoris, *ab Arabibus & Turcis* Suluc, *& à Perſis* Suluque.

Eius hiſtoria.

Exigvam *habet radicem, è qua ſupra terram exiliunt octo ramuli duos digitos lõgi, foliis vtrinq; in ordinem digeſtis & inter ſe reſpondentibus onuſti, quæ plurimũ ad Erui tenella folia accedunt, nec diſsimilia ſunt foliis prioris Polypodij, cuius iconem Lacuna exhibet lib. 4. cap. 187. ſed longè tenuiora, & vtrinq. læuia, & grato virore oculos paſcentia, vti Tamarindorũ folia: è medio radicis capite exiliunt pedunculi (nam caule caret) quatuor, ſinguli ſuum florem ſuſtinentes flauum, aſpectu pulcherrimum, minoribus Caryphylleis ſimilem, ſed ſine odore.*

Natales

Nascitvr *calidis & humidis locis.*

Mira eius natura.

Adeo *mira eſt huius plãtulæ natura, vt eã humana ratio aſſequi nequeat. Nã cùm maximè viret, gratiſsimaq; eſt aſpectu, ſi quis illam apprehẽdere cupiat, ilico folia contrahit, atque ſub tenues ramulos recondit; ſi verò apprehendat, ſubitò adeò marcida conſpicitur, vt exſiccari putet: ſed quod maiore admiratione dignũ eſt, ſi manũ retrahat, ilico ſuũ nitorem recuperat, & toties marceſcit aut reuireſcit, quoties comprehẽditur, aut manus ab ea retrahitur.*

Mihi *autẽ relatum eſt, Philoſophũ quendã in Malabar, dum nimis curioſè huius plãtæ naturã obſeruare cupit, amentem eſſe redditũ. Plantã ego conſpexi, eamq; cum ſuo ceſpite, ipſam minimè contingens, erui, & in hortum quendam tranſtuli, vbi permãſit; at fatuum minimè vidi.*

Facultates.

Interrogati *à me nonnulli indigenæ medici, an aliquas huius plantæ facultates perſpectas haberent, illamq; in vſum medicum adhiberent, affirmarunt vtilem eſſe ad virgines corruptas in integrum (ſi credere fas eſt) reſtituendas, & ad reconciliandum amorem miræ eſſe efficaciæ.*

caciæ. Gentilis medicus & pro ea regione ſatis doctus, cùm adeò cupidum cognoſcendi huius herbæ facultates conſpiceret, ait, vnam ſe edocturum adeò compertã & certã, vt ceruicẽ pro pignore deponeret, niſi ſic ſe habere comperirem. Nẽpe vt illi cuiuſpiã mulieris, qualiſcunq; etiã ſtatus, nomen modò indicarẽ, ſe effecturũ vt illa in omnibus mihi obſequeretur, dummodo ex ipſius præſcripto herba vterer. Sed conditionẽ reſpui in re tam illicita. Nihil igitur aliud poſt diligentem inquiſitionem de hac planta intelligere potui, quàm apud Gẽtiles, præſertim verò Brachmenes Canarinos & Iogues in magna æſtimatione eſſe.

QVODAM *die mihi accidit plantas conquirenti non procul à flumine Mangate, vt Gentilẽ quendã humi ſedentẽ & verba quædam obmurmurantẽ, tanquã oraret, fortè conſpicerẽ; quem cùm cõpellaſſem, nihil reſpondit, ſed meo interpreti, quem comitẽ duxeram, manu dumtaxat innuit: is hominẽ intelligens, celeriter ſeſe inde proripuit, meq; ſecedere iuſſit, inquiens Gentilẽ illum incantatorẽ eſſe cuiuſdã illius regionis Capitanei quẽ* Caymal *appellãt, & iſtic ſortes iacere ſupra Herbam viuam: id fieri ſolere repurgato priùs circa ipſam plantã ſolo ad hominis longitudinẽ, recitariq; *quædã concepta verba, & exſpectari primam auem aut rẽ animatam quæ iſtã plantam prætergrederetur dum verba obmurmuraret, cuius ſanguine (ſi comprehendi poſſet) perluenda eſſet, ſin minùs, alterius eiuſdem ſpeciei, idq; cum multis ceremoniis, quas prætermitto, cùm indignæ ſint vt ſcriptis mandentur. Conſpexi deinde iſtam plantam ſiccam inter ſupellectilem mulieris proſtitutæ pudicitiæ.*

* Ea eſſe videtur quam Garcias libro Aromatum deſcribit foliis Polypodij, nullo nomine addito. Nec ei fortè abſimilis Aeſchynomene Apollodori, quæ appropinquante manu folia contrahat, vt refert Plin. lib. 24. cap. 17.

DE HERBA MIMOSA.

ALIA *planta inuenitur in quibuſdam hortis quinque palmorũ longitudinis, & vicinis arbuſtis aut parietibus incumbens,* Herbæ mimoſæ hiſtoria.

cumbẽs,tenui caule, elegãti virore prædito,nec admodũ rotũdo,per interualla exiguis & pungẽtibus ſpinis obſito,foliis ſuperioribus haud abſimilibꝰ, filicis feminæ foliis minoribꝰ.

Natales. G A V D E T *humidis & petroſis: &* Herba mimoſa *nuncupatur, quoniam manu admota ſeneſcit & marceſcit, manu verò remota priſtinum virorem recipit, ſed non adeò celeriter vti prior.*

Natura. N A T V R A M *habet plurimum ab Arbore triſti differentem: nam ſingulis noctibus Sole occidente ſeneſcit & ſiccatur quodammodo, ſic vt contabuiſſe videatur: oriente verò Sole vigorem denuo recipit; quantoq́; Sol magis feruet, eo magis viret, totoq́; die folia ad Solem conuertit.*

Odor & ſapor. O D O R E *& ſapore eſt Glycyrrhizæ: vulgoq́; ab indigenis folia manduntur aduerſus tuſsim, ad pectus repurgandum, &* Vires. *vocem clariorem: renum etiam doloribus vtilis eſſe cenſetur, & recentia vulnera glutinat.*

Quibus cum plantis conueniat. * Multis notis hæc planta cõuenit cũ Fœnogræco ſilueſtri Tragi, ſiue Polygalo Cordi, & Glycyrrhiza ſilueſtri Geſneri, cuius folia & radices deguſtata Glycyrrhizã ſapiunt: nam eius folia noctu interdum contrahuntur (quod in multis leguminaceis plantis vſu venit) at ſpinis caret caulis, niſi pro ſpinis ſumere libeat tenues illas & mucronatas appendices, ſedi foliorum alatorum inhærentes. *

D E P I N E I S N V C L E I S M A L V C A N I S.

Pineorũ nucleorum deſcriptio. A L I T V R *in hortis quibuſdam Malabar, tum etiam in nonnullis ſiluis ſponte naſcitur Arbor magnitudine Pyri, cuius folia infernè diluto virore prædita ſunt, supernè autẽ ſaturo, admodum tenella & mollia, quæ guſtata valde acria deprehenduntur, & linguam diu vellicant: fructus triangularis, auellanæ magnitudine, interiùs in multa receptacula diſtinctus, in quibus ſemen eſt album, ſolidum, rotundum, pineo nucleo ſuo putamine exempto par.*

Eorum vſus. E O *fructu frequenter vtuntur Indi, cùm in curandis quibuſdam morbis, tum etiam in ſuis nequitiis.*

B I N O S *eiuſmodi nucleos tenui membrana, quæ illos cõtegit, liberatos terũt, & clyſteribus vulgaribus admiſcẽt,*

aduer-

aduerſus Sciaticam, & vrinæ difficultatem: ſeu propinant cum gallinæ iuſculo ad educẽdos putridos, lentos, craſſóſq; & frigidos humores, & aſthmaticos curandos, aduerſus quem morbum plurimũ cõmendant, & frequenter vtuntur. Ex aqua tritis impetigines inunctæ, primùm tamẽ diligẽter confricatæ & abraſæ, probè & breui temporis ſpatio curantur: ſed admodum vrunt, vt experientia didici.

IMPROBÆ *etiam mulieres illarum prouinciarum, ſuis maritis parũ æquæ, quatuor grana ſiue nucleos edendos præbent, vt eos interimant.*

VVLGO *appellatur hic fructus* Piñones de Maluco, *hoc eſt, pinei nuclei Malucani, quòd iſtic frequẽtes ſint arbores hunc fructum ferẽtes, multusq; & familiaris admodum ſit illius vſus in purgationibus: à Canarinis* Gepalu. Fructus nomenclatura.

DE CHARAMEIS.

HVIVS *arboris duo ſunt genera: Vnum Meſpili amplitudine, foliis Pyro ſimilib⁹, dilatè virẽtibus, fructu auellanis ſimili, admodũ flauo, elegãter in multos angulos deſinente, ſapore omphacij, & grata aciditate, quem vel immaturum vel maturum vel ſale conditũ vulgariter edunt.* Duo genera. Prioris deſcriptio.

ALTERVM *genus eiuſdẽ eſt magnitudinis, foliaq; habet Malo minora, fructum verò priore maiorẽ, cuius decocto cũ Santalis aduerſus febres vtũtur Canarini medici.* Alterius hiſtoria.

CRESCIT *in ſiluis & mõtibus procul à mari diſſitis.* Natales.

E *primi generis, quod ſecundùm aquas naſcitur, arboribus, ſeligunt Decanini & Canarini eam quæ lõgiùs à mari abeſt: huius radicis corticẽ (cui lacteus ſuccus ineſt) quatuor digitorum longitudine ſumentes cum drachma ſinapi probè terunt, & aſthmaticis exhibent: valenter enim purgat per aluũ & vomitum. Quòd ſi immodica ſubſequatur euacuatio, Carãbolas fructum vnum viridẽ edũt, vel aceti Canarini hauſtũ ſumũt (quod nihil aliud eſt quàm aqua decoctionis orizæ vno aut altero die reſeruata, donec aceſcat, Canarinis aceti vices præbẽs, & medicũ vſum præſtãs)* Prioris generis vſus.

&,ſi profluuium non ceſſat, ægris caput frigida abluunt.

MAGNVS *eſt horũ Charameis vſus in illis prouinciis; & ad orexim ciendã, edere ſolẽt immaturos, maturos, ſalitos, vel ſale & aceto conditos, vt antè dixi; aut aliis eduliis, quibus aciditatem conciliare volunt, admiſcent.*

Nomenclatura. VOCANTVR *in Canara, Decan*, Arazaauali; *vulgo* Charameis; *Arabibus, Perſis & Turcis*, Ambela.

DE HERBA MALVCANA.

Herbæ Malucanæ hiſtoria. DVORVM *aut triũ cubitorum longitudinẽ adquirit hæc planta, nonnunquã etiam locis vberioribus & humidis, quinq; cubitos ſuperãs, eleganti virore prædita, caule tenui, tenero, nõnihil cõcauo, imbecillo, &, niſi vti Iaſminum pergulis ſuſtineatur, humi ſeſe diffundente, quemadmodum hedera; & multos ramos ſpargẽte, qui ſubinde radices agunt vt Mẽtha & Meliſſophyllon; adeoq; ſerpunt, vt planta ſola, vel ramus tranſpoſitus, breui temporis ſpatio magnum locum occupet: folia habet tenella & mollia, in ambitu ſerrata, magnitudine & forma Sambuci foliis reſpondentia: florem croceum Chamæmeli flori admodũ ſimilem, paulo tamen maiorẽ. Toto anno viret & luxuriat.*

Nomenclatura. VVLGO *nuncupatur Remedium pauperum, & deſtructio Chirurgorum; Canarini* Brungara aradua *appellant, id eſt, quæ flore eſt croceo.*

Vſus. FREQVENTER *vtuntur cùm in Maluco (vnde primam originem traxiſſe creditur, quòd iſtic abunde naſcatur, & plurima admiſceatur Chirurgicis remediis) tum in omnibus Indiæ prouinciis, in quibus diligenter colitur, & in pretio habetur, nec iniuria.*

Ex ea vnguẽtum mirè efficax. COQVVNTVR *huius plantæ folia in oleo, & cum cera inſpiſſantur vnguenti modo: mirificè curat id vnguentum omnis generis vlcera cùm recentia tum antiqua, etiamſi ſanguinolenta, ſordida, cuniculoſa, maligna & putrida ſint: mira eſſe efficaciæ deprehendi in tibiarum vulneribus inueteratis, & recentibus vulneribus.*

ALIA

ALIA eſt præterea huius ſtirpis vtendæ ratio. Eius enim caulem & ramos ſuperiore cortice denudant, & ſumunt membranã illam tenuem quæ media eſt inter exteriorẽ corticem & caulem, quæq́ facilè, vti in cannabi, reuellitur: eam oleo nucis Indicæ madentẽ, ipſius plantæ foliis inuoluunt, & ſub cineribus calidis recondunt: vbi incaluerit & emollita fuerit, conterunt, & recentibus cruẽtisq́ vulneribus imponunt, ſeu grandia ſint, ſeu minora: & paucis diebus non ſine admiratione conglutinant abſq́ vlla inflammatione aut apoſtemate: lenit enim dolorem, ſanguinisq́ fluxum cohibet; breuiter, nullo alio medicamento adhibito omnino ad cicatricem perducit: ſingulare etiã perhibent eſſe remediũ aduerſus neruorũ punctiones & vulnera. Alia huius ſtirpis vtẽdæ ratio.

EODEM præterea modo adhibetur in apoſtemate aperto ad emundandum, carnem generandum, & ad cicatricẽ perducendum: item in inueteratis vlceribus & cuniculoſis, in quibus ea ſolummodo trita interdum apponitur. Vires variæ.

PORRO quoniam iſta remedia huius plantæ certiſſima ſunt, vulgariter iis vtuntur in vniuerſis illis prouinciis, & magna habẽt in æſtimatione: multi præterea alij, qui inde nauigant, vnguentũ ex hac herba cũ oleo & cera cõfectum, ſecũ efferre ſolent, tantam fiduciam in eo collocantes, quaſi omnia Chirurgica remedia apud ſe haberent: itaq́ quacunque occaſione, in qua chirurgorum opera requiri poſſet, ſubitò ad vnguentum ex herba Malucana confectum confugiunt, tanquam indubitatum remedium. Vnguentum omnia chirurgica remedia continere creditum.

DE SARGAÇO.

IN celebri illa nec minùs metuenda nauigatione del Sargaço (ſic enim totũ illud Oceani ſpaciũ à decimo octauo gradu ad trigeſimũ quartũ ab æquinoctiali ad Septentrionẽ tendens, qui in Indias nauigãt, appellant) cõſpicitur profundũ & ſpatioſum æquor tectũ herba quadã Sarguaço nũcupata, palmũ lõga, tenuibus ramulis in glomos cõuoluta, foliis anguſtis, tenuibus, & dimidiam vnciam lon- Vbi Sargaço inuenitur.

gis,in ambitu admodũ ſerratis,colore ſubruſo,guſtu inſipido,ſiue inſenſibili mordicatione prædito,qui potiùs ex aquæ ſalſugine cõtractus,quàm ipſi plantæ innatus videatur. Ad ſingulorũ foliorũ exortus inhæret ſemẽ rotundũ vti granum piperis vani & vacui,tenui corallio albo, interdũ autẽ corallio rubro & albo omnino elaboratũ, tenerũ admodũ dũ primùm ex aqua educitur,& durũ ſi exſiccari ſinatur,ſed propter tenuitatẽ admodũ fragile,ſalſa aqua plenũ. Nulla radix in hac planta cõſpicitur,ſed ſola rupturæ veſtigia apparent, atq; in profundo arenoſoq; maris alueo naſci, tenueſq; radices obtinere credibile eſt, tametſi nõnulli opinẽtur rapido aquarũ,quæ ex multis inſulis in Oceanũ influũt, curſu iſtã herbam euelli & ſimul trahi. Cùm eam opinionem pertinaciter tueretur nauclerus illius nauis qua vehebar, ſubortaq; eſſet inter nauigandum hoc mare malacia, quantũ acies oculorũ extẽdi potuit,id vndiq; iſta plãta cõtectũ vidimus,demiſſiſq; nõnullis iunioribus nautis qui eam herbã à naui propellerẽt, aquãq; repurgarent, apertè conſpeximus eius herbæ glomos ſimul implexos ex alto mari emergentes, vbi demiſſa bolide nullus fundus tẽtari potuit.

Eius plantæ præſtantia.

H Æ C *planta aceto & ſale condita eiuſdem ſaporis eſt cum Crithmo,ſiue fœniculo marino, & in eius penuria ſumi poſſet, tum etiam Capparum loco à nauigantibus edi. Iuſſi illam recenter è mari ſumptam capris, quas in naui vehebamus,obiici, & auidè ſanè veſcebantur.*

Facultates.

N V L L A S *eius facultates comperi,ſed quidam è noſtris nautis vrinæ difficultate laborans, & arenulas craſſóſque humores eiiciens, crudam eam & coctam fortè edit, quoniam illi bene ſaperet; paucos poſt dies affirmauit mihi magnum ex illius eſu ſe ſentire commodum,ſecumq; detulit,vt, peracta nauigatione,in continenti vteretur.*

Lenticula Marina.

* Conſiderandum an non ſit Lenticula marina ſerratis foliis noſtri Lobelij, cuius iconem inter marinas ſtirpes ad Obſeruationum calcem exhibet.

F I N I S.

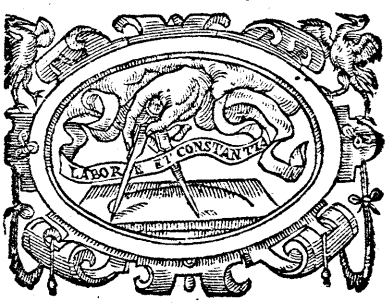
SIMPLICIVM MEDICAMENTORVM EX NOVO ORBE DELATORVM, QVORVM IN MEDICINA VSVS EST, HISTORIA;

Hiſpanico ſermone duobus libris deſcripta à

D. NICOLAO MONARDIS,
Hiſpalenſi Medico;

Latio deinde donata, & in vnum volumen contracta, inſuper annotationibus, iconibusq́ʒ affabre depictis illuſtrata à CAROLO CLVSIO *Atrebate.*

TERTIA EDITIO, AVCTIOR ET CAſtigatior ex poſtrema Auctoris recognitione.

ANTVERPIÆ,
EX OFFICINA PLANTINIANA,
Apud Viduam, & Ioannem Moretum.
M. D. XCIII.

SIMPLICIVM MEDICAMENTORVM EX NOVO ORBE DELATORVM, QVORVM IN MEDICINA VSVS EST, HISTORIA.

Copal & Anime.

DVo reſinarum genera multum ſimilia ex Hiſpania noua adferuntur, quorum vnum Copal vocatur, alterũ Anime.

Copal. COPAL reſina eſt admodum candida, & lucida, & tranſparens, magnis fragmentis, Diacitri valde tranſparentis haud diſsimilibus; ſatis odorata, ſed non perinde vt Anime. Ea Indi in ſuis ſacrificiis ſuffumigij loco vtebantur, hancq; ob cauſam Sacerdotibus in templis ſuis frequenti in vſu, adeò, vt cùm Hiſpani noſtri primùm illuc appellerent, huiuſmodi ſuffitibus naribus eorum admotis exciperentur.

VTILIS eſt ad frigidos capitis morbos, & Thuris aut Anime vicem explet. Calida ſecundo gradu, humida primo. Reſoluit ac emollit, ob partes quas habet aqueas.

Anime. ANIME arboris eſt lacryma ſeu reſina, alba, ad Thuris colorẽ nonnihil vergens, verùm Copali magis oleaginoſa. Defertur granis Thuris, ſed craſsioribus, quæ confracta luteum colorem oſtendunt inſtar reſinæ: gratiſsimi ac ſuauiſsimi eſt odoris; & prunis impoſita, facilè conſumitur.

Anime orientale. DIFFERT ab Anime Orientali, quòd neque tam candidum, neque tam lucidum ſit. Orientale item magnis fragmentis adfertur tranſparentibus, * ita vt nõnulli Charabe ſeu Succini ſpeciẽ eſſe ſuſpicati ſint, quam Ambarum colliquatum nuncupant, è quo ſphærulæ precariæ tornãtur, cùm nihil ſit minùs: nam Charabe Bitumẽ eſt, cuius magna fragmenta hamis ferreis è mari Germanico eruũtur, vtpote

Ambarum colliquatũ.

Charabe, & eius natales.

vtpote quod è fontibus in ipſo mari manat, Bituminis modo, atq. aëri expoſitum ſtatim cogitur & dēſatur, vt conÿcere licet ex bacillis, & aliis maris purgamentis, quæ in fragmentis illis conſpiciūtur. Vnde eorum error colligitur, qui Populi lacrymam aut Pini eſſe putarunt. Hermolaus Barbarus, vir doctiſſimus, ait Anime Orientale colligi vicinis locis pago, in quo Thus naſcitur, & ab illius pagi nomine, Anime vocari.

Succinum non eſt lachryma.

Anime Americum.

NOVÆ *Hiſpaniæ Anime colligitur ex arboribus mediocris magnitudinis, vulneratis, non aliter quàm Thus aut Maſtiche.*

Anime facultates.

HVIVS *vſus eſt in pleriſque, ſed capitis præſertim morbis, à frigiditate prouenientibus, & defluxionibus purgationes ſubſequentibus, cubiculis per hiemem (etenim aërem purgat) & capitis operimentis, dormire ſub noctem volentibus, ſuffitis, quinetiam ipſo capite, ſi qui cephalæa & hemicrania laborant: nam caput roborat.*

MISCETVR *emplaſtris & Ceratis, vbi roborare, & frigidos humores, flatusq́ reſoluere opus eſt. Thuris vicem ſupplet, cùm in ſuffitibus, tum in iam dictis. Cerebrum roborat, emplaſtri modo adhibitum, atq. etiam ipſum ventriculum reliquáſq́ partes neruoſas, Cerati modo, tertia parte ceræ admiſta; atque ſic geſtatum diutius, & ſubinde renouatum, frigiditatem è quacunque corporis parte elicit. Calida eſt ſecundo gradu, humida primo.*

Xolochcopalli. Copalcahuitl.

Gomara in Mexicana Hiſtoria duo Copalis genera facit; alterum rugoſum, quod Xolochcopalli vocari dicit, molle, Thuri ſimile: alterum, multo præſtantius, Copalcahuitl, quod plerique myrrham exiſtimarunt. Vulnerata arbore guttarum ſtillat liquor albus, qui ſtatim concreſcit.

* Qui plura de Orientali Anime volet, legat noſtras annotationes in cap 8 lib. 1. Hiſtoriæ Aromatum. Nobilioris illius Orientalis Anime fragmento, quod aliquot vncias pēdebat, donatus ſum ante biennium à doctiſſimo Hugone Morgano, Pharmacopola Londinenſi.

Toçot-guebit.

Refert Fragoſus, in India Occidentali arborē inueniri Toçot-guebit, id eſt, lignum deſiderij ſeu exoptatum, dictam, Populo ſimilem, ſummi candoris, cuius materies, ob candorem, læuorem, & ſplendorem, ſummè expetebatur ad idola fabricanda. Sub eius cortice naſcitur

ſcitur Gummi ſeu Reſina, Thuri noſtro ſimilis, ſed candidior, & minoribus fragmentis, quo iſtic vtuntur; vt nos Thure.

Tacamahaca.

DEFERTVR *item ex Noua Hiſpania aliud Gummi ſeu Reſinæ genus, ab Indis* Tacamahaca *vocatum, quod nomen Hiſpani retinuerunt. Colligitur vulnerata arbore, magna vt Populus, admodum odorata, cuius fructus ruber eſt, Pæoniæ ſeminis modo.* Tacamahaca.

PLVRIMVS *huius vſus eſt apud Indos, præſertim in tumorum omni genere: nã eos mirabiliter reſoluit, maturat, & tollit, vti etiam omnes dolores ab humoribus frigidis & flatulentis prouenientes.* Tacamahaca facultates.

COLORE *eſt Galbani (nec deſunt qui idẽ eſſe putẽt) vnguibus albis, vti Ammoniacũ, odore graui, atq; etiã ſapore, ita vt prunis iniecta, & naribus admota, mulieres vteri ſuffocatione laborantes ilico liberet. Vmbilico emplaſtri modo impoſita, vterum ſuo loco retinet: ad quos vſus adeò mulieribus eſt familiaris, vt ab eis maxima ex parte abſumatur, quandoquidẽ efficacia experiantur ipſius remedia, cùm in vteri ſuffocationibus, tum in roborando ventriculo. Nõnullæ delicatiores ambarũ & moſchũ addunt. Maximè vtilis eſt, ad reſoluẽdos & tollẽdos omnes dolores, ab humoribus frigidis & flatulẽtis proueniẽtes, emplaſtri modo adhibita. Eiuſdẽ eſt efficaciæ in tumoribus frigidis, quos reſoluit, maturat, & abſumit ilico. Nõ liqueſcit, ſed ita tenaciter ſemper adhæret, vt auferri, niſi opere abſoluto nõ poſſit.*

EXPERIMENTO *comprobatum eſt, qualeſcunq; defluxiones reprimere, linteo exceptam, & ad vtramque aurem, aut eam, ad quam ſit defluxio, adpoſitam. Temporibus adhibita cerati modo, defluxum in oculos, aliasq; faciei partes detinet. Dolorem dentium ſedat, dentibus, etiam corruptis, indita: atque ſi hac dens corruptus vſtuletur, prohibet ne corruptio longiùs ſerpat. Pectori & humeris vt emplaſtrum impoſita, dolores eorum finit.*

Emplaſtrum ſtomachicũ.

Ex *ea, Styracis tertia parte, & Ambari momento, fit emplaſtrũ ſtomacho lõgè vtiliſſimũ: ſiquidẽ illũ roborat, appetitũ ciet, concoctionem iuuat, & flatus diſcutit. Eodẽ modo cerebro impoſita, eũ roborat, & dolores aufert. Magnæ eſt efficaciæ in doloribus coxendicis, & omni articulorum morbo, præſertim ſi ab humorib⁹ frigidis aut mixtis proueniãt: quoniã præter reſoluendi facultatẽ, etiã adſtrictionis particeps eſt, qua de cauſa mirũ in modum partes roborat.*

Sola *iuncturarum aut neruorũ vulneribus impoſita, ea curat: nã ſtatim ſuppurat & ſpaſmum prohibet. ego tertiã partẽ ceræ admiſceo, quoniã facilius inducitur.*

In *ſumma, adeò celebris eſt eius vſus, vt plebs ad qualemcumq; dolorem aliud remedium non norit, modò non ſint inflammationes admodum calidæ: ſed & in his admodum vtilis eſt, in morbi declinatione, ad diſcutiendum, qui ſupererat, humorem. Calida eſt initio tertij gradus, multæ adſtrictionis particeps, & ſicca in ſecundo.*

Caraña.

Carañ.

Ex *Continentis parte interiore, per Carthaginem & Nomẽ Dei, defertur reſina colore Tacamahacæ, ſed ſplẽdidior, liquidior, ac dẽſior, lingua Indica* Caraña *dicta, quod nomen etiam apud Hiſpanos retinuit, odore Tacamahacæ, ſed grauiore. Pinguis eſt & oleaginoſa, ideoq; tenax ſine multa adglutinatione & colliquatione. Medicamentũ nouum eſt, quod decem annis elapſis primùm huc illatum eſt.*

Carañæ facultates.

Ea *vtuntur Indi in tumoribus & omnis generis doloribus. Ad eoſdẽ morbos laudatur, quos Tacamahaca curare ſolet, & minore tẽporis ſpatio vires ſuas exerit: ſic vt quos Tacamahaca nõ curarit, Caraña ſanet. Exẽplũ vidimus in eo qui ob humeri cruciatus iam multo tẽpore brachiũ mouere non poterat, tametſi Tacamahaca vſus eſſet: ſed poſtquã Caraña vti cœpit, triduo ſanitati reſtitutus eſt.*

Mira *eſt eius vis in iuncturarum doloribus: nã impoſita, facilè illos curat, modò nulla ſit calidorũ humorum influxio.*

inſluxio. Tumores inueteratos diſſoluit, deſluxiones humorum frigidorum aut mixtorum ſiſtit: ad quoſuis neruorum & cerebri dolores valde vtilis: Vulneraq́ recẽtia, neruorum præſertim & iuncturarũ, nullo alio admixto medicamento ſanat. Deſluxiones in oculos & alias partes reprimit, pone aures atq. temporibus impoſita. Excedit ſecundum caloris gradum. Colligitur vti ſuperiores, vulneratis arboribus.

SED *ex eadem Carthagine noui regni prouincia, allata ad nos eſt Caraña quædam purior, & Cryſtalli modo limpida, ſuperiore multo præſtantior, vtilior, & odoratior.* Caraña purior.

Oleum Cicinum.

GELISCO, *noua Hiſpaniæ prouincia, oleum ſeu liquor quidam adfertur, cui, oleum ficus infernalis, Hiſpani nomen indiderunt, eo quòd ex arbore cùm fructu, tum foliis ſimili Ricino, ſed in maiorem altitudinem, ob ſoli vbertatem, exereſcente, elicitur.* Oleum ficus infernalis.

EADEM *verò ratione hoc oleum Indi eliciunt, quam docuit Dioſc. lib. 1. cap. 30. hoc eſt, contuſo ſemine, deinde in aqua cocto, poſtremùm oleo innatante cochlearibus excepto. Hæc eliciendorum oleorum ratio è ſeminibus & fructibus, Indis admodum familiaris eſt, quippe qui nullam expreſſionem norint: ſed etiam hoc oleum iſto modo quàm expreſſione faciliùs elicitur.* Oleorũ eliciendorum ratio.

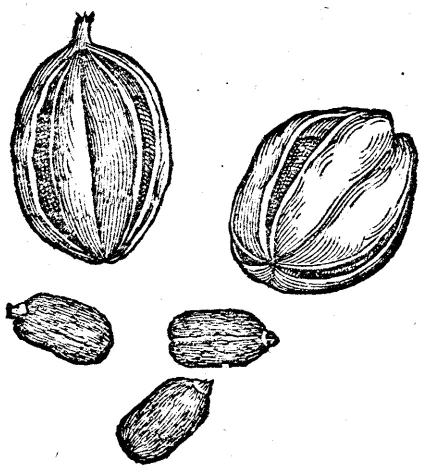
MAGNIS *viribus pollet iſtud oleũ, veluti experientia, & multo eius vſu comprobatum eſt, cùm in India, tum in his regionibus. Omnes morbos ab humoribus frigidis prouenientes ſanat, omnes tumores diſſoluit, flatusq́ diſcutit, præſertim vẽtris, eamq́ ob cauſam non modò in Anaſarca vtile, ſed in omnibus hydropiſis generibus, ſi, vẽtre illo inuncto, aliquot guttæ vino aut alio liquore commodo exceptæ ſorbeãtur, etenim aquas euacuat, quod etiam minore noxa facit, clyſteribus iniectum. Ventriculum frigidis humoribus & flatibus liberat: & coli doloribus vtile, ſi partes affectæ eo inungãtur, & aliquot guttulæ ſumantur. Efficaciùs ſubue-* Olei Cicini facultates.

nit

nit Ilei doloribus, vt experientia didicimus. Articulorum morbis, à cauſa non admodum calida natis, auxiliatur, humorem euacuando, ſi aliquot huius olei guttæ pingui iure gallinæ diſſolutæ ſumantur. Contractos artus, ſi eo inungantur, curat, neruos molliter diſtendendo. Stomachum, vterum, & lienem obſtructionibus liberat inunctione. Aluum puerorum emollit, illito toto ventre, atque vētris animalia pellit, maximè ſi eius vna aut altera gutta è lacte aut iure pingui propinentur. Ad pſoras & vlcera capitis manantia valet: confert auriū doloribus, & ſurditati; omnibus præterea cutis vitiis, præſertim faciei; varosq; mulieribus plerumque infeſtos illitu expurgat.

CALIDVM *eſt initio tertij gradus, humidum ſecundo.*

RICINVS AMERICVS.

Hoc Ricini genus ego vidi, quod ante aliquot annos ex America adferri cœpit, vulgari paulo maius, cuius operimentum ſeu ſiliqua illa triangula quæ ſemina continet, tuberculis aſperis non eſt obſita, vt in vulgari; ſed læuis & cinerei coloris. Ipſum granum ſiue ſemen vulgari ſimile,

ſimile, nigrum tamen & non maculoſum vt illud, mirifica (vt aiunt) purgandi facultate præditum: nam etiamſi dimidia tantùm vnius grani pars ſumatur, valenter ſupernè & infernè purgare referebat qui mihi dabat, & Curcas iſtic ab incolis vocari.

Et quandoquidem in ricini mentionem incidimus; videre memini, dum Hiſpanias peragrarem, circa Malacam, & Calpen ad fretum Herculeum, aliiſque maritimis Bæticæ locis, Ricini plantas craſſitudine humana, altitudine verò trium hominum, multis prægrandibus ramis brachiatas inſtar aliarum arborum: hi rami (multis enim annis durat arbor) tertio aut quarto quoque anno putari ſolent. exactiſſimè ſanè conueniebat Dioſcor. deſcriptioni. Refert etiam Bellonius lib. 1. obſeruat. cap. 18. magnas in Creta inſula Ricini arbores ſe obſeruaſſe. An verò his ſimilis ſit ea arbor quæ Curcas Americorum profert, planè ignoro, cùm qui inde fructum attuliſſet, arboris formam deſcribere non poſſet, & ſiccum, qualem hîc exhibeo, dumtaxat viderim.

Bitumen.

Bitumen.

In Cuba inueniuntur fontes iuxta littus maris, Bitumen nigrum picis inſtar emittentes, grauis odoris, quo Indi in morbis frigidis vtuntur. Hiſpanis ſeruit picandis nauibus, quia pici nauali ſimilis eſt, ſed ſeuo admiſſo, vt meliùs induci poſſit. Veterum Naphtham eſſe puto, cuius duos fontes Babylone inueniri Poſidonius refert, albæ & nigræ.

Naphtha.

Bituminis facultates.

Nos hoc Bitumine vtimur in vteri morbis, quòd eum ſuffocatione liberet, naribus admotum, aut vuluæ inditum.

Calidum eſt in ſecundo gradu, & humidum in primo.

Ambarum.

Ambar griſeum.

Nunc mittit nobis Florida noui orbis prouincia Ambar *quod vocant* Griſeum, *idq; in littus eiectum inuenitur à Canaueral ad promontorium vſque D. Helenæ.*

Ambar bitumen eſt.

Varia eſt circa eius originẽ opinio: ſed veriſſimum eſt, Bituminis genus eſſe ex fontibus in alto mari manans, quod aëri expoſitum, illico denſatur, vt ſolent pleraq;, quæ ſub marinis aquis tenella & mollia ſunt, at aqua exempta, durantur, vt Corallium, Succinum.

Solus Simeon Sethi & Aëtius inter Græcos eius meminerunt, è quibus prior, Bituminis modo è fontibus ſuis manare aſſerit, peſſimumq́ue id eſſe quod à piſcibus deuoretur.

Ambar non eſt ſperma Balenæ.

INDE conuellitur eorum opinio, qui Balenarum ſperma eſſe aſſerunt, ex eo decepti, quòd interdum in Balenarum ventriculis inueniatur, quæ illud aquis innatans nonnunquam deuorant, alimentum eſſe exiſtimantes.

VERVM eſt, meo tēpore Balenā circa Canarias, quas fortunatas inſulas putant, captā, in qua inuentæ ſunt plus quàm quatuor Ambari arrouæ [ponderis apud Hiſpanos genus quod 25. libras pendet] ſiue centenæ libræ: poſtea tamen infinitas Balenas cum ſuis catulis interfecerunt, ſed nihil Ambari in eis inuentum eſt.

SED & qui ex Florida aduenīūt, referūt Balenas in illo mari verſari: quas tametſi cū ſuis catulis necarint, in neutris Ambrā reperiſſe. Illos catulos porrò Americani ſumma dexteritate in hunc modū capere ſolēt. Sūpto longo & forti fune, cui innexus ſit laqueus, cymbā ingreditur American⁹, & Balenæ cū ſuis catulis aduenienti obuiā progreditur: vni ex catulis vicinior factus inſilit, & laqueo roſtrum induit. Ilico id ſentiens catulus in altū ſe mergit vnà cum Americano ipſum amplexante (ſummi etenim natatores ſunt Americani, diuq́. in aqua perſiſtere queunt) Balenæ autem catulo reſpirare volenti, ſummū æquor repetere neceſſe eſt: interea Americanus per eius nares, ſiue meatus illos quibus reſpirat, cuneū vel paxillū acuminatū pugno adigit, vt minimè excuti poſſit: deinde laxato fune ſuā cymbā conſcendens illum ſubſequitur, donec obſtructis meatibus reſpirare nequiens, ſuffocetur, & in terrā eiiciatur. Iucunda ſanè, at non minùs formidoloſa eſt iſta venatio: ſed adeò induſtrij & agiles ſunt iſti Americani, vt etiam Caymanem (Lacerti ſiue Crocodili genus eſt binos, & triginta pedes longum) ferociſſimum omnium, quæ in mari verſantur, beluarum, vnus Americanus occidere queat.

NON deſunt qui Ambar ex fructu quodam ad maris littus naſcente fieri dicant, qui Aprili & Maio menſibus matureſcit, & odoratus eſt, quem decidentem vorant Ba-

lenæ; quaſi fructus in alimentum cedens, aliud quàm ſanguinem & carnem generare poßit.

OPTIMI *delectus eſt, vt nonnihil ad rubedinem tendat, album non æquè bonum, nigrum deterrimum.* Ambari delectus.

EXCALFACIT, *reſoluit, roborat, quacumque tandem modo applicetur: nam calidi eſt temperamẽti & ſicci, cũ pinguedine quadã, qua emolliendi facultate prædita eſt.*

VARIÆ *ſunt Ambari facultates: nam cum oleo florum mali Arantij ſiue Aſſyrij in calente mortario permixtum, & vnguenti modo capiti illitum, illius dolorem leuat, cerebrum roborat & neruos, & frigidos qui infarcti ſunt humores reſoluit: ad eadem efficax, emplaſtri modo cum Alypta muſcata aßiduè geſtatum.* Ambari facultates.

EIVS *ſolius, aut cũ moſcho & ligno aloës permixti, olfactu cerebrum roboratur, memoria augetur, ſpiritus vigor & cordis vires reficiuntur: ideoq́ in peſtis contagiis illius odor adprimè vtilis eſt; nec minùs his qui frigidis defluxionibus vexantur, conuenit, ſi capitis tegmina, atque etiam cubiculum vbi dormiunt, per hiemem eo ſuffiantur.*

MAXIME *prodeſt ſenibus, quòd illorũ ſpiritus vegetet, cor & cerebrũ roboret, & craſſos lentosq́ humores, quibus plurimùm abundãt, extenuet, ſiue cibis indatur, ſiue veſtes ſuffiãtur, ſiue cerebro cordisq́ regioni applicetur, ſiue vino, quo ſibi faciem & manus abluunt, permiſceatur.*

SCOBI *magnetis, galbanoq́ miſcetur; & emplaſtri modo mulierũ vmbilico impoſitũ, vterũ ſuo loco retinet, & reliquos eius morbos profligat: eius autem aßiduus odoratus prodeſt vteri procidentiis; ſuffocationibus verò, in Liquidambar diſſolutum, & xylo exceptum, vteriq́ ori inditum.*

STERILITATI *à frigidis humoribus ortæ, hac cõpoſitione mederi ſoleo, quæ recipit Ambari partes duas, raſuræ eboris tenuiſſimè trita vnam, pulueris ligni aloës partem dimidiam, cum algalia momẽto: fiunt catapotia, quorum tria pendentia drachmã vnam ſingulis triduis dabun-* Catapotia pro ſterilibus.

 tur,

tur, & emplaſtrum vmbilico, peſſum vteri colo imponetur, purgatis tamen priùs vti decet.

Emplaſtrum ex ambaro. Ex eo, *alypta moſchata, & ſtyrace fit emplaſtrum ſcuti forma, quod ſtomacho adpoſitum, ipſum doloribus liberat & excalfacit. Ex eadem maſſa factæ pilulæ, & manè ſumptæ, flatus diſcutiunt, concoctionem iuuant, & appetentiam excitant: idem præſtat ex vino odorifero manè ſumpta hæc maſſa.* Catapotia alia.

Tritvm *ambar & cera lutea exceptū, cordis regioni vtiliſſimè imponitur, ad ſedandos dolores à flatibus aut alia quauis cauſa (modò calida non ſit) prouenientes.*

Eadem *ratione qua ſenibus, melancholia laborantibus etiam conuenit, & paralyticis, ſi eo aut eius mixtura ſuffiantur, aut cerebrum, totáque ſpina eo inungantur: etenim Ambar præ cæteris medicamentis neruos & cerebrum roborat. Quinetiam epilepticis fumus illius, naribus exceptus, conuenit, ſiquidem illos excitat, &, ſi aſſiduè id odorentur, non tam facilè, neque tam vehementer eo morbo corripiuntur.*

Illvd *admiratione dignū, quod Simeon Sethi ſcribit: Si quis Ambar odoretur antequam vinum bibat, eum veluti ebriū ferri; ſi verò iniiciatur vino, maximè inebriare.* Ambar inebriat.

Liquid-ambar & eius oleum.

Resina *quam* Liquid-ambar, *& oleoſum quiddam, quod oleum de* Liquid-ambar, *vocamus, ad nos ex Hiſpania noua adferuntur, vtrumq; odoratiſſimum, præſertim oleum, quod delicatioris & ſuauioris eſt odoris.*

Liquid-ambar. Est *verò Liquid-ambar reſina effluens inciſis arboribus vaſtæ magnitudinis, pulchris & ramoſis, cuius folia hederaceis ſimilia ſunt, Ocoçol Indi vocant, cortice craſſo, cinereo, qui inciſus aut vulneratus craſſum Liquid-ambar eiaculatur, cui cortex comminutus, odoris cauſa admiſcetur, vt ſcilicet ſuauiùs & diutius ſpiret in ſuffitibus.* Ocoçol.

Vbi *naſcuntur eiuſmodi arbores, fragrantiſſimus eſt*

aëris

aëris odor, adeò vt Hiſpani primùm eò appellentes, iſtic aromata naſci, atque adeò eas aromatiferas eſſe arbores exiſtimarent.

TANTA *quantitate in* Hiſpaniam *infertur Liquid-ambar, vt mercium vicẽ ſuppleat, vtribus & doliis eo impletus: eo etenim hîc vtimur in ſuffitibus, odoramentis, paſtillis, Styracis liquidæ loco, cuius odor proximè ad hunc accedit: adeò autem validus eſt, vt celari, etiam ſuffitibus non additum, non poßit, & totas ædes, ſi eius ſit copia, atque adeò plateas ſuo odore impleat.*

PLVRIMVS *in medicina illius vſus: nam calfacit, roborat, reſoluit, & anodinũ eſt. Cerebrum, per ſe illitum, aut aliis aromatibus admixtum, roborat, & doloribus liberat, omnigenosq́ dolores à cauſa frigida, emplaſtri modò impoſitum, mitigat. Ventriculo adprimè vtile, ſtomachici inſtar adhibitum: etenim ipſum roborat, concoctionem iuuat, digerit, concoquit, & appetentiam excitat.* Liquid-ambar facultates.

CVM *Styracis, Ambari, & Moſchi momẽto mixtum emplaſtri conſiſtẽtia, & ſcuti forma ſuper alutam extenſum, omnibus prædictis morbis maximè prodeſt, eiusq́ emplaſtri ob inſignes facultates in hac vrbe laus eſt. Calidum in fine ſecundi gradus, humidum in primo.*

EX *eo recèns collecto, & iſtic repoſito, vbi per ſe tenuior eius ſubſtantia ſtillare poßit, oleum quod de* Liquid-ambar *nuncupant, elicitur, multo perfectißimum, illoq́ longè ſuauius. Sunt qui expreßione etiam eliciant, vt maiorem quantitatem colligant: nam chirothecis imbuendis plurimum abſumitur.* Oleum de Liquid-ambar.

VTILE *eſt medicamentum ad pleroſque morbos frigidos; nam calfacit, reſoluit, & omnem tumorem emollit: itaque vteri tumoribus, & obſtructionibus prodeſt, menſéſque prouocat:* Calidum *ferè tertio gradu.* Eius facultates.

SCIENDVM *tamen eſt, pleroſq́ liquidam iſtam*

 ſtyra-

ſtyracem ex India inferre non perinde bonam, quoniam è ramis eius arboris comminutis & coctis pinguedinem innatantem colligunt, venduntq́; pro legitimo.

E IVS *arboris pampini & ſummitates in faſciculos collecti, veſtibus & ſtragulis ab Indis inſerũtur, odoris gratia, in eumq́; vſum Hiſpanis etiam vendunt.*

Balſamum.

Balſamum.

LAVDATISSIMVS *ille liquor, qui, ob excellentes & mirabiles effectus,* Balſamum, *ad veri Balſami (quod in Aegypto naſcebatur) imitationem, nuncupatur, in Hiſpania noua elicitur ex arbore Punica malo maiore, cuius folia, vrticæ ſimilia, ſerrata & tenuia ſunt, Indi Xilo [Gomora Zilo] vocant.*

Balſami extrahendi duplex ratio. Prior. Altera.

F IT *autẽ duobus modis. Vno, multis inciſuris vulnerato arboris cortice, qui tenuis eſt, è quibus liquor emanat, tenax, ſubalbidus, excellẽtiſſimus & perfectiſſimus, ſed adeò pauca quãtitate, vt ad nos non inferatur. Altero, Indis admodũ familiari, in eliciẽdis ſuccis ex quauis arbore. Ramos atque etiam truncos arboris aſſulatim & minutim conciſos, in lebetem ampliſſimum iniiciunt, multa deſuper adfuſa aqua: bulliunt omnia & feruent quantũ ſatis eſſe putant: igne ſublato, frigeſcere ſinunt, & conchyliis oleum ſupernatans colligunt. Id verò eſt, quod in has regiones inuehitur, & quo vulgo vtimur, colore ex nigro rubente, odoris ſuauiſſimi. Vaſculis argẽteis, vitreis, ſtanneis, aut fictilibus vitratis aſſeruatur, aliam omnem materiem penetrans.*

I N *medicina huius vſus receptus eſt, nõ nuperrimè, ſed ſtatim eo ferè tempore quo Hiſpania noua nobis patefacta eſt: nam cùm Hiſpani Indos ſua vulnera hoc ſucco glutinare animaduerterent, illos ſtatim imitari cœperunt.*

Balſami æſtimatio.

C VM *primùm in Hiſpaniam illatum eſt, ob eius inſignes facultates magna fuit, vt decet, æſtimatione: illius vncia nunc viginti, nunc decem ducatis æſtimabatur; at nunc temporis, eius libra non pluris quàm tribus aut quatuor*

ducatis

ducatis æſtimari ſolet. Romam primùm delati vncia centum ducatis veniit: poſtea, tanta quantitate illata, vileſcere cœpit, & etiam gratis quodammodo dari, vt ſolet in rerum abundantia ſiue raritate plerumque contingere. Nam cùm magno venîret, omnes eius virtutes admirabantur atque requirebant: poſtquam verò imminutum eſt pretium, nō æſtimatur, cùm tamen idem Balſamum ſit quod fuit cùm centum ducatis vncia venderetur.

ET ſanè, licet nihil aliud nobis intuliſſent Indiæ, quàm hoc mirabile Balſamum, Hiſpanorum tamen labor in illis inueſtigandis non inutilis exiſtimandus eſt: etenim iā multis annis periit id Balſamū quod in Aegypto naſci ſolebat, nec vſquam gentium ampliùs inuenitur: idcirco nobis Deus opt. max. illius loco Balſamum nouæ Hiſpaniæ dedit, quod meo iudicio inferius non eſt Aegyptiaco, ſi mirabiles eius effectus & vtilitates conſideremus.

TRIFARIAM verò in medicum vſum recipitur: nam aut interiùs aſſumitur, aut exteriùs inducitur, aut medicamentis chirurgicis admiſcetur. Balſami triplex vſus.

INTVS aſſumptum manè ieiuno vētriculo, aſthmaticis vtile eſt, & veſicæ doloribus: menſes etiam ciet, vt & peſſi modo ſubditum. Eius quatuor aut quinque guttulæ vino aut aqua roſacea in cochleari exceptæ, & diluculo ſenſim in guttur inſtillatæ, ſic vt linguā non contingant (nam Balſami ſapor diutius in ore hærēs forſitan nauſeā etiam moueret, nonnullis ſanè cibi appetentiā deiecit) veteres ſtomachi dolores finiunt, ipſum roborant, coloremq́; cōmendant & anhelitum. Iocinori prodeſt, obſtructiones aperit, atque iuuentam conſeruat. Magnæ exiſtimationis vir mihi probè notus, ab eius vſu nullos dolores ſenſit, & tametſi ſenex, tam validus eſt, vt iuuenis videatur. Phthiſicos leuat, & ſterilium vterum expurgat, peſſi modo adhibitum. Interiùs aſſumptum.

FORIS, calidum cum plumula illitum, omnes cruciatus ex humoribus frigidis prouenietes tollit, præſertim ſi Foris adhibitum.

linteum Balſamo delibutum adponatur. Tumores œdematodes diſcutit & abſumit: quamlibet corporis partem roborat. Capiti illitum, cerebrum reficit & fouet; omnemq́ humorem noxiũ abſumendo, dolores tollit. Paralyticis ſuccurrit, cerebro, ceruice, ſpina, & ea parte quæ paralyſi tentata eſt, inunctis: eadem ratione ad omnes neruorum morbos & cõtractiones vtile eſt. Stomacho illitum, eum roborat, concoctionem iuuat, & flatibus obſtructionibusq́ liberat, ſicuti & lienem, quem etiam emollit. Nephritidem, nec non vẽtriculi dolores à cauſa frigida aut flatibus ortos, calidum loco dolenti impoſitum ſedat: idem præſtat pani calido inditum, ſicq́ adpoſitum. Vrinam ciet & expellit illitum. Summè laudatur in articulorum doloribus, præſertim coxendicum, quòd omnem duritiem & tumorem reſiduum diſcutiat.

Cheirurgicis medicamentis inditum.

CHEIRVRGICIS remediis inditum, valde vtile eſt: & quia moleſtum eſſet omnia enumerare, eius iudicio relinquo, qui illo vtetur, vt id ſcilicet aliis medicamentis commiſceat, quæ ad rem vtilia eſſe iudicabit. Vulgare ſanè admodum eſt eo in recentibus vulneribus vti; nam ſtatim illa ſine ſuppuratione glutinat, quinetiam in iis vtile, vbi contuſio adglutinationem impedit; quòd ſtatim digerat, & reliqua præſtet quæ ad vulneris vſque glutinationem neceſſaria ſunt, vt non abs re Pauperum cheirurgia cenſeri poſſit: eaq́ de cauſa paucæ ſunt in hac vrbe ædes, in quibus non ſeruetur Balſamum. Neruorum, iuncturarumq́ vulnera præ reliquis medicamentis ad cicatricem perducit, cõtractionemq́ prohibet. Capitis vulnera curat, modò cranium illæſum ſit: ſic etiam omnia recentia vulnera in qualibet corporis parte, modò ſint ſimplicia. Antiqua vulnera, per ſe, aut cum alio vnguento impoſitum, emundat, & ad cicatricem perducit. In diuturnis febribus, ſpina eo calente inuncta dimidia hora ante paroxyſmum, & illico quinque aut ſex guttis illius in vino ſumptis modo prædicto, horro-

res diſcutiuntur, ſi ter aut quater id remedium repetatur.

GVSTV *eſt acuto, & aliquantulum amaro: vnde colligere licet, adſtrictionis particeps eſſe, calidũ & ſiccum in ſecundo gradu.*

NVNC *ex noui orbis continente magna quantitate inferri cœpit Balſamum inciſis arboribus extractum, iis ſimilibus quæ in noua Hiſpania naſcuntur, vbi Balſamum decoctione colligitur. Sunt autem eæ arbores vaſtæ magnitudinis, & ad radicem vſque ramoſæ, duplici ſepta cortice, altero craſſo Suberini modo, altero tenui, interno, materiem arboris amplectente. Ex eo quod inter vtrumque corticem eſt ſpacio, inciſione Balſamum educitur, alba limpidiſsimaq́ lacryma ſuauiſsimi odoris, qui inſignes facultates ſtatim prodit. Et certum eſt illius guttulam potiorem eſſe, alterius quod decoctione extrahitur arroua, hoc eſt, 25. libris, tametſi miraculoſos eius viderimus effectus.* Balſamum purius. Balſami arboris hiſtoria.

HVIVS *fructus (qui penes me eſt) exiguus pro arboris magnitudine: etenim ciceris aut piſi grano maior non eſt, amari guſtus aliquantulum, incluſus extrema ſiliqua anguſta, digitum longa, alba, & ſimplicis regalis Hiſpanici tenuitate. Eo fructu ſeſe ſuffiunt Indi, ad capitis dolores & defluxiones.* Balſami fructus

Reſina abiegna.

IBIDEM *etiam colligitur liquor ſiue reſina, quam abiegnam vocant, ex arboribus feris (quæ neque Pinus, neque cupreſsi dici poſſunt) Pino altioribus, & Cupreſsi modo rectis. In harum arborum cacumine veſiculæ quædam enaſcuntur magnæ, & paruæ, quibus confractis guttatim ſtillat liquor admirandus, quem Indi diligenter conchis excipiunt, ſed tanto labore & moleſtia, vt multi viri exiguam admodum quantitatem ſingulis diebus cogant.* Reſina Balſami facultatibus prædita.

EIVS *vſus eſt in omnibus ad quæ Balſamũ conuenit: ſiquidem vulnera optimè curat, dolores ex materia frigida*

& flatulenta progenitos mitigat. Vtilis item eſt ſtomachi vitiis ab humore frigido aut flatibus, ſumpta ex modico vino albo, vt in Balſamo edocuimus.

Reſina Carthaginenſis.

Reſina Carthaginenſis, & eius facultates.

NVNC *etiam nobis mittit Carthago noui orbis prouincia reſinam quandam puriſsimam & odoratiſsimam, abiegna aut* Terebinthina *Veneta multo praſtātiorem, iiſdem facultatibus ſeu maioribus praeditam, quàm ſit ſelectiſsima* Terebinthina. *Experientia docuit, vtiliter iniici neruorum, articulorum, pedumq́; vulneribus, & antiquis vlceribus: magno etiam commodo, ea elota & praeparata matronae ſibi faciem oblinunt.*

Tabaco.

PLANTA Tabaco *antiquitus in vſu fuit Indis, Hiſpaniae praeſertim nouae accolis; ad vulnera curāda. Paucos ante annos in Hiſpanias delata, magis ad ornandos hortos, quàm ob eius facultates: nunc verò multo celebrior eſt ob facultates, quàm propter elegantiam.*

Picielt.

NOMEN *legitimum apud Indos eſt* Picielt: *nam*

Tabaco.

Tabaco *nomen ab Hiſpanis illi inditum, ab inſula quadam eius nominis, vbi frequentiſsima naſcitur.*

Tabaco hiſtoria.

MAGNA *altitudine aſſurgit, & interdum malum Aſſyriam, quam Limonē vocāt, aequat, caule recto multis praegrandibus ramis brachiato: folio mali Aſſyriae ferè, ſed ampliore, veluti Oxylapathi, colore viridi dilutiore, & aliquantulum hirſuto, vti tota plāta eſt. Florem fert in ſummis ramis Campanulae modo, candidū, medio purpuraſcētē, quo decidente ſuccedunt veluti capitula papaueris nigri, quibus continetur ſemen valde exiguū, colore ex cinereo nigricante. Radix craſſa eſt & multifida, & lignoſa, intus crocea & amara, quae facilè cortice ſuo delibratur: aliqua tamen facultate praeditam eſſe non intelleximus.*

Tabaco natales.

NASCITVR *pleriſque Indiae locis, humidis praeſertim & vmbroſis, & exculto leuiq́; ſolo. Seritur omni tem-*

pore:

pore: cùm verò prodiit, à frigore præſeruanda eſt, & ſecundùm parietes plantanda ad eorum ornatum: ſiquidem toto anno viret, Citriorum modo.

FOLIORVM *dumtaxat eſt vſus (tametſi eorũ defectu quidam ſemine vtantur) eaq́ vt aſſeruari poſsint, filo traiecta in vmbra ſuſpenduntur & ſiccantur; deinde aut integris, aut in puluerem tritis, vtuntur.*

CALIDA *& ſicca eſt in ſecundo gradu: itaque calfacit, reſoluit, mundificat & aliquantulum adſtringit, vt ex ſequentibus facultatibus iudicare licebit.*

FOLIA *huius plantæ calefacta & impoſita, præſens in* Cephalæa *&* Hemicrania *ſunt remedium, ſi morbus ex cauſa frigida aut flatibus ortus ſit; ſæpius verò ſunt repetẽda, donec morbus tollatur: ſunt qui caput oleo florum mali arantij priùs inungant. Idem remedium rigidis ceruicibus ſiue Tetano vtile eſt, & in totius corporis doloribus ab eadem cauſa ortis.* Tabaco facultates variæ.

DOLORES *dentium à cauſa frigida non modò finit, dente priùs deterſo aliquo linteo eius ſucco delibuto, & folio in pilulam conuoluto, dentiq́ indito, ſed etiam, ne corruptio ſerpat, prohibet.*

PECTORIS *vitiis, tuſsi veteri, aſthmati, & ſimilibus ex frigido humore ortis morbis, foliorũ decoctum ex aqua, & eclegma ex eius decocto, vtilia ſunt. Serapiũ* [illegible] Serapium ex Tabaco. *& foliorum decocto paratum, paucaq́ quantitate ſumptũ, putres humores pectoris eiicit. Aſthmaticis interdum, eorum fumus ore exceptus opitulatur: ſed neceſſarias euacuationes præcedere opus eſt, ſi mora ferri poſsit.*

SVB *cineribus calefacta folia, & ſordida, non excuſsis cineribus, calidaq́ ſæpius impoſita, ventriculo perfrictionibus & flatibus laborãti auxilio ſunt. Viridia folia alij manibus oleo inunctis confringunt, & ſic imponunt. Vẽtriculi & Lienis obſtructionib⁹ atq. ſcirrhis folia pauxillo aceto intrita, diuq́ illita & adfricta, vtilia ſunt; ſed his deinde folia*

calefa-

calefacta, aut lineus pannus ſucco foliorum calente intinctus, ſingulis diebus ſuperimponẽda. Foliorum defectu, puluis communi vnguento obſtructiones aperiente excipitur, & pars obſtructa, aut tumore affecta, diu inungitur.

Cruditatibus ventriculi.

INDICÆ mulieres valde commendãt in puerorum, & etiam grandiorum ſtomachi cruditatibus: nam ventre inferiore priùs inũcto oleo lucernarũ, & foliis ſub cineribus calefactis, altero vẽtriculi regioni, altero tergori qua vẽtriculũ ſpectat, poſitis, eas concoquunt, & aluũ emolliunt, ſi quoties opus erit, renouentur. Latas & teretes vẽtris tineas expellit foliorũ ſuccus cum ſaccharo coctus, & depuratus, pauca quantitate ſumptus: vmbilico tamen etiam imponendum folium tritum, & aluus deinde clyſtere eluendus.

Nephritidi.

NEPHRITICIS & flatulentis doloribus folia ſub cineribus, vt antè, calefacta, & quàm calidè fieri poteſt adpoſita, magnũ adferunt leuamen, idẽ remediũ, quoties opus erit, repetendo. Cõmodè etiam clyſteribus iniicientur, atque etiam fomentationibus, & emplaſtris admiſcebuntur.

Vteri ſuffocationi.

IN ſuffocationibus vteri, folia probè calefacta, & vmbilico, vterique regioni impoſita, præſens adferũt remedium: quòd ſi (vt fit interdum) animi deliquium ſubſequatur, fumus illorũ naribus obiiciatur, ilico liberabitur: quod remediũ Indicis mulieribus adeò vulgare eſt, vt ea de cauſa Tabaci folia diligẽter adſeruẽt & magnifaciãt. Sunt verò qui odorata vmbilico priùs admouent, deinde foliũ ſuperimponũt. Maximè autẽ conferunt aut Tacamahaca, aut oleum de Liquid ambar, aut Balſamum, aut Caraña, aut ex his omnibus emplaſtrũ cõſtans, & in vmbilico aſſiduè geſtatũ.

Articulorũ dolori.

ARTICVLORVM doloribus (modò humores frigidi ſint, vel ſaltem non nimium calidi) efficaciſſimè folia calida adhibentur, aut eorum ſucco calente pannus lineus intinctus: etenim humores reſoluunt & digerunt, ideóque etiam tumoribus œdematodis, foliorum ſucco calido priùs elotis, vtiliſſimè imponuntur.

PERNIO-

PERNIONES ſanare, ſi ter aut quater huius plantæ foliis fricentur, deinde pedes & manus aqua calida cum ſale abluantur, experientia docuit. Pernionib.

VENENIS, & toxico pernicioſiſſimo, quo Cannibales ſuas ſagittas illinũt, reſiſtere, paucis abhinc annis experti ſunt nonnulli: nam antè, ſublimatum vulneribus inſpergere ſolebant. Toxici autem vires infringere hac ratione ſciuerunt Hiſpani. Tabaco alexipharmacũ eſt.

CONTIGIT vt quidam Cannibales in ſuis cymbis ad D. Ioannem de portu diuite nauigarent, Indorum, atq; etiam Hiſpanorum (ſi quos reperiſſent) telis ſuis venenatis conficiendorum cauſa. Eò appellentes, Indos & nonnullos Hiſpanos conficiunt, pleroſque autem vulnerant: cùm verò ſublimato carerent, à quodam Indo edocti ſunt, vt Tabaci ſuccum expreſſum ſuis vulneribus imponerent, & ipſa deinde folia trita: ſedati ſunt ilico dolores Dei beneficio, & ea ſymptomata quæ huiuſmodi venena ſubſequi ſolent, venenum ſuperatum, vulnera deinde curata. Ex eo, foliis huius plantæ aduerſus venena vti cœptum eſt. Rex ipſe Catholicus, eius vires experiri volens, cani vulnus infligi iuſſit in gutture, & toxico, quo venatores vtuntur, illini, & paulo pòſt foliorum Tabaci ſuccum ſatis copioſè inſtillari, & ipſa folia trita ſupra vulnus ligari: liberatus eſt canis non ſine omnium admiratione. Occaſio experiendi Tabaci aduerſus venena.

EODEM modo venenatis peſtiferiſque carbunculis impoſita cruſtas inducunt, deinde curationem adferunt: & ad ictus morſúſque virulentorum animalium præſens ſunt remedium. Carbunculis.

RECENTIBVS vulneribus impoſita, ilico ſanguinem ſiſtunt, eaq; glutinant: quòd ſi maiuſcula ſint, vino priùs eluentur, & labiis vulnerum coniunctis, ſuccus foliorum inſpergetur, & ipſa folia trita ſupra vulnus alligabuntur: poſtridie reliquiſque ſubſequentibus diebus idem ordo ſeruabitur, victusq; ratio neceſſaria. Recentibus vulneribus.

Gangrænis. VETERA vlcera, Gangranáſque ſuccus inſtillatus, & folia trita impoſita detergẽt, curant, & ad cicatricem perducunt, purgato videlicet priùs corpore ex medici conſilio, & miſſione etiam ſanguinis, ſi neceſſaria ſit, facta: deinde obſeruata, quæ conuenit, victus ratione.

Animalium vlceribus. PORRO non modò in hominibus eiuſmodi vlcera curare, ſed etiam in animalibus ipſa experientia docuit: nam per vniuerſam Indiam frequentia vlcera vaccas, boues, & alia animalia infeſtãt, quæ facilè ob regionis humiditatem extremam putreſcunt & vermibus ſcatent: quibus ſolebãt inſpergere ſublimatum, melioribus remediis deſtituti: ſed cùm magno iſtic veneat, plerumq. quod vlceribus inſpergebatur, pluris conſtabat, quàm animal curandum æſtimari potuiſſet: Itaque Tabaci facultates in hominibus experti, illius etiã vſum ad putrida, fœtida, vermibuſq; ſcatentia animalium vlcera tranſtulerunt, atque adeò compererunt, ſuccum eius inſtillatum non modò vermes necare, ſed etiam vlcera mundare, deinde ad cicatricem perducere: prodeſt etiam iumentorum exulcerationibus, ideóq; Indi Tabaci puluerem ſemper circumferunt.

Polypo. QVENDAM noui nariũ vlcere laborantẽ, è quo ſanies manabat, non ſine contagij ſuſpicione: meo conſilio inſtillauit foliorũ Tabaci ſuccum: à ſecũda inſtillatione multi vermes exciderũt, deinde pauciores, & poſt aliquot dies ſanatũ eſt vlcus; ſed quæ eroſa erãt, non reſtituta. Illius etiam foliis impetigines, & capitis ſcabies vtiliter confricantur.

Tabaci fumus Indis frequens. HÆC eſt celebrata illa Indicis ſacerdotibus plãta, qua vti ſolebant ad reſponſa danda. Etenim apud Indos moris erat, Sacerdotes de bellorum euentu, aliiſq; magni momẽti negotiis conſulere. Conſultus ſacerdos, iſtius plãtæ folia ſicca vrebat, & eorum fumum tubulo ſeu cannula quadam in os excipiebat, deinde quaſi in exſtaſin quandam raptus, cadebat, omni motu priuatus; ſicq; permanebat aliquamdiu. Diſcuſſa eius fumi facultate, ad ſe redibat, referebatq;

nego-

negotium cum dæmone contuliſſe, & reſponſa dabat ambigua, vt, vtcumque euentus ſuccederent, illis facilè perſuaderet, ſic ſe prædixiſſe: eoq; modo barbaros illos homines miſerè decipiebant.

CÆTERVM *vulgus etiam Indorum eum fumum per os & nares recipit animi gratia, cùm inſomnia videre interdum, & extra ſe quaſi rapi cupit, tum etiam de ſuorum negotiorum euentu, ex inſomniis quæ apparuerint pronunciaturum. Nam vt impoſtor eſt diabolus, herbarumq; facultates nouit, illos huius vires edocuit, quo, apparentibus eiuſdem inſomniis, miſeris hominibus imponat.*

AT *non eſt recens, plantas quaſdam inueniri, quæ manducatæ, aut intrò aſſumptæ, vanas ſpecies & imagines obuerſari faciant. Siquidem Dioſc. cap. de Solano manico, ſeu furioſo, eius radicem drachmæ pōdere ex vino potam, facere ſpecies vanas imagineſq; non iniucundas obuerſari ſcribit, ſed duplicatum eius modum ad tres vſque dies, mentis alienationem afferre, quadruplicatum interimere. Aniſum ſi quis dormiturus edat, ſomnia excitari iucunda & ſuauia: contrà Raphani eſu, grauia & turbulenta: & ſic de pleriſque aliis.* Solanum furioſum. Aniſum. Raphanus.

GARÇIAS *ab Orta refert Bangue plantæ ſuccum aliis admixtum, mentis alienationem facere, inſomnia excitare, & omni ſolicitudine liberare, veluti etiam Opium, quod Orientalibus Indis admodum familiare eſt: de quo multa apud Garçiam.* Bangue. Opium.

SIC *& noſtri Indi, oneribus ferendis aut aliis laboribus defatigati, Tabaci fumū hauriunt, & ilico, quaſi mente alienati, corruūt: excitati verò, refocillatos eo ſomno, & vires recuperatas ſentiunt. Eorum exemplū ſecuti Aethiopes pro mancipiis eò deducti, nimis frequenter eum hauriunt; quo fit, vt eorum domini egregiè eos caſtigent, & illorū Tabaco exurant, quo anſam auferant ſæpius illo vtendi: clàm tamen, vti non deſinunt.*

Pilulæ famē ſitimque ſedantes.

V S V S *eſt etiam Tabaci apud Indos, famis ſitiſq; ſedandæ gratia hoc modo. Conchylia quædam cochlearũ fluuiatilium vrunt, deinde atterunt calcis modo; huius & foliorum Tabaci æquas partes ſumũt, manduntq;, donec ex vtriſque maſſa quædam fiat, quam in pilulas piſo maiores confingunt, atque in vmbra ſiccatas in vſum reponũt. Facturi iter per deſerta, vbi neque cibum, neque potum inuenturos ſe putant, harum pilularũ ſecum delatarũ vnam inter labrum inferius & dentes reponentes, eius liquorem aßiduè ſorbent, qua abſumpta, aliam reponunt, atq; item aliam, donec peregrinationem triduanam interdum, aut quatriduanam, abſoluant: iſtaq; ratione toto illo tempore neque famem ſibi moleſtam eſſe, neque ſitim aſſerunt: cuius cauſam eſſe puto, quòd ſorbentes aßiduè pilulas illas, etiam humores pituitoſos è cerebro eliciunt, qui deglutiti & in ventriculum demißi, naturalē eius calorem humectãt, ſed ab eo tandem abſumuntur, aliorum ciborum defectu: vt in multis animalibus obſeruare licet, quæ tota hieme in ſuis latibulis ſe continent ſine alicuius alimenti copia, quia calor naturalis occupatus eſt in pinguedine abſumenda, quam æſtatis tempore collegerunt.*

H Æ C *ſunt quæ de celeberrima hac planta Tabaco, eiuſq; facultatibus colligere potui.*

Petum. Nicotiana. Herba Reginæ. Herba ſancta. Perebecenuc.

B R A S I L I A N I S, à quibus ſemen primùm in Luſitaniam delatum, hæc planta dicitur Petum; Galli, quòd D. Ioannes Nicotius, Regius aliquãdo in Luſitania Orator, eius ſemen primus ad Reginã matrem detulerit, illiuſque facultates docuerit, Nicotianam, & Herbam Reginæ nominarunt. Alij, Herbam ſanctam, ob inſignes eius virtutes, nuncuparunt. Ouiedus lib. Hiſt. xj. cap. v. in Hiſpaniola inſula, vbi copioſè tum tẽporis naſcebatur, Perebecenuc vocari tradit: mihi cum Hyoſcyami nigri deſcriptione plurimum conuenire videtur.

Petum hiſtoria.

E S T verò ea planta trium aut quatuor cubitorum altitudine, interdum amplior, multis alis craſſiſque ramis concaua, folia numeroſa, ampla, denſa ſeu carnoſa, pinguia, graui odore, feruido & acri guſtu. Flos extremis ramis naſcitur copioſus, ex albo purpuraſcens, oblongus, & tubæ in modum cõcauus, extrema parte latus & pentagonus, cuius color frigoribus magis intendi ſolet. Huic ſuccedunt ſiliquæ Digitali ferè ſimiles, ſemine plenæ ex rufo nigricante, puſillo, Papaueris multo minore.

Eivs duo ſunt genera. Nam vnum amplo latoque eſt folio, interdum cubitali longitudine, pedalíque latitudine ſine pediculo caulem amplectente. Id altiùs aſſurgit, & flos ordine per ramulorum longitudinem illi naſcitur, dilutior aliquantulum. Alterum paulo minore eſt folio, Solano, quod Bellam donam vulgò vocant, ſimili; ſed acutiore longóque pediculo ramis inhærens: flores huic veluti per vmbellas naſcuntur ſaturatiores aliquanto. Vtriuſque radix lignoſa eſt & multifida. Sed & horum ſemine deciduo, ſponte in noſtris hortis tertia quædam & dubia ſpecies nata, ſuperioribus paullo humilior, cuius folia, vt in priore, caules amplectuntur, ſed multo anguſtiora, etiã infra ſecundi generis foliorum amplitudinem: floribus tamẽ ſaturatiùs rubentibus, magis hoc, quàm illud æmulatur. Petum genera duo.

Floret calidioribus regionibus Iunio & Iulio, ſemen Septembri matureſcit (vidi in Luſitania tota hieme florentem) at hîc à menſe Auguſto in hiemem vſque floret, & ſubinde ſemen profert, deindè primo gelu flacceſcit, perítque tota; neque hieme aſſeruari poteſt, niſi admodum difficulter, idque fictilibus aut capſis ligneis, in quibus ſata, in fornicem aut penum illatis.

Nascitvr omni ſolo, & ſemel ſata, ſeménque ad maturitatem perducens, ſeipſam deinde ſerit, nec opus habet alia ſatione. Si tamen ſerenda erit, Auguſto aut Septembri id fiat, quoniam ſemen exiguum diutiſſime ſub terra latet antequam germinet: & Martio aut Vere ſata primùm Auguſto germinat. Natales.

Apvd nos diligenter colitur, non tam ornatus gratia, quàm ob inſignes facultates, præſertim à nobilibus quibuſdã matronis rei herbariæ ſtudioſis, quæ foliis eius recẽtibus, aut in vmbra ſiccatis, & ſtillatitio illorum liquore vitreis organis extracto, frequenter vtuntur ad vlcera antiqua, putrida, maligna, gangrænas, ſcabiem, impetigines, lichenes, oculorum nebulas, felici cum ſucceſſu; multíſque miſeris ruſticis auxilio ſunt. Facultates.

Svnt qui folia ſingulis diebus manè à ieiunis mandi iubent, vt podagra liberentur, quoniam multam pituitam in os attrahat, eámq. in partes inferiores defluere prohibeat.

Carolvs Stephanus Prædij ruſtici Gallico ſermone conſcripti lib. 2. cap. 76. experientia comprobatum eſſe ſcribit, eius folia ſtrumis vtiliter illini, illiúſque ſtillatitium liquorem aſthmaticis auxilio eſſe. In ſumma, Panacea quædam eſt ad omnis generis morbos.

Alivd eius genus, per omnia minus, folio rotundiore, nec hirſuto pinguíve, licet ſucculento, flore minore, & per extremum rotundo, palleſcente, ante viginti annos Europæ innotuit: Dodon. Hyoſcyamum luteum nuncupauit. Ad pleraque etiam conferre certum eſt, verùm ſuperiore longè imbecillius. Petum tertium.

Herba Ioannis Infantis.

H*ic prætermittenda non videtur ea planta qua vſi ſunt ij qui Hiſpaniam nouam nobis aperuerunt, in curãdis vulneribus. Cuius vſum primus oſtendit Indus quidam Hi-* Herba Ioannis Infantis.

ſpani famulus, nomine Ioannis Infantis*, à quo hæc planta denominata eſt.*

Eius hiſtoria. EXIGVA *eſt planta, foliis Oxalidis, aliquantulum villoſis ſiue hiſpidis.*

Facultates. VIRIDIS *præmanſa aut trita, vulneribusq́ impoſita, ſanguinem ſiſtit, eaq́ conglutinat. Neruorum aliarumq́ partium vulnera digerit, & mundat, & demum ad cicatricem perducit. Iiſdem viribus pollet ſicca in pollinem redacta, quæ ad vulnera carne explenda, viridi etiam præfertur.*

Radices venenis aduerſantes.

Radix venenis reſiſtens. EX *Charcis prouincia Perüana, radices quædam aduehuntur Iridis radicibus valde ſimiles, ſed minores, & ficulnei folij odore.*

Contrayerua. HISPANI *Indias inhabitantes* Contrayerua *appellant, quaſi dicas alexipharmacum, quoniã earum puluis ex albo vino ſumptus, aduerſus omne venenum, cuiuſcunque tandem ſit generis, præſentiſſimum eſt remedium, (vno ſublimato excepto, quod ſola lactis potione exſtinguitur) vomitione illud reiicere faciens, aut per ſudores euacuans. Sed & amatoria pocula, eo puluere hauſto, educi ferunt. Ventris etiam animalia pellit.*

Temperamentum. GVSTATA *radix, aromaticũ quiddam ſapit cũ acrimonia coniunctum: quare calida videtur ſecundo gradu.*

Guayacan.

TRIA *ex Occidentali India deferuntur hodie toto orbe celebratiſſima, quorum in Medicina facultates adeò inſignes repertæ ſunt, vt nunquam auditum ſit, tam incurabiles morbos vllis aliis medicamentis ſanatos fuiſſe; nempe, Lignum quod Guayacum vocant, Radix Chinæ, Sarçaparilla. De China, quæ à Luſitanis ex India Orientali adferri putatur, ſuo loco dicemus. Auſpicabimur itaque à Guayaco, veluti primo medicamento ex Indiis delato, &*

omnium

omnium optimo, vt ipſa experientia & multorum annorum vſu comprobatum eſt.

GVAYACAN, *à noſtris lignum Indicum dictum, abundanter naſcitur in Inſula S. Dominici, quæ fuit prima noui orbis ab Hiſpanis occupata: cuius vſus primùm hac ratione nobis innotuit.* Guayacan.

MAGNIS *doloribus morbi Gallici (quē ab Inda muliere contraxerat) Hiſpanus quidam torquebatur: eius famulus Indus, in illa prouincia Medicum agens, aquam Guayaci propinauit, qua non ſolùm magnis illis cruciatibus liberauit, ſed priſtinæ ſanitati eum reſtituit. huius exemplo, plurimi alij Hiſpani, ſimili morbo infecti, curati ſunt. Eius morbi cura Hiſpali ſtatim euulgata eſt, ab his qui ex ea inſula redierunt; hinc per totam Hiſpaniam, & inde per vniuerſum orbem, quem hæc ſcabies occuparat. Et certè in hoc morbo curando, nullum eſt medicamentum eo præſtantius aut certius: nam ſi, vt decet, procedat curatio, & ſuo tempore iſta aqua propinetur, certiſſimū eſt huic morbo ſanitatem perfectam adferri; nec recidiuam pati qui ſimili lue laborabat, modò in idem cœnum non ſe prouoluat denuo. Sicq́ Deo viſum eſt, vt vnde manauit morbus, inde adferretur remedium: nam ex Occidentali India primùm huc perlata eſt illius morbi origo, præſertim autem ex inſula S. Dominici, vbi tā familiaris eſt, quàm apud nos papulæ ſeu morbilli, neque eius contagium magnopere quiſquā reformidat. In hunc autē modum propagatum fertur.* Lues venerea.

ANNO *ſalutis humanæ 1439. eo bello quod Neapoli geſtum eſt à Rege Catholico aduerſus Galliæ Regē Carolum cognomine magno Capite, Chriſtophorus Colonus, ex prima illa profectione, quam noui orbis conquirendi cauſa ſuſceperat, rediit: & detectis S Dominici aliisq́ inſulis, inde Neapolim (vbi tum Rex Catholicus erat pace cū Gallo facta) viros & mulieres deduxit. Commeantibus vltro citroq́ exercitibus, Hiſpani primùm cum Indicis mulieribus,* Lues venerea Europā inuadit.

& Indi cum Hiſpanis conſuetudinem habuerũt: deinde in Italos & Germanos ſerpſit hoc malum, poſtremò etiam ad Gallos, & ſic per vniuerſum orbem.

Morbus Gallicus. Morbus Neapolitanus. Scabies Hiſpanica. Serpigo Indica. Medicorum diſceptatio de origine morbi Gallici.

INITIO *diuerſa nomina ſortitum eſt. Hiſpani, exiſtimantes à Gallis contagiũ veniſſe, morbum Gallicũ nuncuparunt; Galli contrà, Neapoli ſe conſecutos eſſe putãtes, Neapolitanum vocarũt; Germani, ex Hiſpanorum contubernio hanc ſcabiem ad ſe manaſſe videntes, Scabiem Hiſpanicam appellarunt; alij Serpiginem Indicam, eamq́ue veriſſimo nomine, cùm inde prima ſit huius mali origo. Inter primarios tamen eius ætatis Medicos, variæ opiniones fuerunt de huius morbi cauſa & origine. Nonnulli ex cibis corruptis, ſuccumq́ue melancholicum & aduſtum generantibus, quibus in ſumma rerum inopia exercitus veſci ſolet, quales ſunt plantæ ſilueſtres, olera, radices, caro aſinina, equina, originem ſumpſiſſe exiſtimabant: Alij ſiderum Saturni & Martis coniunctionibus acceptũ ferebant; eamq́ue ob cauſam varia nomina indiderũt; vti Lepræ, Lichenum, Mentagræ, Sphaceli, Elephantiaſis: & cùm certam morbi qualitatem aſſequi non poſſent (nouum morbum eſſe ignorantes) ad prædictorum morborum à Veteribus deſcriptorum genus aliquod reducere conabantur.*

Guayacan.

CÆTERVM *vt ad inſtitutũ reuertamur,* Guayacan *nomen eſt Indicum, ſed per vniuerſum orbem cognitum, tametſi etiam à nonnullis* Lignum Indicum *nuncupetur.*

Lignum Indicum.

DE *hoc ligno multi multa ſcripſere, aut* Ebenum *eſſe dicentes, aut* Buxi *ſpeciem, aut aliis nominibus appellantes. Sed vt nouum arboris genus eſt, nec in his regionibus, aut vllis aliis toto orbe Veteribus deſcripto conſpectum, ſed in nuper inuentis ſolummodo; ſic nobis noua erit arbor: vt vt ſit, magna eſt, Ilicis magnitudine, ramoſa, matrice magna, nigricante, materie quàm* Ebenum *duriore: cortice craſſo, gummoſo, ſeu pingui; &, cùm ſiccum eſt lignum, facilè*

Guayacan hiſtoria.

cilè decidente: foliis exiguis & duris, flore luteo, quem ſubſequitur fructus rotundus, ſolidus, ſemina in ſe continens Meſpili modo. Frequens in inſula ſancti Dominici.

ALIVD *eius genus in inſula S. Ioannis de portu diuite, huic vicina, poſtea repertū eſt, ſuperiori ferè ſimile, ſed minus omnino, & propemodū ſine matrice, odoratius & amarius ſuperiore; quo relicto, huius nunc vſus eſt; & ob mirandos effectus* Lignum ſanctum *nuncupatur, nec abs re, quandoquidem (ipſa experientia teſte) altero præſtantius eſt: attamen vtriuſque facultates ſunt inſignes in curando morbo Gallico, atque adeò vtriuſque coniunctim aut ſeparatim propinatur aqua, cùm ad morbum iam dictum, tum ad alios pleroſque hac ratione.* Guayacan genus alterum. Lignum ſanctum.

LIGNI *minutim conciſi, aut eius ſcobis vnciæ duodecim, corticis eiuſdem ligni contuſi vnciæ duæ in ſex aquæ ſextariis * macerantur fictili nouo aliquantulum capaciore, viginti quatuor horarum ſpatio: fictili bene obturato, lento & luculento igne coquātur, ad quatuor aquæ ſextariorū conſumptionem. quod inde colligi poterit, ſi, dū priores binos aquæ ſextarios infundis, bacillo aquæ altitudinē metiaris. Cocta aqua refrigeratur, colatur, & fictili nouo aſſeruatur. Statim ſupra idem lignum, quod decoctum fuit, iniiciantur denuo octo alij aquæ ſextarij, coquanturq́ ad duorum conſumptionem: coletur hæc aqua, & ſeorſum adſeruetur. Sumitur autem hoc modo:* Guayaci decoctum.

INFIRMVS, *purgato corpore ex medici conſilio cubiculum deligit apricum, quò neq; frigus neq; aër penetrare poteſt. Lectum ingreſſus, diluculo, aquæ prioris calidæ vncias decem ſumat, & egregiè operiatur vt ſudare poſſit duarum horarum ſpatio: deinde ſudore abſterſo, induſium calefactum induat, atq; linteamina mutet: quatuor deinde pòſt horis, paſſæ illi dabuntur, & amygdalæ, paniſq́; biſcoctus, neque affluenter, neque parcè; & de aqua ſecunda bibet quantum ſatis erit, etiā interdiu. Octo horis poſtquam* Decocti vſus.

comederit, ex priore aqua calente denuo vncias decē hauriet, ſudabit itē duabus horis, & à ſudore, vti ſuperiùs, mūdabitur: vna poſt ſudorem hora, de iiſdem paſſis, amygdalis, & pane biſcocto cænabit, & ex aqua ſecunda bibet. Seruabitur hic ordo quindecim diebus prioribus, niſi vires nimium collabantur, quia eo caſu, etiā præter ſupradicta, pullus gallinaceus aſſus concedetur. In minùs robuſtis, qui extremam illam victus rationem ferre nequeunt, nouem dies ſufficient; quibus elapſis, pullus exiguus aſſus ſimiliter concedetur. Si verò æger adeò tenui eſt valetudine, vt prædictam iſtam victus rationem nullo modo ferre poſſit, ab initio pullus gallinaceus exiguus illi dabitur, cibi quantitatem ſenſim augendo. Elapſis quindecim diebus, decimo ſexto purgabitur decem drachmis pulpæ caſſiæ fiſtulæ per cribrum tranſmiſſæ, aut alio ſimili medicamento, & eo die tenuiorem aquam, ſiue ſecundæ decoctionis, bibet. Decimoſeptimo die ad priorem ordinem redibit, ſumetq́ue manè & veſperi aquam prioris decoctionis, ſudabit, eademq́ue victus ratione vtetur, niſi quòd pulli loco dimidiam gallinam aſſam edere poterit, & ſub finem diætæ, aliquantulum plus, eamq́ue victus rationē in vigeſimum vſque diem producet, quo tempore per cubiculum veſtitus, & bene amictus, deambulare poterit. Quibus elapſis, denuo purgabitur, & per alios quadraginta dies aquam bibet, ſelectiſſimā victus rationem obſeruādo in rebus non naturalibus, mulieribus abſtinendo, & vino, cuius loco ſimplicem eiuſdē ligni aquam, aut, ſi eam faſtidiet, aquam in qua aniſum & fœniculum decocta ſint, bibet, eritq́ue cæna ſobria, & ſine carnibus.

HÆC eſt optima ſumendæ aquæ Guayaci ratio, qua multi deſperati morbi curantur: atque illa aqua non eſt præſtantius vllum remedium ad curandam luem veneream, cuiuſcumque tandem ſit generis: radicitus enim eam exſtirpat.

Guayaci facultates.

CONVENIT item hydropicis, aſthmaticis, epilepticis,

cis, morbis veſicæ & renum, doloribus iuncturarum, omnibus morbis ab humoribus frigidis & flatibus procedentibus, & diuturnis, quibus inutilia fuerunt ordinaria medicamenta. præſertim ſi morbum Gallicum ſubſequantur.

Guayaci ſerapium.

P LERIQVE *hoc ligno varia medicamenta faciũt, & inter illa ſerapium, quod ſanè admodum efficax eſt: at meo iudicio huius ligni vſum nemo vtiliorem experietur, quàm ſuperiùs deſcripta ratione, ſine vllius alterius medicamenti admixtione. Dentes etiam confirmat & dealbat hæc aqua, ſi ſæpius eâ colluantur. Calidum & ſiccum eſt in ſecundo gradu.*

* HISPANICVM exemplar habet, tres açumbres, hoc eſt, tres menſuras, quorum ſingulæ apud Hiſpanos liquidarum rerum libras tres & vncias quatuor continent: itaq. cùm vna açumbre binis ſextariis veterum reſpondeat, eam menſuram aptiùs quàm per ſextarios Latinè exprimere non potui, quorum ſex veterum congium conficiebant, ſiue libras x.

Hyuourahé.

NON incommodè huc referenda videtur arbor, cuius Theuetus lib. Singularium cap. 50. meminit, Braſilianis *Hyuourahé*, id eſt, res rara, nuncupata.

Hyuourahé natura.

ARBOR eſt procera, cortice externa parte argenteo, interna ſubrubro, &, cùm recens à ligno detrahitur, lacteũ humorem refudante, guſtu ſalis, ſed ad glycyrrhizæ ſaporem accedente: fructum fert pruno mediocris magnitudinis æqualem, auri puriſſimi colore, nucleum continentem exiguum, ſed ſuauem admodum & tenellum, ægriſque valde expetitum. Illud verò propè incredibile, quòd ait alternis ſolummodo quindecim annis fructiferam eſſe, & eum, qui arborem demonſtrabat, ter aut quater dumtaxat fructum in vita ediſſe.

Hyuourahé cortex Guayacan vices ſupplet.

MIRA facultate præditus eſt eius arboris cortex, & Guayaco non inferior putatur, idcóque à Chriſtianis iſtic degentibus illius loco vſurpatur.

Præparandi & vtendi ratio.

EIVS verò vtendi ratio hæc eſt: Corticis minutim conciſi certa quantitas in aqua decoquitur, trium aut quatuor horarum ſpatio, donec vini rubri dilutioris ſeu clareti colorem contrahat. Ex eo decocto bibunt per quindecim aut viginti continuos dies, obſeruata leui diæta, luiſque venereæ doloribus ita liberantur. Verùm non modò vtile eſt hoc decoctum in morbo Gallico, ſed etiam in reliquis frigidis pituitoſiſque: nam humores extenuat & exſiccat, nec iniucundum eſt palato.

China.

China Occidentalis.

NEMO *miretur, ſi dixero ex Occidentali India Chinam deferri, quandoquidem vulgo Luſitani ex Orientali India eam adferant. Nam cùm ex Hiſpania noua & Peru*

vir illuſtris Dominus Franciſcus de Mendoça rediit, magnam quandam radicem & alias paruulas mihi oſtendebat, & percõtabatur an eas noſſem. Chinæ radices eſſe, ſed admodum recentes & integras, reſpõdebam. Tum ille, Sanè recentes ſunt, nam ipſe eas in Hiſpania noua collegi: nec mireris iſtic Chinam naſci, ſiquidem breui videbis etiam inde Aromatum abundantiam deferri. Id facilè mihi perſuaſit, poſtquam vidi cum Rege conuenire de Aromatum copia in Hiſpanias inducenda, quæ iam ipſe in Hiſpania noua ſerere & colere cœpiſſet. Vidi Gingiberis atq; Chinæ radices recentiſſimas inde delatas.

Chinæ hiſtoria.

EST autem China, Arundinis maioris radici ſimilis, nodoſa, intus alba, interdum rubeſcens, foris rubra. Optima eſt recens, ponderoſa, ſolida, pinguis, non carioſa, ſapore inſipida.

Chinæ natales.

NASCITVR in China Orientalis Indiæ prouincia, Scythiæ atque Sericaniæ finitima, maritimis locis, arundinis aut vluæ paluſtris modo.

Chinæ vſus apud Indos.

SOLIVS radicis eſt vſus apud Indos, ad curãdos difficiles morbos, apud quos magno in pretio eſt. Propinatur eius aqua in diuturnis & acutis morbis, febribus præſertim; etenim ſudores prouocat, cuius rei gratia multi ſanantur. Triginta ſunt circiter anni, quòd Luſitani primùm in has regiones illam intulerint, præclara de eius facultatibus prædicãtes aduerſus omnis generis morbos, ſed maximè Luem veneream, in qua mirabiles effectus præſtitit. Eius autem parandæ hæc eſt ratio.

Præparandæ Chinæ ratio.

RADICIS Chinæ minutim conciſæ vncia fictili nouo imponitur, huic adfunduntur aquæ ſex ſextarij, maceratur quatuor & viginti horarum ſpatio: fictili obturato, coquitur lento igne ex prunis incenſis ad dimidias, quod ea ratione deprehendetur quam in Guayaco edocui; frigeſcit, colatur, atq; in fictili nouo aſſeruatur loco aprico, aut iuxta ignem, vt diutius maneat incorrupta.

PVR-

PVRGATO, vt decet, corpore, collocatus æger loco aprico & conueniente, ieiunus dictæ aquæ calidæ decem vncias hauriet; duas horas aut paulo diutius ſudabit: ſudore deinde abſterſo, induſium & linteamina mũdis & calefactis mutabit; deinde in lectulo duas aut tres horas perdurabit; poſtea veſtitus, calidè ſe in cubiculo continebit, quò neque aër neque frigus permeabit, genio indulgẽs, & lepidis colloquiis ſe oblectans. Circiter vndecimam, dimidium pullum coctum, aut gallinæ quartam partem cum pauco ſale edet, initio prandij cyatho iuſculi epoto: pro bellariis carnes cotoneorũ adponentur: potus erit ſimilis aqua, quam ieiunus ſumpſit, quia decocti tantummodo vnum genus eſt. A ſumpto iuſculo, vuas arillis emundatas, aut pruna paſſa ſine oſsiculis, & panis bene cocti cruſta, biſcoctúmve initio prandij edere poterit. Si interdiu bibere volet, eadem aqua cum conſerua aliqua propinetur. Octo poſt prandiũ horis lectum denuo ingrediatur, alias decem aquæ vncias quàm calidè poterit, bibat, duas horas ſudet; ſudore deterſo, induſium & lintea calefacta mutet, poſt horã cœnet cõſeruam aliquã, aut vuas paſſas, aut amygdala, & aliquantulũ biſcocti: de eadem aqua bibat, poſtremò cotoneorum carne veſcatur, potu deinde abſtineat. Hæc victus ratio triginta continuis diebus obſeruãda, nulla alia purgatione adhibita, ſed per cubiculum calidum obambulans, & ſeſe oblectans, ab omnibus abſtineat quæ illũ offendere poſſunt. Purgatione abſoluta, bona victus ratio ſeruãda eſt quadraginta cõtinuis diebus, vinoq́ue abſtinendum & mulieribus: potus erit è Chinæ ſuperioris iam decoctæ, deinde in vmbra reſiccatæ, vncia vna, in ſex aquæ ſextariis denuo bullita ad dimidias. Illud verò diligenter curandũ, vt China radix per quatuor & viginti horas ſemper maceretur ante decoctionẽ, ſiue illa fiat in triginta, ſiue quadraginta dierum potius vſum.

Aquæ Chinæ ſumendæ modus.

AD varij generis morbos vtilis eſt hæc aqua, luẽ veneream cuiuſcumq́ue generis, vulnera & vlcera antiqua, tumores

Chinæ facultates.

mores ſchirrhoſos diſcutiens, articulorum dolorem ſoluens, & qualecumq; podagram, ſed coxēdices præſertim curãt. Inueteratos capitis dolores mitigat, & ſtomachi: defluxiones omnes & rheumatiſmos ſiſtit, bonum colorem conciliat, icterum ſoluit, & omnem hepatis intemperiem emendat, ad quam valde celebratur. Paralyſin & omnes neruorum morbos ſanat, atq; veſicæ: enterocelis vtilis, quia humorem, vnde generantur, abſumit: frigidis omnibus morbis & melancholicis conuenit, ventriculum roborat, & omnes flatus diſcutit. Febribus diuturnis, quotidianis, & erraticis prodeſt, ſudoris inſigni prouocatione, qua etiam in peſtilentibus febribus vtilem quidam arbitrantur.

Chinæ temperamentũ.

SICCA eſt in ſecundo gradu cum exiguo calore, idq; deprehendere licet ex eo, quòd aqua, cùm Guayaci, tum çarçæ-parillæ calefacit, & ſitim excitat, hæc neque ſitim ciet, neque caloris alicuius indicium relinquit. Nobile proculdubio medicamentum, quod in prædictis morbis admodum efficax expertus ſum.

DE China Orientali, quæ ſanè aliter deſcribitur à Garçia lib. 1. cap. 38. qui plura volet, conſulat eius & Chriſtophori à Coſta Aromatum hiſtoriam, quam ante aliquot annos Latinam fecimus.

Çarça-parilla.

çarça-parilla ex Hiſpania noua.

POST Chinam, çarça-parilla, cuius vſus huic vrbi primùm ab hinc circiter viginti annis innoteſcere cœpit, ex Hiſpania noua huc trãſlata eſt, quoniam ea Indis pro præſtanti medicamento erat, ad multos varioſq; morbos.

çarçæ parillæ hiſtoria.

PLANTA multis radicibus nitens, duos cubitos aut eo amplius longis, colore cinereo dilutiore, quæ interdum tam altè demittuntur, vt, qui integras eruere volet, ei profunda foſſione opus ſit: ramis nodoſis & lignoſis, qui facilè deſiccantur: floréſne aut fructum proferat, ignoramus.

çarça parilla ex Honduras.

ILLA multo meliorem & efficaciorem nobis deinde protulit prouincia Honduras, à ſuperiore differẽs, quòd illa candidior eſt, ad pallorem tendens, & gracilior; hæc verò cinerea, nigrior, atque craſſior.

DELI-

DELIGITVR *nigrior, recens, non carioſa, fractu contumax, quæq; aſſulatim frangitur, & ponderoſa: nam quæ cariem ſenſit, & dum frangitur puluerulenta eſt, inutilis exiſtimatur.* çarçæ delectus.

CVM *eam Hiſpani primùm viderunt, çarçæ-parillæ nomen indiderunt, propter cognitionem, quam cum noſtra çarça-parilla (quæ ſmilax aſpera eſt) habet. Certè noſtratem expertus ſum ſimili facultate præditam, cũ illa quæ ex Hiſpania noua adfertur, ad quam magis accedit, quàm ad hanc quæ in Honduras inuenitur. Guſtu inſipido eſt, & ſine acrimonia, nec eius aqua, hordeaceâ ſapidior eſt.* Nominis occaſio.

LONGE *alia erat eius vtendæ ratio cùm primùm in medicinam recepta eſt, quàm nunc eſt: tum enim Indorum conſuetudo obſeruabatur, quã in ſuis morbis curãdis vſurpare ſolent, ad quos profligandos maxima reperiebatur efficacia. Verùm noſtri ſæculi deliciæ in cauſa fuerunt, vt eodem quo Guayaci aqua modo nunc propinetur.*

ÇARÇÆ-PARILLÆ *ſelibra minutim conciſa aqua macerabatur, deinde in mortario diu tundebatur, donec omnino in mucaginem quandam reſolueretur, quam deinde colabant, & exprimebãt. Huius liquoris ita expreſſi ſatis capacem cyathum calidum manè hauriebant, deinde ſtragulis ſeſe tegebant, & duarum horarum ſpatio ſudabant. Quòd ſi interdiu ſitis vrgeret, idem mucor illis potus erat. Sub noctem, alium eius calentis cyathum hauriebãt, atque tantundẽ temporis, vt manè ſudabant. Hic ordo triduo integro obſeruabatur, vt neq; aliud ederẽt aut biberẽt, præter eum lentorem calidum expreſſæ çarçæ-parillæ. Hac ratione præparatam ego initiò plerumque propinaui; multoſq; meliùs curaui, quàm nunc ſanantur. Subſecuta eſt alia eius propinandæ ratio, videlicet:* çarçæ præparandæ apud Indos ratio.

DVÆ *vnciæ çarçæ parillæ, lotæ, confractæ, & minutim conciſæ, in nouum fictile cum ſex aquæ ſextariis miiciuntur, & vigintiquatuor horarum ſpatio macerantur: obtu-* çarçæ parãdæ altera ratio.

rato

rato fictili, coquuntur lento igne, è prunis incenſo, ad quatuor ſextariorum conſumptionem, eadem ratione vt in Guayaco diximus: refrigerantur, colantur, & fictili vitrato reconduntur. Eadem deinde çarça illo ipſo fictili aqua pleno maceratur, aliquantulum feruet, frigida colatur, & fictili vitrato aſſeruatur.

Vtendę modus.

PVRGATVS, *vt decet, æger, & calido cubiculo ſe continens, manè decem vncias prioris çarçæ parillæ aquæ hauriet; ſudabit duas horas; ſudore deterſo, induſiũ & linteamina mutabit, vt in Guayaci potione dictum eſt. Idem ſub noctem, octo poſt prandium horis (nam ſub vndecimam prandebit) faciet: poſt ſudorem vuas paſſas, amygdala, & panem biſcoctũ cœnabit, & de ſecunda aqua bibet. Quindecim diebus hunc ordinẽ obſeruabit, niſi imbecillæ fuerint vires, tunc enim conceditur vſus carnium exigui pulli aſſi, ſenſim quantitatem augendo. Lecto ſe continebit ad minimum nouem diebus prioribus, reliquis in cubiculo ſedebit, aut deambulabit, frigus & aërem fugiens. Decimoquinto purgabitur leni aliquo medicamento, atq; etiam trigeſimo die, omnia ea obſeruando quæ in Guayaci decocto ſumendo enarrauimus. Sed etiam poſt trigeſimum diem bona victus ratione per quadraginta dies vtetur, vinoq́; abſtinebit & mulierum congreſſu. Hæc eſt vulgaris aquæ çarçæ-parillæ ſumendæ ratio, cuius præparandæ modos ſecretiores etiam expertus ſum, quos hîc recenſere nõ pigebit, ne quid eorum prætermittamus, quæ ad çarçam parillã pertinent, quandoquidem medicamẽtum eſt, cuius vſus & facultates maximè celebrantur.*

IAM *annus eſt ſextus & viceſimus, quòd Syrupum confeci, non modò in hac vrbe, ſed tota Hiſpania laudatiſſimũ, ad morbum Gallicum, atque alios profligandos: nam neq; calfacit, neq; inflammat, Guayaci videlicet ſiccitate temperata, & çarçæ parillæ calore mitigato: hoc modo.*

Çarçæ ſyrupus prior.

ÇARÇÆ-PARILLÆ *vnciæ duæ, Guayaci quatuor,*

tuor, vt ſuprà dictũ eſt, præparatæ, Ziziphæ ſex & triginta, pruna paſſa vigintiquatuor, vtraq; oſsiculis repurgata, florũ Borraginis ſemũcia, violarũ tantundẽ, hordei mũdi aliquot grana, in ſex aquæ ſextariis lento igne coquuntur ad quatuor ſextariorũ conſumptionẽ: colantur, & decẽ huius decocti vnciis, vna ſyrupi violati admiſcetur. Calidus mane & veſperi ſorbendus datur, eodem ſeruato ordine qui ſuprà dictus eſt, ſudorẽ etiã (ſi prouocabitur) detergendo. Cõceditur ab initio eſus pulli gallinacei exigui, & reliqui cibi ſuprà enumerati, & bibitur ſimplex aqua çarça-parillæ, quæ fit ex eius ſemuncia in octo aquæ ſextariis cocta, ad duorum vel paulo amplius conſumptionẽ. Ea ratione curantur, cùm omne genus morbi Gallici, tum reliqui, quos aqua Guayaci, Chinæ, aut çarçæ parillæ curari diximus. Vtendi ratio. çarçæ aqua ſimplex.

FVIT *hoc ſerapium primò conſcriptum in gratiam Pantaleonis de Negro Genuenſis, qui licet iam multorum Medicorum operâ vſus fuiſſet, atque Guayaci decoctum aliáque medicamenta ſumpſiſſet, deiectiſsimis tamen erat viribus, ſcirrhoq; inſuper in crure, & ſæuis doloribus affligebatur: at ſumpto ſerapio, probè curatus eſt.*

FIT *item alius ſyrupus huiuſmodi: çarçæ-parillæ octo vnciæ confractæ & conciſæ, in octo aquæ ſextariis ad ſex conſumptionem coquuntur; in binis qui ſupererunt ſextariis, ſacchari libræ quatuor iniiciuntur, fitq; ſyrupus, vt moris eſt. Eius ſyrupi tres vnciæ manè, totidem nocte ſumuntur, prãdium eſto è cibis boni ſucci, cœna ſobria potus è ſimplici çarçæ-parillæ aqua. Eo vtatur donec aſſumptus ſit, quo tempore ad ſua negotia peragenda egredi non vetabitur. Curat hic ſyrupus pleroſque ex morbis ſuprà enumeratis, ſine moleſtia.* çarçæ ſyrupus alter.

EX *ea etiam fit puluis in hunc modũ: Neruo illo interiore ſeu matrice exẽpto, çarça-parilla exſiccatur, contunditur, & cribratur. Huius pulueris (purgato priùs corpore) drachmam manè ieiunus ſumit, atq; ſimplicem prædi-* çarçæ puluis.

ctam

ctam aquam haurit, idem noctu facit dormiturus. Cibus ſit boni ſucci, potus illa aqua ſimplex, vino abſtineat. Vtilis eſt hic puluis in lue venerea, aliisq; morbis ab ea oriundis: nec non ſcabiem purulentam & ſanioſam, in manibus & pedibus mirificè ſanat, hac ratione:

Pulueris vtendi ratio.

PVRGATVS *æger, etiam (ſi neceſsitas vrgeat) non purgatus, puluerem modo prædicto ſumet, ſimplicem illam aquam ſumet, & rimis quæ in hoc morbo à ſalſa pituita, corruptoq; humore natæ, pedes & manus occupare ſolent, paululum aquæ ſublimati roſacea ſimpliciore dilutæ plumula illinet, deinde emplaſtrum Gulielmi ſeruentis vulgo appellatum, aut palmeũ, pãno ſericeo tenuiter inductum, omnibus locis quibus illita fuerit ſublimati aqua ſimplicior, imponet. Singulis diebus repetetur, & quindecim dierum ſpatio perfectiſsimè curabitur, nec aliis medicamentis opus erit: abſtergit enim, carnẽ generat, & ad cicatricẽ perducit.*

çarçæ aquæ vſus frequẽs.

HODIE *tam frequens eſt aquæ çarçæ parillæ vſus modo prædicto, vt in omni morborum genere ſumatur, ſiue in defluxionibus, flatibus, vteriq; morbis frigidis, ſiue aliis quibuſcumque, modò non ſint acuti, aut iis febris acceſſerit: ideoq; non minore copia multis locis aſſeruatur decoctum ſimplex çarçæ-parillæ, quàm aqua vulgaris. Certum eſt tamen, his qui calida, hepatis præſertim, intemperie laborant, non cõuenire: nimium etenim excalfacit: ſed ventriculos frigidos fouet, & flatus mirificè diſcutit. Illud autem animaduertendum eſt, has tres aquas non niſi Autumno, aut Vere propinandas eſſe. Calida eſt & ſicca in ſecundo ferè gradu.*

Quibus non cõuenit huius aquæ vſus.

çarça-parilla ex Guayaquil.

Guayaquil fl.

Guancauilcas.

NVNC *ex prouincia Quito cœpit inferri çarça-parilla, copioſè naſcẽs vicinis vrbi Guayaquil locis, ad flumen eiuſdem nominis maximum, quod ex montibus Perüanis originem ſumens, ab Oriente in Occidentem vergit, & in Oceanum (quem del Sur vocant) circa Portum veterem labitur:* Guancauilcas, *vocantur eius regionis incolæ, &*

edentuli

edentuli ſunt, quoniam pro more habent vt ſibi dentes eximant, quos ſuis idolis offerant, dicentes optima quæque eis offerri debere, hominem autem nihil præſtantius, nihil magis neceſſarium dentibus habere.

EIVS fluminis aqua admodum ſalubris, & multos morbos curare dicitur, iſtāq́ꝫ ob cauſam pluſquam ſexcentis miliaribus illuc concurritur ab Indis & Hiſpanis, qui multoties ea aqua ſe abluendo, & magnam eius quantitatem ſæpius hauriendo manè, plurimum vrinæ excernunt, & valde ſudant, & conſequēter morbis liberantur, eodem ferè modo hac aqua vtentes, quo in balneis Lucēſibus, Puteolanis, & fonte illo celebri apud Leodios fieri ſolet. Guayaquil fl. aqua ſalubris.

SVNT qui putēt ab huius fluminis aqua çarçam-parillam facultates ſuas mutuari. Colore eſt ex cinereo nigricante; maioribusq́ꝫ & craſsioribus radicibus conſtat, quàm quæ ex Honduras adfertur, iusq́ꝫ interdum tam longis, vt altitudine humana fodiēdū ſit, antequā erui poßint. çarçæ Guayaquilanæ hiſtoria.

DVPLEX verò eius exhibendæ ratio apud illos obſeruatur. Prior, qua Indi & nunc vtuntur, & ab initio vſi ſunt, hæc eſt: çarçæ-parillæ radices, quot opus erit, ſumentes, neruo illo interiore repurgant; corticem, ſi ſiccæ ſint radices, macerant, donec molleſcat (virides maceratione non egent) deinde minutim concîdunt, & addita aqua contundunt, vt ſuccus extrahi poßit viſcidus & mucoſus, cuius manè eam quantitatem ſumunt, quā vno hauſtu aut pluribus bibere poſſunt; lectum deinde ingreßi, plurimum ſudant; poſtea, mutatis linteis, pullum edunt, & corticis illius ſuccum hauriunt, in prandio, in cœna (quæ leuis erit) atque interdiu: deligendus eſt tamen locus ab aëre & frigore liber. Hac ratione, & vſu conſeruarum, neceſſariorumq́ꝫ aliquot fructuum ſiccatorum permiſſo, octo aut nouem dierum ſpatio, omnibus morbis liberantur, quos çarça-parilla curare ſolet: validum autem & robuſtis viribus eum eſſe oportet, qui hac curatione vtetur. çarçæ exhibendæ prior ratio.

çarçæ exhibendæ ratio altera.

ALTERA iis conueniet qui imbecilliores ſunt, nec ſuperiorem, ſine manifeſto vitæ diſcrimine, ferre poſſent. çarçæ-parillæ neruo ſuo liberatæ, & , vt ſuperiùs, maceratæ, ſi ſicca ſit, deinde contuſæ, quatuor vnciæ, pluréſve aut pauciores (nam hîc nullus ponderis aut menſuræ vſus) in octo aquæ ſextariis ad dimidias decoquuntur, ex ea aqua quantum poſſunt ſemel aut pluries bibunt; in lectulo deinde ſe componunt, ad ſudorem prouocandũ, qui tametſi adeò vehemens non ſit, vt ſuperior, copioſus tamen eſt: mutata veſte, pullum edunt, & eadẽ aqua (nam vno die coctura abſumitur) cùm in prãdio, tum in cœna illis potus eſt: ab aëre & frigore ſibi cauent: repetitum per quindecim aut viginti dies hoc medicamentum, omnes morbos ſanat, nõ ſine magna omnium admiratione, præter febrem, aut morbos acutos, in quibus çarça decoctum exhiberi non ſolet. Iſtic neque initio diæta, neque in media, neq; ſub finem ſeſe purgãt, vti nos facimus (nam & medici & medicamẽta compoſita illis deſunt) ſed muliercularũ dumtaxat operâ vtuntur; quæ illis huius decoctum pro arbitrio exhibent.

In quibus morbis çarça non exhibenda.

ILLVD verò obſeruatione dignum in hac curatione, quòd ſolus radicis cortex, neruo exempto, in vſu eſt (efficax enim ille, neruus inutilis, imò operationem, niſi eximatur, impediens.) Ideoq; nunc eorum exemplum ſecutus, ſolo cortice in hunc modum vti ſoleo.

çarçæ præparandæ ratio optima.

QVATVOR corticis çarça-parillæ lotæ vncias in octo aquæ ſextariis viginti quatuor horarũ ſpatio macero, deinde ad dimidias decoquo: quòd ſi calorẽ in ægro metuo, hordei mundati dimidiã vnciam inter decoquendũ adiicio, & in magno calore, vulgaris aquæ loco, cichorei ſtillatitium liquorẽ cũ hordeo ſubſtituo. Hæc aqua tẽperatiſſima eſt, & admirandos eius effectus in multis expertus ſum.

OBSERVANDVM itẽ eſt, vt quanta poſſit quantitate æger hanc aquam, vti retulimus, bibat, ſiue vno hauſtu, ſiue pluribus, quia magnam quantitatem bibendo plus ſudabit,

ſudabit, & citius certiusq; ſanabitur. Itaque hanc nouam ſumendæ çarçæ parillæ rationem maximè vtilem fore puto, faciliusq; & breuiore tempore curandos ægros.

EIVS quæ ad fluuium Guaiaquil & in Puna inſula naſcitur çarçæ-parillæ mentionem facit Petrus Cieça parte prima Chronici Peruani, capite 54. alteríque naſcenti pleríſque Indiæ regionibus præfert: meminit item capite ſuperiore de illa ratione dentes in ſacrificiis offerendi.

ALIAM addit Fragoſus eius præparandæ rationem, quæ eſt: çarçæ-parillæ libra vna bis lota, bene contuſa, & minutim conciſa, in decem & ſex aquæ ſextariis toto triduo maceratur, deinde lento igne coquitur vſq. ad integram ferè conſumptioné, hoc eſt, vt acetabulum ſeu ſcutella eius decocti ſolum remaneat: çarça ſtatim exempta prælo imponitur, ſuccúſq. exprimitur ad vncias duas aut eo amplius, etiam ſi ex eo quod ſuperfuit decocto quantitas augeri debeat. Lento igni imponitur; vbi feruere cœperit, pulueris aloës optimæ vnciæ duæ, myrrhæ ſelectæ, nucis ponticæ magnitudine, croci momentum (ſunt qui Ligni aloës puſillum addant capitis roborandi cauſa) iniiciuntur & continuè agitantur, donec amyli craſſitiem contrahant: ex ea maſſa catapotia formantur. Ex his duo ſingulis decem prioribus diebus deuoranda dantur, & ſingula reliquis viginti, ſub horam vndecimam noctu. Si verò inueteratus ſit morbus, & æger validus, tria ſingulis decem prioribus diebus, bina ſubſequentibus decem, ſingula reliquis ſumi poterunt. Dimidia gallina elixa in aqua (cui ſalis & croci momentum, & aliquot ciceris grana iniecta ſint) meridie datur edenda, reliqua pars in cœna. Potus erit aqua çarçæ ſimplex. Surgant hora decima, cubitum eant ante ſolis occaſum. Iſtis catapotiis grauiſſimos dolores, & brachiorum crurúmque paralyſes curari experientia ſe conſecutum ſcribit. Catapotia ex çarça.

Saſſafras.

LIGNI *quoddã genus ex Florida noui orbis prouincia, quæ 25. graduum altitudine polum habet, nunc recens in Hiſpaniam inuehitur, cuius ante paucos annos notitiam Gallus quidam mihi dedit, eius facultates mirum in modum prædicans aduerſus varios morbos, vt ipſe & alij Galli experti erant, ab eius regionis incolis edocti.*

PROFLIGATIS *ex ea regione Gallis, noſtri Hiſpani, ob praui ſucci alimenta, aquarum crudarũ potationem, & ſub dio dormitiones in ſimiles morbos incidere cœperũt, quibus Galli afflicti fuerant, continuas videlicet febres, quas ſubſequutæ obſtructiones, deinde inflationes & tumores, atque ab initio morbi, deiectus appetitus, aliáque*

ſymptomata quæ huiuſmodi febres ſequi ſolent: deficientibus igitur aliis remediis, à quibuſdam, qui remanſerant, Gallis de huius Ligni facultatibus moniti, eo vſi ſunt, & ſanitati reſtituti.

Pauame. DICITVR *hæc Arbor Indis* Pauame, *Gallis (quos* Saſſafras. *imitati ſunt Hiſpani) neſcio quam ob cauſam,* Saſſafras.

Pauame ſeu Saſſafras hiſtoria. ARBOR *eſt magna, Pini mediocris magnitudine & forma (tametſi minores inueniantur) vnico trunco nudo, ramis in cacumine expanſis, vt Pinus repurgata: cortice, quem integit tenuis cinerea quædam pellis, ex cinereo nigricante, guſtu aliquantulum acri, ſed aromatico, nonnihil ad fœniculi ſaporem tendente, odorato, ita vt pauca eius quantitas cubiculum ſuo odore impleat: materie trunci & ramorum alba ad cinereum colorem tendente, non adeò aromatici ſaporis & odoris, vti cortex: folio ficulneo in angulos deſinente, nouello verò folio pyri folium æmulante, ſed quod veſtigia angulorũ habeat, ſemper virente, hoc eſt, foliis nouellis, his quæ decidunt, ſemper ſuccedentibus, colore viridi obſcuriore, odorato, præſertim ſi ſiccum ſit: an florem fructúmve ferat, adhuc incompertum: radicibus nunc craßis, nunc tenuibus, pro arborum magnitudine, leuibus, ſed non adeò, vti lignum, per ſummos terræ ceſpites expanſis, vt facilè euelli poßint; quod ferè commune eſt omnibus arboribus Indicis (imò referunt Hiſpanicas arbores eò delatas, ſteriles fieri, niſi in ſumma terra pangantur) cortex radici firmiùs inhæret cinereus, ipſiuſq; arboris cortice magis aromaticus, ideoq; radicis decoctum odoratius & præſtantius eſt, & ab Hiſpanis iſtic vſurpatur.*

Natales. NASCITVR *in maritimis, & locis temperatis, hoc eſt, neque nimiũ ſiccis, neque nimium humidis, vt in portubus S. Helenæ, & S. Matthæi: nam alibi per vniuerſam Floridam haud facilè inuenias: iſtic verò ſunt integræ ſiluæ, quæ ob ſuauißimum quem ſpirant odorem, ab Hiſpanis primùm eò venietibus, arborum Canellæ eſſe exiſtimabantur,*

tur, nec immeritò; nã adeò odoratus eſt & acris huius arboris, atque Canellæ cortex, & eoſdem effectus præbet eius decoctum, quos Canellæ.

OMNIVM *optima eſt radix, deinde rami, tertiò truncus, ſed cortex omnibus præfertur. Eam ob cauſam, radix minima omniũ quantitate datur, rami maiore, truncus duplicato radicis pondere: eligendum autem lignum quod vltra annuum ſpatium nõ ſit reſectum, aut quàm fieri poßit recentißimum, atque ſuum corticem retinens: nam quod hoc caret, vile & inualidum eſſe cenſent.* Delectus.

ARBORIS *& ramorum temperamẽtum calidum & ſiccum eſt in ſecundo gradu, cortex aliquanto calidior, ad initium tertij gradus in calore & ſiccitate accedens: quibuſdam calidus in fine primi, ſiccus in tertio gradu.* Temperamentum.

LICET *Corticis & Ligni vſus dumtaxat in medicina receptus ſit, Indi tamen recentia folia trita vulneribus imponunt, & ſicca in alios medicos vſus ſeruant.*

EIVS *decoctum commendatur in omni morborũ genere, præſertim verò in obſtructionibus, & partibus internis roborandis: ad tertianas & febres antiquas. Commodè ex ſaccharo propinatur defluxione laborantibus, aſthmate, pectoris vitiis ex frigiditate prouenientibus, & conſequenter doloribus nephriticis & renum, è quibus calculum eiicit, & flatus diſcutit, quam etiam ob cauſam vterum ad conceptionem præparat, & menſes prouocat. Vomitus cohibet, concoctionem iuuat, aluumque ſubducit.* Facultates.

ILLIVS *fragmentũ aßiduè geſtare & odorari maximè prodeſt aduerſus peſtis contagia, præſertim non neglectis aliis remediis. Denique, ob ingentem ſiccitatem & moderatum calorem, remedium eſt excellens ad omnis generis defluxiones, quoniam eas abſumit: ſed his qui extenuati ſunt & imbecilles, non conuenit.*

CETERVM *quoniam quotquot ex Florida aduenerunt, plurimum diſcrepant in decoctionis huius ligni ra-*

tione (ſinguli enim peculiarem, nullo delectu ſeruato, coquendi modum referunt) magnum ſcrupulum iniiciunt cùm his qui illo vti cupiunt, tum medicis qui præſcribere debent. Dicam igitur quid agere ſoleam.

OBSERVATO *ægri tẽperamento, pro illius ratione aquã paro, ex minore ligni quãtitate, & minùs decoctã biliofis maiore quãtitate, magisq; decoctam pituitoſis, ſanguineis medio modo: morborũ ſimiliter qualitates expẽdo; quod niſi fiat, quin multi errores in huius aquæ vſu cõmittantur, fieri nõ poteſt. Nemo etenim exiſtimet, ſumpta ſine methodo iſta aqua, ſanitatẽ, ad quã aſpirat, cõſecuturum, ſed magnũ potiùs damnũ ſibi pariturũ: itaq; meo conſilio peritus medicus prius adeundus, qui coquendæ ac adminiſtrandæ aquæ rationẽ edoceat. Nã & temporis quo exhibenda, & regionis, & tẽperamenti ægrorũ, atq; viriũ ipſorũ habenda eſt ratio: quã qui nõ obſeruant, ſubinde in vitæ diſcrimẽ incidũt. Vt nobili cuidã Matronæ contigit, cui, ob quoſdã vteri morbos, & intemperiẽ admodũ frigidã, Saſſafras vſum conſului, illiusq; ſumendi rationẽ præſcripſi: ſed cũ citius ſe conualiturã arbitraretur, ſi aucta ligni quãtitate aquã diutius quã indicauerã decoqueret: illius aliquot dierũ vſu in tã vehementẽ febrẽ incidit, vt nõ modo aquam interdicere, ſed etiam ſanguinis miſsionẽ quinquies repetere neceſſe fuerit, nec id ſine vitæ ipſius periculo, & medicamenti infami nota. Sanitati tamẽ reſtituta, denuò aquam hauſit eadem quam adſcripſeram ratione paratam, & grauibus ſymptomatis, quibus affligebatur, liberata eſt.*

Decocti parandi ratio.

DECOCTI *autẽ ſeu aquæ legitimè præparãdæ hæc eſt ratio. Radicis cũ ſuo cortice aſſulatim cõfractæ vncia dimidia, in ſex aquæ ſextariis, fictili nouo duodecim horis maceratur: lento igne ad quatuor ſextariorum conſumptionem decoquitur: colatur, & in fictili vitrato adſeruatur.*

Aqua ſimplicior.

Poſtmodum ſupra eadem fragmenta tantundem aquæ ſuperinfunditur, decoquitur ad ſextarij conſumptionem.

Ea

Ea eſt ſecunda aqua, quæ ordinarij potus loco erit.

ILLVD *verò obſeruandum eſt, plus aut minus ligni in decoctionem iniici, viribus & tēperamento ægrorū conſideratis: etenim minore quantitate, & minùs cocta propinatur hæc aqua bilioſis, quàm pituitoſis, vt iam dixi. Sed vulgariter media ſextarij pars aquæ tepidæ ſumitur manè, deinde ſudatur, & veſtis mutatur; nec quiſquā eorum qui hoc medicamentum ſumpſerit, lecto ſe continere cogitur. Prandium ſit media gallina aſſa, cū aliquot vuis paßis, & amygdalis, & auellanis toſtis: cœna ſit è cōſeruis cōuenientibus morbo qui curatur, potus ſecunda aqua. Singulari experimēto didici hoc decoctū, vt dixi, propinatū, vtilißimum illis fuiſſe, qui pedes & manus ex podagra ſic contortos habebant, vt iis vti non poſſent. Ad luē itē venereā non minùs vtile quàm Guayaci aut Chinæ decoctū. Ligni fragmētum præmāſum eo dēte qui dolet, & iſtic retentū, dolorē ſedat.* Eius vſus.

PORRO *qui tam exquiſita victus ratione vti nollēt, aquam ſimplicem hac ratione decoquant. Ligni aſſulatim confracti ſemuncia, plúſve aut minus, pro cōditionibus iam enumeratis, in ſex aquæ ſextariis ad dimidias coquitur, ea aqua diu vtendum cùm in prandio, tum in cœna & interdiu. Qui vino abſtinere non norunt, ea aqua diluere poterunt, etenim ſaporis & odoris gratiam vino conciliabit.* Aquæ parandæ ratio alia.

Donati initiò fuimus fragmēto huius ligni à Frāciſco Zennig, Pharmacopola Bruxellēſi diligentiſſimo, mihiq. amiciſsimo: ſed proximis his annis Lōdino ab aliis etiā amiciſsimis viris C. V. Richardo Garth, Hugone Morgano pharmacopœo Regio, & Iacobo Gareto iuniore mihi Viennam miſſa magna eáq. libralia fragmēta, quæ odore & ſapore fœniculū quidē referebāt, guſtata tamen, plantę illius ſaporē magis reddere videbantur, quæ vulgo Draco, nonnullis Tharco dicitur, acetariis familiaris, & cortex eius multo magis. Lignum cum ſuo cortice adeò Tamarici ſimile eſt, vt, niſi odor & ſapor obſtarent, pro eo accipi poſsit: cortex interiore parte qua ligno adhæret nigricāte, & læui, exteriore rugoſa, & ex cinereo rubeſcēte. Vulgarius deinde eſſe cœpit hoc lignum, & arboris integri ferè trunci adferri.

CAETERVM odor fœniculi mihi in memoriam reuocat arborem in Peru naſcentem, Molle vocant, cuius ego puſillas duas plantas, è ſemine natas, vidi ante aliquot annos Machliniæ in horto ſplendidiſsimo Illuſtris Viri Dn. Ioannis de Brancion, ſed quæ tertio anno perierunt hiemis iniuria. Molle.

Molle hiſtoria.

ERANT autem ex arbuſculæ trunco (quia tenellæ) ex viridi nigricante, multis cõſperſo veluti maculis cinereis; folia pennata vt fraxini, ſed multo minora, ex viridi nigricantia, ſerrata, & ſub extremum anguſtiora, quæ ab arbuſculis reuulſa lacteo ſucco, eoque lento & viſcido, & odorato manabant, & ipſa folia trita fœniculi odorem reddebant, guſtata adſtringentis facultatis nonnihil habere videbantur. Fructus ex quo natæ ſunt, piperis ferè magnitudine, oleaginoſus, pellicula rubeſcente tectus, racematim cohærens, vt ex eius icone, quam ad viuum depingi tum temporis curauimus, conſpicere licet: florem quem habeat ignoramus, ſed quibuſdam auctoribus minutus eſt, viti ſimilis.

Natales.

HAEC arbor abundanter naſcitur in conuallibus & locis planis Peruanæ regionis, vt referunt omnes qui Occidentalium Indiarum deſcriptionem dederunt ſed Petrus Cieça maximè, qui eius deſcriptionem hoc modo cap. 11. primæ partis Chronici dat:

Molle hiſtoria alia.

TOTO hoc tractu conſpiciuntur magnæ quædam, & etiam paruæ arbores, quas Molles appellant incolæ: folia habent minuta, odore fœniculi, cortice adeò commendato, vt eius decocto crurum dolores & inflationes ſumma cum vtilitate foueantur: ex ramulis fiunt dentiſcalpia vtiliſſima. Ex huius fructu cum aqua decocto, pro coctura modo, fit aut vinum, ſiue potio admodum bona, aut acetum, aut mel: tantóque in pretio apud Indos ſunt hæ arbores, vt quibuſdam locis eas conſecratas ſuis Idolis habeant. Addunt nonnulli, eius arboris foliorum decoctum doloribus ex frigida cauſa ortis auxilio eſſe, gummi verò eius, quod Mannæ modo candidum eſt, lacte diſſolutum, caliginem oculorum abſtergere.

Molle vinũ.

Facultates.

Lignum aromaticum.

Lignũ aromaticum.

BERNARDINVS *de Burgos, Pharmacopola, vnà cum Sulphure infrà deſcribendo mihi oſtendit Ligni cuiuſdam fragmentum, Ligno ſancto, quod ex inſula D. Ioannis de portu diuite adfertur, ferè ſimile, cuius corticis odor & ſapor adeò aromaticus & excellens eſt, vt macis, aut nucẽ myriſticam longè ſuperet, imò Canellam odoris ſuauitate, piper acrimoniâ.*

MAGNA *huius ligni quantitas in mõte quodam caſa fuerat à Nauclero è Hauana [portu Cubæ inſulæ ad Septentrionem ſito, & Floridæ prouinciæ ferè oppoſito] redeunte, & in nauem ſeu Liburnicam delata, ignis ſtruendi cauſa. Vnde perſpicere licet, quàm multæ arbores, & aliæ plantæ in noſtris Indiis inueniantur inſigni facultate præditæ, quandoquidem ignis ſtruendi gratia tam odoratis & aromaticis arboribus vtantur, quarum cortice in pulue-*

rem redacto, cor & ventriculus roborari, reliquaq́ membra foueri poſſent, & Aromatum ex Maluccis inſulis, Arabiaque, & Perſide vſque petitorum, vices ſupplere. Sed nos accuſandi, qui eas diligentius non inquirimus & inueſtigamus, cùm ſponte montibus lociſq́ incultis naſcantur.

Lignum ad renum affectiones & vrinæ incommoda.

Lignum Nephriticum.

NOBIS *etiam mittit noua Hiſpania Ligni quoddam genus craſſum & enode, materie Pyri, cuius vſus iam diu receptus fuit in his regionibus, ad renum vitia, & vrinæ difficultates & incommoda. Poſtea experimento comprobatum eſt, eius aquam in Iecoris & Lienis obſtructionibus vtilem eſſe. Fit autem hac ratione.*

Aqua ligni Nephritici.

LIGNVM *aſſulatim & minutim conciſum in optima & limpidiſſima aqua fontana maceratur, atque in ea relinquitur, donec aqua à bibentibus abſumpta ſit. Dimidia hora poſt iniectum lignum, aqua cæruleum dilutiorem colorem contrahit, qui ſenſim intẽditur pro temporis diuturnitate, tametſi lignum candidum ſit: cæruleum ideo dico, quoniam adulteratur alio ligno ſimili, quod aquam croceo colore inficit, ne quis fallatur.*

HAC *aqua aſsiduè vtuntur, ea vinũ diluũt, & mirabiles experiũtur effectus, ſine vlla humorũ cõmotione, neq́ opus eſt alia victus ratione quã tẽperata: aquæ enim ſapor nõ magis immutatur ligni iniectione, quàm ſi pura eſſet, & nihil in ea maceratũ. Calidũ & ſiccũ eſt in primo gradu.*

Lapis Nephriticus.

Nephriticus lapis. Praſius lapis.

LAPIS *hic in Nephritide maximè laudatus ex noua Hiſpania etiam defertur. Praſio lapidi ſimilis, qui ad viridem colorem lacteo permixtum tendit, præfertur viridior.*

Nephritici lapidis varia forma.

ADVEHITVR *variis formis effigiatus, qualem antiquitus poſſidebant Indi, alios piſcium forma, alios auium capitibus, alios pſittaci roſtris ſimiles, nonnullos rotundos ſphærularũ modo, atq́ omnes perforatos, quoniam Indi eos*

appen-

appenſos geſtare ſolebant, aduerſus Nephritidis, aut ſtomachi dolores, in quibus morbis valde commendatur. Sed eius præcipua laus eſt ad Nephriticos dolores, tum ad calculum expellendum, & arenulas. Facultates.

NOBILIS *mihi notus vnum habet, cui nullũ alium comparandum vidi; nam eum brachio geſtans, tanta arenularũ quantitate liberatur, vt, metuens ne noxia ſit tanta eiectio, interdum illum deponat, nullumq́ tum amplius calculum eiicit. Sed dolore premente denuo eum geſtans, ſtatim leuatur aut minuitur dolor, multarũ arenularum, atque etiam calculorum expulſione. Ea etiam occulta facultate præditus eſt, vt ab eiuſmodi dolore præſeruet geſtatus, renum calorem mitigando.*

DVCISSA *Bejar ter breui tẽporis interuallo Nephriticis doloribus afflicta, armillam ex eo lapide ſibi cõfecit, quam perpetuo geſtat: ex illo tempore (quod decennium ſuperat) eo dolore nunquam vexata eſt.*

ALII *multi ſenſerunt idem leuamen, eamq́ ob cauſam magno in pretio ſunt huiuſmodi lapides, nec, vti initiò, tam facilè adquiri poſſunt, quòd ſoli earum prouinciarum Reguli & Domini eos poßideant, nec immeritò, cùm tam admirandæ ſint illorum facultates.*

Lapis Tiburonum.

IN *mari Indico ferreis hamis capiuntur piſces* Tibu-rones *dicti, maximi, validißimi, pugnacißimi, & truci aſpectu, qui cum lupis marinis aßiduè prœliantur.* Tiburon piſcis.

IN *eorum capite terni aut quaterni lapides, interdum plures inueniuntur, ex parte concaui, valde albi, magni, ponderoſiq́ (vt interdum duas libras pendant) & qui facilè abradi poſſunt.* Lapis Tiburonum.

HVIVS *lapidis puluis vtilißimus fertur Nephriticis, & aduerſus vrinæ difficultates, & renũ veſicæq́ calculos, vt in Indis Hiſpanisq́ experiẽtia cõprobauit. eũ guſtatum inſipido eſſe guſtu deprehẽdi, facultates nondũ expertus ſum.* Facultates.

TIBVRONVM meminerunt, quotquot Occidentalis Indiæ hiſtoriã deſcripſerũt: ſed inter eos Gomara, in hiſtoria Mexicana, mirãd & vix credibilia de Tiburone refert, & illi duplicẽ dẽtiũ ordinẽ tribuit.

DESCRIBIT idẽ in Hiſtoria generali Indiarũ cap. 31. (quem ſecutus eſt Theuetus lib. Singulariũ cap. 71.) piſcẽ quendã Manati nomine, cuius deſcriptionẽ, quod pleraque cũ Tiburonis hiſtoria communia habeat (ne dicam eundem piſcem videri) hîc ſubiunximus.

Manati piſcis. MANATI piſcis eſt noſtro orbi incognitus, vtri ſimilis, duos tantũ pedes rotũdos, quibus natat, ad humeros habẽs, & in ſingulis quatuor vngues Elephãtinis ſimiles, ab vmbilico ad caudã vſq. graciteſcit: teterrimo eſt aſpectu, capite bubalino, ſed maciléntiore ore, mẽto verò craſſiore, oculis admodũ exiguis pro corporis mole, quæ interdũ viginti pedũ longitudine eſt, decẽ craſſitie: corio dẽſo, pilis quibuſdã cinerei coloris obſito. Feminę pariũt vaccarũ modo, duóq. vbera habẽt, quibus catulos ſuos lactãt. Eius caro quadrupedis potiùs quàm piſcis videtur; etenim recẽs vitulinã ſapit, ſale macerata Thynni carnẽ, ſed ſapidior eſt, diutiúſque ſeruari poteſt. Eius pinguedo optima, nec facilè ranceſcit: ea corium ipſius præparant ad calceos ſibi faciendos. Inueniuntur in eius capite lapides quidam ad calculũ & nephritidẽ vtiles.

HIC piſcis occiditur interea dum herbas in littore depaſcitur, ſed etiam retibus capiuntur iuniores. Ea ratione paruũ fertur cepiſſe Regulus Caramatexi, quẽ 26. annis in lacu quodã dicto Guaynabo educauit, adeóq. domitum euaſiſſe, & ferociã depoſuiſſe, vt de manu cibũ caperet, & inclamato nomine Mato, quod Magnificũ ſonat, lacum ſuũ egreſſum fuiſſe, & in ędes perreptaſſe cibi ſumẽdi gratia, deinde ad lacũ remeaſſe, interdũq. homines & pueros ex vna parte lacus in aliam tranſuexiſſe, nec illos merſiſſe, ita vt Indis ſummã voluptatẽ adferret.

Lapis Caymanum.

Lacerti Caymanes. *EX Nomine Dei, Carthagine, aliiſq; continentis oris, lapides interdum adferuntur calculis fluuiatilibus ſimiles, qui in ventriculis prægrandium Lacertorum (*Caymanes *appellant) inueniuntur tanta interdum quantitate, vt magnum corbem explere queãt: cuius verò rei gratia, incertum, occupandóne ventriculo, ne ſit inanis, an ſaburræ loco, vti naues, ad illas in æquilibrio continendam. ferociſſimi ſunt, ingenti & ſemper hiante ore, vt integrum hominẽ deglutire poßint, multiplici dentium ordine, adeò magni, vt triginta duorum pedum longitudine inueniãtur. Viuunt ij magna ex parte in fluminum ripis, nonnunquam in mari ad fluuiorum oſtia: pariũt oua in terra, & ſuos catulos iſtic excludunt, teſtudinum more: capiũtur hamis ferreis, quia earum cutis prædura omnes ictus, etiam minorum tormentorum æneorum, reſpuit.*

Hos

HOS *lapides colligunt Indi & Hiſpani, atq; adeo ſibi ſeruant, ad quartanã tollendam vtile remedium: ſiquidem bini ex eis temporibus vtrinq; alligati, in quartanarũ paroxyſmo, illas tollere, aut earũ calorem manifeſtò infringere traduntur. Bis eum lapidẽ temporibus cuiuſdã puellæ, quæ quartana laborat, adhibui; & certè febris calorẽ nõnihil remiſiſſe animaduerti; an verò febrem omnino tollet, ignoro.* Lapidis Caymanum facultates.

GOMARA, Petrus Cieça, Auguſtinus Carate, qui integrã Indiarum hiſtoriam, aut ex parte ſcripſerunt, huius generis Lacertorum ſeu Crocodilorum meminerunt; inter quos Petrus Cieça ſub finem capitis 2. eorum oua, atque etiam carnes vrgente fame cum aliis ſe ediſſe aſſerit circa Panamam, cùm eam regionem primùm occupaſſent. Gomara cap. 197. ibidem occiſum, qui 100. pedes longitudine æquaret, in cuius ventriculo multi calculi reperti ſint. Ingens Lacerti magnitudo.

Lapis Sanguinalis.

LAPIS *Sanguinalis, ex noua Hiſpania delatus, Iaſpidis genus eſt, varij coloris, ſed obſcurioris, maculis ſeu punctis diſtinctus ſanguineis.* Lapis ſanguinalis.

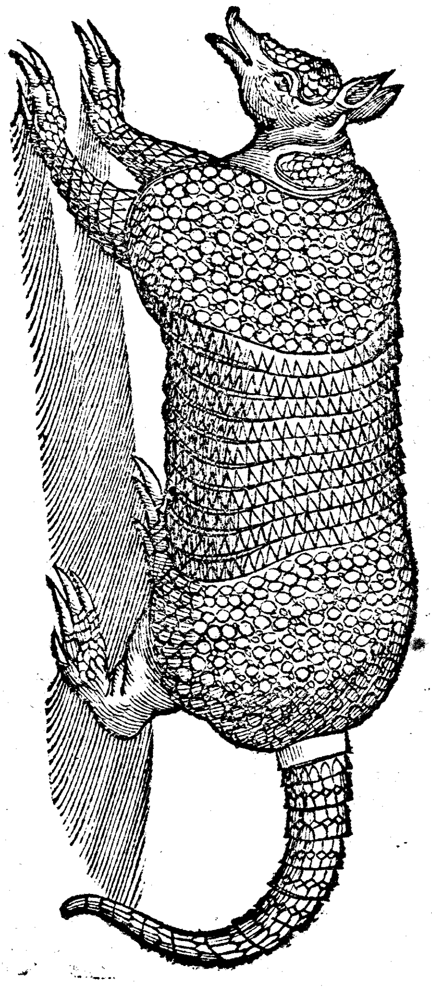
EX *his lapidibus Indi quaſdam cordium formas, magnas ac paruas, conficiunt.*

VALET *ad fluxum ſanguinis narium, menſium, hæmorrhoidum, vulnerum, ac oris. Lapidem aqua frigida intinctum æger dextra comprimit, & ſubinde id facit. Sic eo Indi & noſtri vtuntur.* Eius facultates.

PERSVASVM *habent Indi, imò firmiſſimè credũt, ſi hoc lapide pars ſanguine manãs contingatur, ſanguinem ſiſti; idq; verum eſſe, experientia probatum eſt. Vtilis eſt etiam ſuſpenſus aut alligatus eidem parti vnde ſanguis effluit, modò carnem contingat. Vidimus nonnullos hæmorrhoidum fluxu afflictos remedium ſenſiſſe, annulos ex hoc lapide confectos in digito continuè geſtando: nec non & menſtruum fluxum ſiſti.*

ALIVD *lapidis genus eſt, quod rimas in manuum & pedum iuncturis à pituita ſalſa prouenientes curat: verùm id dumtaxat auditu percepi.* Lapis rimas pedũ curans.

Arma-

Armadillo.

NVNC *ex continenti habemus oſsiculum caudæ peregrini animalis, quod veluti teſtis quibuſdam totus integitur pedum tenus, cuius gratia* Armadillo *vocant Hiſpani, quaſi cataphractum aut armatum dicas, Luſitani* Encubertado. Armadillo. Encubertado.

EST *porcelli magnitudine, cui roſtrum ſimile habet, cauda oblonga, & craſſa, Lacerti modo. Sub terra viuit, vt Talpa; & terra ſeſe ſuſtentare creditur, quòd foris nihil edere conſpiciatur.* Deſcriptio.

OMNIS *facultas conſiſtit in caudæ oſsiculo, cuius in tenuiſsimum puluerem redacti pilula, confecta magnitudine capitis aciculæ, atque auri indita, dolorem eius ſedare, & tinnitum etiam, cum exigua ſurditate coniunctum, curare traditur. Certè dolorem ſedari multa experientia comprobatum eſt.* Facultates.

HVIVS animalis meminit Theuetus lib. Singularium, cap. 54. aitque incolis Tatou vocari, quorum nonnulli porcellos magnitudine æquant, alij minores ſunt, & eorum caro tenella eſt, boníque ſucci, & Bellonius lib. Obſeruationum 3. cap. 51. Ioan. Stad. Braſilianæ Hiſt. cap. 30 Lerius Americanæ hiſt. cap. 10. Tatou.

MEMINIT item Franciſcus Gomara in Mexicana hiſtoria in hunc modum: Circa Lacunam quæ ex flumine Papaloapan oritur Imperio Mexicano, animal inuenitur fele non maius, roſtro porcelli, pedibus hiſtricis aut erinacei terreſtris, cauda oblonga, natura munitum duro cortice, & teſta ſquamata veluti loricatum, intra quam ſe contrahit teſtudinis terreſtris modo. Similis eſt hæc tectura panoplıæ equorum: ſed & cauda, ipſúmque caput huiuſmodi teſtis ſquamatis tecta ſunt, auriculis foris eminentibus, eámque ob cauſam Hiſpani armatum, aut cataphractum appellant, Indi Aiotochtli, id eſt, Cuniculum cucurbitæ. Aiotochtli.

EIVS etiam deſcriptionem apud Geſnerum videre licet in Appendice ad Quadrupedum hiſtoriam.

Sanguis Draconis.

ATTVLIT *ante paucos dies, ex noui orbis continenti, Epiſcopus Carthaginienſis fructum arboris ex qua manat lacryma illa quam Sanguinem Draconis vocant.*

EST *autem hic fructus admirandus: nam ſublata qua integitur pelle, ilico dracunculus apparet, tanto artificio à* Draconis arboris fructus.

natura

natura fabricatus, vt à peritiſſimo aliquo artifice è marmore ſculptus videatur, collo oblongo, ore hiante, ſpina aculeis horrida, cauda oblonga, & pedibus conſpicuis.

Sanguis Draconis cur ſic dictus.

A B *eo fructu denominationẽ proculdubio ſumpſit arbor, & eius lacryma, quæ ex illa per inciſionẽ legitur, quam ex Carthagine Peruana ſelectiſſimam aduehunt: vnde veterum & multorum recentiorum inſcitia deprehenditur, qui, quid eſſet ſanguis Draconis, aut cur ſic appellaretur, omnino ignorarunt.*

Draconis hiſtoria.

M A G N A *eſt arbor, cortice ſatis tenui, & qui facilè incidi poteſt: ea vulnerata, liquor ille effluit, quem, Sãguinem Draconis in lacryma, dicunt, ab eo differens, quem Sanguinem in pane vocant, quòd in panes ſeu maſſas iſtic cogatur, quemadmodum reſina in Caſtella.*

Facultates.

V T E R Q V E *liquor intrò aſſumptus, alui profluuium ſiſtit, ſic etiam ventri illitus, aut clyſteribus inditus. Sanguinem vndequaque manantem reprimit. Capitis defluxiones, ne in partes inferiores delabãtur, prohibet eius puluis capitis vertici inſperſus: vulnera recentia glutinat, gingiuas à putrefactione liberat, & dentes ſtabilit. Eſt item color Pictoribus maximè expetitus.*

T E M P E R A T V S *eſt, & pauci caloris particeps.*

Dragonal.

M E M I N I ante paucos annos nobis à Franciſco de Hollebecque, Regis Hiſpaniarum Hortulano diligentiſſimo, miſſos fuiſſe quoſdam fructus Dragonalis nomine, ex quibus terræ commiſſis nonnulli prodierunt Bruxellæ apud C. V. Dn. Ioannem de Boiſot, virum doctiſſimum & rei herbariæ peritiſſimum. Erant ferè foliis Iridis, oblongis, viridibus, per oras rubris (qualia in grandi arbore ante nouem annos Olyſipone conſpexi) ſed ſubſequens hiems abſtulit. Fructus is erat Ceraſij magnitudine aut Oxymirſines, rotundus, tenui pelle contectus; qua ſublata, oſſeus nucleus conſpiciebatur, qualis eſt in fructu Ruſci: ſed is nullam animalis, nedum dracunculi tanto artificio fabrefacti figuram referebat, verùm rotundus erat & læuis, &, vt dixi, totus oſſeus. Arboris, quam Olyſipone obſeruaui, & in cuius cortice gummi ſanguinei coloris concretum inueni, iconem, in Stirpium à me per Hiſpanias obſeruatarum deſcriptione exhibeo.

Gummi ad podagram.

DABAT mihi idem Epiſcopus Gummi genus (cuius arborem non poterat deſcribere) ex eodem continenti delatum, quo ſe podagrici iſtic purgant, in hunc modum. Gummi ad podagram.

ILLIVS gummi fragmentum nucis ponticæ magnitudine, ſtillatitio aquæ liquore noctem integram macerāt, poſtridie mane percolant, & exprimunt, eam aquam ad duas vncias hauriunt, neque quidquam cibi ſumunt ante meridiem: eo medicamento ſine moleſtia purgatur humor, qui podagram creat. Facultates.

INSIPIDVM eſt & inodorum. Calidum videtur in primo gradu.

Fructus dyſentericus.

HISPANVS quidam adoleſcens mihi ignotus, attulit ex Quito fructum, qui, vt ex eius fragmentis (quæ altera parte leuia erant, & luteo colore; altera verò, aſpera & admodum rubra, ſeu ex rubro nigricantia) conijcere licebat, magna quadam arbore natus videbatur. Dum ille mecum de variis rebus ageret, venit ad me vicinus, medicamentum curaturus filiæ, quam dyſenteria miſerè affligi dicebat. Ilico adoleſcēs, Eam, inquit, curabo: ad vicinum proficiſcitur, fragmentorum illorum tenuiſſimè tritorum puluerem ex ſtillatitio calicum roſarū liquore, eo die puellæ hauriendum dedit veſpere, tātundem poſtridie mane, ſtatimq; ſiſti cœpit fluxus, ita vt breui puella ſanitati reſtituta ſit. Eum adoleſcentē, tametſi diligenter requiſiuerim, nunquam poſtea videre mihi contigit: itaque neque quis eſſet hic fructus, aut qua arbore naſceretur, ſcire potui. Fructus ex Quito.

Cortex ad alui profluuia.

PROFERT nouus orbis prægrandem arborem, foliis cordis effigie, nullo fructu. Eius cortex digiti craſſitudine aut amplior, ſolidus, durus, & ponderoſus, tenui candicante pellicula integitur: ſimilis eſt admodum cortici Guaya- Cortex alui profluuia ſiſtens.

can, vti Gentiana amarus, manifeſtè adſtringens, grati tamen ſeu aromatici cuiuſdam odoris particeps.

Exhibendi ratio.

MAGNA eſt apud Indos æſtimatione, vt qui eo vtãtur aduerſus omnis generis alui profluuia, huius puluerem drachmæ pondere, aut paulo amplius mane propinantes ex aqua conueniente, aut craſſo vino rubro. Ter aut quater id remedium repetitur, obſeruaturq́ in reliquis victus ratio. quæ huiuſmodi morbo neceſſaria eſt.

EIVS corticis fragmẽto donatus ſum ante paucos dies, cuius periculum iam bis feci in alui profluuiis inueteratis magno ſucceſſu.

EX VARIIS noſtrarũ Indiarum prouinciis, multa purgãtia medicamẽta deferuntur, quorum magnæ ſunt facultates: de quibus hîc mentionem faciam, vt ſint veluti Præfatio quædam in Hiſtoriã radicis Mechoacan.

Caſſia ſolutiua.

Caſſia ſolutiua.

INSVLÆ Diuorũ Dominici & Ioãnis de Portu ditãte, tãta quãtitate nobis tranſmittũt Caſſiã ſolutiuã, vt nõ modò Hiſpaniæ, ſed etiam toti Europæ, atq; adeò vniuerſo orbi ſufficiat: nã & in Orientem, vnde deferri ſolebat, plures naues ea onuſtæ vehũtur, quàm Cantabri ferrũ mittũt.

QVÆ Venetiis ad nos ex India Orientali mitti ſolebat, cùm immatura collecta eſſet, temporis diuturnitate & itineris longinquitate ad nos ita corrupta perueniebat, vt parum vtilitatis præſtaret. Noſtra verò ex inſulis prædictis,

Delectus.

matura eſt, craſſa, plena, ponderoſa, medulloſa, & adeò recens, vt interdum ſexageſimo, poſtquam collecta eſt, die huc perferatur: & quia recens, gratiq́; ſaporis, non tetri, vt quæ ex Oriente deferebatur, faciliùs vires ſuas exerit.

Facultates.

BENIGNE purgat, & ſine vlla alui perturbatione, bilẽ præſertim, deinde pituitam, poſtea quæ in meatibus & inteſtinis infarcta ſunt, euacuat. Temperatos illos efficit, qui ipſa

ipſa vtũtur: ſanguinẽ purgat. Vtilis in omni morborũ genere, ſed maximè renũ, & vrinæ, duab⁹ horis ante cœnã ſumpta. Defluxionibus prodeſt, duabus à leui cœna horis. Quotidianus ei⁹ vſus eſt ad pectoris & laterũ vitia, eclegmatis modo. Cõuenit febriũ ardorib⁹, & ſitim exſtinguit. Aſsiduus illius vſus ante prãdiũ aut cœnã, calculi generationẽ prohibet.

FORIS *cum amygdalarum dulcium oleo illita, graues pulmonum & renum dolores mitigat.*

DOSIS *pulpæ eius eſt decẽ drachmarũ, ad ſeſquiunciam vſque; non exẽptæ verò, quatuor vnciarum. Lenit, reſoluit, ſanguinem depurat, & eius bilisq; calorem infringit. Humida eſt in primo gradu, ad calorem, ſed mitem, tendens.*

IN *iſtis inſulis primùm coli cœpit, poſtquam in noſtram poteſtatem venerunt.*

NON deſunt qui huius Auctoris iudicium improbent: ſiquidem Orientalis Caſsia, cæteris paribus, longè præferenda eſt.

Fructus cholagogus.

EX *maritimis Nicaragua & Nata (quæ ſunt in noui orbis continenti) inuehitur in Hiſpaniam medicamenti genus purgans, bilem præſertim.*

FRVCTVS *eſt arboris cuiuſdam vaſtæ, caſtaneis ſimilis, ſed calyce læui, non, vt illarũ, echinato: eo calyce fructus continetur caſtaneis non multũ abſimilis, ſed ſine cortice, & ferè quadratus, in duas partes diuiſus, medium intercurſante, & totum deinde ambiente pellicula.* Fructus bilẽ euacuans.

EDITVR *hic fructus viridis, aut contuſus vino exceptus: ſi ſiccus, eius puluis ex vino aut gallinæ iuſculo ſumitur; datur etiam toſtus, vt minùs purget: quocumque tandẽ modo ſumptus, ſine moleſtia purgat, obſeruatis iis quæ à purgatis obſeruari ſolent, & præparatis priùs, vt decet, humoribus. Illud verò minimè ſilẽtio prætereundũ, pelliculam illã exteriorẽ & internã abiiciendã eſſe, alioqui grauia ſymptomata excitaturã, veluti ingẽtes vomit⁹, animi deliquia, & periculoſa alui profluuia. Calidus eſt in primo gradu.* Facultates.

Auellanæ purgatrices.

Auellanæ purgatrices.

NOVO orbe primùm inuento, inſula diui Dominici quoddam genus Auellana miſit, qua ſe Indi familiariter purgabant. Poſtea Hiſpani neceſſitate compulſi, illis etiam purgare ſe cœperũt, nõ ſine vitæ diſcrimine. Colore & forma noſtris Auellanis ſimiles ſunt, putamine tenui, coloris ſpadicei, triangulares, medulla interiore alba & dulci, ſic vt multi, dulcedine illecti, decepti ſint.

Auellanarũ hiſtoria.

Ben magnũ.

Ben paruũ.

MEDICORVM *vulgus eas* Ben magnum *vocat (nam Ben eſt duorum generum) Paruum autem ciceris magnitudine eſt, & ex eo Itali odoratum illud oleum, quod de Ben nuncupant, conficiũt, quo ſibi cæſariem & barbam inungunt deliciarum gratia.*

Facultates.

VALIDISSIME *pituitam & bilẽ ſupernè & infernè purgant.* Nonnulli *tamen earũ vehementiã aſſatione infringebant. Coli doloribus præſens ſunt remedium, flatus diſcutiunt, & clyſteribus iniectæ, mediocriter euacuant.*

DOSIS *eſt à dimidia drachma ad drachmam vnam: ſed aſſandæ ſunt. Calidi ſunt temperamẽti initio tertij gradus, & ſicci in ſecundo.*

Auellana hæc cum pleriſque aliis fructibus peregrinis communicata mihi fuit ab illuſtri viro D. Ioanne de Brancion, rei herbariæ ſtudioſiſſimo, nec vllis parcẽte ſumptibus, vt ſuum hortum omni peregrinarum plantarum genere exultiſſimum redderet.

Cæte-

Cæterùm Auellanam hanc, cuius iconem hìc exhibeo, lentus & mollis contegit cortex, partim ex cinereo candicans, partim nigricans: hunc ſequitur putamē minùs ſolidum quàm in vulgaribus Auellanis: id nucleum continet Auellanæ magnitudine, candidum, ſolidū, Auellanæ vulgaris aut iligneæ glandis ſapore, tenui membrana obductum. Integra nux altera parte ſeſſilis eſt, & coniunctim binæ naſci videntur, vt interdum caſtaneæ.

Nuclei pinei cathartici.

Pinei nuclei purgatorij.

TRANSMITTIT *etiam noua Hiſpania Pineorum nucleorum genus, quo Indi ſe purgabant: quos imitati ſunt plurimi harum regionum.*

Deſcriptio.

NOSTRIS *pineis nucleis ſimiles ſunt, naſcentes in ſtrobilis magnis, quales ſunt Mayzi ſpicæ muticæ: molliori putamine, & nigriore quàm noſtri, rotundi, intus albi, pingues, & guſtu dulces.*

Facultates.

BILEM, *pituitam, & aquas validiſsimè purgant: & licet Auellanis mitiores, attamen vomitum cient, atque ventrem ſubducunt. Aſsi, neque tam valenter, neque cum tantis torſionibus purgant. Dantur in diuturnis morbis, & peculiari quadam facultate craſſos humores expellunt.*

QVINQVE *aut ſex triti & vino diluti, dātur pro viriū robore, præparato priùs conuenientibus Syrupis humore, qui euacuandus eſt, & obſeruata, quæ decet, victus ratione. Etenim qui eis vtetur, illū obſeruare oportet, quæ ab his obſeruari ſolent, quibus purgans medicamentū propinatū eſt.*

CALIDI *in tertio, & ſicci in ſecūdo, pinguedine tamen quadam præditi, quæ ſiccitatem nonnihil imminuit.*

Fabæ purgatrices.

Fabæ purgatrices.

FABÆ *purgatrices, quæ Carthagine, & Nomine Dei naſcuntur, noſtris ſimiles ſunt, ſed minores, eiuſdem cum noſtris formæ & coloris, pellicula quadam tenui, vt ceparum tunicula exterior, illas per medium interſecante, quæ cum cortice abiicienda eſt, alioqui tanta vehemētia ſupernè & infernè purgans, vt in vitæ diſcrimen ſumentem coniiciat. Aſſandæ deinde ſunt, vt illarum acrimonia infringatur, deinde in puluerem comminuendæ.*

Sumendi ratio.

DATVR hic puluis vino aut ſaccharo exceptus, a[d] cochleare vnum, deinde hauſtus vini ſumitur.

Facultates.

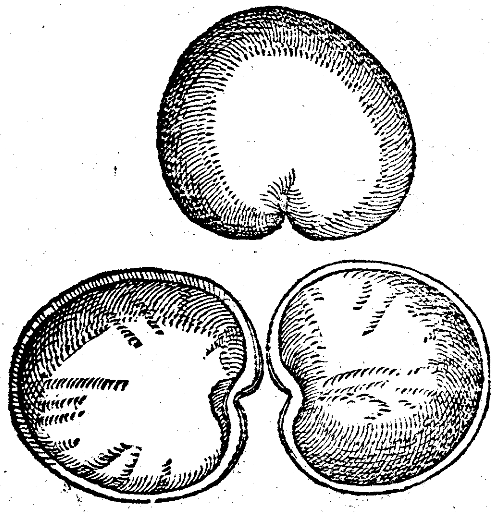
APVD Indos hoc medicamentum celebre eſt ob ſumendi facilitatem: nam ſine moleſtia bilem, pituitam, & craſſos humores, multo leniùs & faciliùs quàm ſuperior[a] medicamenta purgant.

DANTVR in febribus diuturnis & importunis, i[n] coli doloribus, & articulorum morbis.

DOSIS eſto aſſatarum (quod cùm in hoc, tum in præcedentibus obſeruandum eſt, torreri enim ſingula præſtat) à quaternario numero ad ſenarium, pluriúmve aut pauciorum, pro ægri viribus.

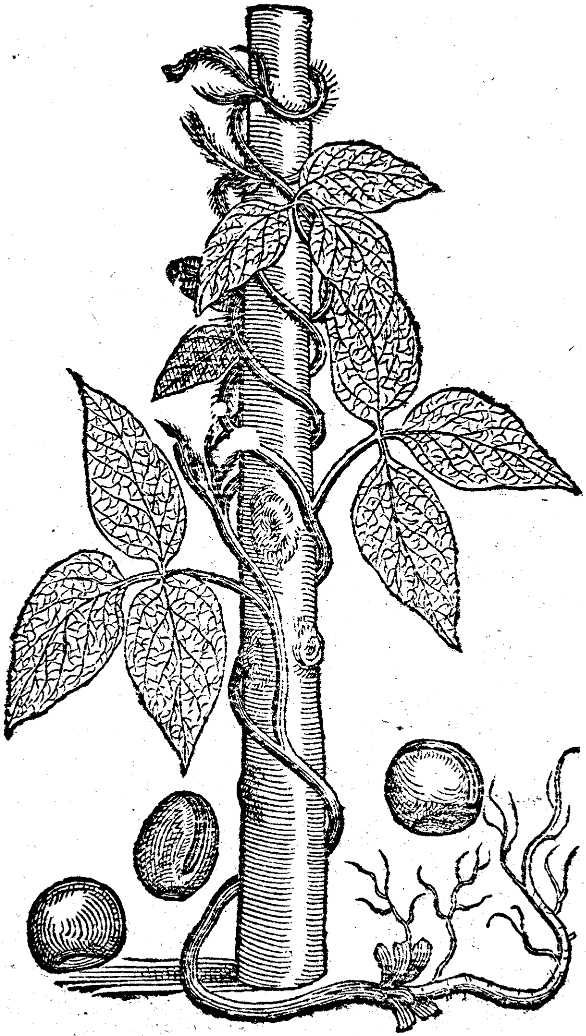
CALIDÆ in ſecundo, ſiccæ in primo.

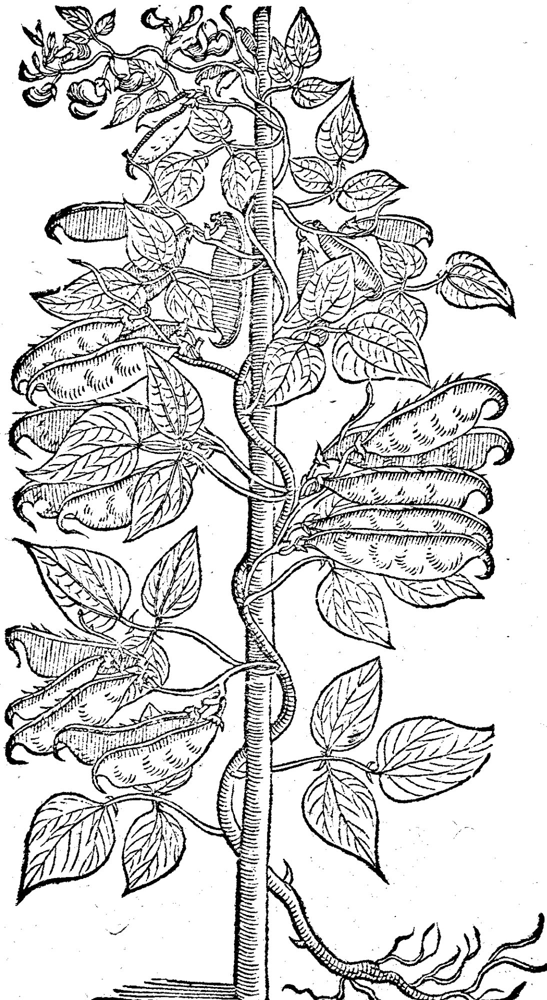
Fabarũ vulgaribus ſimiliũ quæ vomitũ ciẽt, & aluũ valenter purgã[t] meminit Ferdinãdus Lopez de Caſtagneda ca. 78. li. 7 Indicę Hiſt. Ali- quot porrò peregrinos fructus accepi Fabę purgatiuę nomine inſigni- tos: ſed nullus mihi cõſpect⁹ eſt, qui fabæ purgatiuæ noſtro auctori de- ſcriptæ cõueniret, at potiꝰ inter Phaſeolos, omnes recẽſẽdi videbãtu[r]

Prior, cuius hîc iconẽ exhibemus, orbiculari ferè eſt forma, ſed pla- nus vtrimq; & quodãmodo puluinatus, digiti vnius craſsitie, duorum vero

PHASEOLVS BRASILIANVS.

verò latitudine aut ampliore, ex vno latere aliquantulũ cauo, qua videlicet hilus eſſe ſolet, & ſiliquæ, in qua cõtinetur, adhæret: cortex durus & lignoſus, læuis, ex rubo nigricans: quod intus continetur album, firmum, & in duas partes natura ſectile, vt ſunt omnia phaſeolacea: ſapore primùm quali ſunt omnia ferè legumina, ſed ilico linguam mordicante, & acri: quo fit (ni fallor) vt purgandi facultate præditus.

Naſcitur in inſula Diui Thomæ dicta, & cordis effigiẽ, quale vulgo pingi ſolet, imitatur: idcirco à quibuſdã Cor Diui Thomę nũcupatur. Eius obiter meminit Petrus Cieça parte prima Chronici cap. 112.

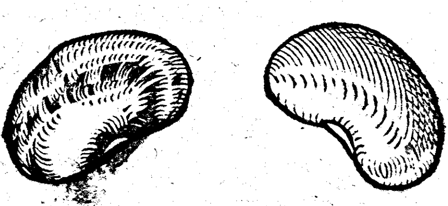
Alter phaſeolo vulgari haud diſsimilis eſt, ſed minor, denſior, nigricans & hilo prominente, & renis formam minimè referente.

Cùm Olyſipone eſſem, donatus ſum Phaſeoli genere ex Braſilia Americæ prouinciæ delato, admodũ recẽti, pollicari latitudine, craſſo, colore rufeſcẽte, magno hilo, & parte extrema veluti ſeſsili. Eiuſmodi quatuor aut quinque ſingulis ſiliquis prægrandibus continentur, qui recẽtes & virẽtes adhuc tuſi & impoſiti bubones venereos curare dicũtur: flore traditur ex rubro palleſcẽte: ego dumtaxat iuniorẽ plãtam vidi mihi ſemine natã, quæ foliis Phaſeolo vulgari ferè ſimilis erat, niſi quòd minora erant, & auerſa parte hirſuta, præſertim teneriora folia, & extremi caules tenui molliq́ue lanugine fulueſcente obſiti. Braſiliani Macouna vocant: ſimiles planè, & colore, qui ex cinereo candicans eſt, dumtaxat differentes, ex Africæ Mauritania delatos vidi.

Vidi etiam non procul Olyſipone in monaſterio quodam Phaſeoli genus vulgari noſtrati adeò ſimile, vt noſtrum putarem: pergulas iſtic veſtiebat opere topiario, flore purpureo; at ſiliquæ ſcabræ ſunt, breuiores, & duplo latiores quàm noſtri vulgaris: fructus eſt exiguus piſi vulgaris magnitudine, totus niger, niſi qua parte ſiliquæ adhæret, quæ candida eſt. Braſilianis frequentem eſſe audiui, & Luſitanis iſtic habitantibus Faua braua, id eſt, fabam ſilueſtrem nuncupari.

Londini emi anno 1579. in Mercatorũ porticu de Gallo nauclero Phaſeoli genus, quod è Braſiliana Noui orbis prouincia aduectũ aſſerebat. Noſtro vulgari maior eſt is Phaſeolus latiorq́ue, nec minùs colore variat: etenim nunc flauus eſt, aut omnino niueus, modò ater, aut purpureus, aut albis purpureisq. maculis diſtinctus. De ſimili plãta natum referebat, & talis Europæa eſt, noſtrúmque ſaporis gratia & bonitate longè ſuperare, ſi eodem modo decoquatur.

Eius iconẽ ad viuũ expreſſam, quã in Herbariæ rei ſtudioſorũ gratiã ad huius libelli calcẽ (quoniã ſuo loco inſeri nõ potuerat) reponendã curaueramus, poſtrema hac editione in ſuũ locum tranſtulimus.

Ab amicis autem ſequente anno Londini ſatum, prouenit vulgari ſimilibus ſarmentis & foliis, ſed ad frugem non peruenit.

Lac Pinipinichi.

IN *omnibus continentis oris, lacteus quidam ſuccus elicitur ex arbuſculis Malorum ſimilitudine, Indi* Pinipinichi *vocant: è cuius ramis reciſis lacteus humor illico emanat, aliquantulum denſus, & viſcoſus, cuius tres aut quatuor guttæ ſumptæ, validiſſimè per aluum purgant bilem & aquas.*

Pinipinichi.

Facultates.

BIBITVR *ex vino, aut deſiccati puluis deglutitur pauca quantitate, propter nimiam vehementiam.*

ILLVD *autem peculiare habet, quòd ſi quis illo ſumpto, iuſculum, vinum, aut aliud quid iniiciat, ſubitò eius operatio infringitur, & ceſſat.*

SVMPTO *aliquo ex ſuperioribus medicamentis purgantibus, ſomno abſtinendum eſt, & ea obſeruanda, quæ ab his, qui purgãs aliquod medicamentum ſumpſerunt, obſeruari ſolent.*

CALIDVS *& ſiccus hic liquor in tertio gradu.*

OMNIA *iam enumerata medicamenta valida ſunt & pernicioſa, quibus vti deſitum eſt, aduecto* Mechoacan, *cuius vſus minimè periculoſus eſt. Ad ipſum enim, tãquam ad medicamentum præſtantiſſimum, confugerunt non ſolùm noſtri, ſed omnes etiam Indiarum incolæ: De hoc nunc acturi ſumus.*

Mechoacan.

Mechoacan.

MECHOACAN *radix eſt ante triginta annos primùm reperta, in prouincia* Mechoacan *dicta, quadraginta miliaribus ſupra* Mexico, *quam deuicit* Ferdinandus *Corteſius, anno 1524.*

EST *hæc prouincia auri admodũ diues, ſed magis argenti, reliquas vicinas opulentia longè ſuperans: nam aiunt totam argenti gleba abundare ducenta & amplius milliaria. Iſtic ſunt adeò celebres & opulentæ illæ fodinæ* Cacatecas *nuncupatæ, ſinguliſq; diebus aliæ diues argẽti, non-*

Cacatecas fodinæ.

nonnullæ auri venæ deteguntur. Temperatus & ſalubris illic aër ſtirpes producit ſalutiferas, & ad varios morbos vtiles: cuius rei gratia, ante Hiſpanorum aduentum, vicini eò confluebant, vt à ſuis ægritudinibus liberarentur. Fertilis etiam eſt regio, & frumenti, ferinæ, fructuum ferax: multas habet ſcaturigines, ac in his nonnullas aquæ dulcis piſcium abundantiam præbentes. Qua de cauſa inquilini ſaniores, agiliores, coloréque magis florido vicinis. Gomara Hiſt. Mex.

PRIMARIA vrbs eius prouinciæ incolis Chincicila dicitur, Hiſpani totius Prouinciæ nomine Mechoacan appellant, quam ferri, ſiue ſoleæ equinæ inſtar ambit lacus aquæ dulcis, valde piſcoſus: celebre eſt emporium, propter argenti venas, quæ tota illa regione frequentes. Chincicila emporium.

PAVLO poſt occupatam à noſtris prouinciam, miſſi Franciſcani monachi, qui ſui ordinis monaſterium illic extruxerunt: horum nōnulli paulo pòſt (vt in alio orbe, multum ab Hiſpanico aëre diſcrepante) in morbos inciderunt, è quorum numero ipſe etiam Præfectus, Guardianum appellant. Huic arcta erat amicitia cum Caçoncin totius illius Prouinciæ regulo; qui ipſum conſpiciēs extremè ægrotantem, indicauit, ſibi eſſe ſubditum, quo Medico vteretur: hunc fortè remedium ægritudini adhibiturum. Gratum id Guardiano, qui aliorum medicorum præſentia deſtitutus, illum adduci iubet: venit, morboq́ obſeruato ſignificat ſuo Domino, monachum curaturū, modò cuiuſdā radicis puluerem ſumere velit, quem daturus eſſet. Guardianus ſalutis cupidus, puluerem ex modico vino bibit, & ſine moleſtia ſic illo purgatur, vt magnum ſentiret eo die leuamen, maius etiam ſubſequentibus, donec plenam ſanitatem conſequeretur. Illius exemplum ſequuti alij monachi, & nonnulli Hiſpani ægri, puluerem ſemel, bis, ac quoties neceſſarium fuit, ſumunt, & ſimiliter liberantur. Eius rei teſtimonio Mexicum miſſo ad totius Ordinis ſupremum Præfectum, ipſi Prouincialem nominā: fit iſtic radicis periculum, magno

omnium,

omnium, qui ſumpſerunt, commodo & admiratione. Itaq; breui temporis ſpatio per vniuerſam illam prouinciam celebris facta eſt hæc radix, & ei Rhabarbari Indici nomen inditum: tandem in Peruanum etiam regnum, reliquasq; noui orbis prouincias, illius vſus inductus, neglectis ceteris medicamentis, tanta confidentia, vt, ea ſumpta, certam ſibi ſalutem promitterent.

QVARTVS *& triceſimus iam agitur annus, quod iſtam radicem primùm hîc conſpexerim. Paſchalis quidam Cataneus Genuenſis, ex Hiſpania noua redux in morbum incidit, ad cuius curam accerſitus fui. Eum purgare cupienti, præſtantiſſimum medicamentum è noua Hiſpania ſe attuliſſe refert, Rhabarbarum Mechoacanum nuncupatum, quo omnes Mexicani vterentur; illo ſe feliciter aliquoties curatum fuiſſe. quòd ſi quod purgans medicamentum ſumendum eſſet, illud ſe cupere, cuius exploratas haberet facultates. Damnaui talium recentium medicamentorum nobis ignotorum vſum, quorum nulli auctores meminerunt: ipſiq; perſuaſi noſtratia potiùs ſumeret longo vſu & experiētia comprobata, & à claſſicis auctoribus deſcripta. Pharmaco ipſius morbo conuenienti à me præſcripto purgatur: ex quo magnam quidem ſenſit vtilitatem, morbo tamen non ita liberatus, quin alia purgatione opus fuerit. negauit ſe aliam admiſſurum quàm ſuū Mechoacanum Rhabarbarum, quo tam probè curatus eſt, vt priſtinæ ſanitati reſtitueretur. Tametſi laudarem effectum, nōdum tamen animo meo ſatisfactum, donec plurimi alij, eodem ferè tempore redeuntes, in ægritudines inciderunt, à quibus Mechoacan radice purgati, feliciſſimè curati ſunt, quòd illo vti in noua Hiſpania conſueuiſſent. His cōſideratis, illius facultatibus fidem adhibere, atque etiam ipſo vti cœpi.*

NVNC *autem adeò frequens vbiq; illius vſus, vt maxima quantitate aliarum mercium inſtar aduehatur, magno redimendum. Mihi retulit Aromatarius quidam, ſe ſu-*

periore

periore anno, præter id quod ciuibus vendiderat, plus quàm mille libras exteris Rhabarbari Indici nomine vendidiſſe: nam omnibus adeò familiare, vt nullus ſit viculus, in quo eius vſus non requiratur, tanquam tutiſſimi omniumq́ præſtantiſſimi medicamenti, cùm nullum Medicum (quod omnibus gratiſſimum eſt) conſulere opus ſit.

S Æ P E *hos qui è noua Hiſpania redeunt, præſertim verò qui in Mechoacan fuerunt, interrogaui de ſtirpis forma quam hæc radix profert: ſed illud dumtaxat intelligere potui, ex vrbe* Colima, *quadraginta milliaribus vltra Mechoacan, adferri radices ſiccas & repurgatas, illas Hiſpanos emere, & in Hiſpaniam mittere: tanta eſt omnium negligentia, quæſtus verò ſummum ſtudium.* Colima.

M A G N A *ſanè reprehēſione digni ſumus, quòd, quandoquidē in noua Hiſpania tot ſtirpes, & alia maximi momenti medicamenta inueniantur, nemo tamen vel deſcribat, vel formam & facultates percontetur, vt cum noſtris conferri queant. Nam ſi in animum inducerent, vt inquirerent & explorarent tot medicamēta quæ ab Indis in ſuis* Tiangez *ſiue foris venduntur, magna inde ſequeretur vtilitas, cùm ipſi Indi eorum facultates non celent, ſed celebrent & communicent: contrà plerumque noſtri iſta negligunt, vel, ſi quarundam virtutes norunt, neque eas nos docere, neque earum effigiem indicare cupiunt.*

N O N *deſinenti porrò diligenter ſciſcitari de hac planta, quidam, qui nuper admodum ex ea prouincia aduenerat, ſignificat, Franciſcanum monachū, ex Mechoacan vſque, naui qua ferebatur aduexiſſe, non ſine magna cura & ſollicitudine, illius ſtirpem magno vaſe terra pleno repoſitam, quam apud ſui Ordinis in hac vrbe monachos aleret. ingenti perfuſus ſum gaudio hæc audiens, atq. ilico ad monaſterium me confero. Video in dolio plantam multis ramis ſupra terram expanſis luxuriantem, colore fuſco ad cinereum tendente, qui vicinas perticas aut pergulas (ſi adponan-* Mechoacan hiſtoria.

ponantur) ſcandere, & multiplici nexu amplecti poßint: foliis circinatæ ferè rotunditatis in mucronē tamen deſinentibus, nonnunquam admodum ampliis, atrouirentibus, fibroſis, perennibus, adeò verò delicatis, vt humiditate carere videantur: fructu, vt perhibent, coriandri ſicci magnitudine, racematim cohærente, qui Septembri matureſcit: radice craſſa, vitis albæ ſeu Bryoniæ modo, vt non defuerint qui eandem plantam eſſe putarent, aut ſaltem ei congenerem: ſed multum differunt, nam Bryoniæ radix, cū viridis, tum ſicca, admodum acris eſt: Mechoacan verò inſipida, & ſine acrimonia. Colligitur Octobri.

ADVEHITVR *radix magnis fragmentis & paruis, partim in taleas conciſis, partim manu confractis. Milij ſemine obruta ſeruatur, lineo panno picato ſeu reſina obducto inuoluta.*

DELIGENDA *recens, albicans, exteriore parte nonnihil flaueſcens: improbatur candida, nigra, carioſa. Ineptè igitur faciunt, qui illam in puluerem comminutam adſeruant, quoniam facilè exhalat, & eius vis infringitur: præſtat idcirco radicem primùm deradi, cùm puluis ſumendus.*

CALIDA *eſt primo gradu, ſicca ſecundo: tenuium enim eſſe partium, nonnihil tamen adſtrictionis poßidere, ex eo patet, quòd abſoluta purgatione, internarū partium robori nihil adimit, nec eas debilitat, vt reliqua purgantia medicamenta: imo illa purgati, robuſtiores redduntur, quam ante ſumptum medicamentum erant. Hinc fit, vt nulla correctione indigeat: ſolū vinum eſt eius vehiculum, cum quo ſumpta, faciliùs & efficaciùs operatur, quàm cum alio quouis liquore, nec vomitione reiicitur.*

Mechoacan alterum.

CÆTERVM *nunc ex Continenti aduehitur Mechoacan, natum circa Nicaragua & in Quito (vbi diligenter colitur, & magno in vſu eſt, ob eius mirabiles effectus) longè*

longè præſtantius eo quod ex noua Hiſpania adferri cõſue-uit: cuius flos, ſemen, & ramuli etiam allati ſunt. Erat verò is flos quaſi mali aureæ, quinque foliis conſtans maioribus, ſubfuſci coloris, è cuius vmbilico protuberat calyx ſiue veſicula quædam auellanæ magnitudine, membrana conſtans tenui, albicante, quæ in duas cellulas tenuiſſima pellicula ſecretas diuiditur, & in ſingulis bina grana, ciceris exigui magnitudine, colore per maturitatem nigro, guſtu inſipido continebantur, quæ molli & ſpongioſa terra excepta, commodè naſcuntur. Forma.

E X *huius radice fit conſerua varij generis, Cydoniorum modo, ſed etiam Gelatina ex ſacchar o & illius ſucco, quæ in deliciis eſſe poſſunt: nam vt radix eſt inſipida, facilè ſaccharum recipit, quocumque tandem modo paretur.* Conſerua & Condita.

M O L E S T A *non eſt huius radicis ſumptio, quia nullius mali ſaporis eſt particeps, ideoque omni tempore, omnique ætati, pueris, ſenibus, aliisque qui cætera medicamenta reſpuunt, vtilis eſt, cum benignè & ſine moleſtia purget.*

C R A S S O S, *viſcidos, putridosque humores, vtramque bilem & aquas educit: Iecoris, vẽtriculi, lienis morbos tollit, & earundẽ partium obſtructiones aperit, ideoque ægritudinibus inde prouenientibus, hydropi, ictero vtilis: inueteratos capitis dolores curat, cerebrum & neruos expurgat, cephaleæ, epilepſiæ, ſtrumis, articulorum, coli, & renũ doloribus opitulatur: veteres defluxiones ſiſtit: vteri morbis, qui plerumque ex frigidis humoribus aut flatibus generantur, tuſſi veteri, aſthmati, & reliquis pectoris vitiis, antiquis febribus, & lue venerea vexatis cõuenit, repetito, quoties opus fuerit, eius vſu. Nam in ſimilibus obſtinatis & inueteratis morbis, neceſſariæ ſunt plures euacuationes, ad penitus reuellendum & expellendum humores qui tales morbos generant: itaque nihil mirum, ſi, vnica purgatione, ægri optatam ſanitatem non conſequuntur.* Facultates.

H V I V S *autem radicis ſumendæ ratio talis eſt. Pur-* Exhibendi ratio.

gaio

gato priùs corpore ſerapiis, clyſteribus, aut ſanguinis miſſione, & diæta, pro medici iudicio; ſelectioris huius radicis leuiter cõtuſæ puluis vino albo maceratus, aut aqua fœniculi, aniſi, aut cinnamomi (ſi quis vinum non fert; quod etiam commodè dilui poterit, ſi quis dilutum cupit, ſtillatitio intybi, bugloſſis vel ſcariolæ liquore) ſummo mane propinatur, dimidiæ drachmæ pondere pueris, vnius drachmæ iuuenibus & adoleſcentibus, duarum verò drachmarum viris & mulieribus. Nec inutiliter datur ex ſyrupi roſati nouem infuſionum duabus vnciis, aut violarum ſerapio conſeruave miſcetur: & ſæpius ex iuſculo ſumitur. Dimidia poſt ſumptum hoc medicamentum hora ſomnus conceditur, iis præſertim qui vomitibus obnoxij ſunt; ſed breuis: nam purgari incipienti, nec ſomnus, nec cibus, nec potus conuenit.

Puluis.

Doſis eius.

SI *verò qui hunc puluerem, vel aliud quoduis laxans medicamentum ſumpſerit, ſibi à vomitu metuit, vtatur eo quod ſæpius expertus ſum remedio, videlicet, ilico à ſumpto medicamento, albumen oui aſſum & adhuc calidũ digitiſq; attritum lineo panno raro inuoluat, & in nodum colliget, quem gutturis orificio imponet, & iſtic retinebit, donec medicamentum laxare incipiat: etenim nõ modò vomitum prohibebit, ſed etiam fumos & vapores à medicamẽto ſubleuatos reprimet. Facta purgatione, datur iuſculum, & paulo pòſt cibus, qualis his dari ſolet qui ſeſe purgant. Peracto prandio, neque ſomno indulgeat, neque bibat ante cœnam, quæ leuis erit, & rerum bonis ſucci. Poſtridie eluat corpus medicamento aliquo, & conſerua quapiam vtatur: deinceps in victu & reliquis rebus neceſſariis ſeſe gerat vt decet.*

FIVNT *nonnunquam ex eodẽ puluere excepto Electuario roſato Meſue catapotia coriandri ſicci magnitudine, vt faciliùs diſſoluantur, & citius opus ſuum peragant.*

Catapotia.

IN *manu autem eſt Medici,* [a] *aut eius qui ſumpſerit, eam humoris quantitatem purgare quam volet, quo-*

niam

niam ſumpto pauxillo iuſculo, aut alia re, eius operatio ilico ceſſat.

MITTIT *nobis Promontorium D. Helenæ, quod in eodem quo Nicaragua tractu eſt, aliud Mechoacan genus ſilueſtrius, quod grauia Symptomata excitat, vt vomitus immodicos, tormina, & alui profluuia, quam ob cauſam Scammonea nuncupatur: ſed nemo (periculo ſemel facto) vtitur. Simile eſt alteri cùm folio, tum ſarmentis, tum radice, ſed per omnia minoribus: & ipſa etiam radix acrimoniæ nonnihil habet. Vnde clariſſimè liquet, quantum momenti adferat loci varietas ad huius radicis facultates.* Mechoacan ſilueſtris.

Miſſa ſunt nobis ex Hiſpaniis ante paucos annos duo ſeminis Mechoacan genera, vnum breui calyculo ſiue ſiliqua, ſemineque nigro, quale eſt Scammonij aut Conuoluoli maioris: Alterum oblongiore aliquantum calyculo, & ſemine rufo, & quàm ſuperius longiore teneriorеque. Vtriuſque ſiliqua parte interiore lanuginoſa eſt.

Ex vtriuſque ſemine natæ ſunt nobis, & aliquot aliis rei herbariæ ſtudioſis plantæ, quas ſubſequentis hiemis iniuria ſuſtulit. Prodibant Scammonij aut conuoluoli modo, deinde multis ſarmentis proxima pedamenta ſcandebant & amplectebantur: foliis Conuoluoli maioris, ſed tenerioribus, & colore magis fuluеſcente: radix pollicarem vel maiorem craſſitiem iam erat adepta.

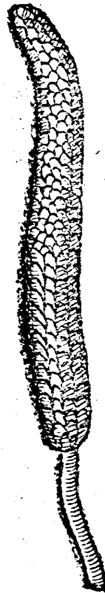
a Negat Ioan. Fragoſus, Regis Catholici Medicus, iuſculo aut alio cibo iniecto Mechoacan vim purgatiuam ſiſti aut infringi, & quotidiana experientia id ſe obſeruaſſe ait, eandemque noſtri Auctoris in Pinipinichi opinionem reprobat.

Meminit Petrus Cieça parte prima Peruanæ Hiſtoriæ, in prouincia Quimbaya, cuius metropolis Carthago magna, naſci tenues quaſdam radices digiti craſſitudine inter arbores, quarum ſi fragmentum brachiali longitudine duobus aquæ ſextariis per noctem maceretur in vaſe aliquo, maiorem aquæ partem ea nocte abſumi. Ex ea quæ ſupererit aqua, qui tres vncias ſumpſerit, adeò benignè purgandum, & ſine moleſtia, vti ſi Rhabarbaro purgatus eſſet, & aliquoties periculum feciſſe ſcribit magno illorum, qui ſumpſerunt, commodo. Radix Quimbaya.

Piper.

TOTO *Continentis tractu in quo Nata, Carthago, & etiam in Nouo regno, magnus eſt vſus Piperis cuiuſdam oblongi, quod maiori acrimonia præditum eſt Orientali, magiſque aromaticum, & iucundiore odore ſpirat, quàm Axi ſeu Capſicum; quinetiam præfertur Piperi nigro, cùm ſaporis, tum ſuauitatis cauſa.* Axi. Capſicum.

Forma.

ALTÆ cuiuſdam plantæ fructus eſt oblõgus, craßitie quidem funiculi, at dimidij pedis longitudine, conſtans veluti multis granulis, circa pediculum oblongum continuo & coniuncto ordine diſpoſitis, ſeminis plantaginis modo, quibus ademptis, pediculus nudus conſpicitur. Recens viridis eſt, ſole matureſcit & nigreſcit. Calidum eſt tertio gradu.

NEC prætermittendum eſt Piper ex Indiis noſtris miſſum, quandoquidem non modò in medicum vſum receptum eſt, ſed planta eſt excellentißima, & toti Hiſpaniæ notißima: nam nullus eſt hortus, in quo non ſeratur ob fructus pulchritudinem. Vidi aliquando in hac vrbe plantam ad arboris altitudinem excreſcentem.

Capſici hiſtoria.

FOLIO eſt viridi, ocymo latifolio ſimili, flore albo, ex quo pullulat fructus diuerſæ formæ, oblongus, rotundus, Melopeponis forma, aut ceraſiorum, ſed immaturus viridis eſt, maturus verò colore rubro gratißimo.

PARTICVLATIM conciſum, & iuſculo maceratum, meliorem ſaporem eduliis conciliat, quàm Piper vulgare, ideoq; eius vſus eſt in omnibus in quibus aromata ex Maluccis inſulis & Calecutio delata cõmendantur, in eo ſolùm differens, quòd illa multis aureis emuntur, hoc ſola ſatione adquiritur: nam in vna planta colliguntur aromata in totius anni vſum, minore diſpendio, & maiore commodo.

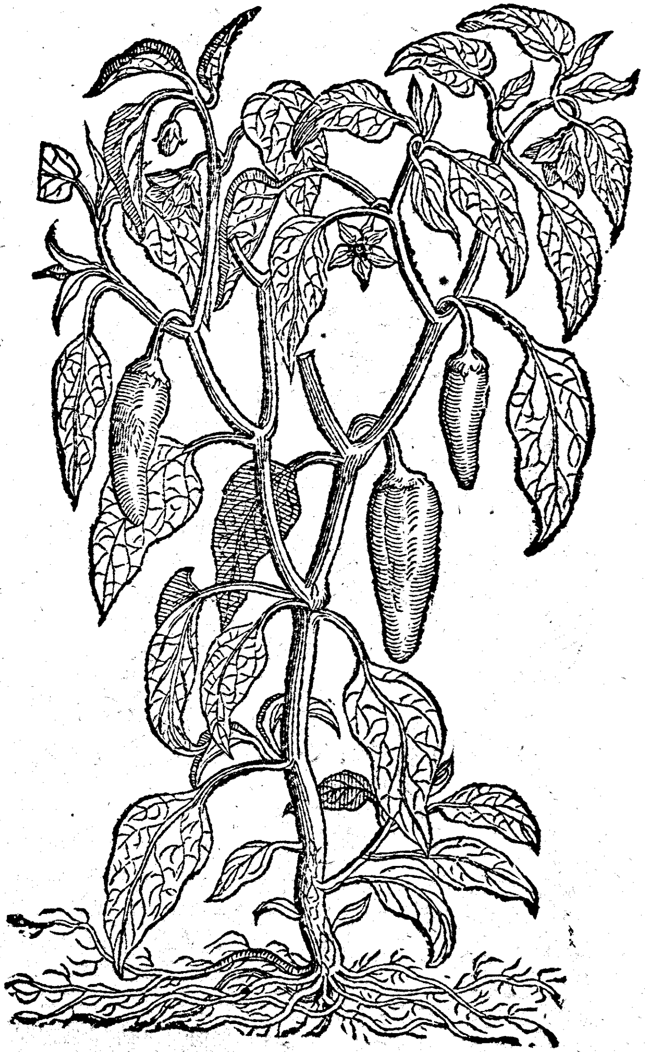
Facultates.

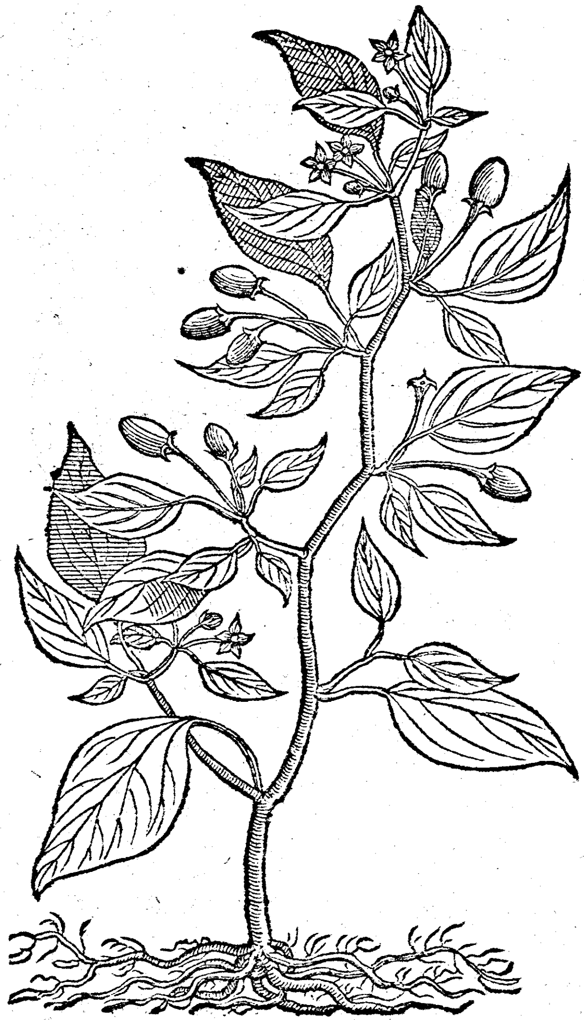
FLATVS diſcutit, vtile pectori & perfrictionibus, calefacitq; & roborat partes internas. Caliditatis & ſiccitatis in quarto ferè gradu particeps.

Capſicum hoc, ſeu Piper Indicum (Americum potiùs) diligentiſſimè colitur tota Caſtella cùm ab hortulanis, tum à mulieribus in ædium ſuarum penſilibus hortis. Etenim eo vtuntur per totum annum cùm virente tum ſicco, pro condimento & Pipere. Spectatur varia (vt noſter auctor ait) forma. Memini etiam videre anno 1585. maxima copia

cultum

CAPSICVM.

cultum in ſuburbanis Brunnæ vrbis celebris in Morauia, quo cultores non contemnendum quæſtum faciunt: eſt enim apud vulgus frequenti in vſu. Sed & hæc omnia genera aliquando vidi colore flaueſcente, in Luſitania, monaſterio quodam circa Olyſiponem.

Aliud Capſici genus obſeruaui in nonnullis Luſitaniæ locis, fruticoſum, cubitalibus ramis, virentibus, foliis hortenſis Solani ferè, aliquantulum anguſtioribus: flore candido exiguo, vt Solani hortenſis, fructu in longis pediculis paruo, per initia viridi; deinde nigricante, vbi maturuit, rubro, continente multa ſemina latiuſcula alterius Capſici modo, tam feruidi guſtus, vt fauces aliquot dies incendat guſtatum. Floret & fructum profert toto Autumno, & in calidioribus regionibus etiam hieme. Illi vocant Pimienta de Breſil, hoc eſt, Piper Braſilianum, in qua prouincia abundanter naſci, multiplicique in vſu eſſe intelligo.

Ceuadilla.

P**ERLATA** *ſunt ad me cum aliquot aliis plantis ex Hiſpania noua, ſemina cuiuſdam plantæ* Ceuadilla *iſtic vocatæ, id eſt,* Hordeolum, *à ſimilitudine quam cum noſtro hordeo habet in ſpica & vaginulis, quibus ſemen includitur, ſed minus eo, lini ſemine neutiquam maius, & longè aliis facultatibus præditum. Etenim nũquam auditum eſt plantam aliquam adeò vrente & cauſtica vi præditam; ſic, vt vbi cauterium neceſſarium eſt in gangrænis, & putridis impuríſque vlceribus, eoſdem præbeat effectus, quos non modò ſublimatum, ſed ignis etiam præſtare poſſet: etenim vermes in vlceribus necat, putridáque vlcera expurgat puluis eius ſenſim iis inſperſus, maiore minoréue quantitate, pro vlceris magnitudine, adhibitis præſeruatiuis, quæ in huiuſmodi remediis vſurpari ſolent. Itaque, cùm eius facultates infringere volunt, puluerem ſtillatitio roſarum aut plantaginis liquore excipiunt, linumq́ue aut ellychnium eo intinctum vlceribus & gangrænis imponunt: deinde ſarcotica medicamenta adhibentur, pro cheirurgi docti & experti iudicio.* Ceuadilla. Facultates.

E**ADEM** *ratione vſurpatur in animalium malignis vlceribus, quibus plerumque infeſtantur.*

C**ALIDVM** *eſt hoc ſemen in quarto gradu, eóque etiam ampliùs, ſi plures ſint gradus.*

Sulphur viuum.

Sulphur Quitenſe.

MITTIT *nobis Quito prouincia Peruana Sulphur viuum præſtantiſsimum, vt vitrum tranſlucidum, colore auri puriſsimi, cuius fragmentum puſillum lucernæ admotum, odorem maximum ſulphuris eiaculatur fumo viridi permiſtum; ſed antequam incendatur, nullum Sulphuris odorem præbet. Eruitur iſtic ex venis, proximis auri fodinis: itaque non ſine cauſa Chymiſtæ aiunt Argentum viuum auri eſſe materiam, ſulphur verò formam.*

HVIVS *puluis vino diſſolutus, & per aliquot dies faciei veſpere illitus (purgato priùs corpore) inflammationes curat. Scabiem tollit, roſaceo oleo mixtus. Drachmæ pondere cum oui luteo ſumptus, coli doloribus, nephritidi, neruorúmq. cõtractionibus & ictero vtilis eſt. Calidum & ſiccum eſt hoc ſulphur ſummo exceſſu.*

Sulphur Nicaraguanũ.

EX *Nicaragua aliud Sulphuris genus aduehitur coloris cinerei, denſum, minimè tranſparens, nihílque cum alio commune habens præter odorem.*

Ad Eryſipelas.

Medicamentum ad ignẽ ſacrum.

NOBILIS *ille qui Piper longum mihi dedit iam antè deſcriptum, filium habuit, cuius faciem eryſipelas occupauerat. accerſitus, venam ſecare, & lineos pannos roſacea & ſolani aquis madẽtes faciei imponi iuſsi. Illico pater: Quod ad ſanguinis miſsionem attinet, rectè quidem, nam puer ſanguine abundat. Faciei autem aliud medicamentum illinam. Peruana porrò Cartagine attulerat placentam quandam foris nigram, intus luteam, & adhuc humidã, tametſi bis mille ferè milliaribus allata eſſet. Eius pauxillũ me præſente diſſoluit aquæ roſaceæ ſtillatitio liquore, & eo faciem filij illiuit: poſtridie roſaceo liquore tepido faciem illius abluit: quæ adeò integra & ſana reddita eſt, atque ſi eryſipelate non laboraſſet.*

CONFECTAM *verò referebat hanc placentam è lumbricis, quos Indi terra eximentes, Mayzi foliis paſcunt,*

deinde

deinde iam pingues fictili coquunt, eos deſpumando: colatos rurſus decoquunt, donec ad vnguenti conſiſtentiam aut etiam denſiorem reduxerint.

Carlo ſancto.

ANTE *triennium ex Mechoacan prouincia delata eſt quædam radix* Carlo ſancto *dicta, cuius inſignes facultates prædicant.* Carlo ſancto.

NOSTRO *Lupalo ſimilis eſt, & perticis ſe conuoluit illius more; quibus ſi careat, humi ſpargitur & diffunditur: folia etiam Lupulo ſimilia, colore viridi, ſed obſcuriore, odore graui: neque florem, neque fructum fert. Radix craſſo capite eſt, ex quo aliæ radices oriuntur digiti maioris craßitudine, colore candicante: cortex qui facilè ſeparatur, cuiúſque vſus, eſt odore aromatico, guſtu amaro, cum quadam acrimonia: neruus radicis cortice ſpoliatus, multis quaſi filuris ſeu tabellis tenuißimis conſtare conſpicitur, quæ ſigillatim ſeparari poſſunt.* Deſcriptio.

NASCITVR *temperatißimis prouinciæ Mechoacan locis, ſolo neque nimium ſicco, neque humido. Calida & ſicca initio ſecundi gradus.* Natales.

RADICIS *cortex mane aliquanto tempore commanducatus, multam pituitam, alióſque humores ex capite elicit, eámque ob cauſam rheumatiſmos, capitis dolores & defluxiones curat: in nonnullis etiam vomitu multam bilem & pituitam è ſtomacho expellens, ſed illius decoctum maximè, cuius gratia ventriculum noxiis humoribus liberat, eúmque roborat: purgationem tamen præcedere neceſſe eſt.* Facultates.

IDEM *commanducatus, gingiuis abſcedentibus auxilio eſt, dentes ſtabilit, eóſque à ſcabritia & corruptione liberat, oríſque halitum commendat: ſed poſtea vino os eluendum, ad amaritudinem tollendam.*

PVLVERIS *eius exigua quantitas ex vino albo, aut adianti, canellæque decocto ſumptus, vuluam obſtructio-*

nibus liberat, menſéſque prouocat, & flatus diſcutit, purgato videlicet priùs corpore, & aluo (dum eo remedio vtetur) ex æquis partibus Liquidambar & vnguenti Dialthææ inuncta.

CORDIS *affectibus, iis præſertim qui ex vteri ſympathia oriuntur, auxilio eſt eius puluis, vt antè, ſumptus, aut illius decoctum hoc modo præparatum:*

Carlo ſancto decoctum.

RADICIS *minutim conciſæ drachmæ duæ in tribus aquæ ſextariis coquuntur ad dimidias, corticis citri in puluerem redacti drachmæ quatuor, pulueris Canellæ drachmæ duæ ſtatim iniiciuntur, ac denuo feruent, deinde colantur. Iſtius decocti ſex vnciæ ſingulis diebus mane addito ſacchare propinantur, purgato tamen priùs, vt decet, corpore.*

HVNC *puluerem, & decoctum nonnulli in morbi Gallici affectibus, atque etiam Epilepſia commendant. Alterum experiri non admodum neceſſe eſt, quòd multis aliis ad eum morbum remediis abundemus. Alterius periculum faciam in iis qui vigeſimum quintum ætatis annum nondum exceſſêre: nam Epilepſiam in adultis tolli, non eſt veriſimile.*

Radix S. Helenæ.

Radix D. Helenæ, & eius hiſtoria.

EX *portu S. Helenæ, qui eſt in prouincia Florida, adferuntur radices quædam prælongæ, ſed nodoſæ admodum, pollicari craßitudine, foris nigræ, intus albæ, ſapore aromatico, Galangæ ferè ſimili. Reſectis his nodis & perforatis, fiunt precatoriæ ſphærulæ, quas milites Hiſpani & Indi de collo ſuſpendentes, multum illis tribuunt. Hi ſiccati rugantur, duriq́; & quaſi cornei fiunt. Planta ramos ſuos per terram diffundit, foliaq́; ampla & viridia admodum profert.*

Natales.

NASCITVR *locis humidis; ſicca initio, calida in fine ſecundi gradus exiſtimatur.*

Facultates.

HAS *radices Indi lapidibus conterunt, totiq́; corpori ſibi inducunt balneaturi, quoniam cutim conſtringunt, & membra, vt inquiunt, ſuo grato odore roborant.*

ILLIVS puluis cum vino hauſtus, in ventriculi doloribus, vrinæ difficultatibus, & nephritide commendatur.

Vt ex deſcriptione facultatibuſque huius plantæ colligere licet, ad Cyperi genus aliquod referri poterit.

Guacatane.

MISSA nobis eſt ex Hiſpania noua plantula quædam candicans (ſed ſine radice) Indis Guacatane *nuncupata, noſtro* Polio *montano haud abſimilis, ſed inodora; quæ an florem aut ſemen proferat, ignoro.* Guacatane.

AD hæmorrhoides commendatur hac ratione: Eius plantæ decocto ex vino (ſi calor abſit) alioqui ex aqua, hæmorrhoides abluuntur, deinde blandè ſiccantur, poſtmodum eiuſdem plantæ puluere inſperguntur. Facultates.

DOLORES ex frigore & flatibus ortos, in quacunque corporis parte ſedat, ſi locus reſina priùs inunctus, tenuiſſimo huius puluere inſpergatur, & pannus lineus ſuperimponatur: nam ilico adhærebit Cerati modo, nec inde amouebitur, niſi dolore mitigato.

EIVS puluis leuibus vulneribus impoſitus, præſertim inguinum, ea mundat, & ad cicatricem perducit.

MISSÆ item ſunt ad me aliquot aliæ plantæ, ſine nomine, quarum vnius ex aqua decoctum calidè ſumptum, pectoris vitiis auxilio eſt.

ALTERA, quæ partus mortuos, ſecundaſq́ morantes trahit, cuius rei magnam experientiam habent Indi.

TERTIAM, ſi (cùm maximè viget) quiſpiã colligere volens dumtaxat contingat, ilico flacceſcit & procumbit.

QVARTA per ſolum diffuſa eſt & expanſa: ſi quis tamen eam attingat, ſtatim contrahitur; vt braſſica murciana.

HELLEBORVS item niger Hiſpanico ſimilis, & iiſdem facultatibus præditus.

MVLTA præterea alia medicamenta in Indiis noſtris Occidentalibus inueniuntur, inſignibus facultatibus prædita, quæ cum tempore (vt iis vti poſſimus) innoteſcent: vt ex eorum, quæ hactenus allata fuerunt, vtilitatibus colligere licet, quandoquidem infiniti morbi, qui alioqui incurabiles videbantur, horum vſu curati ſunt.

QVÆ omnia meæ diligentiæ accepta ferre oportet, & primæ huius meæ hiſtoriæ parti, quæ per vniuerſum orbem admodum celebris fuit, ob medicamentorum, quæ in ea continentur, deſcriptionem.

ET vt omnes intelligant quàm vtilis meus hic liber fuerit, ſubiicere hîc libet Epiſtolam ad me ſcriptam ex Peruana vſque regione, à nobili quodam viro, ante duos menſes: etenim ex eorum quæ in illa deſcripſi lectione, inuenti ſunt in Peru lapides Bezaares, Orientalibus haud inferiores viribus: de quibus, Deo volente, in tertia parte agemus.

Epiſtola ad D. Nicolaum Monardis.

NON dubium eſt, Clariſſime Doctor, quin nouum videbitur, me virum illiteratum, ſemperq́ militiam in his regionibus ſecutum, ad te ſcribere de iis quæ ad facultatem veſtram pertinent. Verùm animi mei erga eruditos viros propenſio (in quorum numero te cenſeo, cùm ex libri tui lectione, quem de Medicamentis in his regionibus naſcentibus eorumq́ facultatibus euulgaſti, tum ob laudem quam eo libro hîc conſecutus es) fecit vt etiam ignotus has ad te dederim. Etenim ſatis commendare non poſſim vtilitatem quam hîc attulit tuus iſte liber, cum ex illo rationem conſecuti ſimus, qua medicamentis vtendum ſit, ex quibus ſine methodo antè vſurpatis, nullū auxilium percipiebamus: nunc verò ex tui libri lectione, plerique à morbis, qui deplorati videbantur, liberati ſunt.

IAM ſunt plures quàm viginti octo anni, quòd militiam ſequens, per has Indias peregrinor, in quibus non ſolùm

lùm quæ à te deſcripta ſunt, naſcuntur, ſed etiam pleraque alia, quorum fama nondum ad vos peruenit, ob Medicorum huc à vobis commeantium magna ex parte negligentiam & inſcitiam, quibus publica vtilitas (quam tamen ſummam præſtare poſſent) curæ non eſt, ſed vt quæſtui dumtaxat ſeruiant.

FORMAM *animalis, ex quo lapis* Bezar *extrahitur, in tuo libro deſcribis. Ea diligentiùs perpenſa, animalium genus quoddam in iſtis montibus frequens inuenimus, valde ſimile iis hircis (niſi quòd cornibus orbũ eſt) quos in* Orientali India *reperiri tradis. Ruſi ſunt coloris magna ex parte, & herbas ſalutiferas depaſcuntur (quarum magna eſt copia in montibus vbi iſta animalia degunt) ita fugacia, vt ſolo tormentorum æneorum ictu adſequi poſſimus.* Animal lapidem Bezar gignens.

DECIMA *quinta Iunij huius anni 1568. ego cum aliquot amicis ad venationem profecti ſumus in huius regionis montes, in eam quinque dies inſumpſimus, & aliquot ex iis, quæ dixi, animalibus confecimus; cumq́ eorum cauſa venationem ſuſcepiſſemus, librum tuum contuleramus.*

APERTO *itaque maximo & prouectioris ætatis animali, neque in ventriculo, neque in alia parte corporis lapides inuenimus; quo factum eſt, vt* Indicis *animalibus ſimilia non eſſe putaremus. Percontati* Indi, *quos, vt nobis inſeruirent, deduxeramus, qua corporis parte lapides hæc animalia haberent, ſe quidquam de lapidibus ſcire negabant (vt ſunt nobis infeſtiſſimi, nec ſua ſecreta nobis innoteſcere vellent)* Indus *tamen puer, decem aut duodecim annos natus, cùm videret nos tantopere id ſcire cupere, in animali receptaculum quoddam & veluti marſupium nobis oſtendit, in quod depaſtas herbas recipiunt, donec eas poſtea ruminatas in ventriculum traiiciant. Ibi puerum illico interficere voluerunt* Indi, *quòd nobis id indicaſſet; eundem tamen poſtea, nobis in venatione occupatis, interceperunt, &, vt intelleximus, ſacrificarunt.* Indi *hos lapides magno*

magno habent in pretio, & in Idolorum ſuorum delubris, quæ Guacas vocant, cum aliis quibuſque pretioſiſſimis offerre ſolent, veluti auro, argento, gemmis, monilibus, animalibus, & pueris.

Guacas.

Animal Bezaares lapides gignens in ſolis Peruanis montibus.

Illvd autem admirationi non caret, hoc animal per totas has Indias non reperiri, præterquam in montibus iſtis Regni Peruani. Nam ego omnia Mexicana regna, omnes Peruanas prouincias & regna, prouincias & inſulas Marañon, Floridam, & multas præterea Occidentalium Indiarum regiones peragraui; attamen nuſquam hæc animalia conſpexi, quàm in ſolis huius regni Peru montibus.

Facultates

Ego qua potui diligentia ab Indis amicis de horum lapidum facultatibus inquirens, intrò ſumptos, aut foris impoſitos, mirificè venenis & toxicis reſiſtere intellexi, cordis affectibus auxiliari, tineas ventris expellere, & eorum puluerem vulneribus ſagittarũ toxico illitarum vtiliſſimè inſpergi. In ſumma, hũc lapidem alexipharmacum eſſe pernicioſiſſimi illius toxici quo ſagittas ſuas illinunt, ad ſeſe mutuo conficiendos, atque etiam nos Hiſpanos, quorum plerique poſt vehementes cruciatus & furores mortui ſunt, nullum auxilium inuenientes: tametſi in ſublimato vulneribus inſperſo nonnulli leuamen ſenſerint: verùm ſi toxico recenti illitæ ſagittæ ſint, præſentaneam perniciem adferunt, nec ſublimatum prodeſt.

Ex animalis igitur, quod primùm ſecuimus, burſula, nouem lapides exemimus, qui Naturæ beneficio iſtic creati videntur ex ſalutiferarum illarum herbarum ſucco, quæ in burſulam illam congeruntur. Secuimus & alia huius generis animalia, quæ confeceramus, in quibus omnibus lapides inuenimus, plures aut pauciores, pro animalium ætate.

Observandvm autem eſt, ſola quæ paſcũtur in montibus animalia, lapides iſtos præſtantes generare: nam quæ in planis pabulum ſumunt, vt herbas minùs ſalubres depa-

depaſcuntur; ſic etiam lapides eorum, tametſi vtiles, iis viribus non pollent, quibus ij præditi ſunt qui ab animalibus in montanis degentibus eruuntur.

COEPIMVS *iis vti eo ordine quem in tuo libro docuiſti, & aduerſus eoſdem etiam morbos, in quibus ſanandis mirabiles eorum effectus experti ſumus, quos longum eſſet recenſere. Quæ omnia tibi accepta referre debent non modò Hiſpani, ſed etiam vniuerſus orbis. Quantum ad me attinet, vt aliquam animi gratitudinem oſtendam pro beneficio accepto, operâ Ioannis Antonij Corci, diuitis mercatoris, duodecim ex iis lapidibus mitto: ſi eò peruenenerint, eos in multis morbis experiri licebit. Eiuſdem operâ an illos acceperis mihi ſignificare poteris, & ea, quæ voles in tuam gratiam faciam, imperare, quoniam tui ſum obſeruantiſſimus.*

NVNC *capſulam accipies in qua Phaſeoli genus inuenies, quod Martij initio tantummodo ſerendum erit, ne frigore lædatur. Planta eſt fabæ ſimilis, minor tamen, fructum in ſiliquis ferens. Seni huiuſmodi fructus (fabas virides ſapiunt) cum ſale manducati, validè bilem, mediocriter pituitam, & ſine moleſtia hydropicorum aquas euacuant: eoſdem effectus præbent ſicci triti, & ex vino ſumpti: ſed cibum paratum habere conuenit; quia ſi validiùs, quàm neceſſe ſit, purgent, cibo ſumpto earum vehementia ilicò infringetur.* Phaſeolus Peruanus.

[Ex Hiſpaniis miſſum fuit Imp. Maximiliano II. feliciſſ. memoriæ, anno antequam nobis adimeretur, Phaſeoli genus, colore Maconnæ ſimili, ſed planiore longioreque forma, & hilo non admodum magno. Huic nomen adſcriptum erat *Haba de India*, id eſt, Faba Indica: fortè id erit quod hoc loco ab Auctore deſcribitur.]

PLANTAM *etiam quandam hîc in planis naſcentem graminis modo, magnis facultatibus præditam: ſiquidem eius decoctum gargariſatum, rheumatiſmis, gutturis phlegmonibus, aliiſq; vitiis auxilio eſt: manducata, multam pituitam educit, ideóque morbis ſuperioribus, & capitis doloribus* Planta gramini ſimilis.

ribus

ribus vtilis. Denominationem à me ſumpſit hæc plāta, quòd mihi familiaris eius vſus ſit, & aliis, vt vtantur, conſulam: cuius facultates me docuit quidam Indus in ſtirpium cognitione admodum verſatus.

Molle, cuius antè mentionem feci, deſcribere videtur.

FRVCTVM *item arboris cuiuſdam, quæ ſolummodo in hac prouincia naſcitur; Ilicis magnitudine, cortice Cerri ægylopis ſimili, foliis fraxini. Magnis viribus pollet: nam corticis eius puluis vulneribus inſperſus, ea mundat, deinde carnem generat, & perfectè curat. Dentes eodem puluere fricati ſtabiliuntur, gingiuæ abſcedentes ſanantur. Foliorum decocto intincti panni, & calidi vulneribus, aut pulueri corticis illis inſperſo impoſiti, curationem eorum accelerant, & humorum eò defluxum prohibent. Ex ea manat liquor odoratus, quem etiam fructui adiūxi, ſuffitibus idoneus ad multos capitis morbos, & emplaſtris vtilis.*

EX *eius fructu ſalutiferā admodum potionem Indi conficiunt. Eum iſtic ſeri & naſci velim: nā tibi delectationem adferret, ob eas quibus prædita eſt hæc arbor facultates, tum etiam quia nouū arboris genus eſt, & omni tēpore odoratū.*

Fructus vlcerarius.

INDVS *quidam Aethiopiſſam meum mancipium, cuius crura occupauerant maligna vlcera & inueterata, puluere cuiuſdam fructus iis inſperſo, mundauit; exeſa putrida illa carne; eundem puluerem cum ellychnio vlceribus ſanis impoſuit ad carnem generandum, vlcúſque ad cicatricem perducendum. Erat verò is fructus in inſula Margarita, vbi mancipium curandum dedi, admodum vulgaris, vt quo vulgariter veſcantur, magnitudine Aſſyrij mali, nucem Perſicæ mali oſſiculo ſimilem continens, cuius concremati puluis (nam ob duritiem cremandum, alioqui difficile attritu) ad ea quæ nunc enumeraui, vtilis eſt. Illud verò admiratione non caret, nucleum, qui hac nuce continetur, adeò noxium eſſe, & deleteria facultate præditum, vt ſeu vir, ſiue animal eo veſcatur, præſentaneam mortem ſibi moliatur, cui nullo remedio occurri poteſt, tamquam ſublimatum*

aut

aut corrodens aliud medicamentum ſumpſiſſet.

IN vrbe Poſto,vbi aliquot annis vixi,omnis generis morbos Indus quidam curabat,ſolo cuiuſdam plantæ ſucco artubus & parti affectæ illito. Aegros deinde ſtragulis egregiè tegebat ad ſudorem prouocãdum: ſudor è partibus illitis emanans,merus ſanguis erat,quem lineis pãnis abſtergebat; atq; ita in curatione pergebat, donec ſatis ſudaſſe putaret, optimis interea cibis eos alens. Eo remedio multi morbi deplorati curabantur, imo ægri iuniores & robuſtiores ab eius vſu fieri videbãtur. Sed neq; precio, neq; precibus, neque minis vnquam efficere potuimus, vt eam plantã nobis demonſtraret.

Planta ſanguineos ſudores excitans.

ARBOR quædam hîc inuenitur materie ſpongioſa, ex qua Indi nunquam ignem ſtruent, tametſi quis illis mortis periculũ minitetur: aiunt enim, quotquot ad eius flammam ſiue ignem accedunt, aut quos ſolummodo fumus pertingit, in re venerea impotentes fieri.

Arbor venereos ſtimulos domans.

TVMORES in pedibus & cruribus ex frigidis humoribus orti hîc curantur herba quadam Centella nuncupata: ſiquidem ea trita, tumoribusq; impoſita, ilico puſtulas excitat, è quibus multus humor effluit, donec tumor omnino reſoluatur. Sæpiùs iſtas euacuationes inter Indos fieri, & nonnullos Hiſpanos eis vti vidi.

Centella, & eius facultates.

ANNO 1558. in vrbe D. Iacobi, quæ eſt in prouincia Chile, quidam Indi captiui ſuras ſibi amputarunt, & eas aſſas, præ fame, ederunt, & (quod mirabile dictu) cuiuſdam plantæ folia vulneribus imponentes, ilico ſanguinẽ ſiſtebant, non ſine maxima omnium admiratione, præſente etiam Dn. Garçia de Mendoza.

HERBÆ & arbores Hiſpanicis ſimiles, admodum pauca hîc inueniuntur, quia ſolum eas non alit. In Hiſpania noua (cùm primùm in noſtram poteſtatem redacta eſt) multæ arbores & plantæ Caſtellanis ſimiles inuentæ ſunt, tum etiam aues & quadrupedes.

INVENIVNTVR hîc colubri humana magnitudi-

Colubri.

Aranei. *ne, nulla feritate metuendi, nec cuiquam nocentes. Aranei mali citrij magnitudine, admodum virulẽti.* Buffones. *Buffones pluit Hiſpanicis non minores, quos Indi aſſatos edunt, vt & pleráſque alias immunditias.*

PROXIMIS *huic continenti inſulis, tam multi,* Vultures. *tantiq́ vultures inueniuntur, vt pecudes deuorent, ob cuſtodum, qui Aethiopes ſunt plerumque, negligentiam.*

VNA *verò res me in admirationem rapit; vaccas in montibus educatas, ſi in plana deducãtur, omnes emori. Eſt mihi amicus qui trecentas vaccas in plana traduxerat, illæ aliquanto tempore nihil depaſcentes paulatim defecerunt, vt ne vna quidem intra menſem ei viua relicta ſit: omnes autem trementes & tabeſcentes moriebantur. Adferebant nonnulli cauſam naturalem, cùm in montibus frigidiſſimis, vbi ſingulis diebus pluit, educatæ eſſent, calorem illum planitiei, in quam nullæ vnquam pluuiæ decidũt, ferre non potuiſſe, & mutatione illa ſubita ab extremo frigore, in extremum calorem, mortuas eſſe. Etenim conſideratione dignum eſt, quòd in planitie illa, quæ octo dumtaxat miliaribus ad montes vſque patet, in longitudinem verò plus mille miliaribus porrigitur, numquam pluerit, in montibus autem illis vicinis pluat quotidie.*

SVPERIORE *Octobri venit ad nos affinis meus Alphonſus Garçias, ſtrennuus miles, qui ſe verum Alexipharmacũ inueniſſe ait aduerſus pernicioſum illud toxicum quo Cannibales in bello & venationibus vtuntur (ſola enim ferina & humana victitant,) degũtq́ à Charças ad Chile vſque Peruanas prouincias.*

Planta quæ eſt alexipharmacum. EST *verò ea planta, vt ait, foliis latis, plantagini Hiſpanicæ haud abſimilibus, quæ trita & vulneribus impoſita, venenũ extinguit, & à ſymptomatis illis liberat quæ toxicum generare ſolet. Pro magno theſauro æſtimant Hiſpani, eam plantam ſe inueniſſe; quoniam illius præſidio tuti, hoſtes ſuos Indos non ita metuent, qui dũtaxat illis formidabiles erant,*

toxici

toxici illius præſentaneam mortem adferentis cauſa: infinitos ſiquidem Hiſpanos trucidarunt, quos tamen eſui aptos negant, & duriore carne eſſe, niſi trucidati tres aut quatuor dies priùs macerentur.

NASCITVR autem eadem regione, vbi fit toxicum, & (tametſi credam aliis etiam locis inueniri) voluit Deus eo loco remedium patefacere, vnde pernicies adfertur.

[Meminit etiam Gomara hiſt. general. cap. 71 Herbæ cuiuſdam Indis notæ, cuius radicis ſuccus alexipharmacum ſit peſtilentis & pernicioſi illius toxici quo ipſi ſagittas illinunt.]

HÆC omnia eo ſcripſi, vt cõſideres apud te, quàm multæ plantæ his ſimiles in noſtris Indiis naſcantur, quæ nobis ignotæ ſunt, quoniam Indi neque eas, neque earum facultates nobis patefacere volunt, etiamſi nos morientes videant, aut in carcerem coniiciantur: quòd ſi quædam ex prædictis, & aliæ nonnullæ nobis innotuerũt, ab Indicis mulieribus eas edocti ſumus, quæ Hiſpanis, libidinis gratia, ſeſe commiſcentes, omnia quæ ſciunt aperiunt.

VERVM prolixior eſſe nolo, quod ignorem an hæc epiſtola ad te peruentura ſit: quam ſi perueniſſe intellexero, prolixiores dabo de facultatibus aliarũ plantarum, & animalium, & de aliis rebus hîc naſcentibus, quæ tibi delectationem adferent, quandoquidem harum rerum es adeò ſtudioſus. E Lima in Peru, ad 26. Decembris, 1568.

Tui ſtudioſiſſimus

Petrus de Oſma & Xarayzeio.

TAMETSI mihi ignotus ſit qui has ad me dedit; videtur tamen naturalium rerum ſtudioſus, ideoq; mihi amplectendus. Nam vt militis munus eſt, perpetuò in armis verſari, ſanguinem profundere, & alia militaria munia exercere; laudandus eſt qui plantarum cognitionem, earumq; facultates inquirit. In quo Dioſcoridem imitari videtur, qui cùm militaret in exercitu Antonij & Cleopatræ, quocun-

que tamen perueniebat, plantas, arbores, animalia, fodinas, & alia præterea naturæ miracula inquirebat, ex quibus ſex illos libros, qui toto orbe celebrantur, compoſuit, vt maiorem laudem ſcribẽdo ſit conſecutus, quàm ſi bellica virtute multas vrbes ſub imperium ſuum ſubegiſſet. Itaque multũ huic viro debeo, cùm propter eam quam de me concepit opinionem, tum eorum quæ ad me miſit gratia, mihi certè gratiſſima. Illi ſcribam, vt nobis plura ex ea regione mittat.

Lapis Bezar Peruanus ab Orientali differt.

PLANTARVM, *quas ad me miſit, facultates experiemur, & ſemina ſuo tempore ſeremus. Lapides Bezaares, ab Orientalibus mihi differre videntur: nam in ſuperficie ſunt perpoliti, & coloris ex cinereo obſcuri, & ſub duabus veluti teſtis aut cruſtis materiam quandam albam continent, quæ dentibus attrita, mera terra eſt inſipida, potiúſque infrigidare quàm calefacere videtur. Fabæ magnitudine plerumque ſunt: inueniuntur tamen magni & parui, qui magna ex parte ſunt planiores. Ego vnum comminui, eiuſq; puluerem adoleſcenti, quem venenum hauſiſſe dicebant, propinaui, qui (neſcio an huius pulueris, an aliorum medicamentorum beneficio) ſanatus eſt. Illius periculum in aliis morbis faciam: & quidquid de hoc, tum aliis medicamentis noui experiemur, in tertio huius hiſtoriæ medicamentorum volumine deſcribemus, in quo magna arcana continebuntur, quæ magnam omnibus oblectationem adferẽt, & præſertim ægris, qui abs illorum facultatibus curari debebunt.*

QVIDQVID *verò in hac hiſtoria ſcripſi, aut ab iis didici qui ex illis regionibus venerunt, aut ex eorum temperamentis collegimus, aut ipſa experientia nos docuit.*

ILLVD *verò animaduertere oportet, omnia quæ ex noſtris Indiis adferuntur, magna ex parte calida eſſe, & ſub hoc temperamento eis vtendum, ſi quis illa ſumere volet.*

FINIS.

Tulipæ.

Multiplici vincit florum genus omne colore
Huc-vſque à Geticis Tulipa miſſa iugis.

Flos Solis.

Flores flos ſupero quòd vnus omnes
Amplitudine & elegantia, alto
Nec non ſtipite, quodq́ue Solis almi
Semper ſuſpicio ſequorq́ue lumen:
Dignum à Sole mihi dedere nomen
Qui Machaōnia ſedent cathedra.
Sed quæ vis mihi, quæue ſit poteſtas,
Haud notum ſatis eſt adhuc iiſdem.
In lætis tamen interim viretis
Seror, lumina vt otioſa paſcam.

Caſſia.

Nec fuit Hippocrati, nec Caßia nota Galeno,
Ad medicum ſed primus Arabs hanc attulit vſum:
Eſt ea nobilibus medicina aptißima, ventrem
Leniter euacuans: calidæq́ue inducta podagræ
Mitigat immites, repetita ſubinde, dolores.

Manna.

Manna tibi impuram ſubducet leniter aluum,
Conueniens puero, conueniensq́ue ſeni.

Myrobalani.

Quæ Græcis fuerit glans vnguentaria, monſtrant
Scripta Dioſcoridis.
Sed verum nobis cupiens imponere nomen,
Indica pruna vocet.
Soluimus adſtrictam, fluidamq́ue adſtringimus aluum
Ad medici arbitrium.

Tamarindi.

Et modicè ſiccat, modiceq́ue refrigerat horum

Pulpa, refertq́ꝫ acidum guſtanti grata ſaporem,
Et valet ardentes purgando euincere febres.

Lapis Bezoar.

Triſtibus haud tantùm eſt lapis iſte medela venenis
Verùm & peſtiferas depellit corpore febres.

Tacamahaca.

Indomitam lenit ſi Tacamahaca podagram,
Et omne corporis pathos,
Illam ego prætulerim quas venditat India gemmas,
Arabumq́ꝫ gazis omnibus.
Nam quis diuitiis validos non præferat artus
Triſtiq́ꝫ ſenſu liberos?

Balſamum.

Hoc fertur ex Hiſpania
Noua nouum, ecce Balſamum,
Ægyptio haud minus potens.
Odore nam ſuauiſſimo
Nares caputq́ꝫ recreat,
Morbiſq́ꝫ prodeſt frigidis
Infirma firmans viſcera.
Idem dolores corporis
Totius illitum leuat:
Vnguento & omni fortiùs
Cruenta ſanat vulnera.
Miram ô Dei potentiam!

Tabacum.

Nulla ſalutifero ſe comparet herba Tabaco,
Viribus hoc omnes exſuperat reliquas.

Ioannes Poſthius Germershemius
M. D. F.

INDEX

INDEX ALPHABETICVS IN LIBRVM DE SIMPLICIBVS medicamentis ex Occidentali India delatis, quorum in Medicina vſus eſt: Auctore D. Nicolao Monardis.

A

Alotochdi pagina 367
Alexipharmacum eſt Tabaco 333
Ambarum colliquatum 315
Ambar griſeũ 321 eſt Bitumẽ. ib.
non eſt ſperma Balenæ 322
eius delectus & facultates 323
Emplaſtrum ex eo 324
inebriat ibid.
Animal lapidẽ Bezar gignẽs 395
Anime 315, 316
Aranei 400
Arbor venereos ſtimulos domans 399
Armadillo 367
eius facultates ibidem
Aniſum 335
Articulorum dolori Tabaco prodeſt 332
Auellanæ purgatrices, earum hiſtoria & facultates 372
Axi. 385

B.

Balſamum, & eius extrahendi ratio. 326. æſtimatio & vſus 327
interiùs aſſumptum, foris additum, & cheirurgicis medicamentis additum 327, 328
purius 329
Balſami arboris Hiſtoria 329
fructus ibidem
Bangue 335
Ben magnum & paruum, atque earum facultates 372
Bezar lapis 395, 396
eius facultates 396, 397
Bitumen, & eius facultates 321
Buffones 400

C.

Capſicum, eius forma, hiſtoria, & facultates 385
Caraña, & eius facultat. 318, 319
Carbũculis medetur Tabaco 333
Çarçaparilla, & eius hiſtoria 348
eius delectus, nominis occaſio, & præparandæ apud Indos ratio 349
Altera præparandæ ratio, & vtendæ modus ibid.
Çarçæ ſyrupus, & vtẽdi ratio 351
Çarçæ puluis, & vtendi ratio 351 352
Çarçæ aqua 352
vnde inferatur ibid.
eius hiſtoria, & exhibendæ ratio 353, 354. ex ea catapotia 355
Carlo ſancto, eius deſcriptio, natales, & facultates 391
eius decoctum 392
Caſſia ſolutiua, eius delectus & facultates 370
Catapotia pro ſterilibus 323
Centella, & eius facultates 399
Ceuadilla, & eius facultates 389
Charabe, & eius natales 315
China 345 eius hiſtoria, natales, vſus, & præparandæ ratio. 346 aquæ Chinæ ſumendæ modus 347 eius facultates & temperamentum 347, 348
Cicinum oleum 319
Colubri 399
Contrayerua 340
Copal 315
Copalcahuitl 316
Cortex ad alui profluuia 369

D

Draconis arboris fructus 367
eius hiſtoria & facultates 368
Dragonal ibidem

E.

Emplaſtrum ex ambaro 324
Emplaſtrum ſtomachicum 318

Encubertado 367
Eryſipelatis curatio 390

F.

Fabæ purgatrices, & earum facultates 373
Fructus ad bilem, & eius facultates 371
Fructus dyſſentericus ex Quito 369
Fructus vlcerarius 398

G

Gangrænis medetur Tabaco 334
Guacas 396
Guayacan 341, 342. eius hiſtoria 342. eius decoctum atque vſus 343
Guayaci facultates, & Serapium ex eo 344. 345
Guacatane, & eius facultates 393
Guayaquil 352, 353
Gummi ad podagram, & eius facultates 369

H.

Herba Ioannis infantis, eius hiſtoria & facultates 339
Herba Reginæ 336
Herba ſancta ibidem
Hyuourahé, eius hiſtoria & facultates 345

L

Lacerti Caymanes 364
Lacerti magnitudo ingens 365
Lapis Praſſius 362
Lapis Tiburonum, & eius facultates 363
Lapis Caymanum, & eius facultates 365
Lapis ſanguinalis, & eius facultates 365
Lapis rimas pedum curans 365
Lapis nephriticus, eius varia forma, & facultates 362
Lignum nephriticum 362
Lignum aromaticum 361
Lignum Indicum 342
Liquidambar, & eius facultates 324, 325. oleum ex eo ibid.
Lues venerea 341, 342

M.

Manati piſcis 364
Mechoacan, 378, 379, 380. eius hiſtoria, 381, 382. eius forma 383. eius facultates exhibendi ratio, puluis & catapotia 383. 384
Medicamentum ad ignem ſacrum 390
Medicorum diſceptatio de origine morbi Gallici 342
Molle, eius hiſtoria, natales & facultates 360, 361
Morbus Gallicus 341, 342
Neapolitanus 342

N.

Naphtha 321
Nephritidi Tabaco prodeſt 332
Nicotiana 336
Nuclei Pinei purgantes, eorum deſcriptio & facultates 373

O.

Ocoçol 324
Oleum ricinum 319
eius facultates ibid.
Oleum de Liquidambar 325
Oleorum eliciendorum ratio 319
Oleum ficus infernalis 319
Opium 335

P.

Pauame, & eius hiſtoria 356 delectus, temperamentum, & facultates 357. eius decocti parandi ratio 358
Perebecenue 336
Petum, & eius genera duo 336, 339. eius natales & facultates 339
Picielt 330
Pilulæ famem ſitimque ſedantes 336
Pinipinichi 378
Piper 385
Phaſeolus Peruanus 397
Planta gramini ſimilis ibid.
Planta ſanguineos ſudores excitans 399
Planta quæ eſt alexipharmacum 400
Polypo Tabaco prodeſt 334
Praſſius lapis 362

Q.

Quimbaya radix 385

R.

Radices venenis aduerſantes 340
Radix Quimbaya 385

Radix

Radix S. Helenæ, eius hiſtoria, natales, & facult. 392, 393
Raphanus 335
Reſina Balſami facultatibus prædita 329
Reſina Carthaginenſis, & eius facultates 330
Ricinus Americus 320, 321

S.

Sanguis draconis, & cur ſic dictus 367, 368. eius hiſtoria, & facultates ibid.
Saſſafras 355. quæ & Pauame 356. eius hiſtoria ibid.
Scabies Hiſpanica 348
Serapium ex Tabaco 331
Serpigo Indica 342
Solanum Furioſum 335
Succinum non eſt lachryma 316
Sulphur Nicaraguanum 350
Sulphur Quitenie, & eius facultates ibid.

T.

Tabaco. 330. eius natales & facultates 330, 331. Serapium ex eo 331. cruditatibus ventriculi prodeſt 332. alexipharmacum eſt 333. eius experiendi aduerſus venena occaſio ibid. eius vſus Indis frequens 334
Tacamahaca, & eius facultates 317
Tattou 367
Tiburon piſcis 363
Toçot-guebit 316

V.

Vlcera animalium curat Tabaco 334
Vteri ſuffocationi Tabaco prodeſt 332
Vulnerib. recentibus medetur 333
Vultures 400

X.

Xolocheopalli 316

FINIS.

SIMPLICIVM MEDICAMENTORVM EX NOVO ORBE DELATORVM, QVORVM IN MEDICINA VSVS EST, HISTORIAE LIBER TERTIVS:

Hiſpanico ſermone nuper deſcriptus à D. NICOLAO MONARDES, Hiſpalenſi Medico:

Nunc verò primùm Latio donatus, & notis illuſtratus à CAROLO CLVSIO A.

ALTERA EDITIO, auctior & caſtigatior.

ANTVERPIAE,
EX OFFICINA PLANTINIANA,
Apud Viduam, & Ioannem Moretum.
M. D. XCIII.

ILL^ri DOMINO PHILIPPO SIDNÆO EX ILL^ma WARWICENSI FAMILIA, *& Generoſo Domino Eduardo Dier ex ampliſsima Dierorum originem ducentibus,*

CAROLVS CLVSIVS A.

TOT in me, dum apud vos fui, beneficia contuliſtis, Ill^ris Domine Sidnæe, ac Generoſe Dn. Diere (libenter enim coniungo, quos indiſſolubili veræ amicitiæ nodo connexos eſſe ſcio) vt ingratitudinis turpē notam nulla ratione effugere poſſe credam, niſi quid pro his rependere ſtudeam. Sed diligenter vndique diſpiciēti, diu nihil ſeſe obtulit, quod animo meo ſatisfaceret.

CETERVM ſub meum è Britānia diſceſſum, in librum fortè incidi veſtro quidem idiomate cōſcriptum, ſed ex Hiſpanico verſum, & Generoſo Dn. Diero dicatum, qui de Simplicibus medicamentis ex nouo orbe delatis agit, Auctore NICOLAO DE MONARDES Hiſpalenſi Medico.

Cuius duas priores partes Latinas ante octennium feci, & in vnum volumen, quòd eadem capita in ſecunda interdum repete-

ret,

ret, contraxi. Tertiam cùm ſeriùs ab Auctore conſcriptam hactenus Latinè loquentem minimè audiuerimus, operæ pretium me facturum exiſtimaui, ſi Latio donarem.

HISPANICVM igitur exemplar C. V. Hectoris Nuñez Londinenſis Medici operâ nactus, dum in Belgium properātem aduerſi venti Grauefendæ aliquamdiu detinēt, & in medio etiā æquore nauis, qua vehebar, curſum impediunt; vt iſtius moræ tædium fallerem, tum iſtic, tum inter nauticos clamores Latinum feci, ſeriē capitum (quorum nonnulla non infrugiferis, vt ſpero, annotatiunculis illuſtraui) ferè vbiq. immutans, rerum, quæ in iis continentur, ſimili natura ita poſtulante.

QVEM ingenioli mei atque induſtriæ fœtum, vt aliquam grati animi demonſtrationem præberem, veſtro nomini dicare volui, certò mihi perſuadens, eum vobis gratiorem futurum, quàm aliud quiduis quod à me proficiſci queat.

DEVS vtrumque diutiſſime incolumem ſeruet, ad Britannici regni decus, & publicam eius vtilitatem. Francoforti ad Mœnum, x. Cal. Octobr. M. D. LXXXI.

SIMPLI-

SIMPLICIVM MEDICAMENTORVM E NOVO ORBE DELATORVM LIBER TERTIVS.

De Canella noui orbis.

ANNO *Domini quingenteſimo quadrageſimo ſupra milleſimum, Franciſcus Piçarrus fratrem Cõſaluum regioni Quito præfecit: ad quam alacri animo profecti ſunt Hiſpani, quoniam eadem operâ illam petebant prouinciam quæ à Canella nomen ſumpſit, Quito vlteriorem. Maximè celebris erat inter Hiſpanos Canellæ rumor, quoniam magni rem eſſe pretij ab Indis intellexerant.*

ITER *itaque Conſaluus Piçarrus inſtituit cum ducentis Hiſpanis: quod cùm aſperum eſſet, & annonæ difficultas vbiq; premeret, non ſine magnis moleſtiis in eam prouinciam peruenerunt in qua Canella naſcitur, ab Indis* Çumaca *appellatam, & ſub æquatore ſitam.* Çumaca prouincia.

PORRO *arbores quæ Canellã ferunt, mediæ ſunt magnitudinis, et immortali coma præditæ, vti reliquæ Indicæ arbores, foliáq; habẽt laurinis ſimilia: fructus eſt paruo pileo ſeu petaſo forma ſimilis, ea latitudine qua nummus Hiſpanicus octo regalib. æſtimatus (qui Germanici taleri amplitudinem æquat) interdum etiam maior, intrinſecus & extrinſecus ex purpura nigricans, interiùs læuis, foris aſper, cuius margines craſſitie iam dictum nummum æquant, ſummitas verò longè ſuperat, & pediculo prædita eſt, unde ex arbore dependet: guſtatus eandem ſaporis ſuauitatem et odoris fragrantiam habe-* Canellæ hiſtoria.

re de-

re deprehenditur quam legitima Canella ex Orientali India delata, cum nonnulla adſtrictione coniunctam: in pulnerem tritus, & edulis inſperſus, eandem illis ſaporis et odoris gratiã conciliat quã Indica Canella: arboris cortex, qui craſſus eſt, nullum Canellæ ſpirat odorem, aut ſaporem refert. An interior tenuiorq́ membrana ſimile quid obtineat, me latet: nam craſſiorem dumtaxat corticem ipſumq́ fructum vidi. Folia trita tenuem quendam Canellæ odorem ſpirare ferunt: ſed primaria vis in ſolo fructu conſiſtit, contrà quàm in Orientalis Indiæ Canella, quæ omnem odoris & saporis gratiam in cortice obtinet, vt omnibus notiſſimum. Verum quidem eſt alteram alteri præſtare, quoniam (licet eiuſdem generis ſint omnes arbores quæ Canellam ferunt) aliæ tamen tenuiore cortice præditæ ſunt, qui magis commendatur; aliæ craßiore, qui ſuperiori bonitate cedit.

Caſſia. Cinamomũ. Caſſia lignea. Hinc factũ eſt vt nonnulli Canellam in varia genera diſtinxerint, videlicet in Caßiam, in Cinamomum, & in Caßiam ligneam, cùm tamẽ vnius arboris genus iſtos cortices proferat, et ſola loci varietas faciat alterã alteri præſtantiorem: itaq́ Caßia & Cinamomum ſolis nominibus differunt, cùm vtrumque Canella tenuior & præſtantior ſit: eamob rem, vbi Caſſia præſcripta inuenitur, Cinamomum ſubſtitui poteſt, & è contra.

Canellæ Peruanæ facultates. VTILIS porrò ad multa eſt noſter hic fructus Canella vocatus: nam in pollinẽ tritus ventriculum roborat. flatus diſcutit, oris fœtorem corrigit, & ad ventriculi dolores præſtans eſt remedium: cordi prodeſt, & colorem faciei commendat: pultibus & cibis veluti Canella inſpergitur, quoniam iiſdem facultatibus præditus eſt: è vino aut aqua ad eam rem accommoda ſumptus, muliebres purgationes molitur.

Calidus eſt in tertio exceſſu, & ſiccus in primo, cum manifeſto robore, ob adſtrictionem qua præditus eſt.

*HVIVS

* Hvivs Canellæ meminimus in noſtris ad cap. 15. lib. 1. Aromatum ſcholiis, ex Franciſco Gomara & reliquis qui Peruanam hiſtoriam deſcripſerunt.

DE CASSIA SOLVTIVA CONDITA.

Cassiæ *ſolutiuæ flores & folia videre cùm cuperem, quandoquidem eius fructus nobis adeò cognitus eſt, ſicca tandem accepi.*

Est *autem folium pyri folio ferè ſimile, flos verò exiguus, albus, quinque foliis conſtans, qui etiam reſiccatus vtcunq; ſuauem ſpirat odorem. Ex paruo illo flore enaſcuntur oblongæ illæ Caſſiæ ſiliquæ (quarum nonnullæ quatuor palmorum longitudinem æquant) vniuerſo orbi adeò notæ, atq; illi ex hac noſtra vrbe communicatæ, ob ingentem nauium, quæ eam inde aliò vehunt, quantitatem. Initiò aduehebatur ex Alexandria Ægypti, deinde Venetias, vnde vniuerſo orbi cõmunicabatur: at nunc poſtquam ex S. Dominico & S. Ioanne de Portu diuite ad hãc ciuitatem aduehi cœpit, vniuerſo deinde orbi ipſa ſubminiſtrauit, quoniam quæ in noſtra India prouenit, melior & maioris efficaciæ cenſeatur, quàm Orientalis. Recèns natæ antè quàm iuſtam magnitudinem conſequãtur, ſemper virent, & guſtu ſunt aſpero, quemadmodum immatura ceratia, deinde maturari incipientes rubeſcunt primùm, atque poſtea nigreſcunt; quoq; atriores fiunt, maturiores & dulciores euadunt: etenim eæ quæ atrum colorem nondum adeptæ ſunt, ſed nonnihil adhuc rufeſcunt, immaturæ ſunt: atriores autem, læuiores, & grauiores reliquis præferuntur.*

Caſſiæ ſolutiuæ hiſtoria.

Peruana Caſſia Oriẽtali præſtantior.

Caſſiæ delectus.

Porro *huius flos duobus modis condiri ſolet, nempe aut cũ ſaccharo tritus, roſati ſacchari modo, vel flos integer ſaccharo exceptus & vnà coctus: vtraq; ratione bene ſapit, et ſine moleſtia euacuat, ſumptus ad duarum aut trium vnciarum pondus, vt ſæpius ſum expertus: ſi quod eſt vitium, in eo admittitur quod viliore ſaccharo*

Caſ. flos conditus.

charo excipiatur: nam ſi ſelectiore ſaccharo condiretur, non dubium eſt quin præſtantior eſſet, gratioriſq. ſaporis. medicamentum eſt delicatioribus conueniens, nam eoſdem effectus præbet quos ipſa fructus pulpa.

Caſſ. tenella condita.

Condiũtur etiã tenellæ et recèns natæ ſiliquæ ſaccharo primũ exceptæ & decoctæ: decoctione enim & ſaccharo tollitur illa aſperitas & adſtrictio qua præditæ ſunt, tenerioreſq́ & palato longè gratiores fiunt: eæ ſine moleſtia ventrem emolliunt, & ſine iis ſymptomatis & torſionibus quæ medicamẽta purgantia cõſequi ſolent: nam neque palato ingratæ ſunt, & purgationem faciliùs moliũtur. Doſis eſt à duabus vnciis ad tres: ſæpius eas cum felici ſucceſſu dedi, & ipſe ſumpſi cùm æger eſſem.

Multa iſtarum ſiliquarum conditarum dolia ſingulis annis ex S. Dominico, & Portu diuite aduehuntur.

Reliquæ ſiliquæ plenam maturitatẽ adeptæ præſtantiſſimum ſunt (hactenus quidem notum) pro ſuo genere purgans medicamẽtum, quodq́ faciliùs ſecuriùſq. euacuet, vti non modò medicis, ſed & aliis omnibus perſpectum eſt: nam ea nocumenta & ſymptomata non adfert quæ alia purgantia medicamenta cõſequi ſolent, ſed benignum eſt, & inter benigna maximè benignum, cuius facultates & naturam peculiari capite priore libro deſcripſimus: hæc autem nunc refero eius duntaxat rei gratia, vt foliorum & florum recèns à me acceptorum mentionem facerem.

Caſſ. ſumendæ ratio.

CETERVM eos qui Caſſiam ſolutiuam ad ventrem leniendum, & euacuandas fæces præſcribunt, admonitos volo, eam breui admodum ſpatio ante prandium ſumendam eſſe, nẽpe ad ſummum dimidia hora, quoniam cum cibis mixta, ſimul cum illis facultates exerit, eáque ratione faciliùs & ſine moleſtia opus ſuum molitur; quod minimè facere poteſt quæ duabus aut tribus horis ante cibum ſumitur, vt hodie vulgò fit, quoniã cibi ſumptionem dif-

nem differẽdo, peragere ſuum opus cupit; & cùm ſit admodũ debilis, omnino in vapores reſòluitur, qui per vniuerſum corpus ſeſe diffundunt; & ſi diutius cibus differatur, in alimẽtum conuertitur, quod multorum annorum, quibus medicinã feci, experiẽtia didici: propterea ſemper illam ſolũmodo dimidia ad ſummum hora ante cibum exhibere ſoleo, facileq́ operatur: ſi verò multis horis ante cibum detur, parum admodum euacuat.

PVRGANTIA verò medicamẽta cum cibis permiſceri, præceptum eſt Hippocratis multis locis, atq; etiam Galeni in cõmentariis: verum quidem eſt multis horis ante cibũ dari ſolere, quando non euacuare, ſed vapores duntaxat per renes & reliquum corpus diffundi cupimus.

DE FICV PERVANA.

Ex Hiſpania ficus arbores in Peruanas prouincias delatæ ſunt, vbi adeò feliciter creuerunt, vt nunc maxima iſtic illarum ſit copia, quæ plurimos eoſdemq́ optimos fructus geſtant.

PORRO in eodem regno inſecta quædam reperiuntur araneæ appellata, eo quòd, vbicumq; fuerint, ſua retia texant Hiſpanicarum aranearum modo. Magna ſunt ea inſecta, malum aureum amplitudine æquantia, adeò virulenta vt eorum ictus iugulent, niſi efficaci remedio ſuccurratur: nam ſi diutius differatur, & ſubeat virus ad cor, præſens mors conſequitur, nec vlla remedia proſunt: miram autem in ficu vtilitatem experti ſunt, ſi, quotquot icti fuerint, ſtatim ad eam confugiãt, et lac ex ficus foliis manãs, bis aut ter in vulnus inſtillent: nam venenũ ex ictu in vulnere relictum omnino extinguitur, tolluntuŕq; dolores & ſymptomata ſuccedentia, ſolo vulnere relicto, quod cùm ſit exiguum, facilè curatur: diu tamen apertum conſeruare ſolent. Atq; vt præſens ſemper adeſſet hoc remedium, voluit Deus vt ficus nunquam iſtic folia deponerent, ſed perpetuò virerent.

Aranea Peruana.

Foliorum ficus lactis vtilitas.

DE ARBORIS CORTICE AD RHEVMATISMOS VTILI.

Cortex ad rheumatiſmos vtilis.

INTER *reliqua mihi ex Peru miſſus eſt craſſus quidam cortex, quem ex vaſta arbore vlmo ſimili cùm amplitudine tum forma detractum ferunt.*

Naſcitur ad ripas fluminis cuiuſdã vigintiquinque leucis à Lima diſtãtis: nec alibi in India facilè reperias.

INDI *capitis defluxionibus, rheumatiſmis, aut alioqui capitis grauedine laborãtes, huius arboris corticem in tenuiſſimum puluerem comminuunt. & naribus imponunt: humoribus enim inſigniter eductis, liberantur: quod verum eſſe nos ipſi experti ſumus.*

Secundum caloris gradum excedere videtur.

DE PACAL.

Pacal.

AD *eiuſdem fluminis ripas naſcitur altera arbor quam Indi* Pacal *vocant, iam deſcriptâ multo minor.*

Eius facultates.

HVIVS *ligni vſti cineribus cum ſapone mixtis, Indi ad tollendos vel fœdiſſimos lichenes vtuntur, vel in capite natos, vel reliquas corporis partes occupantes: ſed & vetuſtas cicatrices emaculare dicitur.*

Paululum huius ligni etiam accepi, cuius facultates experiemur.

DE STROBILO SEV NVCE PINEA.

Strobilus Peruanus.

NVX *pinea celeberrimus eſt totius Indiæ fructus cùm apud ipſos Indos, tum apud Hiſpanos. Pineæ verò nucis nomenclaturam ſibi adſciuit, ob eam quam cum noſtratibus pineis nucibus ſimilitudinẽ habet: nam licet læuis ſit, veſtigia tamen per vniuerſum corpus ſparſa habet inſtar pineæ nucis: forma eſt eius generis cyphi quem vulgo imperialem vocant, laxiore ventre & anguſtiore ore, ex quo ſurculi ſeu germina naſcũtur, quæ foliorum vicem præbent, & fructum aſpectu pulchriorem reddunt: terræ committũtur hæc germina, atque ex iis naſcuntur ſtirpes, pineas nuces ferẽtes, quæ tamen ſingulæ*

vnicum duntaxat fructum in faſtigio geſtant, viridis primùm, deinde per maturitatem aurei coloris, pulpa interiore alba, & fibroſa, atque in ore liqueſcente, gratiſſimi ſaporis, numeroſis tamen ſeminibus fuſcis per totam pulpam ſparſis, quæ reiici oportet dum fructus editur: odor eius mali Perſici quod à cotoneo malo cognomen ſumpſit, adeò validus, vt vnicus eius fructus totũ cubiculum, in quo repoſitus, ſuo odore replere queat.

STOMACHO *vtilis eſſe cenſetur, item cor roborare, languentem appetentiam excitare. Vulgaris eſt per vniuerſam Indiam, & magnæ apud incolas exiſtimationis: editur prima menſa, & in pomeridiano æſtu, nam frigidus eſſe perhibetur.* Eius facultates.

Siccus ad me perlatus eſt & condîtus: ſiccus, vt illius formam contemplarer, duntaxat vtilis fuit: at condîtum grati ſaporis deprehendi, tametſi aſperiuſculum: immaturum, dum condiretur, fuiſſe arbitror.

* HVNC fructum luculenter deſcripſit Ouiedus ſub Iaiama nomine, cuius hiſtoriam ex noſtris in cap. 9. ſecundi Aromatum libri notis pete.

DE GVAYAVIS.

E Continente etiam pertulerunt ſemen fructus illius adeò apud Indos & Hiſpanos celebrati, quẽ Guayauas *appellant.*

ARBOR *eſt mediocris magnitudinis, ramis ſparſis, folio laurino, flore cãdido, aureæ mali floribus ſimili, aliquanto tamen maiore, odorato: facilè naſcitur, quocunque loco ſeratur, adeóq. luxuriat & ſerpit, vt in terræ vitiorum numero habeatur, nam plurimorum agrorum gramẽ, quod depaſturi eſſent greges, corrũpit nimio vti rubi implexu: fructus noſtris malis ſimilis eſt, eorum magnitudine quæ ab Hiſpanis* Camueſas *vocãtur, viridis initiò, & per maturitatem aureus, pulpa interiore alba, interdum etiam roſea: diuiſus quatuor cõcamera-* Guayauæ hiſtoria.

tiones aut vaſcula habere conſpicitur, in quibus ſemina reconduntur, meſpilorum ſeminibus ſimilia, duriſſima, colore fuſco, omnino oſſea, medulla & saporis expertia.

Guayauas facultates.

Fructus edi ſolet prius demto cortice, palato gratus eſt, ſanus et facilis cōcoctionis: viridis in alui profluuiis vtilis eſt, nam valde adſtringit: præmaturus aluum ſoluit: at medius, hoc eſt, neq; immaturus neque præmaturus, ſi aſſetur, valentibus & ægris confert, nam ea ratione paratus, ſanior eſt, gratioríſque ſaporis: præſtantior autem is eſt quem domeſticæ et cultæ arbores ferunt. Foliorum decocto Indi vtiliter tumentia crura lauant, eodem lienis obſtructiones tolluntur.

Fructus frigidus eſſe videtur, propterea febricitantibus aſſatus datur. Vulgaris eſt per vniuerſam Indiam.

*Hvivs fructus meminit Gomara hiſt. general. cap. 67. Varia ſunt, inquit, Guayauos genera, eadémq; varietas eſt in fructu, qui plerumq; pomis Hiſpanicis Camueſas appellatis ſimilis eſt, modò rotūdus, modò alia forma, omnino viridis, foris coronatus vt meſpila, intus albus aut rubeſcens, in quatuor partes diuiſus quemadmodum iuglandes, & in ſingulis partibus multa grana continens. Maturus ſapidus eſt, immaturus verò aſper, & adſtringens Sorborum modo. In nimium maturo color perit & ſapor, vermeſque generantur.

Meminit & Ouiedus Indicæ hiſtoriæ lib. 9. eiuſque luculentam habet deſcriptionem.

DE CACHOS.

M ISSVM *præterea mihi fuit plantæ ſemen, pluri-mæ apud Indos æſtimationis,* Cachos *vocatæ.*

Cachos hiſtoria.

N ASCITVR *arbuſti modo, inſigni virore prædita eſt, folio rotūdo & tenui: fructum fert malo inſano ſimilem, altera parte ſeſſilem, altera turbinatum, cinerei coloris, grati ſaporis & acrimoniæ expertis, minutum admodum ſemen continens. Inuenitur duntaxat in Peruanis montibus.*

Cachos facultates.

M AGNÆ *eſt apud Indos, vt dixi, æſtimationis, ob inſignes eius facultates. Nam vrinas ciet, arenulas &*

calcu-

calculum in renibus pellit, quodq́ præſtantius eſt, illius vſu calculũ in veſica cõminui ferunt, ſi mollis adhuc ſit, vlliſque medicamentis comminui queat: eiuſq́ rei tam multa proferunt exempla, vt admirationem mihi pariat: nam ea eſt mea opinio, veſicæ calculum haudquaquam expelli poſſe, ſolámq exemtionem illius remedium eſſe, nullum autem medicamentum adeò efficax eſſe, vt eum cõfringere valeat: aiunt tamen illius ſemen tritum ex aqua aliqua ad eam rem vtili ſumptum, calculum in lutum diſſoluere, quod excretum denuo concreſcat, & in lapideam duritiem conuertatur.

ADOLESCENTEM *vidi cui hoc obtigiſſe ſciò. Is cùm veſicæ calculo torqueretur, idq́ à lithotomis, qui calculum deprehenderant, intellexiſſem, & ex ſymptomatis quæ patiebatur agnoſcerem: hominem veris initio ad fontẽ, qui de* petra *cognominatur, ablegaui; vbi cũ duos menſes hæſiſſet, à calculo liber rediit, & omne lutum, quod paulatim eiecerat, denuo in lapidea fragmenta concretum ſecum in charta detulit.*

P*auculum ſemen quod habemus terræ committemus, & ſi naſcetur, vtemur, vt eius facultates, quas in hoc morbo adeò prædicant, experiamur.*

DE FRVCTV SVB TERRA NASCENTE.

MISSVS *etiã eſt ex Peru fructus ſub terra natus, pulcher admodum aſpectu, & grati ſaporis, qui & radice caret, neque aliquam plantam profert, aut ab vlla planta producitur, ſed ſolummodo ſub terra enaſcitur quemadmodum tubera: dimidij digiti magnitudinem æquat, rotundus eſt & cõtortus, & affabre elaboratus, coloris ſpadicei, nucleum intus continens, reſonantem dum ſiccus eſt, amygdalæ ſimilem, cortice fuſco, intus album, & in duas partes diuiſum, vti amygdala. Grati ſaporis eſt, & auellanam guſtu refert.* Fructus ſub terra naſcẽs.

INVENITVR *apud flumẽ Marañon, nec vſquam*

alibi per vniuerſam Indiã: editur recẽs et exſiccatus, ſed torreri præſtat: adponitur ſecũdis menſis bellariorũ loco, quoniã ventriculum admodum exſiccat & roborat: ſed ſi liberaliùs edatur, capitis grauedinem generat.

Eum admodum æſtimant Indi & Hiſpani, nec immeritò, quoniam eos, qui ad me miſſi ſunt, deguſtãs, grati eſſe ſaporis deprehendi.

Temperatus eſſe videtur.

* VIDETVR is fructus quem Lerius Americanæ hiſtoriæ cap. 13. deſcribit his verbis:

Habent preterea Braſiliani fructus quoddam genus ſub terra Tuberum modo naſcens, ab illis *Manobi* appellatum: tenuibus filamentis ſimul cohærent iſti fructus, at nucleum continent domeſtica auellana haud maiorem, eiuſdemque ſaporis, cinerei tamen coloris, tenero vt Piſorum ſiliquæ cortice: an verò folia ſeménve proferant, ignorare me fateor, licet frequenter fructum ederim.

DE FRVCTV LEVCOMA NVNCVPATO.

Leucoma fructus.

ARBORIS *etiam fructum inde accepi quem Indi* Leucoma *nuncupant: ſimilis eſt noſtrati caſtaneæ et colore & magnitudine, tum etiam ſeſſili illa & albicante parte quam caſtanea obtinet: prægans eſſe videtur, ſed quoniam binos dũtaxat accepi, confringere nolui, cũ alterum ſeuerim & non prodierit, alterũ in aliud ſationis tẽpus ſeruem. Arbor, in qua prouenit, vaſtæ eſt magnitudinis, materiaq́ firmæ & robuſtæ; folia Arbuti obtinet. Fructũ edulem gratiq́ ſaporis eſſe aiunt, et alui profluuia ſiſtere, quoniam adſtringit: temperatum aſſerunt.*

DE SAPONARIIS SPHÆRVLIS.

Saponarij globuli.

CAPSVLA *mihi miſſa fuit ſubere contexta, plena ſphærulis admodum rotundis & nigris atq́ ſplendentibus, ſic vt ex ebeno confectæ viderentur. Eæ verò conſtabant ex fructu in pumila arbore naſcẽte magis incurua quàm recta, veluti Ruſcus, cuius folia filici ſunt ſimilia. Ferunt ij frutices rotundum fructum nucis magnitudine, lenta quadã pulpa tectum; qua ſublata, relinquitur*

ſphæra

ſphæra quædã maximè rotunda, coloris nigri, adeò dura, vt niſi malleo aut alia quapiam re ſolida & dura confringi ne queat.

SAPONIS *vicem præbet hi fructus, quoniã ſi binis aut ternis cũ calida aqua veſtes eluãtur, multo nitidiores redduntur, quàm ſi ſaponis librali pondere elotæ forent: plurimã etenim ſpumã excitant, eoſdemq́ effectus præbent quos ſapo, paulatim liqueſcẽtes, donec ſolæ ſphærulæ ſuperſint, quæ nucleus ſũt huius fructus: perforãtur deinde hæ ſperulæ, fiuntq. ex iis precatoriæ coronæ adeò elegãtes, vt ex ebeno cõfectas dicas, tũ diutini vſus, quoniam difficulter confringũtur. Eſt verò is fructus adeò amarus, vt nulla quadrupes aut auis eum degustent.*

Aliquot ex iis terræ creditæ, mihi natæ ſunt, folia geſtantes admodum elegantia & viridia; paruulas adhuc plantas fructum ſuo tempore prolaturas exiſtimo.

* DESCRIBIT hanc fructum Ouiedus Indicę hiſtoriæ lib. 9. Sũt, inquit, in his inſulis [Hiſpaniola videlicet] & continenti quædã arbores, quæ à precatoriis ſphærulis & à ſapone cognomen acceperunt, quarũ folia filicis folia nonnihil referunt; licet minora ſint. Celſæ ſunt & formoſæ, fructũ ferentes auellanę aut ceraſij magnitudine, corolla inſignitum, minimè edulem, qui ſole exſiccatus ſubflauũ colorẽ retinet. is oſſiculum intus continet globulo bombardario æqualem, rotũdum, nigrum; at ſi ſolis radiis opponatur, ſubrufum, quod ſemen exiguum & amarum habet. Ex his oſſiculis perforatis fiũt precatoriæ corollæ, non inelegantiores quàm ſi ex ebeno cõfectæ eſſent, imò iis præſtant, quòd leuiores ſint, & minùs fragiles. Fructu integro cum aqua calida panni expurgantur perinde atq; ſapone: at ſi quis frequẽtiùs eo vtatur, pannos vrit & corrumpit: ſemel duntaxat neceſſitatis cauſa eluiſſe ſufficiat. pulpa oſſiculum ambiens ea eſt quæ ſaponis vicem præbet.

DE GRANADILLA.

ALLATVS *mihi ex continenti herbæ fructus eſt,* Granadilla.
quæ in Peruanis montibus, vbi ſponte naſcitur, Granadilla *appellatur, quod nomen illi impoſuerunt Hiſpani ob ſimilitudinem quam cum noſtris malis granatis habet, nam eiuſdem ferè eſt amplitudinis, atque etiam co-*

loris, quando maturus eſt, niſi quòd corona careat: nunc in ſiccato, ſi agitetur, ſonitum edit ſemen intus occluſum, pyri ſemini ſimile, aliquanto maius, tuberculis quibuſdam eleganter elaboratum & aſpectu iucundum: pulpa candida eſt, & ſaporis expers.

Eius hiſtoria. PLANTA *hunc fructum ferens Hederæ ſimilis eſt, eodemq; modo repit & ſcandit, quocunq; loco ponatur. Elegans eſt cùm fructu onuſta conſpicitur, propter eius amplitudinem: florē habet albæ roſæ perſimilem, in cuius foliis aliquæ veluti paſſionis Chriſti figuræ delineatæ conſpiciuntur, quas magna diligentia iſtic pictas exiſtimes, eam ob cauſam elegantiſſimus eſt flos: fructus ipſe ſunt granatula iam dicta, quæ matura acidulo liquore abundant, & ſemine plena ſunt: aperiuntur vt oua, & liquor ille cum magna voluptate ſorbetur cùm ab Indis tum ab* Hiſpanis: *nec, etiam ſi multos ſorbeas, vllam ventriculi grauedinem, ſed potiùs aluum emollitam ſentis.*

Herba rara eſt, quæ duntaxat vno in loco inuenitur. Fructus temperatus eſſe videtur, & aliquantulum humidus.

* GRANADILLAE etiam meminit Petrus de Cieça, parte prima Hiſtoriæ Peruanæ cap. 28. his verbis:

Amplam iſtam vallem de Lile dictam, in qua oppidum Cali, mediam ſecat flumen, cuius ripæ abundant fructibus eius loci, inter quos grati admodum ſaporis & iucundi odoris eſt *Granadilla* nuncupatus.

DE GINGIBERE.

DOMINVS *Frāciſcus de Mēdoza, Proregis Antonij de Mendoza filius, in noua* Hiſpania *caryophyllos, piper, gingiber, aliáque aromata ex Oriētali India delata cōſeuit: ſed ipſo è viuis ſublato, intermiſſa eſt ea negociatio: ſolū gingiber remāſit, quoniam feliciter enatum eſt: inde fit vt ex noua Hiſpania, & aliis Occidētalis Indiæ locis, viride & ſiccatū vti ex Orientali India deferatur.*

Gingiberis hiſtoria. EST *Gingiber plāta foliis* Iridis, *at paulo anguſtioribus ſi-*

bus ſimiliterq́ virentibus prædita: radices, vti notũ eſt, alia aliis maiores, quæ virentes aut recẽtes nulla vrente facultate pollent, ideoq́ in fruſta conciſæ acetariis iniiciuntur, vt iis ſaporem & odorem concilient: ſeritur ſemine aut tenuiore radice, nam vtroq; modo facilè augetur: cùm ad iuſtam magnitudinẽ excreuit, eximitur, & in vmbra ſiccatur, vbi nullam humiditatem adquirat quæ eam corrũpere queat, propterea luto oblinitur.

Adfertur condîta, tametſi & hîc probè condîre norint ſiccam, quæ tamen priùs iuxta locum iuncis & ſcirpis conſitum ſepulta fuerit (quoniam ea ratione tenereſcit) aut calida aqua ſæpius lota & macerata ſit, donec molleſcat: addito enim deinde ſacchâro condîtur quemadmodum viridis.

MAGNA *facultate aromatica & inſigni acrimonia prædita eſt hæc radix, admodum calefacit, ventriculo confert, eiúſq. dolores è frigida cauſa aut flatibus obortos tollit, eoſdẽ effectus cum pipere præbet: ſaporẽ cibis, quibus inſpergitur, cõciliat: multis medicamentis adiicitur, vt ea corrigat, & eorũ malitiam leniat: propterea Turbith et Agarico admiſcetur; illis etenim vehiculi loco eſt, vt faciliùs ſuas facultates exerant: cõcoctionem iuuat, ventriculum robarat, et naturalem calorem auget: languentem ciborum appetentiã è frigida cauſa natam excitat, ad quem effectum maximè confert condîta manè ſumpta: colorem faciei præterea cõmendat, eademq́. omnia præſtat quæ piper, & ferè ſimilis eſt temperamenti.* Gingiberis facultates.

DE INDICO RHABARBARO.

E *Continenti, radicis, quam iſtic Rhabarbarum vocant, fragmentum mihi allatum eſt, quod certè omnes eas notas habet, quas Orientale Rhabarbarum obtinet. Rotundũ eſt, & cortice fuſco præditum, interiùs rubet, &, cùm frangitur, candorem quendam permiſtũ oſtendit, croci modo tingit, & amarũ eſt: ſcire cuperem qua-* Rhabarbarum Paduanum.

lia folia obtineat, vt obſeruare poſſim an ſimilia ſint iis quæ habet ea planta quã multi in Hiſpania hoc nomine ſeuerũt, Rumicis folia obtinẽtem, cuius genus illã eſſe exiſtimo, quoniã ſecundus rumex rubentẽ habet radicem.

Folia eius Rhabarbari, quod Rumicis genus exiſtimo, diu cocta vehementiùs purgant quàm radix, atque aſſerit Dioſcorides omnia Rumicis genera aluũ inſigniter emollire.

Rhabarbari legitimi laus.

EST *porrò Rhabarbarum præclarum medicamentum, & ſumma commẽdatione dignum: maximè etiã illud extulerũt quotquot illius hiſtoriã prodiderunt (ſolutinũ intelligo, quo purgare ſolemus, nã aliud Græcis cognitum fuit) adeò, inquam, nobile medicamentum eſt, vt cum omni ſecuritate, omni tempore, & omni ætati exhiberi poſſit: bilẽ præſertim & pituitã purgat, iecur roborat, eiúſq. veluti anima eſt, obſtructionibus liberat, ictesũ ſoluit, ſanguinẽ expurgat, ſimúlq. nobiliores corporis partes roborat: itaq. ſecurè in cordis morbis exhibetur: aliquot eius fibræ manè ſumptæ, diuturnos & difficiles hepatis, ſplenis, internarũq; partiũ morbos curant, hydropicos iuuãt & cachecticos bonumq; colorẽ cõciliant.*

Calidum & ſiccum eſt in ſecundo gradu, & terreſtribus quibuſdam partibus præditum, quæ illi adſtrictionem & robur conciliant.

DE CARLO SANCTO.

Carlo ſancto.

SECVNDO *libro de facultatibus radicis cuiuſdam è noua Hiſpania delatæ, quam* Carlo ſancto *vocabant, egimus: eandem nunc magna veneratione & æſtimatione proxima nauium quæ huc appulerunt claſſe attulerunt, atque Indicam radicem nuncuparunt: tantas verò eius facultates tum experiẽtia comprobatas habent, tum obſeruarunt præter eas quas antè deſcripſimus, vt plures de Roremarino celebrari non ſoleant.*

Indica radix.

Eius facultates.

EA *in puluerem trita & puerperis, quæ obſtetricum negli-*

negligentia animi deliquium patiuntur, propinata, plurimum prodeſt ſudorem prouocãdo, vt liberentur. Idem puluis ex vino aut florum malorum aureorum ſtillatitio liquore datus, mulieribus, quæ partus difficultatibus laborant, magnam vtilitatem adfert.

Monachus quidã vẽtriculi debilitate laborabat, cùm ex frigidorum humorum abũdantia, tum imbecillo calore naturali, ſic vt nec cibũ concoqueret, ſed is corrumperetur, & in magnos flatus conuerteretur: has radices cùm ex ſua opinione in aqua decoxiſſet çarçæparillæ modo, decoctum multis diebus continuis in prandio & cœna hauſit; quod illi adeò feliciter ceſſit, vt & vẽtriculus roboraretur et cõcaleſceret, eadẽq. opera cibos poſtea probè cõcoqueret, acidis nidoribus liberaretur, & flatus cõſumerẽtur. Aliud præterea conſequutus eſt nõ ſperatũ auxiliũ: nã hernia (qua per multos annos laborabat, ſic vt braccis & ligationibus quaſi ſemper vti cogeretur, nec niſi certis quibuſdã interuallis eas deponeret) liberatum ſe ſenſit, cùm bimeſtri huius radicis decocto vſus fuiſſet, nec braccas ampliùs adpoſuit, ſed ſine illis inceſſit.

Vtile eſt huius radicis decoctũ ad os colluendũ: nam gingiuas roborat, dentes à corruptione conſeruat, atq; ſi iam corrũpi incipiunt, ne latiùs malum ſerpat, impedit.

SED aduerſus hoc malum habeo remedium multis iam annis à me expertum, nempe vt perpetuò aceti ſcillitici, & aquæ è roſarum calycibus ſtillatitiæ æquis partibus os colluatur: nam certiſſimum eſt, dentes eo medicamento ſubinde collutos à putredine liberari, & ſi ea iam adſit, ne latiùs ſerpat, prohiberi. *Gingiuarum laborantium remedium.*

DE CARDVIS.

VT huius plantæ miram formam conſpicerem, ad me perlata eſt.

Eſt verò Carduus quidam * cerei funalis magnitudine octo angulis conſtans, & cerei modo ſtriatus. *Carduus Peruanus.*

FACVLTATEM *habet vulnera curandi, quoniam recens tritus, & vulneribus impoſitus, ea curat, nullo adhibito alio medicamento: qua profectò ratione mihi perutilis fuit, cùm me ex eius ſpinis vna pupugiſſet, quas validas & acus modò pungentes habet.*

Planta videtur peregrina.

*HVIVS Cardui iconē Perna & Lobelius in doctiſſimis Aduerſariis exhibuerunt: eum noſter Morganus etiamnum apud ſe ſeruat, atque ſuperiore æſtate anno videlicet 1581. apud ipſum vidi, octogonum, caniculatum, rigentibus & firmiſſimis acutiſſimiſque ſpinis per certa interualla præditum.

DE HERBA SOLIS.

Herba ſeu flos ſolis.

INSIGNIS *eſt hæc planta: & licet iam mihi ſit miſſum illius ſemen; aliquot tamen anni ſunt, quòd herbam apud nos aluerimus.*

PLANTA *eſt extremæ magnitudinis, nam duabus lanceis altiorem eā vidi: nec minùs admiratione dignus eſt eius flos, quandoquidem magnitudine & elegātia reliquos quos vnquam viderim flores ſuperat: nam lance amplior eſt. variiſque in medio coloribus eſt inſignitus: perticis opus habet quæ eam ſuſtineāt dum creſcit, alioqui caduca eſt: eius ſemen melopeponum ſemina refert, paulóque maius eſt: perpetuò ad Solem ſeſe obuertit hic flos, eámque ob cauſam ab ipſo nomen adquiſiuit: multi tamen alij flores atque plantæ Soli ſe etiam obuertunt. Hortos exornare mihi videtur.*

*IAM multis annis per vniuerſam ferè Europam vulgaris notitiæ eſt hic flos, qui duorum generum eſſe videtur: nam vnius planta multis interdū ramis prædita eſt, totidemq; flores producit; alia ſingulari caule cōſtat, & vnicum fert florem.

Tametſi verò & Dodonæus & alij hanc plantā luculenter deſcripſerint: nemo tamē, mea opinione, pleniùs Fragoſo in ſuis Rhapſodiis, qui, enumeratis primùm variis eius appellanibus, de ea ita ſcribit:

Semen caloribus ſatum paucis horis prodit, & tanta velocitate adoleſcit, vt ſex menſium ſpatio lanceæ altitudinem ſuperet, & quibuſdam locis altiſſima euadat, præſertim ſi terra pingui bene ſtercorata & vmbroſa ſeratur.

Expe-

Experientia docet annuam eſſe, vnicaulem, ſine ramis, foliis Cucurbitæ haud abſimilibus, magis tamen mucronatis, & cordis formam referentibus. Extremo caule fert fructum liquida reſina plenum; ſimili Abiegnæ, ſed ſuauioris odoris: caule autem vulnerato exſtillat quidam liquor, qui ſolis & aëris calore veluti gummi concreſcit; is liquidæ reſinæ ſuperiori permixtus, aut igni admotus, perinde gratum ferè ſpirat odorem atque Anime.

Mira eſt huius plantæ natura, vt ad Orientem ſolem caulis faſtigium conuertat, quaſi eum ſalutans, illoque altiùs ſubeunte, caput etiam attollat, eoque ſtatu permaneat, donec ſol occidat, tunc enim ad eum ſeſe etiam conuertit quaſi commeatum petitura, deinde denuo attollitur vſque in ſequentem diem.

Oleracei generis eſt, guſtataque bene ſapit: itaque folia demptis pediculis, & aſpera illa lanugine panno detersa, edi poſſunt: inciſa enim oleo, ſale, & aromatibus inſperſa, deinde fictili lento igne cocta, non iniucundum præbet edulium. Sed & fructus, ſeu caput tenellum adhuc, ſublata illa lanugine, quæ ſemen, quemadmodum in Cinara, contegit, multo gratius eſt palato quam vlli cardui. Experimento probatum, hanc plantam, præſertim verò caput, maximè Venerem proritare: id magna eſt amplitudine, vt ſciunt qui vel ſuis hortis vel fictilibus alunt, ſemenque fert numeroſum, eodem ferè ordine diſpoſitum quo apes ſuas cellulas ſtruunt.

Itaque magno in pretio habenda, quandoquidem reſinoſam lachrimam, & delicatum gummi producit, eduliumque eſt & potio: nam tanta humiditate prædita eſt, vt tenelli illi pediculi qui folia ſuſtinent, manducati, multum ſuccum præbeant. Caulis præterea craſſus & nodoſus ſtruendo igni vtilis: nam reſinoſus ille liquor, & ferulacea concauitas faciunt vt tanquam teda ardeat.

DE FLORE SANGVINEO.

SEMEN *ex Peru delatum terræ commiſi, vt eius elegantiam potiùs conſpicerem, quàm quòd vlla medica facultate præditus ſit.* Flos ſanguineus.

IPSA *planta duos circiter palmos aſſurgit, ramis rectis, quos ambiunt rotunda & tenuia folia admodum virentia: flores in ſummis ramis naſcuntur aureo admodum colore fulgentes, quinque foliis conſtantes, in quorum ſingulis ſanguinea & maximè rutilans macula impreſſa eſt, oblongo cucullo extremos flores occupante, &* Eius hiſtoria.

te, & longè prominente. Elegans eſt flos, ad penſiles hortos exornados aptiſſimus: nam & ſemine & ſurculis facilimè naſcitur. Guſtatus eodem ſapore & odore quo naſturtium eſſe deprehenditur: inſigniter calidus eſt.

a VIDETVR id Conuoluoli genus, cuius fructus χρεσταλίδος formam referens ex Hiſpaniis *Maſtuerço de las Indias*, h. e. Naſturtij Indici nomine mitti ſolet: cuius legitimam iconem ex C. V. Ioach. Camerarij Commentariis petere licet. Primum illam ſiccam ante multos annos communicauit Illuſtris vir Dn. Augerius Busbequius, Cæſari à Conſiliis, & Serm^æ^ Reginæ Eliſabethæ, Caroli IX. Gallorum Regis viduæ, Aulæ Præfectus, ex Hiſpaniis delatam. Deinde mihi & multis aliis ſemine nata eſt, frequentibus ſarmentis perticas ſcandens, foliis aſari modo orbiculatis, nunc minoribus, modò amplioribus, præſertim ſi fertile ſolum nacta ſit: flore admodum eleganti, aureo, Perſicariæ ſiliquoſæ (quam vulgus, Noli me tangere, appellat) florem nonnihil æmulante, ſed ampliore, quinque foliis conſtante, quorum terna inferiora, qua vmbilico adhærent, tenuia admodum & anguſta, atque vbi in latitudinem ſeſe expandere incipiunt, multis barbulis hirſuta, ſingula verò circa vngues punicante macula infecta, & calcari quinque radiis prædito, in longum protenſo, qui rariſſimè apud nos ad frugem peruenit. Surculi terræ commiſſi ſatis feliciter proueniunt, & in Autumni finem egregiè virent: ſubſequens tamen hiems plerumque corrumpere ſolet.

DE PAYCO.

Payco. SED *& herba quædam ex Peru miſſa eſt, iſtic* payco *nuncupata, cuius folia plātaginis foliis cùm forma, tum colore ſunt ſimilima; quæ ſiccata, admodum tenuia ſunt, & guſtata valde acria calidaq́; deprehenduntur.*

Eius facultates. EIVS *puluis ex vino ſumptus, nephriticum dolorem è flatibus aut frigida cauſa prouenientem tollit: ipſa verò planta cocta, & emplaſtri in modum dolenti loco impoſita, eundem effectum præbet: quod certiſſimum eſſe ipſa experientia didici.*

DE HERBA AD RENVM MORBOS VTILI.

Herba renibus vtilis. ALIA *item miſſa eſt, admodum vtilis ad renum affectus è calida cauſa natos, illito parti dolenti eius ſucco*

cum

cum roſaceo vnguento mixto, & foliis ipſius plantæ ſuperimpoſitis: in eryſipelate & inflammationibus ſuccus impoſitus valde confert; nam inflammationem tollit, & dolorem mitigat.

SVNT *verò ea folia quaſi lactucæ primùm enatæ & tenerioris, ſimilique virore prædita, quæ guſtata inſipida deprehenduntur, ſic vt herba perfrigida videatur.*

DE LACTVCA SILVESTRI PVMILA.

ALIAM *præterea herbam attulerunt*, Lactucam ſilueſtrem *vocatam: cuius folia Lactucæ foliis ſunt ſimilia, ex atro virentia.* Lactucula ſilueſtris.

DENTIVM *dolorem tollit foliorum decoctum, & diutius in ore, qua parte dentes dolent, retentum. Idem præſtat foliorum ſuccus dentium cauis inſtillatus, herba trita ſuperimpoſita. Sapore admodum amaro eſt: calidiorem exiſtimo quàm in primo gradu.*

DE HERBA AD RVPTVRAS VTILI.

PAVLVLVM *cuiuſdam plantæ mihi miſſum fuit, cuius formam, quòd ob ſiccitatem omnino confracta & comminuta eſſet, obſeruare non potui.*

HANC *ſcribunt miram habere facultatem in rupturis puerorum & adultorum. Ea vtitur* Indus *quidam recenti contuſa & rupturæ impoſita, adhibito deinde miro quodam ligaturæ genere, quoniam etiam ſine braccis non minùs firmiter ligati incedũt, quàm ſi braccati eſſent, vt mihi retulit quidam qui ſimili morbo liberatus erat eius plantæ & ligaturæ vſu. Talẽ ligaturam (ſi adeò firma ſit vt ille referebat) ſolam ſufficere poſſe exiſtimo, nulla herba aliáue re impoſita: quoniam hîc quendam Cordubenſem conſpexi, qui omnes hernioſos ſola ligatura curabat, nullis adhibitis braccis: quod veriſſimum eſt, & hîc adhuc viuunt qui ab eo curati fuêre.* Herba hernias & ramices curans.

DE VERBENA.

SCRIPSIT *mihi nobilis ille vir ex* Peru *ſecundùm flumina* Verbena Peruana.

flumina è montibus eorum regnorum delabentia plurimam verbenam creſcere, illi quæ in Hiſpania naſcitur ſimilem, perpetuò virentem, qua Indi in multis morbis curandis vtuntur, præſertim aduerſus omnis generis venena, & in his qui in cibis toxicum aut ſimile aliquid hauſerunt.

NOBILIS *quædam matrona ex Peru rediens mihi aſſeruit, ſe multis annis ægram fuiſſe; cúmque plurimorum medicorum operâ vſa fuiſſet, Indum tandem quendam acceſſiſſe, qui in plantarum ſcientia celebris habebatur, quiq́ inter Indos medicum agebat; verbenæ ſuccum depuratum illi propinaſſe, à cuius vſu poſt paucos dies lumbricum eieciſſet (colubrum ipſa nuncupabat) hirſutum, pede longiorem, craſſum, cauda bifida, deinde omnino cõualuiſſet: Ipſam porrò Nobili cuidam viro in Peru, qui continuè ægrotabat, ſingulis diebus manè eundem ſuccum ſacchato permiſtũ ſumeret, perſuaſiſſe (ita enim ipſa hauſerat ob amarorem) illum deinde plurimos lumbricos reieciſſe, longos, tenues, atque inter cæteros, vnum albi* [a] *cinguli inſtar longiſſimum, & tum demum integram valetudinem recepiſſe. Id poſtea conſilium plurimis aliis qui malè affecti erant, & lumbricos habere ſuſpicio erat, dedit, qui omnes ſumto Verbenæ ſucco, multas ventris tineas eiecerunt, & ſanati ſunt. Illud remedium adeò certum affirmabat, vt vnum è ſuis famulis oſtenderet, qui ob morbi grauitatem philtrum aut medicata pocula hauſiſſe diceretur, quiq. epoto verbenæ ſucco, vomitu multa variis coloribus diſtincta ex ventriculo reieciſſet, quæ medicata pharmaca eſſe aſſerebant, deinde conualuiſſe.*

QVOD *verò ad incantationes & medicata pocula attinet; quod ego vidi, hîc ſubiiciam.*

Ioãnis de Quintana dueñas, primarij ciuis famulus, vomitu reiecit, me præſente, magnum tenuium & ſpadiceorum

ceorum capillorum [b] glomum, adſeruabatq́; in papyro inuolutos plures alios quos binis horis antè euomuerat: quibus reiectis, nulla ampliùs moleſtia torquebatur, niſi ea quam vehemens vomitus induxerat.

Ioannes Lãgius Medicus Germanus, vir doctiſſimus, refert mulierem ſe vidiſſe plurimùm de ventriculi dolore conquerentem, reiectis multis vitri & murrhinorum vaſorum fragmentis, atque piſcium ſpinis, ſanitatem eſſe adſequutam.

Aliud ſimile exemplum refert Beniuenius libro de Morbis mirandis. Sed quod maiorem mihi admirationem parit, eſt: Agricolam, grauiſſimis ventris doloribus afflictum, cùm nullis medicamẽtis mitigari dolor poſſet, ſibi cultro guttur præcidiſſe: eius deinde cadauer cùm ſecuiſſent & aperuiſſent, inuentam in ventre fuiſſe magnam ſimilium capillorum, quales ſuperiorem vomitu reieciſſe dixi, quantitatem, & ferrea fragmenta.

HAS ego res dæmonis præſtigiis tribuo: nam ad naturalium claſſem referri minimè poſſunt.

a SIMILE quoddam nec minùs mirum exemplum mihi ante paucos dies retulit Franciſcus Zinnig, Ser[mi] Principis Matthiæ Archiducis Auſtriæ, &c. pharmacopœus cùm in ſua arte peritiſſimus tum diligentiſſimus.

Lucas Farel eiuſdẽ Principis coquus, qui primùm apud D. Mariã Hungariæ reginã, deinde apud Margaretã Parmẽſem ducẽ in ſimili miniſterio fuerat, ſingulis interdũ annis, nonnũquam ſemeſtribus vel trimeſtribus interuallis, per anum eiicit tenuem quandam lentamq́ue materiam, anguſtę teniæ inſtar oblongam, candidam & criſpam, non eam quidem continuam & integram, ſed quam per fragmenta ſex, duodecim, atque etiam quindecim vlnas longa eximere cogitur: ſolet verò ante ea ſymptomata, plerunque grauem in pectore ſub dextra mamilla dolorem perpeti: quem vt leuet, aggregatiuis catapotiis corpus purgat, eamq́ue, quam dixi, materiam excernit, tum demum morbo liberatur. Is verò, quoniam plerumq́ue tanta capitis grauedine afficitur, vt domo egredi aut quoquam prodire nequeat, ex quorundam conſilio verbenæ radicem collo appenſam geſtat.

SIMILE etiam exemplum ante multos annos accidere

memini Iurecõſulto N. Vlierden celebri apud Antuerpianos cauſarum patrono, qui certis anni temporibus materiam in multos veluti muliebrium capillorum glomos congeſtam per aluum excernere ſolebat, qua reiecta meliùs habebat: nam alioqui macilentus pallenſque ſemper cùm eſſet, aduerſa valetudine ante iſta ſymptomata plerumque corripiebatur.

De nastvrtio.

Naſturtium Peruanum.

Herbam habeo ex Peru delatam Naſturtium nuncupatam: exigua eſt, foliolá que habet rotunda Lenticulæ foliis paulo maiora.

Hvivs tritæ ſuccus recentibus vulneribus inſtillatus, ipſáque herba trita ſuperimpoſita, ea curat & ad cicatricem perducit, non minùs quàm Tabacum.

Deguſtata Naſturtium ſapit: admodum calida eſſe videtur.

De herba mortem avt vitam in morbis prænvntiante.

Herba mortem in morbis prænunciens.

Anno 1562. Comite de Nieua in Peru cõmorãte, in eius familia mulier quædam illi inſeruiens maritum habuit graui morbo decũbentem; cuius cauſa cùm ipſam admodum triſtem Indus quidam primarius conſpiceret, interrogauit an ſcire cuperet, vtrùm ex eo morbo periturus eſſet, an ſuperſtes futurus maritus, herbæ ramũ ſe illi miſſurum, quem in mariti ſiniſtra manu poneret, eamq́ deinde diutius comprimeret: nam ſi ſuperſtes futurus eſſet, quàm diu eam herbam manu teneret, alacrem & lætum; ſin moriturus, mæſtum & anxium fore. Miſſum ab Indo ramum marito in manum dat, comprimeréque iubet: ſed ilico tanta mæſtitia & anxietas ipſum oppreſſit, vt illa, metuens ne ſubitò extingueretur, ramum ex manu tolleret & abiiceret: is deinde paucos poſt dies extinctus eſt.

Cvpienti mihi an iſta vera eſſent perſcrutari,

nobilis

nobilis quidam qui multis annis in Peru vixerat, certum eſſe affirmabat, & vſitatū eſſe apud Indos in ægritudinibus id facere, quod ſanè magnam mihi admirationem attulit.

De coca.

Cvm *tam multis annis celebrem illam apud Indos plantam, quam* Coca *nuncupant, & tanta cura & diligentia ſerunt atq; colunt, quoniam omnes eam in quotidianos ſuos vſus & oblectationes conuertunt, videre cuperem, ad me perlata eſt.* Coca.

Est *verò ea vlnæ magnitudine, folijs Myrti paulo maioribus (quæ veluti aliud folium ſimili forma in meditullio delineatum habent) mollibus, dilutiùs virentibus: fructu racematim cohærente, vti Myrti fructus rubente quando matureſcit, eiuſdémque magnitudinis; quando verò plenam maturitatem adeptus eſt, nigricante: tum verò herbæ eſt meſſis, quæ collecta in caniſtris aliiſque rebus ad exſiccandum reponitur, vt meliùs conſeruari & in alias partes transferri queat: nam è montibus in alios montes defertur mercimonij gratia, proq; aliis mercibus commutatur, veſtibus, gregibus, ſale, & aliis rebus, quia illis pro pecunia eſt. Reconditur ſemen in maſtiche, atque inde exemtum alibi ſeritur in terra bene culta, per ſuos ordines & ſeries, vti apud nos fabæ aut piſa.* Cocæ hiſtoria.

Vvlgaris *eſt eius vſus inter Indos ad multas res, tum ad eas quæ ad iter neceſſariæ ſunt, tum quæ ad voluptatem in ſuis ædibus ſeruiunt, hoc modo: Conchylia aut oſtreorum conchas vrunt, & calcis modo comminuunt: folia deinde Cocæ dentibus atterunt, & ſubinde puluerem illum conchyliorum vſtorum admiſcent, & ſimul quaſi fermentant, vt tamen minor ſit calcis quàm foliorum quantitas: ex hac maſſa trochiſ-* Cocæ vſus.

cos ſeu orbiculos conficiunt, & ſiccandos exponunt. Quando iis vti volunt, vnum orbiculum in ore ſumunt, eúmque exſugunt, ſubinde in ore nunc hac, nunc illac verſantes, & quàm diu poſſunt retinentes: vno abſumto alium ſumunt, deinde tertium, ſic pergentes toto tempore quo iis in longis itineribus conficiendis opus habent, præſertim ſi per loca fiant, vbi nulla aut cibi aut aquæ copia eſt, quoniam horum orbiculorum ſorbitione, famem, ſitímque ſibi leuari, & vires ſuſtentari aſſerunt.

Si duntaxat voluptatis gratia vti volunt, ſolam Cocam *mandunt, eámque in ore verſant, donec omnis facultas abſumta ſit; deinde aliam ſumunt. At ſi inebriari, aut aliquantulum extra ſe rapi, & veluti mente alienari; Cocæ* Tabaci *folia admiſcent, atq; ſimul mandunt & ſorbent: ea ratione extra ſe feruntur veluti homines ebrij, magnam voluptatem inde capientes. Et profectò res admiratione non caret, cõſpicere quàm iſti Indi oblectentur mente & ſenſu quaſi priuari, quandoquidem eius rei gratia Cocam cum Tabaco ſumant, aut ſolum Tabacum, vt in ſecundo huius Hiſtoriæ libro de Tabaco diximus.*

*IPSAM Cocę hiſtoriam aliàs ex Petri Cieçæ commentariis de rebus Peruanis retulimus in noſtris ad caput de Betræ hiſtoriæ aromatum lib 1. Annotationibus.

Sed & Benzo lib. 3. cap. 20. Cocæ in hanc ſententiam meminit. Peregre profecturi [de Peruanis loquitur] rubro quodam bitumine faciem oblinunt, herbamque ore clauſam *Cocam* ipſi appellant) velut panchreſtum quoddam pharmacum circumferunt. Quippe eius præſidio freti, integrum diem nullius nec cibi nec potus egentes iter faciunt. Atque hoc quidem herbæ genus, earum rerum, quibus mercaturam exercent, præcipuum eſt.

DE

DE CAÇAVI.

EADEM *ratione, negotio amicis dato vt ex S. Dominici vrbe illius herbæ ex qua* caçaui *fit, folia ad me perferrent, ea accepi.*

Caçaui *autem panis eſt quo Indi tot ſeculis vitam ſuſtentarunt, & hodie etiam veſcuntur noſtri Hiſpani. Fit verò ex herba ab Indis* Yuca *nuncupata, quinque aut ſex palmos alta, foliis latis & manus humanæ modo expanſis, atque in ſeptem aut octo lacinias diuiſis, perpetuò virentibus. Seritur terra probè culta & in ſulcos ducta, fragmentis radicis: fructus* [radicem intelligit] *craſſus eſt, glomeruli fili, aut magnorum naporum modo, cortice exteriore fuſco, parte verò interiore admodum candida; è qua (cortice ademto) panem conficiunt hac ratione:* Caçaui. Yucæ hiſtoria.

Repurgatum ſuo cortice, inſtrumentis quibuſdam (iis quibus mulierculæ linum pectunt ſimilibus) dente acuto & firmo præditis, in fruſtula ſecant & comminuunt: quod comminutum eſt, in manticam ex palmæ foliis contextam iniiciunt, & pondera quædam veluti grandes lapides ſuperimponunt, vt ſuo pondere ſuccum ex fructu exprimant, quo probè expreſſo, fructus craſſior materies amygdalis tritis & expreſſis ſimilis reſtat: quæ patinæ iniecta lento igne coquitur, & denſatur, ſubinde illam voluendo vti oua frixa ſolent: ea bene denſata, placenta fit, nummi Hiſpanici octo regales æſtimati craſſitie, quam Soli ſiccandam exponunt. hæ placentæ illis panis vicem præbent, multum nutriunt, poſſuntq́ multo tempore incorruptæ conſeruari: nam nauibus, quæ inde huc in Hiſpaniam appellunt, imponuntur panis biſcocti vice pro alimento: verùm fauces exaſperat eius Caçaui vſus, niſi aqua aut iuſculo maceretur, aut aliis cibis commiſceatur; ea etenim ratione edi poteſt: at qui ſiccum comedere vellet, al- Caçaui conficiendi ratio.

tera manu vaſculum aqua plenum perpetuò tenere neceſſe eſſet, alioqui minimè deglutire poſſet.

Yucæ ſuccus letalis & ſalubris.

SED *mira eſt expreſſi ſucci iam memorati natura: nam ſi homo aut animal eum bibat, aut deguſtet, illico moritur, tamquam præſentiſſimum aliquod venenum hauſiſſet: at ſi primùm ferueat, & ad medias decoquatur, deinde refrigerari ſinatur, aceti vſum præbet non minùs præſtantis quàm ſi ex vino confectum foret; ſi verò coquatur donec craſſitiem adquirat, dulceſcit & pro melle eſt: vide quanti in rebus momenti ſit coctio, quandoquidem præſens venenum in ſalutare alimentum & potum conuertit.*

Yuca Peruana minimè noxia.

NEC *minore admiratione dignum eſt, omnem Yucam in continenti naſcentem, tametſi ei quæ ad S. Dominicum naſcitur (ex qua* Caçaui *fit) ſimilem, ſalutarem eſſe, eiúſque fructum* [radicem] *edulem, & ſuccum inde manantem potabilem, nullámque noxam adferre: eam autem quæ ad S. Dominicum prouenit (quacunque tandem ratione edatur) eiúſque ſuccum non coctum perimere. Locorum verò naturam tanti momenti eſſe, vt quod ſalubre alimentum in continenti præbet, id in omnibus inſulis præſens ſit venenũ. Quemadmodum Columella de Perſico ſcribit, pernicioſum venenum in Perſide fuiſſe: at vbi in Italiam tranſlatũ fuit, noxium illum ſuccum depoſuiſſe, & ſuauem ſalutarémque præbuiſſe.*

Mayzum.

VTCVMQVE *ſit, cùm Indiæ* Mayzo *abundent, idque iſtic in omnibus prouinciis ſit maximè vulgare,* Caçaui *veſci nollem, quandoquidem mayzum non minùs noſtro frumento alat, nec vlla noxia facultate ſit præditum, ſed ſanum ſit & ſalubre ventriculo. fit ex eo panis quemadmodum ex* Caçaui, *nam molitur & in farinam reducitur, atque adiecta aqua in maſſam cogitur, ex qua globulos confectos elixant: ſed recentes edi*

debent,

debent, quoniam reſiccati aſperi ſunt, difficultérque deglutiuntur, & dentes offendunt.

BATATAS in illis regionibus admodum communes cibum multi alimenti eſſe exiſtimo, mediæque eſſe veluti ſubſtantiæ inter carnes & fructus, flatulentas tamen; ſed aſſatæ flatus deponunt, præſertim ſi cum generoſo aliquo vino edantur: ex iis etiam fiunt conſeruæ non minùs gratæ, quàm Cydoniorum carnes, morſelli, placentulæ, & alia edulia gratiſſimi ſaporis: idoneæ enim ſunt ad omnis generis conſeruas conficiendas, & edulia. Batatæ.

Nunc adeò frequentes ſunt in Hiſpaniis, vt ſingulis annis è Velez-Malaga decem aut duodecim longæ naues, quas Carauellas appellant, iis onuſtæ Hiſpalim inuehantur. Seruntur verò aut minores integræ, aut maiores in fruſta conciſæ, ſolo bene culto & in ſuos ſulcos ducto, felicitérque naſcuntur: nam intra octauum menſem in eam craſſitiem excreſcunt, vt edi, & in alios vſus parari poſſint. Batatæ in Hiſpaniis frequentes.

Temperatæ ſunt, et coctæ vel aſſæ ventrem emolliunt: at crudæ eſui non ſunt aptæ, quoniam admodum flatulentæ ſunt, difficiliſq; digeſtionis.

*MVLTA de *Cazabi*, ipſaque *Yucæ* planta & *Mayzo* atque *Batatis* Ouiedus in epitome & Indicæ Hiſtoriæ lib. 7. lectu digna adfert. Batatæ autem iconem & deſcriptionem in Stirp. Hiſp. Hiſtoria dedi.

SED & Gomara Hiſtoriæ generalis cap. 71. vbi prouinciæ S. Marthæ dotes deſcribit, ſimilia propemodum de *Yuca* cum noſtro Auctore refert. Yuca.

Yuca, inquit, quæ in Cuba, Hayti, & reliquis inſulis naſcitur, pernicioſa eſt ſi cruda edatur: in hac verò prouincia ſalubris. Ea cruda, aſſa, elixaque veſcuntur, & quocunque tandem modo parata grati eſt ſaporis. Radice ſeritur, nō ſemine: digeruntur certa ſerie terræ tumuli, deinde ipſius ſtirpis caules, qui ſolidi, craſſi, nodoſi, cinereique coloris ſunt, palmitum modo præcidūtur, & ſinguli in ſingulis tumulis ita reconduntur, vt dimidia pars ſupra terram extet: vbi comprehēderunt,

 cubi-

cubitali altitudine excreſcunt, folia habent viridia, canabinis ſimilia: ſumma verò tellure, in radices Galicianis napis ſimiles conuertuntur. Operoſa eſt eius ſatio & cultura, attamen certa, quandoquidem fructus in radice conſiſtit. Annuo ſpatio maturitatem conſequitur: præſtantior tamen redditur ſi biennio ſub terra lateat.

De tvbvlis ad asthma vtilibvs.

Tubuli aſthmatici.

Advehvntvr è noua Hiſpania tubuli quidam cannarum, interiore & exteriore parte quodam gummi illiti, quod meo iudicio Tabaci ſucco infectum eſt, caput enim tentat: eo, ni fallor, cannam inungunt, vtq; tenax eſt, firmiter inhæret, coloriſque nigri eſt, induratum autem non eſt tenax: incenditur tubulus ea parte qua bitumen eſt, altera verò in ore ſumitur, fumuſq; excipitur, qui omnem pituitam, & purulentos humores è pectore educit: hoc verò vtuntur cùm aſthmate ſe premi & veluti ſuffocari ſentiunt.

Primatem quendam qui ſæpius aſthmate laborabat eius vſu plurimum vtilitatis conſequutum obſeruaui: ſimile cõmodum antè ex Tabaci fumo percipere ſolebat: propterea aio Tabaci ſuccum admixtum eſſe oportere: tutum autem vtriuſque eſſe vſum, ipſa experientia in multis docet.

Nonnulli ægri & aſthmate vexati ex India redeuntes obſeruaui Tabaci folia viridia mandentes, & ſuccum inde promanantem ſorbentes ad purulentas materias expellendas; qui licet inebriarentur, plurimam tamen vtilitatem ſenſiſſe apparebat, cùm ad pus tum ad pituitam pectori inhærentem propellendam.

Tabaco.

Mirum eſt quàm inſignes & variæ Tabaci facultates ſingulis adhuc diebus deteguntur: nam præter eas quas ſecundo libro deſcripſi, tantundem adhuc proferre poſſem, quas poſtea & referentibus aliis intellexi, & ipſe obſeruaui.

De liqvore Ambia.

Missvs eſt mihi in craſſo harundinis tubulo liquor quidam è fonte manans non procul à litore maris, mellis modo flauus & liquidus, & odore Tacamahacæ. Ambia liquor.

Aiunt, & literis ad me ſcriptis ſignificant inſignium eſſe facultatum, inueteratis præſertim in morbis & à frigida cauſa prouenientibus: omnium corporis partium dolores à frigore aut flatibus ortos lenit, & perfrictiones tollit: quoſuis tumores reſoluit, eoſdem obtinet effectus quos Caraña aut Tacamahaca, illarúmque vicem in ea regione præbet. Manibus non niſi madentibus tractari poteſt; & vbicunque reponitur, adeò tenaciter hæret, vt auferri nequeat, donec temporis ſucceſſu abſumatur. Eius facultates.

Exigua admodum quantitate & duntaxat pro ſpecimine mihi miſſus eſt, quoniã iſtic magnæ cùm ſit æſtimationis, pro re magni pretij adfertur.

Calidus tertio gradu videtur, manifeſti lentoris particeps.

De balsamo de Tolv.

Nvnc recens aduehitur ex Continentis quadam prouincia inter Carthaginem et Nomen Dei ſita, Tolu ab Indis appellata, Balſami quidam liquor, maximarum virium, præſtantiſſimúmque, quod hactenus ex iis regionibus allatum ſit, medicamentum. Balſamum de Tolu.

Arbores è quibus colligitur, pumilis Pinis ſunt ſimiles, multos ramos quaquauerſum ſpargentes, foliáque Ceratiæ ſimilia obtinentes perpetuò virentia: præferuntur domeſticæ, & in cultis natæ. Eius hiſtoria.

Colligunt verò hunc liquorem Indi vulnerato & inciſo arborum cortice, qui tenuis & tenellus eſt, ſuppoſitíſque, & arbori adnexis veluti quibuſdam cochlearibus è cera nigra in illis regionibus nata confectis, quæ Extrahendi ratio.

emanantem è vulneribus liquorem excipiant, quem deinde in alia vaſcula ad eam rem parata effundunt. id verò feruentiſſimo ſole fieri neceſſe eſt, vt liquor faciliùs emanet, nam noctu ob frigiditatem nihil effluit: erumpit etiam interdum ex ipſis arboris nodis & alis nonnihil liquoris, qui cùm exiguus ſit, & in ſolum decidat, perit.

Apes nigram ceram elaborantes.

PORRO *apes* [a] *quæ ceram iſtam conficiunt, nigræ ſunt, eamque in terræ hiatibus & cauernis ſubterraneis elaborant. Plurimam autem huiuſmodi ceram in Hiſpaniam deferri vidi, qua ad paranda funalia vtebantur: ſed ob tetrum quem eius fumus ſpirabat odorem, vetitus fuit eius vſus, poſtea tamen in medicamenta receptus. Etenim perutilia ex hac fiunt cerata ad mitigandos dolores è quauis cauſa frigida prouenientes: nam tumores reſoluit, & plurima alia commoda præſtat.*

Balſami de Tolu laus.

CETERVM *Balſameus hic liquor apud Indos maximè celebris eſt, ob inſignes eius facultates: à quibus edocti deinde Hiſpani, cùm miros eius effectus animaduerterent, pro re maximi pretij inde in Hiſpaniam detulerunt, magno illum iſtic redimentes, nec abs re, quandoquidem mihi præſtantius eſſe maioribúſque facultatibus pollere videtur eo qui è noua Hiſpania aduehitur.*

Colore rubro ad aureum tendente eſt, media inter liquidum & denſum conſiſtentiæ, glutinoſus admodum, et, vbicunque reponatur, firmiter inhærens, ſapore dulci & grato, nec, ſi ſumatur, nauſeam mouēte, quemadmodum reliqua Balſama, odore excellentiſſimo, et limonum fragrantiam quodammodo referente, ſic vt, vbicunque reponatur, celari non poſſit, ſed ſuo odore locum gratiorem reddat: etiam pauxillum in vola manus attritum, ſuauiſſimum ſpirat odorem, vti Iaſmini ferè.

EIVS

EIVS *facultates inſignes ſunt, quoniam inciſione elicitur, quemadmodum olim Balſamum in Æpypto, ad eadem omnia ad quæ illud celebrabatur, efficax.*

Omnia recentia vulnera curat, conſolidat, glutinátque labra, nec materiam purulentam in iis exoriri ſinit: quódque maius eſt, nullum cicatricis veſtigium, curatis vulneribus, relinquit, ſi eorum labra probè iuncta fuerint, quapropter in faciei vulneribus ſingularis eſt, quandoquidem ea ſine purulenta materiæ generatione curat, nec veſtigium vllum relinquit. Primùm autem emundandum eſt vulnus ab omni ſpurcitie, & vino eluendum, deinde eius labra probè vnienda, Balſamúmque ſubtepidum illinendum, & lineus pannus duplicatus eodem Balſamo intinctus ſuperimponendus, atque ita colligandus, vt labra hiare nequeant: poſtmodũ victus ratio ſit tenuis, ſecetúrq. vena ſi neceſſe ſit: quarto demum die ſoluatur ligatura (niſi ſymptoma aliquod antè ſoluere cogat) & vulnus conſolidatum inuenietur. Quòd ſi ſingulis diebus vulnus curare neceſſe ſit, lineum pannum Balſami liquori intinctum ſubinde adponendo glutinabitur: etenim eius facultas eſt, probibere ne materia in vulnere generetur. Præſertim verò vtile eſt in vulneribus in quibus confracta ſint oſſa, exemtis priùs his quæ ſeparata ſint fragmentis, & reliquis intactis, quoniam Balſami facultas ea expellet, vulnúſque ſenſim conſolidabit. Miræ etiam virtutis eſt in articulorum vulneribus, & neruorum ſectionibus, omnibúſque puncturis, nam eas curat, atque à contractione liberat, ne partes inutiles fiant, & motu priuentur. Altè penetrantia & cuniculoſa vulnera curantur huius Balſami albo vino mixti per ſyringam iniectione, & poſt ternas deinde horas eius eductione: idem fit in vulneribus punctim inflictis, ſemel in die mediocriter calidum iniiciendo. Eius facultates.

Vtile

Vtile præterea eſt in contuſionibus, reliquiſque chirurgi operam requirentibus, modò nulla inſignis inflammatio adſit: eâ verò conuenientibus medicamentis ſublatâ, balſami eſt vſus.

IN *morbis in quibus chirurgi opera non eſt neceſſaria, plurimùm proſunt hauſtæ eius aliquot ex albo vino guttæ, veluti in aſthmate: capitis dolorem è frigida cauſa prognatum lenit lineus pannus eius liquore tinctus capiti circumligatus: temporibus adpoſitum, omnem defluxionem, in oculos præſertim, cohibet, eorúmque dolores leuat; præcalidum cerebro impoſitum dolorem tollit, roborat, & paralyſi remedio eſt. Vſi ſunt eo nonnulli phthiſici, manè aliquot guttas è manu lambendo, magnumque ſenſerunt commodum, quoniam pectus egregiè expurgat. Aliquot eius guttæ ex aqua vitæ calida initio rigoris in quartanis, aut tertianis diuturnis & importunis ſumtæ, vtiles ſunt, ſed etiam ante frigus eodem balſamo feruenti oleo rutaceo permixto ceruices inungendæ. Si quis ab orificio ventriculi ad vmbilicum vſque inungatur, ventriculus roboratur, & dolore liberatur, languens cibi appetentia excitatur, concoctio iuuatur, flatus diſcutiuntur: at longè maiore efficacia iſtud molitur, ſi æquales balſami & olei nardini compoſiti vel ſimplicis partes miſceantur, faciliùs etiam illinitur.*

Longa experientia apud Indos probatum eſt, eos qui Hydropicorum in morem tument, ſi hoc balſamo æquis partibus cum vnguento aperitiuo mixto ventrem illinant, lienis regionem præſertim, magnum leuamen ſentire: quoſlibet tumores & œdemata cuiuſcunque partis corporis reſoluit: omnes dolores à frigida cauſa promanantes, etiam diuturnos, tollit emplaſtri modo applicatum, & continuè delatum donec ſponte decidat. Eoſdem effectus præbet calidè adpoſitum, lineóque panno, qui

no, qui aqua vitæ ſelectiſſima & calefacta madeat, ſuperimpoſito, vbi ſunt flatus, ſiue in ventre, ſiue in alia corporis parte. magnæ eſt etiam efficaciæ in nephritico dolore, ſi feruens cum aliis oleis ad eum morbum vtilibus mixtum illinatur: contractorum neruorum dolorem lenit, & ſi per ſummos æſtus illo illinantur & fricentur, eos relaxat: parotides ſeu ſcrophulas cæcas & apertas curat.

ALIAS *præterea multas facultates obtinet hic mirabilis liquor, quæ me latent: ſed quas intelligere potui, vniuerſo orbi notas facio, vt adeò præclaro medicamento et tam inſignibus viribus prædito (quibuſq́. longè plures & maiores tempus deteget) quilibet vti queat.*

* DONATVS ſum (niſi me opinio fallat) pauxillo ſimili Balſamo à noſtro Morgano, ſub meum è Londino diſceſſum anno 1581. Sed & eius liquoris quem ad me miſit anno M. D. LXXXIX. Balſami ex S. Dominico nomine, plurimæ notæ cum hoc Balſamo conueniunt: mediæ enim inter liquidam & denſam erat conſiſtentiæ, valde glutinoſus, dulcis & grati ſaporis, fragrantiſque odoris, color tamen magis flauus quàm rutilus: niſi quis ad Reſinam abiegnam vel Carthaginenſem (de quibus in priore libro noſter Auctor referre malit. Addidit & alium liquorem tenuem, fuluum, odoratum, cui nomen Balſami ſimpliciter adſcriptum. Vterque ſanè liquor longè odoratior Reſina abiegna, & ad Balſami è Noua Hiſpania delati fragrantiam accedens.

a HARVM apum meminerunt Franciſcus Lopez de Comara Hiſtoriæ generalis cap. 80. Petrus de Cieça Peruani chronici prima parte cap. 25. Ioannes de Lery Americanæ hiſtoriæ 11. cap. Quoniam porrò Cieça & Lerius apum formam deſcribunt, eorum verba adiicere hîc libuit, quæ ex Hiſpanico & Gallico ſermone ſic Latinè expreſſi:

IN Ceybæ vaſtæ arboris & aliarum interdum cauis nidulantur apes, atque ſuum mel elaborant non minùs bonum quàm in Hiſpania aut Cieça, quarum tria ſunt genera. Vnum paulo maius culicibus, ad faui, quem probè communiunt, orificium, tubulum dimidij digiti longitudine aptant ex materia ceræ ſimili, per quem apes, aliſ eo quod è floribus decerpſerunt onuſtis, ad ſuas operas ingrediuntur: acidiuſculum eſt mel illud, cuius paulo amplius libra præbent ſingula al-

la aluearia. Aliud genus paulo maius, nigrum (ſuperi enim candidum eſt) orificium, quo in arborum cauum ir grediuntur, confectum habent ex cera alteri materiæ com mixta lapide durius: harum mel ſuperius bonitate longè ſu perat, illiuſque tres menſuræ, ſiue veterum congius, nonnun quam ex vnico alueari eximitur. Tertium genus, Hiſpani cas magnitudine excedit, ſed aculeis caret, impetu tamen i eos fertur qui fauos eximere volunt, mireque ſeſe capitis & barbæ pilis implicat: harum interdum aluearia duodena aut plures libras mellis, multo quàm reliquarum præſtantio ris, continent.

AMERICANAE, inquit Lerius, apes noſtris diſſimi les, & exiguas illas muſcas, quæ æſtate, præſertim maturi vuis, nobis infeſtæ ſunt, potius referentes, ſuum mel & ce ram conficiunt per ſiluas in arborum cauis, vnde incola vtrumque probè eximere norunt. Fauum, è quo mel non dum exemptum, *Yra-yetic* appellant; *yra* enim illis mel eſt *yetic* cera: melle noſtro more veſcuntur: ceram verò, quæ fer inſtar picis nigra eſt, in maſſas conuoluunt brachiali craſſitie. Sed neque funalia, neque candelas ex ea parant (noctu enim nullo alio lumine vtuntur quàm certi ligni fragmentis accen ſis, quæ lucidam flammam præbẽt) at ingentium cannarum lignearum tubos (in quibus ſuas plumas, ne à certo papilio num genere ipſis *Arauers* dicto, corrumpantur, adſeruant) iſta præſertim obturant.

SED & Ioannes Staden Hombergenſis Heſſus, qui apud Braſilianos Gallis amicos per aliquot menſes captus fuit, nec ſine Diuini Numinis fauore liberatus eſt, trium generum, quæ iſtic reperiuntur, apum meminit cap. 35. ſuæ hiſtoriæ: atq. mel à minoribus confectum, duorũ aliorum generum melli præfert, ſeque ſæpius è cauis arborum exemiſſe refert.

DE BITVMINE FOSSILI.

Bitumẽ Collaicum.

IN Collao prouincia Peruana, locus quidam omnino nudus eſt, in quo nec vlla arbor nec planta creſcit, quoniam terra bituminoſa eſt, ex qua Indi liquorem eliciunt ad plurimos morbos curandos vtilem. Eum verò hac ratione eliciunt:

Bituminis eliciendi ratio.

TERRAM in ceſpites ſcindunt, eos loco Soli expoſito ſupra perticas aut craſſiores arundines diſponunt, & vaſa ad excipiendum liquorem apta ſupponunt: nam Solis ardoribus liqueſcit hoc bitumen, aut ſuccus terra inclu-

incluſus, deinde remanent ceſpites ſicci & ſine pingui aliquo humore, ad focum ſtruendum apti, quoniam eo loco & arbores & ſtruendo igni idonea deſunt: ſed is ignis noxius eſt, ob fumi denſam nigredinem, & tetrum odorem quem excitat: nihilominus alterius materiæ penuria, ceſpitibus iam dictis vtuntur.

LIQVOR *exceptus multis morbis prodeſt, præſertim ex frigore prognatis, nam dolores mitigat, & tumores frigidos diſcutit: curantur eo vulnera, & reliqua ægritudines quibus Caraña & Tacamahaca vtiles ſunt.* Facultates.

Ruſi ad nigredinem tendentis coloris eſt, & grauis odoris.

*PETRVS de Cieça parte prima Chronici Peruani cap. 4. & 52. meminit bituminis nigri circa Promontorium D. Helenæ naſcentis, quo vel naues picari poſſent. Meminit & Auguſtinus Carate cap. 5. lib. 1. Peruanæ hiſtoriæ.

CETERVM liquidum huiuſmodi bitumen ante biennium, in ea Pannoniæ, quæ inter Muram & Drauum, paucis ſupra eorum confluentes miliaribus eſt parte, obſeruaui, cùm Illuſtris Heros Dn. Balthazat de Batthyan, hæreditarius Dapiferorum Regni Vngariæ præfectus, in ditionem quam iſtic & vltra Drauum poſſidet, deduceret: nigrum verò id eſt, graui & nares è longinquo feriente odore, dulcique ſapore præditum, paluſtri loco, lacuna quadam *Pökel*, hoc eſt, infernus appellata, naſcens, ad pagum *Pöklemeza*, quo ruſtici duntaxat ad inungendos curruum axes, calceoſque & ocreas emolliendas vtuntur. At non dubium eſt, quin ad plurimos morbos vtile eſſe poſſet, ſi eo vti noſſent, præſertim ad frigidos tumores diſcutiendos, & ea vitia quibus ſuum bitumen prodeſſe noſter Auctor ſcribit. *Bitumen Pannonicū.*

DE LAPIDE BEZAAR PERVANO.

TAMETSI *in ſecundo libro de lapide Bezaar in montanis Peru inuento egerim: quoniam tamen primus illius in ea regione obſeruator aliquot mihi miſit ex optimis qui inde adferuntur; hoc tertio libro de illis etiam agere volui. Eos autem gratitudinis ergô miſit, quoniam vt ipſe in ea epiſtola, quam ſecundo libro inſeruimus, ait,* Lapis Bezaar Peruanus.

meus

meus libellus (qui peculiariter de lapide Bezaar inſcriptus eſt) illis veluti dux fuiſſet & auctor, vt iſtum lapidem primùm obſeruarent & agnoſcerent.

APPARET *eos quos mihi miſit admodum eſſe excellentes, cùm ex colore, tum ex forma & magnitudine: ex his aliquot comminui, qui ex tenuibus ſplendentibuſque laminis eodemque colore cōſtabant, quo qui ex India Orientali aduehuntur, atque aut in puluerem, aut in granulum vt illi deſinebant. Verum quidem eſt, eos qui his ſelectioribus notis præditi ſunt, quas probatiſſimi lapides Bezaares obtinere debent, ex animalibus quæ in montanis degunt eximi oportere: nam qui ex animalibus in planis viuentibus educuntur, improbi ſunt, nec vlla medica facultate præditi, quoniam non aluntur iis ſalutiferis herbis è quarum ſucco ruminatione illa concreto generantur lapides, vti probè mihi demonſtrauit primus illorum obſeruator, qui videre cupiens qua ratione in animalibus generarentur, ſuis ipſemet manibus eorum animalium anatomen fecit, & mihi deinde ſignificauit eos gigni in receptaculo quodam faſciæ modo confecto & villoſa carne conſtante duorum palmorum longitudine, & trium ferè vnciarum latitudine, ipſi ventriculo parte interiore adhærente, alios aliis maiores, & quodam ordine diſpoſitos vti nodos veſtem anteriore parte claudentes, hoc modo:*

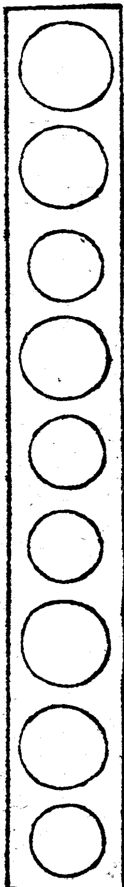
Lapis Bezar quis vtilis.

Quis improbus.

EO *receptaculo aperto eximūtur lapides, quos iſtic magna Naturæ prouidentia ad noſtram ſalutem & noſtrorum morborum remedium generari ſumma admiratione non caret.*

Lapidis Bezar Orientalis & Peruani ſimilis generatio.

Atque vt intelligo, qui ex Orientali India adferuntur, eadem ratione inueniuntur [a] *(de legitimis loquor, quoniam tam multi adulterini aduehuntur, vt è centum vix denos legitimos inuenias, quemadmodū ipſimet Indici ſcriptores fatentur iſtic multos adulterino:*

terinos conflari, & eximuntur è certo caprarum genere quæ magna ex parte rufæ ſunt vti noſtræ: ſuntque etiam ſelectiores qui ex animalibus in Perſiæ montanis degentibus educuntur, quàm qui ex aliis capris in Malacæ planis & campeſtribus viuentibus: nam illi eo pretio non habentur, neque eam præſtantiam & facultates obtinent, quas Perſici, quoniam Malacenſes capræ ad lanienam duntaxat ſeruantur, cùm adeò ſalutiferas plantas non depaſcantur, vti quæ in montanis degunt. Eadem planè eſt ratio in Occidentali India: nam quæ in montanis Peru vitam agunt, ſelectiores & legitimos lapides & ad medicamenta vtiles habent; quæ verò in campeſtribus paſcuntur, Malacenſibus ſimiles ſunt, quæ gregatim incedunt & viuunt vti greges qui ad lanienam ſeruantur: ex iis enim multi quidem lapides eximuntur, ſed inutiles, quoniam ſalubres illas montanas herbas non depaſcuntur, quemadmodum diximus.

S I *inſignes iſtius Peruani lapidis facultates, omneſque morbos quos curaſſe aſſerunt qui ex ea regione redeunt, & mihi ſcribit nobilis ille vir, hîc enarrare vellem; magnus liber de eo ſcribendus foret. Quapropter ea duntaxat proferam quæ ipſe ſum expertus, vt iis maior fides adhibeatur, & intrepidè vti lapide queant, quandoquidem experientia conſtet ſimiles facultates poſſidere.*

N O S T E R *igitur lapis Bezar Occidentalis inſignes facultates obtinet: præſertim in cordis ægritudini-* Lap. Bezar Peruani facultates.

bus, in quibus magnā eorum, qui mihi miſſi fuêre, partem inſumſi feliciſſimo ſucceſſu, ſic vt multi ſyncope laborantes, ea ſublata, à morte liberati ſint: propinari autem debet in ipſo paroxyſmo, aut paulo antè, manè ieiuno ventriculo, ex aqua roſacea, ſi adſit febris; ſi abſit, ex aqua florum mali aureæ, in puluerem tritus ad pondus quatuor granorum ſingulis vicibus: obſeruaui autē in mulieribus præſentius adferre remedium, quàm viris.

Venenis. *In omnis generis venenis nullum præſtantius nouimus remedium, quoniam eos qui aut venenum hauſerunt, aut à virulentis inſectis præmorſi fuerant, mirum in modum iuuit. Qui aquæ ſtagnantis potu, in qua virulēta animalia verſantur, ilico intumuêre, ſumto iſto lapide bis aut ter, ſanatos conſpexi.*

Peſtil. febrib. *In peſtilentibus febribus ſæpius exhibui, & ſanè earum virus extinxit, cuius rei primariam in ſimilibus morbis curam medicus habere debet: nam licet putrefactio prohibeatur, niſi extinguatur virus, inutilis erit cura, quoniam illud eſt quod hominem iugulat. Similiter ſi adſint carnis cum rubore eminētiæ, quas Hiſpani* tauardete *appellant, quæ plerumq; huiuſmodi febres comitari ſolent, lapis* Bezar *Peruanus maximam vim poſſidet: nam in ſimilibus morbis maiorem eorum, quos accepi, partem abſumſi, plurimique felici & miro ſucceſſu curati ſunt.*

Melanchol. humorib. *Miros autem effectus præbet in melancholicis humoribus, ſiue vniuerſum corpus, ſiue eius duntaxat partem, vti caput, occupent, atque in Arabum lepra ſeu Græcorum elephantiaſi: item in ſcabie, prurigine, eryſipelate, & reliquis cutis vitiis præſens adfert remedium, quoniam ad ea ſananda peculiarem facultatem habet.*

Quartana. *Quartana laborantibus dedi; & licet febrim non tollat,*

tollat, eius tamen aufert ſymptomata, animi mœrores, anxietates, & cordis affectus, quæ in iſtis febribus vulgaria ſunt, magnamque ex eius vſu vtilitatem ſenſerunt.

In omnibus diuturnis & importunis morbis magno ſucceſſu exhibere ſoleo, præſertim in quibus veneni ſuſpicio eſt, aut flatus adſunt: nam in ſimilibus peculiarem vim habet: hinc fit, vt plurimùm conducat eius aliquot grana purgantibus medicamentis inijcere; quoniam ſi medicamētum ſimplicia quædam venenoſa continet, ea corrigit; ſin minùs, cor roborat, & faciliorem deiectionem molitur.

CONSVETVDINIS *eſt in Orietali India bis ſingulis annis corpus purgare, præſertim apud nobiliores: atque purgato corpore ſingulis diebus ieiuno ventriculo quatuor lapidis Bezaaris grana ex ſtillatitio roſarum liquore, aut alia ad eam rem accommoda aqua ſumere: eo iuuentam ſibi conſeruari perſuadent, & omnia membra roborari, atque à morbis præſeruari: eius vſum non niſi ſalutarem eſſe poſſe certum eſt.*

Aduerſus lumbricos & ventris tineas felici ſucceſſu propinatur hic lapis: eũ multis exhibui, præſertim pueris & adoleſcentibus eo morbo affectis, & vix credibile eſt quantum profuerit: ſolum dare ſoleo, vel cum ſequenti puluere mixtum, hac ratione: Ventris tineis.

℞. *herbæ lumbricorum drachmas duas, ſeminis ſantonici drachmam vnam, cornu ceruini vſti, ſeminis portulacæ & carlinæ ſingulorum dimidiam drachmam, lapidis* Bezar *Peruani dimidiam drachmam: reducantur omnia in tenuiſſimum puluerem & probè miſceantur.* Puluis ad lumbricos.

Miras facultates obtinet iſte puluis, & experimento comprobatum eſt multis profuiſſe: datur manè ieiuno ventriculo ea quantitate quæ medico commoda

moda videtur, pro eius ætate qui ſumere debet: eo ſumto, duabus horis pôſt, aluus clyſtere cōfecto ex lacte & ſaccharo elui debet.

Epilepſia.

Infantibus epilepticis datur lapis cum lacte ſi adhuc lactent; ſin minùs, ſine lacte: in natu maioribus epilepſia laborantibus etiam cum magna vtilitate exhibetur, per ſe, aut aliis rebus ad eum morbum accommodis admixtus.

Breuiter, hoc lapide vti ſolemus in omnibus diuturnis & difficilibus morbis, in quibus medicamenta vulgaria nihil profuere, eóque magna cum vtilitate, aut ſaltem ſine noxa.

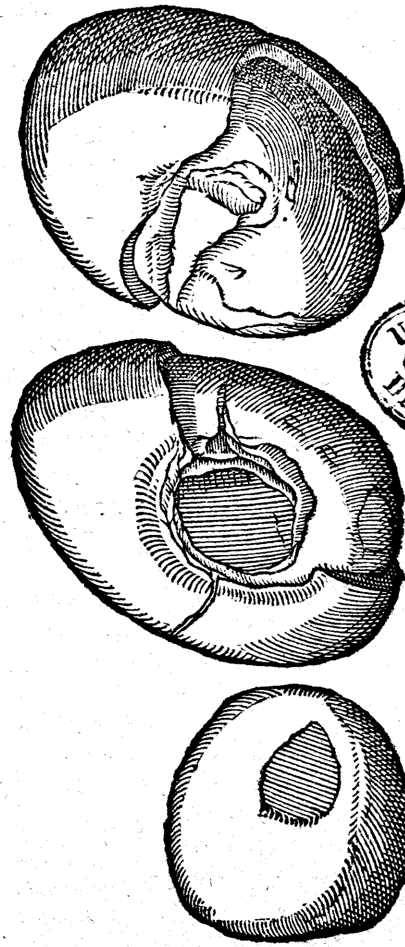
Lapidis Bezar Peruani varia forma.

* TERNOS eiuſmodi lapides habui munere Generoſi Dn. FRANCISCI DRAKE, oui ferè paſſerini magnitudine, qui dimidiam circiter drachmam pendebant. Ille verò alios adſeruabat, qui binas atque etiam plures drachmas penderent. Eorum autem forma nunc orbicularis, modò compreſſa aliquantulum, vel inæqualis, modò renis formam exprimens, color nunc nigricans, nunc ſubcinereus, interdum flaueſçens: conſtantque ex tunicis ſiue cruſtulis modò craſſioribus, modò tenuioribus, alia aliam amplectentibus, politis interdum & ſplendentibus, nonnunquam aliquantulum ſcabris, extima præſertim, & reliquas complectente, vt in renum & veſicæ calculis videre licet. Sed inueniuntur etiam nonnulli quorum cruſta exterior variis locis adeò altè exeſa conſpicitur, vt ſecunda appareat tunica, nonnunquam & tertia. Magni muneris loco hos à Regulis ſibi inuicem miſſitari aſſerebat.

VERVM poſtquam Londino Antuerpiam redij, longè maiores à C. V. D. Benedicto Aria Montano amicis miſſos videre contigit. Acceperat enim Abrahamus Ortelius qui quinque propemodum drachmas pendebat, forma orbiculari ferè, ſed tamen nonnullis locis compreſſa. Plantinus binos, alterum renis veruecini forma & propemodum magnitudine, non eum quidem integrum, ſed extrema parte confractum, & laminarum ſitum oſtendentem, atque in meditullio veluti feſtucæ fragmentum continentem, qui vnciæ vnius cum ſemiſſe, dum integer erat, pondere fuiſſe potuit: alterum compreſſa (qua parte ventriculo adhæſit) forma, ſenſim deinde in tuber aſſurgente, è multis etiam la-

Ingens magnitudo.

LAPIS BEZAR.

UNIVERSIDAD CENTRAL
BIBLIOTECA
DE LA FAC. DE MEDICINA.

minis ſeu tunicis cùm craſſioribus, tum tenuioribus contextum, duas vncias cum drachmis duabus & ſemiſſe pendentem. Dn. Ludouicus Perezius vnum, columellæ duas vncias aut amplius longæ forma, vncialis cum ſemiſſe aut maioris ponderis: quo longè maiorem priùs acceperat, gallinacei, vt referebant, oui magnitudine; quem quoniam apud ſe tunc non haberet, conſpicere non potui.

Ortelij lapidem cum Plantini maiore hac tabella exprimi iuſſimus iuſta magnitudine obſeruata, quoniam integriores eſſent. Alterum etiam renis forma expreſſiſſemus, vt tunicarum ſitum oſtenderet, niſi ipſe Plātinus formam corrupiſſet, eo confracto, & amicis, quorum pars fui, communicato.

a FRAGOSVS in ſua Rhapſodia refert, Aluarum Mendez, Commendatorem D. Iacobi, ipſi dixiſſe, ſemet iſtos lapides ſæpenumero conſpexiſſe è montanarum quarundam in Arabia Caprarum renibus extrahi, atque duorum eſſe generum: præſtantiores ex felici Arabia adferri, viliores autem in Vaccarum inſula, quæ magis ad Septentrionem vergit, inueniri. Hinc certum eſt, inquit Fragoſus, iſtos diuinos lapides in dictorum animalium renibus naſci, quemadmodum calculi in humanis corporibus.

DE LAPIDE AD VTERI SVFFOCATIONES VTILI.

Lapis ad vteri ſuffocationes.

ADFERTVR *è noua Hiſpania lapis quem vteri morbis adprimè vtilem eſſe ferunt.*

Niger eſt, admodum politus, ponderoſus, maiore ex parte teres & rotundus.

Mirum porrò eſt quod de hoc lapide prædicant: nam mihi affirmauit nobilis quædam & magnæ auctoritatis Matrona, quæ eo vſa eſt, & in vmbilico geſtauit adeò firmiter inhærentem, quaſi iſtic adglutinatus fuiſſet, ex quo præſens & certiſſimum ſenſit commodum: idem aliæ aſſerunt, quæ ſimili modo iſto lapide ſunt vſæ. Cùm vteri ſuffocationem imminentem præſentiunt, adhibito lapide, ſubitò leuantur: & ſi eum perpetuò geſtent, nunquam ſimili morbo corripiuntur. Exempla huiuſmodi faciunt, vt his rebus fidem adhibeam.

DE TERRÆ VARIIS COLORIBVS.

MIRVM & *iucundum ſpectaculum eſt, terræ varios colores eodem agro naſcentes in Peruanis prouinciis intueri: quoniam procul aſpicientibus apparent terræ variorum colorum venæ, contiguæ quaſi & continuo inuicem ſubſequentes, nunc virides, nunc cæruleæ, iam luteæ, iam albæ, iam nigræ, iam rubræ, iam alterius coloris, ſic vt panni variis coloribus tincti, & Soli, vt exſiccentur, expoſiti videantur.* Peruanæ terræ colorum varietas.

Omnes autem iſtæ venæ, terræ varij generis fodinas præbent. De nigra illud affirmare poſſum, eius paululum mihi ad conficiendum atramentum miſſum in aquam aut vinum coniectum optimi atramenti vicem præbuiſſe; & quoniam nonnihil cærulei admixtum habebat, magnam gratiam atramento addidiſſe. Rubra præſtantiſſima & ditiſſima eſt fodina, ex qua argentum viuum tanta quantitate elicitur, vt eo integræ naues onuſtæ in nouam Hiſpaniam pretio inæſtimabili deuehantur. Terra nigra conficiendo atramento idonea. Rubra terra argentum viuum continens.

INDIS *vſui duntaxat erant, vt eas certis liquoribus & reſinis admiſcerent, quibus ſibi corpus pingerent: quod in bellum prodeuntes facere ſolent, vt elegantiores & ferociores etiam appareant.*

Paulatim in illis prouinciis dites metallicæ fodinæ & rerum ſimilium deteguntur: imò iam recèns cretaceum montem, & aluminis ſulphuriſque fodinas inuenerunt.

*FRANCISCVS Gomara hiſtoriæ generalis cap. 194. horum variorum terræ colorum etiam meminit: ſic etiam Auguſtinus Carate cap. 8. lib. 1. Peruanę hiſt. At Petrus de Cieça ſub finem cap. 114. primæ partis Chronici Peruani auctor eſt, in prouincia *Popayan* terram inueniri, quę admixtis cuiuſdam arboris foliis nigerrimo colore inficit.

DE CANCRIS PERVANIS.

NOBILIS *quidam vir ex Continenti rediens mihi affirmauit poſt diuturnas febres cõtinuas iſtic in phthi-* Cancri Peruani phthiſicis vtiles.

ſim incidiſſe: at poſtquam ex quorundã conſilio ad paruas quaſdam inter Diuitem Portum & Margaretam inſulas ablegatus fuiſſet, in quibus plurimi naſcuntur omnium optimi cancri (ſolis enim ouis quæ illic columbæ ponunt, & earum recèns excluſis pullis veſcuntur) quos duntaxat coctos ederet, poſt aliquantulum temporis quo iſta victus ratione vſus fuiſſet, optimè conualuiſſe: tametſi antè nihil illi pſittacorum eſus, qui ad hunc morbum commendantur, profuiſſet.

Cancros porrò phthiſicis valde vtiles eſſe AuenZoar aſſerit, nõ manifeſta aliqua qualitate, ſed propria quadam & abdita cauſa.

FINIS.

Approbatio.

IN his vtiliſſimis Aromatum & Simplicium medicamentorum apud Indos naſcentium hiſtoriis quod S. Romanæ Eccleſiæ Catholicæ Religioni, vel Regiæ Maieſtati contrarium eſt, reperitur nihil: & propter vtilitatem Medicorum & Pharmacopolarum iudico eſſe vtile vt imprimantur, & in vulgus edantur. Datum Antuerpiæ, anno 1593. Kalendis Iulij.

D. Henricus Zebertus Dungæus, S. T. Doct. Can. Antuerp. lib. Cenſor.

SVMMA PRIVILEGII REGII.

REGIAE *Maieſtatis Priuilegio cautum eſt, ne quis citra voluntatem Ioannis Moreti, Typographi Antuerpienſis*, D. GARÇIAE ab Horto Aromatum, & Simplicium aliquot medicamentorum apud Indos naſcentium; CHRISTOPHORI à Coſta Aromatum & medicamentorum in Orientali India naſcentium; NICOLAI Monardis Simplicium medicamentorum ex nouo orbe delatorum, *&c.* Hiſtorias à Carolo Cluſio Latio donatas, *ſiue alia quæuis eiuſdem Auctoris vel aliorum quorumcunque opera olim à Chriſtophoro Plantino excuſa vllo modo imprimat, aut alibi impreſſa in ſuas ditiones importet, venaliáue habeat. Qui ſecus faxit, confiſcatione librorum, & graui pœna mult abitur: vt latiùs patet in literis datis Bruxellæ, 16. Maij,* M. D. XCI.

Signat.

S. de Grimaldi.

Et in Conſilio Brab.

J. de Buſchere.

Svmma privilegii Cæsarei.

Rvdolphi secvndi Imperatoris Priuilegio cautum eſt, ne quis intra viginti annos à prima editionis die numerandos, Caroli Cluſij opera quæcunque, ipſo inſcio aut inuito, integra, ſiue aliquam eorum partem imitetur, exprimat, aut in publicum edat. Si quis autem eadem recudere, & in fraudem prænominati Caroli Cluſij edere aut vendere auſus fuerit, eum nõ ſolùm eiuſmodi operum exemplaribus vendicandis priuari, verùm etiam multa decem marcarum auri puri fiſco Imperiali ac parti læſæ ex æquo ſoluenda ac pendenda puniri volumus. Mandamus proinde, &c. Datum in arce noſtra Regia Pragæ, die decima quinta menſis Februarij, anno Domini milleſimo quingenteſimo nonageſimo tertio, Regnorum noſtrorum Romani decimo octauo, Hungarici vigeſimo primo, & Bohemici itidem decimo octauo.

Rudolphus.

Ad mandatum ſacræ
Cæſ. M^tis^ proprium

Iacobus Curtius
à Senfftenavv.

Io. Baruitius.

UNIVERSIDAD CENTRAL
BIBLIOTECA
DE LA FAC. DE MEDICINA.

ANTVERPIAE,

EX OFFICINA PLANTINIANA,
APVD VIDVAM,
ET IOANNEM MORETVM.
M. D. XCIII.